M

5. 10 ℔.

Esemplare integro. Le prime quattro carte non sono di una medesima impressione in tutti gli esemplari: il che non fu notato dal Renouard.

CATECHISMVS,

Ex Decreto Concilii Tridentini, AD PAROCHOS, Pii V. Pont. Max. iussu editus.



Procuratoris Generalis Soc. Jesu

Romæ, in ædibus Populi Romani, apud Paulum Manutium, M D LXVII.

Cum priuilegio Pii V. Pōt. Max. & Philippi Hispaniarum Regis per uniuersam Neapolitanā & Mediolanensem ditionem.

Dom. Prof. Rom.

PII V. PONT. MAX PRIVILEGIVM.

MOTV *proprio &c. Pastorali officio cu pientes quam diligentissime possumus diuina adiuuante gratia fungi, & ea, quæ sacro Tridentino Concilio statuta, & decreta fuerunt, exequi, curauimus, ut a dilectis aliquot Theologis in hac alma Vrbe componeretur Catechismus: quo Christi fideles de eis rebus, quas eos nosse, profiteri, & seruare oporteret, Parochorum suorum diligentia edocerentur. qui liber cum, Deo iuuante, perfectus, in lucem edendus sit; prouidendum duximus, ut quamdiligentissime, et fidelissime imprimatur. itaque in hac alma Vrbe eũ potissimum imprimi uoluimus dilecti filij Pauli Manutij diligentia, qui alios ecclesiasticos libros hic imprimere solet. Quia uero, si alibi imprimeretur, euenire posset, ut non pari fide, ac diligentia talis argumenti liber imprimeretur; ob hanc causam, & quia etiam indemnitati, ut æquum est, consultum uolumus ipsius Manutij, qui in eo imprimendo magnos sumptus fecit, et multũ laboris suscepit; Vniuersis, et singulis librorũ impressoribus, et bibliopolis tam extra, quam intra Italiam, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, nostris uero, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ temporali ditioni immediate, mediateue subiectis, etiã sub pœna quingentorum ducatorũ auri, fisco nostro applicãdorum, & amis-*

sionis librorum, ipso facto etiam sine declaratione cuiusquam Iudicis incurrenda, inhibemus, & interdicimus ne quis prædictum Catechismum latinum, aut in uulgarem sermonem translatum, intra quinquennium proximum possit imprimere, uel ab alijs impressum uendere, ac ne post quinquennium quidē absque licentia nostra, & Sedis Apostolicæ: Mandantes dilectis filijs nostris Camerario, & Vicario Vrbis, necnō Gubernatori, Senatori, Cameræ Apostolicæ causarū Auditori, & alijs Vrbis ordinarijs Iudicibus, Legatisq., Vicelegatis, Gubernatoribus, et Potestatibus terrarū Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Baricellisq; earandē, ac uenerabilibus fratribus singularum extra terras prædictas ciuitatum Archiepiscopis, & Episcopis; eorumq. Vicarijs, ut, quoties ipsius Pauli nomine requisiti fuerint, ei efficacis defensionis præsidio assistentes præmissa omnia, & singula cōtra inobedientes, & cōtrauenientes ad executionem censurarum, & pœnarū prædictarum, omni, et quacūque appellatione remota, procedāt, et quilibet eorum procedat, inuocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Quia uero difficile esset hanc nostram cedulam originalem ad singula loca deferri: uolumus quod de eius tenore, quod ad prohibitionem nostram huiusmodi attinet, credi debeat exemplis in ipsis libris imprimendis, quodque præsentis nostri Motus proprij, etiam absque illius registratura, sola signatura sufficiat, & ubique fidē faciat in iudicio & extra, quacumque regula, siue constitutione Apostolica contraria non obstante:

Non

Nō obstantibus cōstitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, priuilegijs quoque, indultis quibuscumque alijs in contrarium fortasse facientibus.

Placet Motu proprio M.

Dat. Romæ, apud Sanctum Marcum, septimo Kalend. *Octobr. anno primo.*

PHILIPPVS

DEI GRATIA REX CASTELLAE, Aragonum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, Vngariæ, Dalmatiæ, Croatiæque etc.

DONPERAFANNVS *de Ribera, Dux de Alcala, & in hoc regno prædictæ Maiestatis Vicerex, Locumtenens & Capitaneus generalis &c. Magnifico uiro Paulo Manutio regio fideli dilecto gratiam regiam & bonam uoluntatem. Quum per suā Sanctitatem, ut fuit nobis expositum, tibi commissum & iniunctum fuerit, ut, expensis Populi Romani, Catechismum, nouum Breuiarium, seu Missale, & alios libros nouos imprimi cures: supplicatumque propterea nobis fuerit pro tui parte, quatenus regiæ et catholicæ Maiestatis nomine tibi concederemus, per aliquod temporis spatium, uidelicet per annos quindecim, libros prædictos, et quoscūque alios nouos, necnon complures in melius redactos, aut cum nouis commentarijs, declarationibus, seu postillis, uel traductos in latinum seu uulgare*

uulgare eloquium, ſeu in quamcumque linguam; impreſſos tamẽ in Vrbe ſub nomine Populi Romani, in præſenti Regno imprimi non poſſe, nec extra Vrbẽ impreſſos in Regnum immitti, nec alio modo exemplari, & quouis modo imprimi facere, & in Regno prædicto uendi, uel quouis modo cõtractari, niſi tantummodo per te, uel tuos heredes & ſucceſſores ac alios tui, uel tuorum heredum prædictorum parte, dicto tempore annorum quindecim perdurante. Nos autem attenta cauſa prædicta, & quod ſuper hac conceſſione fuimus ſuæ Sanctitatis nomine requiſiti, eapropter tenore præſentium de certa noſtra ſcientia, deliberare, & conſulto, ac ex gratia ſpetiali prædictæ Maieſtatis nomine, cum deliberatione et aſſiſtentia regij Collateralis Conſilij, ſtatuimus, & decernimus, quod per annos quindecim, a die dat. præſentium in antea numerandos, nemini liceat in hoc Regno libros iam dictos imprimere, aut exemplari, & imprimi facere, nec extra dictã Vrbem impreſſos in hoc prædictum Regnum immittere, aut aliquo pacto contractare abſque ſpetiali permiſſione prædicti Pauli Manutij; uel dictorum ſuorum heredum, & ſucceſſorum dicto tempore annorum quindecim perdurante: Volentes & decernentes expreſſe, quod ſiquis contra prædictam noſtram ordinationem attentare præſumpſerit, ipſo facto incurrat in pœnam ducatorum trecentorum, tibi, & tuis prædictis heredibus & ſucceſſoribus pro tertia parte applicandorum, & pro alia tertia parte Regio fiſco, & pro reliqua alia accuſatori; ac libri

ac libri operũ prædictorum in hoc Regno, aut per exemplum in quouis alio loco extra dictam Vrbem impressi, & in Regnum ipsum immissi, deuoluãtur, & sint tui, uel dictorum tuorum heredum, & successorum. Mandantes propterea per has easdẽ omnibus & singulis officialibus, & subditis Regijs maioribus, & minoribus, quocumque nomine nuncupatis, titulo, officio, auctoritate, potestate, & iurisdictione fungentibus, præsentibus & futuris, ad quos, seu quẽ spectabit, & præsentes peruenerint, seu fuerint quomodolibet præsentatæ, unicuique in sua iurisdictione, quatenus tibi, seu alteri legitimæ personæ pro tui parte, præstent, & præstari faciãt omne auxilium, consilium, & fauorem oportunũ & necessarium super confiscatione dictæ pœnæ & executione dictorum librorum in casibus præmissis tibi deuolutorum, adeo quod pro prædictis ad nos recursum habere tibi necesse non sit: & si secus factum fuerit, statim incurrant iram & indignationem Regiam, & pœnam ducatorum auri mille, præsentibus regio sigillo a tergo impressis, præsentanti singulis uicibus remansuris.

Datum Neapoli, die ultimo mensis Maij,

M D L X V I.

PHILIPPUS Hispaniarũ Rex &c. *Nostri semper instituti fuit, ijs fauere, qui religioni, ac rei litterariæ promouendæ labore, sumptuq. suo incumbũt. quorum in numero doctum, ac fidelem dilectum nostrum*

strum Paulum Manutium esse accepimus. is cum significari nobis curauerit, se Catechismum latina, italicaque lingua conscriptum, & suos in M. Tullij Ciceronis epistolas, quas familiares appellát, commentarios in societate P. R. typis suis ad communé omnium piorum, & studiosorum utilitatem edere se paratum esse: at uereri ne alij postea, sumpto inde exemplo, alibi eos edentes, & uendentes laboris, ac sumptus, diligentiæq. suæ fructum intercipiant: dignus nobis uisus est, cui nos, pro nostra uirili, prospicere, ac consulere debeamus. Itaque his litteris nostris sancimus, & iubemus: ut ne quis Typographus, Bibliopola, Librarius, aut alius quiuis Catechismum & commentarios antedictos Romæ in societate P. R. ab ipso Manutio editos, & impressos, a die impressionis ad annos sex, in uniuersa Mediolanensi dicione nostra, eo inuito, imprimere, aut alibi impressos clam, palam ue in eam inferre, & uendere audeat. Si quis contra, quam his litteris nostris sanctum, iussum ue est, fecit, fecerit; illum continuo pœnam scutatorum aureorum ter centum ac amissionis librorum omnium subire uolumus: quos cum eius pecuniæ tertia parte Manutio, reliquæ uero dimidiam partem fisco nostro, alteram accusatori assignari & attribui mandamus per eum magistratum, cuius potestati subiectus fuerit is, qui contra fecisse reperietur. In quorum &c.

Dat. Mediolani. M. D. LXVI. mense Octob.

Ex Decreto Concilij Tridentini, AD PAROCHOS, Sanctiss. D. N. Pii Quinti iussu editus.

E, *A* E S T *humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, ut, cum alia multa, quæ ad diuinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore, et diligentia, inuestigauerit, ac cognouerit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna salus comparatur, cuius rei in primis causa homo conditus, atque ad imaginem & similitudinem Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere, aut cernere numquam potuerit. Inuisibilia quidem Dei, ut docet Apostolus, a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur;* Rom. 1 *sempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas: uerum mysterium illud, quod absconditum est a sæculis, & generationibus, ita humanam intelligentiam superat, ut, nisi manifestum fuisset* Ad Col. 1 *sanctis, quibus uoluit Deus fidei munere notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset. Cum autem fides ex*

auditu concipiatur, perspicuum est, quam necessaria semper fuerit ad æternam salutem consequendam, doctoris legitimi fidelis opera, ac ministeriũ:

Rom. 10 *siquidem dictum est; Quo modo audient sine prædicante? quo modo uero prædicabunt, nisi mittantur? & quidem ab ipsius mundi origine, clementissimus*

ad Heb. 1 *ac benignissimus Deus suis numquam defuit, sed multifarie, multisque modis locutus est Patribus in prophetis; eisque pro temporum condicione ad cælestem beatitudinem certum, ac directum iter*

Psal. 49 *monstrauit. Sed quoniam prædixerat, daturum*

ad Heb. 1 *se doctorem iustitiæ in lucem gentium, ut esset salus eius usque ad extremum terræ, nouissime locutus*

2. Pet. 1 *est nobis in Filio, quem etiam, uoce e cælo delapsa a magnifica gloria, iussit ut omnes audirent, eiusque*

ad Eph. 4 *que præceptis obtemperarent. Deinde uero filius alios dedit apostolos, alios prophetas, alios Pastores, & doctores, qui uerbum uitæ annunciarent, ne circumferremur tamquam paruuli, fluctuantes omni uento doctrinæ, sed firmo fidei fundamento adhærentes, coædificaremur in habitaculum Dei, in spiritu sancto.*

Verba pastorũ Ecclesiæ tãquam dei uerba recipienda.

Luc. 10

Ac ne quis uerbum auditus Dei ab Ecclesiæ ministris, tamquam uerbum hominum, sed, sicut uere est, uerbum Christi acciperet, ille ipse Saluator noster tantã auctoritatẽ eorum magisterio tribuendam esse statuit, ut diceret: Qui uos audit, me audit; & qui uos spernit, me spernit. quod quidẽ non de ijs tantũ, quibuscũ sermo habebatur, intelligi uoluit,

uerum

uerum de omnibus etiam, qui legitima successione docendi munus obirent, quibus se omnibus diebus usque ad consummationem sæculi affuturū esse pollicitus est. At uero, cum hæc diuini uerbi prædicatio numquam intermitti in Ecclesia debeat, tum certe hoc tempore maiori studio, & pietate elaborandum est, ut sana, & incorrupta doctrina, tamquam pabulo uitæ, fideles nutriantur, & confirmentur. exierunt enim falsi prophetæ in mundum, de quibus dixit Dominus: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: nō loquebar ad eos, & ipsi prophetabant, ut uarijs doctrinis, & peregrinis, Christianorum animos deprauarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus instructa, tam longe progressa est, ut nullis fere certis finibus contineri posse uideatur. ac, nisi Saluatoris nostri præclara illa promissione niteremur, qui se adeo stabile Ecclesiæ suæ fundamentum posuisse affirmauit, ut portæ Inferi aduersus eam præualere numquam possint: maxime uerendum esset, ne hoc tempore, tot undique hostibus obsessa, tot machinis tentata, & oppugnata, concideret.

Matth. 28
1. Ioan. 4
Hier. 23
Matth. 16

Quo astu hæretici sint usi ad impia dogmata infundenda

Nam ut omittamus nobilissimas prouincias, quæ olim ueram, & catholicam religionem, quam a maioribus acceperant, pie, & sancte retinebant, nunc autem derelinquentes uiam rectam, errauerunt, atque in eo se maxime pietatem colere palam profitentur, quod a patrum suorum doctrina quam longissime recesserunt; nulla tam remota regio, aut

tam munitus locus, nullus Christianæ reipub. angulus inueniri potest, quo hæc pestis occulte irrepere non tentarit. Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, cum fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures uenenatas uoces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo facilius, ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam, præter illa ingentia uolumina, quibus catholicam fidem euertere conati sunt, a quibus tamen cauere, cum apertam hæresim continerent, non magni fortasse laboris, ac diligentiæ fuit, infinitos etiam libellos conscripserunt: qui cum pietatis speciem præseferrent, incredibile est, quam facile incautos simplicium animos deceperint. Quamobrem Patres œcumenicæ Tridentinæ Synodi, cum tanto, & tam pernicioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maxime cuperent, non satis eße putarunt, grauiora catholicæ doctrinæ capita contra nostri temporis hæreses decernere, sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi, traderent, quam in omnibus ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, & doctoris munus obeundum esset. Multi quidem adhuc in hoc scriptionis genere cum magna pietatis & doctrinæ laude uersati sunt: sed tamen Patribus uisum est maxime referre, si liber

Trid. Syn.

sanctæ

sanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, uel omnes alij, quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelium ædificationem possint; ut quemadmodum unus est Dominus, una fides, ita etiam una sit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Christianum erudiendi, communis regula, atque præscriptio.

Ergo, cum multa sint, quæ ad hanc rationem pertinere uideantur, nemo existimet, illud sanctæ Synodo propositum fuisse, ut omnia Christianæ fidei dogmata, uno libro comprehensa, subtiliter explicarentur: quod ab ijs fieri solet, qui se profitentur uniuersæ religionis institutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti pene operis fuisset, & instituto minus conuenire perspicuum est: sed quoniam Parochos, sacerdotesque, animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit, quæ pastoralis muneris maxime propriæ sunt, & ad fidelium captum accommodatæ, ea tantum in medium afferri uoluit, quæ hac in re pium Pastorum studium, si in difficilioribus diuinarum rerum disputationibus non ita uersati fuerint, adiuuare possent. Quæ cum ita sint, ante quam ad ea singillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinæ summa continetur, institutæ rei ordo postulat, ut pauca quædam exponantur, quæ Pastores considerare, sibique ante oculos proponere in primis Catechismus cur editus.

debent; ut sciant, quonam, ueluti ad finem, omnia eorum consilia, labores, studia referenda sint; quoue pacto id, quod uolunt, facilius consequi, & efficere possint. Illud igitur primum uidetur esse, ut semper meminerint, omnem Christiani hominis
Ioan.17 *scientiam hoc capite comprehendi, uel potius, quémadmodum Saluator noster ait, Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum, &, quem misisti, Iesum Christum. Quamobrem in eo præcipue ecclesiastici doctoris opera uersabitur, ut fi-*
1.Cor.2 *deles scire ex animo cupiant Iesum Christum, & hunc crucifixum; sibique certo persuadeant, atque intima cordis pietate & religione credant, aliud no*
Act.4 *men non esse datum hominibus sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri: siquidem ipse propitiatio*
1.Ioan.2 *est pro peccatis nostris. At uero quia in hoc scimus quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruemus; proximum est, & cum eo, quod diximus, maxime coniunctum, ut simul etiam ostendat, uitam a fidelibus non in otio & desidia degendam esse, ue-*
1.Ioan.2 *rum oportere, ut, quemadmodum ipse ambulauit, ita & nos ambulemus, sectemurque omni studio iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, mansuetu-*
ad Titũ 2 *dinem: dedit enim semet ipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operũ, quæ apostolus Pastoribus præcipit, ut loquantur,*
Matth.22 *& exhortentur. Cum autem Dominus, ac Saluator noster non solum dixerit, sed etiam exemplo suo demon-*

demonstrarit, legem, & prophetas ex dilectione pendere; Apostolus deinde confirmarit, charitatẽ esse finem præcepti, ac legis plenitudinem; dubitare nemo potest, hoc, tamquam præcipuum munus omni diligentia curãdum esse, ut fidelis populus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac diuino quodam ardore incensus, ad summum illud & perfectissimum bonum rapiatur; cui adhærere, solidam, & ueram felicitatem esse is plane sentiet, qui illud prophetæ dicere poterit: Quid enim mihi est in cælo, & a te quid uolui super terram? Hæc nimirum est uia illa excellentior, quam idem Apostolus demonstrauit, cum omnem doctrinæ, & institutionis suæ rationem ad charitatem, quæ numquam excidit, dirigeret. Siue enim credendum, siue sperandum, siue agendũ aliquid proponatur, ita in eo semper charitas Domini nostri commendari debet, ut quiuis perspiciat, omnia perfectæ Christianæ uirtutis opera non aliunde, quam a dilectione, ortum habere, neque ad alium finem, quam ad dilectionem, referenda esse. 1.Tim.1 Rom.13 Psal.72 1.Cor.12 1.Cor.13

Catechismi doctrina ad captum cuiusque accommodata.

Cum autem in omni re tradenda plurimum intersit, utrũ hoc, an illo modo aliquid doceas; tum uero hoc in Christiani populi institutione maximi momenti existimandum est. Obseruanda est enim audientium ætas, ingenium, mores, condicio; ut qui docendi munus exercet, omnia omnibus efficiatur; ut & omnes Christo lucrifaciat, & se ipsum fidelem ministrum, & dispensatorem probare pos- 1.Cor.9 1.Cor.4

 sit.

Sacramenta, Decalogum, Dominicam orationem. nam omnia, quæ Christianæ fidei disciplina tenenda sunt, siue ad Dei cognitionem, siue ad mundi creationem & gubernationem, siue ad humani generis redemptionem spectent; siue ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quæ autem signa sunt, & tamquam instrumenta ad diuinam gratiam consequendam, hæc septem sacramentorum doctrina complectitur. Iam uerò quæ ad leges referuntur, quorum finis est
1.Tim.1 *charitas, Decalogo descripta sunt. Quidquid denique ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica precatione comprehẽditur. Quare sequitur, ut, explanatis quattuor his quasi communibus sacræ scripturæ locis, nihil fere ad eorum intelligentiam, quæ Christiano homini discenda sunt, desiderari possit. Itaque uisum est monere Parochos, ut, quoties usu uenerit, ut aliquem interpretentur euangelij, uel quemuis alium diuinæ scripturæ locum, intelligant, eius loci, quicumque is fuerit, sententiam cadere sub unum aliquod quattuor illorum capitum, quæ diximus, quo, tamquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum sit, confugient. exempli causa, si explanandum sit illud euangelium*
Luc.21 *primæ dominicæ Aduentus: erunt signa in sole & luna &c. quæ ad eam rationem pertinent, tradita sunt illo Symboli articulo, Venturus est iudicare uiuos, & mortuos. quibus inde assumptis, Pa-*

stor

ſtor una eademque opera fidelem populum & Symbolum, & Euangelium docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere, hanc consuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quattuor genera, ad quæ referri uniuersam diuinæ scripturæ uim, atque doctrinam diximus.

Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & personis, & tempori accommodatus uidebitur: nos Patrum auctoritatem secuti, qui initiandis Christo domino, et in eius disciplina instituendis hominibus a fidei doctrina initium fecerunt, operæpretium duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare. Sed quoniam in diuinis litteris multiplex est fidei significatio, hic de ea loquimur, cuius ui omnino aſſentimur ijs, quæ tradita sunt diuinitus. Hanc autem ad salutem consequendam esse neceſsariam, nemo iure dubitabit, præsertim cum scriptum sit; Sine fide impoſſibile est placere Deo. Cum enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit, quam ut humanæ mentis acie perspici poſſit, necesse ei erat, ipsius a Deo cognitionem accipere. Hæc uero cognitio nihil aliud est, nisi fides: cuius uirtus efficit, ut id ratum habeamus, quod a Deo traditum esse sanctiſsimæ matris Ecclesiæ auctoritas comprobarit. nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in ijs, quorũ Deus auctor est, qui est ipsa ueritas. ex quo intelligimus, quantus inter hanc fidem, quam Deo habemus, intersit, & illam, quam humanæ historiæ scriptoribus ad Heb. 11

sionis librorum, ipso facto etiam sine declaratione cuiusquam Iudicis incurrenda, inhibemus, & interdicimus ne quis prædictum Catechismum latinum, aut in uulgarem sermonem translatum, intra quinquennium proximum possit imprimere, uel ab alijs impressum uendere, ac ne post quinquennium quidē absque licentia nostra, & Sedis Apostolicæ: Mandantes dilectis filijs nostris Camerario, & Vicario Vrbis, necnō Gubernatori, Senatori, Cameræ Apostolicæ causarū Auditori, & alijs Vrbis ordinarijs Iudicibus, Legatisq., Vicelegatis, Gubernatoribus, et Potestatibus terrarū Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Baricellisq: earandē, ac uenerabilibus fratribus singularum extra terras prædictas ciuitatum Archiepiscopis, & Episcopis; eorumq. Vicarijs, ut, quoties ipsius Pauli nomine requisiti fuerint, ei efficacis defensionis præsidio assistentes præmissa omnia, & singula cōtra inobedientes, & cōtrauenientes ad executionem censurarum, & pœnarū prædictarum, omni, et quacūque appellatione remota, procedāt, et quilibet eorum procedat, inuocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Quia uero difficile esset hanc nostram cedulam originalem ad singula loca deferri: uolumus quod de eius tenore, quod ad prohibitionem nostram huiusmodi attinet, credi debeat exemplis in ipsis libris imprimendis, quodque præsentis nostri Motus proprij, etiam absque illius registratura, sola signatura sufficiat, & ubique fidē faciat in iudicio & extra, quacumque regula, siue constitutione Apostolica contraria non obstante:

Non

Nō obſtantibus cōſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, priuilegijs quoque, indultis quibuſcumque alijs in contrarium fortaſſe facientibus.

Placet Motu proprio M.

Dat. Romæ, apud Sanctum Marcum, ſeptimo Kalend. *Octobr. anno primo.*

PHILIPPVS

DEI GRATIA REX CASTELLÆ, Aragonum, utriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Vngariæ, Dalmatiæ, Croatiæque etc.

DON PERAFANNVS *de Ribera, Dux de Alcala, & in hoc regno prædictæ Maieſtatis Vicerex, Locumtenens & Capitaneus generalis &c. Magnifico uiro Paulo Manutio regio fideli dilecto gratiam regiam & bonam uoluntatem. Quum per ſuā Sanctitatem, ut fuit nobis expoſitum, tibi commiſſum & iniunctum fuerit, ut, expenſis Populi Romani, Catechiſmum, nouum Breuiarium, ſeu Miſſale, & alios libros nouos imprimi cures: ſupplicatumque propterea nobis fuerit pro tui parte, quatenus regiæ et catholicæ Maieſtatis nomine tibi concederemus, per aliquod temporis ſpatium, uidelicet per annos quindecim, libros prædictos, et quoſcūque alios nouos, necnon complures in melius redactos, aut cum nouis commentarijs, declarationibus, ſeu poſtillis, uel traductos in latinum ſeu* uulgare

uulgare eloquium, seu in quamcumque linguam; impressos tamē in Vrbe sub nomine Populi Romani, in præsenti Regno imprimi non posse, nec extra Vrbē impressos in Regnum immitti, nec alio modo exemplari, & quouis modo imprimi facere, & in Regno prædicto uendi, uel quouis modo cōtractari, nisi tantummodo per te, uel tuos heredes & successores ac alios tui, uel tuorum heredum prædictorum parte, dicto tempore annorum quindecim perdurante. Nos autem attenta causa prædicta, & quod super hac concessione fuimus suæ Sanctitatis nomine requisiti, eapropter tenore præsentium de certa nostra scientia, deliberare, & consulto, ac ex gratia spetiali prædictæ Maiestatis nomine, cum deliberatione et assistentia regij Collateralis Consilij, statuimus, & decernimus, quod per annos quindecim, a die dat. præsentium in antea numerandos, nemini liceat in hoc Regno libros iam dictos imprimere, aut exemplari, & imprimi facere, nec extra dictā Vrbem impressos in hoc prædictum Regnum immittere, aut aliquo pacto contractare absque spetiali permissione prædicti Pauli Manutij, uel dictorum suorum heredum, & successorum dicto tempore annorum quindecim perdurante: Volentes & decernentes expresse, quod siquis contra prædictam nostram ordinationem attentare præsumpserit, ipso facto incurrat in pœnam ducatorum trecentorum, tibi; & tuis prædictis heredibus & successoribus pro tertia parte applicandorum, & pro alia tertia parte Regio fisco, & pro reliqua alia accusatori,

ac libri

ac libri operũ prædictorum in hoc Regno, aut per exemplum in quouis alio loco extra dictam Vrbem impressi, & in Regnum ipsum immissi, deuoluatur, & sint tui, uel dictorum tuorum heredum, & successorum. Mandantes propterea per has easdē omnibus & singulis officialibus, & subditis Regijs maioribus, & minoribus, quocumque nomine nuncupatis, titulo, officio, auctoritate, potestate, & iurisdictione fungentibus, præsentibus & futuris, ad quos, seu quē spectabit, & præsentes peruenerint, seu fuerint quomodolibet præsentatæ, unicuique in sua iurisdictione, quatenus tibi, seu alteri legitimæ personæ pro tui parte, præstent, & præstari faciat omne auxilium, consilium, & fauorem oportunũ & necessarium super confiscatione dictæ pœnæ & executione dictorum librorum in casibus præmissis tibi deuolutorum, adeo quod pro prædictis ad nos recursum habere tibi necesse non sit: & si secus factum fuerit, statim incurrant iram & indignationem Regiam, & pœnam ducatorum auri mille, præsentibus regio sigillo a tergo impressis, præsentanti singulis uicibus remansuris.

Datum Neapoli, die ultimo mensis Maij,
M D L X. V I.

PHILIPPUS Hispaniarũ Rex &c. *Nostri semper instituti fuit, ijs fauere, qui religioni, ac rei litterariæ promouendæ labore, sumptuq. suo incumbũt. quorum in numero doctum, ac fidelem dilectum nostrum*

strum Paulum Manutium esse accepimus. is cum significari nobis curauerit, se Catechismum latina, italicaque lingua conscriptum, & suos in M. Tullij Ciceronis epistolas, quas familiares appellát, commentarios in societate P. R. typis suis ad communé omnium piorum, & studiosorum utilitatem edere se paratum esse: at uereri ne alij postea, sumpto inde exemplo, alibi eos edentes, & uendentes laboris, ac sumptus, diligentiaeq. suae fructum intercipiant: dignus nobis uisus est, cui nos, pro nostra uirili, prospicere, ac consulere debeamus. Itaque his litteris nostris sancimus, & iubemus: ut ne quis Typographus, Bibliopola, Librarius, aut alius quiuis Catechismum & commentarios antedictos Romae in societate P. R. ab ipso Manutio editos, & impressos, a die impressionis ad annos sex, in uniuersa Mediolanensi dicione nostra, eo inuito, imprimere, aut alibi impressos clam, palam ue in eam inferre, & uendere audeat. Si quis contra, quam his litteris nostris sanctum, iussum ue est, fecit, fecerit; illum continuo poenam scutatorum aureorum ter centum ac amissionis librorum omnium subire uolumus: quos cum eius pecuniae tertia parte Manutio; reliquae uero dimidiam partem fisco nostro, alteram accusatori assignari & attribui mandamus per eum magistratum, cuius potestati subiectus fuerit is, qui contra fecisse reperietur. In quorum &c.

Dat. Mediolani. M. D. LXVI. mense Octob.

Ex Decreto Concilij Tridentini,

AD PAROCHOS,

Sanctiss. D. N. Pii Quinti iussu editus.

E

A EST *humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, ut, cum alia multa, quæ ad diuinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore, et diligentia, inuestigauerit, ac cognouerit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna salus comparatur, cuius rei in primis causa homo conditus, atque ad imaginem & similitudinem Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere, aut cernere numquam potuerit. Inuisibilia quidem Dei, ut docet Apostolus, a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur; sempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas: uerum mysterium illud, quod absconditum est a sæculis, & generationibus, ita humanam intelligentiam superat, ut, nisi manifestum fuisset sanctis, quibus uoluit Deus fidei munere notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset. Cum autem fides ex*

Rom. 1

Ad Col. 1

auditu concipiatur, perspicuum est, quam necessaria semper fuerit ad æternam salutem consequendam, doctoris legitimi fidelis opera, ac ministeriú:
Rom. 10 siquidem dictum est; Quo modo audient sine prædicante? quo modo uero prædicabunt, nisi mittantur? & quidem ab ipsius mundi origine, clementissimus
ad Heb. 1 ac benignissimus Deus suis numquam defuit, sed multifarie, multisque modis locutus est Patribus in prophetis; eisque pro temporum condicione ad cælestem beatitudinem certum, ac directum iter
Psal. 49 monstrauit. Sed quoniam prædixerat, daturum
ad Heb. 1 se doctorem iustitiæ in lucem gentium, ut esset salus eius usque ad extremum terræ, nouissime locutus
2. Pet. 1 est nobis in Filio, quem etiam, uoce e cælo delapsa a magnifica gloria, iussit ut omnes audirent, eiusque
ad Eph. 4 præceptis obtemperarent. Deinde uero filius alios dedit apostolos, alios prophetas, alios Pastores, & doctores, qui uerbum uitæ annunciarent, ne circumferremur tamquam paruuli, fluctuantes omni uento doctrinæ, sed firmo fidei fundamento adhærentes, coædificaremur in habitaculum Dei, in spiritu sancto.

Verba pastorũ Ecclesiæ tãquam dei uerba recipienda.

Ac ne quis uerbum auditus Dei ab Ecclesiæ ministris, tamquam uerbum hominum, sed, sicut oere est, uerbum Christi acciperet, ille ipse Saluator noster tantã auctoritatẽ eorum magisterio tribuendam esse statuit, ut diceret: Qui uos audit, me audit;
Luc. 10 & qui uos spernit, me spernit. quod quidẽ non de ijs tantũ, quibuscũ sermo habebatur, intelligi uoluit,

uerum

uerum de omnibus etiam, qui legitima successione docendi munus obirent, quibus se omnibus diebus usque ad consummationem sæculi affuturú esse pollicitus est. At uero, cum hæc diuini uerbi prædicatio numquam intermitti in Ecclesia debeat, tum certe hoc tempore maiori studio, & pietate elaborandum est, ut sana, & incorrupta doctrina, tamquam pabulo uitæ, fideles nutriantur, & confirmentur. exierunt enim falsi prophetæ in mundum, de quibus dixit Dominus: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: nō loquebar ad eos, & ipsi prophetabant, ut uarijs doctrinis, & peregrinis, Christianorum animos deprauarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus instructa, tam longe progressa est, ut nullis fere certis finibus contineri posse uideatur. ac, nisi Saluatoris nostri præclara illa promissione niteremur, qui se adeo stabile Ecclesiæ suæ fundamentum posuisse affirmauit, ut portæ Inferi aduersus eam præualere numquam possint: maxime uerendum esset, ne hoc tempore, tot undique hostibus obsessa, tot machinis tentata, & oppugnata, concideret.

Matth. 28
1. Ioan. 4
Hier. 23
Matth. 16

Nam ut omittamus nobilissimas prouincias, quæ olim ueram, & catholicam religionem, quam a maioribus acceperant, pie, & sancte retinebant, nunc autem derelinquentes uiam rectam, errauerunt, atque in eo se maxime pietatem colere palam profitentur, quod a patrum suorum doctrina quam longissime recesserunt; nulla tam remota regio, aut

Quo astu hæretici sint usi ad impia dogmata infundenda

tam munitus locus, nullus Christianæ reipub. angulus inueniri potest, quo hæc pestis occulte irrepere non tentarit. Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, cum fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures uenenatas uoces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo facilius, ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam, præter illa ingentia uolumina, quibus catholicam fidem euertere conati sunt, a quibus tamen cauere, cum apertam hæresim continerent, non magni fortasse laboris, ac diligentiæ fuit, infinitos etiam libellos conscripserunt: qui cum pietatis speciem præseferrent, incredibile est, quam facile incautos simplicium animos deceperint. Quamobrem Patres œcumenicæ Tri-

Trid.Syn. *dentinæ Synodi, cum tanto, & tam pernicioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maxime cuperent, non satis eße putarunt, grauiora catholicæ doctrinæ capita contra nostri temporis hæreses decernere, sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi, traderent, quam in omnibus ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, & doctoris munus obeundum esset. Multi quidem adhuc in hoc scriptionis genere cum magna pietatis & doctrinæ laude uersati sunt: sed tamen Patribus uisum est maxime referre, si liber*

sanctæ

sanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, uel omnes alij, quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelium ædificationem possint; ut quemadmodum unus est Dominus, una fides, ita etiam una sit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Christianum erudiendi, communis regula, atque præscriptio.

Ergo, cum multa sint, quæ ad hanc rationem pertinere uideantur, nemo existimet, illud sanctæ Synodo propositum fuisse, ut omnia Christianæ fidei dogmata, uno libro comprehensa, subtiliter explicarentur: quod ab ijs fieri solet, qui se profitentur uniuersæ religionis institutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti pene operis fuisset, & instituto minus conuenire perspicuum est: sed quoniam Parochos, sacerdotesque, animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit, quæ pastoralis muneris maxime propriæ sunt, & ad fidelium captum accommodatæ, ea tantum in medium afferri uoluit, quæ hac in re pium Pastorum studium, si in difficilioribus diuinarum rerum disputationibus non ita uersati fuerint, adiuuare possent. Quæ cum ita sint, ante quam ad ea singillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinæ summa continetur, institutæ rei ordo postulat, ut pauca quædam exponantur, quæ Pastores considerare, sibique ante oculos proponere in primis Catechismus cur editus.

debent; ut sciant, quonam, ueluti ad finem, omnia eorum consilia, labores, studia referenda sint; quoue pacto id, quod uolunt, facilius consequi, & efficere possint. Illud igitur primum uidetur esse, ut semper meminerint, omnem Christiani hominis
Ioan.17 *scientiam hoc capite comprehendi, uel potius, quẽadmodum Saluator noster ait, Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum, &, quem misisti, Iesum Christum. Quamobrem in eo præcipue ecclesiastici doctoris opera uersabitur, ut fi-*
1.Cor.2 *deles scire ex animo cupiant Iesum Christum, & hunc crucifixum; sibique certo persuadeant, atque intima cordis pietate & religione credant, aliud no-*
Act.4 *men non esse datum hominibus sub cælo; in quo oporteat nos saluos fieri: siquidem ipse propitiatio*
1.Ioan.2 *est pro peccatis nostris. At uero quia in hoc scimus quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruemus; proximum est, & cum eo, quod diximus, maxime coniunctum, ut simul etiam ostendat, uitam a fidelibus non in otio & desidia degendam esse, ue-*
1.Ioan.2 *rum oportere, ut, quemadmodum ipse ambulauit, ita & nos ambulemus, sectemurque omni studio iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, mansuetu-*
ad Titũ 2 *dinem: dedit enim semet ipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operũ, quæ apostolus Pastoribus præcipit, ut loquantur,*
Matth.22 *& exhortentur. Cum autem Dominus, ac Saluator noster non solum dixerit, sed etiam exemplo suo*

demon-

demonstrarit, legem, & prophetas ex dilectione pendere; Apostolus deinde confirmarit, charitaté esse finem præcepti, ac legis plenitudinem: dubitare nemo potest, hoc, tamquam præcipuum munus omni diligentia curãdum esse, ut fidelis populus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac diuino quodam ardore incensus, ad summum illud & perfectissimum bonum rapiatur; cui adhærere, solidam, & ueram felicitatem esse is plane sentiet, qui illud prophetæ dicere poterit: Quid enim mihi est in cælo, & à te quid uolui super terram? Hæc nimirum est uia illa excellentior, quam idem Apostolus demonstrauit, cum omnem doctrinæ, & institutionis suæ rationem ad charitatem, quæ numquam excidit, dirigeret. Siue enim credendum, siue sperandum, siue agendũ aliquid proponatur, ita in eo semper charitas Domini nostri commendari debet, ut quiuis perspiciat, omnia perfectæ Christianæ uirtutis opera non aliunde, quam a dilectione, ortum habere, neque ad alium finem, quam ad dilectionem, referenda esse.

1.Tim.1
Rom.13
Psal.72
1.Cor.12
1.Cor.13

Catechismi doctrina ad captum cuiusque accommodata.

Cum autem in omni re tradenda plurimum intersit, utrũ hoc, an illo modo aliquid doceas; tum uero hoc in Christiani populi institutione maximi momenti existimandum est. Obseruanda est enim audientium ætas, ingenium, mores, condicio; ut qui docendi munus exercet, omnia omnibus efficiatur; ut & omnes Christo lucrifaciat, & se ipsum fidelem ministrum, & dispensatorem probare pos-

1.Cor.9
1.Cor.4

 sit,

Matth. 25 *sit, ac ueluti seruus bonus, & fidelis, dignus sit, qui super multa constituatur a Domino. Neque uero unius tantum generis homines fidei suæ commissos esse arbitretur, ut præscripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad ueram pietatem instituere æque omnes fideles possit: sed cum alij, ueluti modo geniti, infantes sint, alij in Christo adolescere incipiant, nonnulli uero quodam modo confirmata sint ætate, necesse est diligenter considerare, quibus lacte, quibus solidiore cibo opus sit, ac singulis ea doctrinæ alimenta præbere, quæ spiritum augeant, donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis filij Dei in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Id uero Apostolus in se ipso omnibus obseruandum iudicauit, cum dixit, se Græcis, & barbaris, sapientibus, et insipientibus debitorem esse; ut uidelicet intelligerent, qui ad hoc ministerium uocati sunt, ita in tradendis fidei mysterijs, ac uitæ præceptis, doctrinam ad audientium sensum, atque intelligentiá accommodari oportere, ut, cum eorum animos, qui exercitatos sensus habent, spirituali cibo expleuerint, ne interim paruulos fame perire patiantur, ut qui pané petant, & non sit qui frangat eis. Neque uero cuiusquam studiú in docendo retardari debet, propterea quod interdum necesse sit auditorem earum rerum præceptis instrui, quæ leuiores, & humiliores uidentur, nec sine molestia ab ijs potissimum tractari solent, quorum animus in sublimium*

1. Pet. 2
1. Cor. 3
ad Heb. 5
Ad Eph. 4
Rom. 1
Tren. 4

rerum contemplatione uersatur, ac conquiescit. Nam si ipsa æterni patris sapientia in terras descẽdit, ut in carnis nostræ humilitate cælestis uitæ præcepta nobis traderet; quem non compellat charitas Christi, ut paruulus fiat in medio fratrum suorum, & tamquam nutrix fouens filios suos ita cupide proximorum salutem desideret, ut, quod de se ipso Apostolus testatur, eis uelit non solum euangelium Dei, sed etiam animam tradere?

1. Thes. 2

1. Thes. 2

Omnis autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda sit, uerbo Dei continetur, quod in scripturam, traditionesque distributum est. itaque in harum rerum meditatione Pastores dies, noctesq. uersabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum scriptam, omnes, quicumque animarum curæ præpositi sunt, ad se pertinere existimabunt. est autẽ hæc admonitio in hũc modum. Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ: est enim omnis scriptura diuinitus inspirata utilis ad docendum, ad arguẽdum, ad corripiendum, ad erudiendũ in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonũ instructus. Sed quoniam, quæ diuinitus tradita fuerunt, multa sunt, & uaria, ut nec ita facile aut animo comprehendi, aut etiam, mente cõprehensa, memoria teneri possint, ut, cum se obtulerit docẽdi occasio, eorũ parata sit et prompta explicatio; sapientissime maiores nostri totam hanc uim & rationẽ salutaris doctrinæ, in quattuor hæc capita redactã, distribuerũt, apostolorum Symbolum;

Doctrina fidei catholicæ cõtinetur scriptura, & traditionib. tũ de Symbolo, sacramẽtis, Decalogo, oratione Dominica

1. Tim. 3

1. Tim. 4

Sacramenta,

Sacramenta, Decalogum, Dominicam orationem. nam omnia, quæ Christianæ fidei disciplina tenenda sunt, siue ad Dei cognitionem, siue ad mundi creationem & gubernationem, siue ad humani generis redemptionem spectent; siue ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quæ autem signa sunt, & tamquam instrumenta ad diuinam gratiam consequendam, hæc septem sacramentorum doctrina complectitur. Iam uero quæ ad leges referuntur, quorum finis est
1.Tim.1 *charitas, Decalogo descripta sunt. Quidquid denique ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica precatione compreheditur. Quare sequitur, ut, explanatis quattuor his quasi communibus sacræ scripturæ locis, nihil fere ad eorum intelligentiam, quæ Christiano homini discenda sunt, desiderari possit. Itaque uisum est monere Parochos, ut, quoties usu uenerit, ut aliquem interpretentur euangelij, uel quemuis alium diuinæ scripturæ locum, intelligant, eius loci, quicumque is fuerit, sententiam cadere sub unum aliquod quattuor illorum capitum, quæ diximus, quo, tamquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum sit, confugient. exempli causa, si explanandum sit illud euangelium*
Luc.21 *primæ dominicæ Aduentus: erunt signa in sole & luna &c. quæ ad eam rationem pertinent, tradita sunt illo Symboli articulo, Venturus est iudicare uiuos, & mortuos. quibus inde assumptis, Pa-*

stor

stor una eademque opera fidelem populum & Symbolum, & Euangelium docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere, hanc consuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quattuor genera, ad quæ referri uniuersam diuinæ scripturæ uim, atque doctrinam diximus.

Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & personis, & tempori accommodatus uidebitur: nos Patrum auctoritatem secuti, qui initiandis Christo domino, et in eius disciplina instituendis hominibus a fidei doctrina initium fecerunt, operæpretium duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare. Sed quoniam in diuinis litteris multiplex est fidei significatio, hic de ea loquimur, cuius ui omnino assentimur ijs, quæ tradita sunt diuinitus. Hanc autem ad salutem consequendam esse necessariam, nemo iure dubitabit, præsertim cum scriptum sit; Sine fide impossibile est placere Deo. Cum enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit, quam ut humanæ mentis acie perspici possit, necesse ei erat, ipsius a Deo cognitionem accipere. Hæc uero cognitio nihil aliud est, nisi fides: cuius uirtus efficit, ut id ratum habeamus, quod a Deo traditum esse sanctissimæ matris Ecclesiæ auctoritas comprobarit. nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in ijs, quorũ Deus auctor est, qui est ipsa ueritas. ex quo intelligimus, quantus inter hanc fidem, quam Deo habemus, intersit, & illam, quam humanæ historiæ scriptoribus

ad Heb. 11

ribus

ribus adhibemus. Fides autem, quamquam late pateat, & magnitudine, ac dignitate differat,(est
Matth.14 *enim sic in sacris litteris, Modicæ fidei, quare dubi-*
Luc.17 *tasti? &, Magna est fides tua: &, Adauge nobis*
Matth.15 *fidem: item, Fides sine operibus mortua: &, Fi-*
Ad Gal. 5 *des, quæ per charitatem operatur) tamen est idem*
Iacob. 2 *genere, & diuersis fidei gradibus eadem definitio-*
Marc.16 *nis uis, & ratio conuenit. Quam uero fructuo-sa sit, & quantam ex ea utilitatem capiamus, in articulorum explicatione dicetur: Quæ igitur primum Christiani homines tenere debent, illa sunt, quæ fidei duces doctoresque sancti apostoli, diuino spiritu afflati, duodecim Symboli articulis distinxerunt. nam cum mandatum a Domino accepissent, ut pro ipso legatione fungentes, in uniuersum mundum proficiscerentur, atque omni creaturæ euangelium prædicarent, Christianæ fidei formulam*
1.Cor.1 *componẽdam censuerunt, ut scilicet id ipsum omnes sentirent, ac dicerent, neque ulla essent inter eos schismata, quos ad fidei unitatem uocassent, sed essent perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Hanc autem Christianæ fidei, & spei professionem, a se compositam, apostoli Symbolum appellarunt; siue quia ex uarijs sententijs, quas singuli in commune contulerunt, conflata est; siue quia ea ueluti nota, et tessera quadã uterentur, qua desertores, & subintroductos falsos fratres, qui euangelium adulterabant, ab ijs, qui uere Christi militiæ sacramento se obligarent, facile possent internoscere.*

CREDO IN DEVM. *Cum multa in Christiana religione fidelibus proponãtur, quorum singillatim, uel uniuerse certam, & firmam fidem habere oportet, tum uero illud primo, ac necessario omnibus credendum est, quod ueluti ueritatis fundamentum ac summa de diuinæ essentiæ unitate, & trium personarum distinctione, earumq. actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipse nos docuit. Huius mysterii doctrinam breuiter in Symbolo apostolorum comprehēsam esse, Parochus docebit. Nam ut maiores nostri, qui in hoc argumento pie, & accurate uersati sunt, obseruauerunt, in tres potissimum partes ita distributum uidetur, ut in una diuinæ naturæ prima persona, et mirum creationis opus describatur; in altera, secúda persona, et humanæ redemptionis mysterium; in tertia, tertia item persona, caput, & fons sanctitatis nostræ, uariјs, & aptissimis sententiis concludatur. Eas autem sententias, similitudine quadam a Patribus nostris frequenter usurpata, articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis distinguuntur: ita in hac fidei confessione, quidquid distincte, & separatim ab alio nobis credendum est, recte, & apposite articulum dicimus.*

CREDO IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM, CREATOREM CAELI, ET TERRAE.

His uerbis ea sententia subiecta est: certo credo,

ac sine ulla dubitatione profiteor Deum patrē, primam scilicet Trinitatis personam, qui sua omnipotenti uirtute cælum ipsum, & terram, & omnia, quæ cæli, & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit; neque solum eum corde credo, & ore confiteor, uerum summo studio, ac pietate ad illum, ueluti summum, & perfectissimum bonum, contendo. Hæc igitur sit breuis quædam primi huius articuli comprehensio. Sed quoniam magna mysteria in singulis fere uerbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendenda sunt: ut, quantum Dominus permiserit, ad eius maiestatis gloriam cōtemplandam cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

Verbi huius, credo in materia fidei euangelicæ acceptio, & professio.

Igitur credendi uox hoc loco putare, existimare, opinari, non significat, sed, ut docent sacræ litteræ, certissimæ assensionis uim habet, qua mens Deo, sua mysteria aperienti, firme, constanterque assentitur. Quamobrem is credit, (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid sine ulla hæsitatione certum, & persuasum est. Neque uero existimare quisquam debet, fidei notitiam minus certam esse, quod ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit. etenim diuinum lumen, quo ea percipimus, tametsi rebus perspicuitatem nō af-
1 Cor. 4 *ferat, nos tamen de his dubitare non sinit. Deus enim, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ut non sit nobis opertum euangelium, sicut iis, qui pereunt. Iam uero, ex*

iis, quæ dicta sunt, consequitur, eum, qui cælesti hac fidei cognitione præditus est, inquirendi curiositate liberum esse. Deus enim cum iussit nos credere, non diuina iudicia scrutanda, eorumque rationem, & causam perquirendam nobis proposuit, sed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, ut animus in æternæ ueritatis notitia conquiescat. Ac profecto cum Apostolus testetur; Deus uerax est, Rom. 3 *omnis autem homo mendax; si arrogantis, & impudentis hominis est, graui, ac sapienti uiro aliquid affirmanti fidem non habere, sed præterea urgere, ut, quod dixerit, rationibus, aut testibus probetur: cuius temeritatis, atque adeo stultitiæ fuerit, Dei uoces audientem, cælestis, ac salutaris doctrinæ rationes requirere? fides itaque, seclusa omni non solum ambiguitate, sed etiam demonstrandi studio, tenenda est. Verum illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit* CREDO, *præterquam quod intimum mentis suæ assensum declarat, qui interior fidei actus est, debere id, quod animo inclusum habet, aperta fidei professione præseferre, summaque alacritate palam fateri,* Psal. 115 *ac prædicare. Oportet enim fideles eum spiritum habere, quo fretus Propheta dixit; Credidi propter quod locutus sum: imitari apostolos, qui ad* Act. 4 Rom. 10 *principes populi responderunt; Non possumus, quæ uidimus, & audiuimus, non loqui: diui Pauli præclara illa uoce excitari; Non erubesco euangelium: Virtus enim Dei est in salutem omni credenti. Item*

quo

quo maxime huius sententiæ ueritas confirmatur:
Rom.10 *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

IN DEVM. *Hinc iam Christianæ sapientiæ dignitatem, & præstantiam, ex eaque, quantum diuinæ bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datum est, statim ad rei præstantissimæ, maximeq. expetendæ cognitionem quasi fidei gradibus ascendere. In hoc enim multum inter se differunt Christiana philosophia, & huius sæculi sapientia, quod hæc quidem naturalis tãtum luminis ductu ab effectibus, & ab ijs, quæ sensibus percipiuntur, paulatim progressa, non nisi post longos labores uix tandem inuisibilia Dei contemplatur, primamque omnium rerum causam & auctorem agnoscit, atque intelligit: contra uero illa humanæ mentis aciẽ ita exacuit, ut in cælum nullo labore penetrare possit, atque diuino splendore collustrata primum quidem æternum ipsum luminis fontem, deinde quæ infra ipsum posita sunt, intueri; ut nos uocatos esse*
1.Pet.2 *de tenebris in admirabile lumen, quod est apud apostolorum Principem, cum summa animi iucunditate experiamur, & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Recte igitur fideles primo se in Deum credere profitentur, cuius maiestatem ex Hieremiæ*
Hiere.32 *sententia incomprehensibilem esse dicimus: Lucem*
1.Tim.6 *enim, ut ait Apostolus, inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum uidit, sed nec uidere potest.*
Exod. 33 *cum enim ad Moysem loqueretur, Non uidebit me, inquit,*

inquit, homo, & uiuet. Nam ut mens nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perueniat, necesse est eam omnino a sensibus abstractam esse: cuius rei facultatem in hac uita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita sint, non reliquit tamé Deus, Act. 14
ut inquit Apostolus, semet ipsum sine testimonio bene faciens, de cælo dans pluuias, et tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum. Quæ causa fuit philosophis nihil abiectum de Deo sentiendi, &, quidquid corporeum, quidquid concretum, & admistum est, ab eo longissime remouendi: cui etiam bonorum omnium perfectam uim, & copiam tribuerunt, ut ab eo, tamquam a perpetuo quodam, & inexhausto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atque naturas perfecta bona dimanent; quem sapienté, ueritatis auctorem, & amantem, iustum, beneficentissimum, & aliis nominibus appellauerunt, quibus summa, & absoluta perfectio continetur; cuius immensam, & infinitam uirtutem, omnem complentem locum, & per omnia pertinentem esse dixerunt. Hoc ex diuinis litteris longe melius constat, & illustrius, ut illo loco, Spiritus est Deus: Ioan. 4
item, Estote uos perfecti, sicut & Pater uester cæ- Matth. 5
lestis perfectus est: tum, Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius: & illud, O altitudo diuitiarum sa- ad Heb. 4
pientiæ, & scientiæ Dei: deinde, Deus uerax est: Rom. 11
&, Ego sum uia, & ueritas, & uita: præterea, Rom. 3
Iustitia plena est dextera tua: denique, Aperis tu Ioan. 14

Psal.47. *manum tuam, & imples omne animal benedictio-*
Psal.144. *ne · postremo, Quo ibo a spiritu tuo, & quo a fa*
Psal.138. *cie tua fugiam? &, Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pēnas meas diluculo, & habitauero in extremis ma-*
Hiere.23. *ris &c. &, Nunquid non cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Magna, & præclara hæc sunt, quæ de Dei natura sacrorum librorum auctoritate consentanea, & consequentia ex rerum effectarū inuestigatione philosophi cognouerūt. quam quam in eo etiam cælestis doctrinæ necessitatem cognoscimus, si animaduertamus, fidem non solum hoc præstare, quemadmodum supra dictum est; ut, quæ uiri tantū sapientes lōgo studio consecuti sunt, ea rudibus quoque, & imperitis hominibus statim pateant, atque in promptu sint; uerum ut rerum notitia, quæ fidei disciplina comparatur, multo certior, atque ab omni errore purior in mētibus nostris insideat, quam si eas ipsas res, humanæ scientiæ rationibus comprehensas, animus intelligeret. Sed quanto præstantior diuini numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed proprie credentibus fidei lumen aditum patefecit? hæc autem Symboli articulis cōtinetur, qui nobis diuinæ essentiæ unitatem, & trium personarum distinctionem, tum uero ipsum Deum esse ultimum hominis finem aperiunt, a quo*
Ad.Heb. 11. *cælestis, æternæque beatitudinis possessio expectanda sit: siquidem a diuo Paulo dicimus, Deum in-*

quiren-

quirentibus se remuneratorem esse. Hæc quanta sint, & an eius generis sint bona, ad quæ humana cognitio aspirare potuerit, multo ante eundẽ Apostolũ Isaias propheta his uerbis ostendit: A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non uidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te. 1. ad Cor. 2. Isa. 64.

Sed ex iis, quæ diximus, unum etiã Deum esse, non plures Deos, confitendum est. nam cum Deo summam bonitatem, & perfectionem tribuamus; fieri non potest, ut id, quod summum, atque absolutissimũ est, inueniatur in pluribus. Quod si cui aliquid ad summum deest, eo ipso imperfectus est: quare nec Dei natura illi conuenit. hoc autem multis sacrarum litterarum locis comprobatur. scriptum est enim: Audi Israel: Dominus Deus noster, Deus unus est. Præterea est Domini iussum: Non habebis Deos alienos coram me. deinde per Prophetam sæpe admonet: Ego primus, & ego nouissimus, & absque me non est Deus. Apostolus etiam palam testatur: Vnus Dominus, una fides, unum baptisma. Neque uero nos moueat, quod interdum sacræ litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt. Nam quod prophetas, & iudices deos appellarunt, non gentium more factum est, quæ sibi plures deos stulte, & impie finxerunt, sed quadam loquendi consuetudine significare uoluerunt excellentem aliquam uirtutem, uel functionem, quæ Dei munere illis concessa sit,

Vnum solum Deũ esse, non plures.

Deuter. 6 Exod. 20 Esa. 48 41 Ad Eph. 4

Deum igitur natura, substantia, essentia unum, quemadmodum ad confirmãdam ueritatem in Symbolo Niceni Concili dictum est, Christiana fides credit, & profitetur, sed altius etiam ascendens ita unum intelligit, ut unitatem in trinitate, & trinitatẽ in unitate ueneretur: de quo nobis mysterio nũc dicere incipiendũ est. sequitur enim in Symbolo, PATREM. *sed quoniam Patris uox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarãdum erit, quæ sit magis propria huius loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem nõ attulit, æternam substantiam esse intellexerunt, a qua res ortæ essent, & cuius prouidentia omnia gubernarentur, suumque ordinem, & statum conseruarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemadmodum eum, a quo familia propagata est, cuiusque consilio, & imperio regitur, patrem uocabant: ita hac ratione factum est, ut Deum, quem omnium rerum opificem, & rectorem agnoscebant, Patrem appellari uoluerint. eodem nomine sacræ etiam litteræ usæ sunt, cum de Deo loquentes uniuersorum creationem, potestatem, admirabilemque prouidentiam ei tribuendam*
Deute. 32 *indicarent. legimus enim: Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te?*
Malach. 2 *& alibi: Numquid non pater unus omnium nostrum? Numquid non Deus unus creauit uos? At uero multo frequentius, & peculiari quodam no-*
Rom. 8 *mine, præsertim in noui testamenti libris, Deus pater*

ter Christianorum dicitur, qui non acceperunt spiritum seruitutis in timore, sed acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, Abba pater: eam enim charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus: quod si filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, qui est primogenitus in multis fratribus, nec confunditur uocare nos fratres. Siue igitur communem creationis, & prouidentiæ, siue præcipuam spiritualis adoptionis causam spectes, merito fideles Deum patrem se credere profitentur. 1. Ioan 3 Rom. 8 ad Heb. 2

Verum præter eas notiones, quas explicauimus, Patris nomine audito, ad altiora mysteria mentem erigendam esse Parochus docebit. Quod enim in luce illa inaccessibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, & abstrusum est, quodque humana ratio, & intelligentia non consequi, aut ne suspicari quidem poterat, id Patris uocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen, in una diuinitatis essentia non unam tantum personam, sed personarum distinctionem credendam esse. Tres enim sunt in una diuinitate personæ; Patris, qui a nullo genitus est; Filij, qui ante omnia sæcula a patre genitus est; Spiritus sancti, qui itidem ab æterno ex patre, & filio procedit. Atqui pater est in una diuinitatis substantia, prima persona, qui cum unigenito filio suo & spiritu sancto unus est Deus, unus est Dominus, non in unius singularitate personæ, sed in Pia meditatio circa nomen pater: in diuinis: & de personarũ proprietatibus.

unius Trinitate substantiæ. Iam uero hæ tres personæ, cum in ijs quidquam dissimile, aut dispar cogitare nefas sit, suis tantummodo proprietatibus distinctæ intelliguntur. Pater siquidem ingenitus est: Filius a patre genitus: Spiritus sanctus ab utroque procedit. Atque ita trium personarum eandem essentiam, eandem substantiam confitemur; ut in confessione ueræ, sempiternæque deitatis, et in personis proprietaté, et in essentia unitatem, et in Trinitate æqualitatem pie, & sancte colendam credamus. Nam quod patris primam esse personam dicimus, hoc non ita accipiendú est, perinde ac si aliquid in Trinitate prius aut posterius, maius, aut minus cogitemus. absit enim hæc a fidelium mentibus impietas, cú eádem æternitatem, eandem gloriæ maiestatem in tribus personis Christiana religio prædicet. Sed patrem propterea quod ipse sit principium sine principio, primam esse personam, uere, et sine ulla dubitatione affirmamus; quæ quidé uti patris proprietate distincta est, ita in unam illá præcipue hoc conuenit, quod filium ab æterno genuerit: semper enim Deum simul & patrem fuisse, nobis significatur, cum Dei, & patris nomina coniuncta in hac confessione pronunciamus. Verum quoniam in nullius rei, quá huius omnium altissimæ, ac difficillimæ notitia, atque explicatione, aut periculosius uersari, aut grauius errare possimus; doceat Parochus, religiose retinenda esse essentiæ, & personæ propria uocabula, quibus hoc mysterium significatur, &

sciant

sciant fideles unitatem esse in essentia, distinctionem autem in personis. Sed hæc subtilius exquirere nihil Prouc.25
oportet, cum meminerimus illius uocis: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria: satis enim uideri debet, quod fide certum, & exploratum habeamus, nos a Deo (cuius oraculis non assentiri, extremæ stultitiæ, atque miseriæ est) ita edoctos esse. Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in Matth.28
nomine patris, & filij, et spiritus sácti. rursus, tres sunt, qui testimonium dant in cælo, pater, uerbum, 1.Ioan.5
& spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Oret tamen assidue, ac precetur Deum, & patrem, qui uniuersa ex nihilo condidit, disponitque omnia suauiter, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humanæ menti patefecit; oret, inquam, sine intermissione, qui diuino beneficio hæc credit, ut aliquando in æterna tabernacula receptus dignus sit, qui uideat, quæ tanta sit Dei patris fœcunditas, ut se ipsum intuens, atque intelligens, parem et æqualem sibi filium gignat; quoue modo duorum idem plane & par charitatis amor, qui spiritus sanctus est, a patre & filio procedens, genitorem, & genitum æterno, atque indissolubili uinculo inter se connectat; atque ita diuinæ trinitatis una sit essentia, & trium personarum perfecta distinctio.

OMNIPOTENTEM. *Solét sacræ litteræ multis nominibus Dei summá uim, et imméſam maiestaté explicare, ut ostendát quáta religione et pietate illius*

sanctissimum numen colendum sit: sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem uim frequentissime tribui.
Gen.17 *Ipse enim de se dicit, Ego Dominus omnipotens. & rursus Iacob, cum filios ad Ioseph mitteret, ita illis precatus est: Deus autẽ meus omni-*
Gen.43 *potens faciat uobis eum placabilem. deinde uero in*
Apocal. 1 *Apocalypsi scriptum est, Dominus Deus, qui est, & qui erat, et qui uenturus est omnipotens: et ali-*
Luc.1 *bi, Dies magnus Dei omnipotentis appellatur.*
Nonnumquã etiam pluribus uerbis illud idem si-
Num.11 *gnificari solet. Atque huc pertinet, quod dicitur,*
Non erit impossibile apud Deum omne uerbum.
Sap.12 *Numquid manus Domini inualida est? item, Subest tibi, cum uolueris, posse. et alia generis eiusdem: ex quibus uariis dicendi formis id percipitur, quod uno omnipotentis uerbo comprehendi perspicuum est. Intelligimus autem hoc nomine, nihil esse, nihil animo, & cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat. etenim non solum hæc, quæ tametsi maxima sunt, aliquo tamen modo in cogitationem nostram cadunt, efficiendi potestatem habet, nimirum, ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures mundi ex nihilo repente existãt, uerum etiam multa maiora in illius potestate sita sunt, quæ humanæ menti, et intelligentiæ suspicari non licet. Neque uero, cum omnia Deus possit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid potest. hæc enim in eam naturã cadunt, cuius imperfecta actio est: Deus uero, cuius perfe-*

ctissima semper est actio; ideo hæc non posse dicitur, quia, posse ea, infirmitatis est; non summæ, & infinitæ omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem esse credimus, ut ab eo tamen longe omnia abesse cogitemus, quæ perfectæ eius essentiæ maxime coniuncta, & conuenientia non sunt.

Recte autem, sapienterque factum Parochus ostendat, ut, prætermissis alijs nominibus, quæ de Deo dicuntur, hoc unum nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nam cum Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere, omnia item eius ditioni, & imperio subiecta esse. Cum uero, omnia ab eo fieri posse, non dubitemus, consequens omnino est, ut cetera etiam explorata de illo habeamus; quæ si desint, quo modo omnipotens sit, prorsus intelligere non possumus. Præterea nulla res tam ad fidem, et spem nostram cõfirmandam ualet, quam si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri a Deo posse: quidquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum, & admirabile sit; rerumque ordinem, ac modum superet, illi tamen facile humana ratio, postquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, sine ulla hæsitatione assentitur: quin potius, quo maiora sint, quæ diuina oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam esse existimat. Quod si boni etiam aliquid expectandum sit, numquam animus rei magnitudine, Fides de omnipotentia Dei quam necessaria, & utilis.

quam

quam exoptat, frangitur, sed erigit sese, atque confirmat, sæpe illud cogitans, nihil esse, quod ab omnipotenti Deo effici non possit. Quare hac fide præcipue munitos nos esse oportet, uel cum admiranda aliqua opera ad proximorum usum, & utilitatem edere cogimur, uel cum a Deo precibus impetrare aliquid uolumus. Alterum enim ipse Dominus docuit, cum apostolis incredulitatem obijciens diceret: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit uobis. De altero autem sanctus Iacobus ita testatus est: Postulet in fide nihil hæsitans. qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a uento mouetur, & circumfertur. non ergo æstimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino. Multa præterea hæc fides commoda, atque utilitates nobis præbet, in primis uero ad omnem animi modestiam, & humilitatem nos instituit: sic enim inquit Princeps apostolorum: Humiliamini sub potenti manu Dei. monet etiam non esse trepidandum, ubi non sit timor, sed unum Deum timendum esse, in cuius potestate nos ipsi, nostraque omnia posita sint. ait enim Saluator noster: Ostendam uobis, quem timeatis. Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

Matth.17 · Iacob.1 · 1.Pet.5 · Luc.12

Vtimur deinde hac fide ad immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda, & celebranda. Nam

qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse non potest, quin sæpius exclamet: Fecit mihi magna, qui potens est. Luc. 1 *Sed quod patrem omnipotentem in hoc articulo uocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum esse, ut filio etiam, & spiritui sancto commune non sit. Nam quemadmodum Deum patrem, Deum filium, Deum spiritum sanctum, neque tamen tres Deos, sed unum Deum esse dicimus: ita æque patrem, ac filium, & spiritum sanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, sed unum omnipotentem esse confitemur. At uero, præcipua quadam ratione, patrem, quia omnis originis fons est, hoc nomine uocamus, uti etiam filio, qui æternum patris uerbum est, sapientiam, & spiritui sancto, quia utriusque amor est, bonitatem tribuimus; quamuis hæc, & alia huiusmodi nomina communiter in tribus personis, ex catholicæ fidei regula, dicantur.*

CREATOREM CAELI, ET TERRAE.

Quam necessarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulo ante fidelibus tradi, ex ijs quæ nunc de uniuersorum creatione explicanda erunt, perspici potest. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quod nullus de immensa creatoris potestate dubitandi locus relinquitur. Deus enim nõ ex materia aliqua mundum fabricatus est, sed ex

nihilo

nihilo creauit, idque nulla ui, aut necessitate coactus, sed sua sponte, & uoluntate instituit. Neque uero ulla alia fuit causa, quæ illum ad opus creationis impelleret, nisi ut rebus, quæ ab ipso effectæ essent, bonitatem suam impertiretur. nam Dei natura, ipsa per se beatissima, nullius rei indigens est,
Psal. 15 ut inquit Dauid: Dixi domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Quemadmodum autem sua bonitate adductus, quæcumque uoluit, fecit: ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra se posita esset, cum uniuersa conderet, secutus est: uerũ quia rerum omnium exemplar diuina intelligentia continetur, id summus artifex in se ipso intuens, ac ueluti imitatus, summa sapientia, & infinita uirtute, quæ ipsius propria est, rerum uniuersitatem initio procreauit. Ipse
Psal. 148 enim dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Verum cæli, & terræ nomine, quidquid cælum, & terra complectitur, intelligendum est.
Psal. 8 Nam præter cælos, quos opera digitorũ eius Propheta appellauit, solis etiam splendorem, lunæque & ceterorum siderum ornatum addidit, atque, ut essent in signa, & tempora, & dies, & annos, ita cælorum orbes certo, & constanti cursu temperauit, ut nihil perpetua eorum conuersione mobilius, nihil mobilitate illa certius uideri possit.

De creatione angelorum, mundi ui- Præterea spiritualem naturam, innumerabilesque angelos, qui Deo ministrarent, atque adsisterent, ipse ex nihilo creauit, quos deinde admi-

rabili

rabili gratiæ suæ, & potestatis munere auxit, atque ornauit. Nam cum illud sit in diuinis litteris, Diabolum in ueritate non stetisse: perspicuum est, eum, reliquosque desertores angelos ab ortus sui initio gratia præditos fuisse. de quo ita est apud sanctum Augustinum: Cum bona uoluntate, idest, cum amore casto, quo illi adhærent, angelos creauit, simul in eis & condens naturam, & largiés gratiam. Vnde sine bona uoluntate, hoc est Dei amore, numquam sanctos angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum litterarum testimonium: Tu domine mi rex sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia super terram. Potestatem denique eis tribuit diuinus Dauid illis uerbis: Potentes uirtute, facientes uerbum illius. atque ob eam rem sæpe in sacris litteris uirtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ij cælestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, qui a Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus detu bati, atque in obscurissimum terræ carcerem inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt: de quibus Princeps apostolorum scribit in hunc modum: Angelis peccantibus nō pepercit, sed rudentibus Inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari.

At uero terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus uerbo suo iussit in media mundi parte consistere, effecitque ut ascenderent montes, & descenderent

sibilis, & ipsius hominis.

Ioan. 8

Augustin. lib. 12. de Ciuit. Dei cap. 9

2. Reg. 14

Psal. 102

2. Pet. 2

Psal. 103

descenderent campi in locum, quē fundauit eis: ac, ne aquarum uis illam inundaret, terminum posuit, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. Deinde non solum arboribus, omnique herbarum, & florum uarietate conuestiuit, atque ornauit, sed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, & aera, ita etiam terras compleuit. Postremo, ex limo terræ hominem sic corpore affectum, & cōstitutum effinxit, ut non quidem naturæ ipsius ui, sed diuino beneficio immortalis esset, & impassibilis. Quod aūt ad animam pertinet, eum ad imaginem, & similitudinem suam formauit, liberumq. ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo tēperauit, ut rationis imperio numquam non parerent. Tum originalis iustitiæ admirabile donum addidit, ac deinde ceteris animantibus præesse uoluit: quæ quidem facile erit Parochis ad fideliū institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere. Hæc igitur de uniuersorum creatione, cæli, & terræ, uerbis intelligenda

Psal. 88. *sunt: quæ omnia breuiter quidem Propheta complexus est illis uerbis: Tui sunt cæli, & tua est terra: orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundasti: sed multo etiam breuius Patres Niceni Concilij, additis in Symbolo duobus illis uerbis, uisibilium, & inuisibilium, significauerunt. Quæcumque enim rerum uniuersitate comprehenduntur, atque a Deo creata esse confitemur, ea uel sub sensum cadunt,*

dunt, & uisibilia dicuntur, uel mente, & intelligentia præcipi a nobis possunt, quæ inuisibilium nomine significantur. Nec uero ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, ut existimemus, perfecto, absolutoque opere, ea, quæ ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita eius uirtute constare potuisse. Nam quemadmodú, omnia ut essent, creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est; ita etiam, nisi conditis rebus perpetua eius prouidentia adesset, atque eadem ui, qua ab initio constitutæ sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum reciderent. atque id scriptura declarat, cum inquit: Quo modo posset Sap. 11.
aliquid permanere, nisi tu uoluisses, aut, quod a te uocatum non esset, conseruaretur? Non solum autem Deus uniuersa, quæ sunt, prouidentia sua tuetur, atque administrat, uerum etiam, quæ mouentur, & agunt aliquid, intima uirtute ad motum, atque actionem ita impellit, ut, quamuis secundarum causarum efficientiam non impediat, præueniat tamen; cum eius occultissima uis ad singula pertineat, &, quemadmodum sapiens testatur: Attingat a fine usque ad finem fortiter, Sap 8.
& disponat omnia suauiter. Quare ab Apostolo dictum est, cum apud Athenienses enunciaret Deum, quem ignorantes colebant: Non longe est Act. 17
ab unoquoque nostrum. in ipso enim uiuimus, & mouemur, & sumus. Atque hæc de primi articuli explicatione satis fuerint; si tamen illud etiã admo

nuerimus

nuerimus, creationis opus omnibus sanctæ & indiuiduæ Trinitatis personis commune esse. Nam hoc loco, ex apostolorum doctrina, patrem creatorem cæli, & terræ confitemur: in scripturis sacris
Ioan.1 *legimus de filio, Omnia per ipsum facta sunt: &*
Gen.1 *de Spiritu sancto, Spiritus Domini ferebatur super*
Psal.32 *aquas: & alibi, Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum.*

ET IN IESVM CHRISTVM, FILIVM EIVS VNICVM, DOMINVM NOSTRVM. *Mirificam, & uberrimam esse utilitatem, quæ ex huius articuli fide, & confessione confluxit ad humanum genus, & illud sancti Ioannis testimonium*
1.Ioan.4 *ostendit: Quisquis confessus fuerit, quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo: & beatitudinis præconium declarat, quod a Christo domino tributum est Principi apostolorum. Beatus es*
Matt.16 *Simon Bariona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cælis est. Hoc enim fundamentum firmissimum est nostræ salutis, ac redemptionis. Sed quoniam admirabilis huius utilitatis fructus maxime ex felicissimi illius status ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat; incumbat in hanc curam Parochus, ut fideles communium miseriarum, & ærumnarum*
Gen.2 *causam cognoscant. Cum enim a Dei obedientia descivisset Adam, interdictumque uiolasset illud, Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas: in quocunque enim*

die

die comederis ex eo, morte morieris: in summam illam incidit calamitatem, ut sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amitteret, & reliqua subiret mala, quæ sancta Tridentina Synodus uberius explicauit. Propterea uero peccatum, & peccati pœnam in uno Adam non constitisse commemorabunt, sed ex eo, tamquam ex semine, & causa, ad omnem posteritatem iure permanasse. Cum igitur ex altissimo dignitatis gradu cōcidisset nostrum genus, subleuari inde, & in pristinum locum restitui nullo modo poterat hominum aut angelorum uiribus: quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum subsidium, ut Dei filij infinita uirtus, assumpta carnis nostræ imbecillitate, infinitā tolleret peccati uim, & nos reconciliaret Deo in sanguine suo. Huius autem redemptionis fides, & confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semperque fuit, quam Deus initio præmonstrauit. nam in illa damnatione humani generis, quæ statim peccatum consecuta est, ostensa etiam spes redemptionis est illis uerbis, quibus proprium Diabolo damnum, quod ex liberatione hominū facturus erat, denunciauit: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, semen tuum, & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Et deinceps eandem promissionem sæpe cōfirmauit, maioremque sui consilij significationem iis præsertim hominibus dedit, quibus uoluit singularem beneuolentiam præstare. inter cæteros uero,

Conc. Trident.

cum patriarchæ Abrahæ sæpenumero hoc mysterium significasset, tum eo tempore apertius declarauit, cum ille Dei iussis obediēs, filium suum unicum Isaac immolare uoluit: ait enim: Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & uelut arenam, quæ est in littore maris. possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti uoci meæ. Ex quibus uerbis facile colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immanissima Satanæ tyrannide libertatis salutem afferret. illum autē Dei filium, natum ex semine Abrahæ, secundum carnem fore necesse erat. Non ita multo post Dominus, ut eiusdem promissionis memoria conseruaretur, idem fœdus cum Iacob Abrahæ nepote sanciuit. nā cum ille in somnis uidit scalā stantem super terrā, & cacumen illius tāgens cælos, angelos quoque Dei ascēdentes & descendentes per eā, ut testatur scriptura; audiuit etiā Dominum innixum scalæ, dicentē sibi: Ego sum dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac. terram, in qua dormis, tibi dabo, & seminī tuo, eritq. semē tuum quasi puluis terræ. Dilatabeis ad orientem, & occidentem, & septentrionē, et meridiem, & benedicentur in te, et in semine tuo cūctæ tribus terræ. Neque postea destitit Deus, eadē sui promissi memoria renouāda, & generi Abrahā, et multis præterea hoīnibus Saluatoris expectationem

Gen. 22 · Gen. 28 · Gen. 28 (margin)

tionem cõmouere: siquidem Iudæorum republica, & religione constituta, notior populo suo fieri cæpit. nam & mutæ res significarunt, & homines prædixerunt, quæ, & quanta nobis bona saluator ille, & redemptor noster Christus Iesus allaturus esset. Ac prophetæ quidem, quorum mens cælesti lumine illustrata fuit, filij Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus efficit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectionem, ceteraq, eius mysteria, hæc omnia, quasi tum adessent, palam docentes, populo prænunciarunt; ita ut, si futuri, & præteriti temporis tollatur diuersitas, nihil iam inter prophetarum prædicta, & apostolorum prædicationem, nihil inter ueterum patriarcharum fidem, & nostram interesse uideamus. Sed iam de singulis articuli partibus dicendum uidetur.

IESVS, *proprium est nomen eius, qui Deus, & homo est, quod saluatorem significat, non quidem fortuito, aut hominum iudicio, & uoluntate, sed Dei consilio, & præcepto illi impositum. Angelus enim Mariæ matri ita annunciauit: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum.* Luc. 1 *Ac deinde Ioseph uirginis sponso non solum, ut eo nomine puerum appellaret, præcepit, sed etiam, cur ita nominandus esset, declarauit: ait enim: Ioseph, fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam:* Matth. 1 *quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est:*

 pariet

pariet autem filium, et uocabis nomen eius Iesum : ipse enim saluum faciet populũ suum a peccatis eorum. Ac multi quidem hoc nomine fuerunt in diuinis litteris. nam idem nomen Naue filio fuit, qui Moysi successit, & populum a Moyse ex Aegypto liberatum, in terram promissionis, quod illi negatum fuerat, deduxit. Eodem etiam nomine Iosedech, sacerdotis filius appellatus est. Sed quanto uerius saluatorem nostrum hoc nomine appellandum existimabimus: qui non uni alicui populo, sed uniuersis omnium ætatum hominibus, non quidem fame, aut Aegyptiaco, uel Babylonico dominatu oppressis, sed in umbra mortis sedentibus, & durissimis peccati, & Diaboli uinculis obstrictis, lucem, libertatem, & salutem dederit; qui eis cælestis regni ius, & hereditatem acquisiuerit; qui eos Deo patri reconciliauerit. in illis Christum dominum adumbratum uidemus, a quo ijs beneficijs, quæ diximus, cumulatum est genus humanum. Quæ præterea nomina prædicta sunt Dei filio diuinitus imponenda, ad unũ hoc Iesus nomen referuntur. cum enim cetera salutem, quam nobis daturus erar, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum uniuersæ salutis humanæ uim, rationemq. complexum est.

Iesus christus r x, sacerdos, & propheta supremus.

Iesus nomini Christi etiam nomen additum est, quod unctum significat, & honoris, et officij nomen est, nec unius rei proprium, sed cõmune multorum. nam ueteres illi Patres nostri christos appellabant sacerdotes, & reges, quos Deus propter muneris dignitatem

dignitatem ungi præceperat. Sacerdotes enim ij sunt, qui populum assiduis precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commissa est; ad eosque pertinet maxime, legum auctoritatem, innocentium uitam tueri, & nocentium audaciam ulcisci. Quoniá igitur utraque harum functionum Dei maiestatem referre in terris uidetur, ideo qui uel ad regium, uel ad sacerdotale munus obeundú delecti erant, unguento ungebantur. Prophetas etiá ungendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncij cælestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores salutaribus præceptis, & futurorum prædictione hortati sunt. At uero cum Iesus Christus, Saluator noster, in mundum uenit, trium personarum partes, & officia suscepit, prophetæ, sacerdotis, ac regis, atque ob eas causas Christus dictus est, & unctus ad illorum munerum functionem, nõ quidem alicuius mortalis opera, sed cælestis patris uirtute, non terreno unguento, sed spirituali oleo, quippe cum in sanctissimam eius animam spiritus sancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorum uberior copia effusa sit, quam ulla alia creata natura capere potuerit. atque id præclare Propheta ostendit, cum redemptorem ipsum affatus diceret: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Idem etiam, ac multo apertius Isaias Psal. 44 Isa. 61

ijs uerbis demonstrauit: Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me, ad annunciandū mansuetis misit me. Itaq; Iesus Christus summus propheta, & magister fuit, qui nos Dei uoluntatem docuit, & a cuius doctrina orbis terrarum patris cælestis cognitionem accepit: quod ei nomē præclarius, ac præstantius conuenit, quod omnes quicunque prophetæ nomine dignati sunt, eius discipuli fuerunt, atque ob illam præcipue causā missi, ut prophetam hunc, qui ad saluandos omnes uenturus erat, prænunciarent. Christus item sacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in ueteri lege leuiticæ tribus sacerdotes extiterunt, uerum ex

Psal. 109 *illo, de quo Dauid propheta cecinit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec.*

Ad Hebr. 5. 7. *Cuius rei argumētum Apostolus ad Hebræos scribens, accurate persecutus est. sed Christum, non solum ut Deus, uerum ut homo, ac nostræ naturæ particeps est, regem etiam agnoscimus: de quo*

Luc. 1 *angelus testatus est: Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Quod quidem Christi regnum spirituale est, atque æternum, in terrisque inchoatur, in cælo perficitur. Ac regis quidem officia admirabili prouidentia suæ præstat Ecclesiæ: ipse eam regit, ipse ab hostium impetu, atque insidijs tuetur: ipse ei leges præscribit: ipse non solum sanctitatem, iustitiam largitur, uerum etiam ad perseuerandum facultatem, & uires præbet. quanquam autem huius regni finibus*

tam

tam boni, quam mali continentur, atque adeo omnes homines iure ad illud pertineant: ij tamen præ ceteris summam regis nostri bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex eius præceptis integram, atque innocentem uitam degunt. neque uero hoc illi regnũ hereditario aut humano iure obtigit, tametsi genus a clarissimis regibus duceret, sed rex fuit, propterea quod Deus in illum hominẽ contulit quidquid potestatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere posset. Illi igitur totius mũdi regnum tradidit, eique omnia, quod iam fieri cœptũ est, plene, perfecteque in die iudicij subijcientur.

FILIVM EIVS VNICVM. His uerbis altiora mysteria de Iesu credenda, & contemplanda, fidelibus proponuntur, nimirum filium Dei esse, & uerum Deum, sicut pater est, qui eum ab æterno genuit. præterea illum diuinæ Trinitatis secundam personam alijs duabus omnino æqualem confitemur. nihil enim impar, & dissimile in diuinis personis aut esse, aut fingi animo debet, cum unam omnium essentiam, uoluntatem, potestatem agnoscamus. quod cum multis pateat diuinæ scripturæ oraculis, tum præclarissime illud ostendit sancti Ioannis testimoniũ: In principio erat uerbum, & uerbũ erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Ioan. 1

Sed cum Iesum filium Dei esse audimus, nihil terrenum, aut mortale de eius ortu cogitandum est; uerum ortum illum, quo ab omni æternitate pater filium genuit, quem ratione percipere, atq. perfecte

 intelli-

intelligere nullo modo possumus, constanter credere, & summa animi pietate colere debemus, ac ueluti mysterij admiratione obstupefacti, illud cum
Isa. 53 *Propheta dicere, Generationem eius quis enarrabit? Hoc igitur credendum est, filium eiusdem esse naturæ, eiusdem potestatis, & sapientiæ cum patre, ut in Symbolo Niceno explicatius cõfitemur: ait enim: Et in Iesum Christum, filium eius unigenitum, & ex patre natum ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero, genitum non factum, consubstantialem patri, per quẽ omnia facta sunt. Ex omnibus aũt, quæ ad indicandum modum, rationemque æternæ generationis similitudines afferuntur, illa propius ad rem uidetur accedere, quæ ab animi nostri cogi-*
1. Ioan. 1 *tatione sumitur: quamobrem sanctus Ioannes filium eius Verbum appellat. Vt enim mens nostra, se ipsam quodam modo intelligens, sui effingit imaginem, quam Verbum theologi dixerũt: ita Deus, quantum tamen diuinis humana conferri possunt, se ipsum intelligens, Verbum æternum generat. etsi præstat contemplari, quod fides proponit, & sincera mente Iesum Christum uerum Deum, & uerum hominem credere, & confiteri, genitum quidem, ut Deum, ante omnium sæculorum ætates, ex patre; ut hominem uero, natum in tempore, ex matre Maria uirgine. & quamquam duplicem eius natiuitatem agnoscamus, unum tamen filium esse credimus. Vna enim persona est, in quam di-*

uina, & humana natura conuenit. Et quod ad diuinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut coheredes habet, cum ipse patris unicus filius, nos uero homines figmentum, & opus manuú eius simus. At si humanum ortum consideremus, multos ille non solum fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet, ut una cum eo paternæ hereditatis gloriam adipiscantur. ij sunt, qui fide Christum dominum receperunt, & fidem, quam nomine profitentur, re ipsa, & charitatis officiis præstant. quare primogenitus in multis fratribus ab Apostolo uocatur. Ad Ro.8.

DOMINVM NOSTRVM. *Multa sunt, quæ de Saluatore nostro in sacris litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus est, alia, ut homo, ipsi conuenire perspicuum est, quoniam a diuersis naturis diuersas earum proprietates accepit. Igitur uere dicimus Christum esse omnipotentem, æternum, immensum: quod a diuina natura habet. rursus de illo dicimus, passum, mortuum esse, resurrexisse: quæ naturæ hominum conuenire nemo dubitat. Verum, præter hæc, quædam alia utrique naturæ cõgruũt, ut hoc loco, cum Dominum nostrum dicimus. Igitur si ad utramque naturam hoc nomen referatur, merito Dominus noster prædicandus est. Nam quemadmodum ipse æternus Deus est, uti pater; ita omnium rerum æque dominus est, ac pater. & quemadmodum ipse & pater non est alius, atque alius Deus, sed idem plane Deus; ita ipse,*

&

& pater non est alius, atque alius dominus. Sed recte etiam multis rationibus, ut homo est, Dominus noster appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipse redemptor noster fuit, atque à peccatis nos liberauit, iure hanc potestatem accepit, ut uere Dominus noster esset, ac diceretur. ita enim

Ad Philip. 2.

Apostolus docet: Humiliauit semet ipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine IESV omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Atque ipse de se post resurrectionem, Data

Matth. 28

est, inquit, mihi omnis potestas in cælo, & in terra. ob eam quoque rem Dominus dicitur, quod in una persona duæ naturæ, diuina, & humana, coniunctæ sint. hac enim admirabili coniunctione meruit, ut quamuis pro nobis mortuus non esset, tamē Dominus cōstitueretur communiter quidem omniū rerum, quæ conditæ sunt, præcipue autem fidelium, qui illi parent, atq. summo animi studio inseruiunt.

Quātū homo Christianus Christo debeat.

Quod igitur reliquum est, Parochus fidelē populum ad eam rationē cohortabitur, ut sciat æquissimum esse, præ ceteris hominibus nos, qui ab eo nomen inuenimus, Christianique uocamur, &, quāta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non possimus, ob id maxime, quod eius munere hæc omnia fide intelligimus; æquum esse, inquam, nos ipsos

non

non secus ac mancipia, redemptori nostro, et domino in perpetuum addicere, et cõsecrare. Et quidem, cũ baptismo intiaremur, ante ecclesiæ fores id professi sumus. declarauimus enim, nos Satanæ, & mundo renunciare, & Iesu Christo totos nos tradere. Quod si, ut Christianæ militiæ adscriberemur, tum sancta, & sollemni professione nos ipsos Domino nostro deuouimus: quo supplicio digni erimus, si, postquam ecclesiã ingressi sumus, Dei uoluntatẽ, & leges cognouimus; postquam sacramentorum gratiã percepimus; ex mundi, & diaboli præceptis, ac legibus uixerimus; perinde ac si, cum baptismo abluti sumus, mundo, et Diabolo, nõ Christo domino, ac redemptori, nomen dedissemus? sed cuius animũ amoris facibus non incendat tanti domini tam benigna, et propẽsa in nos uoluntas, qui, tametsi nos in potestate sua, & dominatu ueluti seruos sanguine suo redemptos habeat, ea tamẽ charitate cõplectitur, ut nõ seruos uocet, sed amicos, sed fratres? Hæc profecto iustissima causa est, atq. haud scio an omnium sit maxima, cur eũ perpetuo debeamus dominũ nostrum agnoscere, uenerari, et colere. Ioan. 15

QVI CONCEPTVS EST DE SPIRITV SANCTO, NATVS EX MARIA VIRGINE.

Maximo quidem & singulari beneficio humanum genus a Deo affectum esse, qui nos e durissimi tyranni seruitute in libertatem uindicarit, ex ijs, quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At uero si consilium etiam, et rationẽ, qua potissi-

potissimum id efficere uoluit, nobis ante oculos ponamus, profecto nihil diuina in nos beneficentia, ac bonitate illustrius, nihil magnificentius esse uidebitur. Eius igitur mysterij magnitudinem, quod nobis tanquam salutis nostræ præcipuũ caput sacræ litteræ considerandum sæpissime proponunt, Parochus a tertij articuli explicatione ostẽdere incipiet: cuius hanc esse sententiam docebit, nos credere, & confiteri, eum ipsum Iesum Christum, unicum dominum nostrum, Dei filium, cum pro nobis humanam carnem suscepit in utero uirginis, non ex uirili semine, ut alij homines, sed supra omnem naturæ ordinem spiritus sancti uirtute conceptum eße, ita ut eadem persona Deos permanẽs, quod ex æternitate erat, homo fieret, quod ante non erat. Ea autem uerba ita accipienda esse, ex sacri Concilij Constantinopolitani confessione plane perspicitur: ait enim: Qui propter nos homines, et propter nostrã salutem descẽdit de cælis: & incarnatus est de spiritu sancto ex Maria uirgine, & homo factus est. Atque id etiam sanctus Ioannes Euangelista explicauit, ut qui ex ipsius Domini Saluatoris pectore altissimi huius mysterij cognitionem hausisset. nam cum diuini uerbi naturam declarasset illis uerbis: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum: ad extremum conclusit: Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Verbum enim, quod diuinæ naturæ hypostasis est, ita humanam

Ioan. 1

naturam

naturam assumpsit, ut una, & eadem esset diuinæ, & humanæ naturæ hypostasis, ac persona: quo factũ est, ut tam admirabilis coniunctio utriusque naturæ actiones, & proprietates conseruaret, atque, ut est apud sanctum Leonem magnum illum Pontificem, Nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio. S.Leo.PP.

Sed quoniam prætermittenda non est uerborum explanatio, doceat Parochus, cum dicimus, Dei filium spiritus sancti uirtute conceptum esse, unam hanc diuinæ Trinitatis personam incarnationis mysterium non confecisse. Quamuis enim unus filius humanam naturam assumpserit, tamen omnes diuinæ Trinitatis personæ, Pater, filius, & Spiritus sanctus, huius mysterij auctores fuerunt. siquidem illa Christianæ fidei regula tenẽda est: Omnia, quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis cõmunia esse, neque unam magis quam aliã, aut unam sine alia agere. Quod autem una persona ab alia procedat, hoc unum omnibus commune esse non potest. nam filius a patre tantum generatur, spiritus sanctus a patre, & filio procedit. quidquid uero extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personæ sine ullo discrimine agũt. atque ex hoc genere filij Dei incarnatio censenda est. Quamquam uero hæc ita se habeant, solent tamen sacræ litteræ earũ rerum, quæ omnibus personis cõmunes sunt, aliam alijs tribuere; quemadmodum summam omnium rerum potestatem patri, sapientiam filio,

spiritui

spiritui sancto amorem adscribunt. Et quoniam diuinæ incarnationis mysterium singularem, atque immensam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadã ratione hoc opus spiritui sancto tribuitur. In hoc mysterio quædam supra naturæ ordinem, quædam naturæ ui effecta esse animaduertimus. Nam, quod ex purissimo uirginis matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoscimus: cum illud omnium hominum corporibus cõmune sit, ut ex matris sanguine formentur. Quod uero & naturæ ordinem, & humanam intelligentiam superat, illud est, simul atque beata uirgo angeli uer-
Luc. 1 *bis assentiens dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum uerbum tuum: statim sanctissimum Christi corpus formatum, eique animas rationis cõpos coniuncta est, atque ita in ipso temporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuisse, atque admirabile spiritus sancti opus, nemo dubitare potest, cum, seruato naturæ ordine, nullum corpus, nisi intra præscriptum temporis spatium, hominis anima informari queat. Deinde uero illud accedit, maxima admiratione dignum, quod, ut primum cum corpore anima coniuncta fuit, ipsa etiam diuinitas cum corpore, & anima copulata est. quare simul corpus formatum, atque animatum est, corpori, & animæ diuinitas coniuncta. ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus, & perfectus homo esset,*

& uirgo sanctissima uere, & proprie mater Dei, & hominis diceretur, quod eodem momēto Deum, & hominem concepisset. Hoc autem ab angelo ei significatum est, cum ait: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius IESVM: hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur. Et euentu comprobatum est, quod Isaias prædixit: Ecce uirgo concipiet, et pariet filium. Idem quoque Elisabeth, cum spiritu sancto repleta filij Dei conceptionem intellexisset, his uerbis declarauit: Vnde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Sed quemadmodum Christi corpus ex purissimis integerrimæ uirginis sanguinibus sine ulla uiri opera, ut antea diximus, uerum sola spiritus sancti uirtute formatum est: ita etiam, ut primum cōceptus est, illius anima uberrimam spiritus Dei copiam, atque omnem charismatum abundantiam accepit: neque enim, ut alijs hominibus, qui sanctitate, & gratia ornantur, ipsi ad mensuram, ut testatur sanctus Ioannes, dat Deus spiritum, sed omnem gratiam tam affluenter in eius animam infundit, ut de plenitudine eius nos omnes acceperimus. Neque tamen filium Dei adoptiuum appellare licet, quamuis spiritum illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei adoptionem consequuntur: nam cum natura filius Dei sit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum conuenire nullo modo existimādum est. Hæc sunt, quæ de admirabili conceptionis mysterio explicanda uisa sunt, ex quibus ut salutaris

fructus

Luc. 1.
Isa. 7
Luc. 1.
Ioan. 3.
Ioan. 1.

fructus ad nos redundare possit, illa in primis fideles memoria repetere, ac sæpius cogitare cum animis suis debent, Deum esse, qui humanam carnem assumpsit; ea uero ratione hominem factum, quam mente nobis assequi non licet, nedum uerbis explicare; ob eum denique finem hominẽ fieri uoluisse, ut nos homines filij Dei renasceremur. Hæc cum attente considerauerint, tum uero omnia mysteria, quæ hoc articulo continentur, humili, ac fideli animo credant, & adorent, nec curiose, quod sine periculo uix umquam fieri potest, illa inuestigari, ac perscrutari uelint.

NATVS EX MARIA VIRGINE. *Hæc altera est huius articuli pars, in qua explicanda Parochus diligenter uersabitur, cum fidelibus credendum sit, Iesum dominum non solum conceptũ spiritus sancti uirtute; sed etiam ex Maria uirgine natum, & in lucem editum esse. cuius mysterij fides quanta cum lætitia, & iucunditate animi meditanda sit, angeli uox, qui primus felicissimum nuncium mundo attulit, declarat: ait enim: Ecce euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo.* Luc. 2. *Tum ex illius cælestis militiæ cantico; Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis; quod angeli cecinerunt,* Luc. 2. *facile est intelligere. Hinc etiam amplissimum illud Dei promissum ad Abraham impleri cœptũ est, cui dictum est, fore aliquando, ut in eius semine omnes* Gen 22. *gentes benedicerentur. Maria enim, quam uere matrẽ*

matrem Dei prædicamus, & colimus, quod eam
personam, quæ simul Deus, & homo erat, pepe-
rit, a Dauide rege originem duxit. Sed quemadmo
dum conceptio ipsa naturæ ordinem prorsus uincit:
ita in ortu nihil nō diuinum licet contemplari. Præ
terea, quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogi-
tari potest, nascitur ex matre sine ulla maternæ uir
ginitatis diminutione. et quo modo postea ex sepul
cro clauso, & obsignato egressus est, atque ad disci-
pulos clausis ianuis introiuit: uel, ne a rebus etiá, Ioan. 20.
quas natura quotidie fieri uidemus, discedatur, quo
modo solis radij concretá uitri substantiá penetrát,
neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt:
simili, inquam, & infinitis partibus altiori modo
Iesus Christus ex materno aluo, sine ullo maternæ
uirginitatis detrimento, editus est. ipsius enim in-
corruptam, & perpetuam uirginitatem uerissimis
laudibus celebramus. Quod quidem spiritus sancti
uirtute effectum est, qui in filij conceptione, et par-
tu, matri ita affuit, ut ei & fœcunditatem dederit,
& perpetuam uirginitatem conseruarit. Solet in-
terdum Apostolus Christum Iesum nouissimum 1. ad Co-
Adam appellare, eumque primo Adam conferre. rint. 15
nam ut in primo omnes homines moriuntur, ita in
secundo omnes ad uitá reuocantur: atque ut Adá,
quod ad naturalem condicionem pertinet, huma-
ni generis parens fuit, ita Christus gratiæ, & glo-
riæ auctor est. Ad eum modum nobis etiam licet
uirginem matrem cum Eua ita conferre, ut priori

Euæ secunda Eua, quæ est Maria, respondeat, quemadmodum secundum Adam, hoc est Christum, primo Adam respondere ostendimus. Eua enim, quia serpenti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanum genus inuexit: & Maria postquam angelo credidit, Dei bonitate effectum est, ut benedictio, & uita ad homines perueniret. propter Euam nascimur filij iræ: a Maria Iesum Christum accepimus, per quem filij gratiæ regene
Gen.3 *ramur. Euæ dictum est: In dolore paries filios. Maria hac lege soluta est, ut quæ, salua uirginalis pudicitiæ integritate, sine ullo doloris sensu, ut antea dictum est, Iesum filium Dei peperit.*

Prophetiæ & figuræ conceptionis & natiuitatis Iesu Christi.

Cum igitur tanta, & tam multa sint admirandæ huius conceptionis, & natiuitatis sacramenta, diuinæ prouidentiæ consentaneum fuit, ut ea multis figuris, & oraculis significarentur. Quare huc pertinere sancti doctores intellexerunt multa, quæ in uarijs sacræ scripturæ locis legimus, præcipue uero
Ezech.44 *Portam illam sanctuarij, quam Ezechiel clau-*
Dan.2 *sam uidit: item lapidem de monte sine manibus abscissum, ut est apud Danielem, qui factus est magnus mons, & impleuit uniuersam terram: deinde*
Num.17 *Aaron uirgam, quæ una inter uirgas principum*
Exod.3 *Israelis germinauit: & rubum, quem Moyses ui-*
Luc.2 *dit ardere, & non comburi. Multis uerbis sanctus Euãgelista Christi natiuitatis historiam descripsit.*
Rom.15 *qua de re nihil est quod plura a nobis dicantur, cum ea lectio Parocho in promptu sit. Danda autem illi*

est

est opera, ut hæc mysteria, quæ ad doctrinam nostram scripta sunt, infixa animo, & mentibus fidelium hæreant; primum quidem, ut tanti beneficij commemoratione aliquã gratiam eius auctori Deo referant; deinde, ut eximium hoc, & singulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum nostrorum superbiam, & elationem comprimendam accõmodatius esse potest, quam sæpius cogitare, Deum ita sese humiliare, ut cũ hominibus gloriam suam communicet, & hominum infirmitatem, fragilitatemq. assumat; Deum hominẽ fieri, summamq. illam, et infinitã maiestatem homini ministrare, ad cuius nutũ columnæ cæli, ut inquit scriptura, contremiscunt, et pauent, eumq. in terra nasci, quem in cælis angeli adorant? Quid igitur, cum hæc Deus nostra causa faciat, quid, inquam, nos, ut illi obsequamur facere oportet? quam libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præstare? Videant fideles, quã salutari doctrina Christus nascens nos instituat, antequam uocem aliquam emittere incipiat. Nascitur egenus: nascitur ut peregrinus in diuersorio: nascitur in uili præsepio: nascitur media hieme. ita enim scribit sanctus Lucas: Factum est, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret, & peperit filium suũ primogenitum, & pannis eum inuoluit, et reclinauit eũ in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Potuit ne Euãgelista humilioribus uerbis omnẽ Luc. 2

cæli, & terræ maiestatem, & gloriam includere? Neque uero scribit, non fuisse locum in diuersorio, sed ei non fuisse, qui dicit: Meus est orbis terræ, &
Psal. 49 plenitudo eius. Quod etiã alius euangelista testatus
Ioan. 1 est: In propria uenit, & sui eum non receperunt.

Hæc cum fideles sibi ante oculos proposuerint, tum uero cogitẽt, Deum carnis nostræ humilitatẽ, & fragilitatem subire uoluisse, ut humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud unum satis declarat excellentẽ hominis dignitatem, & præstantiam, quæ illi diuino beneficio tributa est, quod homo fuerit, qui idẽ uerus, & perfectus Deus sit: ut iam gloriari nobis liceat, filium Dei os nostrum, & carnem nostram esse: quod beatissimis illis spiritibus non licet: nusquam enim, ut est apud Apostolum, angelos apprehẽdit,

Incarnationis filii Dei mysterium quã pio studio recolẽdum.

Heb. 2. sed semen Abrahæ apprehendit. Præterea cauendum est, ne maximo nostro malo eueniat, ut, quẽadmodum illi in diuersorio Bethleem locus, ubi nasceretur, defuit, ita etiam, quando iam in carne non nascitur, locũ in cordibus nostris inuenire non possit, ubi in spiritu nascatur: hoc enim, cum salutis nostræ cupidissimus sit, uehementer optat. nam ut ille spiritus sancti uirtute supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctusque, atque adeo
Ioan. 1. sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet, non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deinde ueluti nouam creaturam in nouitate
Ad Roman. 6. 7. spiritus ambulare, sanctitatem illam, ac mentis

integri

tegritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maxime decet. hac enim ratione sanctæ huius filij Dei conceptionis, & natiuitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fideli animo credimus, & credentes Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, suspicimus, & adoramus. 1. ad Corint. 2

PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS.

Quantã habeat necessitatẽ huius articuli cognitio, & quam diligenter Parochus curare debeat, ut fideles dominicæ passionis memoriã sæpissime animo repetãt, docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. 1. ad Corint. 2 Quare in hoc argumento omne studium, et opera adhibenda est, ut quammaxime illustretur, fidelesque tanti beneficij commemoratione excitati totos se ad Dei erga nos amorem, & bonitatem suspiciendam conuertant. Fides itaque priore articuli parte (nam altera postea dicetur) illud nobis credendum proponit, Christum dominum, cum Pontius Pilatus Tiberij Cæsaris iussu Iudæam prouinciam administraret, cruci affixum esse. nam captus, irrisus, uarijs iniuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatus est. Nec uero cuiquam dubitandum est, eius animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab ijs cruciatibus liberam non fuisse. nam quod humanam naturam uere assumpsit, necesse est fateri, animo etiã

Matth.26 Mar.14 *grauissimum dolorem sensisse. quare inquit: Tristis est anima mea usque ad mortem. Nam etsi personæ diuinæ humana natura coniuncta fuit, tamen propter eam coniunctionem nihilo minus passionis acerbitatem sensit, quam si ea coniunctio facta nō fuisset, cum in una Iesu Christi persona, utriusque naturæ, diuinæ, & humanæ, proprietates seruatæ sint: atque idcirco, quod erat passibile & mortale, pasibile & mortale permansit; rursus uero quod impasibile, & immortale erat, qualem esse diuinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit. Quod autem hoc loco tam diligenter obseruari uidemus, Iesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Iudæam prouinciam procuraret, id ea re factum eße docebit Parochus, quia tantæ rei, & tam necessariæ cognitio exploratior omnibus esse poterat, si rei gestæ certum, quod &* 1. ad Timoth.6 *ab Apostolo Paulo factum legimus, tempus describeretur: tum etiam, quia ijs uerbis declaratur, illam Saluatoris prædictionem exitu comprobatam* Matth.20 *esse: Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendū, & flagellandum, & crucifigendum.*

Cur Christus in ligno mortem perpessus. *Sed quod potissimum in ligno crucis mortē pertulit, hoc etiam diuino consilio tribuendum est, ut scilicet, unde mors oriebatur, inde uita resurgeret. serpens enim, qui in ligno primos parentes uicerat, uictus est a Christo in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes possunt, quas sancti Patres latius persecuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse,*

redempto-

redemptorem nostrum mortem crucis potissimum subire. Verum satis esse Parochus admoneat, si fideles credant illud genus mortis a Saluatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius uideretur, quemadmodum certe nullum turpius, atque indignius esse potuit. Non solum enim apud Gentiles crucis supplicium execrandum, & dedecoris, ignominiæq; plenissimum semper existimatum est, uerũ etiam in lege Moysis maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno. Neque uero Parochus huius articuli historiam prætermittet, quæ diligentissime a sanctis euangelistis exposita est, ut saltẽ summa eius mysterij capita, quæ ad confirmandã fidei nostræ ueritatem magis necessaria uidentur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, ueluti fundamento quodam, christiana religio, & fides nititur; eoque posito, reliqua omnia recte constituta sunt. Nam si quid aliud humanæ menti, & intelligentiæ difficultatem affert; certe crucis mysteriũ omnium difficillimum existimandum est, uixque percipi a nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Apostolus, summam Dei prouidentiã licet admirari. Nam quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiã prædicationis saluos facere credẽtes. Quare mirandum non est, si prophetæ ante Christi aduentum, apostoli post eius mortem, & resurre-

Deute. 21
Ad Gal. 3
1 ad Corint. 1.

ctionem tantopere laborarunt, ut hominibus persuaderent, hunc esse mundi redemptorem, eosque in crucifixi potestatem, atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum esset, quam crucis mysterium, statim post peccatum numquam destitit tum figuris, tum prophetarum oraculis filij sui mortem significare. Gen. 4 *Atque ut de figuris pauca quædam attingamus,* Gen. 22. *Abel primum, qui fratris inuidia occisus est, deinde Isaac sacrificium, præterea Agnus, qué* Exod. 12 *Iudæi, cum e terra Aegypti egrederentur, immolarunt,* Num. 21. *tum serpens æneus, quem Moyses in deserto exaltauit,* Ioan. 3 *Christi domini passionis, ac mortis figuram præmonstrabant. Quod autem ad prophetas pertinet, quam multi extiterint, qui de ea uaticinati sunt, id uero multo notius est, quam ut explicari hoc loco oporteat. Sed præ ceteris, ut Dauidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis nostræ mysteria in psalmis complexus est,* D.Hiero. *Isaiæ oracula tam aperta, & clara sunt, ut recte dici queat, eum potius rem gestam exposuisse, quá futuram prædixisse.*

MORTVVS, ET SEPVLTVS. *His uerbis Parochus credendum explicabit, Iesum Christum, postquam crucifixus est, uere mortuum, ac sepultum esse. Neque uero sine causa hoc separatim fidelibus credendum proponitur, cum non defuerint, qui eum in cruce mortuum negarent. illi igitur errori hanc fidei doctrinam sancti apostoli merito op-* ponendam

ponendam censuerũt: de cuius articuli ueritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur. nam omnes euangelistæ cõsentiunt, Iesum spiritũ emisisse. Matth.27 *Præterea, cum Christus, uerus, & perfectus homo fuerit, uere etiam mori potuit: moritur autem homo, cum anima separatur a corpore.* Mar.15 Luc.23 Ioan.19 *Quare cũ Iesum mortuum esse dicimus, id significamus, eius animam a corpore diuisam esse: neque tamen concedimus diuinitatem seiunctam a corpore: quin potius cõstanter credimus, et confitemur, anima eius a corpore diuisa, diuinitatem tum corpori in sepulcro, tum animæ apud inferos coniũctam semper fuisse. Decebat autem filium Dei mori, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest Diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxij erant seruituti.* Ad Heb.2 *Sed illud in Christo domino singulare fuit, quod tunc mortuus est, cum ipse mori decreuit, & mortem non tam aliena ui illatam, quam uoluntariam obijt. Nec uero mortem solum, sed locum etiam, & tempus, in quo moreretur, ipse sibi cõstituit. ita enim Isaias scripsit: Oblatus est, quia ipse uoluit.* Isa.53 *Atque idem Dominus de se ante passionem dixit: Ego ponõ animam meam, ut iterum sumam eam: nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Ioan.10 *Quod autem ad tempus, & locum attinet, cum Herodes eius uitæ insidiaretur, ipse inquit: Dicite uulpi illi, ecce eijcio dæmonia,* Luc.13

&

& die consumor: uerumtamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hierusalem. Ille igitur nihil inuitus, aut coactus fecit, sed ipse sese uolens

Io an. 18 *obtulit, atque inimicis suis obuiam procedés dixit: Ego sum: et sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum iniuste, & crudeliter affecerunt: quo quidem nihil ad commouendos animi nostri sensus maiorem uim habere potest, cum pœnas, tormentaque eius omnia cogitatione perpendimus. Nam si quispiam nostra causa omnes dolores patiatur, non quos ipse sua uoluntate suscipiat, sed quos uitare nequeat. hoc uero haud magni beneficij loco a nobis ponetur: uerum si nostro tantú nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat, profecto hoc beneficij genus tantum est, ut omnem non solum referendæ, sed etiam habendæ gratiæ facultatrm uel gratissimo cuique eripiat. ex quo Iesu Christi summa, & eximia charitas, eiusque diuinum, & immensum in nos meritum perspici potest.*

Sepulturæ Christi cur expressa mẽtio, & q̃d de illius passione meditandum.

Iam uero quod sepultum fuisse confitemur, hoc quidem ueluti articuli pars non constituitur, quod nouam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ iam de morte dicta sunt. Nam si Christum mortuum credimus, facile etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verum hoc additú est, primum, ut minus dubitare de morte liceat; cum maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si eius corpus sepultum probemus: deinde, ut resurrectionis

rectionis miraculum magis declaretur, atque eluceat. neque uero hoc solum credimus, Christi corpus sepultum esse, sed illud praecipue his uerbis credendum proponitur, Deum sepultum esse: quemadmodum ex fidei catholicae regula uerissime etiã dicimus, Deum mortuum, & ex uirgine natum esse. nam cum diuinitas nunquam diuisa fuerit a corpore; quod in sepulcro conditum est; recte confitemur Deum sepultum esse. Ac de genere quidem, & loco sepulturae illa Parocho satis erunt, quae a sanctis euangelistis dicta sunt. Matth. 27 Mar. 15 Luc. 23 *Duo uere in primis obseruanda sunt, alterum, Christi corpus in sepulcro nulla ex parte corruptum esse; de quo Propheta ita uaticinatus erat: Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem.* Ioan. 19 Psal. 15 *Alterum est, quod ad omnes huius articuli partes attinet, sepulturam scilicet, passionem etiã, et mortem Christo Iesu, ut homini, non ut Deo cõuenire. nam pati, & mori, in humanã tantum naturam cadunt; quamuis Deo etiam haec omnia tribuantur; quoniam de illa persona, quae simul perfectus Deus, perfectus homo fuit, recte dici perspicuũ est.* Act. 2 *His cognitis, ea de Christi passione, & morte Parochus explicabit, ex quibus tanti mysterij immensitatem si non comprehendere, contemplari saltem fideles possint. Ac primum quidem considerandum est, quis ille sit, qui haec omnia patitur. Et quidem nullis uerbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus Ioannes uerbum esse dicit, quod erat apud Deum.* Ioan. 1

Ad Heb. 1 *Apostolus magnificis uerbis describit in hunc modum: Esse eum, quem Deus constituit heredem uniuersorum, per quem fecit, & sæcula: qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, qui portat omnia uerbo uirtutis suæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Atque ut uno uerbo complectamur, patitur Iesus Christus Deus & homo: patitur creator pro ijs, quos ipse condidit: patitur dominus pro seruis: patitur is, per quem angeli, homines, cæli, elementa facta sunt, ille, inquam, in quo, per quem, & ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si, eo tot passionum tormentis commoto, totum etiam ædificium concussum est: nam, ut inquit scriptura, Terra mota est, & petræ scissæ sunt: tenebræ etiam factæ per uniuersam terram, & sol obscuratus est. Quod si mutæ etiam res, & sensu carentes creatoris sui passionem luxerunt: cogitent fideles quibus lacrymis ipsi, tamquã uiui lapides huius ædificij, dolorẽ suum declarare debeant.*

Matth. 27 Luc. 23

Passionis Christi causa, & de grauitate relabentium.

Iam uero causæ etiã passionis exponendæ sunt, ut eo magis diuinæ erga nos charitatis magnitudo, & uis appareat. Si quis igitur quærat, quæ causa fuerit cur filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc potissimum fuisse inueniet, præter hereditariam labem primorum parentum, uitia, & peccata, quæ homines a mundi origine usque ad hanc diem admiserunt, ac deinceps usque ad consummationem sæculi admissuri sunt. hoc enim in passione,

& morte filius Dei, saluator noster, spectauit, ut omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret, & pro eis patri abunde, cumulateque satisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quod non solum Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam pœnarum omnium, quas pertulit, peccatores, et auctores, et ministri fuerunt: de quo Apostolus admonet, ita ad Hebræos scribens: Recogitate eum, qui talem sustinuit a peccatoribus aduersus semetipsum cõtradictionẽ, ut ne fatigemini animis uestris deficientes. Atque hac culpa omnes teneri iudicandum est, qui in peccata sæpius prolabũtur. nam cum peccata nostra Christum dominum impulerint, ut crucis supplicium subiret; profecto qui flagitiis, & sceleribus uolutantur, rursus, quod in ipsis est, crucifigunt in semetipsis filium Dei, & ostentui habẽt. Quod quidem scelus eo grauius in nobis uideri potest, quam fuerit in Iudæis, quod illi, eodem Apostolo teste, Si cognouissent, numquam dominum gloriæ crucifixissent: nos autem & nosse eum profitemur; & tamen, factis negantes, quodam modo uiolentas ei manus uidemur inferre. Sed a patre etiam, & a semetipso Christum dominum traditum esse sacræ litteræ testantur: ait enim apud Isaiam: Propter scelus populi percussi eum. Et paulo ante idem propheta, cum Dominum plagis, & uulneribus affectum, spiritu Dei plenus uideret, dixit: Omnes nos quasi oues errauimus: unusquisque in uiam suam declinauit, & posuit

Ad Hebr. 12.

Heb. 6

1. ad Corint. 2

Isa. 53.

posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.
Isa.53 *De filio autem scriptum est: Si posuerit pro peccato animam suam, uidebit semen longæuum. Sed eandem rem Apostolus grauioribus etiam uerbis expressit, cum tamen ex altera parte uellet ostendere, quantum nobis de immensa Dei misericordia*
Rom.8 *& bonitate sperare liceat: ait enim: Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Sequitur nunc, ut, quanta fuerit passionis acerbitas, Parochus doceat. quamquam si memoria teneamus, sudorem Domini fa-*
Luc.22 *ctum ut guttas sanguinis decurrentis in terram, cum ille tormenta, & cruciatus animo præciperet, quibus paulo post afficiẽdus erat; facile ex eo unusquisque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuisse. nam si malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, id quod sanguinis sudor declarauit; quid ipsam perpessionem fuisse existimandum est? Sed tamen Christum dominum summis tum animi, tum corporis doloribus affectum esse constat. Ac primum quidem nulla fuit eius corporis pars, quæ grauissimas pœnas non senserit. nam & pedes, & manus clauis cruci affixæ, caput spinis compunctum, & arundine percussum, facies sputis fœdata, alapis cæsa, totum corpus flagellis uerberatum est. Præterea omnium & generum, & ordinum homines conuenerunt in unum aduersus*
Psal.2 *Dominum, & aduersus Christum eius. Gentes*

enim

enim & Iudæi passionis suasores, auctores, ministri fuerunt: Iudas eum prodidit, Petrus negauit, ceteri omnes deseruerunt. Iam uero in cruce ipsa acerbitatem ne, an ignominiam, an utrumque simul queremur? Ac profecto nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non nisi nocentissimi, & sceleratissimi homines consueuerunt, & in quo summi doloris, & cruciatus sensum mortis diuturnitas uehementiorem efficiebat. Augebat autẽ pœnarum magnitudinem ipsa Christi Iesu corporis constitutio, et habitus; quod quidem cum spiritus sancti uirtute formatũ esset, multo perfectius, & temperatius fuit, quam aliorũ hominum corpora esse possunt; atque ideo acriorem quoque sentiendi uim habuit, & grauius tormenta illa omnia perpessum est. Quod uero ad intimũ animi dolorem pertinet, nemo dubitare potest, quin summus in Christo fuerit. sanctis. n. hominibus, quicumque supplicia, & cruciatus pertulerunt, non defuit animæ solatium diuinitus datum, quo recreati, tormentorum uim æquo animo ferre possent: immo uero in cruciatibus plerique intima lætitia efferebantur: ait enim Apostolus: Gaudeo in paßionibus pro uobis: & adimpleo ea, quæ desunt paßionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. & alibi: Repletus sum consolatione: superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Verum Christus dominus amarissimæ passionis calicem, quem bibit, nulla suauitate

Matt 26
Mar. 14.
Luc. 22

Ad Col. 1

2. ad co. 7

permista

permiſta temperauit. humanæ enim naturæ, quam aſſumpſerat, ſentire omnia tormenta permiſit, non ſecus, ac ſi homo, non etiam Deus, fuiſſet.

Reliquum modo eſt, ut commoda etiam, & bona, quæ ex paſsione Domini percepimus, a Parocho accurate explicentur. Primum igitur Domini paſſio, peccati liberatio fuit. nam, ut eſt apud
Apoc. 1 *ſanctum Ioannem, Dilexit nos, & lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo. & Apoſtolus inquit:*
Ad Col. 2 *Coniuificauit uos, donans uobis omnia delicta, delens quod aduerſum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci. Deinde a dæmonis tyrannide nos eripuit. ipſe enim Dominus inquit:*
Ioan. 12 *Nunc iudicium eſt mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras: & ego, ſi exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipſum. Pœnam præterea peccatis noſtris debitam perſoluit. Tum uero, quia nullum gratius, & acceptius Deo ſacrificium afferri potuit, patri nos reconciliauit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Poſtremo, quoniam peccata ſuſtulit, cælorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum, no-*
Heb. 10 *bis patefecit. Atque id Apoſtolus ſignificauit illis uerbis: Habemus fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti. Neque uero in ueteri lege huius myſterij figura, & imago quædam defuit. nam illi, quibus interdictum erat, ne in patriam ante*
Num. 35 *ſummi ſacerdotis mortem reuerterentur, hoc ſigni-*

*ficabant, nemini, quamuis iuste, & pie uixisset,
aditum in cælestem patriam patere, antequam sum
mus ille, atque æternus sacerdos Christus Iesus mor
tem obiret. qua quidem obita, statim cœli fores pa
tuerunt iis, qui sacramentis expiati, fideque, spe,
& charitate præditi, passionis eius participes fiũt.
Hæc autem omnia maxima, & diuina bona Paro-
chus docebit ex Domini passione ad nos peruenisse:
primum quidem, quia est integra, atque omnibus
numeris perfecta satisfactio, quam admirabili qua
dã ratione Iesus Christus pro peccatis nostris Deo
patri persoluit. Neque uero pretium, quod pro no-
bis persoluit, debitis nostris par solum, & æquale
fuit, uerum ea longe superauit. Deinde sacrifi-
cium Deo acceptissimum fuit; quod cum illi fi-
lius in arca crucis obtulit, patris iram, atque indi-
gnationem prorsus mitigauit. atque hoc nomine
Apostolus usus est, cum inquit: Christus dilexit* Ad Eph. 5
*nos, & tradidit semet ipsum pro nobis oblationem
& hostiam Deo in odorem suauitatis. Præterea re
demptio, de qua est apud apostolorum Principem:
Non corruptibilibus auro, uel argento redempti* 1. Pet. 1
*estis de uana uestra conuersatione paternæ tradi-
tionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati
Christi, & incontaminati. Et Apostolus docet;
Christus nos redemit de maledicto legis, factus* Ad. Gal. 3
*pro nobis maledictum. Verum, præter hæc im-
mensa beneficia, illud etiam uel maximum cõsecuti
sumus, ut in hac una passione, omnium uirtutum*

clarissima exempla habeamus: nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam charitatem, & mansuetudinem, & obedientiam, & summam animi constantiam non solum in perferendis propter iustitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita ostendit, ut uere dicere possimus, saluatorem nostrum, quæcumque uitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore uerbis nos docuit, ea omnia uno passionis die in se ipso expressisse. Atque hæc breuiter de Christi domini saluberrima passione et morte dicta sunt. Vtinam uero hæc mysteria in animis nostris assidue uersentur, & una cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus; ut deinde, abiecta omni sorde peccati, ad nouam uitam cum illo resurgentes, aliquando tandem, ipsius gratia, & misericordia, digni simus, qui cælestis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DESCENDIT AD INFEROS, TERTIA DIE RESVRREXIT A MORTVIS. Maxime quidem refert nosse gloriam sepulturæ domini nostri Iesu christi, de qua proxime dictú est: sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportauit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum est: qui locus etsi separatim per se recte tractari possit; nos tamen, sanctorum patrum auctoritatem secuti, eum cum descensu ad inferos coniungendum putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur,

tur, Christo iam mortuo, eius animam ad inferos descendisse, ibique tamdiu mansisse, quamdiu eiusdem corpus in sepulcro fuit. His autem uerbis simul etiam confitemur, eandem Christi personam eo tempore & apud inferos fuisse, & in sepulcro iacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum uideri debet: propterea quod, ut sæpe iam docuimus, quamuis anima a corpore discesserit, numquam tamen diuinitas uel ab anima, uel a corpore separata est.

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum uocabulo intelligendum sit, monere oportet, inferos hoc loco pro sepulcro non accipi, ut quidam non minus impie, quam imperite putauerunt. superiori enim articulo, Christum dominum sepultum esse, edocti sumus: nec nulla causa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obscuriori loquendi genere idem a sanctis apostolis repeteretur: uerum inferiorum nomen abdita illa receptacula significat, in quibus animæ detinentur, quæ cæleste beatitudinem non sunt consecutæ. Ita uero sacræ litteræ hanc uocem multis in locis usurparunt. nam apud Apostolum legimus: In nomine Iesu omne genu flecti cælestium, terrestrium, & infernorum. & in Actis apostolorum diuus Petrus testatur: Christum dominum suscitatum solutis doloribus Inferni. Neque tamen ea receptacula unius, & eiusdem generis

De Multiplicis Inferni significatione: ubi & de Purgatorio animarum.

Ad Phil. 2

Act. 2

sunt omnia. est enim teterrimus, & obscurissimus carcer, ubi perpetuo, & inextinguibili igne damnatorum animæ simul cum immundis spiritibus torquentur, qui etiam gehenna, abyssus, & propria significatione Infernus uocatur. Præterea est purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, ut eis in æternam patriam ingressus patere possit, in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de huius quidem doctrinæ ueritate, quam & scripturarum testimonijs, & apostolica traditione confirmatam esse sancta Concilia declarant, eo diligentius, & sæpius Parocho disserendum erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines sanam doctrinam non sustinent. Tertium postremo receptaculi genus est, in quo animæ sanctorum ante Christi domini aduentum excipiebantur; ibique sine ullo doloris sensu, beata redemptionis spe sustentati, quieta habitatione fruebantur. Horũ igitur piorum animas, qui in sinu Abrahæ Saluatorem expectabant, Christus dominus ad inferos descendens liberauit. Nec uero existimandum est, eum sic ad inferos descendisse, ut eius tantummodo uis ac uirtus, non etiam anima, eo peruenerit: sed omnino credendum est, ipsam animam re, & præsentia ad inferos descendisse: de quo extat firmißimum illud Dauidis testimonium: Nõ derelinques animam meam in Inferno. Verum etsi Christus ad inferos descendit, nihil de eius summa potestate detractum est: neque

Apoca. 21

Psal. 15

eius

eius sanctitatis splendor macula aliqua aspersus: cum potius hoc facto uerissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, eumque filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertissime comprobatum sit. id quod facile intelligemus, si causas, cur Christus, & alij homines in ea loca uenerint, inter se conferamus. Ceteri enim omnes captiui descenderant: ipse uero inter mortuos liber, & uictor, ad profligandos dæmones, a quibus illi ob noxam inclusi, & constricti tenebantur, descendit. Præterea alij omnes, qui descenderunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur, partim uero, ut alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu priuati & spe beatæ gloriæ, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus dominus descendit, non ut aliquid pateretur, uerum ut sanctos, & iustos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructum impertiret. Quod igitur ad Inferos descendit; nulla prorsus de summa eius dignitate, & potestate diminutio facta est. Psal. 87.

Quibus de causis Christ' ad inferos descenderit.

His expositis, docendum erit propterea Christum dominum ad inferos descendisse, ut, ereptis dæmonum spolijs, sanctos illos patres, ceterosque pios e carcere liberatos secum adduceret in cælum. quod ab eo admirabiliter, summaque cum gloria perfectum est. statim enim illius aspectus clarissimam lucem captiuis attulit, eorumque animas immensa lætitia, gaudioque impleuit: quibus etiam

optatiſſimam beatitudinem, quæ in Dei uiſione conſiſtit, impertiuit. quo facto, id comprobatum eſt, quod latroni promiſerat illis uerbis: Hodie mecum eris in paradiſo. Hanc uero piorum liberationem Oſeas tanto ante prædixerat in hunc modum: Ero mors tua, o mors: morſus tuus ero inferne. Hoc etiam ſignificauit Zacharias propheta, cum ait: Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti uinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Id ipſum denique expreſſit Apoſtolus illis uerbis: Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter palam triumphans illos in ſemetipſo. Verum, ut huius myſterij uim melius intelligamus, ſæpe illud memoria repetere debemus, pios homines non ſolum qui poſt aduentum Domini in lucem editi erãt, ſed qui illud poſt Adam antecesserãt, uel qui uſque ad finem ſæculi futuri ſunt, eius paſſionis beneficio ſalutem conſecutos eſſe. Quamobrem ante quam ille moreretur, ac reſurgeret, cæli portæ nemini umquam patuerunt: ſed piorum animæ, cum e uiuis exceſſiſſent, uel in ſinum Abrahæ deferebantur, uel, quod etiam nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendum, & perſoluendum eſt, Purgatorij igne expiabantur. Eſt illa præterea cauſa, cur deſcenderit ad Inferos Chriſtus dominus, ut ibi etiam, quemadmodum in cælo, & in terris, uim ſuam, poteſtatemque declararet, & omnino, ut in nomine eius omne genu flecteretur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Quo loco quis ſummam

Luc. 23 · Oſe. 13 · Zach. 9 · Ad Col. 2 · Ad Phil. 2

Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obstupescat, qui non modo pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiam terræ partes penetrare uoluerit, ut sibi carissimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apostoli uerba: Memor esto, dominum Iesum Christum resurrexisse a mortuis. Quod enim Timotheo præcipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum esse dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia: Postquam Christus dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, & eadem die uespere sepultus est ab eius discipulis, qui Pilati præsidis permissu corpus Domini e cruce depositum in propinqui horti monumentum nouum intulerunt; tertio a morte die, qui fuit dominicus, summo mane illius anima corpori iterum coniuncta est: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad uitam, ex qua moriens discesserat, rediјt, & surrexit. Sed resurrectionis uoce non illud solum intelligendum est, Christum a mortuis excitatum esse, quod multis aliјs commune fuit, sed sua ui, ac uirtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, ut se ipsum posit uirtute sua a morte ad uitam reuocare. Hoc uero summæ Dei

De glorioso resurrectionis Christi mysterio.
2. ad Timot. 2.

potestati tantummodo reseruatum est, ut ex illis
2. Cor. 13 *Apostoli uerbis intelligimus: Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei. quæ quoniam neque a Christi corpore in sepulcro, neque ab anima, cum ad Inferos descendisset, seiuncta umquam fuit, diuina uis tum in corpore inerat, quæ animæ iterum coniungi, tum in anima, quæ ad corpus denuo reuerti posset: qua & licuit sua uirtute reuiuiscere, atque a mortuis resurgere. Id uero*
Psal. 97 *Dauid spiritu Dei plenus prædixit his uerbis: Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Deinde ipse Dominus diuino oris sui testimonio con-*
Ioan. 10 *firmauit: Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam; & potestatem habeo ponendi eam, &*
Ioan. 2 *iterum sumendi eam. Iudæis etiam ad confirmandam doctrinæ ueritatem dixit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametsi de templo illo magnifice ex lapidibus structo intelligerent; ille tamen, ut scripturæ uer-*
Ioan. 2 *bis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamuis autem in scripturis interdum legamus, Christum dominum a patre suscitatum esse: hoc ad eum, ut ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum, spectant, quibus significatur, eum sua uirtute resurrexisse.*

Ad Col. 1 *Sed illud etiam præcipuum Christi fuit, quod*
Apocal. 1 *ipse primus omniũ hoc diuino resurrectionis beneficio affectus est. nam in scripturis & primogeni-*

tus

tus ex mortuis, & primogenitus mortuorum uocatur. Atque, ut est apud Apostolum, Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium: quoniá quidem per hominem mors, et per hominẽ resurrectio mortuorũ: & sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes uiuificabuntur. Vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ij, qui sunt Christi. Quæ quidẽ uerba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalem uitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata, excitamur. Atque in eo genere Christus dominus primum locum obtinet. nam si de resurrectione loquimur, hoc est de reditu ad uitam, cui iterum moriendi necessitas adiuncta est; ante Christum multi alij a mortuis excitati sunt: qui omnes tamen ea condicione reuixerunt, ut eis iterum moriendum esset: at Christus dominus ita resurrexit morte subacta, & oppressa, ut mori amplius non posset: quod quidem apertissimo illo testimonio confirmatur: Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod uero articulo additur, TERTIA DIE, *Parocho explanãdũ erit, ne fideles arbitrentur, totos ipsos tres dies Dominum in sepulcro fuisse. ná quod integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum consequentis diei in sepulcro conditus est, ob eam rem uerissime dicitur triduo in sepulcro iacuisse, at tertia die a mortuis surrexisse. Vt autem diuinitatem suam declararet, resurrectionem ad finem sæculi*

1. Cor. 15

Ad Ro. 6

differre noluit. rursus uero, ut eum uere hominem, uereque mortuum esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die reuixit: quod temporis spatium ad ueram mortem comprobandam satis esse uidebatur.

Patres primæ Constantinopolitanæ Synodi huic loco addiderunt, SECVNDVM SCRIPTVRAS. Quod quidem ab Apostolo acceptum, in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quod resurrectionis mysterium maxime necessarium esse, idem Apo- 1. Co. 15 stolus docuerit ijs uerbis: Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est fides uestra; & si Christus non resurrexit, uana est fides uestra: adhuc enim estis in peccatis uestris. August. Quare D. Augustinus, cum huius articuli fidem admiraretur, ita scripsit: Non magnum est credere, quia mortuus est Christus. hoc & Pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt, quia mortuus est: fides christianorum resurrectio christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse. ex quo factum est, ut frequentissime Dominus de sua resurrectione locutus sit: ac numquam fere de passione sua cum discipulis collocutus est, quin de resurrectione loqueretur. Luc. 18 quare cum dixisset: Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, &, postquam flagellauerint, occident eum: ad extremum addidit, Et tertia die resurget. & cum Iudæi ab eo peterent, ut aliquo signo, & miraculo

miraculo doctrinam suã comprobaret, respondit, nullum aliud signum eis datum iri, quam Ionæ prophetæ signum. sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; sic futurum affirmauit, filium hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Luc.11 Matth.12

Verum, ut huius articuli uim, & sensum melius perspiciamus, tria nobis inuestiganda, & cognoscenda sunt: Primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere: deinde, qui resurrectionis finis, & scopus sit, & quæ ab ea utilitate, & commoda in nos sint profecta. Quod igitur ad primum attinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei iustitia ostenderetur, a quo maxime decebat eum extolli, qui, ut illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apostolus causam attulit, cum ad Philippenses inquit: Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum. Præterea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis iustitia constare non potest. illud enim maximo argumento esse debet, Christum filium Dei fuisse, quod sua uirtute a mortuis resurrexit. Deinde ut spes nostra aleretur, atque sustentaretur. cum enim Christus resurrexerit, certa spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus: siquidẽ membra capitis sui condicionẽ consequatur, necesse est: ita enim Apostolus argumentationẽ concludere uidetur, cum ad Corinthios, & Thessalonicẽses scribit.

De necessitate, fine, & utilitate resurrectionis Iesu Christi.

Ad Phil.2

1.Cor.15
1.Thes.4
1.Pet.1

ſcribit. & a Principe apoſtolorum Petro dictum eſt: Benedictus Deus, & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundum miſericordiam ſuam magnā regenerauit nos in ſpem uiuam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis in hereditatem incorruptibilem. Poſtremo ob eam etiam rem Domini reſurrectionem neceſſariam fuiſſe docendum eſt, ut ſalutis, & redemptionis noſtræ myſterium abſolueretur. Chriſtus enim morte ſua nos a peccatis liberauit; reſurgens uero præcipua nobis bona reſtituit, quæ peccando amiſeramus. Quare eſt apud Apo-

Ad Ro. 4 *ſtolum dictum: Chriſtus traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Ne quid igitur humani generis ſaluti deeſſet, quemadmodum illum mori, ita reſurgere etiam oportuit. Ex ijs uero, quæ hactenus dicta ſunt, perſpicere poſſumus, quantum utilitatis Chriſti domini reſurrectio fidelibus attulerit. In reſurrectione enim, Deum eſſe immortalem, plenum gloria, mortis & Diaboli uictorem, agnoſcimus: quod de Chriſto Ieſu ſine ulla dubitatione credendum, & confitendum eſt. Deinde Chriſti reſurrectio nobis etiam corporis reſurrectionem peperit: tum quia eius myſterij efficiens cauſa fuit; tum quia ad Domini exemplum reſurgere omnes debe-*

1. Cor. 15 *mus. Nam quod ad corporis reſurrectionem attinet, Apoſtolus ita teſtatur. Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. quæcumque enim Deus in redēptionis noſtræ myſterio*

egit

egit, ad omnia Christi humanitate, tamquam efficienti instrumento, usus est. Quare eius resurrectio instrumentum quoddam fuit ad resurrectioné nostram efficiendam: exemplar uero dici potest; quoniam Christi domini resurrectio omnium est perfectissima: ac quemadmodú Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est, ita nostra etiam corpora, quæ prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immortalitate ornata restituentur. Vt enim Apostolus docet, Saluatorem expectamus, dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici potest: cui quo pacto Christi resurrectio exemplar proponatur, idem Apostolus his uerbis ostendit. Quo modo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Et paucis interiectis, inquit: Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem uiuit, uiuit Deo. Ita & uos existimate, uos mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo in Christo Iesu.

Ad Phil. 3

Ad Ro. 6

Quæ ex Christi resurrectione exempla sumenda.

Duo igitur a Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut, postquam peccati maculas eluimus, nouum uitæ genus instituamus,

in

in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, iustitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in eo uitæ instituto ita perseueremus, ut, adiuuante Domino, a iustitiæ uia, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque uero Apostoli uerba id solum demonstrant, Christi resurrectioné ad resurrectionis exemplum nobis proponi; uerum etiam resurgendi uirtutem nobis præbere, uiresque, & spiritum largiri, quo in sanctitate, & iustitia permaneamus, ac Dei præcepta seruemus, declarant. nam quemadmodum ex eius morte nõ solum peccatis moriendi exẽplum capimus, sed uirtutem etiam haurimus; quã peccatis moriamur: ita eius resurrectio ad iustitiam consequendam nobis uires affert, ut deinde pie, & sancte Deum colentes, in nouitate uitæ ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maxime resurrectione sua Dominus effecit, ut qui antea una cum illo peccatis, & huic sæculo mortui eramus, cum illo etiam ad nouam uitæ institutionem, & disciplinam resurgeremus. Huius resurrectionis quæ potissimum signa obseruanda sint, Apostolus nos admonet. nam cum inquit: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: plane ostendit, eos, qui uitã, honores, otium, diuitias ibi maxime, ubi Christus est, habere cupiunt, uere cum Christo surrexisse. Cum uero addit: Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: alteram etiam hanc ueluti notam

Ad Phil.3

Ad Ro.6

Ad Col.3

appo-

appoſuit, quæ perſpicere poßimus, num uere cum Chriſto ſurrexerimus. ut enim corporis affectionẽ & ualetudinem guſtus indicare ſolet: ita, ſi, quæcumque ſunt uera, quæcumque pudica, quæcumq. iuſta, quæcumque ſancta, alicui ſapiant, isque cæleſtium rerum iucunditatem intimo mentis ſenſu percipiat, hoc maximo argumẽto eſſe poteſt, eum, qui ita affectus ſit, ad nouam, & ſpiritualem uitam una cum Chriſto Ieſu ſurrexiſſe. Ad Philip. 4.

ASCENDIT AD CAELOS, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS. *Dauid propheta, cum beatam, & glorioſam Domini aſcenſionem ſpiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eum triumphum ſumma lætitia, & gaudio celebrandum illis uerbis hortatur, cum inquit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis: aſcendit Deus in iubilatione. ex quo intelliget Parochus, maximo ſtudio hoc myſterium explicandum eſſe, ſibique diligenter curandum, ut fideles illud non ſolum fide, & mente percipiant, ſed, quoad eius fieri poterit, iuuante Domino, factis etiam, & uita exprimere ſtudeant. Quod igitur ad ſexti articuli explanationem attinet, in quo potiſſimum de diuino hoc myſterio agitur, a priori eius parte incipiendum eſt, &, quæ eius ſit uis, atque ſententia, aperiendum. De Chriſto enim Ieſu illud etiam fideles ſine ulla dubitatione credere oportet, eum, perfecto iam & abſoluto redemptionis* Pſal. 46.

nostræ mysterio, ut homo est, in cælum corpore, & animo ascendisse. nam, ut Deus est, numquam ab eo abfuit, ut qui diuinitate sua loca omnia compleat. Ascendisse autem sua uirtute, doceat, non
4.Reg.2 aliena ui sublatum, quemadmodum Elias, qui
Dan.14 igneo curru in cælum euectus est: uel Habacuc pro
Act.8 pheta, uel Philippus diaconus, qui diuina uirtute per aerem delati, longinqua terrarum spatia permearunt. Neque uero solum, ut Deus, præpotenti diuinitatis uirtute in cælos ascendit, sed etiam, ut homo est. Quamuis enim naturali ui id fieri non potuerit, tamen uirtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus, ut libuit, mouere potuit: corpus uero, quod iam gloriam adeptum erat, mouentis animæ imperio facile parebat. Atque hac ratione, ut Deus, & ut homo est, Christum in cælum sua uirtute ascendisse credimus. In altera articuli parte hæc sunt: Sedet ad dexteram patris. quo loco tropum, idest uerbi immutationem licet animaduertere, frequentem in diuinis litteris, cum humanas affectiones, & membra, ad nostram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus. neque enim, cum spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed quoniam in humanis rebus ei maiorem honorem tribui existimamus, qui ad dexteram collocatus est; eandem rem ad cælestia etiam transferentes, ad explicandam Christi gloriam, quam ut homo præ ceteris omnibus adeptus est, eum in patris dextera esse confitemur. Sedere

autem

autem hoc loco non situm, & figuram corporis significat, sed eam regiæ, summæque potestatis, ac gloriæ firmam & stabilem possessionem, quam a patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus: Suscitans illum a mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatú, & potestatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius. Ex quibus uerbis apparet, hanc gloriam adeo propriam. & singularem Domini esse, ut nulli præterea conuenire possit]. Quamobrem alio loco testatur: Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis? Sed articuli sensum Parochus latius explanabit, ascensionis historiam persequens, quam sanctus Lucas euangelista in Actis apostolorum admirabili ordine descripsit. In cuius explicatione illud primum obseruare oportebit, cetera omnia mysteria ad ascensionem, tanquam ad finem, referri, in eoque omnium perfectionem, & absolutionem contineri. nam, ut ab incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent; ita ascensione eius peregrinatio concluditur. Præterea, alia Symboli capita, quæ ad Christum dominum pertinent, summam eius humilitatem, & contemptionem ostendunt. neque enim abiectius, aut humilius quidquam cogitari potest, quam quod filius Dei pro nobis humanam naturam, & imbecillitatem assum-

Ad Eph. 1

Ad Heb. 1

Act. 1

pserit, patique, & mori uoluerit. At uero, quod tum superiori articulo a mortuis resurrexisse, nunc uero in cælum ascendisse, & ad Dei patris dexteram sedere confitemur, nihil ad eius summam gloriam, diuinamque maiestatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius potest.

Christi in cælũ ascẽsionis causa, & quæ nobis inde beneficia.

Iam his expositis, accurate docendum est, cuius rei causa Christus dominus in cælos ascenderit. Primum enim ascendit, propterea quod eius corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat, non terrenæ huius, & obscuræ habitationis locus, sed altissimum, & splendidissimum cæli domicilium conueniret: nec uero solum ut eius gloriæ, & regni solium potiretur, quod sanguine meruerat, uerum etiam ut ea, quæ ad salutem nostram pertinebant, curaret: deinde, ut regnum suum non esse ex hoc mundo, re ipsa comprobaret. nam mundi regna, terrena, & fluxa sunt, magnisque opibus, & carnis potentia nituntur: Christi uero regnum non terrenum, quale Iudæi expectabant, sed spirituale, et æternum. itemq. eius opes, & diuitias spirituales esse ipse ostendit, cum suam sedem in cælis collocauit. in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores existimandi sunt, qui ea, quæ Dei sunt, diligentius quærunt. nam & sanctus Iacobus testatur, Deum elegisse pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes regni, quod repromisit Deum diligentibus se. Sed illud etiam Dominus

Ioan.18

Iacob.2

noster

noster in cælum ascēdens efficere uoluit, ut nos eum ascendentem mente & desiderio prosequeremur. nam quemadmodum morte, & resurrectione sua moriendi, & resurgendi spiritu exemplum nobis reliquerat, ita ascensu nos docet, atque instruit, ut in terris positi, in cælum nos cogitatione conferamus, confitentes nos peregrinos, & hospites esse super terram, ac patriam inquirētes ciues esse sanctorum, & domesticos Dei. Nostra enim, ut idem inquit Apostolus, conuersatio in cælis est. Iam uero uim, & magnitudinem inexplicabilium bonorum, quæ in nos Dei benignitas effundit, diuinus Dauid, Apostolo interprete, multo ante cecinerat illis uerbis: Ascendēs in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Nā decimo die spiritum sanctum dedit, cuius uirtute, atque ubertate compleuit præsentem illam fidelium multitudinem: & uere tum magnifica illa promissa persoluit: Expedit uobis, ut ego uadam. si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos: si autem abiero, mittam eum ad uos. Ascendit etiam in cælum ex Apostoli sententia, ut appareat nunc uultui Dei pro nobis, & apud patrem aduocati officio fungatur. Filioli mei, inquit sanctus Ioannes, hæc scribo uobis, ut non peccetis: sed &, si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nec uero quidquam est, unde fideles maiorem lætitiam, & animi iucunditatē capere debeāt,

Marginal notes: Hebr. 11 · ad Eph. 2 · ad Phil. 3 · Psal. 67 · Ad Eph. 4 · Act. 1 · Ioan. 16 · Ad He. 9 · 1. Ioan. 2

quam Iesum Christum patronum causæ, ac deprecatorem salutis nostræ constitutum esse, cuius sit apud æternum patrem summa gratia, & au-
Ioan.14 ctoritas. Parauit denique nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atque omnium nostrum nomine caput ipse Iesus Christus uenit in cælestis gloriæ possessionem. nam in cælum abiens, portas, quæ Adami peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobisque uiam muniuit, qua ad cælestem beatitudinem perueniremus; quemadmodum ipse in cena discipulis futurum prædixerat. quod quidem ut rei etiam euentu aperte comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, secum in æternæ beatitudinis domicilium introduxit. Hanc cælestium munerum admirabilem copiam salutaris illa commodorum series consecuta est. primum.n.fidei nostræ merito maximus cumulus accessit: nam fides earum rerum est, quæ sub aspectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotæ sunt. Quare si Do-
Ioan.20 minus a nobis non discessisset, fidei nostræ meritum minueretur; siquidem a Christo domino beati prædicantur, qui non uiderunt, & crediderunt. Præterea Christi in cælum ascensus ad confirmandam spem in cordibus nostris magnum momentum habet. nam quoniam Christum hominem in cælum ascendisse, & humanam naturam in dextera Dei patris collocasse credimus, magna in spe sumus, fore, ut nos etiam, eius membra, illuc

ascendamus, atque ibi cum capite nostro coniungamur: quod ipse Dominus his uerbis testatus est: Pater, quod dedisti mihi, uolo, ut, ubi sum ego, & illi sint mecum. Deinde hoc quoque uel maximum beneficium consecuti sumus, quod amorem nostrū ad cælum rapuit, ac diuino spiritu inflammauit: nam uerissime dictum est, ibi cor nostrum esse, ubi thesaurus noster est. Ac profecto, si Christus dominus in terris uersaretur, omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu, & consuetudine defixa esset; & illū dumtaxat hominē spectaremus, qui nos tantis beneficijs afficeret, eumque terrena quadam beneuolentia prosequeremur: uerum in cælum ascendens, amorem nostrum spiritualem reddidit, effecitque, ut, quem nunc absentem cogitamus, eū, ut Deum, ueneremur, & diligamus. Id autem partim Apostolorum exemplo intelligimus, quibus dum præsens affuit Dominus, humano fere sensu de illo iudicare uidebantur; partim uerò ipsius Domini testimonio confirmatum est, cum inquit: Expedit uobis, ut ego uadam. Nam imperfectus ille amor, quo Christum Iesum præsentem diligebant, diuino amore perficiendus erat, idque spiritus sancti aduentu: quare statim addit: Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Accedit etiam, quod in terris domum suam, idest Ecclesiam, amplificauit, quæ spiritus sancti uirtute, & ductu gubernaretur. eius uero uniuersæ inter homines Pastorem, & summum

Ioan. 17 · Math. 6 · Ioan. 16

Ad Eph.4 mum antistitem Petrum, apostolorum principem, reliquit. tum uero dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios uero euangelistas, alios autem pastores, & doctores. atque ita ad dexteram patris sedens, alijs, atque alijs diuersa dona semper impertitur. nam testatur Apostolus, unicuique nostrum datam esse gratiā
Ad Eph.4 secundum mensuram donatione Christi. Ad extremum uero, quod antea de mortis, & resurrectionis mysterio docuimus, idem etiam de ascensu fidelibus cogitandum est. quamuis enim Christi passioni salutem, & redemptionem nostram debeamus, qui merito suo aditum iustis ad cælum aperuit: tamen eius ascensus non solum ueluti exemplar nobis propositum est, quo alte spectare, & spiritu in cælum ascendere discamus, sed diuinam etiam uirtutem, qua id efficere possimus, largitus est.

INDE VENTVRVS EST IVDICARE VIVOS, ET MORTVOS. Tria sunt domini nostri Iesu Christi ad suā Ecclesiam decorandam, & illustrandam insignia officia, & munera, redemptionis, patrocinij, & iudicij. cum autem superioribus articulis, ab eo genus humanum passione, & morte redemptum esse, ascensu etiam in cælum nostram causam, & patrocinium in perpetuum susceptum constet: sequitur, ut eius iudicium hoc articulo declaretur: cuius articuli ea uis est, & ratio, summo illo die Christum dominum de uniuerso hominum genere iudicaturum esse. Sacræ enim

litteræ duos filijs Dei aduentus esse testantur, alterum, cum, salutis nostræ, causa, carnem assumpsit, & homo in uirginis aluo effectus est: alterum, cum in consummatione sæculi ad iudicandos omnes homines ueniet. hic aduentus in sacris litteris dies Domini appellatur: de quo Apostolus ait: Dies Domini, sicut fur in nocte, ita ueniet. & Saluator ipse: De die autem illa, & hora nemo scit. Ac de summo iudicio satis sit illa auctoritas Apostoli: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Plena enim est sacra scriptura testimoniorum, quæ passim Parochis occurrent, ad rem non solum comprobandam, sed etiam fidelium oculis subijciendam: ut, quemadmodum a mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberationis suæ spem positam haberent; ita deinceps post filij Dei mortem, & ascensum in cælum, alterum diem Domini uehementissimo studio desideramus, expectátes beatam spem, & aduentú gloriæ magni Dei.

1.Thes.5
Matth.24
Mar.13
2.Cor.5

De duplici ad nos aduentu Domini & de necessitate generalis iudicij.

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationé obseruanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum domini uenire, & singularum cogitationum, actionum, uerborum denique omnium rationem reddere, demumque iudicis præsentem subire sententiam. Primum est, cum unusquisque nostrum migrat e uita: nam statim ad Dei tribunal

sistitur, ibiq. de omnibus iustissima quæstio habetur, quæcunque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit umquam. atque hoc priuatim iudicium uocatur. Alterum uero, cum uno die, atque uno in loco omnes simul homines ad tribunal iudicis stabunt, ut, omnibus omnium sæculorum hominibus inspectantibus, & audientibus, singuli, quid de ipsis decretum, et iudicatum fuerit, cognoscant: cuius sententiæ pronunciatio impijs, & sceleslis hominibus non minima futura est pœnarum, & suppliciorum pars. Rursus uero pij, & iusti non paruum ex ea præmium, fructumq. percepturi sunt, cum, qualis quisque in hac uita fuerit, apparebit. hoc autem generale iudicium appellatur: de quo illud necessario ostendendum est, quæ causa fuerit, cur, præter priuatum de singulis, alterum etiam de uniuersis hominibus iudicium exerceretur. nam cum uel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filij parentum imitatores, reliqui sint libri, discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorum præmia, & pœnas augeri necesse est; cum hæc uel utilitas, uel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura sit, quã extremus ueniat mundo dies; æquum erat de uniuersa hac recte, aut perperam factorum, dictorumq. ratione perfectã quæstionẽ haberi: quod fieri non poterat, nisi facto communi omnium hominum iudicio. Accedit etiam, quod, cum piorum fama sæpe lædatur, impij uero inno-

innocentiæ laude commendentur; diuinæ iuſtitiæ ratio poſtulat, ut pij ereptam iniuria apud homines exiſtimationem in publico uniuerſorum hominum conuentu, & iudicio recuperent. deinde uero boni, & mali homines, quæcunque in uita egerunt, cum non ſine corporibus egerint; omnino ſequitur, ut benefacta, ſiue malefacta ad corpora etiã pertineant, quæ actionum ipſarum inſtrumentum fuerunt. Maxime igitur conueniebat, corporibus una cum eorũ animis debita æternæ gloriæ præmia, aut ſupplicia impertiri: quod quidem neque ſine omnium hominum reſurrectione, neque ſine generali iudicio fieri poterat. Poſtremo, quoniã in aduerſis, & ſecundis hominum rebus, quæ promiſcue nonnumquam bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil nõ infinita Dei ſapientia, & iuſtitia geri, ac gubernari; par fuit, non ſolum bonis præmia, improbis ſupplicia in futuro ſæculo conſtitui, uerum etiam publico, ac generali iudicio decerni; quo omnibus notiora, & illuſtriora fierent, atque ut Deo iuſtitiæ, & prouidentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniuſta illa querela, qua ſancti etiam uiri deplorare interdum, ut homines, ſolebant, cum improbos ualentes opibus, & honoribus florentes animaduerterent. nam Propheta, Mei, inquit, Pſal. 72 *pene moti ſunt pedes, pene effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum uidens. Et paulo poſt: Ecce ipſi peccatores, & abundantes in ſæculo, obtinuerunt diuitias: & dixi:*

Ego

Ergo sine causa iustificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die: & castigatio mea in matutinis. Atq. hæc frequens querela multorum fuit. Ergo necesse erat, ut generale iudicium exerceretur; ne forte homines di-
Iob 22 *cerent, Deum circa cardines cæli perambulantem non curare terrena. Hæc autem ueritatis formula, iure una ex duodecim fidei Christianæ articulis constituta est, ut, si quorum animi in prouidentia & iustitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea, proposito iudicio pios recreari, impios terreri, oportebat, ut, cognita Dei iustitia, illi ne deficerent, hi a malis, æterni supplicij metu, atque expectatione, reuocarentur.*
Matth. 24 *Quare Dominus, & Saluator noster, cum de extremo die loqueretur, declarauit futurum aliquando generale iudicium; signaque aduentantis eius temporis descripsit; ut, cum illa uiderimus, finem sæculi prope esse intelligamus. Ac deinde in cælum*
Act. 1 *ascendens angelos misit, qui apostolos, eius absentia mærentes, his uerbis consolarentur: Hic Iesus, qui assumptus est a uobis in cælum, sic ueniet, quémadmodum uidistis eum euntem in cælum.*

Christus cur iudex omniū futurus: ac de præcedentibus iudicij signis, deq. forma, sētētia, modo.

Verum, Christo domino non solum ut deo, sed etiam ut homini hoc iudicium datum esse, sacræ literæ declarant. quamuis enim iudicandi potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis communis sit: præcipue tamen filio eam tribuimus; quod ipsi quoque sapientiam conuenire dicimus. Quod autē, ut

ut homo, mundum iudicaturus sit, Domini testimo nio confirmatur, qui inquit; Sicut pater habet uitã in semet ipso, sic dedit et filio habere uitã in semet ipso, & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Decebat autem maxime a Christo domino hoc iudicium exerceri, ut cum de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis iudicẽ uidere, & auribus sententiam, quæ proferebatur, audire possent, & omnino iudicium illud sensibus percipere. Ac præterea æquissimum erat, ut homo ille, qui iniquissimis hominum sententijs condemnatus fuerat, omnium deinde iudex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem apostolorum Princeps, cum in Cornelij domo summa Christianæ religionis capita exposuisset, docuissetque Christum a Iudæis in ligno suspensum, atque occisum, tertia uero die ad uitam resurrexisse, subiunxit: Et præcepit nobis, prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex uiuorum, & mortuorum. Sed tria hæc præcipua signa iudicium antecessura esse, sacræ litteræ declarant, prædicationem euangelij per uniuersum orbem, discessionem, Antichristum. ait enim Dominus: Prædicabitur hoc euangelium regni in uniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet consummatio. & Apostolus nos admonet, ne ab aliquo seducamur, quasi instet dies Domini: quoniam, nisi uenerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, iudicium non fiet.

Ioan. 5.
Act. 10.
Matt. 24
2. Thes. 2

fiet. Quæ autem iudicij forma, & ratio futura sit, Parochis ex Danielis oraculis, tum ex sanctorum euangeliorum, & Apostoli doctrina facile erit cognoscere. Præterea, sententia, quæ a iudice pronuncianda sit, diligentius hoc loco expendenda erit. Christus enim, saluator noster, lætis oculis pios a dextera stantes intuens, ita de illis iudicium summa cum benignitate pronunciabit: Venite benedicti patris mei: possidete regnum, quod paratum est uobis a constitutione mundi. Quibus uerbis nihil iucundius audiri posse illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac cum animo suo cogitauerint, ijs uerbis pios & iustos homines a laboribus ad quietem, a lacrymarum ualle ad summum gaudium, a miserijs ad perpetuam beatitudinem, quá illi charitatis officijs promeriti fuerint, uocari. Deinde ad eos, qui a sinistra stabunt, conuersus, suam iustitiam in eos effundet his uerbis: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & angelis eius. Prioribus illis uerbis, Discedite a me, maxima pœna significatur, qua impij plectendi erunt, cum a Dei aspectu quamlongissime eijcientur; neque ulla spes eos consolari poterit, fore aliquando, ut tanto bono perfruantur. atque hæc quidem a theologis pœna damni appellata est, quod scilicet impij apud inferos diuinæ uisionis luce perpetuo carituri sint. Quod uero additur, Maledicti; mirum in modum auget illorum miseriam, & calamitates. si enim,

Matth. 25

Matth. 25

cum

cũ a diuina præsentia expellendi essent, aliqua saltem benedictione digni haberentur, hoc profecto magno eis solatio esse potuisset. at quoniam nihil eiusmodi ipsis expectandum est, quod calamitatem leuiorem faciat, iure optimo, cum expellentur, diuina iustitia eos omni maledictione persequetur. Sequitur deinde: In ignem æternum. quod quidem Matth. 25
alterum pœnarum genus, pœnam sensus theologi uocarunt: propterea quod sensu corporis percipiatur, ut in uerberibus, & flagellis, alioue grauiore suppliciorum genere; inter quæ, dubitari non potest, ignis tormenta summum doloris sensum efficere. cui malo cum accedat, ut perpetuum tempus duraturum sit; ex eo ostenditur, damnatorum pœnam omnibus suppliciis cumulandam esse. atque hoc magis declarant uerba illa, quæ in extrema sententiæ parte posita sunt: Qui paratus est Diabolo, & angelis eius. Cum enim ita comparatum sit ut omnes molestias leuius feramus, si calamitatis nostræ socium aliquem, & consortem habeamus, cuius prudentia, atque humanitate aliqua ex parte iuuari possimus: quæ tandem erit damnatorum miseria, quibus in tantis ærumnis a perditissimorum dæmonum societate diuelli numquam licebit? Et hæc quidem sententia in impios iustissime a domino Saluatore nostro feretur; ut, qui omnia ueræ pietatis opera neglexerint, & esurienti, ac sitienti nec cibum, nec potum ministrauerint, hospitem non exceperint, nudum

non

non operuerint, aut in carcere inclusum, ægrumque non uisitarint. Hæc sunt, quæ Pastores fidelis populi auribus sæpissime inculcare debent. nam huius articuli ueritas fide cõcepta maximam uim habet ad frenãdas prauas animi cupiditates, atque a peccatis homines abstrahendos. Quare in Ecclesiasti-
Eccle.7. co dictum est: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Ac profecto uix quisquam adeo præceps in scelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium non reuocet, fore aliquando, ut ei apud iustissimum iudicem omnium non solum factorum, dictorumque, sed occultissimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna persoluenda sit. Iustus uero ad colendam iustitiam magis ac magis incitetur, ac summa lætitia efferatur, necesse est, quamuis etiam in egestate, infamia, cruciatibus uitam degat, cum animum ad eum diem refert, quo post ærumnosæ huius uitæ certamina uictor uniuersis hominibus audientibus declarabitur, & diuinis, atque illis quidem æternis honoribus, in cælestem patriam receptus, afficietur. Quod igitur reliquum est, hortari fideles oportet, ut optime uiuendi rationem comparent, ad omne pietatis studium se exerceant, quo possint aduentantem magnum illum diem Domini, maiore cum securitate animi expectare, atque adeo, ut filios decet, cum summa cupiditate expetere.

CREDO IN SPIRITVM SANCTVM.

Hactenus, quæ ad primam, & secundã sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare uidebatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam. quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est de spiritu sancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne studium, & diligẽtiam Pastores adhibebunt: cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, uel de ea minus recte sentire, quam de alijs superioribus articulis existimandũ sit. Quare Apostolus non permisit Ephesios quosdam spiritus sancti personam ignorare: a quibus cum quæsisset, an spiritum sanctum accepissent, cum illi, ne si spiritus sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogauit: In quo ergo baptizati estis? quibus uerbis significauit, distinctam huius articuli notitiam fidelibus maxime necessariam esse: ex qua eum præcipue fructum capiunt, quod cum attente cogitant, se, quidquid habent, spiritus sancti munere, & beneficio consecutos esse; tum uero de se ipsis modestius, & humilius sentire, & in Dei præsidio omnem spem ponere incipiunt: qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, & felicitatem esse debet. Act.19

Huius igitur articuli explanationem a ui, & notione, quæ hoc loco spiritus sancti uocabulo subiecta est, exordiri oportebit. nam cum illud æque de patre, & filio rectissime dicatur; (uterque De propria spiritus sancti significatione.

enim

enim ſpiritus eſt, & ſanctus: ſiquidem Deum ſpiritum eſſe confitemur) deinde uero hac uoce angeli etiam, & piorum animæ ſignificentur; cauendum eſt, ne populus uerbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum eſt in hoc articulo, ſpiritus ſancti nomine tertiam Trinitatis perſonam intelligi: quo modo in ſacris litteris tum ueteris nonnumquam, tum noui teſtamenti frequenter accipitur. Pſal.50 *nam Dauid precatur: Et ſpiritum ſanctum tuum ne auferas a me. In libro ſapientiæ legimus:* Sap 9 *Senſum tuum quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris ſpiritum ſanctum tuum de altiſſimis? et alibi:* Eccle. 1. *Ipſe creauit illam in ſpiritus ſancto, In nouo uero teſtamento iubemur baptizari in* Matth.28 *nomine patris, & filij, & ſpiritu ſancti.* Matth.1 *Et ſanctiſſimam uirginem de ſpiritu ſancto concepiſſe legimus.* Luc.1 Ioan.1 *Tum uero a ſancto Ioanne ad Chriſtum mittimur, qui nos ſpiritu ſancto baptizat: ac plurimis præterea alijs in locis ea uox legentibus occurrit. Verum nemo mirari debet, tertiæ perſonæ, quemadmodum primæ, & ſecundæ, proprium nomen tributum non eſſe. nam ſecunda perſona ideo proprium nomen habet, & filius dicitur, quia eius æternus a patre ortus proprie generatio uocatur, ut in ſuperioribus articulis explicatum eſt. Vt igitur ortus ille, generationis nomine ſignificatur: ita perſonam, quæ emanat, proprie filium appellamus, &, a qua emanat, patrem. Nunc cum tertiæ perſonæ productioni proprium*

proprium nomen impositum non sit, sed spiratio, & processio appelletur; sequitur, ut etiam persona, quæ producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet: propterea quod nomina, quæ Deo tribuuntur, a rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturæ, & essentiæ communicandæ rationem, quam generandi uirtute, agnoscimus, ob eam causam fit, ut rationem, qua se ipsum totum Deus ui amoris communicat, proprio uocabulo exprimere non possimus. Quare communi SPIRITVS SANCTI nomine tertia persona appellata est. quod quidem illi maxime conuenire ex eo intelligimus, quia spiritualem uitam in nos infundit, ac sine eius sanctissimi muneris afflatu nihil æterna uita dignum efficere possumus.

Verum, explicata uocabuli significatione, docendus in primis erit populus, spiritum sanctum æque ac patrem & filium Deum esse, eidem æqualem, æque omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, summum bonum, ac sapientissimum, eiusdemq. cum patre, & filio naturæ. Quod quidem illius uocis, IN, cum dicimus, Credo in spiritum sanctum, proprietas satis indicat, quæ, ad exprimendam fidei nostræ uim, singulis Trinitatis personis apposita est. Atque id etiam aperta sacrarum litterarum testimonia confirmant. nam cum sanctus Petrus in Actis apostolorum dixisset: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te

Spiritum sanctum oĩo Patri & Filio in omnibus æqualẽ esse.

Act. 5.

ſpiritui ſancto? mox inquit: Non es mentitus hominibus, ſed Deo: quem prius ſpiritum ſanctum appellauerat, eundem ſtatim Deum uocat. Apoſtolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, ſpiritum ſanctum eſſe interpretatur. Diuiſio-
1.Cor.12 *nes, inquit, operationum ſunt, idem uero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Deinde ſubiungit: Hæc autem omnia operatur unus, atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult. Præterea in Actis apoſtolorum, quod uni Deo prophetæ tri-*
Iſa.6 *buunt, ille ſpiritui ſancto adſcribit. dixerat enim Iſaias: Audiui uocem Domini dicentis; Quem mittam? et dixit mihi: Vade, & dices populo huic, Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne forte uideat oculis ſuis,*
Act.28 *& auribus ſuis audiat. Quæ uerba cum Apoſtolus citaret, Bene, inquit, ſpiritus ſanctus locutus eſt per Iſaiam prophetam. Deinde uero cum ſcriptura ſpiritus ſancti perſonam cum patre & filio coniungit, ut cum patris, & filij, & ſpiritus ſancti nomen in baptiſmo adhiberi præcipit, nullus nobis de huius myſterij ueritate dubitãdi locus relinquitur. nam ſi pater Deus eſt, & filius Deus: omnino fateri cogimur, etiam ſpiritum ſanctum, qui cum eis pari honoris gradu coniungitur, Deum eſſe. Accedit autem, quod is, qui in nomine cuiuſuis rei creatæ baptizatur, nullum ex eo fructũ*
1.Cor.1 *conſequi poteſt. Nunquid in nomine Pauli, inquit, baptizati eſtis? ut oſtenderet hoc eis nihil ad cõpa-*

randam

randam salutem profuturum esse. cum igitur baptizemur in nomine spiritus sancti, eum esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium personarũ ordinem, quo spiritus sancti diuinitas cõprobatur, licet animaduertere tum in epistola Ioannis: Tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, uerbum, & spiritus sanctus, & hi tres unum sunt: tum ex præclaro illo sanctæ Trinitatis elogio, quo diuinæ laudes & psalmi concluduntur, Gloria patri, & filio, & spiritui sancto. Postremo, quod ad eam ueritatem confirmandam maxime pertinet, quæcumque Dei propria esse credimus, ea spiritui sancto conuenire sacræ litteræ testantur. Quare illi templorum honorem tribuunt, ut cum Apostolus ait: An nescitis, quoniam membra uestra tẽplum sunt spiritus sancti? Item sanctificationem, & uiuificationem; & scrutari profunda Dei; & per prophetas loqui; & ubique esse: quæ omnia diuino tantum numini tribuenda sunt. Sed illud præterea fidelibus accurate explanandum est, spiritũ sanctũ ita Deum esse, ut eum tertiã personam in diuina natura a patre, & filio distinctam, & uolũtate productam confiteri oporteat. nam, ut alia scripturarũ testimonia omittãtur, baptismi forma, quam Saluator noster docuit, apertissime ostendit spiritũ sanctũ tertiã esse personã, quæ in diuina natura per se cõstet, & ab alijs distincta sit. Quod etiã Apostoli uerba declarant, cũ inquit: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & cõmunicatio sancti

1. Ioan. 5
1. Cor. 6
2. Thes.
Ioan. 6
2. Cor. 3
1. Cor. 2
Matth. 28
2. Cor. 13

spiritus sit cum omnibus uobis, Amen. Idem uero multo apertius demonstrant, quæ Patres in Constantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confutandam impiam Macedonij amentiam addiderunt, & in SPIRITVM SANCTVM DOMINVM, & uiuificantem, qui ex patre, filioque procedit; qui cum patre & filio simul adoratur, & conglorificatur; qui locutus est per prophetas. Quod igitur spiritum sanctum Dominum confitentur, in eo declarant, quantum angelis antecellat; qui tamen no-
Ad Heb. 1 bilissimi spiritus a Deo conditi sunt. illos enim omnes sanctus Paulus testatur esse administratorios spiritus, in ministerium missos propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. VIVIFICANTEM uero appellant, quod anima cum Deo coniuncta magis uiuit, quam corpus animæ coniunctione alitur, ac sustinetur. Quoniam uero spiritui sancto sacræ litteræ hanc animæ cum Deo coniunctionem tribuunt, rectissime uiuificantem spiritum sanctum uocari perspicuum est. Iam uero quod sequitur, Qui ex patre, filioque procedit, docendi sunt fideles, spiritum sanctum a patre, & filio, tamquam ab uno principio, æterna processione procedere. id enim ecclesiastica regula, a qua Christiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & diuinarum litterarum & Conciliorum auctoritate confirmatur. nam Christus dominus, cũ de spiritu san-
Ioan 16 cto loqueretur, dixit: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quod in

scripturis

scripturis sacris spiritus sanctus nonnunquam spiritus Christi, interdum spiritus patris appellatur: modo a patre, modo a filio mitti dicitur, ut æque a patre, & filio procedere non obscure significetur. Qui spiritum Christi non habet, inquit sanctus Paulus, hic non est eius. Et idem spiritum Christi uocat, cum ad Galatas inquit: Misit Deus spiritum filij sui in corda uestra, clamantem Abba pater. Apud sanctum Matthæū spiritus patris appellatur: Non uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri. Et Dominus in cena inquit: Paracletus, quem ego mittam uobis spiritum ueritatis, qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Tum alibi eundem spiritum sanctum a patre mittendum affirmat his uerbis: Quem mittet pater in nomine meo. Ex quibus uerbis cum processionem spiritus sancti intelligamus, perspicuum est, eundem ab utroque procedere. Hæc sunt, quæ de spiritus sancti persona tradenda erunt.

Ioa.14.15
Rom.8
Ad Gal.4
Matth.10
Ioan.15
Ioan.14

Docere præterea oportebit, quosdam esse spiritus sancti admirabiles affectus, & amplissima quædam munera, quæ ab ipso, tamquam a perenni bonitatis fonte, oriri, & manare dicuntur. Quamuis enim sanctissimæ Trinitatis opera, quæ extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint: ex ijs tamen multa spiritui sancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos a Dei immensa charitate proficisci. nam cum spiritus sanctus a diuina uoluntate, ueluti amore inflammata, procedat; perspici

De admirandis spiritus sancti effectibus & donis.

 potest,

potest, eos effectus, qui proprie ad spiritum sanctum referuntur, a summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut spiritus sanctus DONVM *appelletur. nam doni uocabulo significatur id, quod benigne, & gratuito, nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde quæcunque bona, & beneficia a Deo in nos collata sunt,*

1. Cor. 4 *(quid autem habemus, quod a Deo, ut inquit Apostolus, non acceperimus?) ea nobis spiritus sancti concessu, & munere data esse, pio, & grato animo agnoscere debemus. Eius autem plures effectus sunt. nam ut mundi creationem, creatarumque rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemorauimus; uiuificationem spiritui sancto proprie tribui,*

Ezec. 37 *paulo ante demonstratum est, & Ezechielis testimonio confirmatur: Dabo, inquit, uobis spiritum, & uiuetis. Præcipuos tamen, & maxime proprios spiritus sancti effectus Propheta enumerat:*

Isa. 11 *Spiritum sapientiæ, & intellectus, spiritum consilij, & fortitudinis, spiritum scientiæ, & pietatis, & spiritum timoris Domini. quæ dona spiritus sancti uocantur. interdum autem spiritus sancti nomen*

S. August. *eis tribuitur. Quare sapienter D. Augustinus monet, Animaduertendum esse, cum in sacris litteris huius uocis* SPIRITVS SANCTI *mentio fit, ut dijudicare possimus, tertiam ne Trinitatis personã, an eius effectus, atque operationes significet. nam hæc duo eodem interuallo distinguenda sunt, quo*

etiam creatorem a rebus creatis differre credimus. Atque hæc eo diligentius explicanda sunt, quod ex hisce spiritus sancti donis, Christianæ uitæ præcepta haurimus, sentireque possumus, an spiritus sanctus in nobis sit. Verum, præ ceteris eius amplissimis muneribus, gratia illa prædicanda est, quæ nos iustos facit, signatque spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ. hæc enim mentem nostram arctissimo amoris uinculo Deo iungit: ex quo fit, ut summo pietatis studio accensi, nouam uitam instituamus, ac naturæ diuinæ participes effecti, filij Dei nominemur, & uere simus. Ad Eph. 1 1. Ioan. 3

CREDO SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. *Quanta diligentia curare Pastores debeant, ut huius noni articuli ueritatem fidelibus explicent, si duo potissimum considerãtur, facile cognosci poterit. Primum enim, teste sancto Augustino, prophetæ planius, & apertius de Ecclesia, quam de Christo, locuti sunt, cum in eo multo plures errare, ac decipi posse, quam in incarnationis sacramento, præuiderent. Neque enim de futuri erant impij, qui ad simiæ imitationem, quæ se hominem esse fingit, solos se catholicos esse profiterentur, & catholicam Ecclesiam apud se tantum, non minus nefarie, quam superbe affirmarent. Deinde, si quis hanc ueritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum hæresis periculum effugiet. Non enim, ut quisque primum in fide peccarit, hæreticus dicendus est,* S. August.

sed qui, Ecclesiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cum igitur fieri nõ possit, ut aliquis se hæresis peste commaculet, si ijs fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponantur; curent omni studio Pastores, ut fideles, cognito hoc mysterio, contra aduersarij artes muniti, in fidei ueritate perseuerent. Pendet autem hic articulus a superiori: quia cum iam demonstratum sit, spiritum sanctum omnis sanctitatis fontem, & largitorem esse, nunc ab eodem Ecclesiã sanctitate donatam confitemur.

Quid proprie nomine Ecclesiæ Christianis intelligendũ & quæ mysteria cõtineat.

Ac quoniam Ecclesiæ uocem Latini a Græcis mutuati, post diuulgatum euangelium ad res sacras trãstulerunt; quam uim habeat hoc uocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia euocationem: uerum scriptores postea usurparunt pro concilio, & concione. Neque uero refert, utrum populus ille ueri Dei, an falsæ religionis cultor extiterit. in Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cum scriba turbas sedasset, dixisse:

Act.19 *Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Ecclesia poterit absolui. Legitimam uocat Ecclesiam populum Ephesinum, Dianæ cultui addictum. Neque solum gentes, quæ Deum nõ nouerunt, sed etiã malorum, & impiorum hominum concilia interdum Ecclesia nominantur. Odiui, inquit Propheta, Ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo. Communi uero deinde sacrarum scripturarum consuetudine hæc uox ad remp. Christianam,*

Psal.25

fideliumque

fideliumque tantum congregationes significandas usurpata est; qui scilicet ad lucem ueritatis, & Dei notitiam per fidem uocati sunt, ut, reiectis ignorátiæ, & errorum tenebris, Deum uerum, & uiuum pie, & sancte colant, illique ex toto corde inseruiant. Atque, ut unico uerbo hæc res tota absoluatur, Ecclesia, ut ait sanctus Augustinus, S.August. est populus fidelis per uniuersum orbem dispersus. Nec uero leuia mysteria in hoc uocabulo continentur. etenim in euocatione, quam Ecclesia significat, statim diuinæ gratiæ benignitas, & splendor elucet, intelligimusque Ecclesiam ab alijs rebus publicis maxime differre. illæ enim humana ratione, & prudentia nituntur: hæc autem Dei sapientia, & consilio constituta est. uocauit enim nos intimo quidem spiritus sancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecus autem Pastorum & prædicatorum opera, ac ministerio. Præterea, ex hac uocatione quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & possessio, is optime perspiciet, qui animaduerterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, idest congregatio diceretur. nam, ut docet sanctus Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terrena, & caduca tantum bona spectaret. quare merito Christianus populus, non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia, terrenis, & mortalibus rebus contemptis, cælestes, & æternas tantummodo consectatur

ctatur. Multa praeterea nomina, quae plena sunt mysterijs, ad Christianam rempub. significandam traducta sunt. nam & domus, & aedificium Dei ab Apostolo uocatur. Si tardauero, inquit ad Ti-

1. Tim. 3 *motheum, ut scias quo modo oporteat te in domo Dei conuersari, quae est Ecclesia Dei uiui, columna, & firmamentum ueritatis. Domus autem Ecclesia idcirco appellatur, quia sit ueluti una familia, quā unus pater familias moderatur, & in qua est bonorum omnium spiritualium cōmunio. Dicitur etiam grex ouium Christi, quarum ille ostium est, & Pastor. Vocatur sponsa Christi. Despondi uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo, inquit Apo*

2. Cor. 11 *stolus ad Corinthios. Idem ad Ephesios: Viri dili-*

Ad Eph. 5 *gite uxores uestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Dicitur denique Ecclesia corpus Christi,*

Ad Eph. 1 *ut ad Ephesios, & Colossenses licet uidere. Et haec*

Ad col. 1 *singula plurimum ualent ad fideles excitandos, ut se dignos immensa Dei clementia, & bonitate praebeant, qui eos, ut populus Dei esset, elegit.*

Ecclesiā cur Militātis, & Triumphans dicatur, & quosnam cōplecta tur.

His uero explicatis, necesse erit singulas Ecclesiae partes enumerare, earumque differentias docere, quo magis Deo dilectae Ecclesiae naturam, proprietates, dona, & gratias populus percipiat, & ob eam causam sanctissimum Dei numen laudare numquam intermittat. Ecclesiae autem duae potissimum sunt partes, quarum altera Triumphans, altera

altera Militans uocatur. Triumphans est, cœtus ille clarissimus, & felicissimus beatorum spirituum, & eorum, qui de mundo, de carne, de iniquissimo dæmone triumpharunt, & ab huius uitæ molestijs liberi, ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militans uero Ecclesia est, cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris uiuũt: quæ ideo Militans uocatur, quod illi cum immanissimis hostibus, mundo, carne, Satana perpetuum sit bellum. Neque idcirco tamen duas esse Ecclesias censendum est: sed eiusdẽ Ecclesiæ, ut antea diximus, partes duæ sunt, quarum una antecessit, & cælesti patria iam potitur: altera in dies sequitur, donec aliquando cum Saluatore nostro coniuncta, in sempiterna felicitate conquiescat. Iam in Ecclesia Militanti duo sunt hominum genera, bonorum, & improborum. & improbi quidem eorundem sacramentorum participes eandem quoque, quam boni, fidem profitentur, uita ac moribus dissimiles: boni uero in Ecclesia dicuntur ij, qui non solum fidei professione, & communione sacramentorum, sed etiam spiritu gratiæ, & charitatis uinculo inter se coniuncti, & colligati sunt: de quibus dicitur: Cognouit Dominus, qui sunt eius. Possunt uero etiam homines aliquibus coniecturis opinari, quinam sint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certo autem scire minime possunt. Quare existimandum non est, Christum saluatorem de hac Ecclesiæ parte locutum esse,

2. Tim. 2

Matth. 18

esse, cum ad Ecclesiam nos remisit, eique ut parea mus praecepit. nam cum illa sit incognita; cui certum esse poterit; ad cuius iudicium confugiendum, & cuius auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur, & improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum & diuinae litterae, & sanctorum uirorum scripta testantur: In quam sententiam scriptum est illud Apostoli; Vnum corpus, & unus spiritus.

Ad Eph. 4

Ecclesia quibus figuris & similitudinibus designata, & quinam ab ea excludãtur.

Haec autem Ecclesia nota est, urbique supra mõtem sitae comparata, quae undique conspicitur. nam cum illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantum, sed malos etiam complectitur, ut multis parabolis euangelium docet, ueluti cum regnum caelorum, idest Militantem Ecclesiam, simile esse sagenae in mare missae cõmemorat; uel agro, in quo zizania superseminata sunt; uel areae, in qua frumentum cum paleis continetur; uel decem uirginibus partim fatuis, partim prudentibus. Sed multo ante etiã in arca Noe, qua non solum munda, sed etiam immũda animantia concludebantur, huius Ecclesiae figuram, & similitudinem licet intueri. Quamuis autem, bonos, & malos ad Ecclesiam pertinere, catholica fides uere, & constanter affirmet: ex iisdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, utriusque partis diuersam admodum rationem esse. ut enim paleae cum frumento in area confusae sunt, uel interdum membra uarie intermortua corpori coniuncta: ita etiam mali in Ecclesia continentur: ex quo fit

Matth. 13
Matth. 3
Luc 3
Matth. 25
Gen. 7

sit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur, primo infideles, deinde hæretici & schismatici, postremo excommunicati: ethnici quidem, quod in Ecclesia numquam fuerunt, neque eam umquam cognouerunt, nec ullius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt, hæretici uero, atque schismatici, quia ab Ecclesia desciuerunt. neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quam transfugæ ad exercitum pertineant, a quo defecerunt. non negandum tamen, quin in Ecclesiæ potestate sint, ut qui ab ea in iudicium uocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Postremo etiam excommunicati; quod Ecclesiæ iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De ceteris autem quamuis improbis, & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est: idque fidelibus tradendum assidue, ut, si forte Ecclesiæ antistitum uita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquã de eorum potestate detrahi, certo sibi persuadeát. Verum uniuersæ etiam Ecclesiæ partes Ecclesiæ nomine significari solét, ut cum Apostolus Ecclesiam, quæ est Corinthi, Galatiæ, Laodicensium, Thessalonicensium nominat, priuatas etiam fidelium familias Ecclesias uocat: nam Priscæ, & Aquilæ domesticam Ecclesiam salutari iubet, item alio in loco, Salutant uos, inquit, in domino multum Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia. Ad Philemonem etiam scribens

2.Cor. 1 1.Cor. 16 Colos. 4 1.Thess. 1 Rom. 16 1.Cor. 16

eandem

eandem uocem usurpauit. Interdum quoque Ecclesiæ nomine eius præsides, ac Pastores significatur: Si te non audierit, inquit Christus, dic Ecclesiæ. Quo in loco præpositi Ecclesiæ designatur. Sed locus etiã, in quem populus siue ad concionẽ, siue alicuius rei sacræ causa conuenit, Ecclesia appellatur. Præcipue uero in hoc articulo Ecclesia bonorum simul, & malorum multitudinem, nec præsides solum, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

Matth. 18

Ecclesiæ catholicæ proprietates & prærogatiuæ, deq. eius uisibili supremo capite Pontifice Romano.

Aperiendæ autem sunt fidelibus huius Ecclesiæ proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio a Deo affecti sint, quibus contigerit in ea nasci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut una sit: Vna enim, inquit, est columba mea, una est speciosa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longe, lateque diffusa est ob eas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt: unum enim dominum, unam fidem, unum baptisma tantum esse prædicat: Vnus est etiam eius rector, ac gubernator, inuisibilis quidem Christus, quem æternus pater dedit caput super omnẽ Ecclesiam, quæ est corpus eius; uisibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri apostolorum Principis legitimus successor, tenet: de quo fuit illa omniũ patrum ratio, & sententia consentiens, hoc uisibile caput ad unitatem Ecclesiæ constituendam, & conseruandam necessarium fuisse: quod præclare

Cant. 6
Ad Eph. 4
Ad Eph. 1

& uidit

& uidit, & scripsit sanctus Hieronymus, & contra Iouinianum ijs uerbis: Vnus eligitur, ut, capite constituto, schismatis tollatur occasio. Et ad Damasum: Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cū successore Piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum, *sequens, beatitudini tuæ, idest cathedræ Petri, communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnāte diluuio. Quod & longe antea ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de unitate Ecclesiæ loquens ait. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego Petre dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Super unum ædificat Ecclesiam: & quamuis apostolis omnibus, post resurrectionem suam, parē potestatem tribuat, & dicat: Sicut misit me pater, & ego mitto uos: accipite spiritum sanctū: tamen, ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originem, ab uno incipientem, auctoritate sua disposuit, &c. Optatus deinde Mileuitanus ait: Ignorantiæ tibi adscribi non potest, scienti in urbe Roma, Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium apostolorum caput Petrus; in quo uno cathedræ unitas ab omnibus seruaretur, ne ceteri apostoli singulas sibi quisq. defenderēt; ut iā schismaticus, et præuaricator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret.*

S. Hieronymus.

B. Cyprianus.

Optatus

Post

Post uero Basilius sic scriptum reliquit : Petrus collocatus est in fundamento : dixit enim : Tu es Christus filius Dei uiui : & uicissim audiuit se esse petram. licet enim petra esset, non tamen petra erat ut Christus. nam Christus uere immobilis petra : Petrus uero propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur alijs : sacerdos est, & facit sacerdotes : petra est, & petram facit : & quæ sua sunt, largitur seruis suis. Postremo uero sanctus
S. Ambr. *Ambrosius ait : Si quis obijciat, Ecclesiam, uno capite, & sponso Iesu Christo contentam, præterea nullum requirere ; in promptu responsio est. Vt enim Christum dominum singulorum sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam præbitorem habemus : (nam ipse est qui baptizat, & qui absoluit, & tamen is homines sacramentorum externos ministros instituit ;) sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis uicarium, & ministrum præfecit. nam cum uisibilis Ecclesia, uisibili capite egeat : ita Saluator noster Petrum uniuersi fidelium generis caput, & pastorem constituit, cum illi oues suas pascendas uerbis amplißimis commendauit, ut, qui ei sucessisset, eandem plane totius Ecclesiæ regendæ, & gubernandæ potestatem habere uoluerit. Vnus præterea, idemque est spiritus, inquit Apostolus ad*
1. Cor. 12. *Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris uitam, impertitur : Ad*
Ad Eph. 4 *quam unitatem seruandam cum Ephesios hortaretur*

retur, inquit: Solliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis: unum corpus, & unus spiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab una anima aluntur, quæ oculis uisum, auribus auditum, & alijs sensibus diuersas uires subministrat: ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus compositum est. Vna quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam uocati sumus: siquidem omnes eandem rem, nempe æternam & beatam uitam, speramus. Vna est denique fides, quæ omnibus tenenda est, ac præseferenda. Non sint, inquit Apostolus, in uobis schismata: atque unum baptisma, quod quidem est Christianæ fidei sacramétum. Altera proprietas Ecclesiæ est, ut sit sancta: quod a Principe apostolorum accepimus eo loco: Vos autem genus electum, gens sancta. Appellatur autem sancta, quod Deo consecrata, dedicataque sit. sic enim cetera huiuscemodi, quamquá corporea sint, sancta uocari consueuerunt, cum diuino cultui addicta, & dedicata sunt. cuius generis sunt in lege ueteri uasa, uestes, & altaria: in qua primogeniti quoque, qui Deo altissimo dedicabantur, sancti sunt appellati. Nec mirú cuiquá uideri debet, Ecclesiam dici sanctam, tametsi multos peccatores continet. sancti enim uocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, qui ue se fide, & baptismate suscepto, Christo consecrarunt: quamquam in multis offendunt, & quæ polliciti sunt, non

Ephe. 4

1. Cor. 1.

1. Pet. 2

præstant: quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etsi artis præcepta non seruent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Paulus Corinthios sanctificatos, & sanctos appellat: in quibus nonnullos fuisse perspicuum est, quos, ut carnales, & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda est, quod ueluti corpus cum sancto capite Christo domino, totius sanctitatis fonte, coniungitur, a quo spiritus sancti charismata, & diuinæ bonitatis diuitiæ diffunduntur. Præclare sanctus Augustinus, interpretans uerba illa prophetæ, Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: Audeat, inquit, & corpus Christi, audeat & unus ille homo, clamans a finibus terræ, cum capite suo, & sub capite suo dicere, sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi, & remissionis peccatorum. Ac paulo post: Si Christiani omnes, & fideles, in Christo baptizati, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriā, cuius membra sancta sunt. Accedit etiam, quod sola Ecclesia legitimum sacrificii cultum, & salutarem habet sacramentorum usum: per quæ, tamquam efficacia diuinæ gratiæ instrumēta, Deus ueram sanctitatem efficit: ita ut, quicumque uere sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non possint. Patet igitur, Ecclesiam esse sanctam, ac sanctam quidem

1\. Cor. 1 · S. August. · Gal 3.

dem: quoniam corpus est Christi, a quo sanctificatur, cuiusque sanguine abluitur. Tertia proprietas Ecclesiæ ea est, ut Catholica, nempe uniuersalis, uocetur: quæ appellatio uere illi tributa est: quoniam, ut testatur sanctus Augustinus, A solis ortu usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur. Neque enim, ut in humanis respub. aut hæreticorum conuenticulis, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Ecclesia definita est: uerum omnes homines, siue illi barbari sint, siue Scythæ, siue serui, siue liberi, siue masculi, siue feminæ, charitatis sinu complectitur. Quare scriptum est: Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum. De Ecclesia dicit Dauid: Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuá terminos terræ. Item: Memor ero Raab, & Babylonis scientium me: &: Homo natus est in ea. Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc usque diem fuerunt, quiue futuri sint, quamdiu mundus extabit, ueram fidem profitentes, ad eandem Ecclesiam pertinent, quæ super fundamento apostolorum fundata est, ac prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Christo, qui fecit utraque unum, & pacem ijs, qui prope, & ijs, qui longe, annunciauit, constituti sunt, & fundati. Vniuersalis etiam ob eam causam dicitur, quod omnes, qui salutem æternam consequi cupiunt,

S. Augus. Apoc. 5 Psal. 2 Psal. 86 Ad Eph. 2

eam tenere, & amplecti debeant, non secus ac qui arcam, ne diluuio perirent, ingressi sunt.

Ecclesiæ ueræ a falsa dignoscendæ certissima regula.

Hæc igitur ueluti certissima regula tradẽda est, qua uera, & falsa Ecclesia iudicetur: sed ex origine etiam, quam reuelata gratia ab apostolis ducit, Ecclesiæ ueritatem agnoscimus: siquidem eius doctrina ueritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab apostolis iam olim tradita, & in omnẽ orbem terrarum disseminata. ex quo fit, ut nemo dubitare possit, impias hæreticorum uoces longe a ueræ Ecclesiæ fide abesse, cum doctrinæ Ecclesiæ, quæ ab apostolis ad hanc diẽ prædicata est, aduersentur. Quare, ut omnes intelligerent, quænam esset Ecclesia catholica, Patres in Symbolo illud diuinitus addiderunt, APOSTOLICAM. *Etenim spiritus sanctus, qui Ecclesiæ præsidet, eam non per aliud genus ministrorum, quam per apostolicum, gubernat. Qui spiritus primum quidem apostolis tributus est, deinde uero summa Dei benignitate semper in Ecclesia mansit. Sed queadmodum hæc una Ecclesia errare non potest in fidei, ac morum disciplina tradẽda, cum a spiritu sancto gubernetur: ita ceteras omnes, quæ sibi Ecclesiæ nomen arrogant, ut quæ Diaboli spiritu ducantur, in doctrinæ, & morum perniciosissimis erroribus uersari necesse est. Sed quoniam magnam uim habent figuræ ueteris testamenti ad excitandos fidelium animos, reuocandamque rerum pulcherrimarum memoriam, cuius rei potissimum causa apostoli his*

usi sunt; illam quoque doctrinæ partem, quæ magnas utilitates habet, Parochi non prætermittent. In his autem illustrem significationem habet arca Noe: quæ ob eam rem tantum diuino iussu constructa est, ut nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet; quam Deus sic constituit, ut, quicumque per baptismum illam ingrederetur, ab omni mortis æternæ periculo tuti esse possent; qui uero extra illam essent, quemadmodum ijs euenit, qui in arcam recepti non sunt; suis sceleribus obruerentur. Alia figura est, magna illa ciuitas Hierusalem, cuius nomine scripturæ sæpius sanctam Ecclesiã significant: Nimirum in illa solum offerre Deo sacrificia licebat: quia in sola etiã Dei Ecclesia, neque extra eam usquam, uerus cultus, uerumque sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo possit. Iam, illud etiam extremo loco de Ecclesia docendum erit, quanam ratione nos credere Ecclesiam, ad articulos fidei pertineat. nã etsi quiuis ratione, & sensibus percipit, Ecclesiam, idest hominum conuentum in terris esse, qui Christo domino addicti, & consecrati sunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse uideatur; cum nec Iudæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non ullis rationibus conuicta, intelligere potest. Cum igitur hic articulus non minus, quam

Gen. 6

ceteri, intelligentiæ nostræ facultatem, & uires su-peret; iure optimo cõfitemur, nos Ecclesiæ ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cogno-scere, sed fidei oculis intueri. Neque enim homi-nes huius Ecclesiæ auctores fuerunt; sed Deus ipse immortalis, qui eam super firmissimam petram æ-
Psal. 86 *dificauit, teste Propheta; Ipse fundauit eam altis-simus: quam ob causam hereditas Dei, & Dei po-pulus appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est, sed diuino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ uiribus comparari non po-test: ita etiam fide solum intelligimus, in Ecclesia claues regni cælorum esse, eique potestatem pecca-ta remittendi, excommunicandi, uerumque Chri-*
Heb. 13 *sti corpus consecrandi traditam: deinde ciues, qui in ea morantur, non habere hic ciuitatem perma-nentem, sed futuram inquirere. Vnam igitur Ec-clesiam sanctam, & catholicam esse, necessario credendum est. tres enim Trinitatis personas, Pa-trem, & Filium, & Spiritum sanctum, ita credi-mus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem, mutata dicendi forma, sanctam, & non, in sanctam Ecclesiam, credere profitemur: ut, hac etiam diuersa loquendi ratione, Deus omnium effe-ctor a creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt, beneficia di-uinæ bonitati accepta referamus.*

SANCTORVM COMMVNIONEM. *Cum sanctus Ioannes euangelista de diuinis mysterijs ad*

fideles

fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: Vt & uos, inquit, societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre, & cum filio eius Iesu Christo. Hæc societas in cõmunione sanctorum sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. utinam uero in eo explicando ecclesiarum præsides, Pauli, & aliorum apostolorum diligentiam imitarentur. est enim non solum quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, sed etiam, quis usus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat. omnia enim eius rei causa peruestiganda sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam, & beatam societatem sanctorum admittamur, admissique constantissime perseueremus, cum gaudio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine. In primis igitur fideles docendi sunt, hunc articulum esse illius, qui de una sancta Ecclesia catholica antea positus est, ueluti explicationem quandam. unitas enim spiritus, a quo illa regitur, efficit, ut, quidquid in eam collatum est, commune sit. omnium enim sacramentorum fructus ad uniuersos fideles pertinet: quibus sacramentis, uelut sacris uinculis, Christo connectuntur, & copulantur, & maxime omnium baptismo, quo, tamquam ianua, in Ecclesiam ingredimur. Hac autem sanctorum communione, sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis uerbis: Confiteor

Ad Col. 1

1 Ioan. 1

unum baptiſma. Baptiſmum uero in primis Euchariſtia, & deinceps cetera ſacramenta conſequuntur. nam etſi hoc nomen omnibus ſacramentis conuenit, cum Deo nos coniungant, illiuſque participes, cuius gratiam recipimus, efficiant; magis tamen proprium eſt Euchariſtiæ, quæ hanc efficit cōmunionem. Sed alia etiam communio in Eccleſia
1.Cor.13 *cogitanda eſt. Quæcũque enim pie, ſanc̃teq. ab uno ſuſcipiuntur, ea ad omnes pertinent, &, ut illis proſint, charitate, quæ non quærit, quæ ſua ſunt, effi-*
S.Ambr. *citur. Id uero cum S. Ambroſij teſtimonio comprobatur, qui locum illum pſalmi explanans, Particeps ego ſum omnium timentium te, ita inquit: Sicut membrum particeps eſſe dicimus totius corporis, ſic coniunctum omnibus timentibus Deum. Quare Chriſtus eam nobis orandi formam præ-*
Matth.6 *ſcripſit, ut diceremus, Panem noſtrum, non meum; ac reliqua eius generis, non nobis tantum, ſed omnium ſaluti, & commodis proſpicientes. At uero hæc bonorum communicatio, membrorum humani corporis aptiſſima ſimilitudine in ſacris litteris*
1.Cor.12 *ſæpe demonſtratur. nam in corpore multa ſunt mēbra: ſed etſi multa ſunt, unum tamen corpus conſtituunt, in quo ſingula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec uero omnia eandem dignitatem habent, aut æque utiles, & decoras functiones exequuntur; nullique ſuum, ſed totius corporis commodum, atque utilitas propoſita eſt. Omnia deinde tam apta inter ſe, & con-*

nexa sunt, ut, si unum aliquod dolore afficitur, cetera item naturæ cognatione, & consensu doleát; si contra bene affectum est, communis sit omnibus ille iucunditatis sensus. Atque hæc eadem in Ecclesia licet contemplari: in qua etsi diuersa sunt membra, nẽpe uariæ nationes, Iudæorum, Gentiũ, liberi, & serui, pauperes, & diuites; cum tamẽ baptismo initiantur, unum corpus cum Christo fiunt, cuius ille caput est. Vnicuique præterea in hac Ecclesia suum munus assignatum est: ut enim alij in ea apostoli, alij doctores, omnes uero publicæ utilitatis causa sunt constituti: ita aliorum est, præesse, ac docere; aliorum item, parere, & subiectos esse. At uero tot, tantisque muneribus, ac bonis diuinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate uitam Christianam degunt, iustique, & cari Deo sunt. Membra uero mortua, nimirum homines sceleribus obstricti, & a Dei gratia alienati, hoc quidem bono non priuantur, ut huius corporis membra esse desinant; sed cum sint mortua, fructum spiritualem, qui ad iustos, & pios homines peruenit, non percipiunt. tametsi, cum in Ecclesia sint, ad amissam gratiam, uitamque recuperandam ab ijs adiuuantur, qui spiritu uiuunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest, qui omnino ab Ecclesia sunt præcisi. Nec uero tantum communia sunt ea dona, quæ homines caros Deo, ac iustos reddunt, sed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur

ſcientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cetera huius generis: quæ dona malis etiam hominibus, non priuatæ, ſed publicæ utilitatis cauſa, ad ædificandam Eccleſiam conceduntur. nam ſanitatis gratia, non illius, qui ea præditus eſt, ſed ægroti curandi cauſa tributa eſt. At nihil tandem a uere Chriſtiano homine poſſidetur, quod ſibi cum ceteris omnibus commune eſſe non exiſtimare debeat. quare ad ſubleuandam indigen
1. Ioan. 3 *tium miſeriam prompti, ac parati eſſe debent. nā qui huiuſmodi bonis ornatus eſt, ſi uiderit fratrem ſuum egere, nec illi ſubuenerit, is Dei charitatem non habere plane conuincitur. Quæ cum ita ſe habeant; ſatis conſtat, eos, qui in hac ſancta cōmunione ſunt, quadam felicitate perfrui, & uere*
Pſal. 83 *re illud dicere poſſe: Quam dilecta tabernacula tua Domine uirtutum: concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini: & beati, qui habitant in domo tua Domine.*

REMISSIONEM PECCATORVM. *Nemo eſt, qui cum uideat, hunc articulum de remiſſione peccatorum, in ceteris fidei articulis numeratum eſſe, dubitare poſſit, eo non ſolum diuinum aliquod myſterium, ſed etiam ad ſalutem comparandam maxime neceſſarium contineri. nam antea declaratum eſt, ſine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Chriſtianam pietatem aditum patere. Verum ſi id, quod per ſe omnibus notum eſſe debet, aliquo etiam teſti*
monio

monio cõfirmandum uideatur, satis illud erit, quod Saluator noster paulo ante ascensum in cælũ de ea re testatus est, cum discipulis sensum aperuit, ut intelligerent scripturas: Oportebat, inquit, Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Hierosolyma. Quæ uerba si Parochi animaduerterint, facile intelligent, cum cetera, quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint, tum uero præcipue huius articuli diligenter explicãdi magnam eis a Domino necessitatem impositam esse. Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere, non solum peccatorum remissionem in catholica Ecclesia reperiri; de qua Isaias prædixerat: Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas: sed etiam potestatem peccata remittendi in ea esse: qua si rite, & secundum leges a Christo domino præscriptas sacerdotes utantur, uere peccata remitti, & condonari credendum est. Hæc autem uenia, cum primum fidem profitentes sacro baptismo abluimur, adeo cumulate nobis datur, ut nihil aut culpæ delendum, siue ea origine cõtracta, siue quid propria uoluntate omissum, uel commissum sit, aut pœnæ persoluendum relinquatur. Verum per baptismi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmitate liberatur: quin potius, cum unicuique aduersus concupiscentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non desinit,

Luc. 24

Isa. 33

pugnandum sit, uix ullum reperias, qui uel tá acriter resistat, uel tam uigilanter salutem suam tueatur, ut omnes plagas uitare possit.

Cum igitur necesse fuerit, in Ecclesia potestatem esse peccata remittendi; alia etiam ratione, quam baptismi sacramento, claues regni cælorum illi concreditæ sunt, quibus possint unicuique pænitenti, etiam si usque ad extremú uitæ diem peccasset, delicta condonari. Clarissima huius rei testimonia in sacris litteris habemus: nam apud sanctum Mat-
Matth. 16 thæum Dominus ita ad Petrum loquitur: Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum et in cælis: et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis.
Matth. 18 Item: Quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Deinde san-
Ioan. 20 ctus Ioannes testatur, Dominum, cum insufflasset apostolis, dixisse: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Neque uero existimandum est, hanc potestatem certis quibusdá peccatorum generibus definitá esse. nullum enim tam nefarium facinus uel admitti, uel cogitari potest, cuius remittendi potestatem sancta Ecclesia nõ habeat. quemadmodum etiam nemo adeo improbus, & scelestus fuerit, quem si erratorum suorum uere pæniteat, certa ei ueniæ spes proposita esse non debeat. Sed neque hæc eadem potestas ita circum-

scribitur

scribitur, ut præfinito solum aliquo tempore ea uti liceat. nam quacumque hora peccator ad sanitatem redire uoluerit, reijciendum non esse docuit Saluator noster, cum Principi apostolorum interroganti quoties peccatoribus ignoscendum esset, an septies, respondit; Non septies; sed usque septuagies septies: Verum si ministros diuinæ huius potestatis spectemus, ea minus late patere uidebitur. Dominus enim non omnibus, sed Episcopis tātum, & sacerdotibus tam sancti muneris potestatem dedit. Idem etiam censendum erit, quod ad rationē eius potestatis exercendæ pertinet. nam per sacramenta solum, si eorum forma seruetur, peccata remitti possunt: aliter uero nullū ius a peccatis soluendi Ecclesiæ datum est. ex quo sequitur, tum sacerdotes, tum sacramenta ad peccata condonanda ueluti instrumenta ualere: quibus Christus dominus auctor ipse, et largitor salutis remissionem peccatorum, & iustitiam in nobis efficit. Vt autem fideles cæleste hoc munus, quod singulari in nos Dei misericordia Ecclesiæ donatum est, magis suspiciāt, atque ad eius usum, & tractationem ardentiori pietatis studio accedant, conabitur Parochus huius gratiæ dignitatem, & amplitudinem demōstrare. ea autem ex hoc potissimum perspicitur, si, cuius uirtutis sit peccata remittere, & homines ex iniustis iustos reddere, diligenter expositum fuerit. Constat enim, infinita, & immensa Dei ui hoc effici; quā eandem in excitandis mortuis, et in mundi Matth. 18

creatione necessariam esse credimus. Quod si etiã, ut Augustini sententia confirmatur, maius opus existimandum est, aliquem ex impio pium facere, quam cælum, & terram ex nihilo creare, cum ipsa creatio non nisi ex infinita uirtute possit existere: consequens est, ut multo magis peccatorum remissio infinitæ potestati tribuenda sit. quare uerissimas esse priscorum Patrum uoces agnoscimus, quibus confitentur, ab uno Deo peccata hominibus cõdonari, neque ad alium auctorem, quam ad summam eius bonitatem, & potentiam, tam mirificum opus
Isa.43 referendum esse. Ego sum, inquit ipse Dominus per Prophetã, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas. Nam scelerum remittendorum eadem ratio uidetur esse, quam in pecunia debita seruare oportet. Quemadmodum igitur a nemine, nisi a creditore, pecunia, quæ debetur, remitti potest: ita, cum uni Deo peccatis obstricti simus, (siquidem quo-
Matth.6 tidie oramus, Dimitte nobis debita nostra) perspicuum est, a nemine, præter illum, debita nobis condonari posse. Hoc uero admirabile, & diuinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum est. Primus omnium Christus, saluator noster, ut homo, cum idem uerus Deus es-
Matth.9 set, hoc munus a cælesti patre traditum accepit.
Marc.2 Vt sciatis, inquit, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & uade in domum tuam. Cum igitur homo factus esset, ut hominibus hanc

hanc peccatorum ueniam largiretur, priusquam in cælum ascenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum sederet, eam potestatem Episcopis, & presbyteris in Ecclesia concessit: quamquam, ut antea docuimus, Christus sua auctoritate; ceteri, ut eius ministri, peccata dimittunt. Quamobrem si, quæ infinita uirtute effecta sunt, maxime admirari, & suscipere debemus; satis intelligimus, pretiosissimum hoc munus esse, quod Christi domini benignitate Ecclesiæ donatum est. sed ipsa etiam ratio, qua Deus, clementissimus pater, mundi peccata delere constituit, animos fidelium ad huius beneficii magnitudinem contemplandam uehementer excitabit: sanguine enim unigeniti filii sui scelera nostra expiari uoluit, ut pœnam, quam nos pro peccatis commeruimus, ultro ille persolueret, iustusque pro iniustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, nos non corruptibilibus auro, & argento redemptos esse, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati; facile statuemus, nihil nobis salubrius contingere potuisse hac remittendi peccata potestate, quæ inexplicabilem Dei prouidentiam, summamque erga nos charitatem ostendit. Ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perueniat, necesse est. nam qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum ex Christi morte, & cruce consecutus est, statim amittit, et omnino paradisi aditu,

quem

quę prius interclusum Saluator noster passione suæ omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem uenit, facere non possumus, quin humanæ miseriæ consideratio uehementer sollicitos nos habeat. Verum si animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, quæ Ecclesiæ diuinitus tributa est; et huius articuli fide confirmati, oblatam unicuique facultatem credamus, ut possit diuina ope adiutus in pristinum dignitatis statum restitui: tunc uero cogimur summo gaudio, & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profecto, si grata, & iucunda medicamenta uideri solent, quæ nobis medicorum arte, & industria, cum graui aliquo morbo laboramus, parantur: quanto iucundiora esse debent ea remedia, quæ Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeo ad uitam reparandam instituit? cum præsertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, sed certissimam iis, qui sanari cupiunt, salutem afferant.

Beneficiũ remissionis peccatorũ quanto studio suscipiendum.

Erunt igitur fideles hortandi, postquam tam ampli, & præclari muneris dignitatem cognouerint, ut illud etiam studeant ad suum commodum religiose conuertere. Vix enim fieri potest, ut qui re utili, & necessaria non utatur, eam contemnere non existimetur; præsertim uero cum Dominus hanc potestatẽ remittendi peccata ea re tradiderit Ecclesiæ, ut omnes hoc salutari remedio uterentur. nam quemadmodum nemo sine baptismo expiari

potest:

potest: ita, quicumque baptismi gratiam, mortiferis sceleribus amissam, recuperare uoluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ sacramentum, confugiat necesse est. Verum hoc loco admonendi sunt fideles, ne, tam ampla ueniæ facultate proposita, quam etiam nullius temporis termino definiri declarauimus, uel ad peccandum faciliores, uel ad resipiscendum tardiores reddantur. in altero enim cum iniuriosi, & contumeliosi in hãc diuinam potestatem manifeste deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiatur: in altero uero magnopere uerendum est, ne morte præoccupati, frustra peccatorum remissionem confeßi fuerint, quam tarditate & procrastinatione merito amiserunt.

CARNIS RESVRRECTIONEM.

Magnã huius articuli uim esse ad fidei nostræ ueritatem stabiliendã id maxime ostẽdit, quod diuinis litteris non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur. quod quidem cum in alijs Symboli articulis uix fieri uideamus, intelligi potest, hoc ueluti firmißimo fundamento salutis nostræ spem nixam esse. nam, ut Apostolus ratiocinatur: Si mortuorum resurrectio non est, neque Christus resurrexit: quod si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides uestra. In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & studij ponet, quam in eo euertendo multorum impietas laborarit. ma-

gnas enim & præclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulo post demonstrabitur. Sed hoc in primis attendere oportebit, resurrectionem hominum in hoc articulo, carnis resurrectionem appellari. quod quidem sine causa factum non est. nam docere uoluerunt Apostoli id, quod necessario ponendum est, animam esse immortalem. quare ne quis forte eam simul cum corpore interijsse, utrumque uero in uitam reuocari existimaret, cum animam plurimis sacrarũ litterarum locis immortalem esse plane constet, ob eam rem carnis tantum suscitandæ mentio in articulo facta est. & quamquam sæpe etiam in sacris scripturis caro integrum hominem, ut est apud Isaiam, Omnis
Isa.40 caro fenum; & apud sanctum Ioannem, Et uer-
Ioan.1 bum caro factũ est; sig[illegible]ficet: hoc tamen loco carnis uox corpus declara[illegible] [illegible] duarum partium, animæ & corporis, quibus homo constat, alteram tantum, nempe corpus corrumpi, & in puluerem terræ, ex qua compactum est, redire, animam uero incorruptam manere intelligamus. At uero, cum nemo, nisi mortuus fuerit, ad uitam reuocetur, anima proprie non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est, illius hæresis confutandæ cau-
2.Tim.2 sa, quæ, uiuo Apostolo, Hymenæi, et Phileti fuit; qui asserebant, cum de resurrectione in scripturis sacris ageretur, non de corporea, sed de spirituali, qua a morte peccati ad uitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his uerbis planum

fit,

sit, eum errorem tolli, & ueram corporis resurrectionem confirmari.

Verum Parochi partes erunt, hanc ueritatem illustrare exemplis ex ueteri, nouoque testamento, & ex omni ecclesiastica historia depromptis. alij enim ab Elia, & Eliseo in ueteri testamento, alij, praeter eos, quos Christus dominus a morte excitauit, a sanctis apostolis, alijsque permultis ad uitam reuocati sunt: quae resurrectio multorum huius articuli doctrinam confirmat. ut enim plures a morte excitatos credimus: ita uniuersos ad uitam reuocatum iri credendum est. quin etiam praecipuus fructus, quem nos ex huiusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa testimonia, quae Parochis, qui in sacris litteris mediocriter uersati sunt, facile occurrent. Illustriora uero loca sunt in ueteri quidem testamento, quae leguntur apud Iob, cum ait, se in carne sua conspecturum Deum suum: & apud Danielem de ijs, qui in puluere terrae dormiunt, alios in uitam aeternam, alios in opprobrium sempiternum euigilaturos: in nouo autem testamento, quae sanctus Matthaeus refert de disputatione, quam Dominus cum Sadducaeis habuit: praeterea, quae euangelistae narrant de extremo iudicio. Atque huc etiam referenda sunt, quae Apostolus, ad Corinthios, & ad Thessalonicenses scribens, accurata oratione disseruit. Sed quamuis hoc fide certissimum sit; multum

Carnis resurrectio exemplis scripturae, & testimonijs comprobatur.

Iob.19

Dan.12

Matth.22

1.Cor.15

1.Thes.4

tamen proderit, uel exemplis, uel rationibus osten dere, id, quod fides credendum proponit, a natura, aut ab humanæ mentis intelligentia nō abhorrere. itaque Apostolus quærenti quó modo resurgerent
1. Cor. 15 *mortui, sic respondit: Insipiens tu quod seminas, non uiuificabitur, nisi prius moriatur: & quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius ceterorum: Deus autem dat illi corpus sicut uult. & paulo post inquit: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Ad eam similitudinem mul-*
S. Gregorius. *tas præterea adiungi posse, sanctus Gregorius ostendit: Lux enim, inquit, quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgendo reuocatur: & arbusta uiriditatem amittunt, & rursus quasi resurgendo reparantur: & semina putrescendo moriuntur, & rursum germinando resurgunt. Rationes illæ præterea, quæ ab ecclesiasticis scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandam accommodatæ uideri possunt. Ac primú quidem, cum animæ immortales sint, & tamquá pars hominis ad humana corpora naturalem propensionem habeant, eas a corporibus seiunctas perpetuo manere, præter naturam existimandum est. Quoniam uero, quod naturæ aduersatur, ac uiolentum est, diuturnum esse non potest; consentaneum fore uidetur, ut denuo cum corporibus iungantur: ex quo etiam sequitur, ut corporum resurrectio futura sit. quo quidem argumentandi gene-*

re

re Saluator ipse noster usus est, cum, aduersus Sadducæos disputans, ex animarum immortalitate corporum resurrectionem conclusit. Deinde, cum malis supplicia, bonis præmia a iustissimo Deo sint proposita; ex illis uero quamplurimi, ante quam debitas pœnas persoluant, ex his magna ex parte nullis affecti uirtutis præmijs e uita decedant: necesse est iterum animas cum corporibus coniungi, ut pro sceleribus, aut recte factis corpora, quibus ueluti peccati socijs homines utuntur, una cum anima pœna, aut præmio afficiantur. qui locus diligentissime tractatus est a sancto Chrysostomo in homilia ad populum Antiochenum. S. Chrysostomus. Quare Apostolus, cum de resurrectione dissereret: Si in hac uita, inquit, tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. 1. Cor. 15 Quæ quidem uerba nemo ad animæ miseriam referri existimabit; quæ cum immortalis sit, quamuis corpora non resurgerent, in futura tamen uita beatitudine frui posset; uerum de toto homine intelligenda sunt. nisi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur; necesse est, ut, qui, quemadmodum apostoli, tot ærumnas, & calamitates in uita perpessi sunt, omniũ sint miserrimi. Idem uero multo apertius docet ad Thessalonicenses his uerbis: 2. Thess. 1 Gloriamur in ecclesiis Dei pro patientia uestra, & fide in omnibus persecutionibus uestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo et patimini: si

si tamen iustum est apud Deum tribuere tribulationem ijs, qui uos tribulant, & uobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in reuelatione domini Iesu de cælo, cum angelis uirtutis eius in flamma ignis dantis uindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio domini nostri Iesu Christi. Adde etiam, non posse homines, quam diu anima a corpore sciuncta est, plená felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipisci. Vt enim quælibet pars, a toto separata, imperfecta est: ita etiá anima, quæ corpori non est adiuncta: ex quo sequitur, ut illi ad summam felicitatem nihil desit, corporum resurrectionem necessariam esse.

De uaria resurgentium condicione. *His igitur, atque alijs huiusmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit. Explicare præterea diligenter oportebit ex Apostoli doctrina, quinam ad uitam suscitandi sint. nam ad* 1. Cor. 15 *Corinthios scribens, Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Omni itaque malorum, bonorumque discrimine remoto, omnes a mortuis, quamquam non omnium* Ioan. 5 *par condicio futura est, resurgent, qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ, qui uero mala egerút, in resurrectionem iudicij. Cum autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui aduentante iudicio mortui iam erunt, quam eos, qui morientur. Huic enim sententiæ, quæ asserit omnes morituros esse, nemine excepto, Ecclesiam acquiescere, ipsamque sententiam magis ueritati conuenire, scriptum reliquit*

liquit sanctus Hieronymus. idem sentit & sanctus Augustinus. Neque uero huic sententiæ repugnant Apostoli uerba, ad Thessalonicenses scripta: Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui uiuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera. nam sanctus Ambrosius, cum ea explanaret, ita inquit: In ipso raptu mors præueniet, & quasi per soporem, ut egressa anima in momento reddatur: cum enim tollentur, morientur, ut peruenientes ad Dominum, præsentia Domini recipiát animos, quia cum Domino mortui esse non possunt. Eademq. sententia comprobatur sancti Augustini auctoritate in libro de Ciuitate Dei. Cum uero multum referat, nobis certo persuaderi, hoc ipsum, atque adeo idem corpus, quod uniuscuiusque proprium fuit, quamuis corruptum sit, & in puluerem redierit, tamen ad uitam suscitandum esse; illud etiã Parochus accurate explicandũ suscipiet. Hæc Apostoli est sententia, cum inquit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea uoce, Hoc, proprium corpus aperte demonstrans. Iob etiam de eo clarissime uaticinatus est: Et in carne mea, inquit, uidebo Deum, quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione. est enim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum, unde cecideris, reuocatio. Denique, si consideremus, cuius rei

S. Hieronymus, & August.

1. Thes. 4

S. Ambr.

1. Cor. 15

Iob 19

Damascenus.

causa resurrectionem futuram paulo ante demonstratum est; nihil erit, quod cuiusquam animū hac in re dubium facere possit. Idcirco autem corpora
1.Cor.5 *excitanda esse docuimus, ut referat unusquisq. propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Hominem igitur ex ipso corpore, cuius opera uel Deo, uel Dæmoni seruiuit, resurgere oportet; ut cū eodem corpore triumphi coronas, & præmia consequatur, aut pœnas, & supplicia miserrima perferat. Neque uero corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius naturæ ueritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, restituendum est.*
S.August. *Præclarum ea de re sancti Augustini testimonium legimus: Nihil tunc uitij, inquit, in corporibus existet: si aliqui plus pinguedine obesi, & crassi extiterint, non totam corporis molem assument, sed, quod illam habitudinē superabit, reputabitur superfluum: & e diuerso, quæcumque uel morbus, uel seniū confecit in corpore, reparabitur per Christum uirtute diuina, ut, si aliqui propter macrorem fuerint graciles, quia Christus non solum nobis corpus reparabit, sed quidquid per miseriā huius uitæ fuerit nobis ademptum. Item alio loco:*
S.August. Matth *Non resumet homo capillos, quos habuerit, sed quos docuerit, iuxta illud: Omnes capilli capitis uestri numerati sunt, qui secundum diuinam sapiētiam sunt reparādi. In primis uero, quoniam membra ad ueritatem humanæ naturæ pertinent, simul restituētur omnia. Qui enim uel ab ipso ortu oculis*

capti sunt, uel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi, atque omnino manci, & quibusuis membris debiles, integro, ac perfecto corpore resurgent. aliter enim animæ desiderio, quæ ad corporis coniunctionem propensa est, minime satisfactū esset: cuius tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Præterea satis constat, resurrectionem æque, ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia a Deo initio creationis perfecta fuerunt; ita etiam in resurrectione futurum omnino affirmare oportet. Neque id de martyribus solum fatendum est, de quibus sanctus Augustinus ita testatur: Non erunt absque illis membris: non enim posset illa mutilatio non esse corporis uitium: alioquin, qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere. uerumtamen extabunt in eorundem membrorum articulis gladij, cicatrices refulgentes super omne aurum, & lapidem pretiosum, ueluti & cicatrices uulnerum Christi: quod de improbis quoque uerissime dicitur, etsi illorum culpa membra amputata fuerint. nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. quare illa membrorum restitutio nō ad eorum felicitatem, sed ad calamitatem, ac miseriam est redundatura; cum merita non ipsis mēbris, sed personæ, cuius corpori coniuncta sunt, adscribantur. nam ijs, qui pænitentiam egerunt, ad præmium, illis uero, qui eandem contempserint,

rint,

rint, ad supplicium restituentur. Hæc uero si a Parochis attente considerentur, numquam eis rerum & sententiarum copia deerit ad excitandos, inflammandosque pietatis studio fidelium animos; ut uitæ huius molestias, & ærumnas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quæ iustis, & pijs proposita est, auide expectent.

Sequitur nunc, ut fideles intelligant, si ea spectemus, quæ corpori substantiam constituunt, quamuis illud ipsum, atque idem corpus a mortuis reuocari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longe aliam tamen, & diuersam eius condicionem fore. ut enim cetera omittamus, in eo maxime resurgentium corpora omnia a se ipsis different, quod, cum antea mortis legibus subiecta essent, postea quam ad uitam suscitata fuerint, sublato bonorũ, malorumque discrimine immortalitatem assequentur. Quam quidem admirabilem naturæ restitutionem insignis Christi uictoria meruit, quam de morte reportauit, quemadmodum sacrarum scripturarum testimonia nos admonent: sciptum est
Isa.25 emim: Præcipitabit mortem in sempiternum. &
Os.13 alibi: Ero mors tua, o mors. quod explicans Apo
1 Cor.15 stolus, inquit: Nouissima inimica destruetur mors.
Apoc.21 & apud sanctum Ioannem legimus: Mors ultra non erit. Decebat autem maxime, Christi domini merito, quo mortis imperium euersum est, peccatum Adæ longo interuallo superari. Idem etiam diuinæ iustitiæ consentaneum fuit, ut boni beata uita

perpetuo fruerentur; mali uero sempiternas pœnas luentes, quærerent mortem, & non inuenirent; optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis, malisque communis erit. Habebunt præterea sanctorum rediuiua corpora insignia quædam, & præclara ornamenta, quibus multo nobiliora futura sint, quam umquam antea fuerint. Præcipua uero sunt quatuor illa, quæ dotes appellantur, ex Apostoli doctrina a Patribus obseruatæ. earum prima est impassibilitas, munus scilicet, & dos, quæ efficiet, ne molesti aliquid pati, ulloue dolore, aut incommodo affici queant. nihil enim aut frigorum uis, aut flammæ ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit. Seminatur, inquit Apostolus, in corruptione, surget in incorruptione. Quod autem impassibilitatem potius, quam incorruptionē scholastici appellarint, ea causa fuit, ut, quod est proprium corporis gloriosi, significarent. non enim impassibilitas illis communis est cum damnatis, quorum corpora, licet incorruptibilia sint, æstuare tamen possunt, atque algere, uariisque cruciatibus affici. Hanc consequitur claritas, qua sanctorum corpora, tamquā sol, fulgebūt. ita enim apud sanctum Matthæum testatur Saluator noster: Iusti, inquit, fulgebunt sicut sol in regno patris eorū. Ac ne quis de eo dubitaret, suæ transfigurationis exemplo declarauit. Hanc interdū Apostolus gloriā, modo claritatem appellat. Reformabit, inquit, corpus humilitatis nostræ cōfiguratum

Apoc. 9

1. Cor. 15

Matth. 13

Matth. 17

Philipp. 3

1. Cor. 15 *corpori claritatis suæ. & rursum: Seminatur in*
Exod. 34 *ignobilitate, surget in gloria. Huius etiam gloriæ*
2. Cor. 3 *imaginem quádam uidit populus Israel in deserto, cum facies Moysis ex colloquio, & præsentia Dei ita collucceret, ut in eam filij Israel oculos intendere non possent. Est uero claritas hæc fulgor quidam ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ita ut sit quædam communicatio illius beatitudinis qua anima fruitur: quo modo etiá anima ipsa beata efficitur, quod in eam pars diuinæ felicitatis deriuetur. Hoc uero munere non æque omnes, perinde ac primo, ornari credendum est. erunt quidem sanctorum corpora omnia æque impassibilia, sed eundem splendorem non habebunt. nam, ut testa-*
1. Cor. 15 *tur Apostolus, Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum: stella enim a stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Cum hac dote coniuncta est illa, quam agilitatem uocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur: facillimeque, in quamcumque partem anima uoluerit, ita moueri poterit, ut ea motione nihil celerius esse queat, quemadmodum aperte sanctus Augustinus in libro de Ciuitate Dei, & Hie-*
1. Cor. 15 *ronymus in Isaiam, docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est: Seminatur in infirmitate, surgit in uirtute. His uero addita est, quæ uocatur subtilitas, cuius uirtute corpus animæ imperio omnino subijcietur, eique seruiet, & ad nutum præsto erit:*
1. Cor. 15 *quod ex illis Apostoli uerbis ostenditur: Seminatur,*

tur, inquit, corpus animale, surget corpus spirituale. Hæc fere sunt præcipua capita, quæ in huius articuli explicatione tradenda erunt.

Vt autem fideles sciant, quem fructum ex tot, tantorumque mysteriorum cognitione capere possint; primum declarare oportebit, maximas a nobis Deo gratias agendas esse, qui hæc sapientibus absconderit, & reuelauerit paruulis. Quot enim uiri, uel prudentiæ laude præstantes, uel singulari doctrina præditi, in hac tam certa ueritate cæci plane fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adspirare non licebat, est quod summam eius benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus. Deinde magnus etiam ille fructus ex huius articuli meditatione consequetur, quod scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine, uel beneuolentia coniuncti sunt, facile tum alios, tum nos ipsos consolabimur. quo quidem genere consolationis Apostolum usum esse constat, cum ad Thessalonicenses de dormientibus scriberet. Sed in omnibus etiam aliis ærumnis, & in calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio summam nobis doloris leuationẽ afferet; quemadmodum sancti Iob exemplo didicimus, qui una hac spe afflictum, & mærentem animum sustentabat, fore aliquando, ut in resurrectione dominum Deum suum conspiceret. Præterea, hoc plurimum ualebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectam uitam, integram, ab omnique prorsus peccati labe

Quã salutares ex articulo Resurrectionis capiantur fruct⁹.

Matth. 11

1. Thes. 4

Iob 19

labe puram agere quamdiligentissime curent. si enim cogitauerint, ingentes illas diuitias, quæ resurrectionem consequuntur, ipsis propositas esse, facile ad uirtutis, & pietatis studia allicientur. Contra uero nulla res maiorem uim habitura est ad cōprimendas animi cupiditates, hominesque a sceleribus auocandos, quam si sæpius admoneantur, quibusnā malis, & cruciatibus improbi afficiendi sint, qui extremo illo die procedent in resurrectionem iudicij.

Ioan. 5 VITAM AETERNAM. *Sancti apostoli, duces nostri, Symbolum, quo fidei nostræ summa continetur, æternæ uitæ articulo claudi, & terminari uoluerunt: tum quia post carnis resurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum est, nisi æternæ uitæ præmium; tum uero, ut perfecta illa felicitas, et bonis omnibus cumulata, nobis semper ante oculos uersaretur, doceremurq. in ea mentem, & cogitationes nostras omnes defigendas esse. Quare Parochi in erudiendis fidelibus nūquam intermittēt, præmijs æternæ uitæ propositis, eorum animos accendere; ut, quæcumque uel difficillima Christiani nominis causa subeunda esse docuerint, facilia, atque adeo iucunda existiment, promptioresque ad parendum Deo, & alacriores reddantur. Sed quoniam sub his uerbis, quæ ad beatitudinem nostram declarandam hoc loco usurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperiēda sunt, ut, quantum cuiusque ingenium ferat, omnibus patere possint. Admonendi igitur sunt fideles, hic uocibus,*

Vitam

Vitam æternam, non magis perpetuitatem uitæ, cui etiam dæmones, sceleratique homines addicti sunt, quam in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significari. Atque ita intelligebat legis peritus ille, qui a Domino saluatore nostro, quid sibi faciendum esset, ut uitam æternam possideret, in euangelio quæsiuit: perinde ac si diceret: Quænam mihi præstanda sunt, ut ad eum locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perueniam? In hunc uero sensum sacræ litteræ hæc uerba accipiunt, ut multis in locis licet animaduertere. Hoc uero potissimum nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret eam in rebus corporeis, & caducis, quæ æternæ esse non possint, consistere. Neque enim hæc ipsa beatitudinis uox satis explicare poterat, quod quærebatur; præsertim cum non defuerint homines inanis cuiusdem sapientiæ opinione inflati, qui summum bonum in iis rebus ponerent, quæ percipiuntur sensibus. hæc enim pereunt, & ueterascunt: beatitudo uero nullo temporis termino definienda est. quin potius terrena hæc longissime a uera felicitate absunt: a qua is quammaxime recedit, qui mundi amore, & desiderio tenetur. scriptum est enim: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. & paulo post: Mundus transit, & concupiscentia eius. Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt,

Luc. 18

1. Ioan. 2

ut mor-

ut mortalia contemnere, nullamque in hac uita, in qua non ciues, sed aduenæ sumus, felicitatem obtineri posse, in animum inducant. Quamquam hic etiam spe beati merito dicemur, si abnegantes impietatem, ac sæcularia desideria, sobrie, & iuste, & pie uixerimus in hoc sæculo, expectantes beatã spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. Hæc autem cũ permulti, qui sibi ipsi sapientes uidebantur, minus intelligerent, & in hac uita felicitatem quærendam putarent, stulti facti sunt, & in maximas calamitates incide runt. Sed illud præterea ex ui huius nominis, Vitam æternam, percipimus, semel adeptam felicitatem amitti numquam posse, ut falso nonnulli suspicati sunt. nam felicitas ex omnibus bonis sine ulla mali admistione cumulatur: quæ cum hominis desiderium expleat, in æterna uita necessario consistit. neque enim potest beatus non magnopere uelle, ut illis bonis, quæ adeptus est, sibi perpetuo frui liceat. Quare, nisi ea possessio stabilis, & certa sit, maximo cruciatu timoris angatur, necesse est.

Ad Tit. 2

Verum, quanta sit beatorum, qui in cælesti patria uiuunt, felicitas, ea quæ ab ipsis tantum, præterea nemine, comprehendi possit, hæ ipsæ uoces, cum uitam beatam dicimus, satis demonstrant. nam cum ad rem aliquam significãdam eo nomine utimur, quod cum multis alijs commune est, facile intelligimus deesse propriam uocem, qua res illa plane exprimatur. Cum igitur felicitas ijs uocibus decla-

De inenarrabili sanctorũ gloria; & de pręmijs essentialib⁹, & accidẽtalibus.

declaretur, quæ non magis in beatos, quã in omnes, qui perpetuo uiuant, recte conueniunt, hoc nobis argumento esse potest, altiorem, & præstantiorem quandam rem esse; quam ut proprio uocabulo perfecte significare eius rationem possimus. nam etsi plurima alia nomina cælesti huic beatitudini in sacris litteris tribuuntur, cuiusmodi sunt, regnum Dei, Christi, cælorum, paradisus, sancta ciuitas, noua Hierusalem, domus patris: tamen perspicuũ est, nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandam satis esse. Quare Parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non prætermittent, fideles tam amplis præmijs, quæ uitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem, & iustitiam, & omnia Christianæ religionis officia inuitandi. Constat enim, uitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari solere. atqui hoc potissimum bono, cum uitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quod si exigua hac, & calamitosa uita, quæ tot, & tam uarijs miserijs subiecta est, ut mors uerius dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut iucundius esse potest: quo tandem animi studio, qua contentione æternam illam uitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis perfectam & absolutam bonorum omnium ratione coniunctam habet? nam, ut sancti Patres tradiderunt, æternæ uitæ felicitas, omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda est. De malis clarissima sunt sanctarum litterarum testimonia: scriptum est

Apoc.7 21 enim in Apocalypsi: Non esurient, neque sitient amplius; neque cadet super illos sol, neque ullus æstus. & rursus: Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt. Iam uero beatorum immensa gloria, innumeraque solidæ lætitiæ, & uoluptatis genera futura sunt: cuius gloriæ magnitudinem cum animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit, necesse est, nos in illam, nempe in gaudium Domini, introire; ut eo circumfusi, mentis desiderium cumulate expleamus. S. August. Quamuis autem, ut sanctus Augustinus scribit, facilius mala, quibus carituri sumus, quam bona, ac uoluptates, quas hausuri sumus, numerari posse uideantur: danda tamen erit opera, ut, quæ fideles summæ illius felicitatis adipiscédæ cupiditatem inflammare poterunt, breuiter, & dilucide explicentur. Sed illa in primis distinctione uti oportebit, quam a grauissimis diuinarú rerum scriptoribus accepimus. ij enim duo bonorú genera esse statuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet; alterum ipsam beatitudinem consequitur. quare illa essentialia, hæc uero accessoria bona, docendi causa, appellarunt. Ac solida quidé beatitudo, quam essentialem communi nomine licet uocare, in eo sita est, ut Deum uideamus, eiusq. pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. Hæc est uita

æterna

æterna, inquit Christus dominus, ut cognoscant te solum Deum uerũ, et quem misisti Iesum Christũ. Ioan. 17
quam sententiam sanctus Ioannes uidetur interpretari, cum ait: Carissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit, quid erimus: scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum, sicuti est. Significat enim beatitudinem ex ijs duobus constare; tum quod Deum intuebimur, qualis in natura sua, ac substantia est; tum quod ueluti Dij efficiemur. nam qui illo fruuntur, quamuis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quandam, & prope diuinam formam induunt, ut Dij potius, quam homines uideantur. Hoc autem cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quod unaquæque res uel ex eius essentia, uel ex eius similitudine, & specie cognoscitur. At quoniam nihil est Dei simile, cuius similitudinis adiumento ad perfectam eius notitiam peruenire possimus: consequens est, ut eius naturam, & essentiam uidere nemini liceat, nisi hæc eadem diuina essentia se nobis coniunxerit. atque id Apostoli uerba illa significant. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nam quod inquit, In ænigmate; interpretatur sanctus Augustinus, in similitudine ad Deum intelligendum accommodata. Quod etiam sanctus Dionysius aperte ostendit, cum affirmat, nulla inferiorum similitudine superiora percipi posse. neque enim ex alicuius rei corporeæ similitudine, eius

1. Ioan. 3 — 1. Cor. 13 — S. August. — S. Dionysius Areopagita.

quæ corpore careat, eſſentia, & ſubſtantia cognoſci poteſt; cum præſertim neceſſe ſit, rerum ſimilitudines minus concretionis habere, & magis ſpirituales eſſe, quam res ipſas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omnium rerum cognitione facile experimur. quoniam uero fieri non poteſt, ut alicuius rei creatæ ſimilitudo æquè pura, & ſpiritualis, ac Deus ipſe eſt, reperiatur: ita fit, ut ex nulla ſimilitudine diuinam eſſentiã perfectè intelligere poſſimus. Accedit etiam, quod omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumſcribuntur: at Deus infinitus eſt, neque ullius rei creatæ ſimilitudo eius immenſitatem capere poteſt. Quocirca una illa ratio diuinæ ſubſtantiæ cognoſcendæ relinquitur, ut ea ſe nobis coniungat, & incredibili quodam modo intelligentiam noſtrã altius extollat, atque ita idonei ad eius naturæ ſpeciem contemplandam reddamur. id uero lumine gloriæ aſſequemur, cum eo ſplendore illuſtrati, Deum lumen uerum in eius lumine uidebimus. nam beati Deum præſentem ſemper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & præſtantiſſimo, diuinæ eſſentiæ participes effecti, uera, & ſolida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut, eam Dei benignitate cum certa ſpe nobis expectandam eſſe, in Symbolo Patrum definitum ſit: ait enim: Expecto reſurrectionem mortuorum, & uitam uenturi ſæculi. Diuina hæc plane ſunt, neque ullis uerbis explicari, aut cogitatione comprehendi

a nobis

a nobis possunt. Verum licet aliquam huius beatitudinis imaginem in iis etiam rebus, quæ sensu percipiuntur, cernere. Nam quemadmodum ferrum, admoto igni, ignem concipit, & quamuis eius substantia non mutetur, fit tamen, ut diuersum quippiam, nimirum ignis esse uideatur: eodem modo, qui in cælestem illam gloriam admissi sunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cum tamen id, quod sunt, esse non desinant, ut multo magis distare ab iis, qui in hac uita sunt, merito dici possint, quam ferrum candens ab eo, quod nullam caloris uim in se contineat. ut igitur rem paucis cõplectamur, summa illa, & absoluta beatitudo, quam essentialem uocamus, in Dei possessione constituenda est. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum, & perfectissimum possidet? Verum ad illam tamen quædam accedunt ornamenta, omnibus beatis communia; quæ quoniã ab humana ratione minus remota sunt, uehementius quoque animos nostros commouere, & excitare solent. Huius generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos uidetur intelligere, Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. nam gloria quidem beati perfruentur, non illa solum, quam tandem essentialem beatitudinem, uel cum eius natura maxime coniunctam esse ostendimus; sed ea etiam, quæ constat ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & præstanti dignitate habituri sunt. At uero quãtus

ille honor existimandus est, qui eis a Domino tribuitur, cum non amplius serui, sed amici, fratres, ac filij Dei uocentur? quare ita electos suos amatissimis, & honorificentissimis uerbis Saluator noster
Matth. 25 compellabit; Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum. ut merito liceat excla
Psal. 138 mare: Nimis honorificati sunt amici tui Deus. Sed laudibus etiam a Christo domino, coram patre cælesti, & angelis eius, celebrabuntur. Præterea, si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui a uiris sapientia præstātibus habeatur, quod eos locupletissimos uirtutis suæ testes fore existiment: quantum beatorum gloriæ accessurum putamus, quod alius alium summo honore prosequetur? Infinita esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus, sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcunque nobis iucunda in hac uita contingere, uel etiam optari queant, siue ea ad mentis cognitionem, siue ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copijs beatam cælestium uitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodam modo, quam oculis uidit, aut auris au
1. Cor. 2 diuit, aut in cor hominis ascendit, fieri Apostolus affirmat. nam corpus quidem, quod antea crassum, & concretum erat, cum in cælo, detracta mortalitate, tenue, & spirituale effectum fuerit, nullis
Luc. 12 amplius alimentis indigebit: anima autem æterno

gloriæ

gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuij auctor transiens omnibus ministrabit, cum summa uoluptate exsaturabitur. Quis uero pretiosas uestes, aut regales corporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum rerum usus futurus sit, omnesque immortalitate, & splendore amicti, & sempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed si amplæ etiam, & magnificæ domus possessio ad humanam felicitatem pertinet; quid cælo ipso, quod Dei claritate undique collustratur, uel amplius, uel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cum eius domicilij pulchritudinem sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perueniendi cupiditate arderet, Quam dilecta, inquit, tabernacula tua Domine uirtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Atque, ut hic sit omnium fidelium animus, hæc communis omnium uox, quemadmodum Parochi uehementer optare, ita etiam omni studio curare debent. nam, In domo patris mei, inquit Dominus, mansiones multæ sunt; in quibus maiora, & minora præmia, ut quisque promeritus erit, reddentur. Qui enim parce seminat, parce metet; & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Quare non solum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, uerum etiam eius consequendæ certam rationem hanc esse frequenter monebunt, ut fide, & charitate instructi, & in oratione, &

Psal. 83

Ioan. 14

2. Cor. 9

sacramẽtorum salutari usu perseuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant. ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparauit, ut aliquando im-
Isa. 32 *pleatur, quod dictum est per Prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.*

DE SACRAMENTIS.

CVM OMNIS *Christianæ doctrinæ pars scientiam, diligentiamque desiderat: tum sacramentorum disciplina, quæ & Dei iussu necessaria, & utilitate uberrima est; Parochi facultatem, & industriam postulat singularem; ut eius accurata; ac frequenti perceptione fideles tales euadant, quibus præstantissimæ, ac sanctissimæ res digne & salutariter impertiri possint, & sacerdotes ab illa diuini interdicti regula non discedant:*
Matth. 7 *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos.*

Principio igitur, quoniam uniuerse de toto genere sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis ui, atque notione oportet incipere, eiusque ambiguam significationem explanare: ut, quæ huius uerbi sententia hoc loco propria sit, facilius intelligatur. Quare docendi sunt fideles, sacramenti nomen, quod ad propositam rem attinet, aliter a

profanis, quam a sacris scriptoribus, acceptum esse. nam alij auctores sacraméti nomine obligationem illá significari uoluerunt, cum iurati aliquo seruitutis uinculo obstringimur, ex quo iusiurandum, quo se milites fidelé operam reip. praestaturos pollicentur, sacramentú militare dictum est. atque haec frequétissima huius uocabuli significatio apud illos uidetur fuisse. Verum apud Latinos patres, qui res diuinas scriptis tradiderunt, sacramenti nomen aliquam rem sacram, quae in occulto latet, declarat, quemadmodum Graeci, ad eandem rem significandam, mysterij uocabulo usi sunt. in eam uero sententiam sacramenti uocem accipiendam esse intelligimus, cum ad Ephesios scribitur: Vt notum faceret nobis sacramentum uoluntatis suae. Ad Eph. 1 *Deinde ad Timotheum: Magnum est pietatis sacramentum.* 1. Tim. 3 *Praeterea in libro sapientiae: Nescierunt sacramenta Dei.* Sap. 2 *Quibus in locis, & alijs multis, licet animaduertere, sacramentum nihil aliud, nisi rem sacram, abditam, atque occultam, significare. Quare Latini doctores signa quaedam sensibus subiecta, quae gratiam, quam efficiunt, simul etiam declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, sacramenta commode appellari posse existimarunt. Quamquam, ut D. Gregorio placet, ob id sacramenta dici possunt, quod diuina uirtus sub rerum corporearum tegumentis occulte salutem efficiat.* D. Greg. *Nec uero quisquam putet hoc uocabulum nuper in Ecclesiá inductum esse. nam qui sanctos Hieronymum, &*

Augu-

Augustinum legerit; facile perspiciet, antiquos religionis nostræ scriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonstrandam sæpissime sacramenti nomine, interdum uero etiam Symboli, uel mystici signi, uel sacri signi uoce usos esse. Atque hæc de sacramenti nomine dicta sint: quod quidem ueteris etiam legis sacramentis conuenit: de quibus nihil opus est Pastoribus præcepta tradere, cum ea euangelij lege, & gratia sublata sint.

De propria ui, atque natura sacramenti.

Verum, præter nominis notionem, quæ hactenus declarata est, rei etiam uis, & natura diligenter inuestiganda, &, quid sacramentum sit, fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex genere earum rerum esse, quibus salus & iustitia comparatur, dubitare nemo potest. Sed cum multæ rationes sint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ, & accommodatæ uideantur; nulla tamen planius, & dilucidius eam demonstrat, quam definitio a

D.Aug:

D. Augustino tradita, quam deinde omnes doctores scholastici secuti sunt. Sacramentum, inquit ille, est signum rei sacræ: uel, ut alijs uerbis, in eandem tamen sententiam, dictum est, sacramentum est inuisibilis gratiæ uisibile signum, ad nostram iustificationem institutum. Quæ quidem definitio ut magis pateat, singulæ eius partes Pastoribus exponendæ erunt. Atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ sensibus percipiuntur, duo esse genera. aliæ enim ob id inuentæ sunt, ut aliquid significent: aliæ non alterius rei significandæ,

sed

sed sua tantum causa effectæ sunt: quo in numero omnes pene res, quæ natura cõstãt, haberi possunt. At uero in priori genere uocabula rerum, scriptura, uexilla, imagines, tubæ, & alia huiuscemodi permulta ponẽda sunt. nam si ex uocabulis uim significandi detraxeris, sublata uidetur esse causa, quamobrem uocabula instituerentur. Hæc igitur signa proprie dicuntur. illud enim signum esse sanctus Augustinus testatur, quod præter rem, quam sensibus obijcit, efficit etiam, ut ex se alterius rei cognitionem capiamus: sicut ex uestigio, quod terræ impressum intuemur, transisse aliquem, cuius uestigium apparet, facile cognoscimus. Quæ cum ita se habeant; sacramentum ad hoc rerum genus, quæ significãdi causa institutæ sunt, referri, perspicuum est: siquidem specie quadam, & similitudine id nobis declarat, quod Deus in animis nostris sua uirtute, quæ sensu percipi non potest, efficit. Baptismus enim, (ut, quod docetur, exemplo notius fiat) cum, adhibitis certis, & sollẽnibus uerbis, aqua extrinsecus abluimur, hoc significat; spiritus sancti uirtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interius elui, & animas nostras præclaro illo cælestis iustitiæ dono augeri, atq. ornari: simulq. ea corporis ablutio, ut postea suo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod significat. Sed ex scripturis etiã aperte colligitur, sacramentũ inter signa numerandũ esse. Apostolus. n. de circũcisione, ueteris legis sacramẽto, quæ Abrahã patri omniũ credentiũ data S. August.

erat,

Rom.4 erat, ita ad Romanos scribit: Et signum accepit
Rom.6 circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei. Et alio loco, cum affirmat nos omnes, qui baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizatos esse, li-
Rom.6 cet cognoscere, baptismum huius rei significationem habere, nimirum, ut ait idem Apostolus, nos cõsepultos esse cum illo per baptismum in mortem. Neque uero parum proderit, si fidelis populus sacramenta ad signa pertinere intellexerit. ita enim fiet, ut, quæ illis significantur, continentur, atque efficiuntur; sancta, & augusta esse facilius sibi persuadeat; cognitaque eorum sanctitate, ad diuinã erga nos beneficentiam colendam, ac uenerandam magis excitetur.

Sacramentũ esse rei sacræ signũ, quo modo intelligendum. S.August.

Sequitur nunc, ut uerba illa, REI SACRAE, quæ est altera definitionis pars, explicentur. quod quidem ut commode fieri possit, paulo altius repetenda sunt, quæ de signorum uarietate sanctus Augustinus acute, & subtiliter disputauit. Quædam enim signa naturalia dicuntur, quæ præter se ipsa alterius rei notitiam (quod omnibus signis commune esse, antea demonstratum est) in animis nostris gignunt, ueluti fumus, ex quo statim ignem adesse intelligitur. atque hoc signum ob eam causam naturale appellandum est, quod fumus non uoluntate ignem significat, sed rerum usus efficit, ut, si quis fumum tantum uideat naturam simul et uim ignis, qui adhuc latet, subesse, mente, & cogitatione percipiat. Quædam uero signa natura non con-

stans

ſtant, ſed conſtituta, atque ab hominibus inuenta ſunt, ut & colloqui inter ſe, & alijs animi ſui ſenſa explicare, uiciſſimque aliorum ſententiam, & conſilia poſſent cognoſcere. Hæc autem quam uaria, & multiplicia ſint, ex eo licet animaduertere, quod nonnulla ad oculorum, pleraque ad aurium ſenſum, reliqua ad ceteros ſenſus pertinent. nam cum aliquid alicui innuimus, &, exempli cauſa, ſublato uexillo quippiá declaramus; ſatis conſtat, eam ſignificationem ad oculos tantú referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ ſonus, qui non ſolum delectádi, ſed plerumque ſignificandi cauſa funditur, ad aurium iudicium ſpectat: quo quidem præcipue ſenſu uerba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam uim habent. Verum, præter illa ſigna, quæ hominum conſenſu, & uoluntate conſtituta eſſe, hactenus diximus, alia quædam ſunt diuinitus data, quorum tamen non unum genus eſſe omnes conſentiunt. Alia enim ſigna ob eam tantum rem a Deo hominibus commendata ſunt, ut aliquid ſignificarent, uel admonerent: cuiuſmodi fuerunt, legis purificationes, panis azymus, & alia permulta, quæ ad Moſaici cultus cærimonias pertinebant: alia uero Deus inſtituit, quæ nõ ſignificandi modo, ſed efficiendi etiam uim haberent. atque in hoc poſteriori ſignorum genere ſacramenta nouæ legis numeranda eſſe, liquido apparet. ſigna enim ſunt diuinitus tradita, non ab hominibus inuenta, quæ

rei

rei cuiſpuiam ſacræ, quam declarant; efficientiam in ſe continere certo credimus. Sed quemadmodum ſigna in multiplici uarietate eſſe oſtendimus; ita etiam res ſacra non unius modi exiſtimanda eſt. Quod uero ad propoſitam ſacramenti definitionem attinet: diuinarum rerum ſcriptores, ſacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos ſanctos efficit, ac omniũ diuinarum uirtutum habitu exornat, demonſtrant. huic enim gratiæ propriam ſacræ rei appellationẽ tribuendam merito putarunt, quippe cum eius beneficio animus noſter Deo conſecretur, & coniungatur. Quare, ut explicatius, quid ſacramentum ſit, declaretur, docendum erit, rem eſſe ſenſibus ſubiectam, quæ ex Dei inſtitutione ſanctitatis, & iuſtitiæ tum ſignificandæ, tum efficiendæ uim habet: ex quo ſequitur, ut facile quiuis poßit intelligere, imagines ſanctorum, cruces, & alia id generis, quamuis ſacrarum rerum ſigna ſint, non ideo tamen ſacramenta dicenda eſſe. Huius autem ueritatis doctrinam facile erit omnium ſacramentorum exemplo comprobare, ſi, quod antea de baptiſmo admonuimus, cum dicebamus ſollemnẽ illam corporis ablutionem ſignum eſſe, & efficientiam habere rei ſacræ, quæ interius ſpiritus ſancti ui fieret, idem etiam in aliis ſacramentis exercere aliquis uelit. Iam uero hiſce myſticis ſignis, quæ a Deo inſtituta ſunt; illud etiam præcipue conuenit, ut ex Domini inſtitutione non unam aliquam rem, ſed plures ſimul ſignificent. Quod in ſingulis

sacramentis licet cognoscere, quæ non solum sancti tatem, & iustitiam nostram, sed præterea duo alia cum ipsa sanctitate maxime coniuncta declarant, Christi scilicet redemptoris passionem, quæ sanctitatis causa est, & uitam æternam, cælestemque beatitudinem, ad quam sanctitas nostra, tamquam ad finem, referri debet. Quod quidem cum in omnibus sacramentis perspici possit, merito sacri doctores unicuique sacramentorum triplicem significandi uim inesse tradiderunt; tum quia alicuius rei præteritæ memoriam afferat; tuum qui aliam præsentem indicet, ac demonstret; tum quia aliam futuram prænunciet. Neque uero existimandum est, hoc ita ab illis doceri, ut etiam sanctarum scripturarum testimonio non probetur. nam cum Apostolus ait: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: plane ostendit, idcirco baptismum signum dicendum esse, quod Dominicæ passionis & mortis nos admoneat. Deinde cum inquit: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut, quo modo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus: ex iis uerbis perspicuū est, baptismum signum esse, quo cælestis gratia in nos infusa declaratur: cuius munere nobis datum est, ut, nouam uitam instituentes, omnia ueræ pietatis officia facile, & libenti animo exequamur. Postremo cum apdit: Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resur-

Rom. 6

Rom. 6

resurrectionis erimus: apparet, baptismum uitæ etiam æternæ, quam per illum consecuturi sumus, non obscuram significationem dare. Sed præter hæc quæ commemorauimus, uaria significandi genera, & rationes, sæpe etiam euenit, ut sacramentum non unam tantum rem præsentem, sed plures demonstret, ac notet. id uero sanctißimum Eucharistiæ sacramentum intuentibus facile est intelligere, quo ueri corporis, & sanguinis Domini præsentia, necnon gratia, quam non impure sacra mysteria sumentes percipiunt, designatur. Ex ijs igitur, quæ dicta sunt, Pastoribus argumenta deesse non poterunt, quibus ostendant, quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula sacramentis nouæ legis insint; ut ea summa cum religione colenda, & suscipienda esse, omnibus persuadeant.

Sacramenta, præsertim legis euangelicæ, cur instituta.

Verum ad rectum sacramentorum usum docendum nihil accommodatius uideri potest, quam diligenter causas exponere, cur sacramenta institui oportuerit. Plures autem numerari solent: quarum prima est, humani ingenij imbecillitas. siquidem natura ita comparatum uidemus, ut ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentia comprehensæ sunt, nisi per ea, quæ obliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat. Vt igitur, quæ occulta Dei uirtute efficiuntur, facilius intelligere possemus; idem summus rerum omnium artifex sapientissime fecit, ut eam ipsam uirtutem aliquibus signis, quæ sub sensum cadunt, pro sua in

nos benignitate declararet, nam, ut præclare a sancto Chrysostomo dictum est; si homo corporis concretione caruisset, nuda ipsa bona, neque illis integumentis inuoluta, ei oblata essent: quoniã uero anima corpori cõiuncta est, omnino opus fuit, ut rerum, quæ sentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur. Altera uero causa est, quod animus noster haud facile cõmouetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Deus a mundi exordio quæ facere instituerat, uerbis quidẽ frequentissime iudicare consueuit; interdum uero, cum opus aliquod institueret, cuius magnitudo promisso fidẽ abrogare posset, alia etiam signa, quæ nonnumquã miraculi speciem haberent, uerbis adiunxit. nam cum Deus Moysen ad Israelitici populi liberationem mitteret; ille uero, ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi grauius imponeretur, quam ut sustinere posset; aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem non adiungeret; Dominus promissionem suam multa signorum uarietate firmauit. Quemadmodum igitur in ueteri testamento Deus fecerat, ut magni alicuius promissi constantiam signis testificaretur: ita etiam in noua lege Christus, saluator noster, cũ nobis peccatorum ueniam, cælestem gratiam, spiritus sancti cõmunicationem pollicitus est, quædam signa oculis, & sensibus subiecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurũ dubitare numquam possemus.

S. Chrys.

Exod. 3

Exod. 4

Tertia causa fuit, ut illa tâquam remedia, ut scribit sanctus Ambrosius, atque euangelici Samaritani medicamenta ad animarum sanitatem uel recuperandam, uel tuendam praesto essent. Virtutem enim, quae ex passione Christi manat, hocest gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per sacramenta, quasi per alucum quendam, in nos ipsos deriuare oportet. aliter uero nemini ulla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clementissimus Dominus sacramenta, uerbo suo et promissione sancita, relinquere in Ecclesia uoluit, per quae passionis suae fructum nobis re ipsa cõmunicari sine dubitatione crederemus; si modo unusquisque nostrum ad se eam curationem pie, & religiose admoueret.

Sed quarta etiam causa accedit, cur sacramentorum institutio necessaria uideri possit; ut scilicet notae quaedam, & symbola essent, quibus fideles internoscerentur; cum praesertim nullus hominum D. Augu. *coetus queat, ut etiam a D. Augustino traditum est, siue uerae, siue falsae religionis nomine, quasi unum corpus coagmentari, nisi aliquo uisibilium signorum foedere coniungantur. Vtrumque igitur praestant nouae legis sacramenta, quae & Christianae fidei cultores ab infidelibus distinguunt, et ipsos fideles sancto quodam uinculo inter se connectunt.*

Praeterea, aliam etiam iustissimam fuisse causam sacramenta instituendi, ex illis Apostoli uer- Ad R. 10 *bis, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ostendi potest. Sacramentis enim*

fidem

fidem nostram in hominum conspectu profiteri, & notam facere uidemur. Quare ad baptismum accedentes, palam testamur, nos credere, eius aquæ uirtute, qua in sacramento abluimur, spiritualem animæ purgationem fieri. Magnam deinde uim habent sacramenta non solum ad fidem in animis nostris excitandam, & exercendam, sed etiam eam charitatem inflamandam, qua amare inter nos debemus, cum, arctissimo nos uinculo colligatos, & unius corporis membra effectos esse, ex sacrorum mysteriorum communione, recordamur. Postremo, quod in Christianæ pietatis studio plurimi faciendum est, humanæ mentis superbiam edomāt, ac comprimunt, nosque ad humilitatem exercent: dum sensibilibus elementis subijcere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, a quo antea impie defeceramus, ut mundi elementis seruiremus. Hæc sunt, quæ potissimum de sacramenti nomine, natura, institutione, fideli populo tradenda esse uisa sunt: quæ posteaquam a Pastoribus accurate exposita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus singula sacramenta constent, quæque sint illorum partes, ac præterea qui ritus, & cærimoniæ additæ illis fuerint.

Primum igitur explicandū est, rem sensibilem, quæ supra in sacramenti definitione posita est, non unam tantum esse, quamuis unum signum constitui credendum sit. Duo enim sunt, ex quibus quodlibet sacramentum conficitur: quorum alterum De materia sacramentorū, eorumq. cærimoniis.

materiæ rationem habet, atque elemẽtum dicitur; alterum formæ uim, & uerbum communi uocabulo appellatur: sic enim a Patribus accepimus. qua in re notum est, atque apud omnes peruulgatum il-
S.Augu∫t. *lud sancti Augustini testimonium: Accedit uerbũ ad elementum, & fit sacramentum. Rei igitur sensibilis nomine tum materiam, siue elementum intelligunt, ut in sacramento baptismi aquam, confirmationis chrisma, & extremæ unctionis oleum, quæ omnia sub aspectum cadunt: tũ præterea uerba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium*
Ad Eph.5 *sensum pertinent. Apostolus uero utrumque aperte indicauit, cum inquit: Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Quo in loco materia, & forma sacramenti exprimitur. Addenda autem erant uerba ad materiam, ut apertior, clariorque rei, quæ gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam uim habere perspicuum est: ac, si ipsa desint, plane obscurum erit, quidnam materia sacramentorum designet, ac demonstret. Nam, ut in baptismo licet uidere, cum aqua non minus refrigerandi, quam abluendi uim habeat, & utriusque rei symbolum esse possit, nisi uerba addantur; utrũ horum in baptismo significet, aliquis fortasse coniectura aliqua dijudicabit; nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit: at cum uerba adhibentur, statim intelligimus, abluendi uim, & signifi-*

significationem habere.

In hoc autem nostra sacramenta antiquæ legis sacramentis plurimum præstant, quod in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma seruaretur; quo etiam fiebat, ut incerta admodum, & obscura essent: nostra uero formam uerborum ita præscriptam habent, ut, si forte ab ea discedatur, sacramenti ratio constare non possit: ob eamque rem clarissima sunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hæ igitur sunt partes, quæ ad naturam, & substantiam sacramentorum pertinent, & ex quibus unumquodque sacramentum necessario constituitur. His accedunt cærimoniæ: quæ tametsi prætermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat; tamen, si quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de uera sacramenti ratione imminui credendum est. Ac merito quidem a primis usque Ecclesiæ temporibus illud semper seruatum est, ut sacramenta sollemnibus quibusdam cærimonijs ministrarentur. Primum enim maxime decuit, sacris mysterijs eum religionis cultum tribuere, ut sancta sancti tractare uideremur. præterea, quæ sacramento efficiuntur, cærimoniæ ipsæ magis declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animos fideliũ altius imprimunt. Deinde uero mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obseruant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis, & charita-

tē excitant: quo maior cura, et diligentia adhibēda erit, ut fideles uim cærimoniarū, quibus singula sacramēta cōficiuntur, cognitā, et perspectā habeant.

De necessitate, numero, & utilitate sacramentorum.

Sequitur, ut sacramentorum etiam numerus explicetur. quæ quidem cognitio hanc utilitatē affert, quod populus eo maiori pietate omnes animi sui uires ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos singularem beneficentiam conuertet, quo plura salutis, ac beatæ uitæ adiumenta nobis diuinitus parata esse intellexerit. Catholicæ igitur Ecclesiæ sacramenta, quemadmodum ex scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & conciliorum testatur auctoritas, septenario numero definita sunt. Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex ijs etiam rebus, quæ per similitudinem a naturali uita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit. Homini enim ad uiuendum, uitamque conseruandam, & ex sua, reique publicæ utilitate traducendam, hæc septem necessaria uidentur; ut scilicet in lucem edatur, augeatur, alatur; si in morbum incidat, sanetur; imbecillitas uirium reficiatur; deinde, quod ad remp. attinet, ut magistratus numquam desint, quorum auctoritate, & imperio regatur; ac postremo, legitima sobolis propagatione se ipsum & humanum genus conseruet. Quæ omnia quoniam uitæ illi, qua anima Deo uiuit, respondere satis apparet, ex ijs facile sacramentorum numerus colligetur. Primus enim est Baptismus,

ſmus, ueluti ceterorum ianua, quo Chriſto renaſcimur: deinde Confirmatio; cuius uirtute fit, ut diuina gratia augeamur, & roboremur. baptizatis enim iam apoſtolis, ut D Auguſtinus teſtatur, inquit Dominus, Sedete in ciuitate, donec induamini uirtute ex alto. Tum Euchariſtia, qua, tamquam cibo uere cœleſti, ſpiritus noſter alitur, & ſuſtinetur. de ea enim dictum eſt a Saluatore: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Sequitur quarto loco Pœnitentia; cuius ope ſanitas amiſſa reſtituitur, poſtquam peccati uulnera accepimus. Poſtea uero extrema Vnctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, et animi uirtutes recreantur: ſiquidem D. Iacobus, cum de hoc ſacramento loqueretur, ita teſtatus eſt: Et ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Sequitur Ordo, quo publica ſacramentorum miniſteria perpetuo in Eccleſia exercendi, ſacraſque omnes functiones exequendi poteſtas traditur. Poſtremo additur matrimonium, ut ex maris & feminæ legitima, & ſancta coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis conſeruationem procreentur, & religioſe educentur.

D. Auguſt. Luc. 24 Ioan. 6 Iacob 5

Illud uero maxime animaduertendum eſt, quamuis omnia ſacramenta diuinam, & admirabilem uirtutem in ſe contineát, tamen non parem omnia, & æqualem neceſſitatem, aut dignitatem, aut unam, eandemque ſignificandi uim habere. Atque ex ijs tria ſunt, quæ tametſi non eadem ratione, tamen præ ceteris neceſſaria dicuntur. baptiſmum

De præſtantia & differentia ſacramentorum & eorum auctore.

enim unicuique sine ulla adiunctione necessariú es-
Ioan. 3 *se, Saluator his uerbis declarauit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Pænitentia uero illis tantummodo necessaria est, qui se post baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt. neque enim æternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati rite pæniteuerit. Ordo præterea, etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omnino necessarius est. Verú si dignitas in sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, & mysterioru numero, ac magnitudine longe ceteris antecellit. quæ omnia facilius intelligentur, cum suo loco ea, quæ ad singula sacramenta pertinent, explicabuntur. Deinceps uidendum est, a quo hæc sacra, & diuina mysteria acceperimus. neque enim dubitandum est, quin præclari alicuius muneris dignitas, eius, a quo donum ipsum profectum est, dignitate, & præstantia quammaxime augeatur. Sed ea quæstio difficilem explicationem habere non potest. Nam cum Deus sit, qui homines iustos efficiat; ipsa uero sacramenta iustitiæ adipiscendæ mirifica quædam instrumenta sint: patet, unum eundemque Deum in Christo iustificationis & sacramentorum auctorem agnoscendum esse. Præterea, sacramenta eam uim, & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cum uero unius Dei potentiæ proprium sit, in corda et mëtes hominum illabi; ex hoc etiam perspicitur, sacraméta a deo ipso per Christú instituta*

tuta esse; quemadmodum, ab eo quoque intus dispensari, certa, & constanti fide tenendum est. hoc enim testimonium de illo se accepisse sanctus Ioan. affirmat, cũ ait: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: super quem uideris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in spiritu sancto. Sed quamuis Deus sacramentorum auctor, & dispensator sit, ea tamen non per angelos, uerum per homines ministrari in Ecclesia uoluit. non minus enim ministrorum officio, quam materia, & forma, ad sacramenta conficienda opus esse, perpetua sanctorum Patrum traditione confirmatum est. Atque hi quidem ministri, quoniam in sacra illa functione non suam, sed Christi personam gerunt, ea re fit, ut, siue boni, siue mali sint, modo ea forma, & materia utantur, quam ex Christi instituto semper Ecclesia catholica seruauit, idque facere proponant, quod Ecclesia in ea administratione facit, uere sacramenta conficiant, & conferant: ita ut gratiæ fructum nulla res impedire possit, nisi, qui ea suscipiunt, se ipsos tanto bono fraudare, & spiritui sancto uelint obsistere. Hanc uero in Ecclesia certam, & exploratã sententiam semper fuisse, sanctus Augustinus in ijs disputationibus, quas aduersus Donatistas conscripsit, clarissime demonstrauit. Quod si etiam scripturæ testimonia quærimus; ipsum Apostolum, his uerbis loquentem, audiamus: Ego, inquit, plantaui: Apollo rigauit: sed Deus incremẽtum dedit: neque

Ioan. 1

S. August.

1. Cor. 3

enim

enim, qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementú dat Deus. Ex quo loco satis intelligitur; quemadmodum arboribus nihil obest eorum improbitas, quorum manu satæ sunt; ita nihil uitij aliena culpa contrahi illis posse, qui malorum hominum ministerio Christo insiti sunt. Quare, ut ex D. Ioannis euangelio sancti Patres nostri docuerunt, Iudas etiam Iscariotes plures baptizauit: ex quibus tamen neminem iterum baptizatum fuisse legimus: ita ut præclare D. Augustinus scriptum reliquerit: Dedit baptismum Iudas, & non baptizatum est post Iudam: dedit Ioannes, & baptizatú est post Ioannem: quia, si datum est a Iuda, baptisma Christi erat: quod autem a Ioanne datum est, Ioannis erat: nõ Iudam Ioanni, sed baptismú Christi, etiam per Iudæ manus datum, baptismo Ioánis, etiam per manus Ioannis dato, recte præponimus.

D. August.
Act. 19

Sacramenta nouæ legis impura consciẽtia ministrare, quã perniciosum ipsis ministris, & de eorũ effectu.

Neque uero Pastores, alij ue sacramentorum ministri, cum hæc audiunt, satis sibi esse arbitrentur, si, posthabita morum integritate, ac conscientiæ munditia, illud tantum cogitent, quo modo sacramenta ab illis rite ministrentur. id enim etsi diligenter curandum est, in hoc tamen omnia, quæ ad eam functionem pertinent, posita non sunt. Meminisse autem semper debent, sacramenta diuiná quidem uirtutem, quæ illis inest, numquam amittere, at uero impure ea ministrantibus æternam perniciem, & mortem afferre. Sancta enim, quod semel atque iterum ac sæpius admonere oportet, sancte, & re-

& religiose tractanda sunt. Peccatori, ut est apud Prophetam, dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? tu uero odisti disciplinam. Quod si homini peccatis contaminato minus licet de rebus diuinis agere: quantum ab eo scelus concipi existimandú erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen sacra mysteria polluto ore conficere, uel in fœdas manus sumere, contrectare, atque alijs porrigere, & ministrare uereatur? cú præsertim apud sanctú Dionysium scriptum sit, malis symbola (ita enim sacramenta appellat) ne contingere quidem permissum esse. Sanctitatem igitur sacrarum rerú ministri in primis sectentur, pure ad sacramenta ministranda accedát, atque ita se ad pietaté exerceát, ut ex eorum frequenti tractatione, & usu, uberiorem in dies gratiam, adiuuante Deo, consequantur. Psal. 49 S. Diony.

Sed iam, his rebus explicatis, docendum erit, quinam sacramentorum effectus sit: id enim sacramenti definitioni, quæ supra tradita est, non parú lucis allaturum uidetur. hi autem duo præcipue numerantur. Ac principem quidem locú merito gratia illa obtinet, quam usitato a sacris doctoribus nomine iustificantem uocamus. ita enim Apostolus apertissime nos docuit, cum inquit; Christú dilexisse Ecclesiam, & se ipsum credidisse pro ea, ut illá sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo. Quo anté pacto tanta res, & tá admirabilis per sacramétú efficiatur, ut, quemadmodum S. Augustini sententia Ad Eph. 5 D. Augus.

sententia celebratum est, Aqua corpus abluat, et cor tangat; id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non potest. Constitutũ enim esse debet, nullam rem sensibilem suapte natura ea ui præditam esse, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotẽtis Dei uirtutem in sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua ui res ipsæ naturales præstare nõ possunt. Quo circa, ne ulla umquam huius effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cum ministrari sacramẽta cœptum est, uoluit clementissimus Deus, quid illa interius efficerent, miraculorũ significationibus declarare; ut eadem perpetuo interius fieri cõstantissime crederemus, quamuis longe a nostris sensibus remota essent. Itaque, ut omittamus, Saluatore nostro in Iordane baptizato, cælos apertos esse, & spiritum sanctum columbæ specie apparuisse; ut admoneremur, eius gratiam, cum salutari fonte abluimur, in animã nostram infundi: ut hoc inquã omitttamus, (magis enim ad baptismi sanctificationem, quã sacramenti administrationem pertinet) nonne legimus, cum Pentecostes dei apostoli spiritum sanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandam fidei ueritatem, adeundaque pro Christi gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc, facto repente de cælo sonitu, tamquam aduenïẽtis spiritus uehementis, apparuisse illis dispertitas linguas quasi ignis? ex quo intellectum est, sacramento cófirmationis eundem nobis spiritum tribui,

Matth. 3 Mar. 1 Luc. 3

Act. 2

easque

easque uires addi, quibus possimus carni, mundo, & Satanæ, perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atque hæc miracula, quoties apostoli sacramenta ista ministrarent, initio nascētis Ecclesiæ aliquandiu uisa sunt, donec, firmata iam fide, & corroborata, fieri desierunt.

De excellentia sacramentorum nouæ legis ad uetera comparatorū, & de charactere.

Ex iis igitur, quæ de priori sacramentorum effectu, gratia scilicet iustificante, demonstrata sunt, illud etiam plane constat, excellentiorem, & præstantiorem uim sacramētis nouæ legis inesse, quam olim ueteris legis sacramenta habuerunt: quæ cum infirma essent, egenaque elementa, inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ: quare, ut signa tantum earum rerum, quæ mysteriis nostris efficienda essent, instituta sunt. At uero sacramenta nouæ legis ex Christi latere manantia, qui per spiritum sanctum semet ipsum obtulit immaculatum Deo, emundant conscientiam nostrā ab operibus mortuis ad seruiendum Deo uiuenti, (Ad Heb. 9) atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis uirtute operantur. Quocirca si ea cum antiquis sacramentis conferamus, præterquam quod plus efficaciæ habent, & utilitate uberiora, & sanctitate augustiora esse inuenientur. Alter uero sacramentorum effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodo proprius, baptismi, confirmationis, & ordinis sacri, est character, quem animæ imprimunt. nam cum Apostolus ait: Vnxit nos Deus, qui & signauit nos; & (2. Cor. 1)

dedit

dedit pignus spiritus in cordibus nostris: uoce illa, Signauit, non obscure characterem descripsit; cuius proprium est, aliquid signare, & notare. Est autem character ueluti insigne quoddá animæ impressum, quod deleri numquam potest, eique perpetuo inhæret: de quo ita apud S. Augustinum scriptum est: An minus forte sacramenta Christiana, quam corporalis hæc nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? illa namque militi, ad militiam, quam deseruisset, reuertenti, non noua imprimitur, sed antiqua cognoscitur, & approbatur. Iam uero character hoc præstat, tum ut apti ad aliquid sacri suscipiendum uel peragendum efficiamur, tum ut aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac baptismi quidem charactere utrumque consequimur, ut ad alia sacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus a gentibus, quæ fidem non colunt, distinguatur. Idem autem in charactere confirmationis, & sacri ordinis licet cognoscere: quorú altero ueluti Christi milites ad eius nominis publicam confessionem, & propugnationem, ac contra insitum nobis hostem, & spiritualia nequitiæ in cælestibus armamur, atque instruimur, simulque ab iis, qui nuper baptizati, tamquam modo geniti infantes sunt, discernimur; alter uero tum potestaté sacramenta conficiendi, & ministrádi coniunctam habet, tum eorum, qui eiusmodi potestate præditi sunt, a reliquo fidelium cætu distinctionem ostendit. Tenenda igitur est catholicæ Ecclesiæ

S August. (margin)

clesiæ regula, qua docemur, tria hæc sacramenta characterem imprimere, neque ullo umquam tempore iteranda esse.

Hæc sunt, quæ generatim de sacramentis tradéda erunt. in cuius argumenti explicatione, Pastores duo potissimú efficere omni studio conétur. Primú est, ut fideles intelligant, quanto honore, et cultu, & ueneratione hæc diuina, et cælestia munera digna sint: alterum uero, ut, quoniá a clementissimo Deo ad communem omniú saluté proposita sunt, iis pie & religiose utantur, atque ita Christianæ perfectionis desiderio exardescant, ut, si pænitentiæ præsertim et Eucharistiæ saluberrimo usu aliquádiu careant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc autem facile Pastores assequi poterunt, si, quæ de sacramentorú diuinitate, et fructu supra dicta sunt, auribus fidelium sæpius inculcabunt: primum a Domino saluatore nostro, a quo nihil nisi perfectissimú proficisci potest, instituta esse: præterea, cum ministrantur, spiritus sancti intima cordis nostri permeantis efficacissimú numen præsto esse: deinde, admirabili, & certa curandarum animarum uirtute prædita esse: tum, per ea immensas illas Dominicæ passionis diuitias ad nos deriuari. Postremo uero ostendent, totum Christianum ædificium firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti, uerum, nisi uerbi Dei prædicatione, & sacramentorum usu undique fulciatur, magnopere uerendum esse, ne magna ex parte labefactatú concidat.

ut enim

ut enim per sacramenta in uitam suscipimur : ita hoc ueluti pabulo alimur, conseruamur, augemur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO

Ex ijs quidem, quæ hactenus de sacramentis uniuerse tradita sunt, cognosci potest, quam necessarium sit ad Christianæ religionis uel doctrinam percipiendam, uel pietatem exercendam, ea intelligere, quæ de illorum singulis credenda catholica Ecclesia proponit: sed, si quis diligentius Apostolum legerit, sine dubitatione ita statuet, perfectam baptismi cognitionem a fidelibus magnopere requiri: adeo non solum frequenter, sed grauibus uerbis & spiritu Dei plenis, eius mysterij memoriá renouat, diuinitaté commendat, atque in eo redemptoris nostri mortem, sepulturam, & resurrectionem nobis ante oculos tum ad contéplandum, tum ad imitandum constituit. Quare Pastores numquam se satis multam operam, & studium in huius sacramenti tractatione collocasse arbitrentur: uerum, præter eos dies, in quibus more maiorú diuina baptismi mysteria potissimum explananda essent, in sabbatho magno Paschæ, & Pentecostes, quo tempore Ecclesia summa cum religione, maximisque cærimonijs hoc sacramentum celebrare consueuerat, alijs etiam diebus occasionem captent de hoc argumento disserendi. Atque illud in primis tempus maxime opportunum ad eam rem uideri poterit, si

rit, si interdum, cum baptismus alicui ministrandus sit, fidelis populi multitudinem conuenisse animaduerterint. tunc enim facilius multo erit, si minus liceat omnia capita, quæ ad hoc sacramentum attinent, persequi, unum saltem, aut alterum docere, cum fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, simul etiam sacris baptismi cærimonijs expressam uident, pioque & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, ut unusquisque, ijs rebus admonitus, quæ in alio geri uideat, secum recordetur, qua se sponsione Deo obligauerit, cum baptismo initiatus est; simulque illud cogitet, an uita, & moribus talem se præbeat, qualem ipsa Christiani nominis professio pollicetur. Vt igitur, quæ docenda erunt, dilucide exponantur; quænam sit baptismi natura, & substantia, aperiendum est; si prius tamen ipsius uocis significatio explicetur. Ac baptismus quidem græcum esse nomen nemo ignorat: quod etsi in sacris litteris non solum eam ablutionem, quæ cum sacramento coniuncta est, sed etiam omne ablutionis genus, quod aliquando ad passionem translatum est, significat; tamen apud Ecclesiæ scriptores non quamuis corporis ablutionem declarat, sed eam, quæ cum sacramento coniungitur, nec sine præscripta uerborum forma ministratur. qua quidem significatione Apostoli ex Christi domini instituto frequentissime usi sunt.

Alia quoque nomina ad eandem rem significandam sancti Patres usurparunt. Sacramentum enim

fidei appellari, quod illud suscipientes, uniuersam
D. August. Christianæ religionis fidem profiteantur, D. Augustinus testatur. Alij uero, quia fide corda nostra illuminantur, quam in baptismo profitemur, hoc sacramentum Illuminationem uocarunt. nam & Apostolus ita inquit: Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum: tempus nimirum, quo baptizati erant, significans. Chrysostomus præterea in oratione, quam ad baptizatos habuit, tum expurgationem, qua per baptismum expurgamus uetus fermentum, ut simus noua conspersio; tum sepulturam, tum plantationem, tum crucem Christi nominat: quarum omnium appellationum causam ex epistola ad Romanos scripta licet colligere. Cur autem D. Dionysius principium sanctissimorum mandatorum uocauerit, perspicuum est; cum hoc sacramentum ueluti ianua sit, qua in Christianæ uitæ societatem ingredimur, atque ab eo diuinis præceptis obtemperãdi initium facimus. Atque hæc de nomine breuiter exponenda erunt.

Hebr. 10 · S. Chrys. · S. Diony.

Baptismi pro sacramẽto sumpti definitio, materia, forma, effectus.

Quod autem ad rei definitionem attinet, etsi multæ ex sacris scriptoribus afferri possunt, illa tamen aptior, & commodior esse uidetur, quã ex uerbis Domini apud Ioannẽ, et Apostoli ad Ephesios licet intelligere. nam cũ Saluator dicat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei: et Apostolus, cum de Ecclesia loqueretur; Mundans eam lauacro aquæ in uerbo:

ita fit ut recte, & apposite definiatur, baptismum esse sacramentum regenerationis per aquam in uerbo. Natura enim ex Adam filij iræ nascimur, per baptismum uero in Christo filij misericordiæ renascimur: siquidem dedit hominibus potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Sed quibuscumque tandem uerbis baptismi naturam explicare contigerit, docendus erit populus, hoc sacramentum confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris instituto certa, & sollemnia uerba necessario adhibentur, quemadmodũ semper sancti Patres docuerunt: quod apertissimo illo D. Augustini testimonio demonstratur: Accedit uerbum ad elementum, & fit sacramentũ. Id uero eo diligẽtius monere oportebit, ne forte fideles in eum errorẽ inducantur, ut existimẽt, quod uulgo dici solitum est, aquã ipsam, quæ ad conficiendum baptismũ in sacro fonte asseruatur, sacramentum esse. tunc enim sacramentũ baptismi dicendũ est, cum aqua ad abluẽdum aliquẽ, additis uerbis, quæ a Domino instituta sunt, re ipsa utimur. Iam uero, quoniam singula sacramenta ex materia, & forma constitui initio diximus, cum generatim de omnibus sacramentis ageretur, iccirco, quæ utraque sit in baptismo, a Pastoribus declarãdum erit. Materiam igitur, siue elementum huius sacramenti, esse omne naturalis aquæ genus, siue ea maris sit, siue fluuij, siue paludis, siue putei,

Ioan. 1

D. Augu.

aut fontis, quæ sine ulla adiunctione aqua dici solet. nã & Saluator docuit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnũ Dei. et Apostolus inquit, Ecclesiam lauacro aquæ mundatam esse. Et in B. Ioannis epistola scriptum legimus: Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Quod etiam alijs sacrarum litterarum testimonijs comprobatur. Quod uero a Ioanne Baptista dictum est, uenturum esse Dominum, qui baptizaret in spiritu sancto, et igne; id quidem nullo modo de baptismi materia intelligendum est; sed uel ad intimum spiritus sancti effectum, uel certe ad miraculum referri debet, quod die Pentecostes apparuit, cum spiritus sanctus e cælo in apostolos ignis specie delapsus est: de quo alio loco Christus dominus noster prædixit: Ioannes quidem baptizauit aqua: uos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies.

Ioan. 3 — Ad Eph. 5 — 1. Ioan. 5 — Matth. 3 — Act. 2 — Act. 1

Figuræ, et prophetiæ antiquæ baptismi.

Verum idem quoque a Domino tum figuris, tum prophetarum oraculis significatum esse, ex diuinis scripturis animaduertimus. Diluuium enim, quo mundus purgatus est, quod multa malitia hominũ esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum, huius aquæ figuram, & similitudinem gessisse, apostolorum Princeps in priori epistola ostendit. Et maris rubri transitum eiusdem aquæ significationem habuisse, D. Paulus, ad Corinthios scribens, exposuit. ut interim omittamus tum Naaman Syri ablutionem, tum probaticæ piscinæ

Gen. 6 — 1. Petr. 3 — 1. Cor. 10 — 4. Reg. 5 — Ioan. 5

piscinæ admirabilem uim, & alia id gnus multa, in quibus huius mysterij symbolum inesse facile apparet. De prædictionibus autem dubitare nemo potest, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter Isaias propheta omnes sitientes inuitat, uel quas e têplo egredientes Ezechiel in spiritu uidit, tum prætерea fons ille, quem domui Dauid habitantibus Hierusalem paratum in ablutionem peccatoris, et mêstruatæ Zacharias prænunciauit, ad salutarem baptismi aquam indicandam atque exprimendã pertineant. Quantum uero baptismi naturæ, & uirtuti consentaneum fuerit, ut eius propria materia aqua institueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieronymus ad Oceanum scribens demonstrauit. Sed quod ad hunc locum attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniam hoc sacramentum omnibus sine ulla exceptione ad consequendam uitam necessarium erat, iccirco aquæ materiam, quæ numquam non præsto est, atque ab omnibus facile parari potest, maxime idoneam fuisse. Deinde aqua effectũ baptismi maxime significat. ut enim aqua sordes abluit, ita etiam baptismi uim, atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optime demonstrat. Accedit illud, quod, quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic baptismo cupiditatũ ardor magna ex parte restinguitur. Illud uero animaduertendũ est, quamuis aqua simplex, quæ nihil aliud admistum habet, materia apta sit ad hoc sacramêtum conficien-

Isa. 55

Ezech. 47

Zach. 13

D. Hiero.

dum, quoties scilicet baptismi ministrandi necessitas incidat, tamen ex apostolorum traditione semper in catholica Ecclesia obseruatum esse, ut, cum sollemnibus cærimonijs baptismus conficitur, sacrum etiam chrisma addatur, quo baptismi effectũ magis declarari perspicuum est. Docendus quoque erit populus, etsi aliquando incertum esse potest, utrum hæc an illa uera aqua sit, qualem sacramenti perfectio requirat, hoc tamen pro certo habendum esse, numquam ex alia materia, quá ex aquæ naturalis liquore, baptismi sacramentum ulla ratione confici posse.

Quam sit necessaria formæ baptismi cognitio.

Sed duarum partium, ex quibus baptismus constare debet, postquam altera, hoc est materia, diligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eadem diligentia formam etiam tradere; quæ est altera eius pars maxime necessaria. In huius autem sacramenti explicatione, eo maiori cura, & studio elaborandum putabunt, quod tam sancti mysterij notitia non solum sua sponte fideles uehementer delectare potest, quod quidem in omni diuinarum rerũ scientia communiter euenit, uerum etiam ad usus fere quotidianos summopere expetẽda est. Cum enim sæpe incidant tempora, quemadmodum suo loco planius dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tum sæpissime a mulierculis baptismum ministrari oportet; ita fit, ut promiscue omnibus fidelibus ea, quæ ad huius sacramenti substantiam pertinent, cognita, & perspecta esse debeant. Quare dilucidis,

&

& apertis uerbis, quæ facile percipi ab omnibus possint, Pastores docebunt, hanc esse perfectam & absolutam baptismi formam, Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ita enim a Domino, & Saluatore nostro traditum est, cum apostolis apud Matthæum præcepit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ex illo autem uerbo, Baptizantes, catholica Ecclesia, diuinitus edocta, optime intellexit, in huius sacramenti formæ actionem ministri exprimendam esse: quod quidem fit, cum dicitur: Ego te baptizo. Ac quoniam, præter ministros, tum illius personam, qui baptizatur, tum principalem causam, quæ baptismum efficit, significare oportebat, iccirco illud pronomen, TE, & distincta diuinarum personarum nomina adduntur, ut absoluta sacramenti forma ijs uerbis concludatur, quæ modo exposita sunt: Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Neque enim sola filij persona, de quo a Ioanne scribitur: Hic est, qui baptizat: sed simul omnes sanctæ Trinitatis personæ ad baptismi sacramentum operantur. Quod autem, In nomine, non, In nominibus, dictum est: hoc plane declarat unam Trinitatis naturam, & diuinitatem: etenim hoc loco, nomen, ad personas non refertur, sed diuinam substantiam, uirtutem, & potestatem, quæ una & eadem est in tribus personis, significat. Sed in hac forma, quam integram, & per-

Matth. 28

Ioan. 1

fectam esse ostendimus, obseruandum est, quædam prorsus necessaria esse, quæ si omittantur, sacramentum confici non potest; quædam uero non ita necessaria, ut, si desint, sacramenti ratio non constet: cuiusmodi est uox illa, Ego: cuius uis in uerbo BAPTIZO *continetur: immo uero in ecclesiis Græcorum uariata dicendi ratione prætermitti consueuit: propterea quod nullam fieri oportere ministri mētionem iudicarunt: ex quo factum est, ut in baptismo hac forma passim utantur: Baptizatur seruus Christi in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: a quibus tamen perfecte sacramentum ministrari, ex Concilij Florentini sententia, & definitione apparet: cum ijs uerbis satis explicetur id, quod ad baptismi ueritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc re ipsa peragitur. Quod si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est, cum apostoli*
Act. 2 *in nomine tantum domini Iesu Christi baptizarēt:*
Act. 8 *id quidem spiritus sancti afflatu eos fecisse, exploratum nobis esse debet; ut initio nascentis Ecclesiæ Iesu Christi nomine prædicatio illustrior fieret, diuinaque, & immensa eius potestas magis celebraretur. Deinde uero rem penitus introspicientes, facile intelligemus, nullam earum partium in ea forma desiderari, quæ ab ipso Saluatore præscriptæ sunt. qui enim Iesum Christum dicit, simul etiam patris personam, a quo unctus, & spiritum sanctum, quo unctus est, significat. Quamquam dubium fortasse uideri potest, an huiusmodi forma apostoli*

stoli aliquem baptizauerint, si Ambrosii, & Basilij, sanctissimorum, & grauissimorum Patrum, auctoritatem sequi uolumus, qui ita baptismum in nomine Iesu Christi interpretati sunt, ut dixerint, ijs uerbis significari baptismum, non qui a Ioanne, sed qui a Christo domino traditus esset, tametsi a cõmuni, & usitata forma, quæ distincta trium personarum nomina continet, apostoli non discederēt. Atque hoc loquēdi genere Paulus etiam in epistola ad Galatas usus uidetur, cum inquit: Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis: ut significaret, in fide Christi, nec alia tamen forma, quam idem Saluator & Dominus noster seruandam præceperat, baptizatos esse.

S. Ambr. & Basilius

Ad Gal. 3

Hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad baptismi substantiam maxime pertinent, fideles docere satis fuerit. Quoniam uero in hoc sacramento conficiendo legitimæ etiam ablutionis rationem seruari oportet; iccirco eius quoque partis doctrina a Pastoribus tradēda est, atque ab eis breuiter explicandum, communi Ecclesiæ more & consuetudine receptum esse, ut baptismus uno aliquo ex tribus modis confici posset. nam qui hoc sacramento initiari debet, uel in aquam mergitur, uel aqua in eos infunditur, uel aquæ aspersione tinguntur. ex his autem ritibus quicumque seruetur, baptismum uere perfici credendum est. aqua enim in baptismo adhibetur ad significandam animæ ablutionem, quam efficit: quare baptismus ab Apostolo

Ad Eph. 5

lauacrum

lauacrum appellatus est. Ablutio autem non magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diu a primis temporibus in Ecclesia obseruatum animaduertimus; quam uel aquæ effusione, quod nunc in frequenti usu positum uidemus, uel aspersione, quemadmodum a Petro factum esse colligitur, cum uno die tria millia hominum ad fidei ueritatem traduxit, & baptizauit. Vtrum uero unica, an trina ablutio fiat, nihil referre existimandum est. utrouis enim modo et antea in Ecclesia baptismum uere confectum esse, & nunc confici posse, ex D. Gregorij Magni epistola, ad Leandrum scripta, satis apparet. Retinendus est tamen a fidelibus is ritus, quem unusquisque in sua ecclesia seruari animaduerterit. Atque illud præcipue monere oportet, non quamlibet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus uigent, abluendum: simulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut post ablutionem uerba sacramenti, quæ formam cõtinent, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuncianda esse. His expositis, conueniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, baptismum, quemadmodum & reliqua sacramenta, a Christo domino institutum esse. Hoc igitur Pastores frequenter docebunt, explicabũtq; duo diuersa tempora baptismi notanda esse: alterum, cum Saluator eum instituit: alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est. Ac, quod ad primum attinet, tunc a Domino hoc sacramentum

Act. 2

S. Gregorius.

institutum

institutum esse perspicitur, cũ ipse a Ioanne baptizatus sanctificandi uirtutem aquæ tribuit. testantur enim sancti Gregorius Nazanzenus, & Augustinus, eo tempore aquæ uim generandi in spiritualem scilicet uitã datã esse. Et alio loco ita scriptum reliquit: Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: Baptizatur Dominus, nõ mundari indigens, sed tactu mũdæ carnis aquas mundans, ut uim abluendi habeant. Atque ad eam rem illud maximo argumento esse potuit, quod tunc sanctissima Trinitas, in cuius nomine baptismus conficitur, numen suum præsens declarauit. Vox enim patris audita est: filij persona aderat: & spiritus sanctus in columbæ specie descendit: præterea cœli aperti sunt, quo nobis iam per baptismum licet ascendere. Quod si quis scire cupiat, quanam ratione tanta, et tam diuina uirtus a Domino aquis tributa sit: id quidẽ humanam intelligentiam superat: hoc uero satis percipi a nobis potest, baptismo a Domino suscepto, sanctissimi, & purissimi eius corporis tactu aquam ad baptismi salutarem usum consecratã esse, ita tamen, ut hoc sacramentum, etsi ante passionem institutum fuerit, a passione tamen, quæ omnium Christi actionum tamquam finis erat, uim, & efficientiam duxisse, credendum sit. Sed de altero etiam, quo scilicet tẽpore lex de baptismo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur. nam inter sacros scriptores cõuenit, post Domini resurrectionem, cũ

B. Gregorius Nazanz. & S. August.

Matth. 3 Mar. 1 Luc. 3

Marc. 16

apostolis

Matth. 28 *apostolis præcepit; Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti; ex eo tempore omnes homines, qui salutem æternam consecuturi erant, lege de baptismo teneri cœpisse. Quod quidem ex apostolorum*
1. Petr. 1 *Principis auctoritate colligitur, cum inquit; Regenerauit nos in spem uiuam per resurrectionem Iesu*
Ad Eph. 5 *Christi ex mortuis. Idemq. ex illo Pauli loco; Se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, (cum de Ecclesia loqueretur) mundans eá lauacro aquæ in uerbo; licet cognoscere. uterque enim baptismi obligationem ad tempus, quod mortem Domini cõsecutum est, uidetur retulisse: ut dubitandum nullo*
Ioan. 3 *modo sit, uerba etiam illa Saluatoris; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei; id ipsum tempus spectasse, quod post passionem futurum erat. Ex ijs igitur, si accurate a Pastoribus tractentur, haud dubium esse potest, quin fideles maximam in hoc sacramento dignitatem agnoscant, ac summa animi pietate uenerentur: præsertim uero cũ cogitarint, præclara illa, & amplissima munera, quæ, cum Christus dominus baptizaretur, miraculorum significationibus declarata sunt, singulis, cum baptizantur, intima spiritus sancti uirtute donari, atque impertiri. Vt*
4. Reg. 6 *enim si, quemadmodum Elisei puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, ut cælestes res intueri possemus, nemo adeo communi sensu carere putandus esset, quem diuina baptismi mysteria in maximam*

admira-

admirationem nō traducerent: cur idem etiam euēturum non existimemus, cum a Pastoribus huius sacramenti diuitiæ ita expositæ fuerint, ut eas fideles si non corporis oculis, at mentis acie, fidei splendore illuminatæ, contemplari queant?

Iam uero, a quibus ministris hoc sacramentum conficiatur non utiliter modo, sed necessario, tradēdū uidetur; tum ut ij, quibus præcipue hoc munus commissum est, illud sanctè, & religiosè curare studeat; tum ut ne quis, tamquā fines suos egressus, in alienam possessionem intempestiue ingrediatur, uel superbe irrumpat: cum in omnibus ordinem seruādum esse Apostolus admoneat. Doceantur igitur fideles, triplicem esse eorum ordinem: ac in primo quidem Episcopos, & sacerdotes collocandos esse; quibus datum est, ut iure suo, non extraordinaria aliqua potestate, hoc munus exerceant. ijs enim in apostolis præceptum est à Domino; Euntes baptizate: quamuis Episcopi, ne grauiorem illā docendi populi curam deserere cogerentur, baptismi ministerium sacerdotibus relinquere soliti essent. Quod uero sacerdotes iure suo hanc functionem exerceant, ita ut præsente etiam Episcopo ministrare baptismum possint, ex doctrina Patrum, & usu Ecclesiæ constat. nam cum ad Eucharistiā consecrandam instituti sint; quæ est pacis & unitatis sacramentum: consentaneum fuit, potestatem ijs dari omnia illa administrandi, per quæ necessario huius pacis, & unitatis quilibet particeps fieri posset.

Qui proprij ministri baptismi.

posset. Quod si aliquãdo Patres sacerdotibus, sine Episcopi uenia, baptizãdi ius permissum nõ esse dixerunt; id de eo baptismo, qui certis anni diebus sollemni cærimonia administrari cõsueuerat, intelligendum uidetur. Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi; quibus, sine Episcopi, aut sacerdotis concessu, non licere hoc sacramentum administrare, plurima sanctorũ Patrum decreta testãtur. Extremus ordo illorum est, qui, cogente necessitate, sine sollemnibus cærimoniis baptizare possunt: quo in numero sunt omnes, etiã de populo. siue mares, siue feminæ, quãcumque illi sectam profiteãtur, nam & Iudæis quoque, & infidelibus, & hæreticis, cũ necessitas cogit, hoc munus permissum est; si tamẽ id efficere propositũ eis fuerit, quod Ecclesia catholica in eo administrationis genere efficit. Hæc autem cum multa ueterum Patrum, & Conciliorũ decreta confirmarunt; tũ uero a sacra Tridentina Synodo anathema in eos sancitũ est, qui dicere audeant, baptismũ, qui etiã datur ab hæreticis in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, cũ intentione faciẽdi quod facit Ecclesia, nõ esse uerum baptismũ. In quo profecto summam Domini nostri bonitatẽ, et sapiẽtiã licet admirari. nã cum hoc sacramentũ necessario ab omnibus percipiendũ sit; quemadmodum aquã eius materiam instituit, qua nihil magis cõmune esse potest; sic etiam neminem ab eius administratione excludi uoluit: quãuis, ut dictũ est, non oĩbus liceat sollemnes cærimonias adhibere: non quidem

Cõc. Trid. sess. 7. can. 4.

quod

quod ritus, aut cærimoniæ plus dignitatis, sed quod minus necessitatis, quã sacramentũ, habeant. Neque uero, hoc munus ita omnibus promiscue permissum esse, fideles arbitrentur, quin ordinẽ aliquẽ ministrorũ statuere maxime deceat. mulier enim si mares adsint, laicus itẽ præsente clerico, tum clericus coram sacerdote, baptismi administrationẽ sibi sumere non debent. Quãquam obstetrices, quæ baptizare cõsueuerunt, improbandæ nõ sunt, si interdum, præsente aliquo uiro, qui huius sacramenti conficiendi minime peritus sit, quod alias uiri magis proprium officium uideretur, ipsæ exequantur.

Accedit autẽ ad eos ministros, qui, ut hactenus declaratũ est, baptismũ cõficiunt, aliud etiam ministrorũ genus, qui ad sacrã, & salutarẽ ablutionem celebrandã ex uetustissima catholicæ Ecclesiæ consuetudine adhiberi solent. ij nunc patrini, olim susceptores, spõsores, seu fideiussores, cõmuni uocabulo, a rerũ diuinarum scriptoribus uocabãtur. De quorum numero, quoniã ad omnes fere laicos pertinet, accurate a Pastoribus agendũ erit; ut fideles intelligant, quæ potissimum ad illud recte perficiendum necessaria sint. In primis uero explicare oportet, quæ causa fuerit, cur ad baptismum præter sacramenti ministros patrini etiã, et susceptores adiũgerentur. quod quidẽ optimo iure factũ esse, omnibus uidebitur, si meminerint, baptismũ esse spiritualem regenerationem, per quã filij Dei nascimur. de ea enim ita loquitur D. Petrus: Sicut modo geniti infantes 1. Pet. 2

De patrinis baptizandorũ.

rationa-

rationabiles, sine dolo lac concupiscite. Vt igitur, postquam aliquis in hanc lucem editus est, nutrice, et pædagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, et bonis artibus erudiatur: ita etiam necesse est, ut, qui ex baptismi fonte uitam spiritualem uiuere incipiunt, alicuius fidei, & prudentiæ committantur, a quo Christianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem institui possint, atque ita paulatim in Christo adolescere, donec tandem uiri perfecti, iuuante Domino, euadant; cum præsertim Pastoribus, qui publicæ parochiarum curationi præpositi sunt, tantum temporis non supersit, ut priuatam illam curam pueros in fide erudiendi suscipere possint. Huius autem uetustissimæ consuetudinis præclarum testimonium S.Dionys. *a D. Dionysio habemus, cum inquit: Diuinis nostris ducibus (sic enim apostolos uocat) in mentē uenit, & uisum est suscipere infantes, secundum istum sanctum modum, quod naturales parentes pueri eum cuidam docto in diuinis, ueluti pædagogo, traderent, sub quo, sicut sub diuino patre, & saluationis sanctæ susceptore, reliquum uitæ puer degeret. Eandem uero sententiam confirmat* Higinius papa *Higinij auctoritas. Quamobrem sapientissime a sancta Ecclesia constitutum est, ut non solum is, qui baptizat, cum baptizato, sed etiam susceptor cum eo, quem suscipit, & cum eius ueris parentibus affinitate deuinciantur: ita ut legitima nuptiarum fœdera inter hos omnes iniri non possint, atque inita*

diriman-

dirimantur. Præterea docere oportet fideles, quæ sint susceptoris partes. etenim hoc munus adeo negligenter in Ecclesia tractatur, ut nudum tantum huius functionis nomen relictum sit; quid antem sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines uideantur. Hoc igitur uniuerse susceptores semper cogitent, se hac potissimũ lege obstrictos esse, ut spirituales filios perpetuo cõmẽdatos habeant, atque in ijs, quæ ad Christianæ uitæ institutionem spectant, curent diligenter, ut illi tales se in omni uita præbeant, quales eos futuros esse sollemni cærimonia spoponderũt. Audiamus quid ea de re sanctus Dionysius scribat, uerba sponsoris exprimens: S. Diony. *Spondeo puerum inducturum, cum ad sacram intelligentiam uenerit, sedulis adhortationibus meis, ut abrenunciet contrarijs omnino, profiteatur, peragatque diuina, quæ pollicetur. Item diuus Augustinus,* D. August. *Vos, inquit, ante omnia tam uiros, quam mulieres, qui filios in baptismatu suscepistis, moneo, ut cognoscatis, fideiussores apud Deum extitisse pro illis, quos uisi estis de sacro fonte suscipere. Ac profecto decet maxime, eum, qui aliquod officium suscepit, in eo diligenter exequẽdo numquam defatigari; & qui se alterius pædagogum, & custodem professus est, minime pati illum esse desertum, quem semel in fidem, & clientelam suam recepit, donec illum opera, & præsidio suo egere intellexerit. Quæ autem filijs spiritualibus tradenda sint, paucis D. Augustinus comprehendit, cum de hoc* D. August.

ipso susceptorum officio loqueretur: ait enim: Debent eos admonere, ut castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant, et ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceant; Decalogum etiam, & quæ sint prima Christianæ religionis rudimenta. Quæ cum ita se habeant; facile intelligimus, cuinam hominum generi sanctæ huius tutelæ administratio committenda non sit, nimirum ijs, qui eam gerere aut fideliter nolint, aut sedulo, & accurate non queant. Quocirca, præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem suscipere, ut ex eo magis appareat, quantum hæc spiritualis educatio a carnali distet, hæretici in primis, Iudæi, infideles ab hoc munere omnino prohibendi sunt, ut qui in ea cogitatione, & cura semper uersentur, ut fidei ueritatem mendacijs obscurent, atque omnem Christianam pietatē euertant. Plures quoque ne baptizatum de baptismo suscipiant, sed ut unus tantum, siue uir, siue mulier, uel ad summum unus, & una, Tridentino Concilio statutum est; tum quia disciplinæ, atque institutionis ordo a multitudine magistrorum perturbari poterat; tū quia prouidere oportebat, ne inter plures eiusmodi affinitates coniungerentur, quæ impedirent, quo minus legitimo matrimonij uinculo hominū inter homines societas latius diffunderetur.

Quam necessaria baptismi susceptiotā adultis, quam infantibus.

Sed cum ceterarum rerum cognitio, quæ hactenus expositæ sunt, fidelibus utilissima habenda sit; tum uero nihil magis necessarium uideri potest,

potest, quam ut doceamur, omnibus hominibus baptismi legem a Domino præscriptam esse, ita ut, nisi per baptismi gratiam Deo renascantur, in sempiternam miseriam, & interitum a parentibus, siue illi fideles, siue infideles sint, procreentur. Igitur sæpius a Pastoribus explicandum erit, quod apud Euangelistam legitur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quam legem non solum de iis, qui adulta ætate sunt, sed etiam de pueris infantibus intelligendam esse, idque ab apostolica traditione Ecclesiam accepisse, communis Patrum sententia, & auctoritas confirmat. Præterea, credendum est, noluisse Christum dominum baptismi sacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: Sinite paruulos, & nolite prohibere ad me uenire: talium est enim regnum cælorum. quos amplexabatur, super quos manus imponebat, quos benedicebat. Deinde, cum legimus, totam aliquam familiam a Paulo baptizatam esse, satis apparet, pueros etiam, qui in illorum numero erant, salutari fonte ablutos esse. Deinde circumcisio, quæ figura fuit baptismi, eum morem maxime commendat. Pueros enim octauo die circumcidi solitos, nemo est, qui ignoret. Ac quibus circumcisio manu facta in expoliatione corporis carnis proderat, iisdem baptismum, qui est circumcisio Christi non manu facta, prodesse perspicuum est. Postremo, ut Apostolus docet, si unius

Ioan. 3

Matth. 19
Mar. 10

1. Cor. 3

Gen. 21
Leuit. 12
Luc. 1. 2
Colos. 2

Rom. 5

delicto mors regnauit per unum; multo magis abũdantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipiẽtes, in uita regnabunt per unum Iesum Christum. Cum itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint; multo magis per Christum dominum possunt gratiam, & iustitiam consequi, ut regnent in uita: quod quidem sine baptismo fieri nullo modo potest. Quare docebunt Pastores, infantes omnino baptizandos, & deinde paulatim teneram ætatem Christianæ religionis præceptis ad ueram pietatem informandam esse. nam, ut a sapiente præclare dictum est; Adolescens iuxta uiã suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Neque enim dubitare licet, quin fidei sacramẽta, cum abluuntur, accipiant; non quia mentis suæ assensione credant; sed quia parentum fide, si parẽtes fideles fuerint, sin minus, fide (ut D. Augustini uerbis loquamur) uniuersæ societatis sanctorum muniuntur. etenim ab ijs omnibus recte dicimus eos baptismo offerri, quibus placet, ut offerantur, & quorum charitate ad communionẽ sancti spiritus adiunguntur. Hortandi autem sunt magnopere fideles, ut liberos suos, cum primũ id sine periculo facere liceat, ad ecclesiam deferendos, & sollemnibus cærimonijs baptizandos curent. nam cum pueris infantibus nulla alia salutis comparandæ ratio, nisi eis baptismus præbeatur, relicta sit; facile intelligitur, quam graui culpa illi sese obstringant, qui eos sacramenti gratia diutius, quam

D. Augu.

necessitas

necessitas postulet, carere patiantur; cum præsertim, propter ætatis imbecillitatem, infinita pene uitæ pericula illis impendeant. Diuersam uero rationem in iјs seruandam esse, qui adulta ætate sunt, & perfectum rationis usum habent, qui scilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Ecclesiæ consuetudo declarat. nam Christiana quidem fides illis proponenda est, atque omni studio ad eam suscipiendam cohortandi, alliciendi, inuitandi sunt. quodsi ad dominum Deum conuertantur; tũ uero monere oportet, ne ultra tempus, ab Ecclesia præscriptum, baptismi sacramentum differant. nam cum scriptum sit; Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: docendi sunt, perfectam conuersionem in noua per baptismũ generatione positam esse: præterea, quo serius ad baptismum ueniunt, eo diutius sibi carendum esse ceterorum sacramentorum usu, & gratia, quibus Christiana religio colitur, cum ad ea sine baptismo nulli aditus patere possit: deinde etiam maximo fructu priuari, quem ex baptismo percipimus: siquidem non solum omnium scelerum, quæ antea admissa sunt, maculam & sordes baptismi aqua prorsus eluit, ac tollit, sed diuina gratia nos ornat: cuius ope, et auxilio in posterum etiam peccata uitare possumus, iustitiáque & innocentiam tueri: qua in re summam Christianæ uitæ constare facile omnes intelligunt. Sed quamuis hæc ita sint; nõ consueuit tamẽ Ecclesia baptismi sacramentũ huic hominum generi statim

tribuere, sed ad certum tempus differendum esse constituit. neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere supra dictum est, coniunctum habet cum illis, qui rationis usu præditi sunt. baptismi suscipiendi propositum, atque consilium, & male actæ uitæ pænitentia satis futura sit ad gratiam, & iustitiam, si repentinus aliquis casus impediat, quo minus salutari aqua ablui possint. Contra uero hæc dilatio aliquas uidetur utilitates afferre. Primum enim, quoniam ab Ecclesia diligenter prouidendum est, ne quis ad hoc sacramentum ficte, & simulato animo accedat, eorum uoluntas, qui baptismum petunt, magis exploratur, atque perspicitur. cuius rei causa in antiquis Conciliis decretum legimus, ut qui ex Iudæis ad fidem catholicam ueniunt, ante quam baptismus illis administretur, aliquot menses inter catechumenos essent: deinde, in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ uitæ institutionibus erudiuntur perfectius. Præterea, maior religionis cultus sacramento tribuitur, si constitutis tantum Paschæ, & Pentecostes diebus, sollemni cærimonia baptismum suscipiant. Sed interdum tamen baptismi tempus iusta aliqua & necessaria causa differendum non est, ueluti si uitæ periculum instare uideatur, ac præsertim si illi abluendi sint, qui iam Act.8.& 10 *fidei mysteria plene perceperint. quod quidem Philippum, & apostolorum Principem fecisse satis constat, cum, alter Candacis reginæ eunuchum, alter*

Cornelium

Cornelium, nulla interposita mora, sed statim ut se fidem amplecti professi sunt, baptizauit.

Docẽdum præterea, & populo explicandũ erit, quo modo affecti esse debent, qui baptizandi sunt. in primis itaque opus est, ut uelint, propositumq. illis sit, baptismum suscipere. nam cum unusquisque in baptismo peccato moriatur, & nouam uitæ rationem, & disciplinam suscipiat; æquum est, nõ inuito cuiquam, aut recusanti, sed illis tantum, qui sponte sua, & libenti animo accipiunt, baptismum præberi. Quare ex sancta traditione semper seruatum animaduertimus, ut nemini baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit, an uelit baptizari. Nec uero in pueris quoque infantibus eam uoluntatem deesse existimandum est, cum Ecclesiæ uoluntas, quæ pro illis spondet, obscura esse non possit. Præterea, amentes, & furiosos, qui cum aliquando compotes mentis essent, in insaniam deinde inciderunt, ut qui eo tempore nullam baptismi suscipiendi uoluntatem habeant, nisi uitæ periculum immineat, baptizandos non esse: cum autem in uitæ discrimine uersantur, si, ante quam furere inciperent, eius uoluntatis significationem dederunt, abluendi sunt; sin minus, a baptismi administratione abstinendum est. Idemque iudicium de dormientibus fieri debet. quod si in mentis potestate numquam fuerunt, ita ut nullum rationis usum habuerint; eos in fide Ecclesiæ non secus, ac pueros, qui ratione carent,

baptizandos esse, Ecclesiæ auctoritas, & consuetudo satis declarat. Verum, præter baptismi uoluntatem, fides etiam ea ratione, qua de uoluntate dictum est, ad consequendam sacramenti gratiam
Mar. 16 *maxime necessaria est. etenim Dominus, & Saluator noster docuit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Deinde ut quemlibet admissorum scelerum, & male actæ uitæ pœniteat, atque ut idem in posterum a peccatis omnibus abstinere statuat, opus est. aliter enim, qui ita baptismum peteret, ut tamen peccandi consuetudinem nollet emẽdare, omnino repellẽdus esset. nihil enim baptismi gratiæ, & uirtuti adeo repugnat, quam eorum mens, & consilium, qui nullum umquam peccandi finem sibi constituunt. Cum itaque baptismus ob eam rem expetendus sit, ut Christum induamus, & cum eo coniungamur; plane constat, merito a sacra ablutione reijciendum esse, cui in uitijs, & peccatis perseuerare propositum est, præsertim uero, quia nihil eorum, quæ ad Christum, & Ecclesiam pertinent, frustra suscipiendum est: inanemque baptismum, si iustitiæ, & salutis gratiam spectemus, in eo futurum esse, satis intelli-*
Rom. 8 *gimus, qui secundum carnem ambulare, non secundum spiritum, cogitat: etsi, quod ad sacramentum pertinet, perfectam eius rationem sine ulla dubitatione consequitur, si modo, cum rite baptizatur, in animo habeat id accipere, quod a sancta Ecclesia administratur. Quamobrẽ Princeps apostolorũ*

magnæ

magnæ illi hominum multitudini, qui, ut ait scriptura, compuncti corde, ab eo, & a reliquis apostolis, quid sibi faciendum esset, quæsiuerant, ita respondit: Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque uestrum. & alio loco, Pœnitemini, inquit, & conuertimini, ut deleantur peccata uestra. Item beatus Paulus, ad Romanos scribens, aperte ostendit, ei, qui baptizatur, omnino moriendum esse peccatis: quare nos monet, ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo, tamquam ex mortuis uiuentes. Hæc uero si fideles sæpe meditati fuerint, primum quidem summam Dei bonitatem uehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam singulare, & diuinum baptismi beneficium sola sua misericordia adductus tribuit: deinde, cum sibi ante oculos proponent, quam aliena esse debeat ab omni crimine eorum uita, qui tanto munere ornati sunt; illud etiam in primis a Christiano homine requiri facile intelligent, ut quotidie tam sancte et religiose traducere uitam studeant, perinde ac si ea ipsa die baptismi sacramentum, & gratiam consecuti essent: quamquam ad inflammandos ueræ pietatis studio animos nihil magis proficiet, quam si Pastores accurata oratione explicauerint, quinam sint baptismi effectus.

Act. 2
Act. 3
Rom. 6

Concupiscentia in renatis nõ adscribitur culpæ

De his igitur quoniam sæpe agendum est, ut fideles magis perspiciant, se in altissimo dignitatis gradu positos esse, nec se ab eo deijci ullis aduersarij insidijs,

insidijs, uel impetu, ullo umquam tempore patiantur; hoc primum tradere oportet, peccatum, siue a primis parentibus origine contractum, siue a nobis ipsis commissum, quamuis etiam adeo nefarium sit, ut ne cogitari quidem posse uideatur, admirabili huius sacramenti uirtute remitti, & condonari. Id uero multo ante ab Ezechiel prænunciatum est, per quem dominus Deus ita loquitur: Effundam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris. Et Apostolus ad Corinthios, post longam peccatorum enumerationem, subiecit: Et hæc quidé fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Atque hanc doctrinam perpetuo a sancta Ecclesia traditam esse, perspicuum est. Sanctus enim Augustinus in libro, quem de baptismo paruulorum conscripsit, ita testatur: Generante carne tantum, contrahitur peccatum originale: regenerante autem spiritu, non solum originalium, sed etiam uoluntariorum peccatorum fit remissio. Et sanctus Hieronymus ad Oceanum, Omnia, inquit, in baptismate condonata sunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem, sacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit, cum anathema in eos decreuit, qui aliter sentire auderent, quiue asseuerare non dubitarent, quamuis peccata in baptismo remittantur, ea tamen prorsus non tolli, aut radicitus euelli,

Ezc.36 · 1.Cor.6 · D.August. · S.Hiero.

sed

sed quodammodo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant. Namque, ut eiusdem sanctæ Synodi uerbis utamur, in renatis nihil odit Deus: quia nihil damnationis est his, qui uere consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem: qui non secundum carnem ambulant, sed ueterem hominem exuentes, & nouum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt. Ac fateri quidem oportet, sicut eodem loco ipsius Synodi auctoritate decretum est, in baptizatis concupiscentiam uel fomitem remanere: sed illa uere peccati rationem non habet. nam ex diui quoque Augustini sententia, in paruulis baptizatis concupiscentiæ reatus absoluitur, ad agonem relinquitur. atque idem alibi testatur: Concupiscentiæ reatus in baptismate soluitur, sed infirmitas manet. concupiscentia enim, quæ ex peccato est, nihil aliud est, nisi animi appetitio, natura sua rationi repugnans: qui tamen motus si uoluntatis consensum, aut negligentiam coniunctam nō habeat, a uera peccati natura longe abest. Ac cum D. Paulus inquit; Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces; ex his uerbis, non ipsam concupiscendi uim, sed uoluntatis uitium intelligi uoluit. Eandem doctrinam tradit D. Gregorius, ita scribens: Si qui sunt qui dicant peccata in baptismo superficie tenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius? cum per

Trid.Syn.

D.August.

Rom.7

D.Greg.

fidei

fidei sacramentum anima, peccatis radicitus absoluta, soli Deo inhæreat. Atque ad eam rem demõstrandam Saluatoris nostri testimonio utitur, cum
Ioan. 13 *apud sanctum Ioannem ait: Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet, sed est mũdus totus. Quod si cui expressam huius rei figuram, & imaginem libet intueri, proponat sibi ad contemplandũ Naa*
4 Reg. 5 *man Syrij leprosi historiam, qui cum septies Iordanis aqua se abluisset, testante scriptura, ita a lepra mundatus est, ut eius caro, caro pueri uideretur. Quare baptismi proprius effectus est, peccatorũ omnium, siue originis uitio, siue nostra culpa contracta sint, remissio: cuius rei causa a Domino, & Saluatore nostro institutum esse, clarissimis uerbis apostolorum Princeps, ut alia testimonia omitta-*
Act. 2 *mus, explicauit, cum inquit: Pænitentiam agite, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum.*

Per baptismum non solũ præcedentia peccata, sed illorũ etiam pœnas remitti: & cur non restituatur status naturæ integræ.

Iam uero, in baptismo non solum peccata remittuntur, sed peccatorum etiam, & scelerum pœnæ omnes a Deo benigne condonantur. nam, etsi omnibus sacramentis hoc commune est, ut per illa uirtus passionis Christi domini communicetur: de solo tamen baptismo dictum est ab Apostolo, nos per ipsum Christo commori, & sepeliri. ex quo sancta Ecclesia semper intellexit, sine maxima sacramenti iniuria fieri non posse, ut ei, qui baptismo expiandus sit, eiusmodi pietatis officia, quæ usitato nomine sancti Patres opera satisfactionis uocarunt,

imponantur.

imponantur. Nec uero, quæ hoc loco traduntur, ueteris Ecclesiæ cõsuetudini aduersãtur: quæ olim Iudæis, cũ baptizarentur, præcipiebat, ut quadraginta continuos dies ieiunarent. neque enim illud institutum ad satisfactionem pertinebat; sed qui baptismum percepissent, ea ratione admonebãtur, ut sacramenti dignitatem uenerantes, ieiuniis, & orationibus aliquandiu sine intermissione operam darent. Sed quamquam in baptismo pœnas peccatorum condonari exploratum esse debet: ab eo tamẽ pœnarum genere, quæ ciuilibus iudicijs ob graui aliquod scelus persoluẽdæ sunt, nemo liberatur: ita ut, qui morte dignus sit, per baptismum a pœna, quæ legibus constituta est, eripiatur. tametsi uehementer laudanda esset eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animaduersionem, ut Dei gloria in suis sacramentis illustrior fieret, fontibus remitterent, ac condonarent. Efficit præterea baptismus post huius uitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum consequuntur, liberationem: siquidẽ merito mortis Domini factum est, ut hæc consequi possemus. Baptismo autem, ut supra dictum est, ei cõmorimur. Si enim, ut inquit Apostolus, complantati facti sumus similitudini Rom.6 mortis eius, simul & resurrectionis erimus.

Quod si quærat aliquis, cur statim post baptismum in hac etiam mortali uita his incõmodis non careamus, atque ad perfectum illum uitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante

pecca-

peccatum collocatus fuerat, sacræ ablutionis uirtute non transferamur; id quidem duabus potissimum de causis factum esse, respondebitur. Quarum prima est, quod nobis, qui per baptismum Christi corpori coniuncti, atque eius membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quam ipsi capiti nostro tributum esset. Cum igitur Christus dominus, etsi ab initio ortus sui gratiæ, & ueritatis plenitudinem habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatem, quam suscepit, non ante deposuit, quam passionis tormenta, & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis uitæ gloriam resurrexit: quis miretur, cum uideat fideles, qui iam per baptismum cælestis iustitiæ gratiam adepti sunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore uestiri, ut, postquam multis laboribus pro Christo perfuncti, & morte obita denuo ad uitam reuocati fuerint, tandem digni sint, qui cum Christo æuo sempiterno perfruantur? Altera uero causa, cur in nobis post baptismum infirmitas corporis, morbus, dolorum sensus, concupiscentiæ motus relinquatur, illa est, ut scilicet tamquam segetem, & materiam uirtutis haberemus, ex qua deinde uberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia consequeremur. nam cum patienti animo uitæ incommoda omnia toleramus, prauasque animi nostri affectiones sub rationis imperium diuina ope subijcimus, certa spe niti debemus, fore, ut, si cum

Apo-

Apostolo bonum certamen certauerimus, cursum consummauerimus, fidem seruauerimus, repositam quoque iustitiæ coronam reddat nobis Dominus in illa die iustus iudex. Sic uero etiam cum filijs Israel uidetur Dominus egisse: quos etsi ab Aegyptiorum seruitute, Pharaone, atque eius exercitu in mare demerso, liberauit, tamen non statim in beatam illam promissionis terram introduxit, sed prius in multis, uarijsque casibus exercuit; ac deinde, cum eos in promissæ terræ possessionem misisset, ceteros quidem incolas e patrijs sedibus exturbauit; quasdam uero nationes reliquas fecit, quas delere non potuerunt, ut populo Dei bellicæ uirtutis, & fortitudinis exercendæ occasio numquam deesset. Huc accedit, quod, si per baptismum, præter dona cælestia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari merito posset, ne multi, præsentis potius uitæ commoda, quam futuræ speratam gloriam consectantes, ad baptismum uenirent; cũ tamen non falsa hæc, & incerta, quæ uidentur, sed uera, atque æterna, quæ non uidentur, bona Christiano homini semper proposita esse debeant. Sed interim tamen huius uitæ condicio, quæ miseriarum plena est, suis uoluptatibus, & lætitiis non caret. Quid. n. nobis, qui iam per baptismum, ueluti palmites, insiti sumus in Christum, iucũdius aut optabilius esse potest, quam, cruce in humeros nostros sublata, eum ducem sequi, nullisque aut laboribus

2.Tim.4

2.Cor.4

defatigari

defatigari, aut periculis retardari, quo minus ad præmium supernæ uocationis Dei omni studio contendamus, alij uirginitatis lauream, alij doctrinæ, & prædicationis coronam, alij martyrij palmam, alij alia uirtutũ decora a Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis insignia nemini darentur, nisi prius nos ipsos in huius ærumnosæ uitæ stadio exercuissemus, atque in acie inuicti stetissemus.

De eximiis baptismi fructibus.

Sed ut ad baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, huius sacramenti uirtute nos non solum a malis, quæ uere maxima dicenda sunt, liberari, uerum etiam eximijs bonis, & muneribus augeri. Animus enim noster diuina gratia repletur; qua iusti, & filij Dei effecti, æternæ quoque salutis heredes instituimur. nam, ut scriptum est, Mar. 16 *qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit:* Ad Eph. 5 *mundatamque Ecclesiam lauacro aquæ, in uerbo Apostolus testatur. Est autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus, ab omnibus credendum, pœna anathematis proposita, decreuit, non solum per quam peccatorum fit remissio, sed diuina qualitas in anima inhærens, ac ueluti splendor quidam, & lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasq. animas pulchriores, & splendidiores reddit. Atque id ex sacris litteris aperte colligitur, cum gratiam effundi dicant, eamque spiritus sancti pignus soleant appellare. Huic autem additur nobilissimus omnium uirtutum comitatus, quæ in animam cum gratia diuinitus infunduntur. Quare,*

cum

cum Apostolus ad Titum ait: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum, saluatorem nostrum: D. Augustinus uerba illa, Abunde effudit, explanans, Nimirum, inquit, ad remissionem peccatorum, & copiam uirtutum. Iam uero per baptismum, etiam Christo capiti tamquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur a capite uis manat, qua singulæ corporis partes ad proprias functiones apte exequendas mouentur: ita etiam ex Christi domini plenitudine in omnes, qui iustificantur, diuina uirtus, & gratia diffunditur: quæ nos ad omnia Christianæ pietatis officia habiles reddit. Neque uero mirum cuiquam uideri debet, si, cum tanta uirtutum copia instructi, & ornati simus, tamen non sine magna difficultate, & labore pias, honestasque actiones inchoamus, uel certe absoluimus. id enim ob eam rem non euenit, quod uirtutes, a quibus actiones ipsæ proficiscuntur, Dei beneficio nobis donatæ non sint; sed quoniam post baptismum acerrima cupiditatis pugna aduersus spiritum relicta est: in qua tamen contentione animo frági, aut debilitari Christianum hominem non decet; cum Dei benignitate freti optima spe niti debeamus, fore, ut quotidiana recte uiuendi exercitatione, quæcumque pudica sunt, quæcumque iusta, quæcumque sancta, eadem etiam facilia, & iucunda uideantur; hæc libenter cogitemus, hæc Ad Titũ 3 D. Augu
st. Ad Phil. 4

2.Cor.13 *alacri animo agamus, ut Deus pacis sit nobiscum. Præterea, per baptismum consignamur charactere, qui ex anima deleri numquam potest: de quo, nihil est, ut plura hoc loco disserantur; cum liceat ex iis, quæ supra dicta sunt, cum uniuerse de sacramentis ageretur, satis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.*

Baptismũ sine sacrilegio iterari non posse.

Sed quoniam ex characteris ui, & natura ab Ecclesia definitum est, baptismi sacramentum nulla ratione iterandum esse; ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, sæpe, & diligenter a Pastoribus admonendi erunt. Hoc uero docuit

Ad Eph 4 *Apostolus, inquiens: Vnus Dominus, una fides, unum baptisma. Deinde cum Romanos hortatur, ut mortui per baptismum in Christo cauerent, ne uitam, quam ab illo accepissent, amitterent, cum*

Rom.6 *inquit: Quod enim Christus mortuus est peccato, mortuus est semel: hoc uidetur aperte significare, sicut ille mori iterum non potest, ita nobis denuo mori per baptismum non licere. Quare sancta etiam Ecclesia, se unum baptismum credere, palam profitetur: quod quidem rei naturæ, & rationi uehementer cõsentanenm esse, ex co intelligitur, quod baptismus est quædã spiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali uirtute semel tantum generamur, & in lucem edimur; atque, ut D. Au-*

D August. *gustinus ait, uterus non potest repeti: sic etiam una est spiritualis generatio, nec baptismus ullo umquã tempore iterandus est. Neque uero quisquã putet,*

eum

eum ab Ecclesia iterari, cum, adhibita huiusmodi uerborum formula, aliquem abluit, de quo incertū est, an baptizatus prius fuerit: Si baptizatus es, te iterū nō baptizo: si uero nōdum baptizatus es, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. ita.n. nō impie iterari, sed sancte cum adiunctione baptismū administrari, dicendum est. Qua in re tamē diligēter a Pastoribus aliqua prouidēda sūt, in quibus fere quotidie non sine maxima sacramenti iniuria peccatur. neque enim desunt, qui nullum scelus admitti posse arbitrentur, si quemuis sine delectu cum adiunctione illa baptizent. quare si infans ad eos deferatur, nihil prorsus quærendum putant, an is prius ablutus fuerit; sed statim ei baptismum tribuunt: quin etiam, quamuis exploratum habeant, domi sacramentum administratum esse, tamen sacram ablutionem in Ecclesia, adhibita sollemni cærimonia, cum adiunctione repetere non dubitant. quod quidem sine sacrilegio facere non possunt: & eam maculam suscipiunt, quam diuinarum rerum scriptores Irregularitatem uocant. nam ea baptismi forma, ex Alexandri Papæ auctoritate, in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquitur, an baptismum rite susceperint. aliter uero numquam fas est, etiam cum adiunctione baptismum alicui iterum administrare. Præter cetera uero, quæ ex baptismo consequimur, illud ueluti extremum est, quo reliqua omnia

 uidentur

uidentur referri, quod scilicet cæli aditum, propter peccatum prius interclusum, unicuique nostrum patefacit. Hæc autem, quæ in nobis baptismi uirtute efficiuntur, ex ijs plane intelligi possunt, quæ in Saluatoris baptismo contigisse, Euangelica auctoritas confirmauit. Etenim cæli aperti sunt, & spiritus sanctus columbæ specie in Christum dominum descendens apparuit. ex quo significatum est, eis, qui baptizantur, diuini numinis charismata impertiri, & cælorum ianuam reserari; non quidem, ut, simul atque baptizati sunt, sed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cum omnium miseriarum expertes, quæ in beatam uitam cadere non possunt, pro mortali condicione immortalitatem assequentur. Atque hi quidem sunt baptismi fructus: quos, siquidem sacramenti uim spectemus, æque ad omnes pertinere dubitari non potest: sin autem, quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, consideremus; plus minusue cælestis gratiæ, & fructus ad unum aliquem, quam ad alium, peruenire, omnino fateri oportet.

Matth. 3 Mar. 1. Luc. 3

De precationibus, ritibus, & cærimonijs baptismi.

Restat nunc, ut, quæ de huius sacramenti precationibus, ritibus, & cærimonijs tradenda sint, aperte, & breuiter explicetur. Nam quod Apostolus de linguarum dono admonuit, cum inquit; Sine fructu esse, si, quæ aliquis loquitur, a fidelibus non intelligantur: idem fere ad ritus, & cærimonias transferri potest. imaginem enim, & signifi-

ficationem earum rerum præseferunt, quæ in sacramento geruntur. quod si illorum signorum uim, & potestatem fidelis populus ignoret; nõ magna admodum cærimoniarum utilitas futura esse uidebitur. Danda est igitur Pastoribus opera, ut eas fideles intelligant, certoque sibi persuadeant, si minus necessariæ sint, plurimi tamen faciendas, magnoq. in honore esse oportere. Id uero tum instituentium auctoritas, qui sine controuersia sancti Apostoli fuerunt, tum finis, cuius causa cærimonias adhiberi uoluerunt, satis docet. ita enim sacramentũ maiori cum religione, ac sanctitate administrari, ac ueluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fideliũ immensa Dei beneficia magis imprimi, perspicuum est. Sed omnes cærimoniæ, & precationes, quibus in baptismi administratione Ecclesia utitur, ad tria capita redigendæ sunt, ut in eis explicandis certus ordo a Pastoribus seruari possit, & quæ tradita ab illis fuerint, auditorum memoria facilius retineantur. Ac primum quidem illarum genus est, quæ, antequam accedatur ad baptismi fontem, seruantur: alterum earum, quæ, cum ad ipsum fontem uentum est, adhibentur: tertium earum, quæ, peracto iam baptismo, addi solent. In primis igitur aqua paranda est, qua ad baptismum uti oportet. Consecratur enim baptismi fons, addito mysticæ unctionis oleo. neque id omni tempore fieri permissum est: sed more maiorum, festi quidam dies,

 qui

qui omnium celeberrimi, & sanctissimi optimo iure habendi sunt, expectantur, in quorum uigilijs sacræ ablutionis aqua conficitur: quibus etiam tantum diebus, nisi necessitas aliter facere coegisset, in ueteris Ecclesiæ more positum fuit, ut baptismus administraretur. Sed quamuis Ecclesia hoc tēpore propter communis uitæ pericula, eam consuetudinem retinendam non iudicarit; tamen sollemnes illos dies Paschæ, & Pentecostes, quibus baptismi aqua consecranda est, summa cum religione adhuc obseruauit. Post aquæ consecrationem, alia deinceps, quæ baptismum antecedunt, explicare oportet. afferuntur enim, uel etiam adducuntur, qui baptismo initiandi sunt, ad ecclesiæ fores, atque ab eius introitu omnino prohibentur; quod indigni sint, qui domum Dei ingrediantur, ante quam a se turpissimæ seruitutis iugum repulerint, & totos se Christo domino, eiusque iustissimo imperio addixerint. Tum uero sacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Ecclesia petant. quo cognito, primum eos Christianæ fidei doctrina, quam in baptismo profiteri debent, instituit: id autem Catechismo efficitur. cuius institutionis morem a Domini Saluatoris præcepto manasse, nemo dubitare potest; cum ipse
Mar. 16 *apostolis iusserit: Ite in mundum uniuersum, et do-*
Matth. 28 *cete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcumque mandaui uobis. Ex quo licet cognoscere, baptismum non esse administrandum,*

priusquam

priusquam summa saltem religionis nostræ capita exponantur. Quoniam uero Catechismi ratio ex multis interrogationibus constat, si is, qui instituitur, adulta ætate fuerit; ad ea, quæ rogantur, ipse per se respondet; si autem infans sit, pro illo sponsor rite respondet, sollemnemque sponsionem facit. Sequitur Exorcismus, qui ad expellendum Diabolum, eiusque uires frangendas, & debilitandas, sacris, & religiosis uerbis ac precationibus conficitur. Accedunt ad Exorcismum aliæ cærimoniæ: quarum singulæ, ut quæ mysticæ sint, propriam, atque illustrem significationem habent. nam cum sal in illius os, qui ad baptismum adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est, eum fidei doctrina, & gratiæ dono consecuturum esse, ut a peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, & diuinæ sapientiæ pabulo delectetur. Obsignantur præterea signo crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant, baptismi mysterio sensus baptizati aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque eius intelligere, ac seruare possit. Postea uero illi nares, & aures saliua liniuntur: statimque ad baptismi fontem mittitur: ut, quemadmodum cæcus ille euangelicus, quem Dominus iusserat oculos luto illitos Siloes aqua abluere, lu- Ioan. 9
men recuperauit; ita etiam intelligamus sacræ ablutionis eam uim esse, ut menti ad cælestem ueritatem perspiciendam lumẽ afferat. His peractis, ad

baptiſmi fontem ueniunt, ibique aliæ cærimoniæ, & ritus adhibentur; ex quibus Chriſtianæ religionis ſummam licet cognoſcere. Sacerdos enim, ter conceptis uerbis, eum, qui baptizandus eſt, interrogat, Abrenuncias Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? at ille, aut eius nomine patrinus, ad ſingulas interrogationes, reſpondet: Abrenuntio. Igitur qui Chriſto nomen daturus eſt, hoc primum ſanĉte, & religioſe polliceri debet, ſe Diabolum, & mundum deſerere, ac nullum umquam tempus fore, in quo utrumque, ueluti hoſtem teterrimum, non deteſtetur. Deinde ad ipſum baptiſmi fontem conſiſtens; interrogatur a ſacerdote hoc modo: Credis in Deum patrē omnipotentem? cui ille reſpondet: Credo. Atque ita deinceps de reliquis Symboli articulis rogatus, fidem ſuam ſollemni religione profitetur. quibus ſane duabus ſponſionibus omnem Chriſtianæ legis uim, & diſciplinam contineri perſpicuum eſt. Sed cum iam baptiſmum adminiſtrare oportet, quærit ſacerdos ab eo qui baptizandus eſt: Num baptizari uelit? quo quidē per ſe, uel eius nomine, ſi infans ſit, patrino annuente, ſtatim in nomine patris, & filij, et ſpiritus ſanĉti, ſalutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim homo, ſua uoluntate ſerpenti obediens, merito damnatus eſt: ita Dominus neminem ad ſuorum numerum, niſi uoluntarium militem, adſcribi uoluit; ut diuinis iuſſis ſponte obtēperans, æternam ſalutem conſequeretur. Iam poſtquam

quam baptismus absolutus est, sacerdos summum baptizati uerticem chrismate perungit; ut intelligat se ab eo die Christo capiti tamquam mēbrum coniunctum esse, atque eius corpori insitum, & ea re Christianum a Christo, Christum uero a chrisma te appellari. Quid uero chrisma significet, ex ijs satis intelligi, quæ tunc sacerdos orat, D. Ambrosius testatur. Induit postea sacerdos baptizatum ueste alba, dicens: Accipe uestem candidā, quam immaculatā perferas ante tribunal domini nostri Iesu Christi, ut habeas uitam æternam. Infantibus uero, qui uestitu non utuntur, ijsdem uerbis album sudariolum datur. quo symbolo significari sancti Patres docent tum resurrectionis gloriam, ad quā per baptismum nascimur; tum nitorē, et pulchritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in baptismo ornatur; tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni uita baptizatus seruare debet. Et deinde cereus ardens in manum traditur; qui ostendit, fidem charitate inflammatam, quam in baptismo accepit, bonorum operum studio alendam, atque augendam esse. Ad extremum uero nomen baptizato imponitur: quod quidem ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem in sanctorū numerum relatus est. ita enim facile fiet, ut quiuis nominis similitudine ad uirtutis, & sanctitatis imitationem excitetur; ac præterea, quem imitari studeat, eum quoque precetur, & speret sibi aduocatum ad

D. Ambr.

salutem

salutem tum animi, tum corporis defendendam uenturum esse. Quare reprehendendi sunt, qui gentilium nomina, & eorum præcipue, qui omnium sceleratissimi fuerunt, tam diligenter cōsectantur, & pueris imponunt: cum ex eo intelligi possit, quā ti Christianæ pietatis studiū faciendum existiment, qui impiorum hominum memoria tantopere delectari uidentur, ut uelint fidelium aures huiusmodi profanis nominibus undique circumsonare. Hæc de baptismi sacramento si a Pastoribus explanata fuerint, nihil eorum fere prætermissum esse uidebitur, quæ ad hanc cognitionem maxime pertinere existimanda sunt. Demonstratum est enim, quid ipsum baptismi nomen significet; quæ sit eius natura, & substantia; tum, ex quibus partibus constet. Dictum est, a quo institutus fuerit; qui ministri ad conficiendum sacramentum necessarij sint; quosue tamquam pædagogos ad sustentandam baptizati imbecillitatē adhibere oporteat. Traditum est etiam, quibus, & quemadmodum animo affectis baptismus administrari debeat; quæ sit eius uirtus, & efficientia: postremo, qui ritus, & cærimoniæ seruentur, quantum proposita ratio postulabat, satis copiose explicatum est. Quæ omnia ob eam præcipue causam docēda esse Pastores meminerint, ut fideles in hac cura, & cogitatione perpetuo uersentur; ut in ijs, quæ adeo sancte, & religiose spoponderunt, cum baptismo initiati sunt, fidem seruent, atque eam uitam instituant, quæ

sanctissimæ Christiani nominis professioni respondeat.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

SI IN sacramento Confirmationis explicando Pastorũ diligentia requirenda umquam fuit; nunc certe opus est, illud quam maxime illustrare: cum in sancta Dei Ecclesia hoc sacramẽtũ a multis omnino prætermittatur; paucissimi uero sint, qui diuinæ gratiæ fructum, quẽ deberent, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de huius sacramenti natura, ui, dignitate, tum in die Pentecostes, quo præcipue die administrari solet, tum alijs etiam diebus, cum id Pastores commode fieri posse iudicauerint, docendi erunt, ut intelligant, non solum negligendum non esse, sed summa cum pietate, & religione suscipiendum; ne ipsorũ culpa, maximoq. malo eueniat, ut frustra in eos diuinum hoc beneficium collatum esse uideatur. Sed ut a nomine initium sumatur, Confirmationem ab Ecclesia hoc sacramentum iccirco uocari, docendum est; quoniam, qui baptizatus est, cum ab Episcopo sacro Chrismate ungitur, additis sollemnibus illis uerbis; Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti; nisi aliud sacramenti efficientiam impediat, nouæ uirtutis robore firmior, atque adeo perfectus Christi miles esse incipit. In Confirmatione autem ueram et propriam

sacramenti

sacraméti rationé catholica Ecclesia semper agnouit: quod & Melchiades Pontifex, & plures etiá alij sanctissimi, & uetustissimi Pontifices aperte declarant. Ac sanctus Clemens eius ueritatis doctrinam grauiori sententia comprobare non potuit: ait enim: Omnibus festinandum est sine mora renasci Deo, & demum ab Episcopo consignari, idest septiformem gratiam spiritus sancti percipere; cú alioqui perfectus Christianus nequaquam esse possit is, qui iniuria, & uoluntate, non autem necessitate compulsus, hoc sacramentum prætermiserit, ut a B. Petro accepimus, & ceteri apostoli, præcipiente Domino, docuerunt. Hanc uero eandem fidem doctrina sua confirmarunt, qui eodem spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt, Vrbanus, Fabianus, Eusebius, Romani Pontifices, quémadmodum ex eorum decretis licet perspicere. Accedit præterea sanctorum Patrum consentiens auctoritas: inter quos Dionysius Areopagita, Athenarum Episcopus, cum diceret, qua ratione hoc sacrum unguentum conficere, eoque uti oporteret, ita inquit: Baptizatum sacerdotes induunt ueste congrua munditiæ, ut ad Pontificem ducant: ille uero sacro, atque prorsus diuino unguento baptizatum signans, sacratissimæ communionis participé facit. Eusebius quoque Cæsariensis tantum huic sacramento tribuit, ut dicere non dubitarit; Nouatum hæreticum spiritum sanctum promereri nó potuisse; quia, cum baptizatus esset, in graui ægritudine

S. Melch. papa.

S. Clemés papa.

S. Diony.

Eusebius Cæsariensis.

tudine signaculo chrismatis nõ est signatus. Sed clarissima habemus huiusrei testimonia tum a D. Ambrosio in eo libro, quem de ijs, qui initiantur, inscripsit; tum a D. Augustino in libris, quos aduersus Petiliani Donatistæ epistolas edidit: quorum uterque adeo de huius sacramenti ueritate nihil dubitari posse existimauit, ut eam scripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem uerba illa Apostoli; Nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis: alter uero, quod in psalmis legitur; Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron; tum illud eiusdem Apostoli, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis; ad confirmationis sacramentum referri testatus est. Quamuis autem a Melchiade dictum sit, baptismum confirmationi maxime coniunctũ esse: non idem tamen sacramentum, sed ab altero longe disiunctum, existimandum est. constat enim, uarietatem gratiæ, quã singula sacramenta tribuunt, & rei sensibus subiectæ, quæ ipsam gratiam significat, efficere, ut uaria quoque & diuersa sacramẽta sint. Cum igitur baptismi gratia homines in nouam uitam gignantur; confirmationis autem sacramento, qui iam geniti sunt, uiri euadant, euacuatis, quæ erant paruuli: satis intelligitur, quantũ in naturali uita generatio ab incremento distat, tãtundem inter se differre baptismum, qui regenerandi uim habet, & confirmationem, cuius uirtute

D. Ambr.
D. August.
Ad Eph. 4
Psal. 132
Rom. 5
S. Melch. Papa.
1. Cor. 13

fideles

fideles augescunt; & perfectum animi robur assumunt. Præterea, quoniam nouum atque distinctum sacramenti genus constituendum est, ubi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit; facile perspici potest, quemadmodum baptismi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiam maxime conducere, fidelium animos alia gratia cōfirmari, ut nullo pœnarum, suppliciorum, mortis periculo, aut metu a ueræ fidei confessione deterreantur. quod quidem cum sacro Confirmationis chrismate efficiatur, ex eo aperte colligitur, huius sacramenti rationem a baptismo diuersam esse. Quare Melchiades Pontifex utriusque discrimen accurata oratione persequitur, ita scribens: In baptismate homo ad militiam recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnam. In fonte baptismatis spiritus sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiā, Cōfirmatione autem perfectionem ad gratiam ministrat: in baptismo regeneramur ad uitā, post baptismum ad pugnam confirmamur: in baptismo abluimur, post baptismū roboramur: regeneratio per se saluat in pace baptismū recipientes, Confirmatio armat, atque instruit ad agones. Verum hæc iam non solū ab alijs Concilijs tradita, sed præcipue a sacra Synodo Tridētina decreta sunt; ut iam de ijs nō solū aliter sētire, sed ne dubitare quidē ullo modo liceat.

S. Melch. Papa.

Syn. Trid.

De origine, auctore, materia, & forma.

Quoniam uero supra demonstratum est, quam necessarium esset, communiter de omnibus sacramentis docere, a quonam ortum habuerint; idem

etiam de Confirmatione tradere oportet; ut fideles huius sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur a Pastoribus explicandum est, Christum dominum non solum eius auctorem fuisse, sed sancto Fabiano Pontifice Romano teste, chrismatis ritum, & uerba, quibus in eius administratione catholica Ecclesia utitur, praecepisse. quod quidem ijs facile probari poterit, qui Confirmationem sacramentum esse confitētur; cum sacra omnia mysteria humanae naturae uires superent, nec ab alio, quam a Deo, possint institui. Iam uero, quae sint eius partes, ac primum quidem de materia dicendum est. Haec autem Chrisma appellatur; quo nomine, a Graecis acceptο, etsi profani scriptores quodlibet unguenti genus significant, illud tamen, qui res diuinas tradunt, communi loquendi consuetudine ad illud tantummodo unguentum accommodarunt, quod ex oleo, & balsamo, sollemni Episcopi consecratione, conficitur. Quare duae res corporeae permistae, Confirmationis materiam praebent. quae quidem diuersarum rerum compositio quemadmodum multiplicem spiritus sancti gratiam, quae confirmatis tribuitur, declarat, ita etiam ipsius sacramenti excellentiam satis ostendit. Quod autem ea sit huius sacramenti materia, cum sancta Ecclesia, & Concilia perpetuo docuerunt, tum a sancto Dionysio, & compluribus alijs grauissimis Patribus traditum est, in primisq. a Fabiano Pontifice, qui apostolos chrismatis cōfectionem a Domino accepisse,

Materia sacramenti Cōfirmationis.

S. Fab. Pa.

S. Dionys.

S. Fab. pa.

nobisque

nobisque reliquisse testatus est. Neque uero ulla alia materia, quam chrismatis, aptior uideri poterat ad illud declarandum, quod hoc sacramento efficitur. Oleum enim, quod pingue sit, & natura sua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit:
Psal. 132 quæ per spiritum sanctum a Christo capite in alios
Psal 44 redundat, atque effunditur, sicut unguentum, quod descendit in barbam Aaron, usque in oram
Ioan. 1 uestimenti eius. Vnxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis; ac de plenitudine eius nos omnes accepimus. balsamum uero, cuius odoratus iucundissimus est, quid aliud significat, quam fideles, cum sacramento confirmationis perficiuntur, eam uirtutum omnium suauitatem effundere,
2. Cor. 2 ut illud Apostoli queant dicere; Christi bonus odor sumus Deo? Habet præterea balsamum eam uim, ut, quidquid eo circumlitum fuerit, putrescere non sinat. quod quidem ad huius sacramenti uirtutem significandam ualde accommodatum uidetur; cum plane constet, fidelium animos cælesti gratia, quæ in confirmatione tribuitur, præparatos, facile a scelerum contagione defendi posse. Consecratur autem chrisma sollemnibus cærimoniis ab Episcopo. Ita enim saluatorem nostrum docuisse in extrema cena, cum chrismatis conficiendi rationem aposto-
S. Fab. papa. lis commendaret, Fabianus Pontifex, sanctitate, & martyrij gloria clarissimus, tradidit. quamquã, cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. etenim in plerisque aliis sacramentis Christus ita

eorum

eorum materiam instituit, ut sanctitatem quoque illi tribuerit. nō solum enim aquam elementum baptismi esse uoluit, cum inquit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnū Dei: sed cum ipse baptizatus est, effecit ut ea deinceps ui sanctificādi prædita esset. quare dictum a S. Chrysostomo: Aqua baptismi purgare peccata credentium non posset, nisi tactu Dominici corporis sanctificata fuisset. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam usu ipso, et tractatione non sacrauit, necessarium est, ut sanctis, & religiosis precationibus consecretur: neque ad alium ea confectio, nisi ad Episcopum, pertinere potest; qui eiusdem sacramenti ordinarius minister institutus est. Sed explicanda erit præterea altera pars, ex qua sacramentum constituitur, forma scilicet, & uerba, quæ ad sacram unctionem adhibentur: monendique fideles, ut in hoc sacramento suscipiendo, tunc maxime, cum ea pronunciari animaduertunt, ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, ne quid cælesti gratiæ impedimenti esse possit. His igitur uerbis Confirmationis forma absoluitur: SIGNO TE SIGNO CRVCIS, ET CONFIRMO TE CHRISMATE SALVTIS, IN NOMINE PATRIS ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI. Sed tamen, si ad ueritatem rationem quoque reuocemus, idem facile probari potest. etenim sacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipsius sacramēti

Ioan. 3

S. Chrys.

naturam, & substantiam explicant. Atqui maxime hæc tria in Confirmatione obseruanda sunt, diuina potestas, quæ ut principalis causa in sacramento operatur; tum robur animi, & spiritus, quod per sacram unctionem fidelibus ad salutem tribuitur; deinde signum, quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensurus est. Ac primum quidem uerba illa; In nomine patris, et filij, & spiritus sancti; quæ extremo loco posita sunt: alterum ea; Confirmo te chrismate salutis; quæ in medio sunt: tertium, quæ in principio formæ locantur; Signo te signo crucis; satis declarant. Quamquam, si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse huius sacramenti ueram, & absolutam formam, Ecclesiæ catholicæ auctoritas, cuius magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quidquam dubitare.

Quis proprius sacramenti Cõfirmationis minister: & de patriniis.

Docere etiam Pastores debent, quibus potissimum huius sacramenti administratio commissa sit. Nam cum multi sint, ut est apud Prophetam, qui currant, neque tamen mittatur; necesse est, qui ueri, & legitimi eius ministri sint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis sacramentum, & gratiam consequi possit. Solum itaque Episcopum huius sacramenti conficiendi ordinariam potestatem habere, sacræ litteræ ostendunt. nam in Actis apostolorum legimus; cum Samaria uerbum Dei accepisset, Petrum, & Ioannem ad eos missos esse,

Act. 8

qui orauerunt pro ipsis, ut acciperent spiritum sanctum

sanctum. nondum enim in quemquam illorum uenerat, sed baptizati tantum erant. Quo in loco licet uidere, eum, qui baptizauerat, quod tantum esset Diaconus, confirmandi potestatem nullam habuisse, sed munus illud perfectioribus ministris, hoc est apostolis, reseruatum esse. Quin etiam, ubicumque sacræ scripturæ huius sacramenti mentionem faciunt, idem obseruari potest. neque ad eam rem demonstrandam desunt sanctorum Patrum, atque Pontificum, Vrbani, Eusebij, Damasi, Innocentij, Leonis, clarissima testimonia; quemadmodum ex eorum decretis perspicuum est. D. quoque Augustinus grauiter queritur de corrupta Aegyptiorum, & Alexandrinorum consuetudine, quorum sacerdotes audebant Confirmationis sacramentum administrare. Ac iure quidem hoc factum esse, ut eiusmodi munus ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt Pastores declarare. Vt enim in extruendis ædificijs, etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, cementa, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atque componunt, absolutio tamē operis ad architectum spectat: ita etiam hoc sacramentum, quo ueluti spirituale ædificium perficitur, a nullo alio, nisi a summo sacerdote, administrari opus erat. Additur uero etiam patrinus, quemadmodum in baptismo fieri demonstratum est. Nam si, qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicuius indigent, cuius arte, & consilio doceantur, qui ictibus, ac petitionibus,

Vrb. papa
Eusebius.
Damasus.
Innocentius.
Leo.
D. August.

saluis ipsis, conficere aduersarium possint: quanto magis fideles, cum sacramento Confirmationis, quasi firmissimis armis tecti, ac muniti, in spiritua le certamen, cui æterna salus proposita est, descen-dunt, ducis, ac monitoris indigebunt? Recte igi-tur ad huius quoque sacramenti administrationem patrini aduocãdi sunt, quibus cum eadem spiritua lis affinitas coniungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, ut antea docuimus, cum de patri-nis ageretur, qui ad baptismum adhibendi sunt. Sed quoniam sæpe euenit, ut fideles in hoc sacramen to suscipiendo aut præpropera festinatione, aut dis-soluta quadam negligentia, & cũctatione utantur; (nam de ijs, qui ad eum impietatis gradũ uenerunt, ut illud contemnere, & aspernari audeant, nihil est quod dicamus) aperiendum est etiam Pastoribus, qui, qua ætate, quo pietatis studio præditi esse de-beant, quibus Confirmationẽ dare oportet. Atque illud in primis docendum est, hoc sacramentum eius modi necessitatem non habere, ut sine eo saluus quis esse non possit. quamquam uero necessarium non est, a nemine tamen prætermitti debet: sed potius ma-xime cauendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam large impertiun-tur, aliqua negligentia committatur, quod enim omnibus communiter ad sanctificationem Deus pro posuit, ab omnibus etiam summo studio expeten-dum est. Ac sanctus quidem Lucas, cũ admirabilẽ illã Spiritus sancti effusionem describeret, ita inquit:

Et

Et factus est repente de cælo sonus tamquam aduenientis spiritus uehementis; & repleuit totam domum: Deinde, paucis interiectis: Et repleti sunt omnes spiritu sancto: Ex quibus uerbis licet intelligere; quoniam domus illa sanctæ Ecclesiæ figurā, & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis sacramentum, cuius initium ab eo die ductum est, pertinere: Atque id etiam ex ipsius sacramenti ratione facile colligitur: illi enim sacro chrismate confirmari debent, quibus spirituali incremento opus est, & qui ad perfectum Christianæ religionis habitum perducendi sunt: at nulli id non maxime conuenit: ut enim hoc spectat natura, ut, qui in lucem eduntur, adolescant, atque ad perfectam ætatem perueniant, etiam si interdum, quod uult, minus assequatur: ita communis omnium mater catholica Ecclesia uehementer optat, ut in eis, quos per baptismum regenerauit, Christiani hominis forma perfecte absoluatur: id autem quoniam mysticæ unctionis sacramento efficitur, perspicuum est, eam ad uniuersos fideles æque pertinere. in quo illud obseruandum est, omnibus quidem post baptismum Confirmationis sacramentū posse administrari; sed minus tamen expedire hoc fieri, ante quam pueri rationis usum habuerint: quare si duodecimus annus non expectādus uideatur, usque ad septimum certe hoc sacramentum differre, maxime conuenit: neque enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed ut eius uirtute optime Act. 2.

instructi, & parati inueniremur, cum nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sane pugnæ genus pueros, qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos esse iudicarit. Ex his igitur efficitur, ut, qui adulta iam ætate confirmandi sunt, siquidem huius sacramenti gratiam, & dona consequi cupiant, eos non solum fidem, & pietatem afferre, sed grauiora etiam peccata, quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re elaborandum est, ut peccata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque, laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renouandam esse, ut non nisi ieiuni hoc sacramentum susciperent. quod quidem fidelibus facile persuaderi posse, existimandum est, si huius sacramenti dona, admirabilesque effectus intellexerint.

Conc. Aur.

Itaque Pastores docebunt, Confirmationem hoc cum ceteris sacramentis commune habere, ut, nisi impedimentum aliquod inferatur, nouam gratiam tribuat. etenim hæc sacra, & mystica signa einsmodi esse, demonstratum est, quæ gratiam declarant, atque efficiunt. Sed præter hæc, quæ cum aliis communia censenda sunt, primum quidem illud proprie Confirmationi tribuitur, quod baptismi gratiam perficit. qui enim per baptismum Christiani effecti sunt, quasi infantes modo geniti teneritatem adhuc & mollitiem quandam ha-

bent; ac deinde chrismatis sacramento aduersus omnes carnis, mundi, & Diaboli impetus robustiores fiunt; & eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen domini nostri Iesu Christi: ex quo etiam nomen ipsum inuentum esse nemo dubitarit. Neque enim, ut quidam non minus imperite, quam impie finxerunt, Confirmationis uocabulum ab eo deducitur, quod olim, qui infantes baptizati erant, cum iam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, ut fidem Christianam, quam in baptismo susceperant, confirmarent: ita ut Cõfirmatio nihil a catechesi differre uideatur. cuius consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest: sed ab eo nomẽ rei impositum est, quod huius sacramẽti uirtute Deus in nobis id confirmat, quod baptismo operari cœpit, nosque ad Christianæ soliditatis perfectionem adducit; nec uero confirmat solum, sed auget etiam: de quo Melchiades ita testatur; Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam; in Confirmatione augmẽtum præstat ad gratiam; deinde non auget modo, sed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrime indumenti translatione scriptura significauit atque expressit: ait enim Dominus saluator, cum de hoc sacramento loqueretur: Sedete in ciuitate, quoad usque induamini uirtute ex alto.

Cõc. Tri.

S. Melch. papa.

Luc. 24

Quod si pastores uoluerint diuinā huius sacramenti efficientiam ostendere; (hoc uero ad cōmouēdos fidelium animos maximam uim habiturum esse, dubitari non potest) satis erit, quid ipsis apostolis euenerit, explicare. Illi enim ante passionem, uel sub ipsam passionis horam adeo infirmi, & remissi fuerunt, ut, cum Dominus comprehensus est, statim se in fugam coniecerint; Petrus uero, qui Ecclesiæ petra, & fundamentum designatus erat, & summam constantiam excelsique animi magnitudinem præsetulerat, unius mulierculæ uoce perterritus, se Iesu Christi discipulum esse, non semel, aut iterum, sed tertio negauerit; ac post resurrectionem omnes propter metum Iudæorum inclusi domi se continuerint. Act.2 *At uero in die Pentecostes tanta spiritus sancti uirtute omnes repleti sunt, ut, dum euāgelium, quod eis commissum erat, non solum Iudæorum regione, sed uniuerso orbe audacter, & libere dispergerent, nihil sibi felicius accidere posse existimauerint,* Act.5 *quam quod digni haberētur, qui pro Christi nomine contumeliam, uincula, tormenta, cruces perferrent. Habet præterea Confirmatio eam uim, ut characterem imprimat: quod fit, ut nulla umquam ratione iterari possit: quod etiam in baptismo supra obseruatum est: ac de sacramento ordinis quoque suo loco planius exponetur. Hæc igitur si a Pastoribus sæpe, & accurate explicata erunt; uix fieri poterit, quin fideles, cognita huius sacramenti dignitate, atque utilitate, illud sum-*

summa cum diligentia sancte, & religiose suscipere studeant. Restat nunc, ut aliqua etiam de ritibus, & cærimonijs, quibus in hoc sacramento administrando catholica Ecclesia utitur, breuiter perstringantur. quæ explicatio quanto usui futura sit, Pastores intelligent, si, quæ antea dicta sunt, cum hic locus tractaretur, repetere uoluerint. Qui igitur confirmantur sacro chrismate, in fronte unguntur. nam hoc sacramento spiritus sanctus in animos fidelium sese infundit, in eisque robur, & fortitudinem auget, ut in spirituali certamine uiriliter pugnare, & nequissimis hostibus resistere queat. Quocirca declaratur, eos nullo metu, aut uerecundia, quarum affectionum signa maxime in fronte solent apparere, a libera Christiani nominis confessione absterrendos esse. Præterea nota illa, qua Christianus a ceteris ueluti miles insignibus quibusdam ab alijs distinguitur, in illustriori corporis parte imprimenda erat. Sed illud quoque sollemni religione in Ecclesia Dei seruatum est, ut in Pentecoste Act. 2 *præcipue hoc sacramentum administraretur; quod hoc maxime die apostoli, spiritus sancti uirtute roborati, & confirmati sint; cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ, quantaq. mysteria in sacra unctione cogitanda essent. Deinde uero, qui unctus, & confirmatus est, ut meminerit se tamquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia aduersa inuicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab*

Episco-

Episcopo cæditur. Postremo autem pax ei datur, ut intelligat se gratiæ cælestis plenitudinem, & pacem, quæ exuperat omnem sensum, consecutum
Phil. 4 *esse. Atque hæc summa eorum sit, quæ de chrismatis sacramẽto a Pastoribus non tam quidem nudis uerbis, & oratione, quam inflammato quodam pietatis studio explicanda sint, ut ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inserere uideantur.*

DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO.

QVemadmodum ex omnibus sacris mysterijs, quæ nobis tamquam diuinæ gratiæ certissima instrumenta Dominus saluator noster commendauit, nullum est, quod cum sanctissimo Eucharistiæ sacramẽto comparari queat: ita etiam nulla grauior alicuius sceleris animaduersio a Deo metuenda est, quam si res omnis sanctitatis plena, uel potius quæ ipsum sanctitatis auctoré, & fontem cõtinet, neque sancte, neq. religiose a fidelibus tractetur. id uero Apostolus et sapiẽter uidit, et de eo nos aperte admonuit. nam cum declarasset, quãto illi scelere obstricti essent, qui corpus Domini
1. Cor. 11 *nõ diiudicarent, statim subiecit: Ideo inter uos multi infirmi et imbecilles, et dormiũt multi. Vt igitur fidelis populus, cũ cælesti huic sacramento diuinos honores tribuendos esse intellexerit, & gratiæ*

uberes fructus capiat, & iustissimam Dei iram effugiat; illa omnia a Pastoribus diligentissime exponenda erunt, quæ eius maiestatem magis illustrare posse uideantur. Qua in re opus erit, ut Pauli apostoli rationem secuti, qui se, quod a Domino acceperat, Corinthijs tradidisse professus est, in primis huius sacramenti institutionem fidelibus explicent. ita uero gestam rem esse, ex Euangelista perspicue colligitur. Cum enim Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos. cuius quidem amoris ut diuinum aliquod, atque admirabile pignus daret, sciens horam iam aduenisse, ut transiret ex hoc mũdo ad Patrem; ne ullo umquam tempore a suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturæ ordinem, & condicionem superat, perfecit. Etenim, celebrata cum discipulis agni paschalis cena, ut figura ueritati, umbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem accepit postquam cenauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. Huius ergo admirabilis sacramenti dignitatem, atque excellentiam, cum sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, ut uno uocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. interdum enim

Ioan. 13

Matth. 26
Mar. 4
Luc. 22

1. Cor. 11

Eucha-

Eucharistiam appellant: quod uerbum uel bonam gratiam, uel gratiarum actionem latine reddere possumus. Ac recte quidem, bona gratia, dicendum est; tum quia uitam æternã, de qua scriptum
Rom. 6 est; Gratia Dei uita æterna, præsignificat; tum quia Christum dominum, qui uera gratiã, atque omnium chrismatum fons est, in se continet. Nec uero minus apte gratiarum actionem interpretamur: siquidem cum hanc purissimam hostiam immolamus, immensas quotidie gratias pro uniuersis in nos beneficijs Deo agimus; atque in primis pro eius gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc sacramento tribuit. Sed id ipsum etiam nomen cum ijs, quæ a Christo domino gesta esse in hoc mysterio
Mat. 26 instituendo legimus, optime conuenit. Etenim pa-
Mar. 14 nem accipiens fregit, ac gratias egit. Dauid quo-
Luc. 22 que cum huius mysterij magnitudinem contempla-
1. Cor. 11 retur, ante quam carmen illud pronunciaret; Me-
Psal. 110 moriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus, escam dedit timentibus se; gratiarum actionem præponendam existimauit, cum inquit: Confessio, & magnificentia opus eius. Frequenter etiam nomine sacrificij declaratur: de quo mysterio paulo post latius dicendum erit. Vocatur præterea communio: quod uerbum ex illo Apostoli loco sumptum esse liquet, ubi ait: Calix benedictio-
1 Cor. 10 nis, cui benedicimus, nonne cõmunicatio sanguinis
Damascenus Christi est? et panis, quẽ frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Nam, ut Damascenus expla-

planauit, hoc sacramentũ Christo nos copulat, atq. eius carnis, et deitatis participes efficit, nosq. inter nos in eodem Christo conciliat, ac coniungit, & ueluti unum corpus coagmentat. Ex quo factum est, ut sacramentum etiam pacis, & charitatis diceretur; ut intelligeremus, quam indigni sint Christiano nomine, qui inimicitias exercent, odiaque, dissidia, & discordias, ut teterrimas fidelium pestes, omnino exterminandas esse: cum præsertim quotidiano religionis nostræ sacrificio, nihil nos studiosius seruare quam pacem, & charitatem, profiteamur. Sed uiaticum etiam frequenter a sacris scriptoribus appellatur; tũ quia spiritualis cibus est, quo in huius uitæ peregrinatione sustentamur; tũ quia uiam nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex ueteri Ecclesiæ catholicæ instituto seruari uidemus, ut nemo fidelium sine hoc sacramento e uita excedat. Ac uetustissimi quidẽ Patres, Apostoli auctoritatem secuti, cenæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum uocarunt, quod in illo nouissimæ cenæ salutari mysterio a Christo domino sit instituta. neque uero propterea a cibo, aut potione Eucharistiam conficere, aut sumere licet; quod ab apostolis salutariter introducta consuetudo, quemadmodum ueteres scriptores memoriæ prodiderunt, perpetuo retenta, ac seruata est, ut a ieiunis tantum perciperetur. Sed, explicata nominis ratione, docendum erit, hoc uerum esse sacramentum, atque unum ex septem illis, quæ 1. Cor. 11 D. August.

sancta

sancta Ecclesia semper religiose coluit, ac uenerata est. nam cum calicis consecratio fit, mysterium fidei appellatur. Praeterea, ut infinita pene sacrorum scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter uera sacramenta numerandum esse, perpetuo senserunt; ex ipsa ratione, & natura sacramenti idem conuincitur. etenim in eo signa sunt externa, & sensibus subiecta. habet deinde gratiae significationem, & efficientiam. praeterea de Christi institutione neque euangelistae, neque Apostolus dubitandi locum relinquunt. Quae omnia cum in unum conueniant ad sacramenti ueritatem confirmandam; nullis alijs argumentis opus esse perspicitur. Sed illud diligenter Pastoribus obseruandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando sacramenti nomen sacri scriptores tribuerunt. interdum enim & consecratio, & perceptio, frequenter uero & ipsum Domini corpus, & sanguis, qui in Eucharistia continetur, sacramentum uocari consueuit. ait enim D. Augustinus, sacramentum hoc duobus constare, uisibili scilicet elementorum specie, & inuisibili carne, & sanguine ipsius domini nostri Iesu Christi. Atque ad eundem modum hoc sacramentum adorandum esse, nimirum corpus & sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verum haec omnia minus proprie sacramenta dici perspicuum est. Ipsae autem panis & uini species ueram & absolutam huius nominis rationem habent. Sed quantum hoc sacramentum a

D. August.

reliquis

reliquis omnibus differat, facile colligitur. nam cetera sacramenta materiæ usu perficiuntur, dum scilicet alicui administrari ea contingit. Baptismus enim sacramenti naturam tunc adipiscitur, cum re ipsa homo aqua abluitur: at uero ad Eucharistiæ perfectionem satis est ipsius materiæ consecratio: utrumque enim sacramentum esse non desinit, quãuis in pyxide asseruetur. Deinde in conficiendis alijs sacramentis nulla fit materiæ, atque elementi in aliam naturam mutatio. Etenim baptismi aquã, aut chrismatis oleum, cum illa sacramenta administrantur, priorem aquæ, & olei naturam non amittunt: in Eucharistia uero, quod panis, & uinum ante consecrationem erat, confecta consecratione uere est corporis & sanguinis Domini substantia. Licet autem duo sint elementa, panis scilicet, & uinum, ex quibus integrum Eucharistiæ sacramentum conficitur: non tamen plura sacramenta, sed unum tantum esse, Ecclesiæ auctoritate docti confitemur. aliter enim septenarius sacramẽtorum numerus, quemadmodum semper traditum, atque a Concilijs, Lateranensi, Florentino, & Tridentino, decretum est, constare non poterit. nam cum huius sacramenti gratia unũ corpus mysticum efficiatur, ut sacramentum ipsum rei, quam efficit, conueniat; unũ esse oportet, atque unũ quidẽ, nõ quia indiuiduum sit, sed quia unius rei significationem habet. Nam quẽadmodum cibus, et potio, quæ duæ diuersæ res sunt, ad unã tantum rem adhibẽtur, ut

scilicet

scilicet uires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuersas sacramenti species respondere, consentaneum fuit, quæ cibum spiritualem significarent, quo mentes sustinentur, & recreantur. Quare a Do
Ioan.6 *mino saluatore dictum est: Caro mea uere est cibus, et sanguis meus uere est potus. Sed diligenter explicandum est, quid Eucharistiæ sacramentum significet; ut fideles sacra mysteria oculis intuentes, simul etiam diuinarum rerum contemplatione animum pascant. Tria uero sunt, quæ nobis hoc sacramento indicantur. Primum est Christi domini passio, quæ iá præterijt: ipse enim docuit; Hoc*
Luc.22 *facite in meam commemorationem: & Aposto-*
1.Cor.11 *lus testatus est; Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec ueniat. Alterum est diuina, & cælestis gratia, quæ præsens ad animam alendam & conseruandam hoc sacramento tribuitur. Quemadmodum enim baptismo in nouam uitá gignimur, Confirmatione roboramur, ut Satanæ repugnare, & palam Christi nomen profiteri possimus: ita Eucharistiæ sacramento alimur, ac sustentamur. Tertium est, quod futurum prænunciat, æternæ iucunditatis, & gloriæ fructus, quem in cælesti patria ex Dei promissione capiemus. Hæc igitur tria, quæ instantis, præteriti, & consequentis temporis uarietate distingui perspicuum est, sacris mysterijs ita significantur, ut totum sacramentum, quamuis ex diuersis speciebus constet, ad singula*

horum

horum declaranda, tamquam ad unius rei significationem, referatur. Sed in primis cognoscenda est a Pastoribus huius sacraméti materia; tum ut ipsi rite illud possint conficere; tum etiam ut fideles admoneantur, cuius rei symbolum sit, atque eius rei, quam significat, studio, & desiderio exardescant. Duplex itaque est huius sacraméti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agetur: de altera postea dicendum erit. Nam, ut docent euangelistæ Matthæus, Marcus, & Lucas, Christus dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens; Hoc est corpus meum. Apud Ioannem quoque idem Saluator noster se ipsum panem appellauit, cum inquit: Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi. Cum autem uaria sint panis genera, uel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex ordeo, aut ex leguminibus, ceterisq. terræ fructibus cõfectus est; uel quia diuersis qualitatibus præditi sunt: (uni enim fermentum additur, alter uero ferméti omnino expers esse potest) quod ad primum attinet, Saluatoris uerba ostendunt, panem ex tritico confici oportere. communi enim loquendi consuetudine, cum panis absolute dicitur, panem ex tritico intelligi satis constat. Id etiam ueteris testamenti figura declaratur. præceptum enim a Domino fuerat, ut panes propositionis, qui hoc sacramentum significabant, ex simila cõficerentur. Sed quemadmodum nullus panis, nisi triticeus, apta ad sacramentum materia putandus est;

Matth. 26 Mar. 14 Luc. 22

Ioan. 10

Leuit. 24

R (hoc

(hoc enim apostolica traditio nos docuit, & Ecclesiæ catholicæ auctoritas firmauit ita etiam ex iis,
Matth.26 quæ Christus dominus gessit, azymum esse debere,
Mar.14 facile intelligitur. ipse enim primo azymorum die,
Luc.22 quo nihil fermentati domi habere Iudæis licebat, hoc sacramentum confecit, atque instituit. Quod si quis Ioannis euangelistæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia ante festum diem Paschæ acta esse commemorat; ea ratio facile dissolui potest. Etenim quem primum azymorum diem ceteri euangelistæ appellarút, quod feria quinta uesperi dies festi azymorum inciperent, quo tempore Saluator noster
Ioan.13 Pascha celebrauit; eum ipsum diem Ioannes pridie Paschæ fuisse describit; ut qui diei naturalis spatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum existimarit.
D. Chrys. Quapropter diuus etiá Chrysostomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad uesperam azyma comedenda essent. Sed azymi panis consecratio quantum conueniat integritati, & mentis munditiæ, quá fideles
1.Cor.5 ad hoc sacramentum afferre debent, ab Apostolo docemur, cum inquit: Expurgate uetus fermentú, ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi; etenim Pascha nostrú immolatus est Christus: itaque epulemur non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & ueritatis. Neque tamen ea qualitas adeo necessaria existimanda est, ut, si illa pani desit, sacramétum confici nõ possit; utrumque enim panis genus

ueram

ueram & propriam panis rationem; & nomē habet. Quamquam nemini licet priuata auctoritate, uel potius temeritate laudabilem Ecclesiæ suæ ritum immutare: atque eo minus id facere Latinis sacerdotibus permissum est, quibus præterea Pontifices Max. præceperunt, ut ex azymo tantum sacra mysteria conficerent. Atque hæc de altera huius sacramenti materia exposuisse satis sit: in quo tamen illud animaduertendum est, quam multa materia ad sacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non esse; cum illorum etiam certus numerus definiri nequeat; qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere. Superest, ut de altera huius sacramenti materia, & elemento dicatur. est autem uinum ex uitis fructu expressum, cui modicum aquæ permistum sit. nam Dominum saluatorem uino in huius sacramenti institutione usum esse, catholica Ecclesia semper docuit; cum ipse dixerit; Non bibam a modo de hoc genimine uitis usque in diem illum. Quo in loco Chrysostomus, De genimine, inquit, uitis, quæ certe uinum, non aquam, produxit. Vt tanto ante illorum hæresim, qui aquam solam in hisce mysterijs adhibendam senserunt, conuellere uideretur. Aquam uero, Dei Ecclesia uino semper admiscuit; primum, quod id a Christo domino factum esse, & Conciliorum auctoritate, & sancti Cypriani testimonio comprobatur; deinde, quod sanguinis, & aquæ, quæ ex eius

Matth. 26
Mar. 14
S. Chryſ.
S. Cypria.

latere exierunt, hac permistione memoria renouatur. Tum uero aquæ, ut in Apocalypsi egimus, populum designant: quare aqua uino admista fidelis populi cum Christo capite coniunctionem significat. atque hoc ex apostolica traditione perpetuo sancta Ecclesia seruauit. Sed quamuis aquæ admiscendæ ita graues rationes sint, ut eá sine mortali peccato prætermittere non liceat; ea tamen si desit, sacramentum constare potest. Illud autem Sacerdotibus animaduertendum est, quemadmodum in sacris mysterijs aquam uino adhibere oportet, sic etiam modicam infundendam esse. nam ecclesiasticorum scriptorum sententia, & iudicio, aqua illa in uinum conuertitur. quare de eo Honorius Pontifex ita scribit: Perniciosus in tuis partibus inoleuit abusus, uidelicet, quod maior quantitas aquæ in sacrificio, quam uini, adhibetur; cum, secundum consuetudinem rationabilem Ecclesiæ generalis, longe plus uini, quam aquæ, adhibendum sit. Huius igitur sacramenti hæc duo tantum elementa sunt: ac meritoq; pluribus decretis sancitum est, ne quid aliud præter panem, & uinum, quod nonnulli facere non uerebantur, offerre liceat. Sed iam uidendum est, hæc duo panis, & uini symbola quam apta sint ad eas res declarandas, quarum sacramenta esse credimus, & confitemur. Primum enim Christum nobis significant, ut uera est hominú uita. ipse enim Dominus ait: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Cum igitur corpus

Apoc.17

Honorius papa

Ioan.6

corpus Christi domini uitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui eius sacramentum pure, & sancte suscipiunt; recte iis potissimum rebus conficitur, qui bus hæc uita continetur: ut fideles facile possint in telligere, pretiosi corporis, & sanguinis Christi communione mentem, animumque saturari. Nonnihil etiam hæc ipsa elementa ad id ualent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in sacramento corporis, et sanguinis Domini ueritatem. nam cum panem, & uinum in humanam carnem & sanguinem ui naturæ quotidie immutari animaduertamus, facilius adduci possumus hac similitudine, ut credamus, panis, & uini substantiam in ueram Christi carnem, uerumque eius sanguinem cælesti benedictione conuerti. Affert etiá aliquid adiumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Vt enim, etsi nulla extrinsecus panis, & uini mutatio apparet, tamen eorú substantia in carné, & sanguiné Christi uere transit: ita etiam, tametsi in nobis nihil immutatum uidetur, interius tamen ad uitá renouamur, dum ueram uitam Eucharistiæ sacramento accipimus. Accedit ad hæc, quod, cú unum Ecclesiæ corpus ex multis mébris cópositum sit, nulla re magis elucet ea coniunctio, quá panis uiniq. elementis. panis enim ex multis granis cóficitur, et uinú ex multitudine racemorum existit. atque ita nos cú multi simus, huius diuini mysterij uinculo arctissime colligari, & tamquam unum corpus effici declarant.

Euchari-
stiæ confi
ciẽdæ for
ma, & il-
lius effe-
ctus admi
randi.

Sequitur nunc, ut de forma, quâ ad consecrandum panem uti oporteat, agatur; non quidem eius rei causa, ut hæc mysteria fideli populo, nisi necessitas cogat, tradantur; (eos enim, qui sacris initiati non sunt, de his erudiri necessarium non est) sed ne, formæ ignoratione, in sacramento conficiendo a sacerdotibus turpissime peccetur, itaque a sanctis euangelistis, Matthæo, & Luca, itemque ab

Matth.26
Mar.14
Luc.22
1.Cor.10

Apostolo docemur, illam esse formam, HOC EST CORPVS MEVM. *scriptum est enim: Cenantibus illis accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum. Quæ quidem consecrationis forma cum a Christo domino seruata sit, ea perpetuo catholica Ecclesia usa est. Prætermittenda sunt hoc loco sanctorum Patrum testimonia, quæ infinitum esset enumerare, & concilij Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu est; cum præsertim ex illis Saluatoris uerbis; Hoc facite in meam commemorationem; idem liceat cognoscere. nam quod Dominus faciendum præcepit, non solum ad id, quod egerat, sed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad uerba maxime pertinere intelligendum est, quæ non minus efficiendi, quam significandi causa prolata erant. Sed ratione etiam id facile persuaderi potest. nam forma ea est, qua illud significatur, quod in hoc sacramento efficitur: cum autem hæc uerba id, quod fit, significent, ac declarent, hoc est panis cõuersionem*

sionē in uerum Domini nostri corpus; sequitur, formam in illis ipsis uerbis constituendam esse. in quā sententiam, quod ab Euangelista dictum est, Benedixit, licet accipere. perinde enim uidetur intelligendum, ac si dixisset, accipiens panem benedixit, dicens; Hoc est corpus meum. Quamuis enim Euāgelista uerba illa, Accipite, & comedite, praposuerit: illis tamen non materiæ consecrationē, sed usum tantummodo significari, perspicuum est. quare a sacerdote quidem omnino proferri debent, sed ad sacramentum conficiendum necessaria non sunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, ENIM, *in corporis, & sanguinis consecratione: aliter enim fiet, ut, si hoc sacramentum nemini administrandum sit, confici non oporteat, aut non possit quidem; cum tamen dubitare non liceat, quin sacerdos, prolatis ex more, atque instituto sanctæ Ecclesiæ uerbis Domini, aptam panis materiam uere consecret; quamuis deinde cōtingat, ut nulli unquam sacra Eucharistia administretur. Iam uero, quod ad uini, quæ est altera huius sacramenti materia, consecrationem attinet; ob eandem causam, quam supra commemorauimus, opus est, ut sacerdos eius formam cognitam, & perspectam habeat. Eam igitur his uerbis comprehendi, certo credendum est: Hic est calix sanguinis mei, noui, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Ex quibus uerbis plura quidem a sacris* Matth. 26

 scripturis

scripturis colliguntur: quædam uero in Ecclesia ex apostolica traditione conseruata sunt. nam quod di-
Luc.22 citur: Hic est calix: a D. Luca, & ab Apostolo
1.Cor.11 scriptum est. quod uero sequitur: Sanguinis mei, uel sanguis meus noui testamenti, qui pro uobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum:
Luc.22 partim a D. Luca, partim a D. Matthæo dictum
Matth.26 est. Verba autem illa, Aeterni, &, Mysterium fidei, sancta traditio, catholicæ ueritatis interpres & custos, nos docuit. Verum de hac forma nemo dubitare poterit, si, quod antea dictum est de forma consecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. constat enim, ijs uerbis, quæ uini substantiam in sanguinem Domini conuerti significant, huius elementi formam contineri. Quare cum uerba illa hoc aperte declarent, perspicuum est, aliam formam constituendam non esse. Exprimunt autem præterea quosdam effusi sanguinis in passione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc sacramentum maxime pertinent. Vnus est, aditus ad æternam hereditatem, quæ noui, atque æterni testamenti iure ad nos uenit. Alter est, aditus ad iustitiam per mysterium fidei: Iesum enim per fidem in sanguinem eius propitiatorem Deus proposuit, ut ipse sit iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Tertius est, remissio peccatorum. Quoniam uero hæc ipsa consecrationis uerba plena mysteriorũ sunt, aptissimeque ad rem cõueniunt, diligentius perpẽdere ea oportet.

Quod

Quod uero dicitur; Hic est calix sanguinis mei; sic intelligendum est: Hic est sanguis meus, qui hoc calice continetur. Recte autem, & apposite, dum sanguis hic, ut est fidelium potus, consecratur, calicis mentio facienda est: neque enim sanguis huiusmodi potionem satis significare uideretur, nisi uase aliquo exceptus esset. Sequitur deinde, Noui testamenti: quod quidem ob eam rem additum est, ut intelligeremus Christi domini sanguinem non figura, quemadmodum in ueteri testamento fiebat, (de eo enim apud Apostolum ad Hebræos legimus, Sine sanguine testamentum dedicatum non esse) sed uere, & re ipsa hominibus tradi; quod ad nouum testamentum pertinet: quare Apostolus inquit: Ideo noui testamenti mediator est Christus, ut, morte intercedente, repromissionem accipiant, qui uocati sunt, æternæ hereditatis. Verbum uero, Aeterni, ad hereditatem æternam, quæ Christi domini, æterni testatoris, morte ad nos iure peruenit, referendum est. Quod subiungitur, Mysterium fidei; non rei ueritatem excludit, sed, quod occulte latet, atque ab oculorum sensu remotissimum est, certa fide credendum esse significat. Diuersa uero hisce uerbis sententia hoc loco subiecta est ab ea, quam habent, cũ baptismo etiam tribuuntur. nam quod sanguinem Christi, sub uini specie latentem, fide cernimus, mysterium fidei dicitur: at baptismus, quoniam uniuersam Christianæ fidei professionem complectitur, a nobis fidei sacramentum, a Græcis Heb. 9

myste

mysterium iure appellatur. Quamquam alia etiam ratione sanguinem Domini, fidei mysterium dicimus; quod scilicet in eo maxime plurimum difficultatis, & negotij humana ratio experiatur, cum nobis fides credẽdum proponit, Christum dominum uerum Dei filium, simulque Deum, & hominem, mortem pro nobis pertulisse; quæ quidem mors sanguinis sacramento designatur. Quapropter apposite hoc loco potius, quam in consecratione corporis, passio Dominica commemoratur, his uerbis: Qui effundetur in remissionem peccatorum. Sanguis enim, separatim consecratus, ad passionẽ Domini, & mortem, & passionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem uim & momentum habet. Sed uerba illa, quæ adduntur; Pro uobis, &
Matth. 26 *pro multis; a Matthæo, & Luca, singula a singu-*
Luc. 22 *lis sumpta sunt; quæ tamen sancta Ecclesia, spiritu Dei instructa, simul coniunxit: pertinent autem ad passionis fructum, atque utilitatem declarandam. nam si eius uirtutem inspiciamus; pro omnium salute sanguinem a Saluatore effusum esse fatendum erit: si uero fructum, quem ex eo homines percepe rint, cogitemus; non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem peruenire, facile intelligemus. Cum igitur, Pro nobis, dixit; uel eos, qui aderant, uel delectos ex Iudæorum populo, quales erant discipuli, excepto Iuda, quibuscum loquebatur, significauit. Cum autem addidit; Pro multis; reliquos electos ex Iudæis, aut gentibus*

intelligi

intelligi uoluit. Recte ergo factum est, ut, pro uniuersis, non diceretur; cum hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum delectis solum attulit. Atque huc spectant uerba illa Apostoli; Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et quod Dominus apud Ioannem inquit; Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt. Plurima alia in huius consecrationis uerbis latent mysteria; quæ Pastores assidua rerum diuinarum meditatione, & studio ipsi per se, iuuante Domino, facile assequentur.

Hebr. 9

Ioan. 17

Sed iam ad earum rerum explicationẽ oratio conuertatur; quæ ut a fidelibus ignorẽtur, nullo modo cõmittendum est. Ac quoniã Apostolus admonet, grauissimũ scelus admitti ab iis, qui non dijudicant corpus Domini; hoc in primis doceãt Pastores, animũ atque rationem a sensibus omni studio auocandam esse. si enim fideles ea tantum in hoc sacramẽto contineri sibi persuaserint, quæ sensibus percipiunt; in summã impietatem adducantur, necesse est; cum nihil aliud, præter panis, ac uini speciem, oculis, tactu, odoratu, gustu sentientes, panẽ tantummodo, ac uinum in sacramẽto esse iudicauerint. Curandum igitur est, ut fideliũ mentes, quam maxime fieri potest, a sensuum iudicio abstrahantur, atque ad immensam Dei uirtutem, et potentiam contemplandam excitentur. Tria enim sunt maxime admiranda, atque suscipienda; quæ in hoc sacramento

1. Cor. 11

uerbis consecrationis effici, fides catholica sine ulla dubitatione credit, ac confitetur. Primum est, uerum Christi domini corpus, illud idem, quod natum ex uirgine, in cælis sedet ad dexteram Patris, hoc sacramento contineri. Alterum est, nullam in eo elementorum substantiam remanere; quamuis nihil magis a sensibus alienum, & remotum uideri poßit. Tertium est, quod ex utroque facile colligitur, & si uerba consecrationis id maxime exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut aliis sensibus percipiuntur, sine ulla re subiecta esse, mira quadã, atque inexplicabili ratione. Ac panis quidẽ, & uini accidẽtia omnia licet uidere: quæ tamen nulli substantiæ inhærẽt, sed per ipsa cõstant: cum panis, & uini substantia in ipsum Domini corpus & sanguinẽ ita mutetur, ut panis, & uini substãtia omnino esse desinant. Verum, ut prius de primo agatur, conẽtur Pastores explicare, quam perspicua, & clara sint Saluatoris nostri uerba, quæ
Matth.26 corporis eius ueritatem in sacramẽto demõstrant.
Mar.14 nam cum inquit: Hoc est corpus meum: Hic est
Luc.22 sanguis meus: nemo, qui modo sanæ mentis sit, ignorare potest, quid nobis intelligendum sit; præsertim cum de humana natura sermo habeatur: quam in Christo uere fuisse, catholica fides dubitare nemi-
S.Hilar. nẽ patitur: ut uir sanctißimus, atq. doctißimus Hilarius præclare scripserit, de ueritate carnis et sanguinis Christi, cũ ex ipsius Domini professione, & fide nostra, caro eius uere sit cibus, relictum nõ esse

ambigendi

ambigendi locum. Verum alter præterea locus a Paſtoribus enucleandus eſt; ex quo aperte licet cognoſcere, uerum Domini corpus, & ſanguinem in Euchariſtia contineri. nam Apoſtolus poſteaquã commemorauit, panem, & uinum a Domino conſecratum, & ſacra myſteria apoſtolis ſuis adminiſtrata eſſe, ſubiungit: Probet autẽ ſe ipſum homo, ac 1.Cor. 11
ſic de pane illo edat, & de calice bibat: qui.n. manducat, & bibit indigne, iudiciũ ſibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quod ſi, ut hæretici dictitant, nihil aliud in ſacramento uenerandum eſſet præter memoriam & ſignum paſſionis Chriſti; quid opus erat tam grauibus uerbis fideles hortari, ut ſe ipſos probarent? Graui enim illa, IVDICII, uoce declarauit Apoſtolus, nefarium aliquod ſcelus ab eo admitti, qui impure ſumens corpus Domini, quod in Euchariſtia occulte latet, ab alio ciborum genere non diſtinguit. quod etiam ſupra in eadem epiſtola uberius explicauit Apoſtolus his uerbis: Calix benedictionis, cui be- 1.Cor.10
nedicimus, nõ ne cõmunicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis, quem frangimus, non ne participatio corporis Domini eſt? Quæ quidẽ uerba uerã corporis et ſanguinis Chriſti domini ſubſtantiã demõſtrant.

Hæc igitur ſcripturæ loca a Paſtoribus explicãda erunt, atque in primis docendum, nihil in eis dubij, aut incerti relictum eſſe; præſertim cum hæc Eccleſiæ Dei ſacroſancta auctoritas interpretata ſit: ad cuius ſententiæ cognitionem duplici uia & ratione

ratione possumus peruenire. Prima est, cum Patres, qui ab initio Ecclesiæ, atque omni deinceps ætate floruerunt, & ecclesiasticæ doctrinæ optimi testes sunt, consulimus. hi uero summo cõsensu omnes huius dogmatis ueritatem apertissime tradiderunt: quorum singula testimonia afferre, quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, uel indicare potius, ex quibus iudicium de ceteris facile fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de ijs, qui initiantur mysterijs, testatus est, uerum Christi corpus in hoc sacramento sumi, sicut uerum ex uirgine sumptum est; idque certissima fide tenendum esse: & alio loco docet, ante consecrationem panem ibi esse, post consecrationem autem carnem Christi.

D. Ambr.

D.Chryſ. Accedat alter testis D. Chrysostomus, non minoris fidei, & grauitatis: qui quidem cum multis alijs in locis hanc ipsam ueritatem profitetur, & docet, tum uero præcipue homilia 60. de ijs, qui sacra mysteria impure sumunt, itemque homilia 44. & 45. in sanctum Ioannem: ait enim: Pareamus Deo, neque contradicamus; licet uel cogitationibus, uel oculis nostris uideatur aduersari, quod dicitur: Ipsius enim sermo infallibilis est; sensus noster facile seducitur. His uero omni ex parte consentiunt, quæ D. Augustinus, acerrimus catholicæ fidei propugnator, semper docuit; atque in primis titulum psalmi 33. explanans: scribit enim: Portare se in manibus suis, homini impos-

S.Auguſt.

impossibile est, solique Christo conuenire potest: ferebatur enim ille in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait, Hoc est corpus meum. Ac Cyrillus præterea, Iustinus, & Irenæus adeo aperte lib. 4. in Ioannem ueram Domini carnem in hoc sacramento esse affirmat, ut eius uerba nullis possint fallacibus, & captiosis interpretationibus obscurari. Quod si Pastores alia etiam Patrum testimonia requirent, facile erit sanctos Dionysium, Hilarium, Hieronymum, Damascenum addere, innumerabilesque alios, quorum de hac re grauissimas sententias, doctorum, & piorum hominum industria, & labore in unum congestas, passim legimus. Altera restat uia, qua sanctæ Ecclesiæ iudicium in ijs, quæ ad fidem pertinent, inuestigare liceat, contrariæ scilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At uero constat, semper corporis Christi ueritatem in sancto Eucharistiæ sacramento, ita per uniuersam Ecclesiam diffusam, & disseminatam esse, & consentienti uoluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantummodo esse assereret, statim in Vercellensi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum fuerat, omnium sententijs condemnatus, ipse hæresim suam anathemati addixerit. qui postea cum ad eandem impietatis insaniam rediisset, tribus alijs Concilijs, Turonensi, & duobus Romanis, quorum alterū Nicolaus II, alterū Gregorius VII, Pontifices Max. conuo-

S. Cyrill. Iustinus, & Irenæus.

conuocarunt, damnatus est. Eam postea sentētiam
Cōc. Lat. *Innocentius III. in Concilio Lateranensi magno*
Constant. *cōfirmauit: ac deinceps a Florētina, & Tridentina*
Cōc. Flo *Synodis eiusdem ueritatis fides apertius declarata,*
Trid. *ac stabilita est. Hæc igitur si pastores diligenter exposuerint; (ut nihil dicamus de iis, qui erroribus obcæcati, nihil magis, quam ueritatis lucem, oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes summa quadam lætitia, & uoluptate afficere poterūt; cum præsertim fidelibus dubitare nō liceat, quin inter ceteros fidei articulos huius etiā dogmatis fides comprehendatur. nam cum Dei summam omnium rerum potestatem credūt, & confitentur; credant etiam necesse est, potestatem ei non defuisse maximi huius operis efficiendi, quod in Eucharistiæ sacramento admiramur, & colimus. Deinde cum credunt sanctam Ecclesiam catholicam; necessario sequitur, ut simul credant eam esse, quā explicauimus, huius sacramenti ueritatem. Sed nihil est profecto, quod ad piorum iucunditatem, & fructum addi possit, cum huius altissimi sacramenti dignitatem contemplantur. Primum enim intelligunt, quanta sit euangelicæ legis perfectio, cui datum est, id re ipsa habere, quod signis tantum*
c. Diony. *& figuris Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare diuinitus dictum est a Dionysio, Ecclesiam nostram mediam esse inter synagogam, & supremam Hierusalem, ac propterea utriusque participem. Ac profecto satis mirari fideles*

num-

numquam poterunt sanctæ Ecclesiæ perfectionem, eiusque gloriæ altitudinem; cum inter eam & cælestem beatitudinem unus tantum gradus interesse uideatur, Hoc enim nobis cum cælitibus commune est, ut utrique Christum Deum, & hominem præsentem habeamus: sed quo uno gradu ab eis distamus, illi præsentes beata uisione perfruuntur; nos præsentem, & tamen ab oculorum sensu remotum, sacrorum mysteriorum admirabili integumento se occultantem, firma, & constanti fide ueneramur. Præterea, fideles hoc sacramento Christi Saluatoris nostri perfectissimam charitatem experiuntur. eius enim bonitatem maxime decuit, naturam, quam a nobis sumpserat, a nobis numquam subtrahere, sed, quantum fieri posset, esse, uersarique nobiscum uelle: ut illud omni tempore uere, & proprie dictum uideretur: Deliciæ meæ, esse cum filijs hominum. Prouer. 8

Iam uero hoc loco a Pastoribus explicádum est, non solum uerum Christi corpus, & quidquid ad ueram corporis rationem pertinet, ueluti ossa, & neruos, sed etiam totum Christum in hoc sacramento contineri. Docere autem oportet, Christum nomen esse Dei & hominis, unius scilicet personæ, in quo diuina, & humana natura coniuncta sit. quare utramque substantiam, & quæ utriusque substantiæ consequentia sunt, diuinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima, & omnibus corporis partibus, & sanguine etiam constat,

De concomitantia partiũ corporis christi in hoc sacramento.

S comple-

complectitur: quæ omnia in sacramento esse credendum est. nam cum in cælo tota humanitas diuinitati in una persona & hypostasi cõiuncta sit; nefas est suspicari, corpus, quod in sacramento inest, ab eadem diuinitate seiunctum esse. In quo tamen Pastores animaduertant, necesse est, non omnia eadem ratione, aut uirtute in hoc sacramento contineri. Quædam enim sunt, quæ ex ui, & efficientia consecrationis in sacramento esse dicimus. nam cum uerba illa efficiant, quidquid significant, id esse in sacramento ex ui sacramẽti, diuinarum rerum scriptores appellarunt, quod uerborum forma exprimitur. ita si contingeret, ut aliquid ab alijs rebus omnino seiunctum esset, id solum, quod forma significaret, in sacramento esse, cetera non item esse docuerunt. quædam uero in sacramento continentur, quod illis rebus coniuncta sint, quæ forma exprimuntur. nam cum forma, quæ ad panem consecrandum adhibetur, corpus Domini significet, cum dicitur; Hoc est corpus meum; ipsum Christi domini corpus ex ui sacramẽti in Eucharistia erit. At quia corpori sanguis, anima, & diuinitas coniungitur, hæc quoque in sacramento erunt omnia, non quidem ex cõsecrationis uirtute, sed ut ea, quæ corpori coniuncta sunt. Atque hæc ex concomitantia in sacramento esse dicuntur: qua ratione totum Christum in sacramento esse perspicuum est. si enim duo aliqua inter se re ipsa coniungantur; ubi unũ sit, ibi alterum etiã esse necesse est. Sequitur itaque,

totum

totum Christum usque adeo tam in panis, quam in uini specie contineri, ut, quemadmodum in panis specie non corpus modo, sed etiam sanguis, & totus Christus uere inest, sic contra in uini specie non solum sanguis, sed corpus, & totus Christus uere insit. Sed quamquam hæc ita se habere, omnibus fidelibus certum & persuasissimum esse debet: optimo tamen iure institutum est, ut separatim duæ consecrationes fierent. Primo enim, ut passio Domini, in qua sanguis a corpore diuisus est, magis referatur: cuius rei causa in consecratione sanguinem effusum esse meminimus. Deinde maxime consentaneum fuit, ut quoniam sacramento ad alendam animam utendum nobis erat, tamquam cibus & potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare perspicuum est. Neque uero illud prætermittendum, non solum in utraque specie, sed in quauis utriusque speciei particula totũ Christum contineri. sic enim Augustinus scriptum reliquit: Singuli accipiunt Christum dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis. Atque id præterea ex euangelistis facile colligi potest. neque enim credendum est, singula panis frusta propria uerborum forma a Domino consecrata esse, sed eadem simul omnem panem, qui ad sacra mysteria conficienda, atque apostolis distribuenda satis futurus esset. id quod de calice factum esse apparet, cum ipse dixit: Accipite, & diuidite inter uos.

D. Augu.

Luc. 22

Hactenus quæ explicata sunt, eo pertinēt, ut ostendant Pastores, uerum Christi corpus, & sanguinem in Eucharistiæ sacramento contineri. Nunc, quod alterum erat propositū, docebunt, etiā panis et uini substantiam in sacramento post consecrationem non remanere. Hoc uero quamuis maximam admirationem merito habere possit, tamen cūm eo, quod prius demonstratum est, necessario coniungitur. Etenim si est uerum Christi corpus sub panis, & uini specie post consecrationem; omnino necesse est, cum ibi antea non esset, hoc uel loci mutatione, uel creatione, uel alterius rei in ipsum conuersione factum esse. At uero fieri non posse constat, ut corpus Christi in sacramento sit, quod ex uno in alium locum uenerit. ita enim fieret, ut a cæli sedibus abesset: quoniam nihil mouetur, nisi locum deserat, a quo mouetur. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest. relinquitur ergo, ut in sacramento sit corpus Domini, quod panis in ipsum conuertatur. quare nulla panis substantia remaneat, necesse est. Hac ratione adducti Patres, & maiores nostri, in Concilijs, Lateranensi magno, & Florentino, huius articuli ueritatem apertis decretis confirmarunt: a Tridentina uero Synodo explicatius ita definitum est: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis, & uini, una cum corpore, & sanguine domini nostri Iesu Christi; anathema sit. Hæc uero ex testimonijs scriptu-

Lat. Cōc.
Eugen. 4
Decr.
Trid. Syn.

scripturarum facile fuit colligere; primum, quod in eius sacramenti institutione ipse Dominus dixit; Hoc est corpus meum. uocis enim, HOC, ea uis est, ut omnem rei præsentis substantiā demonstret. quod si panis substantia remaneret, nullo modo uere dici uideretur; Hoc est corpus meum. Deinde Christus dominus apud Ioannem, Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita; panem uidelicet carnem suam uocans. Ac paulo post subiecit. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. & rursus: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Cum ergo tam claris, & perspicuis uerbis carnem suam panem, & cibum uerum, sanguinem item uerum potum nominauerit; satis uidetur declarasse, nullam in sacramento substantiam panis, & uini remanere. Atque hanc perpetuo sanctorum Patrum consentientem fuisse doctrinam, qui eos euoluerit, facile intelliget. D. quidem Ambrosius ita scribit: Tu forte dicis: meus panis est usitatus: sed panis iste, panis est ante uerba sacramentorum: ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Quod quidē ut facilius probare poßet, uaria deinde affert exēpla, & similitudines. Alibi uero, cum uerba illa interpretaretur; Omnia, quæcumque Dominus uoluit, fecit in cælo, & in terra; Licet, inquit, figura panis, & uini uideatur, nihil tamen aliud, quam caro Christi, & sanguis, post consecrationem credendum

Matth. 26
Mar. 14
Luc. 22
1. Cor. 11
Ioan. 6
D. Ambr.

dum est. Atque eisdem fere uerbis eandem senten-
S.Hilar. *tiam sanctus Hilarius exponens, docuit, quamuis extrinsecus panis, & uinum uideatur, uere tamen corpus, & sanguinem Domini esse. Sed moneât Pastores hoc loco, mirandum non esse, si post consecrationem panis etiam uocetur. hoc enim nomine Eucharistia appellari consueuit; tum quia panis speciem habeat; tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis uim, quæ panis propria est, adhuc retineat. Eam autem esse sacrarum litterarum consuetudinem, ut res ita appellet, cuiusmodi esse ui-*
Gen.18 *deantur, satis ostendit, quod in Genesi dictum est,*
Act.1 *tres uiros Abrahæ apparuisse, qui tamen tres angeli erant. Et duo illi, qui apostolis, ascendente, in cælum Christo domino, apparuerunt, cum essent angeli, uiri dicuntur. Difficillima est omnino huius mysterij explicatio; sed tamen conabuntur Pastores, ijs, qui magis in diuinarum rerum cognitione profecerunt, (nam qui adhuc imbecilliores sunt, uerendum esset, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere huius admirabilis conuersionis modum: quæ ita fit, ut tota panis substantia diuina uirtute in totá corporis Christi substantiam, totaque uini substantia in totam sanguinis Christi substantiam, sine ulla Domini nostri mutatione, conuertatur. neque enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut augescit, sed in sua substantia totus permanet. quod mysterium*
D. Ambr. *cũ D. Ambrosius declararet, Vides, inquit, quam*

opera-

operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta uis est in sermone domini Iesu, ut inciperent esse, quæ nõ erant, mundus scilicet: quãto magis operatorius est, ut sint, quæ erant, & in aliud cõmutentur? In quã sententiã alij etiã ueteres, et grauissimi Patres scriptum reliquerunt: D. quidem Augustinus: Fideliter fatemur ante cõsecrationẽ panem esse, et uinũ, quod natura formauit, post consecrationẽ uero carnem Christi, et sanguinẽ, quod benedictio consecrauit. Damascenus: Corpus secundum ueritatem cõiunctum est diuinitati, corpus ex sancta uirgine: non quod ipsum corpus assumptum de cælo descendat: sed quod ipse panis, & uinum in corpus & sanguinem Christi transmutentur. Huius itaque admirabilis conuersio conuenienter et proprie a sancta catholica Ecclesia transubstãtiatio est appellata, quemadmodum sacra Tridentina Synodus docuit. Vt enim generatio naturalis, quod forma in ea mutatur, recte, & proprie transformatio dici potest: ita etiam, quod in sacramento Eucharistiæ tota unius re substantia in totam alterius rei substantiam transeat, uerbum transubstantiationis recte, & sapienter a maioribus nostris inuentum est.

D. August.

Damascenus.

Sed illud sæpissime a sanctis Patribus repetitum fideles admonendi sunt, ne curiosius inquirant, quo pacto ea mutatio fieri possit. nec enim percipi a nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione eius rei exemplum aliquod habemus. Verum, quid hoc sit, fide

Sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum pie credẽdũ, non curiose scrutandum.

cognoscendum est; quo modo fiat, curiosius non inquirendum. Non minorem uero cautionem Pastores adhibeant, oportet, in eo etiam mysterio explicando, quo modo Christi domini corpus uel in minima panis particula totum contineatur: uix enim umquam huiusmodi disputationes instituendæ erût: sed tamen, quando Christiana charitas hoc postulauerit, primum quidé meminerint, fidelium animos illa uoce præmunire; Non erit impossibile apud

Luc. 1 Deum omne uerbum. Deinde uero doceant, Christum dominum in hoc sacramento, ut in loco, non esse: etenim locus res ipsas consequitur, ut magnitudine aliqua præditæ sunt: Christum uero dominum ea ratione in sacramento esse non dicimus, ut magnus, aut paruus est, quod ad quantitatem pertinet, sed ut substantia est. substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem, conuertitur. nemo uero dubitat, substantiam æque in paruo atque in magno spatio contineri. eam & aeris substantia, totaque eius natura, sic in parua, ut in magna aeris parte, itemque tota aquæ natura non minus in urnula, quam in flumine, insit, necesse est. Cum igitur panis substantiæ, corpus Domini nostri succedat; fateri oportet, ad eundem plane modum in sacramento esse, quo modo panis substantia ante consecrationem. ea uero utrum sub magna, an sub parua quantitate esset, nihil ad rem omnino pertinebat. Tertium restat, quod in hoc sacramento maximum

mum atque admirabile uideatur; quod quidem, iam duobus alijs explicatis, facilius a Pastoribus tractari posse, existimandum est; panis uidelicet & uini species in hoc sacramento sine aliqua re sub iecta constare. Nam cum antea demonstratum sit, corpus Domini & sanguinem uere in sacramẽto esse, ita ut nulla amplius subsit panis, & uini substantia; quoniam ea accidentia Christi corpori, & sanguini inhærere non possunt; relinquitur, ut supra omnem naturæ ordinem ipsa se, nulla alia re nisa, sustentent. hæc perpetua, & constans fuit catholicæ Ecclesiæ doctrina; quæ etiam facile eorum testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est, nullam residere in Eucharistia panis, aut uini substantiam. Sed nihil magis fidelium pietati conuenit, quam, omissis subtilioribus quæstionibus, huius admirabilis sacramenti maiestatem uenerari, & colere; ac deinde in eo summam Dei prouidentiam suspicere, quod sacrosancta mysteria sub panis, & uini specie administranda instituerit. nam cum a communi hominum natura maxime abhorreat, humanæ carnis esca, aut sanguinis potione uesci; sapientissime fecit, ut sanctissimum corpus et sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, & uini, nobis administraretur, quorum quotidiano, & communi alimento maxime delectamur. Adiunctæ uero etiã sunt duæ illæ utilitates: quarum prima est, quod ab infidelium calumnia liberati sumus, quas facile

effugere non possemus, si Dominum sub propria specie comedere uideremur: altera est, quod, dum corpus, & sanguinem Domini ita sumimus, ut tamen, quo uere sit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam plurimum ualet; quæ fidem, ut sancti Gregorij sententia peruulgatum est, ibi non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum. Hæc autem, quæ hactenus exposita sunt, non nisi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum necessitate explicanda erunt.

S. Gregorius Pont.

De multiplici & admirabili fructu tanti sacramenti.

Verum, quæ de huius admirabili sacramenti uirtute, & fructibus dici possunt, nullum esse genus fidelium existimandum est, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibus maxime necessaria uideri non debeat. Vt enim Eucharistiæ utilitatem fideles intelligant, ob eam potissimum causam, quæ de hoc sacramento tam multis uerbis disseruntur, cognoscenda sunt. Sed quoniam immensæ eius utilitates, & fructus nulla oratione explicari possunt, unus, aut alter locus a Pastoribus tractandus erit, ut ostendant, quanta in sacrosanctis illis mysterijs bonorum omnium copia, & affluentia inclusa sit. hoc uero aliqua ex parte ita assequentur, si, omniũ sacramentorum ui, atque natura patefacta, Eucharistiam fonti, cetera riuulis comparauerint. uere enim ac necessario fons omnium gratiarum dicenda est, cum fontem ipsum cælestium charismatum, & donorum, omniumque sacramentorum aucto-

auctorem Christum dominum admirabili modo in se contineat; a quo tamquam a fonte ad alia sacramenta, quidquid boni, & perfectionis habent, deriuatur. Ex hoc igitur diuinæ gratiæ amplissima munera, quæ nobis hoc sacramento impertiuntur, facile colligi poterunt. Commode etiam fieri uidebitur, si panis, & uini natura, quæ huius sacramenti symbola sunt, perpendatur. nam quos usus corpori panis, & uinum affert, eos omnes animæ saluti, & iucunditati, ac meliori quidem ac perfectiori ratione, Eucharistiæ sacramentum præbet. Neque enim hoc sacramentum in substantiam nostram, ut panis, & uinum, mutatur; sed nos quodam modo in eius naturam conuertimur: ut recte illud D. Augustini ad hunc locum transferri possit: Cibus sum grandium: cresce, & manducabis me: nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ: sed tu mutaberis in me. Quod si gratia, & ueritas per Iesum Christum facta est; in animam quoque influat, est necesse, cum eum pure, & sancte accipit, qui de se ipso dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Nam qui pietatis, & religionis studio affecti hoc sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita filium Dei in se admittant, ut eius corpori tamquam uiua membra inserantur: siquidem scriptum est: Qui manducat me, & ipse uiuet propter me. Item: Panis, quem ego dabo,

D. August.

Ioan. 1

Ioan. 6

Ioan. 6

caro

caro mea est pro mundi uita. Quem locum Cyrillus dum interpretaretur, ait: Dei uerbum uniens se ipsum propriæ carni, fecit ipsam uiuificatiuam. Eum ergo decebat miro quodam modo uniri corporibus per sacram eius carnē, & pretiosum sanguinem, quæ accipimus in benedictione uiuificatiua in pane & uino. Verum, quod dicitur Eucharistia gratiā tribui, Pastores admoneant, oportet, ita intelligendum non esse, perinde ac necesse non sit, ut, qui re ipsa hoc sacramentum utiliter percepturus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constat.n.quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu non uiuit, sacra mysteria non prodesse, ac propterea panis, & uini speciem habent, ut significetur, non quidem reuocandæ ad uitam animæ, sed in uita conseruandæ causa instituta esse.

Verum hoc ideo dictum est, quoniam prima etiā gratia (qua omnes præditos esse oportet, ante quā sacram Eucharistiam ore contingere audeant, ne iudicium sibi manducent, & bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum sacramentum desiderio, & uoto percipiant. Est enim omnium sacramentorum finis, & ecclesiasticæ unitatis, ac coniunctionis symbolum: neque extra Ecclesiam cōsequi gratiam ullus potest. Deinde, quoniam, uti corpus cibo naturali non conseruatur modo, sed etiam augetur, gustusq. nouam quotidie ex eo uoluptatem, & suauitatē percipit: ita etiam sacræ Eucharistiæ

cibus

cibus non solum animā sustētat, sed uires illi addit, efficitque ut spiritus diuinarū rerū delectatione magis ac magis commoueatur: ob eam causam fit, ut, gratiam hoc sacramento tribui, recte, & uerissime dicatur. iure enim mannæ comparari potest, ex Sap. 16 *quo omnis saporis suauitas percipiebatur. Remitti uero Eucharistia, & condonari leuiora peccata, quæ uenialia dici solent, non est quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dū leui aliqua in re parum offendit, totū id Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens,* Sap. 16 *restituit: quemadmodum etiam (neque enim a proposita similitudine discedēdum uidetur) quod innati caloris ui quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento sentimus. Quare merito a D. Ambrosio de hoc cælesti sacra*-D. Ambr. *mento dictum est: Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis. Verum hæc de iis peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non permouetur. Illa præterea in sacris mysteriis uis est, ut nos a criminibus puros, & integros, atque a tentationum impetu incolumes seruet, ac tamquam cælesti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis ueneno facile infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam causam, ut testatur diuus Cypria*-S. Cyprian. *nus, cum olim a tyrannis fideles ad tormenta, & cædem propter Christiani nominis confessionem uulgo raperentur; ne illi forte dolorum acerbitate*

uicti

uicti, in salutari certamine deficerent, uetus in Ecclesia catholica mos fuit, ut eis ab Episcopis Dominici corporis, & sanguinis sacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiscentiæ ardorem restinguat, necesse est. Postremo, ut uno uerbo omnes huius sacraméti utilitates, & beneficia comprehendantur, dicendum est, sacræ Eucharistiæ summam uim esse ad æternam gloriam comparandam. scriptum est enim:

Ioan.6 *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Huius uidelicet sacramenti gratia fideles, dum hanc uitam degunt, summa cõscientiæ pace, & tranquillitate perfruuntur; de-*

3.Reg.19 *inde eius uirtute recreati, non secus atque Elias, qui subcinericij panis fortitudine ambulauit usque ad montem Dei Horeb, cum ex uita emigrandi tẽpus aduenit, ad æternam gloriam, & beatitudinem ascendant. Hæc omnia a Pastoribus latissime explicabuntur, si uel D. Ioannis cap.6. in quo multiplices huius sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint; uel admiranda Christi domini facta percurrentes, ostenderint, cum eos iure ac merito beatissimos fuisse existimamus, in quorum tecta mortalis receptus est, uel qui illius uestis, aut fimbriæ tactu sanitatem recuperarunt; multo nos beatiores, & feliciores esse, in quorum animam immortali gloria præditus ingredi*

non

non grauetur, ut eius uulnera sanet omnia, eamque, amplissimis muneribus ornatam, sibi coniungat.

Verum docendum est, a quibus ingentes illi sacræ Eucharistiæ fructus, qui modo commemorati sunt, percipi possint, neque unam tantum esse communicandi rationem, ut fidelis populus discat meliora charismata æmulari. Recte igitur, & sapienter maiores nostri, ut in Tridentina Synodo legimus, tres huius sacramenti sumendi rationes distinxerunt. Alij enim sacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non uerentur; quos Apostolus ait indigne manducare, & bibere corpus Domini. De his D. Augustinus ita scribit: Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter eius carnem, licet carnaliter, & uisibiliter premat dentibus sacramenta corporis, & sanguinis. Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, nō solum ex his nullum capiunt fructum, sed, ipso Apostolo teste, iudiciū sibi manducant, & bibunt. Alij uero spiritu tantummodo Eucharistiā sumere dicuntur: ij sunt, qui desiderio, & uoto propositum cælestem illum panē comedunt, fide uiua incensi, quæ per dilectionem operatur: ex quo si non omnes, maximos certe utilitatis fructus consequuntur. Alij denique sunt, qui sacramento, & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt; qui cum ex Apostoli doctrina prius se proba-

De usu & modo sumendi sacramenti: deque præparatione cū animi, tum etiā corporis.

1. Cor. 11

D. August.

1. Cor. 11

Ad Gal. 5

1. Cor. 11

probauerint, ac ueste nuptiali ornati ad diuinam hanc mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis, & cælestibus bonis priuare, qui cum ad corporis Domini sacramentum etiam sumendum parati esse possint, satis habent spiritu tantum sacram communionem accipere. Sed iam docendum est, qua ratione præparatos fidelium animos esse oporteat, ante quam ad sacramentalem Eucharistiæ perceptionem ueniant. Ac primum quidem ut pateat, eam præparationẽ maxime necessariam esse, Saluatoris nostri exemplum proponendum est. Nam ante quam apostolis pretiosi corporis, & sanguinis sui sacramenta

Ioan. 13. daret, quamuis iam mundi essent, pedes eorum lauit; ut declararet omnem diligentiã adhibendam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem, & innocentiam desit, cum sacra mysteria percepturi sumus. Deinde uero fideles intelligant, quemadmodum, si optime affecto, & præparato animo Eucharistiam aliquis sumat, amplissimis cælestis gratiæ muneribus ornatur, ita contra, si imparatus accipiat, nõ solum nihil commodi, sed maxima etiam incommoda, & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, & maxime salutaribus hoc proprium est, ut, si in tempore ijs utamur, uehementer prosint; sin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferant. Quare mirandum non est, ingentia quoque, & præclarissima Dei dona

dona, cum bene constituto animo accipiuntur, ad cæleſtem gloriam conſequendam maximo nobis adiumento eſſe; at uero, cum ijs nos ipſos indignos præbemus, ſempiternam mortem afferre. Id uero arcæ Domini exemplo comprobatur. arca enim fœderis, qua nihil præſtantius Iſraeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, a Philiſthæis 1.Reg.5 *ablata ſummam illis peſtem, & calamitatem cum æterno dedecore coniunctam importauit. ſic etiam cibi, qui ore accepti in ſtomachum bene affectum illabuntur, corpora alunt, & ſuſtentant, qui uero in ſtomachum uitioſis humoribus plenum infundi ſolent, graues morbos efficiunt. Primam itaque illam præparationẽ fideles adhibeant, ut diſcernant menſam a mẽſa, hanc ſacram ab alijs profanis, cæleſtem hunc panem a communi. atque hoc fit, cum certo credimus præſens eſſe uerum corpus, & ſanguinem Domini, quem in cælo angeli adorant, ad* Iob.26 *cuius nutum columnæ cæli contremiſcunt, & pauent, cuius gloria plenum eſt cælum, & terra. Hoc nimirum eſt dijudicare corpus Domini, quod* 1.Cor.11 *Apoſtolus admonuit: cuius tamen myſterij magnitudinem uenerari potius oportet, quam in diſputationibus eius ueritatem curioſius perquirere. Altera uero illa præparatio maxime neceſſaria eſt, ut unuſquiſque a ſe ipſo quærat, num pacem cum alijs habeat, num proximos uere atque ex animo diligat. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi* Matth.5

recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Deinde conscientiá nostram scrutari diligenter debemus, ne forte exitiali aliquo peccato contaminati simus, cuius pœnitere necesse sit; ut prius contritionis & confessionis medicamento illud eluatur. Trid.Syn. *definitum est enim a sancta Tridentina Synodo, nemini licere, quem mortalis peccati conscientia stimulet, si sacerdotis facultas data sit, ante quam se sacramentali confessione purgarit, quantumuis sibi contritus esse uideatur, sacram Eucharistiam accipere. Præterea, taciti cum animis nostris cogitemus, quam indigni simus, quibus diuinum hoc beneficium a Domino tribuatur: quare illud centurionis, de quo idem ipse Saluator testatus est, se non inuenisse tantam fidem in* Matth. 8 *Israel, ex animo dicendum est: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Exquiramus etiam a nobis ipsis, an illud Petri usurpare nobis liceat: Domine tu scis, quia amo te.* Ioan. 21 *Meminisse enim oportet eum, qui sine ueste nuptiali in Domini conuiuio accubuerat, in tenebrosum carcerem coniectum, sempiternis pœnis addictum fuisse. Neque uero animi solum, sed etiam corporis præparatione opus est. nam ieiuni ad sacram mensam accedere debemus, ita ut saltem a dimidia antecedentis diei nocte usque ad illud temporis punctum, quo Eucharistiam accipimus, nihil omnino comederimus, aut*

biberi

biberimus. Postulat etiam tanti sacramenti dignitas, ut, qui matrimonio iuncti sunt, aliquot dies a concubitu uxorum abstineant, Dauidis exemplo admoniti, qui cum panes propositionis a sacerdote accepturus esset, purum se, & pueros suos ab uxorum consuetudine tres ipsos dies esse professus est. Hæc fere sunt, quæ maxime obseruari a fidelibus oportet, ut se ad sacra mysteria utiliter accipienda antea parent. reliqua enim, quæ hac in re prouidenda esse uideantur, ad hæc ipsa capita facile redigi poterunt. 1. Reg. 21

Sed ne forte aliqui segniores ad hoc sacramentũ percipiendum reddantur, quod tãtam præparationem adhibere graue admodum, & difficile ducant; fideles sæpe admonendi sunt, omnibus eam legem propositam esse, ut sacram Eucharistiam accipiãt. Præterea constitutum est ab Ecclesia, ut, qui semel saltem singulis annis in Pascha non communicauerit, ab Ecclesia arceatur. Neque tamen fideles hoc satis habeant, se, huius decreti auctoritati obtemperantes, semel tantummodo corpus Domini quotannis accipere; uerum sæpius iterãdam Eucharistiæ communionem existiment. Vtrum autem singulis mensibus, uel hebdomadis, uel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præscribi nõ potest. ueruntamen illa est sancti Augustini norma certissima; Sic uiue, ut quotidie possis sumere. Quare Parochi partes erunt, fideles crebro adhortari, ut, quemadmodum corpori in singulos dies alimẽtum

Eucharistiæ sacramentum quando, quoties, & a quibus sumẽdum.

Cõc. Lat.

D. Augu.

ſubminiſtrare neceſſarium putant: ita etiam quoti die hoc ſacramento alendæ, & nutriendæ animæ cu ram non abijciant. neque enim minus ſpirituali ci bo animam, quam naturali corpus, indigere perſpi cuú eſt. Vehementer auté proderit hoc loco repete re maxima illa, & diuina beneficia, quæ, ut antea demonſtratum eſt, ex Euchariſtiæ ſacramentali cō-
Exod.16 *munione conſequimur. Illa etiam figura erit adden da, cum ſingulis diebus corporis uires manna refi cere oportebat; itemque ſanctorum Patrú aucto ritates, quæ frequentem huius ſacramenti perce ptionem magnopere commendant. neque enim*
D. Augu. *unius ſancti patris Auguſtini ea fuit ſententia: Quotidie peccas, quotidie ſume: ſed, ſi quis dili genter attenderit, eundem omnium Patrum, qui de hac re ſcripſerunt, ſenſum fuiſſe, facile compe riet. Ac tempus quidem olim fuiſſe, cum fideles*
Act.2 *quotidie Euchariſtiam acciperent, ex apoſtolorum Actis intelligemus. omnes enim, qui tunc Chriſtia nam fidé profitebantur, uera & ſincera charitate ita ardebát, ut, cum ſine intermiſſione orationibus, & alijs pietatis officijs operá darent, quotidie ad ſacra Dominici corporis myſteria ſumenda para ti inuenirentur. Eam poſtea conſuetudinem, quæ*
S. Anacletus papa. *intermitti uidebatur, Anacletus, ſanctiſſimus martyr, & Pontifex, aliqua ex parte renouauit: præcepit enim, ut miniſtri, qui Miſſæ ſacrificio in tereſſent, communicarent; quod ab apoſtolis con ſtitutum eſſe affirmaret. Diu etiam in Eccleſia ille*
mos

mos fuit, ut sacerdos, peracto sacrificio, cũ Eucharistiam sumpsisset, ad populum, qui aderat, conuersus, his uerbis ad sacram mẽsam fideles inuitaret: Venite fratres ad communionem. Tunc qui parati erant, summa cum religione sacrosancta mysteria sumebant. Sed cum deinde charitas, & pietatis studium adeo refrixisset, ut raro admodum ad communionem fideles accederent; sancitum est a Fabiano Pontifice, ter quotannis, Natali Domini, & Resurrectione, & Pentecoste omnes Eucharistiá sumerent. id quod postea a multis Concilijs, præsertim uero ab Agathẽsi primo confirmatum est. Ad extremum, cum eo res adducta esset, ut non modo sancta illa & salutaris præceptio non seruaretur, sed in plures etiam annos sacræ Eucharistiæ cõmunio differretur; decretum est in Lateranensi Concilio, ut semel ad minus singulis annis in Pascha fideles omnes sacrum Domini corpus acciperent; qui uero id facere neglexissent, Ecclesiæ aditu prohiberentur. Verum quamuis hæc lex Dei, & Ecclesiæ auctoritate sancita, ad omnes fideles pertineat; docendum est tamen eos excipi, qui nondum rationis usum propter ætatis imbecillitatem habent. hi enim neque sacram Eucharistiam a profano & cõmuni pane sciunt discernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, et religionem afferre possunt. atque id etiam a Christi domini institutione alienissimum uidetur: ait enim: Accipite, & comedite. Infantes autem idoneos non esse, qui

S.Fab.papa.

Agathensi.1. Cõc.

Cõc. Lat.

Matth.26

accipiant, & comedant, satis cōstat. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis consuetudo, ut infantibus etiam sacram Eucharistiam præberent: sed tamē tum ob eas causas, quæ ante dictæ sunt, tum ob alias, Christianæ pietati maxime consentaneas, iamdiu eiusdem Ecclesiæ auctoritate id fieri desiit. Qua uero ætate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit, quam pater, & sacerdos, cui illi confitentur peccata. ad illos enim pertinet explorare, & a pueris percunctari, an huius admirabilis sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant. Amentibus præterea, qui tunc a pietatis sensu alieni sunt, sacramenta dare minime oportet: quamuis, si, ante quam in insaniam inciderint, piam, & religiosam animi uoluntatem præsetulerunt, licebit eis in fine uitæ, ex Concilij Carthaginensis decreto, Eucharistiam administrare; modo uomitionis, uel alterius indignitatis, et incommodi periculum nullum timendum sit.

Quod uero ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi, sanctæ Ecclesiæ lege interdictum esse, ne quis sine ipsius Ecclesiæ auctoritate, præter sacerdotes, corpus Domini in sacrificio conficiētes, sub utraq. specie sacram Eucharistiam sumat. nam Trid.Syn. *ut a Tridentina Synodo explicatum est, quamuis Christus dominus in ultima cena altissimū hoc sacramentum in panis, & uini speciebus instituerit, & apostolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem a Domino saluatore constitutam esse,*

ut

ut omnibus fidelibus sacra mysteria sub utraque specie administranda sint. Etenim idem Dominus noster cum de hoc sacramento loqueretur, alterius tãtum speciei sæpius meminit, ut cum inquit: Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum: &, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita: &, Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Multis uero, & ijs quidem grauissimis rationibus adductam esse Ecclesiam patet, ut hanc potissimum sub altera specie communicandi consuetudinem non solum approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret: Primum enim maxime cauendum erat, ne sanguis Domini in terram funderetur: quod quidẽ facile uitari posse non uidebatur, si in magna populi multitudine eum ministrare oportuisset. Præterea, cum sacra Eucharistia ægrotis præsto esse debeat, magnopere timendum erat, ne, si diutius uini species asseruaretur, coacesceret. Permulti præterea sunt, qui uini saporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo possint. Quare ne, quod spiritualis salutis causa dandum est, corporis ualetudini noceret, prudentissime sancitum est ab Ecclesia, ut panis tantummodo speciem fideles acciperent. Accedit ad alias rationes, quod in pluribus prouincijs summa uini penuria laboratur: neque id aliunde, sine maximis impensis, ac non nisi longissimis, & difficillimis itineribus, conuehi potest. Deinde, quod maxime omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorum hæresis, qui Ioan. 6

negabant ſub utraque ſpecie totũ Chriſtum eſſe, ſed corpus tantum exangue ſub panis, ſanguinem autem ſub uini ſpecie contineri aſſerebant. Vt igitur fidei catholicæ ueritas magis ante omnium oculos poneretur, ſapientiſſimo conſilio alterius ſpeciei, hoceſt panis communio inducta eſt. Sunt & aliæ rationes, ab iis collectæ, qui de hoc argumento diſſerunt; quæ, ſi opus eſſe uidebitur, a Parochis afferri poterunt. Iam de miniſtro, quamuis id a nemine fere ignorari poſſit, agendum eſt, ne quid prætermiſſum ſit, quod ad huius ſacramenti doctrinã pertinere uideatur. itaque tradendum eſt, ſolis ſacerdotibus poteſtatem datam eſſe, ut ſacram Eucharistiam conficiant, ac fidelibus diſtribuant. Eum autem morem in Eccleſia ſemper ſeruatum eſſe, ut fidelis populus a ſacerdotibus ſacramenta acciperet, ſacerdotes autẽ ſacra facientes ipſi ſe cõmu-
Trid. Syn. nicarent, ſancta Tridentina Synodus explicauit; oſtenditque hanc conſuetudinem, tamquam ab apoſtolica traditione profectam, religioſe retinendam eſſe; cum præſertim huius rei illuſtre nobis exemplum Chriſtus dominus reliquerit, qui & ſanctiſſimum corpus ſuum conſecrauit, & apoſtolis ſuis
Matth. 26 manibus porrexit. Verum, ut quacumque ratio-
Mar. 14 ne tanti ſacramenti dignitati conſuleretur, non modo eius adminiſtrãdi poteſtas ſolis ſacerdotibus data eſt, ſed lege etiã Eccleſia uetuit, ne quis, niſi cõſecratus eſſet, ſacra uaſa, lintea, & alia inſtrumenta, quæ ad illius cõfectionẽ neceſſaria sũt, tractare, aut

tangere

tangere auderet; modo grauis aliqua necessitas nō incideret. Ex quo tum sacerdotes ipsi, tum reliqui fideles intelligere possunt, quanta religione, & sanctitate praeditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam uel consecrandam, uel administrandam, uel sumendam accedunt. Quamquam, quod antea de ceteris sacramentis dictum est, ea non minus per improbos administrari, si, quae ad illorum perfectam rationem attinent, rite seruentur, idem ualet in Eucharistiae sacramento.neque enim haec omnia ministrorum merito niti, sed Christi domini uirtute, & potestate geri credendum est. Haec sunt, quae de Eucharistia, ut sacramentum est explicanda erunt.

Nunc, quod restat dicendum, ut sacrificium est, explanare oportet; ut intelligant Parochi, quae potissimum de hoc mysterio, quemadmodum sancta Synodus decreuit, Dominicis & festis diebus fideli populo tradere debeant. Etenim hoc sacramentū non solum thesaurus est caelestium diuitiarum; quo si bene utamur, Dei gratiam nos conciliamus, & amorem: sed in eo praecipua quaedā ratio inest, quā ei pro immensis in nos collatis beneficijs aliquam gratiam referre possimus. At uero haec uictima si rite, & legitime immoletur, quam grata, & accepta Deo sit, ex hoc colligitur. Si enim ueteris legis sacrificia, de quibus scriptum est; Sacrificium, & oblationem noluisti: & iterum; Si uoluisses, sacrificium dedissem: utique holocaustis non delectaberis: ita placuerunt Domino, ut scriptura Deum odora-

Trid. Syn.

Psal. 9

Psal. 50

Ger.

odoratum esse odorem suauitatis, idest grata ei et ac cepta fuisse, testetur: quid nobis sperandum de eo sacrificio, in quo ille ipse immolatur, atque offertur, de quo cælestis uox bis audita est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui?

Matt 3.17

Hoc igitur mysterium Parochi diligenter exponēt; ut, cum fideles ad rem diuinam conuenerint, attente, & religiose sacra illa, in quibus intersunt, meditari discant. In primis autem docebunt, Eucharistiam duabus de causis a Christo domino institutam esse. altera est, ut cæleste animæ nostræ alimētum esset, quo uitam spiritualem tueri, & conseruare possemus: altera, ut Ecclesia perpetuum sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur, et cælestis pater, sceleribus nostris sæpe grauiter offēsus, ab ira ad misericordiam, a iustæ animaduersionis seueritate ad clementiam traduceretur. Huius rei figuram, & similitudinem in agno Paschali licet animaduertere, qui ut sacrificium & sacramentum a filijs Israel offerri, & comedi consueuerat. Nec uero, cum Saluator noster Deo patri se ipsum in ara crucis oblaturus esset, ullam suæ erga nos immensæ charitatis illustriorem significationem dare potuit, quam cū nobis uisibile sacrificium reliquit, quo cruētum illud, semel in cruce paulo post immolandum, instauraretur, eiusque memoria usque in finem sæculi quotidie summa cū utilitate ab Ecclesia per uniuersum orbem diffusa coleretur. Differūt autem plurimum inter se hæ duæ rationes, sacra-

mentum enim consecratione perficitur: omnis uero sacrificij uis in eo est, ut offeratur. Quare sacra Eucharistia, dum in pyxide continetur, uel ad ægrotum defertur, sacramenti, non sacrificij rationem habet: deinde etiam, ut sacramentum est, ijs, qui diuinam hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illas utilitates, quæ supra commemoratæ sunt: ut autem sacrificium est, non merendi solum, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet. nam ut Christus dominus in passione sua pro nobis meruit, ac satisfecit: sic qui hoc sacrificium offerunt, quo nobiscum communicant, Dominicæ passionis fructus merentur, ac satisfaciunt. Iam, de huius sacrificij institutione nullum ambigendi locum sancta Tridétina Synodus reliquit: declarauit enim, in extrema cena a Christo domino institutum esse, simulque anathemate eos damnauit, qui asserant, uerum & proprium sacrificium Deo non offerri, aut, offerre, nihil aliud esse, quam Christum ad manducandam dari. Nec uero illud prætermisit, quin diligenter explicaret, uni Deo sacrificium fieri. nam etsi Ecclesia interdum Missas in memoriam, & honorem sanctorum celebrare consueuit; non tamen illis sacrificium, sed uni Deo, qui Sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec sacerdos umquam dicere solet; Offero tibi sacrificium, Petre, uel Paule; sed, dum uni Deo immolat, gratias illi agit pro beatissimorum martyrum insigni uictoria; eorumque Trid.Syn.

patro

patrocinium ita implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis: quorum memoriam facimus in terris. Hæc autem, quæ de huius sacrificij ueritate a catholica Ecclesia tradita sunt, ex Domini uerbis accepit; cũ extrema illa nocte hæc

Luc. 26 1. Cor. 11

ipsa sacra mysteria apostolis commendans, Hoc facite, inquit, in meam cõmemorationem. Eos enim

Cõc. Tri.

quemadmodum a sancta Synodo definitum est, tunc sacerdotes instituit, præcepitque, ut ipsi, & qui eis in sacerdotali munere successuri essent, corpus eius immolarent, & offerrent. atque id etiam Aposto li uerba ad Corinthios scripta satis demonstrant,

1. Cor. 10

cum ait: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse & mensæ dæmoniorum. Vt enim pro dæmoniorum mensa altare, in quo eis immolabatur, intelligendum est: ita etiam (ut, quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa domini nihil aliud, nisi altare, in quo sacrificium Domino fiebat, significare potest.

Eucharistiæ sacrificium figuris & prophetijs ueteris testamẽti prędictum.

Quod si ex ueteri testamento huius sacrificij figuras, & oracula requiramus: primum quidem de eo Malachias apertissime uaticinatus est, his uerbis: Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus; & in omni loco sacrificatur; et offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituũ. Præterea, hæc hostia tã ante, quã post latã legem, uarijs sacrificiorũ generibus

prænunciata est. Etenim bona omnia, quæ ijs sacri ficijs significabantur, hæc una uictima, tamquam omnium perfectio, & absolutio, complexa est. Verumtamen nulla in re eius imaginem magis expressam licet uidere, quã in Melchisedec sacrificio. ipse enim Saluator sacerdotem secundũ ordinem Melchisedec se in æternum constitutũ declarãs, corpus & sanguinem suum in extrema cena sub speciebus panis, et uini Deo patri obtulit. Vnum itaq. & idẽ sacrificiũ esse fatemur, et haberi debet, quod in Missa peragitur; & quod in cruce oblatũ est: quemadmodum una est & eadem hostia Christus, *uidelicet dominus noster, qui se ipsum in ara crucis semel tãtummodo cruentũ immolauit. neque enim cruenta, & incruenta hostia, duæ sunt hostiæ, sed una tantum; cuius sacrificiũ, postquam Dominus ita præcepit; Hoc facite in meam commemorationem; in Eucharistia quotidie instauratur. Sed unus etiam, atque idem sacerdos est Christus dominus. nam ministri, qui sacrificium faciunt, non suam, sed Christi personam suscipiunt, cum eius corpus & sanguinem conficiunt. id quod & ipsius cõsecrationis uerbis ostenditur. neque enim sacerdos inquit; Hoc est corpus Christi; sed, Hoc est corpus meũ: personam uidelicet Christi domini gerens, panis, & uini substantiam, in ueram eius corporis, & sanguinis substantiam conuertit. Quæ cum ita sint; sine ulla dubitatione docendum est, id quod etiam sancta Synodus explicauit, sacrosanctum Missæ sacrifi-*

Ad Heb. 7

Luc. 22
1. Cor. 11

sacrificium esse non solum laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij; quod in cruce factum est, sed uere etiam propitiatorium sacrificium, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare si puro corde, & accensa fide, & intimo nostrorum scelerum dolore affecti hanc sanctissimam hostiam immolemus, & offeramus; dubitandum non est, quin misericordiam

Ad Heb 4. *a Domino consecuturi simus, & gratiam in auxilio opportuno. huius enim uictimæ odore ita delectatur Dominus, ut gratiæ, & pœnitentiæ donum nobis impertiens peccata condonet. Quamobrem & sollemnis est illa Ecclesiæ precatio; Quoties huius hostiæ commemoratio celebratur, toties opus nostræ salutis exercetur: nimirum uberrimi illi cruentæ hostiæ fructus per hoc incruentum sacrificium*

Trid. Syn. *ad nos manat. Deinde uero huius sacrificij eam uim esse, Parochi docebunt, ut non solum immolanti, & sumenti prosit, sed omnibus etiam fidelibus, siue illi nobiscum in terris uiuant, siue, iam in Domino mortui, nondum plane expiati sint. Neque enim minus ex apostolorum certissima traditione pro his utiliter offertur, quam pro uiuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, ac quibusuis calamitatibus, & angustijs. Ex quo facile perspicitur, omnes Missas communes cēsendas esse, ut quæ ad cōmunē omniū fideliū utilitatē, & salutem pertineant. Habet autē hoc sacrificiū multos, eosq. maxime insignes, ac sollemnes ritus, quorū nullus superuacaneus, aut*

inanis

inanis existimandus est; uerum omnes eo spectant, ut & tanti sacrificij maiestas magis eluceat, et salutaribus mysterijs intuendis ad rerũ diuinarum, quæ in eo sacrificio occultæ sunt, cõtemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil est ut plura dicamus, tum quia hoc argumentũ longiorem explicationem postulare uidetur, quã propositæ institutioni conueniat; tũ quia innumerabiles pene libellos, et cõmentarios, qui de hac re a pijs et doctissimis uiris cõscripti sunt, sacerdotes in promptu habebũt. Hactenus igitur satis fuerit, earum rerum, quæ ad Eucharistiam, tum qua sacramentum, tum qua sacrificium sit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino, exposuisse.

DE PAENITENTIAE SACRAMENTO.

Quemadmodum humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota est, eamq. in se ipso quisque facile experitur: ita, quantã habeat necessitatem pænitentiæ sacramentum, ignorare nemo potest. Quod si diligentiam, quæ a Parochis in unoquoq. argumẽto adhibẽda est, ex rei, quã tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet; omnino fatebimur, eos nũquã in huius loci explicatione adeo diligentes futuros esse, ut satis uideri possit: quin etiã de hoc sacramento, quã de baptismo, eo accuratius agendũ est, quod baptismus semel tantũ administratur, nec iterari potest; pænitentiæ uero toties locus datur, eiusque repetendæ toties necessitas imposita ẽ, quoties post baptismũ peccare cõtingat.

Trid. Syn. *ita enim à Tridentina Synodo dictum est, sacramentum pœnitentiæ non secus lapsis post baptismũ, ac baptismum nondum regeneratis, ad salutem necessarium esse: uulgataque illa sancti Hieronymi sententia ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnopere comprobatur, pœnitentiam esse secundam tabulam. Vt enim, confracta naui, unũ uitæ seruandæ perfugium reliquum est, si forte tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita, post amissam baptismi innocentiam, nisi quis ad pœnitentiæ tabulam confugiat, sine dubio de eius salute desperandum est. Hæc autem non ad Pastores solum, sed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta sint; ne forte in eis rei maxime necessariæ incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debent, ut diuina ope adiuti, sine casu, aut prolapsione aliqua in uia Domini progredi possint. quod si nõnumquã offenderint, tum uero summam Dei benignitatem intuentes, qui tamquam bonus pastor ouium suarũ uulnera obligare, eisque mederi solet, hoc saluberrimum pœnitentiæ medicamentnm numquam in aliud tempus differendum esse cogitabunt.*

S. Hieron.

De ꝓpria pæniten-tiæ signifi catione.

Vt autem rem ipsam aggrediamur, prius explicanda est uaria huius nominis potestas, & notio: ne aliquis ambiguitate uocis in errorem inducatur. Nonnulli enim pœnitentiam pro satisfactione accipiunt. Alij, a catholicæ fidei doctrina longissime remoti, cum arbitrentur pœnitẽtiã nullam temporis prate-

præteriti rationem habere, nihil aliud, quã nouam uitam, esse definiunt. Docendum est igitur, multiplicem esse huius nominis significationem. Primum enim pænitentia de ijs dicitur, quibus aliquid displicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis, bonum ne an malum fuerit, Sic omnes pænitet, quorum tristitia secundum sæculum est, non secundum Deum; cuiusmodi pænitentia non salutem affert, sed mortem. Altera est pænitẽtia, cum quis ex scelere admisso, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, sed sui ipsius causa concipit. Tertia est, cum non solum admissi sceleris causa intimo animi sensu dolemus, uel eius doloris externum etiam aliquod signum damus, uerum unius Dei causa in eo mærore sumus. Ac singulis quidem pænitentiæ generibus, quæ commemorata sunt, pænitentiæ uox proprie conuenit. nam cum in sacris litteris Deum pænitere legimus, id per translationem dici perspicuum est, eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum est, sacræ litteræ utuntur, cum Deum mutare aliquid constituisse declarant: quod non aliter facere uideatur, quam homines: quos si alicuius rei pæniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergo scriptũ est, pænituisse eum, quod hominem fecisset: & alio loco, quod Saul regem cõstituisset. Verum inter has pænitentiæ significationes magnum discrimen obseruare oportet. Prima enim in uitio ponenda est: altera est quædam commoti, & perturbati

2.Cor.7

Gen.6
1. Reg.15
Psal.105
Hiere.26
Gen.6
1. Reg.15

animi affectio: tertiam tum ad uirtutem pertinere, tum sacramentum esse dicimus. quæ significatio huius loci propria est. ac primum quidem de ipsa, ut uirtutis parte, agendum est, non solum, quia fidelis populus ad omne uirtutis genus instituì a Pastoribus debet; sed etiam, quia huius uirtutis actiones tamquam materiam præbent, in qua pænitentiæ sacramentum uersatur; ac nisi prius, quæ sit pænitentiæ uirtus, recte intelligitur, sacramenti etiam uim ignorari necesse est. Quare in primis monendi, hortandique sunt fideles, ut omni contentione, & studio in intima animi pænitentia, quam uirtutem dicimus, elaborent; sine qua ea, quæ extrinsecus adhibetur, parum admodum profutura est. Intima autem pænitentia est illa, cum ad Deum nos ex animo conuertimus, & commissa a nobis scelera detestamur, & odio habemus; simulque illud nobis certum, & deliberatum est, malam uitæ consuetudinem, corruptosque mores emendare, non sine spe ueniæ a Dei misericordia consequendæ. Hanc uero dolor, & tristitia, quæ perturbatio, & affectio est, & passio a multis uocatur, consequitur, ueluti comes peccatorum, detestationi adiuncta. quamobrem apud complures ex sanctis Patribus pænitentiæ definitio huiusmodi animi cruciatu declaratur. Verum in eo, quem pænitet, fides pænitentiam antecedat, necesse est. neque enim potest quisquam se ad Deum conuertere, qui fide careat. ex quo fit, ut nullo modo pænitentiæ pars recte dici possit.

possit. Quod autem intima hæc pænitentia, ut antea diximus, ad uirtutem pertineat, aperte ostendunt multa, quæ de pænitentia tradita sunt, præcepta. Lex enim de ijs tantum actionibus, quæ suscipiuntur cum uirtute, præcipit. Negare præterea nemo potest, quin dolere, quando, quo modo, & quatenus oportet, uirtutis sit. hoc autem ut recte fiat, pænitentiæ uirtus præstat. Interdum enim euenit, ut ex admissis sceleribus minorem, quam par est, dolorem homines capiant. quin etiam, ut Prouer.2
a Salomone scriptum est, nonnulli sunt, qui, cum male fecerint, lætantur. rursus uero alij ita se mærori animi, & ægritudini dedunt, ut de salute etiam prorsus desperent: qualis fortasse Caim uideri po- Gen.4
test, qui ait; Maior est iniquitas mea, quam ut ueniam merear: & qualis certe Iudas fuit, qui pænitentia ductus, suspendio uitam, & animam amisit. Matth. 27
Vt igitur modum in dolore tenere possimus, pænitentiæ uirtute adiuuamur. Sed idem etiam ex ijs rebus colligi potest, quas sibi tamquam finem proponit is, quem uere peccati pænitet. Primum autē hoc ei propositum est, ut peccatū aboleat, omnemq. animæ culpam, & maculam abstergat. Alterum est, ut pro sceleribus admissis Deo satisfaciat: quod quidem ad iustitiā referri perspicuum est. nam etsi inter Deum & homines propria iustitiæ ratio intercedere non potest, cum tam longo interuallo inter se distent: aliquam tamen esse iustitiam constat, cuiusmodi est inter patrem, & filios, inter dominum,

& seruos. Tertium est, ut homo in Dei gratiam redeat, in cuius offensionem, & odium propter peccati fœditatem incurrit. Hæc uero omnia satis declarant, pænitentiam ad uirtutem spectare.

Quibus uijs ad uirtutem Pænitentiæ perueniatur.

Sed docendum est etiam, quibus gradibus ad hanc diuinam uirtutem liceat ascendere. Primum itaque Dei misericordia nos præuenit, cordaque nostra ad se conuertit. Quod cum precaretur Propheta; Conuerte, inquit, nos Domine ad te, & conuertemur. Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus. Credere enim oportet accedentem ad Deum, ut Apostolus testatur, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Præterea motus timoris consequitur; &, suppliciorum acerbitate proposita, animus a peccatis reuocatur. atque huc uidentur spectare illa Isaiæ uerba; Sicut quæ concipit, cum appropinquauerit ad partum, dolẽs clamat in doloribus suis; sic facti sumus. Huc deinde accedit spes impetrãdæ a Deo misericordiæ; qua erecti uitam, & mores emendare constituimus. Postremo charitate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille timor, probis, & ingenuis filijs dignus oritur; atque ita unum illud ueriti, ne qua in re Dei maiestatem lædamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc præstantissimam pænitentiæ uirtutem peruenitur: quæ prorsus diuina & cælestis uirtus existimanda est; cui scilicet regnum cælorum sacræ litteræ pollicentur. nam apud sanctum Matthæum

Hier. ca. 5

Hebr. 11

Isa. 26

Matth. 4

scriptum

scriptum est: Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum. et apud Ezechielem: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est; & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; uita uiuet. Ezech. 18
Tum alio loco: Nolo morte impij; sed ut conuerta Ezech. 33
tur impius a uia sua, et uiuat. Quod quidē de æterna, & beata uita intelligendum esse, plane constat. De externa uero pœnitentia docēdum est, eam esse, in qua sacramenti ratio consistit, habereque externas quasdam res sensibus subiectas, quibus declarantur ea, quæ interius in anima fiunt. In primis autem explanandum fidelibus uidetur, quare factum sit, ut Christus dominus pœnitentiam in numerum sacramentorum referri uoluerit. Huius autem rei illa omnino causa fuit, ut nobis de remissione peccatorum, quam Deus pollicitus est, cum ait: Si impius egerit pœnitentiam, & c. minus dubitare nobis liceret. uehemēter enim pendere animo de intima pœnitentia opus esset, cum de suo cuique iudicio in ijs, quæ agit, merito timendum sit. Vt igitur Dominus huic nostræ sollicitudini subueniret, pœnitentiæ sacramentū instituit, quo per sacerdotis absolutionem peccata nobis remissa esse confideremus, conscientiæque nostræ ob fidem, quæ sacramentorum uirtuti merito habenda est, pacatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda est uox sacerdotis, peccata nobis legitime condonantis, quam Christi domini, qui ait paralytico, Confide Matth. 9

 fili:

fili: remittuntur tibi peccata tua. Deinde uero, cum nemo salutem, nisi per Christum, eiusque passionis beneficio, consequi possit; consentaneum, nobisque utilissimum fuit, eiusmodi sacramentum instituti, cuius ui, & efficientia Christi sanguis ad nos defluens, peccata post baptismum admissa elueret, atque ita reconciliationis beneficium illi uni Saluatori nostro acceptum referre profiteremur.

Pænitentiam esse uere sacramentum, & iterari posse.

Quod uero pænitentia sacramentum sit, Pastores ita facile ostendent. ut enim baptismus sacramentum est, quia peccata omnia, ac præsertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione pænitentia, quæ peccata omnia, post baptismum uoluntate, uel actione suscepta, tollit, uere, & proprie sacramentum dicendum est. Deinde, quod caput est, cum illa, quæ extrinsecus tum a pænitente, tum a sacerdote fiunt, declarent ea, quæ interius efficiuntur in anima; quis neget, pænitentiam uera, & propria sacramenti ratione præditam esse? siquidem sacramentum sacræ rei signum est: peccator autem, quem pænitet, rerum, & uerborum notis plane exprimit, se animum a peccati turpitudine abduxisse; itemque ex ijs, quæ a sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam Dei, peccata ipsa remittêtis, facile cognoscimus. quamquam hoc aperte indicant illa Saluatoris uerba: Tibi dabo claues regni cælorum; & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Absolutio enim, sacerdotis uerbis enunciata, remissionem

Matth. 16

illam

illam peccatorum signat, quam in anima efficit. Neque uero solum fideles docendi sunt, pœnitentiã in numero sacramentorum habendam esse, sed eorũ etiam, quæ iterari possunt. Quærenti enim Petro, num septies uenia peccati danda esset, Dominus respondit: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. Quare si cũ eiusmodi hominibus agendum sit, qui summæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere uideantur, confirmandus erit illorum animus, atque ad spem diuinæ gratiæ erigendus. quod quidem facile consequentur tum huius loci, & aliorum tractatione, qui in sacris litteri permulti occurrent; tum uero ijs rationibus, & argumentis, quæ ex sanctorum Chrysostomi libro de lapsis, Ambrosij libris de pœnitentia petere licebit. Iam, quoniam nihil fideli populo notius esse debet, quam huius sacramenti materia: docendum est, in eo maxime hoc sacramentum ab alijs differre, quod aliorum sacramentorum materia est res aliqua naturalis, uel arte effecta; sacramenti uero pœnitentiæ quasi materia sunt actus pœnitentis, nempe contritio, confessio, & satisfactio, ut a Tridentina Synodo declaratum est: qui quatenus in pœnitente, ad integritatem sacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes pœnitentiæ dicuntur. Neque uero hi actus, quasi materia a sancta Synodo appellantur, quia ueræ materiæ rationem non habeant, sed quia eius

Matth. 18

S. Chryf.

D. Ambr.

Trid. syn.

generis materia non sint, quæ extrinsecus adhibetur, ut aqua in baptismo, & chrisma in confirmatione. Quòd autem ab aliis dictum est, peccata ipsa huius sacramenti materiam esse; nihil plane diuersum dici uidebitur, si diligenter attendamus. Vt enim ignis materiam ligna esse dicimus, quæ ui ignis consumuntur: ita peccata, quæ pœnitentia delentur, rectè huius sacramenti materia uocari possunt. Sed formæ etiam explicatio Pastoribus prætermittenda non est, quod eius rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam summa cum religione huius sacramenti gratiam. Est autem forma, Ego te absoluo: quam non solum ex illis uerbis licet colligere, Quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis; sed ex eadem Christi domini doctrina ab apostolis traditam, accepimus. Ac quoniam sacramenta id significant, quod efficiunt; illa, Ego te absoluo, ostendunt peccatorum remissionem huius sacramenti administratione effici; planum est, hanc esse pœnitentiæ perfectam formam. sunt enim peccata tamquam uincula; quibus constrictæ animæ tenentur, & ex quibus pœnitentiæ sacramento laxantur. quod quidem non minus uere de illo etiam homine sacerdos pronunciat, qui prius ardentissimæ contritionis ui, accedente tamen confessionis uoto, peccatorum ueniam a Deo consecutus sit. Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formam necessariæ, sed ut ea remoueantur, quæ sacramenti uim

Matth. 18

uim

uim, & efficientiam illius culpa, cui administratur, impedire possent. Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam potestatem in Ecclesia sacerdotibus tribuerit. Neque enim, ut olim in ueteri lege, sacerdotes testimonio suo aliquem a lepra liberatum esse, duntaxat renunciabant; ita nunc in Ecclesia ea tantum potestas sacerdotibus facta est, ut aliquem peccatis absolutum esse declarent: sed uere tamquam Dei ministri absoluunt; id quod Deus ipse, gratiæ, & iustitiæ auctor, ac parens, efficit. Diligenter uero ritus etiam, qui ad hoc sacramentum adhibentur, fideles obseruabunt. ita enim fiet, ut animo magis hæreant, quæ hoc sacramento consecuti sunt; nimirum se tamquam seruos clementissimo domino, uel filios potius optimo parenti reconciliatos esse: & simul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui uelint (uelle autem omnes debent) se tanti beneficij gratos, & memores probare. nam quem peccatorum pœnitet, is se humili, ac demisso animo ad pedes sacerdotes deijcit; ut, cum se tam humiliter gerat, facile possit agnoscere superbiæ radices euellendas esse, a qua omnia scelera, quæ deflet, ortum habuerint, & enata sint. In sacerdote autem, qui in eum legitimus iudex sedet, Christi domini personam & potestatem ueneratur. Sacerdos enim, quemadmodum in alijs, ita in pœnitentiæ sacramento administrando Christi munus exequitur. Deinde peccata sua pœnitens ita enumerat, ut se maxima,

Leu. 13. 14

&

& acerbissima animaduersione dignum esse fateatur; supplexque delictorum ueniam petit. quæ sane omnia uetustatis suæ certissima testimonia a sancto

S. Diony. *Dionysio habent.*

Quã salutares fructus ex Pœnitẽtiæ sacramento percipiantur.

Sed nihil profecto tã proderit fidelibus, nihilq. maiorem illis alacritatem pœnitentiæ suscipiendæ afferet, quam si a Parochis sæpe explicatum fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus. uere enim de pœnitentia illud dici posse intelligent, eius quidem radices amaras, fructus uero suauissimos esse. Pœnitentiæ itaque omnis in eo uis est, ut nos in Dei gratiam restituat, cum eoque summa amicitia coniungat. Hanc uero reconciliationem interdum in hominibus pijs, qui hoc sacramentum sancte, & religiose percipiunt, maxima conscientiæ pax, & tranquillitas, cum summa spiritus iucunditate consequi solet. nullum est enim tam graue,, & nefarium scelus, quod pœnitentiæ sa-

Ezec. 18 *cramento non quidem semel, sed iterum, & sæpius non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recor-*

1. Ioan. 1 *dabor. Et sanctus Ioannes: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, ut remittat no-*

1. Ioan. 2 *bis peccata nostra. Et paulo post, Siquis peccauerit, inquit, nullũ uidelicet peccati genus excipiens,*

aduo-

aduocatū habemus apud patrem Iesum Christum iustum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Quod autem in scripturis legimus, quosdā a Domino misericordiā non esse consecutos, quam uis eam uehementer implorauerint; id uero iccirco factum esse intelligimus, quod eos uere, atque ex animo delictorum non pœnitebat. Quare cum hu iusmodi sententiæ in sacris litteris, uel apud sanctos Patres occurrunt, quibus uidentur affirmare aliqua peccata remitti non posse; ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum esse ueniæ impetrationem intelligamus. Vt enim morbus aliquis ea re insanabilis dicitur, quod ægrotus ita effectus sit, ut salutaris medicinæ uim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur; propterea quod proprium salutis remedium, Dei gratiam repellit. In hanc sententiam a diuo Augustino dictum est: Tanta labes est illius peccati, cum post agnitionem Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidiæ facibus agitatur, ut deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum mala conscientia agnoscere, & annunciare cogatur. Sed, ut ad pœnitentiam reuertamur, hæc adeo propria eius uis est, ut peccata deleat, ut sine pœnitentia remissionem peccatorum impetrare, aut ne sperare quidem ullo modo liceat. scriptum est enim: Nisi pœnitentiam habue-

D. Augu.

Luc. 13

habueritis, omnes similiter peribitis. Quod quidem de grauioribus, & mortiferis peccatis dictum a Domino est: etsi aliquo etiam pœnitentiæ genere indigent leuiora peccata, quæ uenialia uocantur.

D. Augu. *sanctus enim Augustinus inquit: cum quædam sit pœnitentia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis uenialibus agitur, illa sane frustra esset, si peccata uenialia absque pœnitentia dimitti possent.*

De partibus integris pœnitentiæ.

Sed quoniam de ijs rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non satis est uniuerse loqui; curabunt Pastores, sigillatim ea tradere, ex quibus ueræ, & salutaris pœnitentiæ ratio a fidelibus percipi queat. Est autem huius sacramenti propriũ, ut præter materiam, & formam, quæ omnibus sacramentis communia sunt, partes etiam, ut antea diximus, illas habeat, quæ tamquam totam, integramque pœnitentiam constituant, contritionem scilicet, confessionem, & satisfactionem: de quibus

S. Chryſ. *D. Chrysostomus his uerbis loquitur: Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde eius contritio, in ore confeßio, in opere tota humilitas, uel fructifera satisfactio. Hæ autem partes ex earum partiũ genere esse dicuntur, quæ ad aliquod totum constituendum necessariæ sunt: quoniam, quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, manibus, pedibus, oculis, & alijs huiusmodi partibus, quarum aliqua si desit, merito imperfectum uideatur, perfectum uero, si nulla desideretur: eodem etiam modo pœnitentia ex hisce*

tribus

tribus partibus ita constituitur, ut, quamuis, quod ad eius naturam attinet, contritio, & confessio, quibus homo iustus efficitur, satis sit: tamen, nisi tertia etiam pars, idest satisfactio, accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem desit, necesse sit. Quare adeo inter se hæ partes connexæ sunt, ut contritio confitendi, & satisfaciendi consilium & propositũ inclusum habeat, confessionem contritio, & satisfaciendi uoluntas, satisfactionem uero duæ reliquæ antecedant. Harum autem trium patrium eam rationem afferre possumus, quod animo, uerbis, & re ipsa peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit, ut nos ipsos Ecclesiæ clauibus subijcientes, quibus rebus Dei sanctissimum numen a nobis uiolatum esset, ijsdem etiam eius iram placare, et peccatorũ ueniam ab eo impetrare conaremur. Cõc. Flo. *Sed idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim pænitentia est ueluti quædam delictorum compensatio, ab eius uoluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commissum est, constituta. Quare & uoluntas compensandi requiritur, in quo maxime cõtritio uersatur, & pænitens sacerdotis iudicio, qui Dei personam gerit, se subijciat, necesse est; ut pro scelerum magnitudine pœnam constituere in eum possit, ex quo tum confessionis, tum satisfactionis ratio, & necessitas perspicitur. Quoniã uero harum partium uim, & naturam tradere fidelibus oportet; prius incipiendum est a contritione, eaque diligenter*

expli-

explicanda. neque enim ad ullum temporis punctú, cum in memoriam præterita peccata redeunt, uel cum aliquid offendimus, contritione animus debet

Côc.Tr. *uacare. Hanc patres in Concilio Tridentino ita definiunt: Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Et paulo post, de contritionis motu subijcitur: Ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ, & uoto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur. Ex hac itaque definitione intelligēt fideles, contritionis uim in eo tantum positam non esse, ut quis peccare desinat; aut propositum ei sit, nouum uitæ genus instituere, aut ipsum iam instituat; sed in primis male actæ uitæ odium, & expiationem suscipiendam esse. Id uero maxime confirmant illi sanctorum Patrum clamores, quos in sacris litteris frequenter*

Psal.6 *profusos esse legimus: Laboraui, inquit Dauid, in gemitu meo: lauabo per singulas noctes lectum meum. Et: Exaudiuit Dominus uocem fletus mei. &*

Isa.38 *rursus alius: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Quas certe, & alias huiusmodi uoces uehemens quoddam anteactæ uitæ odium, & peccatorum detestatio expressit.*

Contritionis ꝑpria uis & efficacia.

Quod autem contritio dolore definita est, monendi sunt fideles, ne arbitrentur eum dolorem corporis sensu percipi. Contritio enim est, uoluntatis actio. Et sanctus Augustinus testatur, dolorem pæni-

pænitentiæ comitem esse, non pænitentiam. Verum peccati detestationem & odium, doloris uoca bulo Patres significarunt; tum quia sacræ litteræ ita utuntur: ait enim Dauid; Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? tum quia dolor in inferiori animæ parte, quæ uim concupiscendi habet, ex ipsa contritione oritur; ut non incommode contritio dolore definita fuerit, quod dolorem efficiat, ad eumque declarandum pænitentes uestem etiam mutare soliti sint: de quo Dominus apud sanctum Matthæum inquit: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, et Sidone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio, & cinere pænitentiam egissent. Recte autem contritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandam uim doloris impositum est, ducta similitudine a rebus corporeis, quæ minutatim saxo, aut duriore aliqua materia cõfringuntur: ut eo uocabulo declararetur, corda nostra, quæ superbia obdurucrunt, pænitentiæ ui contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor uel ex parentum et filiorum obitu, uel cuiusuis alterius calamitatis causa susceptus, hoc nomine appellatur; sed illius tantũ doloris proprium est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atque innocẽtia afficimur. Verum alijs quoque uocabulis eadem res declarari solet. nam et cõtritio cordis dicitur: quia cordis nomẽ frequẽter sacræ litteræ pro uoluntate usurpãt. ut. n. a corde motionum

Psal. 12

Matth. 11

corpo-

corporis principium sumitur: ita uoluntas reliquas omnes animæ uires moderatur, ac regit. Vocatur
S. Chrys. etiam a sanctis Patribus cordis compunctio; qui libros de cōtritione conscriptos, de cōpunctione cordis inscribere maluerunt, Etenim quemadmodum ferro tumida ulcera secantur, ut inclusum uirus possit erumpere: ita corda, quasi scalpello contritionis adhibito, inciduntur, ut peccati mortiferum uirus queant eijcere, quare & scissio cordis a Ioele
Ioel.2 propheta appellata est; Conuertimini, inquit, ad me in toto corde uestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & scindite corda uestra. Summum uero & maximum dolorem ex peccatis, quæ commissa sunt, suscipiendum esse, ita ut nullus maior excogitari possit, facile erit hisce rationibus demonstrare, nam cum perfecta contritio sit charitatis actio,
1.Ioan.3 quæ ab eo timore, qui filiorum est, proficiscitur; patet eundem charitatis, & contritionis modum statuendum esse: at quoniam charitas, qua Deum diligimus, perfectissimus est amor, hinc fit, ut contritio uehementissimum animi dolorem coniunctum habeat. ut enim maxime diligendus est Deus: ita, quæ nos a Deo alienāt, maxime detestari debemus. In quo etiam illud obseruandum est, eodem loquendi genere, charitatis, & contritionis magnitudinem in sacris litteris significari. De charitate dictum est: Diliges dominum Deum tuum ex toto cor
Deut.6 de tuo. Rursus, quod ad contritionem pertinet, cla
Ioel.2 mat Dominus per Prophetam: Conuertimini in

toto

toto corde ueſtro. Præterea, ſi, uti Deus ſummum bonum eſt inter omnia, quæ diligenda ſunt, ita etiã peccatum ſummum eſt malum inter omnia, quæ odiſſe homines debent: illud ſequitur. ut, quam ob cauſam Deum ſumme diligendum eſſe confitemur, ob eandem rurſus peccati ſummum odium nos capiat neceſſe ſit. Omnibus uero rebus Dei amorem anteponendum eſſe, ita ut ne uitæ quidem conſeruandæ cauſa peccare liceat, aperte nos docent illa Domini uerba; Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non eſt me dignus: & qui uoluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Sed illud etiam animaduertendum eſt, ut, quemadmodum, ſancto Bernardo teſte, nullus finis, & modus charitati præſcribitur; (Modus enim, inquit ille, diligendi Deum, eſt, ipſum diligere ſine modo) ita peccati deteſtationi nullus modus definiatur. Sit præterea non ſolum maxima, ſed uehementiſſima, atque adeo perfecta, omnemque ignauiam, & ſocordiam excludat. Etenim in Deuteronomio ſcriptum eſt: Cum quæſieris dominum Deum tuum, inuenies eũ, ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tuæ. & apud Hieremiam: Quæretis me, & inuenietis, cum quæſieritis me in toto corde ueſtro, & inueniar a uobis, ait Dominus. Quamquam ſi id minus conſequi nobis liceat, ut perfecta ſit; uera tamen & efficax contritio eſſe poteſt. ſæpe enim uſu uenit, ut, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, magis, quam ſpiritualia, nos afficiant.

Matt. 10
Matth. 16
Marc. 8
S. Bernar.
Deut. 4
Hiere. 29

quare nonnulli interdum maiorem ex filiorum obitu, quam ex peccati turpitudine, doloris sensum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum est, si lacrymæ doloris acerbitatem non consequantur, quæ tamen in pænitentia summopere optandæ, & commendandæ sunt. præclara est enim ea de re sancti

S. August. *Augustini sententia: Non sunt, inquit, in te Christiane charitatis uiscera, si luges corpus, a quo recessit anima, animam uero, a qua recessit Deus, non luges. Atque huc spectant illa Saluatoris nostri uerba, quæ supra allata sunt: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cinere, & cilicio pænitentiam egissent. Tametsi ad eam rem cõprobandam satis esse debent clarissima Niniuitarũ, Dauidis, peccatricis, apostolorũ Principis exẽpla; qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccatorum ueniã impetrarunt.*

Matth. 11

Singula pctã mortalia in cõtritiõe exprimenda & detestãda.

Maxime autem hortandi, & monendi sunt fideles, ut ad singula mortalia crimina proprium contritionis dolorem adhibere studeant: ita enim Ezechias contritionem describit, cum ait: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. etenim, recogitare omnes annos, est, sigillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoque scriptum legimus: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis suis, uita uiuet. Atque in hanc sententiam sanctus Augustinus inquit: Consideret peccator qualitatem crimi-

Ezech. 18

S. August.

criminis in loco, in tempore, in uarietate, in persona. Neque tamen hac in re desperent fideles de summa Dei bonitate, & clementia: is enim, cum nostræ salutis cupidißimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis ueniam interponit, sed peccatorem paterna charitate complectitur, simul atque ille se collegerit, & uniuerse peccata sua detestatus, quæ deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se conuerterit. ita enim nos per Prophetam iubet sperare, cum inquit: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad ueram contritionem maxime sunt necessaria; de quibus fidelē populū accurate oportebit docere; ut quisque intelligat, qua ratione cōparare eam poßit; regulamque habeat, qua dijudicet, quantum absit ab eius uirtutis perfectione. Primum enim necesse est peccata nostra, quæ admisimus, odisse, & dolere; ne, si quædam tantum doleamus, ficta, & simulata, neque salutaris pænitentia a nobis suscipiatur. nam, ut a sancto Iacobo apostolo dictum est; Quicumque totam legem seruauerit, offendit autem in uno, factus est omniū reus. Alterum est, ut ipsa contritio, confitendi, & satisfaciendi uolūtatem coniunctā habeat; de quibus postea suo loco agetur. Tertium est, ut pænitēs uitæ emendandæ certam, & stabilem cogitationem suscipiat. hoc uero Propheta his uerbis aperte nos docuit:

Ezech. 33

Iacobi 2

Ezech 18.

docuit: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiá; uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. & paulo post: Cũ auerterit se impius ab impietate sua, quá operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam; ipse animam suam uiuificabit. Ac paucis interiectis, Conuertimini, inquit, & agite pænitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris; & non erit uobis in ruinam iniquitas: proijcite a uobis omnes præuaricationes uestras, in quibus præuaricati estis, et facite uobis cor nouum, & spiritum nouum. Idem etiam Christus dominus mulieri, quæ in adulterio
Ioan. 8 deprehensa est, præscripsit: Vade, inquit, & iam amplius noli peccare. Item paralytico illi, quem
Ioan. 5 ad probaticam piscinam curauerat, Ecce, ait, sanus factus es, iam noli peccare. Sed natura quoque ipsa, & ratio plane ostendunt, duo illa ad contritionem esse in primis necessaria, dolorem scilicet peccati admissi, & propositum cautionemque ne quid huiusmodi in posterum committatur. Nam qui amico reconciliari uelit, quem iniuria aliqua affecerit; et doleat oportet, quod in eum iniuriosus et cõtumeliosus fuerit; et diligenter reliquo tempore prouideat, ne qua in re amicitiá læsisse uideatur: quæ duo obedientiá adiunctam habeant, necesse est. hominem n. legi, siue naturali, & diuinæ, siue humanæ, quibus subiectus est, parere conuenit. Quare si quid pæni-

pænitens alteri per uim, aut per fraudem abstulit, restituat, oportet; itemque alicuius aut commodi, aut officij compensatione illi satisfaciat, cuius dignitatem, aut uitam dicto, factoue uiolauit. tritum enim est omnium sermone, quod apud sanctum Augustinum legimus; Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Neque uero inter cetera, quæ ad contritionem maxime pertinent, minus diligenter, & necessario curandum est, ut, quidquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur. ita enim Dominus & Saluator noster monet, atque denunciat: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater uester cælestis delicta uestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Hæc sunt, quæ fidelibus in contritione obseruanda sunt: cetera, quæ ad hanc rem colligi a Pastoribus facile poterunt, efficient quidem, ut in suo genere contritio sit magis perfecta, & absoluta; uerum adeo necessaria existimanda nō sunt, ut sine his ueræ, & salutaris pænitentiæ ratio constare non possit.

D.Aug. — Matth.6

Sed quoniam non satis esse Pastoribus debet, si ea doceant, quæ ad salutem uidentur pertinere, nisi etiam omni cura & industria laborent, ut fideles ad eam ipsam rationem, quæ illis præscripta est, uitam, actionesque suas dirigant, uehementer proderit, contritionis uim, & utilitatem sæpius proponere. Nam cum pleraq. alia pietatis studia ueluti

Fructus et utilitates contritionis.

beneficentia in pauperes, ieiunia, preces, & alia id genus sancta, & honesta opera, hominum culpa; a quibus proficiscuntur, a Deo interdum repudientur; ipsa certe cõtritio numquam illi grata & accepta esse non potest. nam inquit Propheta: Cor contritum et humiliatũ Deus non despicies. Quin etiam statim, ut eam mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem nobis a Deo tribui, alio loco eiusdem Prophetæ uerba illa declarant: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meã Domino; & tu remisisti impietatem peccati mei. Atque eius rei figuram in decem leprosis animaduertimus, qui a Saluatore nostro ad sacerdotes missi, antequã ad illos peruenirent, a lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, ueræ cõtritionis, de qua supra dictũ est, eam uim esse, ut illius beneficio omniũ delictorum ueniã statim a Domino impetremus. Plurimũ etiam ualebit ad fidelium mentes excitandas, si Pastores rationẽ aliquam tradiderint, qua se quisque ad contritionẽ exercere possit. Monere autẽ oportet, ut omnes conscientiã suam frequenter excutientes, uideant, num, quæ a Deo, siue ecclesiasticis sanctionibus præcepta sunt, seruauerint: quod si quis alicuius sceleris reũ se esse cognouerit, statim se ipsum accuset, supplexq. a Domino ueniã exposcat, & spatium tum confitendi, tum satisfaciẽdi sibi dari postulet: in primisque diuinæ gratiæ præsidio se adiuuari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, quæ admisisse uehementer pænitet. curandum

Psal. 50 · Psal. 31 · Luc. 17

randũ erit præterea Pastoribus, ut in peccatũ summum fidelium odium cõcitetur; tum quia summa est illius fœditas, & turpitudo; tum quia grauissima damna, & calamitates nobis affert. nam Dei beneuolentiam, a quo maxima bona accepimus, lõgeque maiora expectare & consequi licebat, a nobis abalienat, & summorum dolorum cruciatibus perpetuo afficiendos sempiternæ morti nos addicit.

Hactenus de contritione: nunc ad confessionem, quæ est altera pænitentiæ pars, ueniamus. Quantum uero curæ & diligentiæ in ea explicanda ponere Pastores debeant, ex eo facile intelligent, quod omnibus fere piis persuasum est, quidquid hoc tempore sanctitatis, pietatis, & religionis in Ecclesia, summo Dei beneficio, cõseruatum est, id magna ex parte confessioni tribuendum esse; ut nulli mirandum sit, humani generis hostem, cũ fidem catholicam funditus euertere cogitat, per ministros impietatis suæ, & satellites, hanc ueluti Christianæ uirtutis arcem totis uiribus oppugnare conatum esse. Primum itaq. docendũ est, confessionis institutioné nobis sũmopere utilé, atque adeo necessariá fuisse. ut.n. hoc cõcedamus, cõtritione peccata deleri; quis ignorat illam adeo uehementem, acrem, incensam esse oportere, ut doloris acerbitas cũ scelerum magnitudine æquari, conferrique possit? at quoniam pauci admodum ad hunc gradum peruenirent, fiebat etiam ut a paucissimis hac uia peccatorũ uenia speranda esset: quare necesse fuit, ut clemétissimus

De confessione, sacramenti Pænitẽtiæ altera parte; & illius necessitate.

Dominus faciliori ratione communi hominum saluti consuleret. quod quidem admirabili consilio effecit, cum claues regni cælestis Ecclesiæ tradidit. Etenim ex fidei catholicæ doctrina omnibus credendú, & constanter affirmandú est, si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in posterum nõ peccare constituat; etsi eiusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam ueniam satis esse possit; ei tamen, cum peccata sacerdoti rite confessus fuerit, ui clauium scelera omnia remitti, ac condonari: ut merito a sanctissimis uiris Patribus nostris celebratum sit, Ecclesiæ clauibus aditum in cælum aperiri: de quo nemini dubitare fas est, cum a Florentino Concilio decretum legamus, pænitentiæ effectum, esse absolutionem a peccatis. Verum ex eo præterea licet cognoscere, quantam afferat confessio utilitatem, quod ijs, quorum est corrupta uitæ consuetudo, nihil tam prodesse ad mores emendandos experimur, quam si interdum occultas animi sui cogitationes, facta, dictaque omnia, prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eum opera, & consilio iuuare possit. Quare ad eandem rationem maxime salutare existimãdum est ijs, qui scelerum consciẽtia agitantur, ut sacerdoti, tamquam Christi domini uicario, cui perpetui silentij seuerissima lex proposita est, animæ suæ morbos & uulnera aperiant: statim enim parata sibi medicamenta inuenient; quæ non solum præsentis ægritudinis sanandæ, uerú ita præparandæ animæ cælestem quādam

Florent. Cõc. in Decreto Eugenii 4.

dam

dam uim habeant, ut deinceps facile futurum non sit, in eiusdem morbi & uitij genus recidere. Neque uero illa confeßionis utilitas prætermittenda, quæ ad uitæ societatem & coniunctionem magnopere pertinet: constat enim, si sacramentalem confeßionem e Christiana disciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis sceleribus futura esse: quæ postea, & alia etiam multo grauiora, homines, peccati consuetudine deprauati, palam committere non uerebuntur. etenim confitendi uerecundia, delinquendi cupiditati, & licentiæ tamquam frenos inijcit, & improbitatem coercet.

Sed iam confeßionis utilitate exposita, quæ sit eius natura, & uis, Pastoribus tradendum erit. Confessionis sacramentalis descriptio, & natura, & qs eius auctor. *Eam igitur definiunt esse peccatorum accusationē, quæ ad sacramenti genus pertinet, eō susceptam, ut ueniam uirtute clauium impetremus. Recte autem accusatio dicitur, quod peccata ita cōmemorāda non sunt, quasi scelera nostra ostentemus, ut ij faciunt, qui lætantur cum male fecerint:* Prouer. 2 *aut omnino enarranda, ut si rem aliquam gestam otiosis auditoribus delectandi causa exponamus; uerum accusatorio animo ita enumeranda sunt, ut ea etiam in nobis uindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ causa, peccata confitemur:* S. Chryſ. *quoniam hoc iudicium longe dißimile est forensibus capitalium rerum quæstionibus, in quibus confeßioni pœna & supplicium, non culpæ liberatio, & errati uenia constituta est. In eandem fere sententiam, quamuis*

alijs uerbis, sanctissimi Patres uidentur confessio-
S. August. nem definisse: ueluti cum sanctus Augustinus inquit; Confessio est, per quam morbus latens spe ue
S. Gregor. niæ aperitur: & sanctus Gregorius; Confessio est peccatorum detestatio: quarum utraque, quod in superiori definitione continetur, facile ad eam referri poterit. Sed iam, quod omnium maximi faciendũ est, docebunt Parochi, ac sine ulla dubitatione fideli bus tradent, hoc sacramentum a Christo domino, qui bene omnia, & unius salutis nostræ causa fecit, ob eius summam bonitatem, & misericordiam institutum esse. apostolis enim, post resurrectionem unum in locum congregatis, insufflauit, dicens:
Ioan. 20 Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Cum igitur Dominus potestatem retinendi, & remittendi peccata sacerdotibus tribuerit; perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices cõ
Ioan. 11 stitutos fuisse. Atque idem significare uisus est Dominus, cum apostolis id negotij dedit, ut Lazarum, a mortuis excitatum, a uinculis soluerent, quibus
S. August. constrictus erat. nam sanctus Augustinus eum locum ita explanat: Ipsi, inquit, sacerdotes plus iam possunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittunt: Dominus scilicet per ipsos apostolos Lazarum, quem iam suscitauerat, obtulit discipulis soluendum, ostendens potestatem soluendi esse concessam sacerdotibus. Quo etiam pertinet, quod ijs, qui a lepra in itinere curati sunt,

præce-

præceperat, ut sacerdotibus se ostenderent, illorúq. iudicium subirent. Cum igitur Dominus potestaté remittendi, & retinendi peccata sacerdotibus tribuerit; perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitutos fuisse. at, quoniam, ut sancta Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qualibet re uerum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis iustitiæ modus teneri non potest, nisi plane cognita, & perspecta causa fuerit; ex eo sequitur, ut pænitentium cõfessione sigillatim peccata omnia sacerdotibus patefacienda sint. Hæc igitur Pastores docebunt, quæ a sancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuo a catholica Ecclesia tradita sút. si enim sanctissimos Patres attente legimus, nusquam nõ apertissima testimonia occurrent, quibus confirmetur, hoc sacramentum a Christo domino institutum esse, & confessionis sacramentalis legé, quam illi exomologesin, & exagoreusin græco uocabulo appellant, tamquam euangelicam accipiendam esse. Quod si etiam ueteris testamenti figuras exquirimus; sine dubio ad peccatorum confessionem uidentur pertinere uaria illa sacrificiorum genera, quæ ad expianda diuersi generis peccata a sacerdotibus fiebant. Conc. Triden.

Sed quemadmodum confessionem a Domino saluatore institutam esse fideles docendi sunt; ita etiam monere eos oportet, quosdam ritus, & sollemnes cærimonias Ecclesiæ auctoritate additas esse; quæ etsi ad sacramenti rationem non spectant, eius De ritibus & cærimonijs ad cõfessionem adhibendis.

tamen

tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos, pietate accensos, ad Dei gratiam facilius consequendam præparant. Cum enim aperto capite ad pedes sacerdotis abiecti, demisso in terram uultu, supplices manus tendentes, aliaque huiusmodi Christianæ humilitatis signa dátes, quæ ad sacramenti rationem necessaria non sunt, peccata confitemur, ex his perspicue intelligimus, tum in sacramento cælestem uim agnoscendam, tum à nobis diuinam misericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse. Iam uero, nemo existimet confessionem a Domino quidem institutam, sed ita tamen, ut eius usum necessarium esse non edixerit. Etenim sic statuant fideles, oportere eum, qui mortali scelere premitur, confessionis sacramento ad spiritualem uitam reuocandú esse: quod quidem pulcherrima translatione a Domino aperte significatum uidemus; cum huius sacramen-
Matth. 16 *ti administrandi potestatem, clauem regni cælorú appellauit. Vt enim locum aliquem ingredi nemo potest sine eius opera, cui claues commissæ sunt: sic intelligimus, neminem in cælum admitti, nisi fores a sacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus plane clauium usus in Ecclesia esse uidebitur: ac frustra is, cui clauium potestas data est, quempiam cæli aditu prohibebit, si tamen alia uia introitus patere queat. Hoc uero præclare a sancto*
D. August. *Augustino cognitum est, cum inquit: Nemo*

sibi

sibi dicat: occulte ago apud Dominum pœnitentiam: nouit Deus, qui mihi ignoscat, quid in corde ago. Ergo sine causa dictum: Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? ergo sine causa claues datæ sunt Ecclesiæ Dei? Atque in eandem sententiã sanctus Ambrosius in libro de pænitentia scriptum reliquit, cum Nouatianorum hæresim conuelleret, qui soli Domino potestatem peccata remittendi reseruandam asserebant: Ecquis Deum, inquit, magis ueneratur, qui ne mandatis illius obtemperat, an qui resistit? Deus nobis iussit eius ministris obtemperare: quibus cum paremus, honorem soli Deo deferimus. Sed cum minime dubitari possit, confessionis legem ab ipso Domino latam & constitutam esse; sequitur, ut uidendum sit, quinam, quo ætatis, & anni tempore ei parere debeant. Primum itaque ex Lateranensis Concilij canone, cuius initium est, Omnis utriusque sexus, perspicitur, neminem confessionis lege adstrictum esse ante eam ætatem, qua rationis usum habere potest. neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita est, sed illud uniuerse statuendum uidetur, ab eo tempore confessionem puero indictam esse, cum inter bonum, & malum discernendi uim habet, in eiusque mentem dolus cadere potest. nam cum ad id uitæ tempus quisque peruenerit, in quo de saluta æterna deliberandum est; tum primum sacerdoti peccata confiteri debet: cum aliter salutem sperare nemini liceat, qui scelerum conscientia premitur

Matth. 18

S.Ambro.

Cõc. Lat.

Later. Cō cil. mitur. Quo uero potiſſimū tempore confiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, ſancta Ecclesia decreuit. iubet enim ſemel ſaltem quotannis fideles omnes peccata ſua confiteri. Verum ſi, quid ſalutis noſtræ ratio poſtulet, conſideremus; profecto, quoties uel mortis periculum imminet, uel aliquam rem tractare aggredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato non conueniat, ueluti cum ſacramenta adminiſtramus, aut percipimus, toties confeſſio prætermittenda non eſt. Atque idē omnino ſeruare oportet; cum ueremur, ne nos alicuius culpæ, quam admiſerimus, obliuio capiat: neque enim peccata confiteri poſſumus, quæ non meminimus: neque peccatorum ueniam a Domino impetramus, niſi ea pænitentiæ ſacramentum per confeſſionem deleat.

De conditionibus, & circunſtantijs ad confeſſionem requiſitis.

Sed quoniam multa in confeſſione obſeruanda ſunt, quorum alia ad ſacramenti naturam pertinēt, alia non ita neceſſaria ſunt; de his accurate agendū erit. neque enim deſunt libelli, & commentarij, ex quibus facile eſt horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in confeſſione curandum eſſe, ut integra, et abſoluta ſit. etenim omnia mortalia peccata ſacerdoti aperire oportet. nam uenialia, quæ nos a Dei gratia non diuellunt, & in quæ frequentius labimur, tametſi recte, atque utiliter, quod piorum uſus demonſtrat, confitemur, tamen ſine culpa prætermitti, multisque alijs rationibus expiari poſſunt. at morti-

mortifera peccata, ut iam diximus, singula enumeranda sunt, quamuis etiam occultissime lateant, & eius generis sint, quæ duobus tantum extremis Decalogi capitibus interdicuntur. sæpe enim euenit, ut ea grauius animam uulnerent, quam illa, quæ aperte, ac palam peccare homines solent. ita uero a sancta Tridentina Synodo definitum, atque a catholica Ecclesia semper traditum est, quemadmodum sanctorum Patrum testimonia declarãt. est enim apud sanctum Ambrosium in hunc modũ: Non potest quis iustificari a peccato, nisi confessus fuerit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Ecclesiaste idem plane confirmat: ait enim: Si quem serpens Diabolus occulte momorderit, & nullo conscio, eum peccati ueneno infecerit, si tacuerit, et pænitẽtiam non egerit, nec uulnus suum fratri, aut magistro uoluerit confiteri, magister, qui linguam habet ad curandum, prodesse non poterit. Præterea sanctus Cyprianus in sermone de lapsis apertissime hoc docet, his uerbis: Quamuis nullo sacrificij, aut libelli facinore constricti sint, quoniam tamen de eo cogitauerunt, id ipsum apud sacerdotes Dei dolenter confiteantur. Denique hæc omniũ Ecclesiæ doctorum cõmunis uox est, atque sententia. Sed in confessione summa illa cura, & diligentia adhibenda est, quã in rebus grauissimis ponere solemus, omneq. studium ita eo conferendum, ut sanemus animæ uulnera, & peccati radices euellamus. Neq. uero solũ peccata grauia narrãdo explicare oportet,

Trid. Syn.

S. Ambro.

S. Hieron.

S. Cyprianus.

uerum

uerum etiam illa, quæ unumquodque peccatum cir cumstant, & prauitatem ualde augent, uel minuunt. Quædam enim circumstantiæ adeo graues sunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum constet: quare hæc omnia semper confiteri oportet. Si quis enim hominem interemerit, explicandum est, utrum ille sacris initiatus, an profanus fuerit. Itéq. si cum muliere concubuit, matrimonij ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicuius uoti sponsione Deo consecrata, aperiat, necesse est. hæc.n.diuersa peccatorum genera constituunt, ita ut primum quidem simplex fornicatio, alterum adulteriū, tertium incestus, quartum sacrilegium a diuinarum rerum doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum est: uerum si quis aureum nummum furetur, leuius omnino peccat, quam is, qui centum, uel ducentos, uel ingentem aliquam auri uim, præsertim uero qui sacram pecuniam abstulit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tempus pertinet: quorum exempla notiora sunt ex multorum libris, quam ut a nobis cōmemorentur. Hæc igitur, ut diximus, enumeranda sunt: quæ uero prauitatem rei magnopere non augent, sine crimine omitti possunt. Sed ad cōfessionem adeo necessarium est, ut, quod antea diximus, integra, & absoluta sit, ut, si quis dedita opera, alia quidem ex ijs, quæ explicari debent, prætermittat, alia uero tantummodo confiteatur, non solum ex ea confessione is commodum nullum consequatur, sed

etiam

etiam nouo scelere se obstringat: neque eiusmodi peccatorum enumeratio confeßionis nomine, in qua sacramenti ratio insit, appellanda est: quin potius pœnitenti confeßioné repetere est necesse, seque ipsum illius peccati reum facere, quod sacramenti sanctitatem simulatione confeßionis uiolauerit. At uero, si alia de causa cõfeßioni aliquid defuisse uideatur, uel quia pænitens nonnulla crimina oblitus fuerit, uel quia conscientiæ suæ latebras non ita accurate perquisiuerit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre peccata omnia confiteretur; nihil ei opus erit confeßionem iterare; satis autem habebit, si quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit; ea sacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animaduertendum est, ne forte nimis dissolute, & remisse conscientiam nostram scrutati simus, adeoque negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, ut ea ne recordari quidé uoluisse merito uideri poßimus. id enim si factum fuerit, confeßionem iterare omnino oportebit. Præterea curandum est, ut confeßio nuda, simplex, & aperta sit, non artificiose composita, ut a nonnullis fit, qui potius uitæ suæ rationem exponere, quã peccata cõfiteri uidentur. ea enim confeßio esse debet, quæ nos tales sacerdoti aperiat, quales nos ipsos nouimus, certaq. pro certis, ac dubia pro dubijs demonstret. Quod si uel peccata non recensentur; uel alieni a re, quam tractamus, sermones inferuntur; perspicuum est, cõfeßionem hac uirtute carere.

Vehementer etiam commendandi sunt, qui prudentiam, & uerecundiam in explicandis rebus adhibent. neque enim nimis multis uerbis agendū est, sed, quæ ad cuiusque peccati naturam, & rationem pertinent, breui oratione, quæ modestiam coniunctam habeat, aperienda sunt. Illud uerò tum confitenti, tum sacerdoti maxime laborandū est, ut eorum sermo in confessione secreto habeatur. quare fit, ut nemini omnino neque per nuncium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil iam occulte agi potest, peccata confiteri liceat. Sed nulla res fidelibus adeo curæ esse debet, quam ut frequenti peccatorum cōfessione animā studeant expiare: etenim cum aliquis mortifero scelere urgetur, nihil ei magis salutare esse potest, ob multa, quæ impendent, uitæ pericula, quam statim peccata sua confiteri. Nam, ut sibi quisque diuturnum uitæ spatium polliceri queat, turpe profectò est, cum in eluēdis corporis, aut uestium sordibus tam diligentes simus, non eadem saltem diligentia curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.

De legitimo & idoneo Cōfessionis sacramentalis ministro.

Sed iam de ministro huius sacramenti dicendum est. Eum autem sacerdotem esse, qui ordinariam, aut delegatam absoluendi potestatem habeat, ex ecclesiasticis sanctionibus satis apparet. habeat enim oportet non solum ordinis, uerum etiam iurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet. Illustre uero huius ministerij testimonium

nium præbent illa Domini uerba apud sanctum Ioannem: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt*. neque enim omnibus, sed apostolis tantum hæc dicta fuisse constat: quibus in hac functione sacerdotes succedunt: idque etiam maxime consentaneum est. nam cum omne gratiæ genus, quæ hoc sacramento tribuitur, a Christo capite ad membra deriuetur; merito debent corpori Christi mystico, idest fidelibus illud administrare, qui soli uerum eiusdem corpus conficiendi potestatem habent; cum præsertim fideles hoc ipso pœnitentiæ sacramento ad sacram Eucharistiam sumendam apti, idoneique redduntur. Verum quanta olim religione in antiquissima Ecclesia ius ordinarij sacerdotis conseruatum fuerit, ex ueteribus Patrum decretis facile intelligitur; quibus cautum est, ne quis Episcopus, aut sacerdos in alterius parochia aliquid gerere auderet, sine eius auctoritate, qui illi præesset, aut nisi magna necessitas cogere uideretur. Ita uero ab Apostolo sancitum est, cum Tito præcepit, ut in singulis ciuitatibus sacerdotes constitueret; qui scilicet doctrinæ, & sacramentorum cælesti pabulo fideles alerent, & educarent. Quamquam, si mortis periculum imminet, & proprij sacerdotis facultas non datur; ne hac occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum fuisse, Concilium Tridentinum docet, ut unicuique sacerdoti liceret, non solum omni, peccatorum genere,

Ioan. 20

ad Tit. 1

Trid. Syn.

cuiuſcumque poteſtatis ſit, illa cõdonare, ſed etiam ab excommunicationis uinculo ſoluere. Iam, præter ordinis, & iuriſdictionis poteſtatem, quæ prorſus neceſſaria ſunt, in primis opus eſt, ut huius ſacramenti miniſter tum ſcientia, & eruditione, tum prudentia præditus ſit. iudicis enim, & medici ſimul perſonam gerit. Ac quod ad primum attinet, ſatis conſtat, non uulgarem ſcientiam neceſſariam eſſe, qua & peccata inueſtigare, & ex uarijs peccatorum generibus, quæ grauia, quæ leuia ſint, pro cuiuſque hominis ordine & genere iudicare poſſit. ut autem medicus eſt, ſumma quoque prudentia indiget. etenim diligenter prouidendum eſt, ut ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animam ſanandam, & in poſterum contra morbi uim muniendam aptiora eſſe uideantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuiuis maximo ſtudio curandum eſſe, ut eum ſibi ſacerdotem deligat, quem uitæ integritas, doctrina, prudens iudicium commendet; qui, & quantum in eo officio, cui præeſt, ponderis ac momẽti ſit, et quæ cuique ſceleri pœna cõueniat, & qui uel ſoluendi, uel ligandi ſint, optime nouerit. Sed quoniam nemo eſt, qui non uehementer cupiat, ſcelera, & turpitudinem ſuam occultari; monendi ſunt fideles, nihil eſſe, quod timeant, ne ea, quæ ipſi cõfeſſione patefecerint, a ſacerdote ulli umquam indicentur, neue aliquod ex ea periculi genus ſibi ullo tẽpore creari poſſit. ſacræ enim ſanctiones grauiſſime in eos ſacerdotes animaduerti uoluerũt, qui

Ex S. Basilio.

Ex Leone Papa.

qui peccata omnia, quæ aliquis eis confessus fuerit, perpetuo, & religioso silentio compressa non tenuerint. Quare in Concilio Lateranensi magno ita legimus: Caueat omnino sacerdos, ne uerbo, uel signo, uel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorē.

Conci La teranen.

Sed iam ordo rerum postulat, cum de ministro dictum sit, ut quædā præcipua capita explicentur, quæ ad confessionis usum, & tractationem non parum sunt accommodata. Magna enim fideliū pars, quibus uulgo nihil longius uideri solet, quam, ut dies illi, qui ecclesiastica lege confessioni præfiniti sunt, effluant: tantum absunt a Christiana perfectione, ut uix peccatorum suorum meminerint, quæ sacerdoti patefacienda essent, nedum cetera diligenter curent, quæ ad diuinam gratiam conciliandam uim habere maximam perspicuum est. Quare cum illorum saluti omni studio succurrendum sit; hoc primum sacerdotes in pænitente diligenter obseruabunt, si ueram peccatorum suorum contritionem habeat, certumque illi sit, ac deliberatum, in posterum a peccatis abstinere. Quod si ita animo affectum esse animaduerterint, moneant, & uehementer hortentur, ut pro tanto, & tam singulari beneficio maximas gratias Deo agat; ab eoque cælestis gratiæ præsidium petere numquam desinat; quo munitus, ac tectus, facile poterit prauis cupiditatibus resistere, ac repugnare. Docendus est etiam, ut nullum patiatur esse diem, quin aliquid de passionis Domini nostri mysterijs meditetur, ad eumque

De condi cionib' ad cōfessio-nem uere pænitētis necessa-riis.

imitandum, & summa charitate amandum ipse se excitet, atque inflammet. hac enim meditatione assequetur, ut ab omnibus dæmonis tentationibus in dies se tutiorem esse sentiat. Neque enim ulla alia est causa, cur tam cito, uel leuiter ab hoste impugnati, animo, & uiribus succumbamus, quam quod ex cælestium rerum meditatione diuini amoris ignem concipere non studemus, quo mens recreari, atque erigi possit. Sin autem sacerdos intellexerit, eum, qui uelit confiteri, adeo peccata sua non dolere, ut uere contritus dicendus sit; conetur magno contritionis desiderio eum afficere; ut deinde huius præclari doni cupiditate incensus, illud a Dei misericordia petere, & efflagitare in animum inducat. In primis autem reprimenda est quorundam superbia, qui scelera sua excusatione aliqua uel defendere, uel minora facere nituntur. Nam exempli causa, cum aliquis fateatur, se ira uehementius commotum fuisse; statim huius perturbationis causam in alium confert, a quo prius sibi iniuriam factam esse queritur. Monendus itaque est, hoc elati animi, & hominis peccati sui magnitudinem uel despicientis, uel plane ignorantis, signum esse: tum uero eiusmodi excusationis genus, ad augendum potius, quam minuendum peccatum pertinere. nam qui ita factum suum probare contendit, hoc uidetur profiteri, se tunc patientia usurum esse, cum a nemine iniuria lædetur. quo quidem nihil homine Christiano indignius esse potest:

Etenim

Etenim cum illius uicem dolere maxime debuerit, qui iniuriam fecit; tamen non peccati prauitate cõmouetur, sed fratri irascitur, ac, cum ei præclara occasio oblata fuerit, ut Deum patientia colere, & fratrem mansuetudine sua corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam conuertit. Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui stulta quadam uerecundia impediti, peccata confiteri non audeãt. Iis igitur hortãdo animos addere oportet; monendique sunt, nihil esse, quod uitia sua aperire uereantur; nulliq. mirum uideri debere, si intelligat homines peccare: qui quidem cõmunis est omnium morbus, & in humanam imbecillitatem proprie cadit. Alij sunt, qui, uel quod raro peccata confiteri solent, uel quod nullam curam, & cogitationem in peruestigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa confeßione expedire, nec, unde eius officij initium ducendum sit, satis sciunt: quos certe acrius obiurgare opus est, atque in primis docere, prius quam ad sacerdotem aliquis adeat, omni studio curandum esse, ut peccatorum suorum contritione commoueatur; id uero præstari nullo modo posse, nisi ea reminiscendo sigillatim recognoscere studeat. Quare, si sacerdos huiusmodi homines prorsus imparatos esse cognouerit, humanißimis uerbis a se dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod spatium sumant, ac deinde reuertantur. quod si forte affirmauerint, se in eam rem omne studium, &

diligentiam suam contulisse; (quoniam sacerdoti maxime uerendum est, ne, semel dimissi, amplius non redeant) audiendi erunt, præsertim uero si emendandæ uitæ studium aliquod præseferant, adducique poßint, ut negligentiam suam accusent, quam se alio tempore diligenti, & accurata meditatione compensaturos promittant. in quo tamen magna cautio adhibenda est. si enim, audita confeßione, iudicauerit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, neque in detestandis dolorem pænitenti omnino defuisse; absolui poterit. sin autem utrumque in eo desiderari animaduerterit; auctor illi, & suasor erit, ut maiorem curam, quod antea dictum est, in excutienda conscientia adhibeat, hominemque, ut blandißime poterit, tractatum dimittet. Sed quoniam interdum contingit, ut mulieres, alicuius sceleris in priori confeßione oblitæ, iterum ad sacerdotem non audeant redire; quod uereantur, ne uel in suspicionem magnæ improbitatis populo ueniant, uel singularis religionis laudem quærere existimentur: sæpe tum publice, tum priuatim docendum est, neminem tanta memoria esse, qui omnia sua facta, dicta, & cogitata meminisse queat: quapropter fideles nulla re deterrendos esse, quo minus ad sacerdotē reuertantur, si in memoriā alicuius criminis redierint, quod antea fuerit prætermissum. Hæc igitur, atque alia huius generis multa in cōfeßione a sacerdotibus obseruanda erunt.

De satisfactione pæ

Nunc ad tertiam pænitentiæ partem, quæ satisfactio

factio appellatur, ueniẽdum est. Primum itaque satisfactionis nomen, & uis exponenda est. hinc. n. catholicæ Ecclesiæ hostes amplam occasionẽ discidij, & discordiæ, cum maxima Christiani populi pernicie, arripuerunt. Est autem satisfactio, rei debitæ integra solutio: nam quod satis est, ei nihil uidetur deesse. quare cum de gratiæ reconciliatione loquimur, idem satisfacere significat, quod alteri tantum præstare, quantum irato animo ad ulciscẽdã iniuriã satis esse poßit. atque ita satisfactio nihil aliud est, quam iniuriæ alteri illatæ compensatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, satisfactionis nomen diuinarum rerum doctores ad declarandam eam cõpensationem usurparunt, cum homo pro peccatis commißis Deo aliquid persoluit. Quo in genere quoniam multi gradus esse possunt, hinc fit, ut satisfactio uarie accipiatur. Ac prima quidem, & præstantißima illa est, qua pro scelerum nostrorum ratione, etiam si Deus summo iure nobiscum uelit agere, quidquid a nobis debeatur, cumulate persolutum est. Hæc uero eiusmodi esse dicitur, quæ nobis Deum propitium, & placatum reddidit, eamq. uni Christo domino acceptam ferimus, qui in cruce, pretio pro peccatis nostris soluto, plenißime Deo satisfecit. neque enim ulla res creata tãti esse potuit, quæ nos tam graui debito liberaret: atque, ut sanctus Ioannes testatur, ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantũ, sed etiam pro totius mundi. Hæc igitur plena, &

nitentiæ parte, eiusque exequẽde necessitate.

Ioan. 2

cumu-

cumulata est satisfactio, scelerum omnium rationi, quæ in hoc sæculo commissa sunt, pariter, æqualiterque respondens: cuius pondere hominum actiones apud Deum plurimum ualent, ac sine eo nulla prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque huc Psal. 115 Dauidis uerba uidentur spectare: qui postquam, secum ipse reputans, illud protulisset, Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? nihil præter hanc satisfactionem, quam calicis nomine expressit, dignum tot, tantisque beneficijs inuenire potuit: quare subiecit: Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Alterum satisfactionis genus, quæ & canonica appellatur, & certo temporis spatio definita perficitur. quare antiquissimæ Ecclesiæ usu receptum est, ut, cum pœnitentes a peccatis soluuntur, pœna aliqua eis irrogetur; cuius pœnæ solutio, satisfactio uocari consueuit. Eodem uero nomine quodlibet etiam pœnæ genus significatur, quam pro peccatis non quidem a sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam, atque a nobis ipsis repetitam, sustinemus. Verum hæc ad pœnitentiam, ut sacramentum est, minime pertinet; sed illa tantum sacramenti pars censenda est, quam diximus ex præcepto sacerdotis Deo pro peccatis depẽdi; hoc adiuncto, ut statutum cum animo, & deliberatum habeamus, peccata in posterum omni studio uitare: ita enim nonnulli definierunt: satisfacere, est Deo debitum honorem impendere. quod autem nemo debi-

debitum honorem Deo possit tribuere, nisi qui peccata omnino uitare constituat, satis apparet. Et satisfacere, est causas peccatorum excidere, & eorum suggestioni aditum non indulgere. In quam sententiam alij senserunt, satisfactionem esse purgationem, qua eluitur, quidquid sordium propter peccati maculam in anima resedit, atque a pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, absoluimur. Quæ cum ita sint; facile erit fidelibus persuadere, quam necessarium sit, ut pænitentes in hoc satisfactionis studio se exerceant. Docendi enim sunt, duo esse, quæ peccatum consequuntur, maculam, & pœnam: ac quamuis semper, culpa dimissa, simul etiam mortis æternæ supplicium, apud inferos constitutum, condonetur; tamen non semper contingit, quemadmodum a Tridentina Synodo declaratum est, ut Dominus Trid. Syn. *peccatorum reliquias, & pœnam, certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat. Cuius rei perspicua sunt exempla in sacris litteris, Genesis tertio capite, Num. xij. & xxij.* Gen. 3 *& alijs permultis locis: sed illud Dauidis clarissimum & maxime illustre intuemur: cui etsi Na-* Num. 12 *than dixerat; Dominus quoque transtulit pecca-* 2. Reg. 12 *tum tuum, non morieris; is tamen grauissimas pœnas ultro subijt, Dei misericordiam his uerbis dies noctesque implorans: Amplius laua me ab iniqui-* Psal. 50 *tate mea, & a peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum*

meum contra me est semper. Quibus uerbis illud petitum est a Domino, ut non solum crimen, sed pœnam etiam crimini debitam condonaret, atque a peccati reliquijs purgatum, in pristinum decoris, et integritatis statum restitueret. Atque hæc cum summis precibus peteret, eum tamen Dominus, tum filij ex adulterio suscepti, tum Absalonis, quem unice diligebat, defectione, & morte multauit, alijsque pœnis, & calamitatibus affecit, quas illi antea intentarat. In Exodo etiam, etsi Dominus, Mosis precibus exoratus, populo idololatræ pepercerat, tamen minatus est, se tanti flagitij graues pœnas repetiturum esse: ipseque Moses testatus est fore, ut illud Dominus seuerissime in tertiam, & quartam usque generationem ulcisceretur. Hæc uero a sanctis Patribus in Ecclesia catholica sẽper tradita esse, ipsorum auctoritate apertissime comprobatur. Verum qua de causa factum sit, ut pœna omnis pœnitentiæ sacramento, æque ac baptismo, nõ condonetur, præclare a sancta Tridẽtina Synodo explicatum est his uerbis. Diuinæ iustitiæ ratio exigere uidetur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter uero qui semel a peccati, & dæmonis seruitute liberati, & accepto spiritus sancti dono, scientes templum Dei uiolare, & spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinã clementiã decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut, occasione accepta, peccata leuiora

Exod. (margin)
Trid. Syn. (margin)

leuiora putantes, uelut miurij, & contumeliosi spiritui sancto in grauiora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere a peccato reuocant, et quasi freno quodá coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & uigilantiores in posterum pœnitentes efficiunt. Accedit, ut tamquam testificationes quædam sint doloris, quem ex peccatis commißis capimus; qua ratione Ecclesiæ fit satis, quæ nostris sceleribus grauiter offensa est, nam, ut sanctus Augustinus ait; Cor contritum, & humiliatum Deus non spernit. Verum quia plerúq. dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per uerba uel alia quæcumque signa procedit; recte ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ constituuntur, ut Ecclesiæ, in qua ipsa peccata remittuntur, satisfiat. Præterea, pœnitentiæ nostræ exempla alios docent, quomodo ipsi uitam instituere, & pietatem sequi debeant. Cum enim pœnas nobis pro peccatis irrogatas ceteri homines intuentur; & summam cautionem sibi in omni uita adhibendam, & mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientißime illud ab Ecclesia obseruatum est, ut, cum ab aliquo publice flagitium commissum esset, publica etiá pœnitentia ei indiceretur: ut ceteri, timore perterriti, deinceps peccata diligentius uitarent: quod etiam in occultis criminibus, quæ grauiora essent, interdum fieri solitum erat. Sed, ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut, qui ea commiserant, S.August.

ante

ante quam publicam pœnitentiam suscepissent, non absoluerentur. interim uerò Pastores pro illorum salute Deum rogabant, atque, ut ipsi etiam pœnitentes idem facerent, eos hortari non desinebant.

S. Ambro. *Quo in genere summa fuit sancti Ambrosii cura, & sollicitudo: cuius lacrymis fertur quamplurimos, qui duro animo ad pœnitentiæ sacramẽtum accesserant, ita mollitos esse, ut ueræ contritionis dolorem conceperint. Verum postea tantum de ueteris disciplinæ seueritate remissum est, atque ita charitas refrixit, ut iam plerique ex fidelibus, ad peccatorum ueniam impetrandam, nullum intimum animi dolorem, atque gemitum cordis necessarium putent; sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tantum dolentis habeant. Deinde uero huiusmodi pœnarum perpessione consequimur, ut capitis nostri* Ad Heb. 2 *Iesu Christi, in quo passus est ipse, & tentatus, similitudinem, & imaginem geramus. nihil enim* D. Bernar. *tam deforme uideri potest, ut à sancto Bernardo dictum est, quam, sub spinoso capite delicatum esse membrum: nam, teste Apostolo, coheredes sumus Christi; si tamen compatimur, &, quod alio loco scripsit, si commortui sumus, & conuiuemus;* Rom. 8 2. Tim. 2 D. Bern. *si sustinebimus, & corregnabimus. D. etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ, & plagam: ac turpitudinem quidem ipsam Dei misericordia tolli, uerum sanandis peccatorum plagis ualde necessariam esse eam curam, quæ in remedio pœnitentiæ adhibetur. quemadmodum*

dum enim, sanato uulnere, cicatrices quædam remanent; quæ & ipsæ curandæ sunt: ita in anima, culpa condonata, supersunt reliquiæ peccatorum purgandæ. Idem plane D. Chrysostomi sententia cõfirmat, cum ait: Non satis est sagittam e corpore extrahi, sed plaga quoque, a sagitta inflicta, sananda est: sic etiam in anima post acceptam peccati ueniam pænitentia curanda est, plaga relicta. Frequentissime enim a sancto Augustino docemur, duo hæc in pænitentia animaduertenda esse, Dei misericordiam, & iustitiam; misericordiam, qua peccata, & pœnas æternas illi debitas condonat; iustitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit. Postremo, pænitentiæ pæna a nobis suscepta Dei animaduersionem, suppliciaque in nos constituta anteuertit: ita enim docet Apostolus, cum ait: Si nosmetipsos diiudicaremus, non utique iudicaremur: dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Quæ cum fidelibus explicata fuerint, uix fieri poterit, quo minus ad pænitentiæ opera maxime excitẽtur. Eius autem quanta uis sit, ex eo colligitur, quod tota a Christi domini passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur. alterum est, ut immortalis gloriæ præmia mereamur; ita ut calix etiam aquæ frigidæ, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat: alterum, ut pro peccatis nostris satisfaciamus. Neque uero id perfectissimam, &

D. Chrysostomus

S. August.

1. Cor. 11

Matth. 10.

& cumulatissimam Christi domini satisfactionem obscurat; sed illud potius contra euenit, ut multo clariorem, & illustriorem reddat. Eo enim copiosior Christi gratia uidetur esse, quod non solum ea nobiscum communicantur, quæ ipse solus, sed illa etiam, quæ tamquam caput in membra suis sanctis, & iustis hominibus promeruit, ac persoluit: qua ratione fieri perspicuum est, ut iustæ, & honestæ piorum actiones tantum ponderis, & dignitatis habeant. Christus enim dominus, tamquam caput in membra, & uitis in palmites, gratiam suam in eos, qui sibi per charitatem coniuncti sunt, continēter diffundit. Quæ quidē gratia bona opera nostra semper antecedit, comitatur, & consequitur, & sine qua mereri, & satisfacere Deo nullo modo possumus. Atque ita fit, ut iustis nihil deesse uideatur, cum operibus, quæ Dei uirtute efficiunt, & diuinæ legi pro humana mortalique condicione satisfacere, & uitam æternam, quam scilicet, si Dei gratia ornati e uita decesserint, consequentur, mereri

Ioan. 4 possint. nota est enim illa Saluatoris uox: Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum; sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam.

Quæ ad ueram satisfactionē requirantur.

Sed duo præcipue in satisfactione requiruntur. primū est, ut is, qui satisfacit, iustus sit, ac Dei amicus. opera enim, quæ sine fide, & charitate fiunt, nullo modo Deo grata esse possunt. alterum, ut eiusmodi opera suscipiantur, quæ natura sua dolorem,

&

& molestiam afferant: cum enim præteritorum scelerum compensationes sint, atque, ut sanctus martyr Cyprianus ait, redemptrices peccatorum; omnino necesse est, ut aliquid acerbitatis habeant: quamquam non semper illud consequitur, ut qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Sæpe enim uel patiendi consuetudo, uel accensa in Deum charitas efficit, ut quæ perpessu grauissima sunt, ne sentiãtur quidem. Neque tamen iccirco fit, quo minus ea ipsa opera satisfaciendi uim habeant: siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita eius amore, & pietate inflammari, ut acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil fere incommodi sentiant, aut omnia lætissimo animo perferant. Verum omne satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria præcipue conferendum esse, orationem, ieiunium, eleemosynam: quæ quidem tribus bonis, animæ, corporis, & iis, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia a Deo accepimus, respondent. nihil uero aptius & conuenientius ad extirpãdas omnium peccatorum radices esse potest. Nam cum omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis sit, aut concupiscẽtia oculorum, aut superbia uitæ; nemo non uidet, hisce tribus morbi causis totidem medicinas, priori scilicet ieiuniũ, alteri eleemosynam, tertiæ orationem rectissime opponi. Præterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus; facile erit intelligere, cur ad hæc tria potissimũ omnis satisfactio referatur.

S.Cyprianus.

1.Ioan.2

biuero sunt Deus, proximus, nos ipsi. Quare Deum oratione placamus: proximo eleemosyna satisfacimus: nos ipsos uero ieiunio castigamus. Sed quoniam multæ uariæque ærumnæ, & calamitates, dum in hac uita sumus, nos premunt; illud maxime fideles docendi sunt, eos, qui patienti animo, quidquid laboriosi, & incommodi Deus immiserit, ferant, amplam satisfaciendi, & merendi materiam nactos esse; qui autem inuiti, & repugnantes pœnam huiusmodi sustineant, omni satisfactionis fructu priuari; sed Dei tantum, peccata iusto iudicio ulciscentis, animaduersionem, & supplicium perferre. In eo uero summa Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prædicanda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonauit, ut unus posset pro altero satisfacere. quod quidem huius partis pœnitentiæ maxime proprium est. ut enim, quod ad contritioné, & confessionem attinet, nemo pro altero dolere, aut confiteri potest: ita, qui diuina gratia præditi sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persoluere. quare fit, ut quodá pacto alter alterius onera portare uideatur. Ad Gal. 6 *Nec uero de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in apostolorum symbolo, sanctorum communionem cõfitemur. nam cum omnes eodem baptismo abluti Christo renascamur, eorumdem sacramentorum participes simus, in primis uero eiusdem corporis, & sanguinis Christi domini cibo, et potu recreemur; hoc apertissime demonstrat,*

nos,

nos omnes eiusdem esse corporis membra. Quemadmodum igitur neque pes sua tantum, sed etiam oculorum utilitatis causa munere suo fungitur; neque rursus, quod oculi uideant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum utilitatem referendum est: ita communia inter nos satisfactionis officia existimari debent. Neque tamen id sine ulla exceptione uerum est, si commoda omnia, quæ ex ea capiuntur, spectemus. nam satisfactionis opera, medicinæ etiam & curationes quædam sunt, quæ pænitenti ad sanandos prauos animi affectus præscribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Hæc igitur de tribus pænitentiæ partibus, contritione, confessione, & satisfactione, copiose, & dilucide explicanda erunt.

Sed illud in primis a sacerdotibus obseruari oportet, ut, audita peccatorum confessione, ante quam pænitentem a peccatis absoluant, diligenter curent, ut, si quid ille forte de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cuius peccati damnandus merito esse uideatur, cumulata satisfactione compenset. nemo enim absoluendus est, nisi prius, quæ cuiusque fuerint, restituere polliceatur. Atquoniã multi sunt, quibus, & si prolixe pollicentur, se officio satis esse facturos, tamen certum est, ac deliberatum, numquam promissa exoluere; omnino ij cogendi sunt, ut restituant: sæpeque illud Apostoli eis inculcandum est, ut, qui furabatur, iam Ad Eph. 4

non furetur; magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde retribuat necessitatem patienti. In irroganda autem satisfactionis pœna sacerdotes nihil sibi suo arbitratu statuendum esse, sed omnia iustitia, prudentia, & pietate dirigenda existimabunt. Atque, ut hac regula peccata metiri uideantur, & pœnitentes scelerum suorum grauitatem magis agnoscant; operæpretium erit, interdum eis significare, quæ pœnæ quibusdam delictis ex ueterum canonum præscripto, qui pœnitentiales uocantur, constitutæ sint. Igitur uniuersæ satisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni satisfactionum genere maxime conuenit pœnitentibus præcipere, ut certis aliquot, & definitis diebus orationi uacent, ac pro omnibus, & præsertim pro ijs, qui ex hac uita in Domino decesserunt, preces Deo faciant. Hortari uero etiam eos oportet, ut sæpe eadē satisfactionis opera, a sacerdote indicta, ultro suscipiant, ac repetant; atque ita mores suos componant, ut, ijs omnibus, quæ ad pœnitentiæ sacramentum pertinent, diligenter absolutis, tamen uirtutis pœnitentiæ studia numquam intermittant. quod si interdū, etiam ob publicam offensionem, publica pœnitētia præscribenda fuerit, quamuis eam pœnitens refugiat, ac deprecetur, non erit facile audiendus: uerum persuadere ei oportebit, ut, quæ tum sibi, tum alijs salutaria futura sunt, libenti, & alacri animo excipiat. Hæc de pœnitentiæ sacramento, singulisq.

gulisque eius partibus ita docenda erunt, ut non solum ea fideles perfecte intelligant; sed etiam, iuuante Domino, re ipsa pie, & religiose præstare animum inducant.

DE EXTREMAE VNCTIONIS SACRAMENTO.

CVM sancta scripturarum oracula ita doceant; In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis; tacite Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum esse fidelem populum cohortandi, ut in assidua mortis meditatione uersetur. Quoniam autem extremæ unctionis sacramentum non potest supremi illius diei memoriam coniunctam non habere: facile intelligitur, de eo sæpe agendum esse, non solum ob eam causam, quod illarum rerum mysteria, quæ ad salutem pertinent, aperire, & explicare maxime conuenit; sed etiam, quia fideles, moriendi necessitatem omnibus propositam esse, animo repetentes, prauas cupiditates coercebunt: quare fiet, ut in ipsa mortis expectatione minus se perturbari sentiant, sed immortales Deo gratias agant; qui, ut baptismi sacramento aditum nobis ad ueram uitam patefecit, ita etiam, ut ex hac mortali uita decedentes, expeditiorem ad cælum uiam haberemus, extremæ unctionis sacramentum instituit. Vt igitur, quæ ad Eccle.7.

eam explicationem magis necessaria sunt, eodé fere ordine, qui in alijs sacramentis seruatus est, exponantur; primum illud tradendum erit, hoc sacramentum iccirco extremam unctionem appellatum esse, quod hæc omnium sacrarum unctionum, quas dominus Saluator noster Ecclesiæ suæ commendauit, ultima administranda sit. Quare hæc ipsa unctio a maioribus nostris sacramétum etiam unctionis infirmorum, & sacramentum exeuntium dicta est: quibus uocabulis fideles in memoriam nouissimi illius temporis facile redire possunt. Quod autem extremæ unctioni propria sacramenti ratio conueniat, in primis explanandum est. id uero perspicuum fiet, si uerba, quibus sanctus

Iacobi 5 Iacobus apostolus huius sacramenti legem promulgauit, attendamus. Infirmatur quis in uobis? inquit: inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, ungentem eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: &, si in peccatis sit, remittentur ei. Nam quod peccata cōdonari Apostolus affirmat, in eo declarat sacramenti uim, & naturá. Hanc uero catholicæ Ecclesiæ de extrema unctione perpetuam doctrinam fuisse, cum alia plura Concilia testantur, tum a Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, ut in eos omnes anathematis pœnam constituerit, qui aliter docere, aut sentire audent.

Trid. Syn.

Innocentius primus. Ac Innocentius quoque primus hoc sacramentum fidelibus maxime commendat. Constanter itaque docendum

docendum est a Pastoribus, uerum sacramentum esse; nec plura, sed unum, quamuis per plures unctiones administretur; quarum singulis propriæ preces, ac peculiaris forma adhibenda est. Vnum uero est non partium continuatione, quæ diuidi non possint; sed perfectione, cuiusmodi sunt cetera omnia, quæ ex pluribus rebus constant. Nam quemadmodum domus, quæ ex multis, & diuersis rebus composita est, una tantum forma perficitur; ita hoc sacramentum, & si ex pluribus rebus, & uerbis constituitur, unum tamen signum est, & unius rei, quam significat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ sint huius sacramenti partes, elementum, inquam, & uerbum: hæc enim a sancto Iacobo prætermissa non sunt: in quibus singulis sua mysteria licet animaduertere. Eius igitur elementum, siue materia, quemadmodum Concilia, ac præcipue Tridentinum decreuit, est oleum ab Episcopo consecratū, liquor scilicet, non ex quauis pingui, & crassa natura, sed ex olearum baccis tantummodo expressus. Aptissime autem hæc materia illud significat, quod ui sacramenti interius in anima efficitur. nam ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit: ita sacramēti uirtus animæ tristitiam, ac dolorem minuit. Oleum præterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, & lumini tamquam pabulum præbet: tum uero ad recreandas defatigati corporis uires maxime accommodatum est. Quæ

Iacobi 5

Trid. Syn.

omnia, quid in ægroto diuina uirtute per huius sacramenti administrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia satis sint. Forma uero sacramenti est uerbum, & sollemnis illa precatio, qua sacerdos ad singulas unctiones adhibet, cum inquit: Per istam sanctam unctionẽ indulgeat tibi Deus, quidquid oculorũ, siue nariũ, siue tactus uitio deliquisti. Quod autem hæc uera sit, & propria huius sacramenti forma, sanctus Iacobus apostolus significat, cum ait: Et orent super eum, & oratio fidei salua bit infirmum. Ex quo licet cognoscere, formam precationis modo proferendam esse: tametsi, quibus potissimum uerbis concipienda sit, Apostolus non expresserit. Verum hoc ad nos fidei Patrum traditione permanauit, ita ut omnes Ecclesiæ eam formæ rationem retineant, qua omnium mater, & magistra sancta Ecclesia Romana utitur: nam etsi aliqui nonnulla uerba immutant, cum pro; Indulgeat tibi Deus; ponunt, Remittat, uel Parcat, interdum etiam Sanet, quidquid commisisti: tamẽ, quoniam nulla fit sententiæ immutatio, constat eandem ab omnibus formam religiose seruari. Nec uero quisquam miretur, cur factum sit, ut aliorum sacramentorum forma uel absolute significet quod efficit, ut cum dicimus; Ego te baptizo; aut; Signo te signo crucis; uel tamquam ab imperantibus pronuncietur; ut cum in sacramento ordinis administrando dicitur; Accipe potestatem; hæc una uero extrema unctionis forma precatione quadã absoluatur:

Iacobi 5

soluatur : id enim optimo iure constitutum est. nam cum hoc sacramentum propterea adhibeatur, ut, præter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitatem etiam restituat ægrotis : tamen, quia non semper sequitur, ut ægri a morbis conualescant, ob eam causam precatione forma conficitur, ut a Dei benignitate id impetremus, quod sacramenti uis constanti & perpetuo ordine efficere non solet. Adhibentur autẽ ritus proprij in huius quoque sacramenti administratione : sed eorũ maxima pars precationes continet, quibus sacerdos ad ægroti salutem impetrandam utitur. nullum enim est aliud sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur: ac recte quidem : quoniam eo potissimum tempore fideles pijs obsecrationibus adiuuandi sunt. quare & alij omnes, quos tum adesse contigerit, & præcipue Parochi debẽt orare Deum ex animo, et eius misericordiæ laborantis uitam et salutem omni studio commendare.

Verum cũ demonstratum sit, extremã unctionẽ uere, & proprie in sacramentorum numero habendam esse ; illud etiam sequitur, eius institutionem a Christo domino profectam esse; quæ postea a sancto Iacobo apostolo fidelibus proposita, & promulgata est. Quamquam idem Saluator huius unctionis specimen quoddam dedisse uisus est, cum discipulos suos binos, & binos ante faciem suam misit. de illis enim apud Euangelistam ita scriptum est: Exeuntes prædicabant, ut pænitentiam agerent, & Vnctionis extremæ sacramentũ a Christo institutum, & quibus conferendum. Mar. 6

dæmonia

dæmonia multa eijciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabant. quam quidem unctionem non ab apostolis inuentam, sed a Domino præceptam, non naturali aliqua uirtute præditam, sed mysticam, potius ad sanandos animos, quam ad corpora curanda institutam fuisse, credendum est: id enim sancti Dionysius, Ambrosius, Chrysostomus, & Gregorius magnus asserunt: ut nullo modo dubitandum sit, quin hoc unum ex septem catholicæ Ecclesiæ sacramentis summa cum religione accipere oporteat. Sed docendi sunt fideles, quamuis hoc sacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus administrandum non sit. Ac primum excipiuntur, qui sano, & infirmo corpore sunt: ijs enim extremam unctionem tribuendam non esse, & Apostolus docet, cum inquit; Infirmatur quis in uobis? & ratio ostendit; siquidem ob eam rem instituta est, non modo ut animæ, sed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum, qui morbo laborant, curatione indigeant; iccirco ijs etiam, qui adeo periculose ægrotare uidentur, ut, ne supremus illis uitæ dies instet, metuendum sit, hoc sacramentum præberi debet. In quo tamen grauissime peccant, qui illud tempus ægroti ungendi obseruare solent, cum, iam omni salutis spe amissa, uita, & sensibus carere incipiat. constat enim, ad uberiorem sacramenti gratiam percipiendam plurimum ualere, si ægrotus, cum in eo adhuc integra

S. Dionysius, Ambro. Chrysost. Gre.

Iacobi 5

integra mens, & ratio uiget, fidemque, & religiosam animi uoluntatem afferre potest, sacro oleo liniatur. Quare Parochis animaduertendum est, ut eo potissimum tempore cælestẽ medicinam adhibeant, illam quidem semper ui sua admodum salutarem, cum eorum etiam pietate, & religione, qui curandi sunt, magis profuturam intellexerint. Nemini igitur, qui graui morbo affectus non sit, sacramentum unctionis dare licet, tametsi uitæ periculum adeat; uel quia periculosam nauigationem paret; uel quia prælium initurus sit, a quo certa mors illi impendeat; uel etiam, si capitis damnatus ad supplicium raperetur. Omnes præterea, qui rationis usu carent, ad hoc sacramentum suscipiendũ apti non sunt; & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias sanare huius sacramenti remedio opus sit; amentes item, & furiosi, nisi interdum rationis usum haberent, & eo potissimum tempore pii animi significationẽ darent, peterentq. ut sacro oleo ungerentur. nam qui ab ipso ortu nũquam mẽtis & rationis compos fuit, ungendus non est: secus uero si ægrotus, cum mente adhuc integra huius sacramenti particeps fieri uoluisset, postea in insaniam & furorẽ incidit. Non sunt autem omnes corporis partes ungendæ, sed eæ tantum, quas ueluti sensuum instrumenta natura homini attribuit, oculi propter uisionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter gustum, uel sermonem, manus propter tactum; qui tametsi toto

corpore

corpore æquabiliter fusus est; in ea tamen parte maxime uiget. Hunc autem ungendi ritum uniuersalis Ecclesia retinet, atque etiam huius sacramenti naturæ optime conuenit: medicamenti enim est instar. Ac quoniam in corporis morbis, quamuis uniuersum corpus male affectum sit, tamen illi tantum parti curatio adhibetur, a qua, tamquam a fonte, & origine, morbus manat; icciirco non totum corpus, sed ea membra, in quibus potissimum sentiendi uis eminet, renes etiam, ueluti uoluptatis, & libidinis sedes, unguntur; tum pedes, qui nobis ingressus, & ad locum mouendi principium sunt. In quibus illud obseruare oportet, in una, eadémque ægrotatione, cum æger in eodem uitæ periculo positus est, semel tantum ungendum esse. Quod si post susceptam hanc unctionem æger conualuerit; quoties postea in id uitæ discrimen inciderit, toties eiusdem sacramenti subsidium ei poterit adhiberi. ex quo patet, in eorum sacramentorum numero, quæ iterari solent, reponendam esse.

Extrema ũctio qua præparatione suscipiẽda; quis minister, et fructus illius

Quoniam uero omni studio curare oportet, ne quid sacraméti gratiam impediat; ei uero nihil magis aduersatur, quam alicuius peccati mortiferi conscientia; seruanda est catholicæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, ut, ante extremam unctionem, pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramentum administretur. Ac deinde ægroto persuadere Parochi studeat, ut ea fide se ungendũ sacerdoti præbeat, qua olim, qui ab apostolis sanandi erant, se ipsos offerre consueuerant.

sueuerant. In primis autem animæ salus, deinde corporis ualetudo cum illa adiunctione, si ea ad æternam gloriam profutura sit, expetenda est. Nec uero dubitare fideles debent, quin sanctæ illæ, & sollemnes preces a Deo audiantur, quibus sacerdos non suam, sed Ecclesiæ, & domini nostri Iesu Christi personam gerens utitur. Qua una maxime re cohortandi sunt, ut huius saluberrimi olei sacramẽtum sancte, & religiose sibi administrandum curẽt, cum & acrior pugna instare, & uires cum animi, tũ corporis deficere uideantur. Iã uero, quis extremæ unctionis minister sit, ab eodem Apostolo, qui Domini legem promulgauit, didicimus: ait enim; Inducat presbyteros. quo nomine nõ eos significat, qui ætate prouectiores sunt, quemadmodum sapienter Tridentina Synodus exposuit, aut qui in populo principem locum obtinent, sed sacerdotes, qui ab ipsis Episcopis per manuum impositionem rite ordinati sunt. Sacerdoti igitur huius sacramenti administratio commissa est, Neque tamen ex sanctæ Ecclesiæ decreto cuius sacerdoti, sed proprio Pastori, qui iurisdictionem habeat, siue alteri, ut ille eius muneris fungẽdi potestatem fecerit, hoc sacramentum administrare licet. Illud uero maxime animaduertendum est, sacerdotem in ea administratione, quemadmodum etiam in alijs sacramentis fit, Christi domini nostri, & sanctæ Ecclesiæ, eius sponsæ, personam sustinere. Explicandæ etiam sunt accuratius utilitates, quas ex hoc sacramento capi-

Iacobi 5

Trid. Syn.

mus

mus: ut, si nihil aliud fideles ad eius usum possit al licere, ipsa saltem utilitate ducantur: cum ita com paratum sit, ut omnia fere nostris commodis metia mur. Docebunt igitur Pastores, hoc sacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, & ut communi nomine appellantur, uenialia, remittit; exitiales enim culpæ, pænitentiæ sacramento tolluntur. neque .n. hoc sacramentum primario loco ad grauiorum criminum remissionem institutum est: sed baptismus tantum, & pænitentia ui sua hoc efficiunt. Altera est sacræ unctionis utilitas, quod animam a langore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & a ceteris omnibus peccati reliquijs liberat. Tempus autem huic curationi opportunissimum existimandum est, cum graui morbo affligamur, ac uitæ periculum impendet. Etenim homini natura insitum est, ut nihil in rebus humanis æque, ac mortem, pertimescat. auget autem magnopere hunc timorem præteritorum scelerum memoria; cum præsertim grauissima conscientiæ nostræ accusatio nos urgeat. ut enim scri-
Sap. 4 *ptum est: Venient in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates ipsorum. Deinde illa cura, & cogitatio uehementer angit, quod paulo post stare oporteat ante tribunal Dei, a quo de nobis iustißima pro eo, ac meriti fuerimus, sententia ferenda sit. Sæpe autem euenit, ut fideles hoc terrore perculsi, se miris modis exagitari sentiant. Nihil autem ad mortis tranquillitatem*

tatem magis conducit, quam si tristitiam abijciamus, & læto animo Domini aduentum expectemus; paratique simus, depositum nostrum, quandocumque illud a nobis repetere uoluerit, libenter reddere. Vt igitur hac sollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio, & sancto gaudio repleatur, extremæ unctionis sacramentum efficit. Præterea, aliud etiam, quod merito omnium maximum uideri potest, ex eo consequimur. nam etsi humani generis hostis, quoad uiuimus, numquam desinit de interitu, & exitio nostro cogitare; nullo tamen tempore, ut nos omnino perdat, ac, si fieri possit, spem nobis diuinæ misericordiæ eripiat, uehementius omnes neruos contendit, quam cum supremum uitæ diem appropinquare animaduerterit. Quamobrem fidelibus arma, & uires hoc sacramento subministrantur, quibus aduersarij uim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare possint. alleuatur enim, & erigitur ægri animus diuinæ bonitatis spe; eaque confirmatus morbi incommoda o͞ia fert leuius, ac ipsius Dæmonis, calcaneo insidiantis, artificium, & calliditatem facilius eludit. Accedit postremo, siquidem profutura sit, etiam corporis sanitas. Quod si ægroti hoc tempore eam minus consequuntur, id quidem non sacramenti uitio, sed ob eam potius causam euenire credendum est, quod eorum magna pars, vel qui sacro oleo perunguntur, uel a quibus administratur, fides infirmior est. testatur enim Euangelista, Matth. 13

Domi-

Dominum apud suos multas uirtutes nõ fecisse prò pter incredulitatem illorum. Quamquam etiam re cte dici potest, Christianam religionem, ex quo altius tamquam radices egit in animis hominum, minus iam huiusmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim nascẽtis Ecclesiæ initio necessaria esse uiderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit, utcumque enim, quod ad corporis ualetudinem attinet, Dei consilio & uoluntate ceciderit, certa spe niti fideles debent, se huius sacri olei uirtute spiritualem sanitatem consecuturos esse; futurumque, ut, si eos uita decedere cõtingat, præclaræ illius uocis fructum percipiant, qua scriptum est; Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Hæc de extremæ unctionis sacramẽto breuiter quidem dicta sunt: uerum, si hæc ipsa rerum capita a Pastoribus latius, & ea, qua decet, diligentia explanata erunt; dubitandũ non est, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

SI QVIS aliorum sacramentorum naturam, & rationem diligenter considerarit, facile perspiciet, ea omnia ab ordinis sacramento ita pendere, ut sine illo partim cõfici, & administrari nullo modo queant; partim sollemni cærimonia, & religioso quodam ritu, ac cultu carere uideantur. Quare necesse

cesse est, ut Pastores institutam sacramentorum doctrinam persequentes, eo diligentius de ordinis etiã sacramento sibi agendum arbitrentur. Proderit autem maxime hæc explicatio primum quidẽ illis ipsis, deinde alijs, qui ecclesiasticæ uitæ rationem ingressi sunt, postremo etiam fideli populo; ipsis, quod, dum in huius argumenti tractatione uersantur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc sacramento adepti sunt, magis commouentur; alijs, qui in sortem Domini uocati sunt, partim ut eodem pietatis studio afficiantur, partim uero, ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi uiam sibi ad ulteriores gradus facilius munire possint. Reliquis autem fidelibus, primum quidem ut intelligant, quo honore digni sint Ecclesiæ ministri; deinde, quoniam sæpe contingit, ut multi adsint, uel qui spe liberos suos adhuc infantes Ecclesiæ ministerio destinarint, uel qui sua sponte & uolũtate illud uitæ genus sequi uelint; quos certe ignorare minime æquum est, quæ præcipue ad hác rationem pertinent. Primum itaque fidelibus tradendum est, quãta sit huius instituti, si summum eius gradum, hoc est sacerdotium spectemus, nobilitas, & excellentia. Nam cum Episcopi, & sacerdotes tamquam Dei interpretes, & internuncij quidam sint, qui eius nomine diuinam legem, & uitæ præcepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt; perspicuum est, eam esse illorum functionem, qua nulla maior excogitari possit, quare merito non

solum angeli, sed Dij etiam, quod Dei immortalis uim, & numen apud nos teneant, appellantur. Quamuis autem omni tempore summam dignitatem obtinuerint, tamen noui testamenti sacerdotes ceteris omnibus honore longe antecellunt. Potestas enim tum corpus, & sanguinem Domini nostri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata est, humanam quoque rationem, atque intelligentiam superat; nedum ei aliquid par, & simile in terris inueniri queat. Deinde uero, quemadmodum Saluator noster a patre, apostoli autem, ac discipuli in uniuersum mundum a Christo domini missi sunt; ita quotidie sacerdotes, eadem, qua illi, potestate præditi, ad consum-
Ad Eph.4 *mationem sanctorum in opus ministerij in ædificationem corporis Christi mittuntur. Huius igitur tanti officij onus nemini temere imponendum est, sed*
Ad Heb.5 *ijs tantum, qui illud uitæ sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint. Nec uero quisquam sumat sibi honorem, sed qui uocatur a Deo tamquam Aaron. Vocari autem a Deo dicuntur, qui a legitimis Ecclesiæ ministris uocantur. nam qui in hoc ministerium se ipsos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexisse docendum*
Hier.23 *est, cum inquit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant. quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse potest.*

Sed

Sed quoniam in omni actione suscipienda magnopere refert, quem sibi quisque finem constituat; (optimo enim fine posito, recte omnia consequuntur) de hoc in primis, qui sacris initiari uolunt, admonendi sunt, ut nihil sibi tanto munere indignũ proponant. qui quidem locus eo diligentius tractandus erit, quo grauius hoc tempore ea in re peccare fideles solent. Alij enim eo consilio ad hanc uiuendi rationem se conuertunt, ut, quæ ad uictum, uestitumque necessaria sunt, parent, ita ut, præter quæstum, nihil aliud in sacerdotio, quemadmodũ uulgo ceteri omnes in quouis sordidi artificij genere, spectare uideantur. Quamuis enim, ex Apostoli sententia, natura, & diuina lex iubeat, ut qui altari seruit, ex altari uiuat: tamen, quæstus, & lucri causa ad altare accedere, maximũ sacrilegium est. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad sacerdotalem ordinem ducit. Alij uero, ut diuitijs affluant, initiari uolunt. cuius quidem rei illud argumento est, quod, nisi opulentum aliquod ecclesiasticum beneficium ijs deferatur, nullam sacri ordinis cogitationem habẽt. hi uero sunt, quos Saluator noster mercenarios appellat; & quos Ezechiel dicebat, semet ipsos, & non oues pascere. quorum turpitudo, & improbitas non solum sacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita ut iam nihil fere a fideli populo haberi possit contemptius, & abiectius; uerum etiam efficit, ut ipsi nihil amplius ex sacerdotio consequantur,

Quãta circũspectione ad sacros ordines accedendum.

1. Cor. 9

Ioan. 10

Ezech. 34

quá Iudas ex apostolatus munere; quod illi sempiternum exitium attulit. Illi autem ostio in Ecclesiá introire merito dicuntur, qui a Deo legitime uocati ecclesiastica munera eius unius rei causa suscipiút, ut Dei honori inseruiant. Neque tamen hoc ita accipiendum est, quasi eadem lex æque omnibus non sit imposita. Homines enim ob eá rem conditi sunt, ut Deum colant. quod præcipue fideles, qui baptismi gratiam consecuti sunt, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis uiribus præstare debent. Verum qui ordinis sacramento initiari uolunt, hoc sibi proponant opus est, ut non solum Dei gloriam in omnibus rebus quærant; quod quidem cum omnibus, tum maxime fidelibus commune esse constat; sed etiam ut alicui certo ecclesiæ ministerio addicti, in sanctitate, & iustitia illi seruiant. Nam ut in exercitu omnes quidem milites imperatoris legibus parent, sed inter eos tamen alius centurio, alius præfectus est, alij alia munera obeunt: ita, quamuis omnes fideles pietatem, & innocentiá sectari omni studio debeant, quibus rebus maxime Deus colitur, eos tamen, qui ordinis sacramento sunt initiati, præcipua quædam munera, & functiones in ecclesia exequi oportet. nam & sacra pro se ipsis, & pro omni populo faciunt; & diuinæ legis uim tradunt; ad eamque prompto, & alacri animo seruandam fideles hortantur, & instituunt; & Christi domini sacramenta, quibus omnis gratia impertitur, & augetur, administrant; &, ut uno uerbo

comple-

complectamur, a reliquo populo segregati, in omnium longe maximo, & præstantissimo ministerio se exercent.

His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea tradenda, quæ propria huius sacramenti sunt; ut intelligant fideles, qui in ecclesiasticum ordinem cooptari uolunt, ad quodnam officij genus uocentur, quantaque ipsi Ecclesiæ, eiusque ministris potestas diuinitus tributa sit. Ea autem duplex est, ordinis, & iurisdictionis. Ordinis potestas ad uerum Christi domini corpus in sacrosancta Eucharistia refertur. Iurisdictionis uero potestas tota in Christi corpore mystico uersatur. ad eam enim spectat, Christianum populum gubernare, & moderari, & ad æternam, cælestemque beatitudinem dirigere. Verum ordinis potestas non solum consecrandæ Eucharistiæ uim, & potestatem continet, sed ad eam accipiendã hominũ animos præparat, & idoneos reddit, ceteraque omnia complectitur, quæ ad Eucharistiam quouis modo referri possint. eius uero plura ex sacris litteris testimonia afferri possunt; sed illa præclara, & grauissima sunt, quæ apud sanctos Ioannem, & Matthæum leguntur: ait enim Dominus: Sicut misit me Pater, & ego mitto uos: accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Et: Amen dico uobis: quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata et in cælo; & quæcumque solueritis super terrã,

De duplici potestate ecclesiastica, ordinis & iurisdictionis.

Ioan.20

Matth.18

erunt soluta & in cælo. Quæ quidem loca a Pastoribus ex sanctorum Patrum doctrina, & auctoritate explanata, maximum ueritati lumen afferre poterunt. Hæc autem potestas plurimum illi præstat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res sacras curarent, tributa est, Nam & illa ætas, quæ scriptam legem antecessit, suum sacerdotium, suamque potestatem spiritualem habuerit, necesse est, cum legem habuisse satis constet. hæc duo enim

Hebr.7 ita coniuncta esse testatur Apostolus, ut, eorum altero translato, simul etiam alterum transferri necesse sit. Cum igitur naturali instinctu homines agnoscerent, Deum colendum esse; consequens erat, ut in quauis republica aliqui sacrorum, & diuini cultus procurationi præficerētur, quorum potestas aliquo modo spiritualis diceretur. Eadem etiam potestate populus Israeliticus non caruit; quæ tametsi dignitate superior fuit, quam illa, qua in lege naturæ sacerdotes prædití erant, longe tamen inferior, quam legis euangelicæ spiritualis potestas, existimanda est. hæc enim cælestis est, omnemque angelorum etiam uirtutem superat, neque a sacerdotio

Ad Heb.7 Mosaico, sed a Christo domino, qui non secundum Aaron sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchisedec ortum habet. is enim, qui summa potestate gratiam tribuendi, & peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem, quãuis uirtute definitam, & sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit. quare ad eam exercendam certi ministri

instituti

instituti sunt, & sollemni religione consecrati: quæ quidem consecratio ordinis sacramentum uel sacra ordinatio uocatur. Placuit autem sanctis Patribus hoc uocabulo uti, quod latissimam significationem habet, ut dignitatem & excellentiam ministrorum Dei indicarent. Est enim ordo, si propriam eius uim, & notionem accipiamus, dispositio superiorum, & inferiorum rerum, quæ inter se ita aptæ sunt, ut una ad alteram referatur. Cum itaque in hoc ministerio multi sint gradus, & uariæ functiones; omnia uero certa ratione distributa sint, & collocata; recte, & commode ordinis nomen ei impositum uidetur. Quod autem inter cetera Ecclesiæ sacramenta sacra ordinatio numeranda sit; sancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ sæpius repetita est, comprobauit. nam cum sacramentum sit rei sacræ signum; id uero, quod hac consecratione extrinsecus fit, gratiam & potestatem significet, quæ illi tribuitur, qui consecratur; omnino sequi perspicuum est, ordinem uere ac proprie sacramentum dicendum esse. quare Episcopus ei calicem cū uino, & aqua, & patenam cum pane porrigens, qui sacerdos ordinatur, inquit: Accipe potestatem offerendi sacrificium, etc. Quibus uerbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem cōsecrādæ Eucharistiæ, charactere animo impresso, tradi, cui gratia adiūcta sit, ad illud munus rite, & legitime obeundum: quod Apostolus his uerbis declarat: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ

Trid. Syn.

2. Tim. 1

quæ est in te, per impositionem manuum mearum: non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed uirtutis, & dilectionis, & sobrietatis.

Sacramē- tum ordinis uarios habet sui exercendi ministros.

Iam uero, ut sacræ synodi uerbis utamur, cum diuina res sit tanti sacerdotij administratio; consentaneum fuit, quo dignius, & maiori cum ueneratione exerceri posset, ut in ecclesiæ ordinatissima dispositione plures essent, & diuersi ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deseruirent; atque hi quidem ita distributi, ut, qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderēt. Docendum igitur erit, hosce omnes ordines septenario numero contineri, semperq. ita a catholica Ecclesia traditū esse: quorum nomina hæc sunt, Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem ministrorum numerum recte ita definitum esse, probari potest propter ea ministeria, quæ ad sacrosanctum Missæ sacrificium, & Eucharistiam uel conficiendam, uel administrandam, cuius causa præcipue sunt instituta, necessaria uidentur. Ex his alij maiores, qui etiam sacri dicuntur, alij minores sunt. Maiores, uel sacri, sunt, Ordo Sacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorcistæ, Lectores, Ostiarij. de quorū singulis pauca dicenda sunt; ut habeant Parochi, unde eos potissimum instituant, quos nouerint aliquo ordine initiandos esse. Incipiendum est autem a prima tonsura: quā quidem, docere oportet, quandam præpara-

parationem esse ad ordines accipiẽdos. Vt enim homines ad baptismum exorcismis, ad matrimonium sponsalibus præparari solent: ita, cum, tonso capillo, Deo dedicantur, tamquam aditus ad ordinis sacramentum illis aperitur. declaratur enim, qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit. Nam clerici nomen, quod ei tunc primum imponitur, ab eo deductum est, quod Dominum sortem, & hereditatẽ suam habere incipiat; ueluti qui in Hebræorum populo, diuino cultui mancipati erant: quibus uetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra promissionis distribui, cum inquit: Ego pars, & hereditas tua. Ac quamuis id omnibus fidelibus commune sit, præcipua tamen ratione ijs conueniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrarunt. Tondentur uero capilli ad coronæ speciem, et similitudinẽ, quam perpetuo conseruare oportet: & ut quisque in altiori deinceps ordinis gradu collocatur; sic eius orbis forma latior circumscribi debet. quod quidẽ ex apostolorum traditione acceptum esse, docet Ecclesia; cũ de huiusmodi tondendi more sancti Dionysius Areopagita, Augustinus, Hieronymus, uetustissimi, & grauissimi Patres, meminerint. Primum autem omnium, ferunt, apostolorum Principem eam consuetudinem induxisse ad memoriã coronæ, quæ ex spinis contexta Saluatoris nostri capiti fuit imposita, ut, quod impij ad Christi ignominiam, & cruciatum excogitarunt, eo apostoli ad decus, & gloriam uterentur; simulque significa-

Num. 18

S. Dionysius.

rent

rent, curandum esse a ministris Ecclesiæ, ut omnibus in rebus Christi domini nostri speciem, & figuram gerant. Quamquam nonnulli asserant, hac nota regiá dignitatem declarari, quæ ijs maxime, qui in sortem Domini uocati sunt, uidentur conuenire. Quod enim Petrus apostolus fideli populo tribuit; Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta; peculiari quadam, et magis propria ratione ad ecclesiasticos ministros pertinere facile intelligimus. etsi non desunt, qui uel perfectioris uitæ professionem a Clericis susceptam circuli figura, quæ omniú perfectissima est, significari existiment, uel externarum rerum contemptionem, animique ab omnibus humanis curis uacuitatem declarari putent; quod capilli, superuacaneum quiddam in corpore, tondeantur. Post primam Tonsuram ad Ostiarij ordinem. primus gradus fieri consueuit. Eius munus est, templi claues, & ianuam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Missæ sacrificium assistebat, curaturus ne quis propius, quam par esset, ad sacram aram accederet, & sacerdoté rem diuinam facientem interpellaret. Alia etiam ministeria illi commissa erant: ut ex ritibus, quæ ad eius consecrationem adhibentur, perspici potest. nam Episcopus claues ex altari acceptas ei tradens, quem Ostiarium uult instituere, Sic age, inquit, quasi redditurus Deo rationem pro ijs rebus, quæ his clauibus recluduntur. Magnam autem in

1. Pet. 2

in antiqua Ecclesia huius ordinis dignitatem fuisse, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Ecclesia seruari animaduertimus. nam Thesaurarij officium, qui erat idem sacrarij custos, quod ad Ostiarios pertinebat, inter honestiores ecclesiæ functiones etiam nunc habetur. Secundus ordinis gradus est Lectoris munus. Ad eum pertinet, in ecclesia ueteris, & noui testamenti libros clara uoce & distincte recitare, præsertim uero eos, qui inter nocturnam psalmodiam legi solent. Eius quoque partes erant, prima, religionis Christianæ rudimenta fidelibus tradere. Episcopus itaque, præsente populo, in eius ordinatione librum, quo descripta sunt, quæ ad hanc functionem attinent, illi tradens, inquit: Accipe, & esto uerbi Dei relator, habiturus, si fideliter, et utiliter impleueris officium tuũ, partem cum ijs, qui uerbum Dei bene ministrarũt ab initio. Tertius est ordo Exorcistarum, quibus potestas data est nomen Domini inuocandi in eos, qui ab immundis spiritibus obsidentur. quare Episcopus, cum eos instituit, librum, in quo exorcismi continentur, eis porrigit, usus ea formula uerborum: Accipe, & commenda memoriæ, & habe potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos. Acolytorum quartus est gradus, & ultimus eorum omnium, qui minores, & non sacri, appellantur. eorum munus est, ministros maiores Subdiaconos, & Diaconos in altaris ministerio assectari, eisque

operam

operam dare. Præterea lumina deferunt, & asseruant, cum Missæ sacrificium celebratur, præcipue uero, cum euangelium legitur, ex quo & ceroferarij alio nomine uocati sunt. Cum itaque ordinantur, hic ritus ab Episcopo seruari consueuit: Primum quidem, postquam eos officij sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tradit in hũc mõdum: Accipe ceroferarium cum cereo, & scias te ad accẽdenda ecclesiæ luminaria mãcipari, in nomine Domini. Deinde item urceolos uacuos, quibus aqua & uinũ in sacrificio ministratur: Accipe urceolos ad suggerendum uinum, & aquã in Eucharistiam sanguinis Christi in nomine Domini. A minoribus ordinibus, ijsdemque non sacris, de quibus hactenus dictum est, ad maiores, & sacros legitimus aditus, & ascensus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus est, ut nomen ipsum declarat, Diacono ad altare inseruire. sacra enim lintea, uasa, panem, & uinum, ad sacrificij usum necessaria, parare debet. nunc Episcopo, & sacerdoti aquam præbet, cum manus in Missæ sacrificio abluunt. Epistolam etiã, quæ olim a Diacono in Missa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tamquam testis ad sacrum assistit, prohibetq. ne sacerdos sacra faciens a quopiã perturbari possit. Hæc autem, quæ ad Subdiaconi ministerium spectant, ex sollemnibus cærimonijs, quæ in illius consecratione adhibentur, licet cognoscere. Primũ enim Episcopus legem perpetuæ continẽtiæ

huic

huic ordini impositam esse admonet, edicitque neminem in Subdiaconorum ordinem cooptandum esse, cui ultro hanc legem accipere non sit propositú: deinde, post sollemnem litaniarú precationem, quæ Subdiaconi munera, & functiones sint, enumerat, atque exponit. His peractis, eorum singuli, qui ordinantur, ab Episcopo quidem calicem, & sacram patenam accipiunt; ab Archidiacono uero, ut intelligatur Subdiaconum Diaconi officio subseruire, urceolos, uino & aqua plenos, una cum lebete, & linteolo, quo manus absterguntur, dicente Episcopo: Videte, cuiusmodi ministerium uobis traditur: ideo uos admoneo, ut ita uos exhibeatis, ut Deo placere possitis. Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum, cum Episcopus sacris uestibus Subdiaconum ornauit, ad quarú singulas propria uerba, & cærimoniæ adhibentur, tradit ei epistolarum librum, ac dicit: Accipe librum epistolarum, & habe potestatem legendi eas in ecclesia sancta Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis. Secundum autem sacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cuius ministerium latius patet, sanctiusque semper habitum est. ad eum enim pertinet, Episcopum perpetuo sequi, concionantem custodire, eique, & sacerdoti sacra facienti, uel alia sacramenta administranti præsto esse, & in Missæ sacrificio euangelium legere. olim uero fidelium animos sæpius excitabat, ut sacra attenderent: sanguinem etiam Domini ministrabat: in quibus ecclesiis ea

consue-

consuetudo erat, ut fideles Eucharistiam sub utraq. specie sumerent. Diacono præterea ecclesiasticorũ bonorum dispensatio commissa erat, ut unicuique necessaria ad uictum subministraret. Ad Diaconũ etiam attinet, tamquam Episcopi oculum, peruestigare, quinam in urbe pie, & religiose, quiue secus uitam traducant; qui ad sacrificium, & concionem statis temporibus conueniant, qui rursus non conueniant: ut, cum de omnibus Episcopum certiorem fecerit, ille uel priuatim unumquemque hortari, admonere, uel palam corrigere, & obiurgare possit, uti se magis profecturum esse intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui ordinis sacramento initiandi sunt, ante Episcopum statuere. Licet ei præterea, si absit Episcopus, & sacerdos, euangelium explanare, non tamen superiori loco; ut intelligatur hoc eius proprium munus non esse. Quanta uero diligentia adhibenda sit, ne quis eo munere indignus ad hunc ordinis gradum ascendat, Apostolus ostendit, cum ad Timotheum Diaconi mores, uirtutem, & integritatem exposuit. Hoc idem satis etiam declarant ritus, & sollemnes cærimoniæ, quibus ab Episcopo consecratur. pluribus enim & sanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi ordinationem utitur Episcopus, & alia addit sacrarum uestium ornamenta. Præterea, manus ei imponit: quod quidem ab apostolis factitatum esse legimus, cum primos Diaconos instituerunt. Denique euan-

1.Tim.3

geliorum

geliorum librum ei tradit his uerbis: Accipe potestatem legendi euangelium in Ecclesia Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis, in nomine Domini. Tertius, omniumque sacrorum ordinum summus gradus est sacerdotium: qui uero illo præditi sunt, eos ueteres Patres duobus nominibus uocare solent. interdum enim Presbyteros appellant; quod græce seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maxime necessaria est, sed multo magis propter morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam. ut enim scriptum est; Senectus uenerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis uita immaculata. Interdum uero Sacerdotes uocant, tum quia Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet sacramenta administrare, sacrasque res, & diuinas tractare. Sed quoniam duplex sacerdotium in sacris litteris describitur, alterum interius, alterum externum; utrumque distinguendum est; ut, de quo hoc loco intelligatur, a Pastoribus explicari poßit. Quod igitur ad interius sacerdotium attinet, omnes fideles, postquam salutari aqua abluti sunt, sacerdotes dicuntur, præcipue uero iusti, qui spiritum Dei habent, & diuinæ gratiæ beneficio Iesu Christi, summi sacerdotis, uiua membra effecti sunt. hi enim fide, quæ charitate inflãmatur, in altari mentis suæ spirituales Deo hostias immolãt: quo in genere bonæ omnes, et honestæ actio-

Sap. 4

actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus: Christus lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum, & sacerdotes Deo, & patri suo. In quam sententiam ab apostolorum Principe dictum est: Ipsi tamquam lapides uiui superædificamini domus spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et Apostolus nos hortatur, ut exhibeamus corpora nostra hostiam uiuentē, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequiū nostrum. Dauid item multo ante dixerat: Sacrificiū Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Quæ omnia ad interius sacerdotium spectare, facile intelligitur. Externum uero sacerdotium, non omnium fidelium multitudini, sed certis hominibus cōuenit, qui legitima manuum impositione, sollemnibusque sanctæ Ecclesiæ cærimonijs instituti, & Deo consecrati, ad aliquod proprium, sacrumque ministerium adscribuntur. Hoc sacerdotij discrimen in ueteri etiam lege obseruari potest. nam de interiori Dauidem locutū esse, paulo ante demonstratum est. externi uero, nemo ignorare potest, quam multa Dominus Moysi, & Aaroni præcepta dederit. Præterea, uniuersam leuiticam tribum ministerio templi adscripsit, ac lege cauit, ne quis ex alia tribu in eam functionē se inferre auderet: quare Ozias rex lepra a Domino percussus, quod sacerdotale munus usurpasset, arro-

Apocal. 1 — 1. Pet. 2 — Rom. 12 — Psal. 50 — 2. Para. 26

arrogantiæ, & sacrilegij sui grauissimas pœnas dedit. Quia igitur eandem sacerdotij distinctionem in lege euangelica licet animaduertere; docendi erunt fideles, nunc de sacerdotio externo agi, quod certis hominibus attributum est. hoc enim tantummodo ad ordinis sacramentum pertinet. Sacerdotis igitur munus est, Deo sacrificium facere, ecclesiastica sacramenta administrare, quemadmodum ex consecrationis ritibus perspicitur. Nam Episcopus cum aliquem sacerdotem instituit, primum quidem manus ei, una cum omnibus sacerdotibus, qui adsunt, imponit: deinde stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur, sacerdotem uirtute indui ex alto, qua possit crucem Christi domini, & iugum suaue diuinæ legis perferre, eamque non uerbis solum, sed uitæ sanctissime, & honestissime actæ exemplo tradere. Postea manus sacro oleo inungit: tum uero calicem cum uino, & patenam cum hostia tradit, dicens: Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, Missasque celebrandi tam pro uiuis, quam pro defunctis. Quibus cærimonijs, & uerbis interpres, ac mediator Dei, & hominum constituitur: quæ præcipua sacerdotis functio existimãda est. Ad extremum uero, manibus iterum eius capiti impositis, Accipe, inquit, spiritum sanctum: quorum remiseris peccata, remittuntur eis; & quorum retinueris, retenta sunt. Eique cælestem illam, quam Dominus discipulis suis dedit, peccata Ioan. 20

retinendi, ac remittendi potestatem tribuit. Hæc uero sunt sacerdotalis ordinis propria, & præcipua munera: qui tametsi unus est, uarios tamen dignitatis, & potestatis gradus habet. Primus est eorum, qui sacerdotes simpliciter uocantur: quorum functiones hactenus declaratæ sunt. Secundus est Episcoporum, qui singulis episcopatibus præpositi sunt; ut non solum ceteros ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regát, & eorum saluti summa cum uigilantia, & cura prospiciant. quare in sacris litteris Pastores ouium sæpe appellantur: quorum munus, & officium Paulus descripsit, ut in apostolorum Actis legimus, in ea concione, quam
Act. 20 ad Ephesios habuit. Itemque a Petro, apostolorum
1. Pet. 5 Principe, diuina quædam Episcopalis ministerij regula tradita est: ad quam si Episcopi actiones suas dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni & sint, & habeantur. Sed ijdem Episcopi & Pontifices dicuntur, accepto ab ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum, Pontifices appellare consueuerunt. Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis præsunt; qui Metropolitani etiam uocantur, quod illarum urbium antistites sint, quæ tamquam matres habeantur illius prouinciæ. quare superiorem, quam Episcopi, locum, & ampliorem potestatem habent, tametsi ab Episcopis ordinatione nihil differút. In quarto gradu Patriarchæ collocátur, idest primi supremiq. Patres. Olim in uniuersa Ecclesia, præter sum-

summum Romanum Pont. quatuor tantũ Patriarchæ numerabantur, neque omnes tamen dignitate pares. nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperij maiestatem altiorem locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cuius ecclesiam Marcus euangelista iussu Principis apostolorum fundauit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus sedem primo locauit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus; quam ecclesiam Iacobus, frater Domini, rexit. Præter hos omnes, catholica Ecclesia Romanum Pont. Max. quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiscopum, totius orbis terrarũ patrem, & Patriarcham appellat, semper uenerata est. cum enim in Petri, apostolorum Principis, cathedra sedeat, in qua usque ad uitæ finem sedisse constat, summum in eo dignitatis gradum, & iurisdictionis amplitudinẽ nõ quidem ullis Synodicis, aut alijs humanis constitutionibus, sed diuinitus datam agnoscit. quamobrem omniũ fidelium, & Episcoporũ, cetcrorũmq. antistitum, quocumque illi munere, & potestate præditi sint, pater, ac moderator uniuersali Ecclesiæ, ut Petri successor, Christique domini uerus, & legitimus Vicarius, præsidet. Ex his itaque Pastores docebunt, et quæ sint ecclesiastĩcorũ ordinũ, ac graduũ præcipua munera, et functiones, & qui huius sacramẽti minister sit. constat.n. ad Episcopum eam administrationẽ pertinere: quod etiã sanctarum litterarum auctoritate, certissima

traditione, omnium Patrum testimonio, Conciliorum decretis, sanctæ Ecclesiæ usu, & consuetudine facile erit comprobare. Quamuis autem nonnullis Abbatibus permissum sit, ut minores, & non sacros ordines interdum administrent: tamen hoc proprium Episcopi munus esse nemo dubitat; cui uni ex omnibus, præterea nemini, licet reliquis ordinibus, qui maiores, & sacri dicuntur, initiare. nam Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes unus tantum Episcopus ordinat: Episcopi ex apostolorũ traditione, quæ perpetuo in Ecclesia custodita est, a tribus Episcopis consecrantur.

Quinam debeãt ad dignitatẽ sacerdotii admitti.

Sequitur nunc, ut explicetur, quinam ad hoc sacramentum, in primisque ad sacerdotalem ordinem apti sunt, & quæ in eis potissimum requirantur. ex hoc enim difficile non erit statuere, quid in alijs ordinibus dandis, pro cuiusque officio, & dignitate, obseruare oporteat. Maximam autem in hoc sacramento cautionem adhibendam esse, ita colligitur, quod cetera gratiam ad illorum sanctificationem, & usum tribuunt, a quibus percipiuntur: at uero qui sacris initiantur, ob eam rem cælestis gratiæ participes fiunt, ut eorum ministerio, Ecclesiæ, atque adeo omnium hominum saluti cõsulatur. ex quo factum esse intelligimus, ut statis tantummodo diebus, quibus etiam sollemnia ieiunia ex uetustißimo catholicæ Ecclesiæ more indicuntur, ordinationes fiant: ut scilicet fidelis populus eiusmodi sacrarum rerum ministros pijs, & sanctis precationibus

tionibus a Deo impetret, qui ad tanti ministerij potestatem recte, & cum Ecclesiæ utilitate gerendá aptiores esse uideantur. Primum itaque in eo, qui Sacerdos creandus est, uitæ, & morum integritas commendetur magnopere oportet; non solum quia, si alicuius mortiferi peccati conscius se initiari curet, uel etiam patiatur, nouo se, & maximo scelere obstringit; sed etiam, quia uirtutis, & innocentiæ lumen alijs præferre debet. ea de re quid Apostolus Tito, & Timotheo præcipiat, Pastoribus Titum.1
declarandum erit: & simul illud docendú, ea cor- 1.Tim.3
poris uitia, quæ in ueteri lege ex Domini præscriptione aliquem ab altaris ministerio excludebant, in euangelica lege ad animæ uitia præcipue transferenda esse. Quarè sanctam illam consuetudinem in Ecclesia seruari animaduertimus, ut qui sacris initiandi sunt, prius pænitentiæ sacramento conscientiam purgare diligenter studeant. Præterea in Sacerdote non solum ea cognitio requirenda est, quæ ad sacramentorú usum, & tractationem pertinet; sed etiam sacrarum litterarum scientia ita instructum esse oportet, ut populo Christianæ fidei mysteria, & diuinæ legis præcepta tradere, ad uirtutem, & pietatem incitare, a uitijs reuocare fideles possit. Sacerdotis enim duo sunt munera: quorum alterum est, ut sacramenta rite conficiat, & administret: alterum, ut populum, fidei suæ commißum, ijs rebus, & institutis, quæ ad salutem neceßaria sunt, erudiat. Malachias enim ita testatur: Labia Malach.2

sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est. Vt igitur in horum altero, si mediocri cognitione sit ornatus, præstare, quod debet, possit; alterum certe non uulgarem, sed exquisitam potius doctrinam desiderat: quamuis æque ab omnibus sacerdotibus summa reconditarum rerum scientia non exigatur, sed quæ ad suscepti officij, & ministerij functionem unicuique satis esse possit. Pueris autem, & furiosis, uel amentibus, quod usu rationis carent, hoc sacramentum dandum non est: quamuis, si ijs quoque administraretur, sacramenti characterem in eorum animam imprimi, certo credendum sit. Qui uero ætatis annus in singulis ordinibus sit expectandus, ex sacri Tridentini Concilij decretis facile erit cognoscere. Excipiuntur etiam serui: neque enim diuino cultui dedicari debet, qui non sui iuris, sed in alterius potestate est: uiri præterea sanguinum, & homicidæ, quia ecclesiastica lege repelluntur, atque irregulares sunt: spurij quoque, & ij omnes, qui ex legitimis nuptijs non sunt procreati. decet enim, ut, qui sacris addicuntur, nihil in se habeant, quo ab alijs merito contemni, ac despici posse uideantur. Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo insigni corporis uitio deformes, aut manci sunt: ea enim fœditas, & debilitatio tum offensionem habet, tum uero sacramentorum administrationem impediat, necesse est.

Trid. Syn.

Sed

Sed iam his rebus expositis, superest, ut Pastores doceant, qui sint huius sacramenti effectus. Constat uero, quamuis ordinis sacramentum, ut antea dictum est, maxime ad Ecclesiæ utilitatem, & pulchritudinem spectet, tamen in eius quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere; qua idoneus, habilisque ad recte munus suum fungendum, sacramentaque administranda reddatur: quemadmodum etiam baptismi gratia quilibet ad alia sacramenta percipienda aptus efficitur. Aliam quoque gratiam hoc sacramento tribui perspicuum est, præcipuam uidelicet potestatem, quæ ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum refertur, in sacerdote quidem plenam, & perfectam, ut qui Domini nostri corpus & sanguinem unus potest conficere, in alijs uero inferiorum ordinum ministris maiorem, minoremue, quo quisque ministerio suo magis, minusue ad altaris sacramenta accedit. Atque hæc etiã character spiritualis dicitur: quod qui sacris imbuti sint, interiori quadam nota, animæ impressa, ab alijs fidelibus distinguantur, ac diuino cultui mancipentur: ad quam Apostolus uidetur spectasse, cum ad Timotheum ait: Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cũ impositione manuũ presbyterij. Et alibi: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuũ mearum. Hæc de ordinis sacramẽto satis dicta sint. potiora enim tantũ

De præclaris sacramenti ordinis effectibus.

1. Tim. 4

2. Tim. 1

rerum capita Pastoribus tradere professi sumus, ut illis fidelis populi docendi, & in Christiana pietate erudiendi argumenta suppeditarent.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

QVONIAM Pastoribus beata & perfecta Christiani populi uita proposita esse debet, ijs quidem maxime optandam esset, quod Apostolus se cupere ad Corinthios scribebat his uerbis: Volo omnes homines esse sicut me ipsum: nimirum, ut omnes continentiæ uirtutem sectarentur: nihil enim beatius in hac uita fidelibus potest contingere, quam ut animus, nulla mundi cura distractus, sedataque, & restincta omni carnis libidine, in uno pietatis studio, & cælestium rerum cogitatione conquiescat. sed quoniam, ut idem Apostolus testatur, unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius uero sic: & matrimonium magnis, & diuinis bonis ornatum est, ita ut inter alia catholicæ Ecclesiæ sacramenta uere, & proprie numeretur; ac Dominus nuptiarum celebritatem præsentia sua honestarit: satis apparet, eius doctrinam tradendam esse; cum præsertim liceat animaduertere, tum sanctum Paulum, tum apostolorum Principem, quæ non solum ad dignitatem, sed etiam ad officia matrimonij pertinebant, pluribus locis accurate scripta reliquisse.

1.Cor.7 1.Cor.7 Ioan.2

Diuino

Diuino enim ſpiritu afflati optime intelligebant, quanta, & quam multa commoda ad Chriſtianã ſocietatem peruenir e poſſent, ſi fideles matrimonij ſanctitatem cognitam haberent, & inuiolatam ſeruarent; contra uero, ea ignorata, uel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Eccleſiam importari. Primum itaque matrimonij natura, & uis explicanda eſt. nam cum uitia ſæpe honeſti ſimilitudinem gerant; cauere oportet, ne fideles, falſa matrimonij ſpecie decepti, turpitudine, & nefarijs libidinibus animam commaculent: cuius rei declarandæ cauſa, a nominis ſignificatione ordiendum eſt.

Matrimonium ab eo dicitur, quod femina icci-rco maxime nubere debet, ut mater fiat; uel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus eſt. Coniugium quoque a coniungendo appellatur; quod legitima mulier cum uiro quaſi uno iugo adſtringatur. Præterea nuptiæ, quia, ut inquit ſanctus Ambroſius, pudoris gratia puellæ ſe obnuberent: quo etiam declarari uidebatur, uiris obedientes, ſubiectaſque eſſe oportere. Ita uero ex communi theologorum ſententia definitur: Matrimonium eſt uiri, & mulieris maritalis coniunctio inter legitimas perſonas, indiuiduam uitæ conſuetudinem retinens. cuius definitionis partes ut planius intelligantur, docendum eſt, quamuis hæc omnia in perfecto matrimonio inſint, conſenſus uidelicet interior, pactio externa, uerbis expreſſa, obligatio,

Matrimonii deſcriptio, uis, & natura.

S. Ambro.

&

& uinculum, quod ex ea pactione efficitur, et coniugum copulatio, qua matrimonium consummatur; nihil horum tamen matrimonij uim & rationem proprie habere, nisi obligationem illam, & nexum, qui coniunctionis uocabulo significatus est. Additur uero, Maritalis, quoniam alia pactionum genera, quibus uiri, & mulieres obligantur, ut sibi mutuam operam præstent, uel pretij, uel alterius rei causa, prorsus aliena sunt a matrimonij ratione. Sequitur deinde, Inter legitimas personas: quoniã qui a nuptiarum coniunctione legibus omnino exclusi sunt, ij matrimoniũ inire non poßunt; neque, si ineant, ratum est. exempli enim gratia: qui intra quartum gradum propinquitate coniuncti sunt, puerque ante decimum quartum annum, aut puella ante duodecimum, quæ ætas legibus constituta est, ad matrimonij iusta fœdera ineunda apti esse non possunt. Quod uero extremo loco positum est, Indiuiduam uitæ consuetudinem retinens; indissolubilis uinculi naturam declarat, quo uir, & uxor colligantur. Ex ijs igitur patet, matrimonij naturam, & rationem in uinculo illo consistere. Nam quod aliæ clarissimorum uirorum definitiones hoc uidentur consensui tribuere, ut, cum dicunt, coniugium esse consensum maris, & feminæ; hoc ita accipiendum est, consensum ipsum matrimonij causam effectricem esse: quod Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non potest, nisi ex consensu, & pactione.

Conc. Florent.

Sed

Sed illud maxime necessarium est, ut consensus uerbis, quæ præsens tempus significant, exprimatur. neque enim matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactio: atque ita fit, ut consensus alterius tantum, ad matrimonium coniungendum satis esse non possit, sed duorum inter se mutuum esse oporteat. atqui, ad declarandum mutuum animi consensum uerbis opus esse, perspicuum est. Si enim ex interiori tantum consensu, sine aliqua externa significatione, matrimonium constare posset; illud etiam sequi uideretur, ut, cum duo, qui disiunctissimis & maxime diuersis in locis essent, ad nuptias consentirent, antequam alter alteri uoluntatem suam uel litteris, uel nuncijs declarasset, ueri, & stabilis matrimonij lege coniungerentur; quod tamen a ratione, & sanctæ Ecclesiæ consuetudine, & decretis alienum est. Recte autem dicitur oportere, ut consensus uerbis exprimatur, quæ præsentis temporis significationem habeant. nam, quæ futurum tempus indicant, matrimonium non coniungunt, sed spondent. deinde, quæ futura sunt, nondum esse perspicuum est: quæ uero non sunt, parum, uel nihil firmi, aut stabilis habere existimandum est. Quare nondum connubij ius in eam mulierem quisquam habet, quam se in matrimonium ducturum esse pollicetur; neque statim ab eo impletum est, quod se facturum promisit. tametsi fidem præstare debet: quod si non faciat, uiolatæ

fidei reus esse conuincitur. At uero qui matrimonij fœdere alteri iungitur, quamuis postea pœniteat, tamen, quod factum est, mutare, irritumue, & infectum reddere non potest. Cum itaque coniugij obligatio nuda promissio non sit, sed eiusmodi abalienatio; qua re ipsa uir mulieri, & uicissim mulier uiro corporis sui potestatem tradit; iccirco necesse est, uerbis, quæ præsens tempus designant, matrimonium contrahi: quorum uerborum uis, postquam etiam enunciata sunt, permanet, uirumq. & uxorem indissolubili uinculo constrictos tenet. Sed uerborum loco tum nutus, & signa, quæ intimum consensum aperte indicent, satis ad matrimonium esse possunt; tum ipsa etiam taciturnitas, cum puella propter uerecundiam non respondet, sed pro ea parentes loquuntur. Ex ijs igitur Parochi fidelibus tradent, matrimonij naturam, & uim in uinculo & obligatione sitam esse; ac præter consensum, eo, quo dictum est modo expressum, ut uerum matrimonium existat, concubitum necessario non requiri. nam & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula intercesserat, ut Patres testantur, uero matrimonio iunctos fuisse plane constat. quare a sanctis Patribus dictum est, matrimonium non concubitu, sed consensu existere: quod etiam a sancto Ambrosio in libro de Virginibus repetitũ legimus.

Gen. 2

S. Ambro.

Duplex matrimo-

Iam uero hisce explicatis, illud docendum erit, matrimonium duplicem rationem habere. Nam uel

uel ut naturalis coniunctio, (coniugium enim non ab hominibus inuentum, sed a natura) uel ut sacramentum, cuius uis naturalium rerum condicionem superat, considerandum est. ac quoniam gratia naturam perficit, (neque prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale) rei ordo postulat ut de matrimonio, ut natura constat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendú sit: tum uero, quæ illi, ut sacramentum est, conueniunt, explananda erunt. In primis itaque docendi sunt fideles, matrimonium a Deo institutum esse: scriptum est enim in Genesi; Masculum, & feminam creauit eos, benedixitque illis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini: &, Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi. Ac paulo post: Adæ uero non inueniebatur adiutor similis eius. Immisit ergo dominus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit uná de costis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit dominus Deus costá, quam tulerat de Adá, in mulierem, & adduxit eam ad Adam; dixitque Adam: Hoc nunc os ex oßibus meis, & caro de carne mea: hæc uocabitur uirago, quoniam de uiro sumpta est. quamobrem relinquet homo patré suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quæ, ipso Domino auctore apud sanctum Matthæum, ostendunt matrimonium diuinitus institutum esse. Neque uero Deus matrimonium tantummodo instituit, uerum, ut

nii ratio, ut est i officium naturæ, & ut sacramentum.

1. Cor. 15

Gen. 1

Gen. 2

Matth. 19

Trid. Syn. sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indissolubilem nodum ei addidit: siquidem Saluator ait: Quod Deus coniunxit, homo nõ separet. Quamuis enim matrimonio, quatenus naturæ est officium, conueniat, ut dissolui non poßit; tamen id maxime fit, quatenus est sacramentum. qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege eius propria sunt, summam perfectionem consequitur. tamen & prolis educandæ studio, & alijs matrimonij bonis repugnat, ut eius uinculum dissolubile sit. Quod uero a Domino dictum est; Crescite, & multiplicamini; id eo spectat, ut, cuius rei causa matrimonium institutum erat, declaret, non ut singulis hominibus necessitatem imponat. nunc enim, aucto iam humano genere, non solum ulla lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius uirginitas summopere commendatur, & unicuique in sacris litteris suadetur, ut quæ matrimonij statu præstantior sit, maioremque in se perfectionem, et sanctitatem contineat. Dominus enim Saluator noster ita docuit; Qui potest capere, capiat: et Apostolus ait; de Virginibus præceptum Domini non habeo; consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus, ut sim fidelis.

Matth. 19 — Gen. 1 — Matth. 19 — 1. Cor. 7

Mattrimonium quibus caulis ineundũ.

Sed quibus de causis uir, & mulier coniungi debeant, explicandum est. Prima igitur est, hæc ipsa diuersi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilij spe conciliata; ut alter alterius ope adiutus, uitæ incõmoda facilius ferre, & senectutis

ctutis imbecillitatem sustentare queat. Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum, & diuitiarum heredes relinquantur, quam ut ueræ fidei, & religionis cultores educentur: quod quidem maxime sanctis illis Patriarchis, cum uxores ducerent, propositum fuisse, ex sacris litteris satis apparet. quare Angelus, cum Tobiam admoneret, quo pacto mali dæmonis uim posset repellere; Ostendam, inquit, tibi, qui sunt, quibus prævalere potest dæmonium. ij namque, qui coniugium ita suscipiunt, ut Deū a se, et a sua mente excludant, & suæ libidini ita uacét, sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus; habet potestatem dæmonium super eos. Deinde subiecit: Accipies uirginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quam libidine ductus; ut in semine Abrahæ benedictionem in filijs consequaris. Tob.6

Atque una etiam hæc causa fuit, cur Deus ab initio matrimonium instituerit. quare fit, ut illorum sit scelus grauissimum, qui matrimonio iuncti, medicamentis uel conceptum impediunt, uel partum abigunt. hæc enim homicidarum impia cōspiratio existimanda est. Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias causas accessit; cum propter iustitiæ, in qua homo conditus erat, amissionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; ut scilicet, qui sibi imbecillitatis suæ conscius est, nec carnis pugnam uult ferre, matrimonij remedio ad uitanda libidinis peccata utatur. de quo ita Apostolus 1.Cor.7 scribit

scribit: Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum uirum habeat. Ac paulo post, cum docuisset, interdum orationis causa a matrimonij debito abstinendum esse, subiecit: Et iterum reuertimini in id ipsum, ne tentet uos Satanas propter incontinentiam uestram. Hæ igitur sunt causæ, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui pie, & religiose, ut sanctorum filios decet, nuptias uelit contrahere. Quod si ad eas causas alia etiam accedant, quibus homines inducti matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi præponant, ut heredis relinquendi desiderium, diuitiæ, forma, generis splendor, morum similitudo; huiusmodi sane rationes damnandæ non sunt, cum matrimonij sanctitati non repugnent. neque enim in sacris litteris Iacob Patriarcha reprehenditur, quod Rachelem, eius pul-
Gen. 29 *chritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de matrimonio, ut naturalis coniunctio est, docenda erunt: ut autem sacramentum est, explicare oportebit, eius naturam multo præstantiorem esse, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodum enim matrimonium, ut naturalis coniunctio, ad propagandum humanum genus ab initio institutum est: ita deinde, ut populus ad ueri Dei, & saluatoris nostri Christi cultum, & religionem procrearetur, atque educaretur, sacramenti dignitas illi tributa est. Cum enim Christus dominus uellet arctissimæ illius necessitudinis, quæ ei cum Ecclesia intercedit,*

suæque

suæque erga nos immensæ charitatis certũ aliquod signum dare, tanti mysterij diuinitatem hac potissimum maris, & feminæ sancta coniunctione declarauit. quod quidem aptissime factum esse, intelligi ex eo potest, quod ex omnibus humanis necessitatibus nulla inter se homines magis, quam matrimonij uinculum constringit; maximaq. inter se uir & uxor charitate & beneuolentia deuincti sunt. atq. iccirco fit, ut frequenter sacræ litteræ nuptiarum similitudine diuinam hanc Christi, & Ecclesiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

Iam uero, matrimonium sacramentum esse, Ecclesia, Apostoli auctoritate confirmata, certum, & exploratum semper habuit: ita enim ad Ephesios scribit: Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit. nemo.n.unquã carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ; & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Nam quod inquit, Sacramentum hoc magnum est; nemini dubium esse debet, ad matrimonium referendum esse: quod scilicet uiri, & mulieris coniunctio, cuius Deus auctor est, sanctissimi illius uinculi, quo Christus dominus cum Ecclesia coniungitur, sacramentum, id est sacrum signum sit. Atque

Matrimonium sacramentũ esse, & unum de septem legis euangelicæ.

hanc esse eorum uerborum propriam & ueram sententiam, ueteres sancti Patres, qui eum locum interpretati sunt, ostendunt: idemque sancta Tridentina Synodus explicauit. Constat ergo, uirum Christo, uxorem Ecclesiæ ab Apostolo comparari; uirum esse caput mulieris, ut est Christus Ecclesiæ; eaque ratione fieri, ut uir uxorem diligere, & uicißim uxor uirum amare, & colere debeat. Christus enim dilexit Ecclesiam, & pro ea semet ipsum tradidit. Rursus uero, ut idem Apostolus docet, Ecclesia subiecta est Christo. Sed gratiam quoque hoc sacramento significari, & tribui, in quo maxime ratio sacramenti inest, ea Synodi uerba declarant: Gratiam uero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus, uenerabilium sacramentorum institutor, atque perfector, sua nobis paßione promeruit. Quare docendum est, huius sacramenti gratia effici, ut uir, & uxor, mutuæ charitatis uinculo coniuncti, alter in alterius beneuolentia conquiescat, alienosque, & illicitos amores, & concubitus non quærat, sed in omnibus sit honorabile connubium, & torus immaculatus. Sed quantum matrimonij sacramentum ijs matrimonijs præstet, quæ ante, uel post legem iniri solebant, ex eo licet cognoscere, quod & si gentes matrimonio diuini aliquid inesse arbitrabantur

Trid.Syn.

Ad Eph. 5

Trid.Syn.

Hebr. 13

tur, atque ob eam rem uagos concubitus a naturæ lege alienos esse, itemque stupra, adulteria, & aliæ libidinis genera uindicanda esse iudicabant, tamen eorum connubia nullam prorsus sacramenti uim habuerunt. Apud Iudæos uero religiosius omnino nuptiarum leges seruari consueuerant: neque dubitandum, quin eorum matrimonia maiori sanctitate prædita essent. Cum enim promissionem accepissent, fore aliquando, ut omnes gentes in semine Abrahæ benedicerentur; magnæ apud eos pietatis officium merito esse uidebatur, filios procreare, electi populi sobolem, ex qua Christus dominus Saluator noster, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagare: sed illæ quoque coniunctiones uera sacramenti ratione caruerunt. Huc accedit, quod siue naturæ, post peccatum, siue Mosis legem spectemus, facile animaduertimus matrimonium a primi ortus sui decore, & honestate decidisse. dum enim naturæ lex uigebat, multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul uxores ducerent. Deinde uero in lege Mosis permissum erat, dato repudij libello, si causa fuisset, diuortium cum uxore facere: quorum utrumque ab euangelica lege sublatum, matrimoniumque in pristinum statum restitutum est. Nam quod polygamia a matrimonij natura aliena esset, (& si aliqui ex priscis Patribus accusandi non

Gen 22

Deut. 24
Matth. 19

sunt, quod non sine Dei indulgentia plures uxores ducerent) Christus dominus ostendit illis uerbis:
Matth. 19 Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ; & erūt duo in carne una. Ac deinde subiungit: Itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quibus uerbis planum fecit, matrimonium ita a Deo institutum esse, ut duorum tantum, non plurium, coniunctione desiniretur. Quod etiam alibi apertissime docuit: ait enim: Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulte-
Marc. 10 rium committit super eam; & si uxor dimiserit uirum suum, & alij nupserit, mœchatur. Nam si uiro liceret plures uxores ducere, nulla omnino causa esse uideretur, cur magis adulterij reus dicendus esset, quod præter eam uxorem, quam domi haberet, aliam duceret, quam quod, priore dimissa, cum alia coniungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut, si infidelis quispiam, gentis suæ more, & consuetudine, plures uxores duxisset, cum ad ueram religionem conuersus fuerit, iubeat eum Ecclesia ceteras omnes relinquere, ac priorem tantū iustæ, & legitimæ uxoris loco habere. Verum eodem Christi domini testimonio facile comprobatur, nullo diuortio uinculum matrimonij dissolui posse. si enim post libellum repudij mulier a uiri lege soluta esset, liceret ei sine ullo adulterij crimine alteri ui-
Matth. 19 ro nubere. Atqui Dominus aperte denunciat:
Marc. 10 Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram du-
Luc. 16 cit, mœchatur. Quare coniugij uinculum nulla

re,

re, nisi morte, dirumpi perspicuum est. quod quidem Apostolus etiam confirmat, cum inquit: Mulier alligata est legi, quanto tempore uir eius uiuit: quod si dormierit uir eius, liberata est a lege: cui uult, nubat, tantum in Domino. Et rursus: His, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a uiro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari. Eam uero optionem Apostolus mulieri, quæ iusta de causa uirum reliquisset, detulit, ut aut innupta maneat, aut uiro suo reconcilietur. neque enim sancta Ecclesia uiro, & uxori permittit, ut sine grauioribus causis alter ab altero discedat.

1.Cor.7

Ac ne forte alicui uideatur durior matrimonij lex, quod nulla umquam ratione dissolui possit; docendum est, quæ sint cum ea utilitates coniunctæ. Primum enim homines in coniungendis matrimonijs uirtutem potius, & morum similitudinem, quam diuitias, & pulchritudinem spectandam esse intelligant: qua quidem re communi societati maxime consuli nemo dubitare potest. Præterea, si diuortio matrimonium dissolueretur, uix umquam dissidendi causæ hominibus, quæ eis ab antiquo pacis, & pudicitiæ hoste quotidie obijcerentur, deessent. Nunc uero cum fideles secum cogitant, quamuis etiam coniugij conuictu, et consuetudine careât, se tamen matrimonij uinculo constrictos teneri, omnemque alterius uxoris ducendæ spem sibi præcisam esse; ea re fit, ut ad iracundiam, & dissidia

Vxorū cur pluralitas illicita: tū de triplici bono matrimonii.

tardiores esse consueuerint. Quod si interdum etiam diuortium faciant, & diutius coniugis desiderium ferre non possint; facile per amicos reconciliati ad eius conuictum redeunt. Sed hoc loco prætermittenda non erit Pastoribus sancti
S. August. *Augustini salutaris admonitio, is enim ut ostenderet fidelibus, haud grauate faciendum esse, ut cum uxoribus, quas adulterij causa dimisissent, si eas delicti pæniteret, in gratiam reducerentur; Cur, inquit, uir fidelis non recipiet uxorem, quam recipit Ecclesia? aut cur uxor uiro adultero, sed pænitenti, non ignoscat, cui*
Prouer. 18 *etiam ignouit Christus? Nam quod scriptura stultum uocat, qui tenet adulteram; de ea sentit, quæ cum deliquerit, pænitere, & a cœpta turpitudine desistere recusat. Ex ijs itaque perspicuum est, fidelium coniugia perfectione, & nobilitate, tum gentilium, tum Iudæorum matrimonijs longe præstare. Docendi præterea sunt fideles, tria esse matrimonij bona; prolem, fidem, sacramentum: quorum compensatione illa incommoda leniuntur, quæ Apostolus indicat*
1. Cor. 7 *his uerbis: Tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Efficiturque, ut coniunctiones corporum, quæ extra matrimonium merito damnandæ essent, cum honestate coniunctæ sint. Primum igitur bonum est proles, hoc est liberi, qui ex iusta, & legitima suscipiuntur uxore: id enim*
1. Tim. 2 *tanti fecit Apostolus, ut diceret; Saluabitur mulier*

lier per filiorum generationem. Nec uero hoc de procreatione solum, sed de educatione etiam, & disciplina, qua filij ad pietatem erudiuntur, intelligendum est. sic statim subdit Apostolus: Si in fide permanserint. Monet enim scriptura: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos a pueritia illorum. Idem etiam Apostolus docet: eiusque institutionis pulcherrima exempla Tobias, Iob, & alij sanctissimi Patres in sacris litteris præbent. Quæ uero sint parentum, & filiorum officia, in quarto præcepto latius explicabitur. Eccle.7

Sequitur fides: quod est alterum matrimonij bonum, non ille uirtutis habitus, quo imbuimur, cum baptismum percipimus: sed fidelitas quedã, qua mutuo uir uxori, & uxor uiro ita se obstringit, ut alter alteri sui corporis potestatem tradat; sanctumque illud coniugij fœdus numquam se uiolaturum pollicetur. Id facile colligitur ex illis uerbis, quæ a primo parente enunciata sunt, cum Euã uxoré suam accepit: quæ deinde Christus dominus in euangelio comprobauit: Quare relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una: item ex eo Apostoli loco: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed uir: similiter autem & uir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Quare optimo iure grauissimæ animaduersiones a Domino in adulteros, quod hanc maritalé fidé frangát, in ueteri lege constitutæ erant. Postulat præterea matrimonij fides, ut uir, Gen.2 Matth.19 1.Cor.7

& uxor singulari quodam, sanctoque, et puro amore coniuncti sint: neque ut adulteri inter se ament,
Ad Eph. 5 sed ut Christus dilexit Ecclesiam: hanc enim Apostolus regulam præscripsit, cum ait: Viri, diligite uxores uestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam: quam certe immensa illa charitate, non sui commodi gratia, sed sponsæ tantum utilitatem sibi proponens, complexus est. Tertium bonum, Sacramentum appellatur, uinculum scilicet matrimonij, quod numquam dissolui potest. nam, ut est apud
1. Cor. 7 Apostolum, Dominus præcepit uxorem a uiro non discedere; quod si discesserit, manere innuptā, aut uiro suo reconciliari: & uir uxorem non dimittat. Si enim matrimonium, ut sacramentum est, Christi coniunctionem cum Ecclesia signat; necesse est, ut Christus se ab Ecclesia numquam disiungit, ita uxorem a uiro, quod ad matrimonij uinculum attinet, separari non posse. Verum ut hæc sancta societas sine querela facilius conseruetur, uiri, & uxoris officia, quæ a Sancto Paulo, & a Principe apostolorum Petro descripta sunt, tradenda erunt.

Mutus uiri & uxoris officia. Ergo uiri munus est, uxorem liberaliter, & honorifice tractare. qua in re meminisse oportet, Euā ab Adamo sociam appellatā esse, cum inquit: Mulier, quam dedisti mihi sociam. Cuius rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, ut ea non ex pedibus, sed ex latere uiri formaretur: quemadmodū etiam ex capite condita non est, ut se uiri dominam non esse intelligeret, sed uiro potius subiectam. De-

cet præterea uirũ in alicuius honestæ rei studio semper occupatum esse; tum ut ea suppeditet, quæ ad familiam sustentandam necessaria sint; tũ ne inerti otio languescat; a quo uitia fere omnia fluxerũt: deinde uero familiam recte constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere. Rursus autem uxoris partes sunt, quas apostolorum Princeps enumerat, cum inquit; Mulieres subditæ sint uiris suis; ut &, si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersationem sine uerbo lucrifiant, considerantes in timore sanctam conuersationem uestram, quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti uestimentorum cultus; sed qui absconditus est cordis, homo in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se subiectæ proprijs uiris, sicut Sara obediebat Abrahæ, dominũ eum uocans. Earum quoque præcipuum studium sit, filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare. Domi uero libenter se contineant, nisi necessitas exire cogat: idque sine uiri permissu facere numquam audeant. Deinde, in quo maxime maritalis coniunctio sita est; meminerint semper, secundum Deum, magis quam uirum, neminem diligendum, eo ue pluris faciendum esse neminem; cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati non aduersantur, morem gerere, & obtemperare summa cum alacritate animi oporteat. Ha-

1. Pet. 3

rum rerum explicationi consequens erit, ut Pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo seruari debent. de quibus, non est expectandum, ut hoc loco praecepta tradantur, cum a sancta Tridentina Synodo, quae hac in re maxime obseruanda sint, copiose, & accurate constituta fuerint; neque illud decretum a Pastoribus ignorari possit. satis igitur est eos admonere, ut, quae ad hac partem attinent, e sacri Concilij doctrina cognoscere studeant, eaque fidelibus diligenter exponant. In primis autem, ne adolescentes, & puellae, cui aetati inest maxima imbecillitas consilij, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorum foedera incaute ineant, saepissime docebunt, ea neque uera, neque rata matrimonia habenda esse, quae praesente Parocho, uel alio sacerdote de ipsius Parochi uel ordinarij licentia, certoq. testium numero non contrahantur. Sed quae matrimoniu etiam impediunt, explicanda erunt: in quo argumento pleriq. graues, & doctissimi uiri, qui de uitijs, & uirtutibus conscripserunt, adeo diligenter uersati sunt, ut facile omnibus futurum sit, quae illi scriptis suis tradiderunt, in hunc locum transferre; cum praesertim necesse habeant Pastores, eos ipsos libros numquam fere e manibus deponere. itaque tu illas praeceptiones, tum quae a sancta Synodo sancita sunt de impedimento, quod uel a cognatione spirituali, uel a iustitia publicae honestatis, uel a fornicatione oritur; attente legent, & tradenda fidelibus curabunt. Ex

Trid. Syn.

quibus

quibus perspici potest, quo animo affectos esse oporteat fideles, cum matrimonium contrahunt. neque enim se humanam aliquam rem aggredi, sed diuinam putare debent; in qua singularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam esse, Patrum ueteris legis exempla satis ostendunt: quorum matrimonia tametsi sacramenti dignitate prædita non erant, ea tamen maxima semper cum religione, & sanctimonia colenda esse existimarunt.

Matrimonium clandestine minime contrahendũ.

Inter cetera autem maxime hortandi sunt filii familias, ut parentibus, et ijs, in quorũ fide, & potestate sunt, eum honorem tribuant, ut ipsis inscientibus, nedum inuitis, et repugnantibus, matrimonia non ineant. nam in ueteri testamento licet animaduertere, filios a patribus semper in matrimoniũ collocatos esse. qua in re plurimum illorum uoluntati deferendum esse, Apostolus etiã uidetur ijs uerbis indicare: Qui matrimonio iungit uirginem suam, bene facit; & qui nõ iungit, melius facit. Extrema illa restat pars, quæ ad matrimonij usum pertinet, de quibus ita agendũ est a Pastoribus, ut nullum ex eorũ ore uerbũ excidat, quod fideliũ auribus indignũ esse uideatur, aut pias mẽtes lædere, aut risum mouere queat. Vt.n. eloquia Domini, eloquia casta sunt: ita ẽt maxime decet, Christiani populi doctorẽ eiusmodi orõnis genere uti, quod singularẽ quãdã grauitatẽ, et mentis integritatẽ præseferat. Quare duo illa maxime docẽdi sũt fideles, primũ quidẽ nõ uoluptatis, aut libidinis causa matrimonio operã dandã

1.Cor.7

Psal.11

esse

esse: sed eo utendũ intra illos fines, qui, ut supra de-
1.Cor.7 mõstrauimus, a Domino præscripti sunt. Meminisse enim conuenit, quod Apostolus hortatur: Qui habent uxores, tamquam non habentes sint. tum uero a sancto Hieronymo dictum esse: Sapiens uir iudicio debet amare coniugem, non affectu: reget impetus uoluptatis, nec præceps feretur ad coitum. Nihil est fœdius, quam uxorem amare quasi adulteram. Sed quoniam bona omnia sanctis precationibus a Deo impetranda sunt; alterum est, quod fideles docere oportet, ut, Deum orandi, & obsecrandi causa, a matrimonij officio interdum abstineant; in primisque id sibi obseruandum sciant, tribus saltem diebus, ante quam sacram Eucharistiã percipiant, sæpius uero cum sollemnia Quadragesimæ ieiunia celebrantur, quemadmodum Patres nostri recte & sancte præceperunt. ita enim fiet, ut ipsa matrimonij bona maiori in dies diuinæ gratiæ cumulo augeri sentiant; & pietatis studia sectãtes, non modo hanc uitam tranquille, & placide traducant, sed æternæ etiam Dei benignitate consequendæ, uera, & stabili spe, quæ non confundit, nitantur.

S.Hieron. (margin)

Rom.5 (margin)

DE DEI PRAECEPTIS IN DECALOGO CONTENTIS.

S.August. DECALOGVM, legum omnium summam, & epitomen esse, S. Augustinus litteris commendauit. Nam cũ multa locutus sit Dominus, duæ tamen tantum tabulæ dantur

Moysi

Moysi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ testimonij futuri in arca. nimirum cetera omnia, quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quæratur, ut recte intelligantur: quo modo hæc ipsa rursus decem præcepta duobus illis nituntur, dilectionis scilicet Dei, & proximi, in quibus tota lex pendet, & Prophetæ. Itaque cum sit totius legis summa, Pastores oportet in eius contẽplatione dies, noctuque uersari; nõ ut uitam suam modo ad hanc normam componant; sed etiam, ut populum sibi creditum in lege Domini erudiant. Nam labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est: quod ad Pastores nouæ legis maxime pertinet, qui Deo propiores, a claritate in claritatem transformari debent, tamquam a Domini spiritu: & cum eos lucis nomine nuncupauit Christus dominus, propriæ sunt illorum partes, ut sint lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditores insipientium, magistri infantium; &, si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, ipsi, qui spirituales sunt, huiusmodi instruant. In confessionibus etiam iudicis personam sustinent, ac pro genere, & modo peccatorum sententiam ferunt. quare nisi suam sibi inscitiam, nisi alijs etiam esse fraudi uelint, in eo sint, necesse est, quamuigilantissimi, & in diuinorum præceptorum interpretatione exercitatissimi, ut ad hanc diuinam regulam, de quacumque & actione, & officij prætermis-

Matth. 22

Malach. 2

2. Cor. 3

Ad Gal. 6

1.Tim.4 *termissione iudicium facere possint; &, ut est apud Apostolum, sanam doctrinam tradant, idest quæ nullum contineat errorem, & animorum morbis, quæ sunt peccata, medeatur; ut*
Titum 2 *sit populus Deo acceptus, sectator bonorum operum. Iam uero, in huiuscemodi tractationibus ea Pastor sibi, & alijs proponat, quibus legi parendum esse persuadeat. Inter cetera autem, quæ animos hominum ad huius legis iussa seruanda possunt impellere, illud maximam uim habet, Deum esse huius legis auctorem: quamuis enim per angelos data esse dicatur, ne-*
Ad Gal.3 *mo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse legis auctorem. cuius rei satis amplum testimonium præbent non solum ipsius legislatoris uerba, quæ paulo post explicabuntur, sed infinita pene scripturarum loca, quæ Pastoribus facile occurrent. Nemo enim est, quin sibi a Deo legem in animo insitam esse sentiat, qua bonum a malo, honestum a turpi, iustum ab iniusto possit secernere. cuius uis, & ratio legis cum ab ea, quæ scripta est, diuersa non sit; quis est, qui ut intimæ, sic scriptæ legis auctorem Deum negare audeat? Hanc igitur diuinam lucem, pene iam prauis moribus, & diuturna peruersitate obscuratam, cum Deus Mosi legem dedit, eam potius illustriorem reddidisse, quam nouam tulisse, docendum est; ne forte, cum populus audit legi Mosis derogatum esse, putet his legibus se non*

teneri. Certissimum enim est, non propterea his praeceptis parendum esse, quod per Mosem data sunt, sed quod omnium animis ingenita, & per Christum dominum explicata sunt, & confirmata. Iuuabit tamen plurimum, & ad persuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio, Deum esse, qui legem tulit: de cuius sapientia, & aequitate dubitare non possumus, nec eius infinitam uim, atque potentiam effugere. Quare cum per prophetas Deus iuberet seruari legem, dicebat se dominum Deum esse. & in ipso Decalogi exordio: Ego sum dominus Deus tuus, Exod.20 *& alibi: Si Dominus ego sum, ubi est timor meus?* Malach.1 *Non solum autem excitabit fidelium animos ad seruanda Dei praecepta, sed ad gratiarum etiam actionem, quod suam Deus, quae salutem nostram contineret, uoluntatem explicarit. Quare non uno loco scriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, ut suam dignitatem, ac Domini beneficentiam cognoscat, ueluti in Deuteronomio: Haec est, inquit, uestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes uniuersi praecepta haec, dicant: En populus sapiens, & intelligens, gens magna. & rursus in psalmo: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.* Deuter.4 Psal.147

Verum si Parochus rationem praeterea latae legis ex scripturae auctoritate demonstrarit, Quāta maiestate lex

facile

Decalogi data. *facile intelligent fideles, quam pie ac suppliciter acceptá Dei legem colere oporteat. triduo enim an-*
Exodi 19 *tequam ferretur lex, Dei iussu dictum est omnibus, ut uestimenta lauarent, uxores non attingerent, quo sanctiores, ac paratiores essent ad accipiendam legem; ut ad diem tertium adessent. deinde, cum ad montem essent adducti, unde Dominus illis per Mosem leges erat laturus, uni Moysi dictum est, ut in montem ascenderet: quo Deus maxima cum maiestate uenit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne; densisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Mose cœpit, eique leges dedit. quod diuina sapientia nullam aliam ob causam factum uoluit, nisi nos ut moneret, casto, humilique animo legem Domini accipiendam esse: quod si præcepta negligeremus, paratas nobis a diuina iustitia pœnas imminere. Quin etiá, legis iussa difficultatem non habere, ostendat*
S. August. *Parochus: quod uel una hac ratione ex S. Augustino docere poterit, cum dicit: Qui, quæso, dicitur impossibile esse homini, amare, amare, inquam, creatorem beneficum, patrem amantissimum, deinde etiam, & carnem suam in fratri-*
Rom. 13 *bus suis? at uero qui diligit, legem impleuit. Quare*
1. Ioan. 5 *Ioannes apostolus, præcepta Dei grauia non esse, aperte testatur. nihil enim iustius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore cum fructu ab homine, teste B. Bernardo, exigi potuisset. quamobrem sum-*
D. Bernar. *mam Dei benignitatem admiratus est Augustinus,*
S. August. *sic ipsum Deú affatus: Quid est homo, quod amari*

te

te ab eo uis? & si non faciat, ingentes minaris pœnas? an non satis magna hæc est, si non diligam te? Quod si quis eam afferat excusationem, impediri se, quo minus Deum amet, infirmitate naturæ; docendum est, Deum, qui amorem requisiuit, amoris uim inserere cordibus per spiritum sanctum suũ: hic autem spiritus bonus petentibus a patre cælesti datur: ut merito sanctus Augustinus precatus sit; Da, quod iubes; & iube, quod uis. Quia igitur Dei auxilium præsto nobis est, maxime post Christi domini mortẽ; per quã princeps huius mundi eiectus est foras: nõ est quod quisquam rei difficultate deterreatur: nihil .n. est amãti difficile. Præterea, ad eãdem rem persuadendam plurimum ualebit, si explicabitur, necessario legi obtemperandum esse; præsertim cum nostris temporibus non defuerint, qui, siue facilis, siue difficilis sit lex, ad salutem tamen nequaquam necessariam esse, impie, & magno ipsorum malo dicere non ueriti sunt. Quorum nefariam, impiamque sententiam sacræ scripturæ testimoniis Parochus cõfutabit, eiusdem maxime Apostoli, cuius illi auctoritate impietatem suam tueri conantur. Quid igitur ait Apostolus? non præputium, non circumcisionem quidquam esse, sed obseruationem mandatorum Dei. Quod uero eandem sententiam alibi repetit, & nouam creaturam in Christo tantum dicit ualere; intelligimus plane eã nouam creaturam in Christo dicere, qui mandata Dei obseruat. Is enim, qui habet mandata Dei, ac

Luc. 11
S. August.
1. Cor. 7
Gal. 6

seruat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Ioan
Ioan.14 *nem; Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Nam & si iustificari potest homo, & ex impio fieri pius, ante quam singula legis præcepta externis actionibus impleat: tamen fieri non potest, ut, qui per ætatem ratione uti queat, ex impio fiat iustus, nisi animum habeat paratum ad omnia præcepta Dei seruanda. Ad extremum uero, ne quid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut legem seruet, quam sint eius uberes, suauesque fructus, demonstrabit: quod facile poterit ex ijs, quæ psalmo decimo octauo scripta sunt, probare. in eo enim legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc est uel maxima, quæ Dei gloriam, & maiestatem multo amplius explicat, quam decore suo, atque ordine faciant ipsa cælestia corpora: quæ ut omnes quamuis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, ut rerum omnium opificis, & conditoris gloriam, sapientiam, ac potentiã*
Psal.18 *agnoscant. Ac lex quidem Domini conuertit animas ad Deum. agnoscentes enim uias eius, & Dei sanctissimam uoluntatem per legem, conuertimus pedes nostros in uias Domini. At quia soli timentes Deum, uere sapientes sunt; hoc illi deinceps tribuit, ut sapientiam præstet paruulis. Hinc ueris gaudijs, & mysteriorum diuinorum cognitione, ingentibus præterea uoluptatibus, & præmijs, & in hac uita, & in futuro sæculo illi cumulantur, qui Dei legem obseruant. Nec uero tam nostræ*

uti litatis

utilitatis gratia, quam Dei causa, nobis est seruanda lex, qui suam hominum generi in lege uoluntatem aperuit: quam cum ceteræ creaturæ sequatur, hominem ipsum eâdem sequi multo est æquius. Ne id quidem silentio prætereundum est, uel in hoc maxime suam in nos Deum clementiam, & summæ bonitatis diuitias ostendisse; quod cum sine ullo præmio nos potuisset, ut suæ gloriæ seruiremus, cogere; uoluit tamen suam gloriam cum utilitate nostra coniungere; ut, quod homini utile, idem esset Deo gloriosum. Quoniam igitur id maximum & præclarissimum est, docebit Parochus, ut a Propheta ultimo loco dictum est, in custodiendis illis retributionem multam esse. Non enim tantum illæ nobis benedictiones promissæ sunt, quæ ad terrenam magis felicitatem spectare uidebantur, ut benedicti simus in ciuitate, benedicti in agro; sed copiosa merces in cælis, & mensura bona, conferta, coagitata, & superfluens proposita est, quam pijs & iustis actionibus meremur diuinæ misericordiæ adiumento. Psal. 18 Deute. 28 Matth. 5 Luc. 6

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, QVI EDVXI TE DE TERRA AEGYPTI, DE DOMO SERVITVTIS. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME. NON FACIES TIBI SCVLPTILE &c. Exodi 20

Quamuis hæc lex Iudæis in monte a Domino data fuerit; tamen, quoniam natura omnium

Rom.1 *mentibus multo ante impressa, & consignata erat; atque ob eam rem Deus uniuersos homines illi perpetuo parere uoluit; plurimum proderit, uerba illa quibus, Moyse ministro, atque interprete, Hebræis promulgata est, & populi Israelitici historiam, quæ mysteriorum est plena, diligenter explicare. Principio narrabit Parochus, ex omnibus nationibus, quæ sub cælo erant, unam Deum delegisse, quæ ortú habuit ab Abraham, quem peregrinum esse uoluit in terra Chanaam: cuius possessioné cú ei pollicitus esset, tamen & ille, & posteri eius amplius quadringentos annos uagi fuerunt, ante quam promissam*
Psal.104 *terram incolerent; in qua quidem peregrinatione numquam eorum curam dimisit. transibant quidé illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum: sed nullam umquam illis iniuriam fieri passus est; immo uero in reges animaduertit. Priusquá auté in Aegyptum descenderent, uirum præmisit, cuius prudétia et illi, et Aegyptij fame liberarétur. In Aegypto uero ea illos benignitate cóplexus est, ut, repugnante, & incumbente ad illorum perniciem Pharaone, mirum in modum augerentur: & cum ualde affligerentur, ac tamquam serui durissime tractarentur; ducem Mosem excitauit, qui eos in manu potenti educeret. huius præcipue liberationis, initio legis meminit Dominus his uerbis: Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Ex his uero illud maxime Parocho animaduertendum est, unam ex uni-*

uersis

uersis nationibus a Deo delectam esse, quam populum uocaret suum, & cui se cognoscendum, & colendum præberet; non quod ceteras iustitia, aut numero uinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus; sed quod ipsi Deo sic placuit; potius ut gentem exiguam, & inopem augeret, & locupletaret, quo eius potentia, & bonitas notior apud omnes esset, & illustrior. Cum igitur ea esset illorum hominum condicio, ijs conglutinatus est, & hos amauit; ita ut, cum esset Dominus cæli, & terræ, non confunderetur uocari Deus eorum, quo ceteras gentes ad æmulationem prouocaret; ut, perspecta Israelitarum felicitate, omnes homines ad ueri Dei cultum sese conferrent: quemadmodum etiam Paulus testatur, se, gentium felicitate proposita, & uera Dei cognitione, qua eas instruxerat, ad æmulationem carnem suam prouocare. Deinde fideles docebit, Deum Hebræos patres diu peregrinari passum esse, posteros etiam durissima seruitute premi, diuexarique permisisse, ob eam rem, uti doceremur, amicos Dei fieri, non nisi mundi inimicos, ac peregrinos in terris; itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, si nihil omnino nobis sit commune cum mundo: tum uero, ut ad Dei cultum translati intelligeremus, quanto feliciores demum sint ij, qui Deo, quam qui mundo seruiunt: cuius rei nos scriptura commonet: ait enim: Veruntamen seruient ei, ut sciant distantiã seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum. Præterea, explicabit, post amplius

uter.9

Deuter.10

Rom.12

Rom.11

2.Para.12

quadringẽtis annis Deũ promiſſa præſtitiſſe, ut ille populus fide, ac ſpe aleretur. Alũnos enim ſuos Deus a ſe perpetuo pendere uult, atque in ſua bonitate omnem ſpem ſuã collocare; ut in primi præcepti explanatione dicetur. Poſtremo, locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Iſrael a Deo accepit; nempe, poſtquam eductus ex Aegypto in deſertum uenit; ut beneficij recentis memoria allectus, & loci aſperitate, in quo uerſabatur, deterritus, ad accipiendam legem aptior redderetur. homines enim ijs maxime deuinciuntur, quorum beneficentiam experti ſunt; atque ad Dei præſidium confugiunt, cum ſe omni ſpe humana deſtitutos eſſe uident. Et quo licet intelligere, fideles ad complectendam cæleſtem doctrinam eo propenſiores eſſe, quo ſe magis a mundi illecebris, & carnis uoluptatibus abſtraxerint; ſicut per Prophe-

Iſa.28 tam ſcriptum eſt; Quem docebit ſcientiam, & quem intelligere faciet auditũ? ablactatos a lacte, auulſos ab uberibus. Enitatur itaque Parochus, &, quantum poteſt, efficiat, ut fidelis populus hæc uerba ſemper in animo habeat; Ego ſum dominus

Pſal.94 Deus tuus: ex quibus intelligent, legislatorem ſe creatorem habere, a quo & conditi ſunt, & conſeruantur: iureque illud uſurpent; Ipſe eſt dominus Deus noſter; & nos populus paſcuæ eius, & oues manus eius. Quorum uerborum uehemens, et frequens admonitio eam uim habebit, ut ad legẽ colendam fideles promptiores reddantur, & a pec-

catis

catis abstineant. Quod autem sequitur; Qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis; & si Iudæis tantum uidetur conuenire, Aegyptiorum dominatu liberatis; tamen, si interiorem salutis uniuersæ rationem spectemus, multo magis ad Christianos homines pertinet; qui non ex Aegyptiaca seruitute, sed e peccati regione, & potestate tenebrarum a Deo erepti, atque in regnum filij dilectionis suæ translati sunt. cuius beneficij magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud; Ecce dies ueniēt, dicit Dominus; & non dicetur ultra, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti; sed uiuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de uniuersis terris, ad quas eieci eos, et reducam eos in terram suam, quam dedi Patribus eorũ. ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos: & quæ sequũtur. Pater enim indulgentissimus per filium suũ filios, qui erãt dispersi, congregauit in unũ; ut iam nõ ut serui peccato, sed iustitiæ, seruiamus illi in sanctitate, & iustitia corã ipso omnibus diebus nostris. Quare fideles omnibus tẽtationibus tãquã clypeũ opponent illud Apostoli; Qui mortui sumus peccato, quo modo adhuc uiuemus in illo? iã nõ sumus nostri, sed eius, qui pro nobis mortuus est, et resurrexit. Ipse ẽ dominus Deus noster, qui nos suo sãguine sibi acquisiuit; quo modo peccare poterimus in dominũ Deũ nostrũ, ipsumq. iterũ cruci affigere? Vt igitur uere liberi, & ea quidẽ libertate, qua nos Christus liberauit, sicut

Ad Col. 1
Hiere. 16
Luc. 1
Rom. 6

exhibueramus mẽbra nostra seruire iniustitiæ, ita exhibeamus seruire iustitiæ in sanctificationem.

Exod.20 NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.

Priorem in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deum pertinent, posteriorem uero, quæ ad proximum, docebit Parochus: quia eorum, quæ proximo præstamus, causa Deus est. tum enim ex Dei præcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea uero sunt in priori tabula descripta. Secundo loco, in uerbis ijs, quæ proposita sunt, duplex contineri præceptum ostendet: quorum alterum iubendi, alterum prohibendi uim habet. Nam quod dicitur; Non habebis Deos alienos coram me; eam habet sententiam coniunctam; me uerum Deum coles, alienis dijs cultum non adhibebis. In priori autem continetur præceptum fidei, spei, & charitatis. nam cum Deum dicimus, immobilem, incommutabilem, perpetuo eundem manentem, fidelem; recte sine ulla iniquitate confitemur; ex quo eius oraculis assentientes, omnem ipsi fidem, & auctoritatem tribuamus, necesse est. qui uero omnipotentiam, clementiam, & ad bene faciendum facilitatem, ac propensionem illius considerat, poterit ne spes omnes suas non in illo collocare? at si bonitatis, ac dilectionis ipsius effusas in nos diuitias contempletur, illum ne poterit non amare? Hinc est illud proœmium, hinc illa conclusio, qua in præcipiendo, mandandoque in scri-

ſcriptura utitur Deus, Ego dominus. Altera autem præcepti pars illa eſt; Non habebis deos alienos coram me. qua loquendi formula legislator uſus eſt, non quod ſatis explicata non eſſet hæc ſententia affirmatione præcepti in hunc modum: Me unum Deum coles; ſi enim Deus eſt, unus eſt: ſed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deum uerum ſe colere profitebantur, multitudinem tamen deorum uenerabantur; cuiuſmodi inter Hebræos ipſos permulti fuerunt, qui, ut Elias eis obijciebat, in duas partes claudicabant; quod & Samaritæ fecerunt, qui Deũ Iſraelis, & deos gentium colebant. 3. Reg. 18 *His explicatis, addendum erit, hoc eſſe præceptum omnium primum, & maximum, non ordine tantum ipſo, ſed ratione, dignitate, præſtantia. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partibus maiorem, quam domini, quam regis, charitatem, & auctoritatem. Ipſe nos creauit, idem gubernat: ab eo in utero matris nutriti, atque inde in hanc lucem educti ſumus: ipſe nobis ad uitam, uictumque res ſuppeditat neceſſarias. Peccant autem in hoc præceptum, qui fidem, ſpem, & charitatem non habent. quorum peccatum latiſſime patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæreſim labuntur; qui non credunt ea, quæ ſancta mater Eccleſia credenda proponit; qui ſomnijs, augurijs, ceteriſque uaniſſimis rebus fidem habent; qui de ſua ſalute ſpem abijciunt, nec diuinæ bonitati confidũt; qui diuitijs tantum, qui corporis ualetudine, ac uiribus*

ribus nituntur. quæ fusius ab iis explicata sunt, qui de uitijs & peccatis conscripserunt.

De cultu, & ueneratione sanctorum.

Verum illud etiam in huius præcepti explicatione accurate docendum est, uenerationem, & inuocationem sanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quæ cælesti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum, sanctorumque cinerum cultum, quem semper catholica Ecclesia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeo demens est, qui, edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuo putet nolle regem, suis ut magistratibus honos deferatur? Etsi enim angelos Christiani adorare dicuntur exemplo sanctorum ueteris testamenti; non eam tamen illis uenerationem adhibent, quam Deo tribuunt. quod si legimus interdum angelos recusasse, ne se homines uenerarentur; eo fecisse intelligendum est, quod sibi eum honorem haberi nolebant, qui soli Deo deberetur. Spiritus enim sanctus, qui ait; Soli Deo honor, & gloria: idem præcepit, ut honore parentes, & seniores afficeremus. Sancti præterea uiri, qui Deum unum colebant, reges tamen, ut est in diuinis litteris, adorabant, idest supplices uenerabantur. Quod si reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur: angelicis spiritibus, quos Deus ministros suos esse uoluit, & quorum opera non modo ad Ecclesiæ suæ, sed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quorumque

Apoc. 19
Apoc. 22
1 Tim. 1
Exodi 19
Leuit. 19
Deuter. 5

rumque ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiam si se nobis in conspectũ non dent, tanto maiorem honorem non habebimus, quanto beatæ illæ mentes dignitate regibus ipsis antecellant? Adde charitatem, qua nos diligunt, qua ducti pro ijs prouincijs, quibus præsunt, Dan.10
ut ex scriptura facile intelligitur, preces fundunt; quod etiam præstare ijs, quorum sunt ipsi custodes, ne dubitãdum quidem est: nostras enim preces Deo offerunt, & lacrymas. Quambrem in euangelio docuit Dominus, pusillos scandalizandos non esse: Matth.18
quod angeli eorum in cælis, semper uident faciem Patris, qui in cælis est. Innocandi itaque sunt; quod & perpetuo Deum intuentur, & patrocinium salutis nostræ, sibi delatum, libentissime suscipiunt. Extant diuinæ scripturæ testimonia huius Gen.32
inuocationis. Iacob enim ab angelo, quicum luctatus fuerat, petit, ut sibi benedicat, immo etiam cogit: se enim non dimissurum illum profitetur, nisi benedictione accepta: neque solum sibi ab eo tribui quem intuebatur, sed ab eo etiam, quem minime Gen.48
uidebat, tum cum dixit: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis. Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abesse, ut sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque inuocandis, & sacris eorum reliquijs, cineribusque uenerandis, Dei gloria minuatur; ut eo maxime augeatur, quo magis hominum spem excitat, confirmat, & ad sanctorum imitationem cobor-

cohortatur. quod officium Niceno altero, & Gangrensi, ac Tridentino Conciliis, & sanctorum Patrum auctoritate comprobatur. Quo autem sit ad refutandos eos instructior Parochus, qui huius ueritati aduersantur, sanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damascenum potissimum legat: ad quorum rationem, quod caput est, accedit consuetudo ab apostolis accepta, & in Ecclesia Dei perpetuo retenta, & conseruata. cuius rei quis firmius, aut clarius requirat argumentum diuinæ scripturæ testimonio, quæ sanctorum laudes celebrat admirabiliter? extant enim quorundam sanctorum diuina præconia: quorum laudes cum sacris litteris celebrentur; quid est, quod illis singularē honorem non habeant homines? Etsi ob eam causam magis etiam colendi, & inuocandi sunt, quod pro salute hominū preces assidue faciunt, multaque eorum merito, & gratia in nos Deus confert bene-

Luc. 15 *ficia. Si enim gaudium est in cælo super uno peccatore pænitentiam agente: nonne etiam cælestes ciues, pænitentes adiuuabunt? nonne rogati peccatorum ueniam & impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei gratiam? Quod si dicatur, ut a nonnullis dicitur, superuacaneum esse sanctorum patrocinium, quod Deus sine interprete precibus nostris*

S. August. *occurrat: has impiorum uoces illud sancti Augustini facile conuincit, multa Deum non concedere,*

Gen. 20 *nisi mediatoris ac deprecatoris opera, & officium*

Iob. 42 *accesserit. Quod illustribus Abimelec, & Iob amicorum*

eorum confirmatur exemplis; quorum peccata non nisi Abraham, & Iob precibus condonauit. Si uero etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, ut sanctos internuncios, & patronos adhibeamus: quid ad illud respondebunt Centurionis exemplum, qui uel in singulari illo fidei præconio, quod ei dominus Deus impertiuit, seniores tamen Iudæorũ ad Saluatorẽ misit, ut laboranti puero salutem impetrarent? Quare si fatendum est, unum nobis mediatorem propositum Christum dominum; qui scilicet unus nos per sanguinem Patri cælesti reconciliauit, & qui, æterna redemptione inuenta, semel in Sancta ingreßus, pro nobis interpellare nõ cessat: ex eo tamen nullo modo sequi potest, quo minus ad sanctorum gratiam confugere liceat. Nam si propterea subsidijs sanctorum uti non liceat, quod unũ patronum habemus IESVM Christum; numquam id commisisset Apostolus, ut se Deo tanto studio fratrũ uiuentium precibus commendari uellet. neque enim minus uiuorum preces, quam eorum, qui in cælis sunt, sanctorum deprecatio, Christi mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent. Sed cui fidem non faciant & honoris, qui sanctis debetur, & patrocinij, quod nostri suscipiunt, mirabiles effectæ res ad eorum sepulcra, ijs, qui oculis, & manibus, membrisque omnibus capti essent, in pristinum statum restitutis, mortuis ad uitam reuocatis, ex corporibus hominum eiectis dæmonijs? quæ non audisse, ut multi, non legisse, ut plurimi grauissimi

Matth. 8. Luc. 7.

Heb. 9

S. Ambr. & Augusţ. *ſimi uiri, ſed uidiſſe, teſtes locupletiſſimi ſancti Ambroſius, & Auguſtinus litteris prodiderunt. Quid multa? ſi ueſtes, ſudaria, ſi umbra ſanctorũ, prius quam e uita migrarent, depulit morbos, uireſque reſtituit: quis tandem negare audeat, Deum per ſacros cineres, oſſa, ceteraſque ſanctorum reliquias*

3. Reg. 13 Exodi 20 *eadem mirabiliter efficere? Declarauit id cadauer illud, quod forte illatum in ſepulcrum Eliſei, eius tacto corpore, ſubito reuixit. Quod uero ſequitur: Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cælo, & quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra; non adorabis ea, neque coles: quidam hoc alterum præceptũ exiſtimantes, duo poſtrema ipſa unius præcepti ui*

S. Auguſt. *contineri uoluerunt; ut ſanctus Auguſtinus illa extrema diuidens, hæc ipſa uerba ad primum præceptum pertinere uoluit. quam ſententiam, quia in Eccleſia celebris eſt, libenter ſequimur. Etſi in promptu ratio eſt illa ueriſſima, conſentaneum fuiſſe, præmium, & pœnam cuiuſque cum primo præcepto coniungi. Nec uero quis exiſtimet, omnino pingendi, fingendi, aut ſculpendi artem hoc præcepto prohiberi. nam in ſcripturis, iuſſu Dei, ſimulacra,*

3 Reg. 6 Num. 21 *& imagines effectas legimus, Cherubim, ſerpentis ænei. ſupereſt igitur, ut imagines ob eam rem uetitas interpretemur, ne quid, ſimulacris, quaſi dijs, colendis, de uero Dei cultu detraheretur. Duplici autem potiſſimum ratione, quod ad hoc præceptum attinet, Dei maieſtatem uehementer*

lædi

lædi perspicuum est; altera, si idola, & imagines, tamquam Deus, colantur, aut credatur inesse aliqua in his diuinitas, uel uirtus, propter quam sint colendæ, uel quod ab eis sit aliquid petendum, uel quod fiducia in imaginibus sit figenda, ueluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; quod passim sacræ litteræ reprehendunt: altera, si quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis conspici, uel coloribus aut figuris exprimi possit. Quis enim Deum, ut inquit Damascenus, qui sub aspectum non cadit, qui corporis expers est, qui nullis terminis circumscribi, nec ulla figura describi queat, possit exprimere? quæ res in altera Nicena Synodo uberius explicatur. Præclare igitur Apostolus, eos mutasse Dei incorruptibilis gloriam in similitudinẽ uolucrum, quadrupedum, ac serpentum, dixit. hæc enim omnia tamquam Deum uenerabantur, cum illi harum rerum imagines ponerent. quo circa Israelitæ, qui ante uituli simulacrum clamabant, Hi sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti; idololatræ sunt appellati; quia mutarunt gloriam suam in similitudinem uituli comedentis fenum. Cum igitur Dominus deos alienos coli prohibuisset, ut penitus idololatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex ære duci, aut alia quauis materia fieri prohibuit: quod Isaias declarans inquit: Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc præce-

Rom. 1
Exodi 32
Psal. 105
Isa. 40
Act. 7

præcepto hanc sententiam contineri, præter sanctorum Patrum scripta, qui eam, quemadmodum in septima Synodo expositum est, sic interpretantur, Deuter. 4 *illa etiam Deuteronomij uerba satis declarant, ubi Moses, populum auertere ab idololatria cũ uellet, aiebat: Non uidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est uobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod sapientissimus legislator ideo dixit, ne quo errore ducti diuinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent. Nemo tamen propterea contra religionem, Deique legem quidquam committi putet, cum sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, quæ tam in ueteri, quam in nouo testamento apparuerunt. nemo enim tam rudis est, ut illa imagine diuinitatem credat exprimi: sed illis declarari doceat Pastor proprietates aliquas, aut actiones, quæ Deo tribuuntur; ueluti cum ex* Dan. 7 *Daniele pingitur antiquus dierum in throno sedere, ante quem libri aperti sunt; Dei æternitas, & infinita sapientia significatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, ut de ijs iudicium ferat, intuetur. Angelis etiam tum humana species, tum alæ affinguntur; ut intelligant fideles, quam propensi sint in humanum genus, & tamquam parati ad ministeria Domini exequenda:* Heb. 1 *omnes enim administratorij spiritus sunt propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Columbæ uero species, &* Matth. 3 Mar. 1 Luc. 3 *linguæ tamquam ignis in euangelio, & Actis apostolorum*

apostolorum, quas spiritus sancti proprietates si- Ioan.1
gnificent, multo notius est, quam ut oporteat plu Act.2
ribus uerbis explicari. At uero cum Christus dominus, eiusque sanctissima, & purissima mater, ceterique omnes sancti, humana præditi natura, humanam speciem gesserint, eorum imagines pingi, atque honorari, non modo hoc præcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum, & grati animi certissimum argumentum semper habitum est: quod & apostolicorum temporum monumenta, & œcumenicæ Synodi, & tot sanctissimorum, doctissimorumque Patrum inter se consentientium scripta confirmant. Non solum autem licere in ecclesia imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, ostendet Parochus, cum honos, qui eis exhibetur, referatur ad prototypa, uerum etiam maximo fidelium bono ad hanc usque diem factum declarabit; ut ex Damasceni libro, quem de imaginibus edidit, & septima Synodo, quæ est secunda Nicena, intelligitur. Verum quia sanctissimum quodque institutum hostis humani generis suis fraudibus, & fallacijs deprauare contendit; si quid forte populo hac in re peccatum fuerit, Parochus, Tridentini Concilij decretum secutus, quoad eius fieri poterit, studebit corrigere. ac decretum quidem ipsum, cum res tulerit, populo interpretabitur; tum rudes, & qui imaginum ipsarú institutú ignorát, docebit, imagines factas ad utriusque testamenti cognoscendam históriá, atque eius

Nic. Syn. 5

Trid. Concil.

memoriam identidem renouandam: qua rerum diuinam memoria excitati, ad colendum, atque amandum ipsum Deum uehementius inflámemur: sanctorum quoque imagines in templis positas demonstrabit, ut & colantur, & exemplo moniti, ad eorum uitam, ac mores nos ipsos confirmemus.

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, FORTIS ZELOTES, VISITANS INIQVITATEM PATRVM IN FILIOS IN TERTIAM, ET QVARTAM GENERATIONEM EORVM, QVI ODERVNT ME: ET FACIENS MISERICORDIAM IN MILLIA IIS, QVI DILIGVNT ME, ET CVSTODIVNT PRAECEPTA MEA.

Duo sunt in extrema parte huius præcepti diligenter explicanda. Primum est, quod etsi ob summum scelus præuaricationis primi præcepti, atque hominum ad id committendum propensionem, apte hoc loco pœna proponitur, communis tamen est omnium appendix præceptorum. omnis enim lex ad præcepta seruanda homines pœna, & præmio inducit. hinc illę tam frequentes in sacris litteris, & crebræ Dei promissiones. ut enim innumerabilia pene testamenti ueteris testimonia prætermittamus, in euangelio scriptum est: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Et alibi: Qui facit uoluntatem pa-
Matth. 19 *tris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cæ-*
Matt. 7.3 *lorum. Tum illud: Omnis arbor, quæ non facit fru-*
5.6

ctum

ctum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Atque alibi: Si non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Alterum est, quod longe alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem docendi sunt. Perfectis enim, qui spiritu Dei aguntur, eique prompto & alacri animo parent, instar est cuiusdam lætissimi nuncij, & magnum argumentum propensæ in eos diuinæ uoluntatis. agnoscunt enim sui amantissimi Dei curam, qui nunc præmijs, nunc pœnis ad sui cultum, & uenerationes homines prope compellat: agnoscunt eius immensam in se beneuolentiá, qui sibi imperare, suaque opera ad diuini nominis gloriam uti uelit: neque solum agnoscunt, sed magna spe sunt, illum, cum, quod uult, iubeat, etiam daturum uires, quibus legi ipsius parere possint. At carnalibus, qui nondum spiritu seruitutis liberati sunt, magisque metu pœnarum, quam amore uirtutis abstinent a peccatis, eius appendicis sensus grauis, & acerbus est. quamobrem sunt pijs exhortationibus subleuandi, &, quo lex spectat, quasi manu deducendi. Parochus autem, quoties alicuius explicandi præcepti occasio inciderit, eadem hæc sibi habeat proposita. Carnalibus perinde tamen, ac spiritualibus, duo in primis quasi aculei sunt admouendi, qui ad legem obseruandam hac ipsa in appendice positi, homines maxime incitent. Nam quod Deus fortis dicitur, ideo diligentius est

Rom. 8

 expli-

explicandum, quo caro sæpe, quæ terroribus diuinæ comminationis minus commouetur, uarias sibi ipsa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propositam pœnam uitare possit. cui autem certo persuasum est, Deum fortem esse, illud magni Dauidis usurpat. Quo ibo a spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? Eadem quoque, diuinis interdum diffisa promissis, tantas hostium uires esse credit, ut ad sustinendum minime parem sese esse existimet. At firma, & stabilis fides nihil titubans, cum diuina ui ac uirtute nitatur, homines contra recreat, atque confirmat: ait enim: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Alter uero aculeus, zelus ipse diuinus est. nonnumquam enim homines putant Deum humana non curare, ne illud quidem, legem ipsius seruemus, an negligamus: ex quo sequitur magna uitæ confusio. cum autem Deum zelotem credimus, eius rei meditatio facile nos in officio continet. Zelus uero, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed diuinum illum amorem, & charitatem, qua Deus nullam a se animam patitur impune fornicari: quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei tranquillissima eius, sincerissimaque iustitia, qua anima, falsis opinionibus, prauisque cupiditatibus corrupta, repudiatur, & a Dei coniugio tamquam adultera remouetur. At uero zelum hunc Dei suauissimum, ac dulcissimum experimur, cum summa eius, atque in-

Psal. 138 (margin, beside "uidis usurpat")

Psal. 26 (margin, beside "atque confirmat")

credi-

credibilis in nos uoluntas zelo ipso demonstratur. nec enim aut amor ardentior inter homines, aut maior, arctiorque coniunctio, quam eorum, qui coniugio copulati sunt, reperitur. Igitur, quam nos ualde diligat, ostendit Deus, cum crebro se, uel sponso, uel marito comparans, zelotem uocat. Quamobrem doceat Parochus, hoc loco sic diuini cultus, atque honoris cupidos homines esse debere, ut zelantes potius, quam amantes, iure dici possint, illius exemplo, qui de se ipse, Zelo, inquit, zelatus sum pro domino Deo exercituum. immo 3.Reg.19
uero Christum ipsum imitentur, cuius illud est: Zelus domus tuæ comedit me. Est autem commi- Psal. 68 Ioan.2
nationis explicanda sententia, non inultos peccatores passurum Deum, sed eos uel tamquam parentem castigaturum, uel tamquam iudicem acriter, ac seuere in eos animaduersurum. Quod Deut.7
alio in loco significans Moses, Et scies, inquit, quia dominus Deus tuus ipse est Deus fortis, & fidelis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & ijs qui custodiunt præcepta eius, in mille generationes, & reddens odientibus se statim. & Iosue, Non poteritis, inquit, ser- Iosl. 2
uire Domino: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus uestris, atque peccatis: si dimiseritis Dominum, & seruieritis dijs alienis, conuertet se, & affliget uos, atque subuertet. Docendus autem populus est, comminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum,

& facinoroſorum generationẽ pertinere; non quod poſteriores maiorum ſcelerum pœnas ſemper luāt: ſed licet illi, liberique eorum impune tulerint, non omnis tamen eorum poſteritas iram Dei, pœnamq. uitabit; quod Ioſiæ regi accidit. huic enim, propter ſingularem pietatem, cum pepercißet Deus, dedißetque, ut in pace in ſepulcrum maiorum ſuorum inferretur, ne uideret conſequentium temporum mala, quæ, propter Manaßis aui impietatem, Iudæ, & Hieruſalem erant euentura; eo mortuo, poſteros eius eſt ultio Dei conſecuta, ſic, ut ne filijs quidem Ioſiæ pepercerit. Qua autem ratione hæc legis uerba ſententiæ illi quæ eſt apud Prophetam, non aduerſentur; Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur; ſancti Gregorij auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis Patribus cõſentiens, aperte oſtendit: ait enim: Quiſquis praui parentis iniquitatem imitatur, etiam ex eius delicto conſtringitur: quiſquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam delicto illius grauatur: unde fit, ut iniquus filius iniqui patris non ſolum ſua, quæ addidit, ſed etiam patris peccata perſoluat; cum uitijs patris, quibus iratum Dominum non ignorat, etiã ſuam adhuc malitiam adiungere non formidat: et iuſtum eſt, ut qui ſub diſtricto iudice uias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in uita præſenti, etiam culpas parentis iniqui perſoluere. Commemorabit deinde Parochus, quantum Dei iuſtitiam ſuperet eiuſdem bonitas, ac miſericordia. iraſcitur

2.Para.34 35

4.Reg.23

Ezech.18

S.Gregorius.

tertiæ, quartæque generationi Deus, misericordiam uero in millia impertit. In eo autem, quod dictum est; Eorum, qui oderunt me; peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius, ac detestabilius, quam summam ipsam bonitatem, summam ueritatem odisse? Hoc uero ad omnes peccatores iccirco pertinet, quod quemadmodum, qui habet mandata Dei, & seruat ea, Deum diligit; Ioan. 14 ita qui legem Domini contemnit, & mandata eius non seruat, Deum odisse merito dicendus est. Quod Exod. 20 uero extremum est; Et ijs, qui diligunt me; seruandæ legis modum, ac rationem docet. necesse est enim, eos, qui legem Dei seruant, eadem charitate, atque amore, quo in Deum sunt, ad eius obedientiam adduci: quæ deinceps in singulis præceptis commemorabuntur.

NON ASSVMES NOMEN DOMINI DEI TVI IN VANVM.

Quamquam primo diuinæ legis præcepto, quo Deum pie, sancteque colere iubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessario continetur; (nam qui sibi honorem tribui uult, idem postulat, se ut summo uerborum honore prosequamur, prohibetq. contraria; quod & illa Domini apud Malachiam Malach. 1 uerba aperte indicant; Filius honorat patrem, & seruus dominum suum: si ergo pater ego sum, ubi est honor meus?) Deus tamen pro rei magnitudine hanc de suo ipsius diuino, & sanctitatis plenissimo nomine honorando, legem separatim ferre,

idque nobis disertis, & perspicuis uerbis præscribere uoluit. quod sane Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam satis fore, si hac de re generatim loquatur; sed eiusmodi locum hunc esse, in quo ipse diutius cõmorari, et quæcumque ad hãc tractationem pertinent, distincte, dilucide, accurateque apud fideles explicare necesse sit. Neque uero nimia hæc diligentia censenda est; cum non desint, qui adeo errorũ tenebris occæcati sint, ut, quẽ angeli glorificant, ei maledicere non uereantur. neque enim lege semel lata deterrentur, quo minus Dei maiestatem quotidie imminuere, immo singulis pene horis, ac momentis impudentissime audeãt. Quis enim non uideat, omnia iureiurando affirmari? omnia imprecationibus, & execrationibus referta esse? usque adeo ut nemo fere uel uendat aliquid, uel emat, uel negotium aliquod gerat, qui non iurisiurandi religionem interponat, Deique sanctissimum nomen millies, uel in re leuissima, & inani, temere non usurpet? quo maior Parocho cura & diligentia adhibenda est, ut sæpe fideles admoneat, quam graue hoc scelus sit, & detestabile. Iam uero, in huius præcepti explicatione id primũ constet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem coniunctam esse, quas præstare homines debent. utrumque autem separatim docendum est, primum quidem, ut ea, quæ tradenda sunt, facilius exponantur, quid iubeat lex, mox etiam quid uetet. nam quæ imperat, illa sunt,

sunt, nomen Dei esse honorandum, ac per illud sancte iurandum. hæc rursus, quæ prohibet: Nemo diuinum nomen contemnat, nemo illud in uanum assumat, ne ue per ipsum aut falso, aut frustra, aut temere iuret. In ea itaque parte, qua iubemur diuino nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus præcipiat, Dei nomen, ipsius inquam litteras, & syllabas, aut omnino per se nudum uerbum tantúmodo attendendum non esse; sed in eam cogitationem ueniendum, quid ualeat illa uox, quæ omnipotentem, ac sempiternam maiestatem unius & trini numinis significat. Ex his autem facile colligitur, inanem esse nonnullorum Iudæorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei nomen, pronunciare non auderent; quasi in quattuor illis litteris, non in re, diuina uis esset. Sed quamuis singulari numero prolatum sit; Non assumes nomen Dei; id non de uno aliquo nomine, sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligendum est. multa enim Deo imposita sunt nomina, ut domini, omnipotentis, domini exercituum, regis regum, fortis, & alia id genus, quæ in scripturis leguntur; quæ parem, eandemq. uenerationem habent omnia. Deinde docendum est, quo modo diuino nomini debitus honor adhibeatur. neque enim Christiano populo, cuius ore Dei laudes assidue celebrandæ sunt, rem utilissimam, & pernecessariam ad salutem, ignorare fas est.

Quamuis

Deus qui b' modis laudādus. *Quamuis autem multiplex sit ratio laudandi diuini nominis, tamen in ijs, de quibus deinceps hic dicetur, uis, & pondus omniū uidetur esse. Primū igitur laudatur Deus, cum in omnium conspectu Deum ac dominum nostrum fidenter confitemur; Christumque salutis nostræ auctorem quemadmodum agnoscimus, ita etiam prædicamus. Itemque cum uerbo Dei, quo uoluntas eius enunciatur, sancte, & diligenter operam damus; in eius meditatione assidue uersamur; studiose illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perinde ut cuiusque personæ & muneri aptum, & consentaneum est. Deinde diuinum nomen ueneramur, & colimus, cum, officij, & religionis causa, diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus tum prosperis, tum aduersis illi singulares gratias agimus: ait enim*

Psal. 102 *Propheta: Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Extantque plurimi Dauid psalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate illius diuinas laudes suauissime decātat. Extat admirabile illud patientiæ exemplum Iob; qui cum in maximas illas, horribilesque calamitates incidisset, Deum tamen excelso, & inuicto animo laudare numquā intermisit. Nos itaque cum animi, corporisque doloribus cruciamur, cum miserijs, & ærumnis torquemur, statim ad Deum laudandum omne studium; & animi nostri uires*

Iob 1 *conuertamus, illud Iob dicentes; Sit nomen Domini benedictum. Neque uero minus Dei nomen*

honoratur, si fidenter opem eius imploramus, quo scilicet aut nos ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda constantiam, & robur largiatur: hoc enim fieri uult Dominus: Inuoca, inquit, me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. cuius implorationis cum multis alijs in locis, tum præcipue in psalmis, 16. 43. & 118. illustria reperiuntur exempla. Præterea, Dei nomen honore prosequimur, cum fidei faciendæ causa testamur Deum: qui modus a superioribus ualde differt. Nam quæ supra enumerauimus, ita suapte natura bona sunt, atque expetenda, ut nihil beatius, nihil homini optabilius possit esse, quam si in illis sedulo exquẽdis se ipsum dies, noctesque exerceat. Benedicam, inquit Dauid, Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. At iusiurandum licet bonum sit, eius tamen frequens usus minime est laudabilis. Huius autem discriminis ratio in eo posita est, quod iusiurandum ea tantũ de causa institutum est, ut esset tamquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad probandum, quod dicimus, necessarium instrumentum. Vt enim corpori medicamenta adhibere non expedit, nisi necesse sit; eorundẽ uero frequẽtatio perniciosa omnino est: ita etiam, nisi cum grauis & iusta causa subest, iurisiurandi cõsuetudo salutaris non est: quod si sæpius adhibeatur, tantum abest, ut prosit, ut magnum detrimentum afferat. quamobrem præclare docet S. Chrysostomus, non nascite, sed iam adulto mundo

Psal. 49

Psal. 33

mundo, cum mala longe lateque propagata uniuersum terrarum orbem occupassent, nihilque suo loco & ordine consisteret, sed perturbata & permissa omnia, sursum, deorsum, magna rerum confusione, ferrentur, &, quod malorum omnium grauissimum est, mortales fere omnes in fœdam idolorũ seruitutem se ipsos abiecissent; tum denique longo sane interuallo iusiurandum in hominum consuetudinem irrepsisse. nam cum in tanta hominum perfidia, & iniquitate nemo facile ad credendum adduceretur, Deum testem inuocabant.

IVRARE, quid ualeat apud scripturas

Verum cum in hac præcepti parte præcipua sit illa ratio docendi fideles, quo modo iusiurandum pie, sancteque adhibere debeant; primum dicendum est, IVRARE *nihil aliud esse, nisi Deum testari, quacumque id uerborum forma, & conceptione fiat. nam &, Testis est mihi Deus, &, Per Deum, idem sunt. Est etiam illud iusiurandum, cum ad faciendam fidem per res creatas iuramus, ut Per sacra Dei Euangelia, Per Crucem, Per sanctorum reliquias, & nomen, & cetera id genus. neque enim hæc ipsa per se iureiurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt, sed Deus ipse hoc præstat, cuius diuinæ maiestatis splendor illis in rebus elucescit. ex quo sequitur, ut per euangelium iurantes, per Deum ipsum iurent, cuius ueritas euangelio continetur, & declaratur. similiter & per sanctos, qui templa Dei sunt, quique euangelicæ ueritati crediderunt, eamque omni obser-*

uantia

uantia coluerunt, & per gentes, & nationes latissime disseminarunt. Eadem ratio est illius iurisiurandi, quod per execrationem profertur: quale est illud sancti Pauli; Ego testem Deum inuoco in animam meam. Etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio tamquam mendacij ultori subijcitur. Neque propterea negamus nonnullas ex hisce formulis ita accipi posse, quasi iurisiurandi uim non habeat: sed tamen utile est, quæ de iureiurando dicta sunt, in his etiam seruare, atque ad eandem prorsus normam & regulam dirigere. Duo autem sunt iurandi genera, primum quidē, quod assertorium appellatur, nimirum cum aliquid de re præsenti, aut præterita religiose affirmamus, ut Apostolus in epistola ad Galatas; Ecce corā Deo, quia non mentior. Alterum uero promissorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cum aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus: cuiusmodi est illud Dauidis, qui Bersabeæ coniugi, iurans per dominum Deum suum, promisit Salomonem, eius filium, regni heredem fore, atque in ipsius locum successurum. Verumenimuero licet ad iusiurandum satis sit, Deum testem adhibere; tamen, ut rectum, sanctumque sit, multo plura requiruntur, quæ sunt diligenter explicanda, ea uero breuiter, teste Diuo Hieronymo, Hieremias enumerat, dum inquit: Iurabis, uiuit Dominus in ueritate, & in iudicio, & in iustitia. Quibus sane uerbis illa

2. Cor. 1

Ad Gal. 1

3. Reg. 1

S. Hiero.
Hierem. 4

illa breuiter summatimque complexus est, quibus omnis iuriusiurandi perfectio continetur, ueritatem, inquam, iudicium, & iustitiam. Primum itaque in iureiurando locum ueritas habet, nimirum ut, quod asseritur, & ipsum uerum sit, &, qui iurat, id ita esse arbitretur, non quidem temere, aut leui coniectura adductus, sed certissimis argumentis. Alterum uero iurisiurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem plane modo ueritatem requirit. nam qui aliquid pollicetur, ita animatus esse debet, ut, cum tempus aduenerit, id re ipsa præstet, & promissum exoluat. neque enim uir probus id umquam se facturum recipiet, quod sanctissimis Dei præceptis, & uoluntati aduersari putet, sed, quidquid promittere, & iurare licuerit, id semel promissum numquam mutabit; nisi fortasse, commutata rerum condicione, tale esse inceperit, ut iam, si fidem seruare, & promissis stare uelit, Dei odium & offensionem subiret. Veritatem auté iureiurando necessariam esse, Dauid quoque indicat illis uerbis; Qui iurat proximo suo, & non decipit. Sequitur secundo loco iudicium: neque enim iusiurandum temere, & inconsiderate, sed consulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque iuraturus, primum quidem consideret, utrum necessitate cogatur, necne; remque totam accurate expendat, an eiusmodi sit, ut iureiurando indigere uideatur. Tempus præterea spectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adiuncta sunt, circumspiciat: non

Psal. 14

non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei ui, & necessitate. etenim, nisi hæc consideratio, & diligens animaduersio antecesserit, sane iusiurandum præceps, & temerarium erit: cuiusmodi est illorum irreligiosa affirmatio, qui in re leuissima, & inani, nulla ratione, aut consilio, sed praua quadam consuetudine iurant. id uero passim quotidie a uenditoribus, & emptoribus fieri uidemus. nam illi, ut quamplurimo uendant, hi rursus, ut quamminimo emant, res uenales uel laudare, uel uituperare iureiurando non dubitant. Cum itaque iudicio, & prudentia opus sit; pueri uero ita acute perspicere, ac distinguere nondum per ætatem possint: idcirco constitutum est a S. Cornelio Pont. ne a pueris ante pubertatem, hoc est, ante XIIII. annum iusiurandum exigatur. Reliqua est iustitia, quæ maxime in promissis requiritur. quare si quis iniustum aliquid & inhonestum promittit, & iurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat. extat huius rei in euangelio exemplum Herodis regis; qui temerario iureiurando obstrictus, puellæ saltatrici caput Ioannis Baptistæ, tamquam saltationis præmium, dedit. Mar 6 Tale etiam fuit Iudæorũ iusiurandum, qui se ipsos, ut est in Actis apostolorum, ea condicione deuouerunt, nihil gustaturos, donec Paulum occidissent. Act. 23. His ita explicatis, nulla plane dubitatio relinquitur, quin illi tuto iurare liceat, qui hæc omnia seruauerit; quique hisce

condi-

condicionibus, tamquam præsidijs quibusdam, iuſ-
Psal.18 *iurandum munierit. ſed & multis argumentis id*
probare facile eſt. nam lex Domini, quæ immacu-
lata eſt, & ſancta, hoc præcepit. Dominum, in-
quit, Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies: ac
Deut.6.x *per nomen illius iurabis. & a Dauide ſcriptum eſt;*
Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. Præterea
ſacræ litteræ indicant, ipſa Eccleſiæ lumina, ſanctiſ-
ſimos apoſtolos, iureiurando nonnumquam uſos
eſſe: idque ex Apoſtoli epiſtolis apparet. Adde,
quod & angeli ipſi interdum iurant. nam a ſancto
Psal.62 *Ioanne euangeliſta in Apocalypſi ſcriptum eſt,*
angelum iuraſſe per uiuentem in ſecula. quin etiam
& Deus ipſe iurat, angelorum dominus: & in ue-
teri teſtamento multis in locis Deus promiſſiones
ſuas iureiurando confirmat, ut Abrahæ, & Da-
Apoc.10 *uidi, qui illud de Dei iureiurando prodidit: Iura-*
Ad He.6 *uit, inquit, Dominus, & non pænitebit eum: tu*
Ge.22 *es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchi-*
Exodi 33 *ſedec. Neque uero obſcura eſt ratio ad explican-*
Psal.109 *dum, cur iuſiurandum laudabile ſit, ſi quis atten-*
tius totam rem conſideret, & ipſius ortum, finemq;
intueatur. Etenim iuſiurandum a fide originem
ducit, qua homines credunt Deum totius ueritatis
Ad Heb.4 *eſſe auctorem, qui nec decipi umquam poſſit, nec*
alios decipere: cuius oculis nuda ſunt omnia, &
aperta, qui denique uniuerſis rebus humanis admi-
rabili prouidentia conſulit, mundumque admini-
ſtrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum ueri-
tatis

tatis testem adhibent; cui fidem non habere, impium, ac nefarium erit. Quod uero ad finem attinet, eo tendit iusiurandum, atque id omnino spectat, ut hominis iustitiam, & innocentiam probet, finemq. litibus, & controuersiis imponat. quod etiam Apostolus in epistola ad Hebræos docet. neque huic sententiæ uerba illa Saluatoris nostri apud sanctum Matthæum repugnant: Audistis, quia dictum est antiquis; Non periurabis; reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum eius; neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis: neque per caput tuum iuraueris; quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. sit autem sermo uester: est, est; non, non: quod autem his abundantius est, a malo est. His enim uerbis iusiurandum generatim, uniuerseque damnari, non est dicendum, cum iam supra uidermus dominum ipsum, apostolosque frequenter iurasse: sed peruersum Iudæorum iudicium redarguere Dominus uoluit, quo sibi in animũ induxerant, nihil in iureiurando cauendum esse, præter mendacium. itaque de rebus leuissimis, & nullius momenti, & ipsi iurabant sæpissime, et ab aliis iusiurandum exigebant. Hunc morem Saluator reprehendit, atque improbat, docetq. omnino a iureiurando abstinendum esse, nisi id flagitet necessitas. nam propter humanam imbecillitatem iusiurandum institutum

Ad Heb. 6

Matth. 5

est, et reuera a malo prouenit: quandoquidem aut iurantis inconstantiam indicat, aut illius, cuius causa iuramus, contumaciam; qui, ut credat, aliter
Matth. 5 *adduci non potest. Sed tamen iurandi necessitas excusationem habet. Et quidem, dum inquit Saluator; Sit sermo uester, est, est; non, non; hac loquendi formula satis declarat, se iurandi consuetudinem in colloquijs familiarium, & leuium rerum prohibere. quamobrem illud præcipue a Domino admonemur, ne faciles nimiũ & propensi ad iurandũ simus. idq. sedulo docendum erit, & fidelium auribus inculcandum: infinita enim fere mala ex nimia iurandi consuetudine emanare, & sacrarum litterarum auctoritate, & sanctissimorum Patrum testimonijs comprobatur. In Ecclesiastico scriptũ est:*
Eccle. 23 *Iurationi non assuescat os tuũ: multi enim casus in illa. Item: Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & non discedet a domo illius plaga. Plura hac*
S. August. *de re legi possunt apud sanctos Basilium & Augustinum in libris contra mendacium. Et hactenus de iussis, nunc de uetitis dicatur.*

Quando, & sub quibus pœnis iurare prohibitum.

Vetamur diuinum nomen in uanum assumere: apparet enim, eum graui peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad iurandum fertur. Grauissimum autem delictum hoc esse, illa etiam uerba declarant; Non assumes nomen Dei tui in uanum. quasi rationem afferret, cur hoc facinus scelestum adeo, ac nefarium sit, nimirum propterea quod eius maiestas minuitur, quem nos Deum

&

& dominum nostrum esse profitemur. Hoc igitur præcepto prohibetur, ne homines falsum iurẽt. nam qui a tanto scelere non refugit, ut Deum falso testetur, hic insignem Deo iniuriam facit, quippe qui aut illi inscitiæ notam inurit, dum ipsi alicuius rei ueritatem latere arbitratur, aut certe improbitatis, & praui affectus, qui mendacium testimonio uelit confirmare. Iurat autem falso non is solum, qui, quod falsum scit, uerum esse iurando affirmat; sed ille etiã, qui iureiurãdo id asserit, quod cum uerũ sit, tamen ipse falsum putet. nam cũ mendaciũ ea re mendacium sit, quod contra mentem, & animi sententiã profertur; perspicuũ est, hunc plane mẽtiri & periurũ esse. Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod uerũ existimat, & tamẽ re uera falsum est: nisi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. quamuis enim ipsius oratio menti consentiat, tamen huius præcepti reus est. Eiusdem uero peccati reus censendus est, qui se aliquid iureiurando facturum promittit, cum tamen ei aut promissum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promisit, re ipsa non præstat: quod etiam ad eos pertinet, qui cum se uoti sponsione Deo obligarunt, non præstant. Præterea in hoc præceptum peccatur, si desit iustitia, quæ ex tribus iurisiurandi comitibus una est. Itaque si quis iuret se peccatum aliquod mortiferum commissurum, exempli causa, cædem hominis, huius præ-

cepsi reus est, licet ille serio, atque ex animo dicat, & iusiurandum ueritatem habeat, quam primo loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quæ a contemptu quodam proficiscuntur, cum quis iurat se non obtemperaturum euangelicis consilijs: cuiusmodi sunt, quæ ad cælibatum, & paupertatem hortantur. quamuis enim nemo ea necessario sequi debeat: si quis tamen iuret, nolle se illis parere consilijs; is eo iureiurando diuina consilia contemnit, & uiolat. Præterea, hanc legē is uiolat, & iudicio peccat, qui, quod uerum est, iurat, idque ita se habere existimat, leuibus quibusdam coniecturis adductus, & longe petitis. nam etsi huiusmodi iusiurandum ueritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum: nam qui sic negligenter iurat, in magno peierandi periculo uersatur. Falso præterea iurat, qui per falsos deos iurat. quid enim est a ueritate alienius, quam mendaces & ficticios deos, tamquam uerum Deum, testari? Verum quoniam scriptura, cum periurium inter-
Leuit. 19 dixit, inquit: Nec pollues nomen Dei tui: neglectio prohibetur, quæ fugienda est in reliquis, quibus ex huius præcepti auctoritate honor debetur: quale est uerbum Dei: cuius maiestatem non solum pij, sed interdum etiam impij reuerentur, ut in Iu-
Iud. 3 dicum historia de Eglon Moabitarum Rege memoriæ traditum est. Dei autem uerbum summa iniuria afficit, quicumque sacram scripturam a recta, & germana eius sententia ad impiorum dogmata, &

& hæreses flectit. cuius sceleris admonet nos Princeps apostolorum uerbis illis: Sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles deprauant, sicut & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Præterea fœdis, & inhonestis maculis sacra scriptura contaminatur, cum eius uerba, & sententias, quæ omni ueneratione colenda sunt, ad profana quæque nefarij homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, uana, assentationes, detractiones, sortes, libellos famosos, & si qua sunt alia id genus: in quod peccatum sacra Tridentina Synodus animaduerti iubet. deinde ut ij Deum honorant, qui eius opem atque auxilium in suis calamitatibus implorant; ita debitum Deo honorem is negat, qui illius subsidium non inuocat: quos redarguit Dauid, cum inquit: Deum non inuocauerunt; illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. At uero longe magis detestabili scelere se ipsos adstringunt, qui sacrosanctum Dei nomen, ab omnibus creaturis benedicendum, & summis laudibus extollendum, aut etiam sanctorum nomen, cum Deo regnantium, impuro, & contaminato ore blasphemare, atque exetrari audent. quod quidem peccatum usque adeo atrox, atque immane est, ut interdum sacræ litteræ, si de blasphemia sermo incidat, benedictionis nomine utantur. Quoniam uero pœnæ, & supplicij terror peccandi licentiam uehementer coercere solet; iccirco Parochus, ut

2.Pet.3

Trid. Synod. Sess.4

Psal. 13. 52.

3. Reg.21
Iob 1.2

hominum animos magis permoueat; atque ad hoc præceptum seruandum facilius impellat, alteram illius partem, & quasi appendicem diligenter explicabit. nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra. Ac primum quidem doceat, summa ratione factum esse, ut huic præcepto minæ adiungerentur: quo quidem & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur: qui cũ hominum perditione non delectetur; ne ipsius iram, & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirum ut illum beneuolum potius, quam iratum experiamur. Vrgeat hunc locum Pastor, instetque summo studio, ut populus sceleris grauitatem agnoscat, & illud detestetur uehementius, & in eo euitando maiorem diligentiam, & cautionem adhibeat. Ostẽdat præterea quanta sit hominũ procliuitas ad hoc peccatum committẽdum; ut non satis fuerit legem ferre, nisi etiam minæ adderentur. Incredibile enim est, quãtum hæc cogitatio utilitatis habeat. nam ut nihil æque nocet, atque incauta quædam animi securitas: ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimũ prodest. Tum illud etiã declaret, nullum a Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantum uniuerse minari, quicumque se hoc scelere adstrinxerit, non impune laturum. quapropter diuersa supplicia, quibus quotidie affligimur, huius peccati admonere nos debent. hinc enim facile licet conijcere, homines ea re in maximas calamitates incidere,

Exod. 20

dere, quod huic præcepto non obtemperent. quibus sibi propositis, cautiores eos in posterum fore uerisimile est. Fideles itaque, sancto timore perterriti, omni studio peccatum hoc fugiant. nam si omnis uerbi otiosi in extremo iudicio reddenda ratio est; quid de grauissimis sceleribus dicendum, quæ magnam diuini nominis despicientiam præ se ferunt? Matth. 12

MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES.

SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA.

SEPTIMA AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST.

NON FACIES OMNE OPVS IN EO TV, ET FILIVS TVVS, ET FILIA TVA, ET SERVVS TVVS, ET ANCILLA TVA, IVMENTVM TVVM, ET ADVENA, QVI EST INTRA PORTAS TVAS. SEX ENIM DIEBVS FECIT DOMINVS CAELVM, ET TERRAM, MARE, ET OMNIA, QVAE IN EIS SVNT, ET REQVIEVIT IN DIE SEPTIMO. ICCIRCO BENEDIXIT DOMINVS DIEI SABBATHI, ET SANCTIFICAVIT EVM.

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo a nobis debetur, recte, atque ordine præscribitur. est enim hic ueluti quidã prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis sensibus pie colimus, fide,

& spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu uenerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab ijs, qui humanarum rerum occupationibus distinentur, non facile præstari possunt; certum tempus statutum est, quo ea commode effici queant. Itaque cum hoc præceptum eiusmodi sit, ut fructum, utilitatemque admirabilem afferat; maxime interest, Parochi summam in eo explicando diligentiam adhiberi. ad eius autem inflammandum studium magnam uim habet primum illud præcepti uerbum, Memento. nam quemadmodum fideles tale præceptum meminisse debent: sic Pastoris est, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo sæpe redigere. Quantum uero fidelium referat, hoc præceptum colere, ex eo percipitur, quod, eo diligenter colendo, ad reliqua legis iussa seruanda facilius adducentur. Cum enim inter cetera, quæ diebus festis præstare debent, necesse habeant, uerbi Dei audiendi causa, ad ecclesiá conuenire; cum edocti fuerint diuinas iustificationes, illud etiam consequentur, ut ex toto corde custodiát legem Domini. quamobrem sæpissime sabbathi celebritas, cultusque præcipitur in sacris litteris, ut
Exod.16 20.31 *in Exodo, Leuitico, Deuteronomio, apud Isaiam, Hieremiam item, & Ezechielem prophetas uidere*
Leuit.16 19.23.26 *licet: quibus omnibus in locis hoc de sabbathi cultu*
Deuter.5 *traditũ est præceptum. Monendi uero, & hortãdi*
Hiere.17 *sunt Principes, & magistratus, ut in ijs maxime,*

quæ

quæ ad hunc cultum Dei retinendum, atque augendum pertinent, ecclesiæ Præsides auctoritate sua iuuent, iubeantque populum sacerdotum præceptis obtemperare. Quod autem ad huius præcepti explanationem attinet, danda opera est, ut fideles doceantur, quibus rebus hoc præceptum cum ceteris conueniat, quibusue differat ab eis. hoc enim pacto causam ille, rationemque cognoscet, quare non sabbathum, sed diem Dominicum colamus, sanctumq. habeamus. Certa igitur illa differētia uidetur, quod reliqua Decalogi præcepta naturalia sunt, & perpetua, neque mutari ulla ratione possunt. quo factum est, ut, quamuis lex Mosis abrogata sit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, populus Christianus seruet. quod ideo fit, non quia Moses ita iusserit, sed quod naturæ conueniunt; cuius ui homines ad illa seruanda impelluntur. Hoc autem de sabbathi cultu præceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum, & constans est, sed mutabile; neque ad mores, sed ad cærimonias pertinet; neque naturale, quoniam non a natura ad id docti, aut instituti sumus, ut illo die potius, quam alio externum cultum Deo tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus a Pharaonis est seruitute liberatus, diem sabbathi coluit. Tempus autem, quo sabbathi cultus tollendus erat, illud idem est, quo ceteri Hebraici cultus, cærimoniæque antiquandæ erant, morte scilicet Christi: nam

Ezech. 10. 22. 23. 46. Isa. 56. 58. 66.

nam cum illæ cærimoniæ sint quasi adumbratæ imagines lucis, & ueritatis; illud utique necesse erat, ut lucis ac ueritatis, quæ Iesus Christus est, aduentu remouerentur. qua de re sanctus Paulus ad Galatas ita scripsit, cum Mosaici ritus cultores reprehenderet: Dies obseruatis, & menses, et tempora, & annos: timeo uos, ne forte sine causa laborauerim in uobis. In quam etiam sententiam scripsit ad Colossenses. Et hæc de differentia. Conuenit autem hoc præceptum cum reliquis, non ritu, & cærimonijs, sed quia aliquid habet, quod ad mores naturæque ius attineat. nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, a naturæ iure existit; cum illud natura comparatum sit, ut aliquod horas in ijs, quæ ad Dei cultum pertinent, uersemur. cuius rei argumento est, quod apud omnes nationes, statas quasdam ferias, easque publicas fuisse cernimus, quæ sacris rebus, ac diuinis obeundis erant consecratæ. est enim naturale homini, ut is certum quoddam tempus necessarijs rerum functionibus det, ueluti corporis quieti, somno, & alijs eiusmodi rebus. & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum est, ut menti aliquid etiam temporis concederet, quo in Dei contéplatione sese reficeret. atque ita cum aliqua temporis pars esse debeat, quo res diuinæ coluntur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc sane ad morum præcepta pertinet. quam ob causam apostoli ex illis septem diebus eum, qui primus est, ad diuinum

Ad Gal. 4
Ad Col. 2

num cultum consecrare statuerunt, quem Dominicum diem dixere. nam & sanctus Ioannes in Apocalypsi Dominici diei meminit: & Apostolus per unam sabbathi, quae est dies Dominicus, ut sanctus Chrysostomus interpretatur, collectas fieri iubet; ut intelligamus, iam tum in Ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse. Iam uero, ut sciant fideles, quid eo die agere, a quibusue actionibus abstinere debeant; non alienum est, Parochu totum praeceptum, quod in quatuor partes recte distribui potest, ad uerbum diligenter interpretari. Itaque primum generatim proponat, quid ijs uerbis praescribatur, MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES. ob eam uero causam initio praecepti uerbum illud, Memento, apposite additum est, quod huius diei cultus ad caerimonias pertineat. Qua de re populus admonendus esse uidebatur, quod naturae lex, & si aliquo tempore Deum religionis ritu colendum esse doceat, hoc tamen quo potissimum die fieri deberet, non praescripsit. Praeterea fideles docendi sunt, ex ijs uerbis modum & rationem colligi posse, qua in tota hebdomada opus facere conueniat, ita scilicet, ut diem festum semper spectemus: quo die cum actionum, & operum nostrorum Deo quasi reddenda ratio sit; eiusmodi opera efficiamus, necesse est, quae neque Dei iudicio repudientur, neque nobis, ut scriptum est, in singultum sint, & in scrupulum cordis. Postremo id docemur, quod certe animaduertere

Apoc. 1
1. Cor. 16
1. Reg. 25

illa breuiter summatimque complexus est, quibus omnis iuriusiurandi perfectio continetur, ueritatem, inquam, iudicium, & iustitiam. Primum itaque in iureiurando locum ueritas habet, nimirum ut, quod asseritur, & ipsum uerum sit, &, qui iurat, id ita esse arbitretur, non quidem temere, aut leui coniectura adductus, sed certissimis argumentis. Alterum uero iurisiurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem plane modo ueritatem requirit. nam qui aliquid pollicetur, ita animatus esse debet, ut, cum tempus aduenerit, id re ipsa præstet, & promissum exoluat. neque enim uir probus id umquam se facturum recipiet, quod sanctissimis Dei præceptis, & uoluntati aduersari putet, sed, quidquid promittere, & iurare licuerit, id semel promissum numquam mutabit; nisi fortasse, commutata rerum condicione, tale esse inceperit, ut iam, si fidem seruare, & promissis stare uelit, Dei odium & offensionem subiret. Veritatem autē iureiurando necessariam esse, Dauid quoque indicat illis uerbis; Qui iurat proximo suo, & non decipit. Sequitur secundo loco iudicium: neque enim

Psal. 14 iusiurandum temere, & inconsiderate, sed consulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque iuraturus, primum quidem consideret, utrum necessitate cogatur, necne; remque totam accurate expendat, an eiusmodi sit, ut iureiurando indigere uideatur. Tempus præterea spectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adiuncta sunt, circumspiciat:

non

non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei ui, & necessitate, etenim, nisi hæc consideratio, & diligens animaduersio antecesserit, sane iusiurandum præceps, & temerarium erit: cuiusmodi est illorum irreligiosa affirmatio, qui in re leuissima, & inani, nulla ratione, aut consilio, sed praua quadam consuetudine iurant. id uero passim quotidie a uenditoribus, & emptoribus fieri uidemus. nam illi, ut quamplurimo uendant, hi rursus, ut quamminimo emant, res uenales uel laudare, uel uituperare iureiurando non dubitant. Cum itaque iudicio, & prudentia opus sit; pueri uero ita acute perspicere, ac distinguere nondum per ætatem possint: idcirco constitutum est a S. Cornelio Pont. ne a pueris antè pubertatem, hoc est, ante XIIII. annum iusiurandum exigatur. Reliqua est iustitia, quæ maxime in promissis requiritur. quare si quis iniustum aliquid & inhonestum promittit, & iurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat. extat huius rei in euangelio exemplum Herodis regis; qui temerario iureiurando obstrictus, puellæ saltatrici caput Ioannis Baptistæ, tamquam saltationis præmium, dedit. Tale etiam fuit Iudæorũ iusiurandum, qui se ipsos, ut est in Actis apostolorum, ea condicione deuouerunt, nihil gustaturos, donec Paulum occidissent. His ita explicatis, nulla plane dubitatio relinquitur, quin illi tuto iurare liceat, qui hæc omnia seruauerit; quique hisce condi-

Mar. 6

Act. 23.

condicionibus, tamquam præsidijs quibusdam, iusiurandum munierit. sed & multis argumentis id probare facile est. nam lex Domini, quæ immaculata est, & sancta, hoc præcepit. Dominum, inquit, Deum tuum timebis, & illi soli seruies: ac per nomen illius iurabis. & a Dauide scriptum est; Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. Præterea sacræ litteræ indicant, ipsa Ecclesiæ lumina, sanctissimos apostolos, iureiurando nonnumquam usos esse: idque ex Apostoli epistolis apparet. Adde, quod & angeli ipsi interdum iurant. nam a sancto Ioanne euangelista in Apocalypsi scriptum est, angelum iurasse per uiuentem in secula. quin etiam & Deus ipse iurat, angelorum dominus: & in ueteri testamento multis in locis Deus promissiones suas iureiurando confirmat, ut Abrahæ, & Dauidi, qui illud de Dei iureiurando prodidit: Iurauit, inquit, Dominus, & non pænitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Neque uero obscura est ratio ad explicandum, cur iusiurandum laudabile sit, si quis attentius totam rem consideret, & ipsius ortum, finemq. intueatur. Etenim iusiurandum a fide originem ducit, qua homines credunt Deum totius ueritatis esse auctorem, qui nec decipi umquam possit, nec alios decipere: cuius oculis nuda sunt omnia, & aperta, qui denique uniuersis rebus humanis admirabili prouidentia consulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum ueri-

Psal. 18 — Deut. 6. x — Psal. 62 — Apoc. 10 — Ad He. 6 — Gen. 22 — Exodi 33 — Psal. 109 — Ad Heb. 4

tatis testem adhibent; cui fidem non habere, impium, ac nefarium erit. Quod uero ad finem attinet, eo tendit iusiurandum, atque id omnino spectat, ut hominis iustitiam, & innocentiam probet, finemq. litibus, & controuersiis imponat. quod etiam Apostolus in epistola ad Hebræos docet. neque huic sententiæ uerba illa Saluatoris nostri apud sanctum Matthæum repugnant: Audistis, quia dictum est antiquis; Non periurabis; reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum eius; neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis: neque per caput tuum iuraueris; quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. sit autem sermo uester: est, est; non, non: quod autem his abundantius est, a malo est. His enim uerbis iusiurandum generatim, uniuerseque damnari, non est dicendum, cum iam supra uidemus dominum ipsum, apostolosque frequenter iurasse: sed peruersum Iudæorum iudicium redarguere Dominus uoluit, quo sibi in animũ induxerant, nihil in iureiurando cauendum esse, præter mendacium. itaque de rebus leuissimis, & nullius momenti, & ipsi iurabant sæpissime, et ab aliis iusiurandum exigebant. Hunc morem Saluator reprehendit, atque improbat, docetq. omnino a iureiurando abstinendum esse, nisi id flagitet necessitas. nam propter humanam imbecillitatem iusiurandum institutum

Ad Heb. 6

Matth. 5

FF est.

est, et reuera a malo prouenit: quandoquidem aut iurantis inconstantiam indicat, aut illius, cuius causa iuramus, contumaciam; qui, ut credat, aliter

Matth. 5 *adduci non potest. Sed tamen iurandi necessitas excusationem habet. Et quidem, dum inquit Saluator; Sit sermo uester, est, est; non, non; hac loquendi formula satis declarat, se iurandi consuetudinem in colloquijs familiarium, & leuium rerum prohibere. quamobrem illud præcipue a Domino admonemur, ne faciles nimiũ & propensi ad iurandũ simus. idq. sedulo docendum erit, & fidelium auribus inculcandum: infinita enim fere mala ex nimia iurandi consuetudine emanare, & sacrarum litterarum auctoritate, & sanctissimorum Patrum testimonijs comprobatur. In Ecclesiastico scriptũ est:*

Eccle. 23 *Iurationi non assuescat os tuũ: multi enim casus in illa. Item: Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & non discedet a domo illius plaga. Plura hac*

S. August. *de re legi possunt apud sanctos Basilium & Augustinum in libris contra mendacium. Et hactenus de iussis, nunc de uetitis dicatur.*

Quando, & sub quibus pœnis iurare prohibitum.

Vetamur diuinum nomen in uanum assumere: apparet enim, eum graui peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad iurandum fertur. Grauissimum autem delictum hoc esse, illa etiam uerba declarant; Non assumes nomen Dei tui in uanum. quasi rationem afferret, cur hoc facinus scelestum adeo, ac nefarium sit, nimirum propterea quod eius maiestas minuitur, quem nos Deum

&

& dominum nostrum esse profitemur. Hoc igitur præcepto probibetur, ne homines falsum iurét. nam qui a tanto scelere non refugit, ut Deum falso testetur, hic insignem Deo iniuriam facit, quippe qui aut illi inscitiæ notam inurit, dum ipsi alicuius rei ueritatem latere arbitratur, aut certe improbitatis, & praui affectus, qui mendacium testimonio uelit confirmare. Iurat autem falso non is solum, qui, quod falsum scit, uerum esse iurando affirmat; sed ille etiã, qui iureiurãdo id asserit, quod cum uerũ sit, tamen ipse falsum putet. nam cũ mendaciũ ea re mendacium sit, quod contra mentem, & animi sententiã profertur; perspicuũ est, hunc plane mẽtiri & periurũ esse. Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod uerũ existimat, & tamẽ re uera falsum est: nisi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. quamuis enim ipsius oratio menti consentiat, tamen huius præcepti reus est. Eiusdem uero peccati reus censendus est, qui se aliquid iureiurando facturum promittit, cum tamen ei aut promissum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promisit, re ipsa non præstat: quod etiam ad eos pertinet, qui cum se uoti sponsione Deo obligarunt, non præstant. Præterea in hoc præceptum peccatur, si desit iustitia, quæ ex tribus iurisiurandi comitibus una est. Itaque si quis iuret se peccatum aliquod mortiferum commissurum, exempli causa, cædem hominis, huius præ-

cepti reus est, licet ille serio, atque ex animo dicat, & iusiurandum ueritatem habeat, quam primo loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quæ a contemptu quodam proficiscuntur, cum quis iurat se non obtemperaturum euangelicis consilijs: cuiusmodi sunt, quæ ad cælibatum, & paupertatem hortantur. quamuis enim nemo ea necessario sequi debeat: si quis tamen iuret, nolle se illis parere consilijs; is eo iureiurando diuina consilia contemnit, & uiolat. Præterea, hanc legē is uiolat, & iudicio peccat, qui, quod uerum est, iurat, idque ita se habere existimat, leuibus quibusdam coniecturis adductus, & longe petitis. nam etsi huiusmodi iusiurandum ueritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum: nam qui sic negligenter iurat, in magno peierandi periculo uersatur. Falso præterea iurat, qui per falsos deos iurat. quid enim est a ueritate alienius, quam mendaces & ficticios deos, tamquam uerum Deum, testari? Verum quoniam scriptura, cum periurium inter-
Leuit. 19 dixit, inquit: Nec pollues nomen Dei tui: neglectio prohibetur, quæ fugienda est in reliquis, quibus ex huius præcepti auctoritate honor debetur: quale est uerbum Dei: cuius maiestatem non solum pij, sed interdum etiam impij reuerentur, ut in Iu-
Iud. 3 dicum historia de Eglon Moabitarum Rege memoriæ traditum est. Dei autem uerbum summa iniuria afficit, quicumque sacram scripturam a recta, & germana eius sententia ad impiorum dogmata,

&

& hæreses flectit. cuius sceleris admonet nos Princeps apostolorum uerbis illis: Sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles deprauant, sicut & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Præterea fœdis, & inhonestis maculis sacra scriptura contaminatur, cum eius uerba, & sententias, quæ omni ueneratione colenda sunt, ad profana quæque nefarij homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, uana, assentationes, detractiones, sortes, libellos famosos, & si qua sunt alia id genus: in quod peccatum sacra Tridentina Synodus animaduerti iubet. deinde ut ij Deum honorant, qui eius opem atque auxilium in suis calamitatibus implorant; ita debitum Deo honorem is negat, qui illius subsidium non inuocat: quos redarguit Dauid, cum inquit: Deum non inuocauerunt; illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. At uero longe magis detestabili scelere se ipsos adstringunt, qui sacrosanctum Dei nomen, ab omnibus creaturis benedicendum, & summis laudibus extollendum, aut etiam sanctorum nomen, cum Deo regnantium, impuro, & contaminato ore blasphemare, atque exetrari audent. quod quidem peccatum usque adeo atrox, atque immane est, ut interdum sacræ litteræ, si de blasphemia sermo incidat, benedictionis nomine utantur. Quoniam uero pœnæ, & supplicij terror peccandi licentiam uehementer coercere solet; iccirco Parochus, ut

2.Pet.3

Tridẽ.Synod. Seff.4

Psal. 13. 52.

3.Reg.21 Iob 1.2

hominum animos magis permoueat, atque ad hoc præceptum seruandum facilius impellat, alteram illius partem, & quasi appendicem diligenter explicabit. nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra. Ac primum quidem doceat, summa ratione factum esse, ut huic præcepto minæ adiungerentur: quo quidem & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur: qui cú hominum perditione non delectetur; ne ipsius iram, & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirum ut illum beneuolum potius, quam iratum experiamur. Vrgeat hunc locum Pastor, instetque summo studio, ut populus sceleris grauitatem agnoscat, & illud detestetur uehementius, & in eo euitando maiorem diligentiam, & cautionem adhibeat. Ostẽdat præterea quanta sit hominũ procliuitas ad hoc peccatum committẽdum; ut non satis fuerit legem ferre, nisi etiam minæ adderentur. Incredibile enim est, quãtum hæc cogitatio utilitatis habeat. nam ut nihil æque nocet, atque incauta quædam animi securitas: ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimũ prodest. Tum illud etiã declaret, nullum a Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantum uniuerse minari, quicumque se hoc scelere adstrinxerit, non impune laturum. quapropter diuersa supplicia, quibus quotidie affligimur, huius peccati admonere nos debent. hinc enim facile licet conijcere, homines ea re in maximas calamitates incidere,

Exod. 20

dere, quod huic præcepto non obtemperent. quibus sibi propositis, cautiores eos in posterum fore uerisimile est. Fideles itaque, sancto timore perterriti, omni studio peccatum hoc fugiant. nam si omnis uerbi otiosi in extremo iudicio reddenda ratio est; quid de grauissimis sceleribus dicendum, quæ magnam diuini nominis despicientiam præ se ferunt? Matth. 12

MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES.

SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA.

SEPTIMA AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST.

NON FACIES OMNE OPVS IN EO TV, ET FILIVS TVVS, ET FILIA TVA, ET SERVVS TVVS, ET ANCILLA TVA, IVMENTVM TVVM, ET ADVENA, QVI EST INTRA PORTAS TVAS. SEX ENIM DIEBVS FECIT DOMINVS CAELVM, ET TERRAM, MARE, ET OMNIA, QVAE IN EIS SVNT, ET REQVIEVIT IN DIE SEPTIMO. ICCIRCO BENEDIXIT DOMINVS DIEI SABBATHI, ET SANCTIFICAVIT EVM.

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo a nobis debetur, recte, atque ordine præscribitur. est enim hic ueluti quidã prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis sensibus pie colimus, fide,

& spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu uenerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab ijs, qui humanarum rerum occupationibus distinentur, non facile præstari possunt; certum tempus statutum est, quo ea commode effici queant. Itaque cum hoc præceptum eiusmodi sit, ut fructum, utilitatemque admirabilem afferat; maxime interest, Parochi summam in eo explicando diligentiam adhiberi. ad eius autem inflammandum studium magnam uim habet primum illud præcepti uerbum, Memento. nam quemadmodum fideles tale præceptum meminisse debent: sic Pastoris est, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo sæpe redigere. Quantum uero fidelium referat, hoc præceptum colere, ex eo percipitur, quod, eo diligenter colendo, ad reliqua legis iussa seruanda facilius adducentur. Cum enim inter cetera, quæ diebus festis præstare debent, necesse habeant, uerbi Dei audiendi causa, ad ecclesiā conuenire; cum edocti fuerint diuinas iustificationes, illud etiam consequentur, ut ex toto corde custodiāt legem Domini. quamobrem sæpissime sabbathi celebritas, cultusque præcipitur in sacris litteris, ut
Exod.16 20.31 in Exodo, Leuitico, Deuteronomio, apud Isaiam,
Hieremiam item, & Ezechielem prophetas uidere
Leuit.16 19.23.26 licet: quibus omnibus in locis hoc de sabbathi cultu
Deuter.5 traditū est præceptum. Monendi uero, & hortādi
Hiere.17 sunt Principes, & magistratus, ut in ijs maxime,

quæ

quæ ad hunc cultum Dei retinendum, atque augendum pertinent, ecclesiæ Præsides auctoritate sua iuuent, iubeantque populum sacerdotum præceptis obtemperare. Quod autem ad huius præcepti explanationem attinet, danda opera est, ut fideles doceantur, quibus rebus hoc præceptum cum ceteris conueniat, quibusue differat ab eis. hoc enim pacto causam ille, rationemque cognoscet, quare non sabbathum, sed diem Dominicum colamus, sanctumq. habeamus. Certa igitur illa differẽtia uidetur, quod reliqua Decalogi præcepta naturalia sunt, & perpetua, neque mutari ulla ratione possunt. quo factum est, ut, quamuis lex Mosis abrogata sit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, populus Christianus seruet. quod ideo fit, non quia Moses ita iusserit, sed quod naturæ conueniunt; cuius ui homines ad illa seruanda impelluntur. Hoc autem de sabbathi cultu præceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum, & constans est, sed mutabile; neque ad mores, sed ad cærimonias pertinet; neque naturale, quoniam non a natura ad id docti, aut instituti sumus, ut illo die potius, quam alio externum cultum Deo tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus a Pharaonis est seruitute liberatus, diem sabbathi coluit. Tempus autem, quo sabbathi cultus tollendus erat, illud idem est, quo ceteri Hebraici cultus, cærimoniæque antiquandæ erant, morte scilicet Christi:

Ezech. 10. 22. 23. 46. Isa. 56. 58. 66.

nam

nam cum illæ cærimoniæ ſint quaſi adumbratæ imagines lucis, & ueritatis; illud utique neceſſe erat, ut lucis ac ueritatis, quæ Ieſus Chriſtus eſt, aduentu remouerentur. qua de re ſanctus Paulus ad Galatas ita ſcripſit, cum Moſaici ritus cultores reprehenderet: Dies obſeruatis, & menſes, et tempora, & annos: timeo uos, ne forte ſine cauſa laborauerim in uobis. In quam etiam ſententiam ſcripſit ad Coloſſenſes. Et hæc de differentia. Conuenit autem hoc præceptum cum reliquis, non ritu, & cærimoniis, ſed quia aliquid habet, quod ad mores naturæque ius attineat. nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, a naturæ iure exiſtit; cum illud natura comparatum ſit, ut aliquod horas in iis, quæ ad Dei cultum pertinent, uerſemur. cuius rei argumento eſt, quod apud omnes nationes, ſtatas quaſdam ferias, eaſque publicas fuiſſe cernimus, quæ ſacris rebus, ac diuinis obeundis erant conſecratæ. eſt enim naturale homini, ut is certum quoddam tempus neceſſariis rerum functionibus det, ueluti corporis quieti, ſomno, & aliis eiuſmodi rebus. & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum eſt, ut menti aliquid etiam temporis concederet, quo in Dei contéplatione ſeſe reficeret. atque ita cum aliqua temporis pars eſſe debeat, quo res diuinæ coluntur, cultuſque Deo debitus tribuatur, hoc ſane ad morum præcepta pertinet. quam ob cauſam apoſtoli ex illis ſeptem diebus eum, qui primus eſt, ad diuinum

Ad Gal. 4

Ad Col. 2

num cultum consecrare statuerunt, quem Dominicum diem dixere. nam & sanctus Ioannes in Apocalypsi Dominici diei meminit: & Apostolus per unam sabbathi, quae est dies Dominicus, ut sanctus Chrysostomus interpretatur, collectas fieri iubet; ut intelligamus, iam tum in Ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse. Iam uero, ut sciant fideles, quid eo die agere, a quibusue actionibus abstinere debeant; non alienum est, Parochũ totum praeceptum, quod in quatuor partes recte distribui potest, ad uerbum diligenter interpretari. Itaque primum generatim proponat, quid ijs uerbis praescribatur, MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES. ob eam uero causam initio praecepti uerbum illud, Memento, apposite additum est; quod huius diei cultus ad caerimonias pertineat. Qua de re populus admonendus esse uidebatur, quod naturae lex, & si aliquo tempore Deum religionis ritu colẽdum esse doceat, hoc tamen quo potissimum die fieri deberet, non praescripsit. Praeterea fideles docendi sunt, ex ijs uerbis modum & rationem colligi posse, qua in tota hebdomada opus facere conueniat, ita scilicet, ut diem festum semper spectemus: quo die cũ actionum, & operum nostrorum Deo quasi reddenda ratio sit; eiusmodi opera efficiamus, necesse est, quae neque Dei iudicio repudientur, neque nobis, ut scriptum est, in singultum sint; & in scrupulum cordis. Postremo id docemur, quod certe animaduertere

Apoc. 1
1. Cor. 16
1. Reg. 25

uertere

uertere debemus, non defuturas scilicet occasiones, quamobrem nos huius præcepti capiat obliuio, uel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, uel spectaculorum, ludorumque studio; quibus plerumque ab huius diei sancto, religiosoq. cultu abducimur. Sed iam ad id ueniamus, quod sabbathi significatione demonstratur. Sabbathum, hebraicũ nomen, si latine interpretaris, cessatio dicitur. sabbathizare propterea cessare, & requiescere latino uocabulo appellatur. qua significatione factum

Gen. 2 *est, ut sabbathi nomine dies septimus diceretur, quo*

Exod. 20 *niam, absoluta, perfectaque mundi uniuersitate,*

Deuter. 5 *Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit: ita hunc diem in Exodo Dominus uocat. Postea uero non solum septimus hic dies, sed ob eius dignitatem ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est. in*

Luc. 18 *quem sensum Pharisæus apud sanctum Lucam dixit: Ieiuno bis in sabbatho. Atque hæc quidem de sabbathi significatione. Sãctificatio autem sabbathi sacris in litteris cessatio est, quæ fit a corporis laboribus, & a negotijs, ut aperte ostendunt hæc, quæ sequuntur, præcepti uerba,* NON OPERABERIS. *neque uero id solum significat; (aliter*

Deuter. 5 *enim satis fuisset dicere in Deuteronomio; Obserua diem sabbathi) sed cum in eodem loco addatur,* VT SANCTIFICES EVM, *hoc uerbo ostenditur, sabbathi diem religiosum esse, diuinisque actionibus, & sanctis rerum officium consecratum. itaque diem sabbathi tum plene & perfecte celebramus,*

mus, cum pietatis & religionis officia Deo præstamus; hocque plane sabbathum est, quod Isaias delicatum appellat: quoniam festi dies sunt ueluti delicia Domini, & piorum hominum. Quare si religioso huic sanctoque sabbathi cultui, misericordiæ adiunguntur opera; certe maxima sunt, & multa præmia, quæ eodem capite nobis proponuntur. Itaque uerus ac proprius huius præcepti sensus eo spectat, ut homo & animo, & corpore in eam curam incumbat, ut statuto aliquo tempore, a negotijs, corporisque laboribus feriatus, Deum pie colat, ac ueneretur. Altera uero præcepti parte demonstratur, diem septimum Dei cultui diuinitus dicatum esse. nam ita scriptum est: SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA: SEPTIMO AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST. *quæ uerba ad eam sententiam referuntur, ut sabbathú Domino consecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, septimumque diem intelligamus signú esse quietis Domini. Hic uero dies diuino cultui dicatus est: quia rudi populo minus expediebat habere eam facultaté temporis arbitratu suo deligendi, ne forte Aegyptiorú sacra imitaretur. Itaque e septem diebus, ultimus ad Deum colédum delectus est: quæ quidem res plena mysterij est. Quare Dominus in Exodo, & apud Ezechielem signum uocat: Videte itaque, ille inquit, ut sabbathú meum custodiatis: quia signum est inter me & uos*

Isa. 58 · Isa. 58 · Exod. 31 · Ezech. 20 · Exod. 31

uos in generationibus uestris, ut sciatis quia ego Dominus; qui sanctifico uos. itaque signum fuit, quod indicabat homines Deo se dedicare oportere, sanctosque eidem præbere, cum diem etiam uideamus ei dicatum esse: siquidem ille dies sanctus est, quod tum præcipue sanctitatem & religionem homines colere debeant. Deinde signum est, & quasi monumentum conditæ huius admirandæ uniuersitatis. Signum præterea fuit Israelitarum memoriæ traditum, quo admoniti, se Dei auxilio a durissimo Aegyptiacæ seruitutis iugo solutos ac liberatos esse meminissent: id quod Dominus ostendit

Deuter.5 *illis uerbis: Memento, quod et ipse seruieris in Aegypto, & eduxerit te inde dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento: idcirco præcepit tibi, ut obseruares diem sabbathi. Est signum item tum spiritualis, tum cælestis sabbathi. Spirituale autem sabbathū in sancta quadam & mystica quiete consistit, nimirum, cum uetus homo, Christo consepultus, ad uitam renouatur, atque in ijs actionibus, quæ Christianæ pietati conueniunt, studiose se exercet. debent enim, qui aliquando erant te-*

Ad Eph.5 *nebræ, nunc autem lux in Domino sunt, ut filij lucis ambulare in omni bonitate, iustitia, & ueritate, neque communicare operibus infructuosis tenebrarū. Cæleste uero sabbathum est, ut ait D. Cyril-*

S. Cyrillus. *lus, eum locum Apostoli tractans; Relinquitur ergo sabbathismus populo Dei; illa uita, in qua omnibus bonis cum Christo uiuente fruemur, pec-*

cato

cato radicitus extirpato, secundum illud: Non erit ibi leo, nec praua bestia illuc ascendet, sed erit ibi uia pura, & uia sancta uocabitur: omnia enim bona in uisione Dei mens sanctorum adipiscitur. Quare fideles hortandi erunt his uerbis, & a Pastore incitandi: Festinemus ingredi in illam requiem. Præter diem septimum habebat populus Iudæus alios etiam festos, & sacros dies diuina lege constitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renouaretur. Placuit autem Ecclesiæ Dei, ut diei sabbathi cultus, & celebritas in Dominicum transferretur diem. nam ut eo die primum lux orbi terrarum illuxit: sic Redemptoris nostri, qui ad uitam æternam nobis aditum patefecit, resurrectione, quæ eo die fuit, e tenebris ad lucem uita nostra reuocata est; unde & Dominicū diem apostoli dici uoluerunt. Sollemnem præterea hunc diem esse in sacris litteris animaduertimus, quod eo die mundi creatio initium habuit, quod spiritus sanctus apostolis datus sit. Alios autem dies festos ab Ecclesiæ initio, & consequentibus deinde temporibus apostoli, & sancti Patres nostri instituerunt, ut pie & sancte Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob redemptionis nostræ mysteria religioni consecrati sunt, deinde qui sanctissimæ Virgini matri, tum uero apostolis, ac martyribus, ceterisque sanctis cum Christo regnantibus dicantur; in quorum uictoria Dei bonitas & poten-

Isa. 35

Ad Heb. 4

potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuũtur, atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur. Et quoniam ad hoc præceptum seruandum magnam uim ea ipsius pars habet, quæ illis uerbis expressa est; Sex diebus operaberis; septimus autẽ dies sabbathum Dei est: Parochus debet illam partem diligenter explicare. etenim ex his uerbis colligi potest, fideles hortandos esse, ne otiosi & desides uitá traducant: sed potius apostolicæ uocis memores, negotium suum quisque agat, & operetur manibus suis, sicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc præcepto illud Dominus iubet, ut sex ipsis diebus opera nostra efficiamus; ne aliquid eorum, quæ alijs hebdomadæ diebus fieri, agiue oporteat, in diem festum reijciatur; atque ita animus a rerum diuinarum cura, studioque auocetur. Tertia deinde præcepti pars explicanda est, quæ quodammodo describit, qua ratione sabbathi diem colere debeamus; præcipue autem explicat, quid illo die facere prohibemur. quare inquit Dominus; Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Quibus uerbis ad id primum instituimur, ut, quæcumque diuinum cultum impedire possunt, omnino uitemus. facile enim perspici potest, omne seruilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quod sua natura aut turpe, aut malum sit; sed quoniam mentem nostram a diuino cultu, qui finis præcepti est,

1. ad Thessalon. 4

est, abstrahit. quo magis peccata a fidelibus uitāda sunt, quæ non solum animum a diuinarum rerum studio auocant, sed nos a Dei amore prorsus seiungunt. Non tamen eæ actiones, neque ea opera uetantur, quæ ad diuinum cultum attinent, etiam si seruilia sint, ut altare instruere, templa, alicuius festi diei causa, ornare, & reliqua huius generis: ideoque a Domino dictum est: Sacerdotes in templo sabbathum uiolare, & sine crimine esse. Sed neque earum rerum opera, hac lege prohiberi existimandum est, quorum iactura facienda sit, si die festo prætermittantur, quemadmodum sacris etiam Canonibus permissum est. Multa alia Dominus in euangelio festis diebus fieri posse declarauit, quæ facile Parochus apud sanctos Matthæum & Ioannē obseruabit. sed ut nulla res prætermitteretur, cuius actione hic sabbathi cultus impediretur, facta est iumenti mentio; quo animalium genere impediuntur homines, quo minus sabbathum diem colāt: si enim die sabbathi alicui operis actioni iumenti usus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui iumentum agat: itaque solum per se opus facere non potest, sed hominem, qui illud molitur, adiuuat. eo autem die nemini opus facere licet: ergo neque iumentis, quorum opera ad id homines utuntur. Itaque huius præcepti lex eo etiam spectat, ut, si iumentorum laboribus homines parcere Deus uult, eo certe magis ipsi cauere debeant, ne inhumani sint in eos, quorum opera, atque indu- Matth. 12

ſtria utuntur. Neque uero Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Chriſtiani homines diebus feſtis exercere ſe debeant. Illæ uero eiuſmodi ſunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco ſincera, piaque animi attentione ſacroſanctæ Miſſæ ſacrificio interſimus: diuina Eccleſiæ ſacramenta, quæ ad ſalutem noſtram inſtituta ſunt, ad animæ uulnerum curationem crebro adhibeamus. nihil uero eſt, quod opportunius aut melius a Chriſtianis hominibus fieri poſſit, quam ſi peccata ſua ſacerdotibus ſæpe confiteantur. ad quam rem perficiendam poterit Parochus populum adhortari, ſumpta huius probandæ rei ratione, & copia ex ijs, quæ de pœnitentiæ ſacramento ſuo loco tradita, ac præcepta ſunt. Neque ſolum ad hoc ſacramentum populum excitabit, ſed ſedulo etiam atque etiam ad illud adhortabitur, ut ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramentum crebro percipiant. Attente præterea, diligenterque ſacra concio fidelibus audiéda eſt: nihil enim minus ferendum eſt, neque tam profecto indignum, quam Chriſti uerba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, atque ſtudium fidelium in precibus, diuiniſque laudibus frequens eſſe debet, præcipuaq. eiuſdem cura, ut, quæ ad Chriſtianæ uitæ inſtitutionem pertinent, ea diligenter addiſcat; ſeduloque ſe exerceat in ijs officijs, quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis eleemoſynam tribuendo, ægros homines uiſitando, mærentes

tes

tes, quiq. dolore afflicti iacent, pie consolando. nam ut est apud sanctum Iacobum: Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est, uisitare pupillos, & uiduas in tribulatione eorum. Ex his, quæ dicta sunt, facile erit colligere, quæ cōtra huius præcepti regulam committuntur. Iacobi 1

Parochi uero officium in eo item esse debet, ut certos quosdam locos in promptu habeat, unde rationes, atque argumenta sumat, quibus populo illud maxime persuadeatur, ut huius præcepti legem summo studio, accurataque diligentia seruet. ad hoc plurimum ualet, ut populus scilicet intelligat, ac plane perspiciat, quam iustum, & rationi consentaneum sit, non certos quosdam dies habere, quos totos diuino cultui tribuamus, Dominumque nostrum, a quo summa & innumerabilia beneficia accepimus, agnoscamus, colamus, & ueneremur: si enim iussisset nos quotidie sibi religionis cultum tribuere, nonne pro eius erga nos beneficijs, quæ maxima & infinita sunt, omnis opera danda esset, ut prompto, alacrique animo, eius dicto audientes essemus? nunc uero, paucis ad eius cultum institutis diebus, non est cur nos negligentes, atque difficiles in eius officij functione simus; quod sine grauissima culpa prætermittere non possumus. Demonstret deinde Parochus, quanta huius præcepti uirtus sit, cum ij, qui illud recte seruauerint, in conspectu Dei esse, cum eoque colloqui uideantur. nam & precibus

faciendis Dei maiestatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoribus audiendis, Dei uocem accipimus; quæ ad aures nostras eorum opera peruenit, qui de rebus diuinis pie, sanctèque concionantur. tum in altaris sacrificio præsentem Christum dominum adoramus. & his quidem bonis illi maxime fruuntur, qui hoc præceptum seruant diligenter: qui uero hanc legem omnino negligunt, ij, cum Deo, & Ecclesiæ non obediant, neque eius præceptum audiant, & Dei, & sanctarum legum hostes sunt: quod animaduerti potest ex eo, quod præceptum hoc eiusmodi est, ut nullo labore seruari queat. Cum enim Deus non labores nobis imponat, quos uel difficillimos eius causa suscipere deberemus, sed quietos illis diebus festis a terrenis curis liberos esse iubeat; magnæ temeritatis indicium est, huius præcepti legem recusare. exemplo nobis esse debent supplicia, quæ de illis Deus sumpsit, qui illud uiolarunt, ut ex libro Numerorũ licet intelligere. Num. 15 *Ne igitur in hanc Dei offensionem incidamus, operæpretium erit, sæpe illud uerbum,* MEMENTO, *cogitatione quemque repetere, magnasque illas utilitates, & commoda sibi ante oculos proponere, quæ ex festorum dierũ cultu percipi supra declaratũ est; & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus & diligens Pastor, ut occasionis ratio postulabit, copiose, lateque persequi poterit.*

HONO-

HONORA PATREM TVVM, ET MATREM TVAM, VT SIS LONGAEVVS SVPER TERRAM, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI.

Cum in superioribus præceptis summa sit uis, & dignitas; merito, quæ nunc persequimur, quia maxime necessaria sunt, proximú locum obtinent. nam illa finem, qui DEus est, continuo spectant: hæc nos ad proximi charitatem erudiunt: etsi longius progressa, ad Deum, idest illud extremum, cuius gratia proximum ipsum diligimus, perducunt. Quamobrem Christus dominus præcepta illa duo de diligendo DEO & proximo similia inter se esse dixit. Hic autem locus, dici uix potest, quantas habeat utilitates; cum & suos fructus ferat, uberes illos quidem, ac præstantes; & sit tanquam signum, ex quo primi præcepti obedientia, & cultus elucet. Qui non diligit, inquit D. Ioannes, fratrem suum, quem uidet, Deum, quem non uidet, quo modo potest diligere? Ad eundem modum: si parentes, quos secundum Deum diligere debemus, non ueneramur, & colimus; cum in conspectu nobis fere semper sint: DEO, summo parenti, & optimo, qui nullum sub aspectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus? ex quo perspicuum est, utraque præcepta inter se congruere. Huius autem præcepti usus latissime patet. nam præter eos, qui nos genuerunt, multi præterea sunt, quos in parentum loco colere debemus, uel pote-

Matt. 22
Marc. 12
1 Ioan. 4

statis, uel dignitatis, uel utilitatis, uel præstantis alicuius muneris, & officij nomine. Parentum præterea, maiorumque omnium laborem leuat. cum enim id in primis curent, ut, quos habent in sua potestate, ij recte, & diuinæ legi conuenienter uiuant, erit hæc cura perfacilis, si omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, summum honorem parentibus tribui oportere. quod ut præstare possimus, necesse est nosse quandam differentiam, quæ est inter præcepta primæ & secundæ tabulæ: Ergo hæc primum a Parocho sunt explicanda: idque in primis moneat, diuina Decalogi præcepta fuisse in duabus tabulis incisa: in quarũ altera, quemadmodũ a sanctis Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ iam sunt exposita; reliqua uero in alteram tabulam erant inclusa. Atque hæc nobis perapposita fuit descriptio, ut præceptorum rationem ordo ipse distingueret. nam quidquid in sacris litteris diuina lege iubetur, aut uetatur, id duorum generum oritur ex altero. aut enim erga Deũ, aut erga homines charitas in omni officio spectatur. Et quidem charitatem in Deum superiora tria præcepta docent: quod uero ad hominum cõniunctionẽ, & societatem pertinet, id reliquis septẽ præceptis continetur. Quocirca non sine causa eiusmodi est facta distinctio, ut alia ad priorem, alia ad alteram tabulam præcepta referantur. nam superioribus tribus præceptis, de quibus dictũ est, quasi subiecta materies, quam tractent, est Deus,

idest

idest summum bonum, ceteris uero proximi bonum: illis summus, his proximus amor est propositus: illa finem, hæc autem ea, quæ ad finem referuntur, spectant. Præterea charitas Dei ex ipso pendet. Deus enim per se, non alterius rei causa, summe diligendus est: charitas autem proximi a charitate Dei ortum habet, atque ad eam tamquam ad certam regulam dirigenda est. nam si parentes caros habemus, si dominis paremus, si dignitate antecedentes reueremur; id ea re maxime faciendum est, quod eorum procreator est Deus, eosque aliis præesse uoluit, quorum opera ceteros homines regit, ac tuetur: qui cum nobis auctor sit, ut eiusmodi personas uereamur, iccirco id præstare debemus, quia a Deo hoc ipso honore dignantur: ex quo fit, ut honor, quem parentibus habemus, Deo potius, quam hominibus, haberi uideatur. sic enim apud sanctum Matthæum est, cum de obseruantia in superiores agitur: Qui recipit uos, me recipit. & Apostolus in epistola ad Ephesios, seruos instituens, Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis uestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed ut serui Christi. Accedit, quod Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis digne tribuitur, in quē amor augeri infinite potest: propterea q. nostra erga illū charitas in dies fiat ardentior, necesse est. quem eius iussu ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus uiribus amare

Matth. 10
Ad Eph. 6
Deuter. 6
Luc. 10
Matth. 22

debemus. At charitas, qua proximum complectimur, suis finibus circumscribitur: iubet enim Dominus proximos diligere, sicut nos ipsos: quod si quis hos fines egressus fuerit, ita ut parem Deo & proximis amorem tribuat, is maximum scelus admittit.

Luc.14 Si quis uenit ad me, inquit Dominus, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem animam suam, non potest meus esse discipulus. in quā

Luc.9 sententiam item dictum est; Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: cum quidam primum humare patrem uellet, postea Christum sequi. cuius rei dilucidior illa apud sanctum Matthæum explica-

Matt.10 tio est: Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus. Nec tamen ulla dubitatio est, quin parentes uehementer amandi, obseruandique sint: sed ad pietatem in primis necessarium est, Deo, qui parens, & effector est omnium, præcipuum honorem, & cultum tribui; ideoque mortales parentes amari, ut ad cælestem sempiternumque patrem tota amoris uis referatur. quod si interdum parentum iussa Dei præceptis repugnent; non dubium est, quin liberi parentum cupiditati Dei uoluntatem anteferre debeant, di-

Act.5 uinæ illius sententiæ memores; Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.

Honorare, quam uim ha- Quibus rebus expositis, Parochus uerba præcepti interpretabitur, atque illud primum, Honorare, quid sit: est enim, de aliquo honorifice sentire

tire, & , quæ illius sunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia coniuncta sunt, amor, obseruantia, obedientia, & cultus. Scite autem in lege posita est honoris uox, non amoris, aut metus; etiam si ualde amandi, ac metuendi parentes sint. etenim qui amat, non semper obseruat, & ueneratur: qui metuit, non semper diligit: quem uero aliquis ex animo honorat, item amat, & ueretur. Hæc cum Parochus explicarit, tum aget de patribus, quique sint ij, qui uocentur hoc nomine. nam etsi de ijs præcipue patribus lex loquitur, ex quibus generati sumus: tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen: quos etiam complecti lex uidetur, quemadmodum ex pluribus diuinæ scripturæ locis facile colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia sunt in sacris litteris; quod antea attigimus; quibus singulis suus honor debetur. Ac primũ Ecclesiæ præsides, & Pastores, & sacerdotes, patres dicuntur, quemadmodum ex Apostolo constat, qui ad Corinthios scribens, Non, inquit, ut confundam uos, hæc scribo, sed ut filios meos carissimos moneo. nam si decem millia pædagogorũ habeatis in Christo, sed non multos patres: nam in Christo Iesu per euangelium ego uos genui. Et in Ecclesiastico scriptum est: Laudemus uiros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Deinde ij, quibus aut imperium, aut magistratus, aut potestas commissa est, qui rempublicam gubernant, patres appel-

beat apud scripturas

1. Cor. 4

Eccle. 44

appellatur. Sic Naaman a famulis pater uocabatur. Præterea, patres eos dicimus, quorum pro
4.Reg.5
curationi, fidei, probitati, sapientiæque alij commendantur: cuiusmodi sunt tutores, & curatores,
4.Reg.2
4.Reg.13
pædagogi, & magistri. Quare Eliam, & Eliseum filij prophetarum patrem uocabant. Postremo patres dicimus senes, & ætate confectos, quos etiã uereri debemus. Atque hoc in Parochi præceptis maximum sit, ut doceat patres, cuiuscunque sint generis, præsertim uero eos, ex quibus nati sumus, a nobis honorandos: de quibus diuina lex præcipue loquitur. sunt enim immortalis Dei quasi quædam simulacra, in ijsque ortus nostri imaginem intuemur: ab ijs uita nobis data est: ijs Deus usus est, uti nobis animum, mentemque impertiret: ab ijs ad sacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum, ciuilemque instituti, ad morum integritatem & sanctitatem eruditi sumus. Doceat uero Parochus, merito nomen, MATRIS, in hoc præcepto expressum, ut eius beneficia, & merita erga nos consideremus, quanta cura, & sollicitudine nos in utero gesserit, quanto cum labore ac dolore pepererit, & educarit. Porro ita obseruandi parentes sunt, ut, quẽ eis tribuimus, honor ex amore, atque intimo animi sensu deprõptus uideatur. quibus hoc officiũ debetur maxime, cũ erga nos sint ita affecti, nullum ut laborem, nullã contentionem, nulla pericula nostra causa refugiant, nihilque illis accidere possit iucundius, quã ut filijs caros se esse sentiant,

quos

quos maxime diligunt. Ioseph cum in Aegypto honore, & amplitudine regi esset proximus, patrem, qui in Aegyptum uenerat, honorifice excepit: & Salomon matri aduenienti assurrexit; eamque ueneratus, regio in solio ad dexteram collocauit. Alia praeterea sunt honoris officia, quae in parentes conferri debent. nam eos tum etiam honoramus, cum a Deo suppliciter petimus, ut eisdem bene & feliciter omnia eueniant, ut in maxima gratia & honore sint apud homines, ut ipsi Deo ac sanctis, qui in caelis sunt, commendatissimi sint. Item parẽtes honoramus, cum nostras rationes ad eorum arbitrium, uoluntatemque conferimus. cuius rei suasor Salomon, Audi, inquit, fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuae, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Cuiusmodi sunt etiam D. Pauli cohortationes: Filij obedite parẽtibus uestris in Domino: hoc enim iustum est. Item: Filij obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino. Et sanctissimorum hominum exemplis confirmatur. etenim Isaac, cũ a patre ad sacrificium uinciretur, modeste ac sine recusatione paruit: & Rechabitae, ne a patris consilio umquã discreparẽt, uino se in perpetuũ abstinuerunt. Item, parentes honoramus, cum eorũ recte facta, moresq. imitamur. ijs enim plurimum tribuere uidemur, quorũ esse uolumus quãsimillimi. Item parentes honoramus, quorũ consilia non modo exquirimus, uerum etiam sequimur. Item, quibus subuenimus

Gen 46
47
3.Reg.2
Prouer.1
Ad Eph.6
Ad Col.3
Gen 22
Hier.35

uenimus ea impertientes, quæ uictus, cultusque desiderat: quod Christi testimonio comprobatur: qui Pharisæorum impietatem redarguens, Quare & uos, ait, transgredimini mandatum Dei propter traditionem uestram? nam Deus dixit: Honora patrem, & matrem. &; Qui maledixerit patri, uel matri, morte moriatur. uos autem dicitis; Quicumque dixerit patri, uel matri, munus quodcumque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem uestram. Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus, sed tum maxime, cum periculose ægrotant. danda enim opera est, ne quid prætermittant, quod uel ad peccatorum confessionem attinet, uel ad reliqua sacramenta, quæ a Christianis hominibus percipi debent, cum mors appropinquat: idque nobis curæ sit, ut pij, religiosique homines eos crebro interuisant, qui uel imbecillos confirment, & consilio iuuent, uel optime animatos ad spem erigant immortalitatis; ut, cum mentē a rebus humanis excitarint, totā conijciant in Deū. sic fiet, ut fidei, spei, et charitatis beatissimo comitatu ac religionis præsidio muniti, mortem non modo non pertimescendā, cū necessaria sit, sed, cū aditū ad æternitatē expediat, etiam appetendā censeāt. Postremo uel mortuis parētibus honor tribuitur, si ijs funus facimus; si exequias cohonestamus; si honorē sepulturæ impertimus; si iusta et

Matth. 15

sacrifi-

sacrificia anniuersaria curamus; si, quæ ab iis legata, sunt diligenter persoluimus. Honorandi autem sunt non modo ii, ex quibus nati sumus, uerum etiá alij, qui patres appellantur, ut Episcopi, & sacerdotes, ut reges, ut principes, ut magistratus, ut tutores, ut curatores, ut magistri, ut pædagogi, ut senes, & ceteri eiusmodi: digni enim sunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructus percipiant, sed alius alio magis. De Episcopis, & alijs Pastoribus ita scriptum est: Qui bene præsunt 1.Tim.5
presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in uerbo, & doctrina. Iam uero, 1.Tim.5
quanti erga Apostolum amoris documenta Galatæ dederunt? quibus is præclarum illud beneuolentiæ testimonium tribuit: Testimonium enim perhibeo uobis; quia, si fieri posset, oculos uestros eruissetis, & dedissetis mihi. Quin etiam sacerdotibus ea suppeditanda sunt, quæ ad uitæ usus necessarios requiruntur. quare Apostolus, Quis, inquit, Ad Gal.4 1.Cor.9
militat suis stipendijs umquam? Et in Ecclesiastico scriptum est: Honorifica sacerdotes, & propurga te cum brachijs: da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum, & purgationis. Illis etiam obtemperandum esse, docet Apostolus: Obedite, inquit, præpositis uestris, & subiacete eis. ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus uestris reddituri. Quin potius a Christo domino præceptum est, ut uel improbis Pastoribus obtemperemus, cum dicat: Super cathedram Moysi Eccle.7 Heb.13 Matth.23

sederunt Scribæ, & Pharisæi: omnia ergo, quæcumque dixerint uobis, seruate, & facite; secundum opera uero eorum nolite facere: dicunt enim, & nõ faciunt. Idem de regibus, de principibus, de magistratibus, & reliquis, quorum potestati subijcimur, dicendum est. ijs uero, quod honoris, cultus,
Rom.13 *obseruantiæ genus tribuendum sit, Apostolus ad*
1.Tim 2 *Romanos late explicat: pro quibus etiã orandum*
1.Pet.2 *esse monet. & diuus Petrus, Subiecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tamquam ab eo missis. nam si quẽ eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim uenerationem hominum excellens dignitatis gradus, quia diuinæ potestatis est instar: in quo etiam Dei prouidentiam ueneramur, qui publici muneris procurationem ijs attribuit, quibusq. utitur tamquam potestatis suæ ministris. nec enim hominum improbitatem, aut nequitiam, si tales sint magistratus, sed diuinam auctoritatem, quæ in illis est, reuereremur: ut, quod permirum fortasse uideatur, quamuis in nos sint inimico, infensoque animo, quamuis implacabiles, tamen non satis digna causa sit, cur eos non perofficiose obseruemus. nam & Dauidis magna in Sau*
Psal.119 *lem officia extiterunt, cum ei tamen esset offensior: quod innuit illis uerbis: Cum ijs, qui oderunt pacem, eram pacificus. At uero, si quid improbe, si quid inique imperent, cum id non ex potestate, sed ex iniustitia, atque animi peruersitate agant,*

omnino

omnino non sunt audiendi. Vbi hæc Parochus sigillatim exposuerit, deinceps consideret, quodnam præmium, quamque consentaneum ijs propositum sit, qui diuino huic præcepto obediunt. nam in eo fructus est maximus, ut diu uiuant; propterea quod digni sunt, qui beneficio quamdiutissime perfruantur; cuius memoriam perpetuo conseruant. Cum igitur, qui parentes colunt, ijs gratiam referant; a quibus lucis & uitæ usuram habent, iure & merito uitam ad summam senectutem perducunt. Tum adiungenda est diuinæ promissionis illustris explanatio: neque enim solum sempiternæ, ac beatæ, sed huius etiam, quam in terris agimus, uitæ usus promittitur. cuius sententiæ interpres est D. Paulus, cum inquit: Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens uitæ, quæ nunc est, & futuræ. Nec uero hæc merces aut exigua est, aut contemnenda, etiam si sanctißimis uiris, ut Iob, ut Dauidi, ut Paulo, mors fuerit optabilis, & ærumnosis ac miseris hominibus uitæ propagatio sit iniucunda. nam illorum uerborũ adiunctio, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI, non modo temporis diuturnitatẽ ad uiuendum, sed otium, quietem, incolumitatem ad bene uiuẽdum pollicetur. nam in Deuteronomio nõ solum inquit; Vt longo uiuas tempore; sed illud etiam addit; Vt bene sit tibi: quod deinde ab Apostolo repetitũ est. Hæc autem bona eis suppetere dicimus, quorũ pietati Deus gratiã referat: aliter.n. diuini

1.Tim.4

Deuter.5

Ad Eph.6

diuini promissi fides & constantia non erit; cum interdum, qui maiorem pietatem parentibus præstiterunt, ijs uita breuior sit: quibus id quidem con

Sap. 4 *tingit, uel quod ijs optime consulitur, qui prius uita excedunt, quam a uirtutis, & officij religione discedant: rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam illorum: uel quia, dum pernicies & rerum omnium perturbatio impendet, e corporibus euocantur, ut*

Isa. 57 *communium temporum acerbitatem euadát: A facie enim malitiæ, inquit Propheta, collectus est iustus: quod fit, ne eorum aut uirtus, aut salus periclitetur, cum a mortalibus flagitiorum pœnas repetit Deus: uel ne tristißimis temporibus ex propinquorum, amicorumque calamitatibus acerbißimos luctus sentiant. Quare metuendum est maiorem in modum, cum uiris bonis immatura mors accidit: ac, quemadmodum ijs, qui grati in parentes sunt, officij merces & fructus est a Deo propositus; sic*

Exo. 21 *ingrati & impij filij grauißimis pœnis reseruan-*

Leuit. 20 *tur: scriptum est enim; Qui maledixerit patri suo,*

Proue. 19 *uel matri, morte moriatur. Et: Qui affligit pa-*

Pro. 20 *trem, & fugit matrem, ignominiosus est, & infelix. Et: Qui maledicit patri suo, uel matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris. Et: Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, &*

Pro. 30 *comedant eum filij aquilæ. Qui parentibus iniuri-*

2. Reg. 18 *am intulerunt, multos fuisse legimus: in quibus*

ulci-

ulciscendis, Dei iracundia exarsit: non enim Dauidem inultum reliquit, sed sceleri debitas pœnas dedit Absalon, quem, ob eius scelus, tribus hastis transfixum puniuit. De ijs uero, qui sacerdotibus non obtemperant, scriptum est; Qui superbierit, Deut.17 *nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Et quemadmodum diuina lege sancitum est, ut parentibus filij honorem habeant, ut pareant, ut obsequãtur: sic parentum propria officia sunt, atque munera, ut sanctissimis disciplinis, ac moribus filios imbuant, ijsque optima dent uiuendi præcepta, ut ad religionem instructi, & parati Deum sancte, inuiolateque uenerentur. quod a pa-* Dan.13 *rentibus Susannæ factum esse legimus. Itaque Sacerdos parentes commoneat, ut se liberis magistros præbeant uirtutis, æquitatis, continentiæ, modestiæ, & sanctitatis: triaque præsertim declinent, in quibus sæpe offendere consueuerunt: primum, ne quid acerbius in liberos aut loquantur, aut statuãt: quod Apostolus in epistola ad* Colossenses *ita* Ad Col.3 *præcipit: Patres, nolite ad indignationem prouocare filios uestros, ut non pusillo animo fiant. nam periculum est, ne fracto, abiectoque animo sint, dũ omnia timent. Quare illud præcipiat, ut nimiam seueritatem effugiant, malintque liberos corrigere, quam ulcisci: deinde, si qua culpa commissa est, cum necessaria sit castigatio, & obiurgatio; ne quid liberis per indulgentiam dissolute remittant: sæpe*

enim filij parentum nimia lenitate, & facilitate deprauantur: quamobrem a dissoluta indulgentia
1.Reg.4 *deterreat exemplo Heli, summi sacerdotis; qui, quod in liberos indulgentior fuerat, maximo supplicio est affectus: postremo, ne, quod fœdissimum est, in filiorum educatione ac doctrina, præpostera consilia ineant. etenim permulti in hac una cogitatione curaque uersantur, ut opes, ut pecunias, ut lautum, & amplum patrimonium liberis relinquant; quos non ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium disciplinam, sed ad auaritiam, & ad rem familiarem augendam cohortantur; nec de filiorum existimatione, & salute sunt solliciti, dummodo pecuniosi sint, & prædiuites: quo quid dici, aut cogitari turpius potest? ita fit, ut ad illos non tam rerum copias, quam sua scelera, & flagitia transferant; quibus tandem non ad cælum se duces præbent, sed ad inferorum supplicia sempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis parentes*
Tob. 4 *instituat, eosque ad Tobiæ exemplum ac similem uirtutem excitet; ut, cum filios ad Dei cultum, & sanctimoniam probe erudierint, ab ijs etiã amoris, & obseruantiæ, & obsequij uberrimos fructus capiant.*

NON OCCIDES.

Matth.5 *Magna illa, quæ pacificis hominibus proposita est, felicitas, quoniam filij Dei uocabuntur, Pastores maxime commouere debet, ut præcepti huius*

ius disciplinam fidelibus diligenter, accurateque tradant. nam ad conciliandas hominum uoluntates nulla melior ratio iniri potest, quam si eiusmodi præcepti lex, recte explicata, ab omnibus ita, ut oportet, sancte seruetur: quoniam tum sperare licet fore, ut summa animi consensione coniuncti homines concordiam & pacem maxime colant. Sed quã necesse sit præceptum hoc explicari, ex eo perspicitur, quod, immensa illa uniuersæ terræ inundatione facta, hoc unum in primis est, quod Deus hominibus interdixit. Sanguinem, inquit, requiram animarum uestrarum de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis. In euangelio etiam, quæ primũ ueteres leges a Domino explicatæ sunt, in ijs hæc prima est, de qua apud S. Matthæum ita scriptum est: dictum est enim, Non occides: & reliqua, quæ hac de re eo ipso loco deinceps cõmemorantur. Fideles præterea attente, libenterque præceptum hoc audire debent. si enim eius uis spectatur, ad uitam cuiusque tuendam ualet; quoniam ijs uerbis, Non occides, homicidium omnino interdictum est. itaque singuli homines tanta cum uoluptate animi illud accipere debent, perinde ac si, ira Dei proposita, grauissimisque alijs pœnis, nominatim prohibitum sit, ne quis eorum lædatur. ergo ut præceptum hoc auditu iucundum est: ita eius peccati cautio, quod præcepto prohibetur, iucunditatem habere debet. Cum autem huius legis uim Dominus explicaret, in eo duo contineri

Gen. 9

Matth. 5

ostendit: alterum, ne occidamus, quod a nobis fieri uetitum est: alterum, quod facere iubemur, ut cōcordi amicitia, charitateque inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus. In eo autem, quo cædes prohibetur, illud primum docendum est, quæ cædes sint eiusmodi, quæ hac præcepti lege non uetentur. nam, bestias occidi, prohibitum non est: quoniā si, illis uesci, a Deo hominibus est concessum; fas item est, illas occidi. qua de re ita sanctus

S. August. *Augustinus; Cum audimus, inquit, Non occides; non accipimus hoc dictum esse de frutectis; quia nullus est eis sensus; nec de irrationabilibus animalibus: quia nulla nobis ratione sociantur. Alterum permissum cædis genus est, quod ad eos magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua, ex legum præscripto, iudicioque, in facinorosos homines animaduertunt, et innocentes defendunt. quo in munere dum iuste uersantur, non modo ij cædis nō sunt rei, sed huic diuinæ legi, qua cædes uetatur, maxime obediunt. cum enim legi huic finis is propositus sit, ut hominum uitæ, salutique consulatur: magistratuum item, qui legitimi sunt scelerum uindices, animaduersiones eodem spectant, ut, audacia, & iniuria supplicijs repressa, tuta sit hominum uita.*

Psal. 100 *Quare Dauid, In matutino, inquit, interficiebam omnes peccatores terræ, ut disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Qua ratione ne illi quidem peccant, qui iusto*

bello

bello, non cupiditate, aut crudelitate impulsi, sed solo publicæ utilitatis studio, uitam hostibus adimunt. Sunt præterea eiusmodi cædes, quæ nominatim iussu Dei fiunt. Leui filij non peccauerunt, qui una die tot millia hominum occiderunt. qua cæde facta, sic ad eos locutus est Moses: Consecrastis manus uestras hodie Domino. Exodi 32 *Neque uero huius præcepti reus est, qui non sponte, neque meditato, sed fortuito hominē occidit: qua de re in Deuteronomij libro ita est:* Deut. 19 *Qui percusserit proximum suum nesciens, & qui heri & nudius tertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur, sed abijsse cum eo simpliciter in siluam ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securis fugerit manum, ferrumque lapsum de manubrio amicum eius percusserit, & occiderit. Hæ cædes eiusmodi sunt, quæ quia non uoluntate, neque de industria inferuntur, propterea non omnino in peccatis numerantur: quod S. Augustini sententia comprobatur. Absit enim,* S. August. *inquit, ut ea, quæ aut propter bonum, aut licitum facimus, siquidem præter nostram uoluntatē quidquam mali acciderit, nobis adscribantur. In quo tamen duabus de causis peccari potest, altera, si quis in re iniusta occupatus, hominem occiderit: exempli causa: si quis grauidam mulierem pugno, uel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur, fuisset quidem illud præter percussoris uoluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non liceret ullo modo grauidam mulierem percutere. Altera, si, non*

omnibus circumſpectis, negligenter, & incaute aliquem occiderit. qua etiam ratione, ſi quis ſalutis ſuæ defendendæ cauſa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac lege non teneri ſatis apparet. Atque hæ quidem, quas modo commemorauimus, cædes ſunt, quæ hoc legis præcepto non continentur, quibus exceptis, reliquæ omnes prohibentur, ſiue homicidam quis ſpectet, ſiue qui occiditur, ſiue modos, quibus cædes fit. nam quod ad eos pertinet, qui cædem faciunt, nemo plane excipitur; non diuites, non potentes homines, non domini, non parentes: ſed, delectu omni, & diſcrimine remoto, occidere uetitum eſt omnibus. Si uero ij ſpectantur, qui interficiuntur; ad omnes hæc lex pertinet; nec quiſquam eſt tam humilis & abiectæ condicionis homo, quin legis huius ui defendatur. Neque uero ſe ipſum interficere cuipiam fas eſt, cum uitæ ſuæ nemo ita poteſtatem habeat, ut ſuo arbitratu mortem ſibi conſciſcere liceat; ideoque legis huius uerbis non ita præſcriptum eſt, Ne alium occidas, ſed ſimpliciter, Ne occidas. ſin autem multiplicem cædis faciendæ modum attendimus; nemo eſt, qui excipiatur. non ſolum enim ſuis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut ueneno, uitam homini eripere non licet, ſed conſilio, ope, auxilio, uel alia quacumque ratione id fieri prorſus uetitum eſt. in quo ſumma tarditas, ſtuporque Iudæorum fuit, qui crederent, ſe hoc præceptum ſeruare, ſi manus

tantum

tantum a cæde abstinerent. sed homini Christiano, qui, interprete Christo, didicit hanc legem spiritualem esse, nempe quæ non manus solum puras, sed animum etiam castum, sincerumque nos habere iubet, illud non satis omnino est, quod illi satis cumulate se præstare arbitrabantur. nam, ne irasci quidem cuiquam licere, in euangelio traditum est, cum dicat Dominus: Ego autem dico uobis: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit gehennæ ignis. Ex quibus uerbis perspicuum est, eum culpa non carere, qui fratri succenseat, quamuis iram animo inclusam contineat; qui uero eius iræ significationem aliquam dederit, grauiter peccare, at multo grauius, qui non uereatur dure fratrem accipere, & ei conuicium facere. & quidem hoc uerum est, si nulla subsit irascendi causa. nam iræ causa, quæ a Deo, legibusque conceditur, ea est, cum in eos animaduertimus, qui nostro imperio, potestatique parent, si in eis sit culpa: Christiani enim hominis ira non a carnis sensibus, sed a spiritu sancto proficisci debet; cum templa sancti spiritus, in quibus Iesus Christus habitet, nos esse conueniat. Multa præterea sunt a Domino tradita, quæ ad perfectam huius legis rationem pertinent: qualia illa sunt; non resistere malo; sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alteram; & ei, qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere,

Matth. 5

1. Cor. 6

Matth. 5

dimitte ei & pallium: & quicumque te angariauerit mille passus, uade cum illo alia duo. Ex his quæ iam commemorata sunt, animaduerti licet, quam procliues sint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto uetita sunt, quamue multi reperiantur, qui si minus manu, animo saltem cædis scelus committunt. Et quoniam huic tam periculoso morbo remedia in sacris litteris adhibita sunt; Parochi est officium, ea diligenter fidelibus tradere. præcipuum autem illud est, ut intelligant, quam nefarium sit peccatum, hominis cædes: idque uel plurimis, maximisque sanctarum litterarum testimonijs perspici potest. usque enim adeo homicidium de
Gen. 9 *testatur Deus in sanctis litteris, ut a bestijs hominum cædis pœnam se repetiturum dicat, ac belluá, quæ hominem læserit, occidi iubeat. neque aliam ob causam a sanguine hominem abhorrere uoluit, nisi ut omni ratione a nefaria hominis cæde & animum, & manus abstineret. sunt enim homicidæ humani generis, atque adeo naturæ hostes acerbissimi, qui, quantum in eis est, uniuersum Dei opus euertunt, cum hominem tollant, cuius causa is omnia, quæcumque procreata sunt, se fecisse testatur. immo uero in Genesi, cum probibitum sit, hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam, & similitudinem creauit, insignem Deo iniuriam is facit, quasique uiolentas illi manus afferre uidetur, qui eius imaginem e medio tollit. Hoc diuina animi cogitatione meditatus Dauid, grauissime de sangui-*
narijs

narijs hominibus conquestus est illis uerbis; Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. neque simpliciter dixit, Occidunt, sed, Effundunt sanguinem: quæ uerba, ad detestabilis illius sceleris amplificationem, immanemque illorum crudelitatem ostendendam, protulit. utque declararet in primis, quam præcipites illi diabolico quodam impulsu ad id facinus ferantur, dixit; Veloces pedes eorum. Iam uero, quæ in hoc præcepto seruanda esse Christus dominus iubet, eo spectant, ut pacem cum omnibus habeamus: ait enim, cum hunc locum interpretaretur; Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum: & quæ sequuntur. Quæ ita a Parocho explicabuntur, ut doceat, sine ulla exceptione omnes charitate complectendos esse: ad quam in huius præcepti explicatione fideles, quam maxime poterit, incitabit: quod in eo proximi diligendi uirtus maxime elucet. Cum enim odium hoc præcepto aperte uetetur, quoniam qui fratrem suum odit, homicida est; certe illud consequitur, ut amoris & charitatis præceptũ detur. cũq. hac lege de charitate & amore præceptum sit, tum omnium etiam illorum officiorum, atque actionũ, quæ charitatem ipsam consequi solent, præcepta traduntur. Charitas patiens est, inquit D. Paulus. patientia igitur nobis præcipitur, in qua nos animas

Psal. 13

Matth. 5

1. Ioan. 3

Luc. 21 *animas nostras possessuros esse Saluator docet. Beneficentia deinde charitatis comes est, & socia: quoniam charitas benigna est. Benignitatis autem, atque beneficentiæ uirtus late patet, eiusque officium in ijs rebus maxime uersatur, ut pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos uestiamus; & quo quisque opis nostræ magis indiget, eo in illum plus liberalitatis conferamus. hæc beneficentiæ, & bonitatis officia, quæ per se sunt illustria, eo fiunt illustriora, si inimicis præstentur: ait enim Saluator: Diligite inimicos uestros: benefacite ijs, qui oderunt uos. quod etiam Apostolus monet illis uerbis: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius: noli uinci a malo, sed uince in bono malum. Denique, si charitatis legem spectemus, quæ benigna est, omnia, quæcumque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasque id generis uirtutes pertinent, officia colere, ea lege præscribi intelligemus. At uero longe omnium præstantissimum officium, quod charitatis plenissimum est, in quo maxime nos exercere conuenit, illud est, ut iniurias, quas accepimus, æquo animo remittamus, atque condonemus: quod ut plane efficiamus, sæpe nos diuinæ litteræ, ut antea dictum est, monent, atque hortátur; cum non beatos solum eos dicant, qui ita prorsus faciunt; sed erratorum etiam ueniam ijsdem a Deo datam affirment. qui uero hoc ipsum*

1. Cor. 13

Matth. 5

Rom. 12

facere negligunt, aut omnino recusant, illam non consequuntur. Sed quoniam ulciscendi libido hominum mentibus fere insita est; Parochus maximam in eo diligentiam ponat, necesse est, ut iniuriarum obliuisci, easque remittere Christianum hominem oportere, non doceat solum, sed penitus etiam fidelibus persuadeat. Cumque hac ipsa de re apud sacros scriptores multa fiat mentio, eos consulat ad refellendam illorum pertinaciam, qui in ulciscendi cupiditate animo obstinato sunt, atque obfirmato. Argumenta in promptu habeat, quæ illi Patres grauissima, & ad eam rem maxime accommodata pie adhibuerunt. Verum hæc potissimum tria explicanda sunt. primum est, ut, qui se iniuriam accepisse putat, ei maxime persuadeatur, illum detrimenti, aut iniuriæ præcipuã causam non fuisse, quem ipse ulcisci cupit. Sic admirabilis ille Iob fecit, qui a Sabæis hominibus, a Chaldæis, & a dæmone grauiter læsus, nulla tamen eorum habita ratione, ut uir rectus, & homo admodum pius, recte, pieque iis uerbis usus est: Dominus dedit, Dominus abstulit. Itaque patientissimi illius uiri oratione, & exemplo, Christiani homines sibi persuadeant, quod uerissimum est, omnia, quæcumque in hac uita patimur, a Domino, qui iustitiæ omnis misericordiæque parens est, & auctor, proficisci. Neque uero ille nos, quæ eius est immensa benignitas, ut inimicos punit, sed ut filios corrigit, & castigat. Nec profecto, si recte

Iob. 1

animaduer-

animaduertimus, in hisce rebus homines aliud omnino sunt, nisi ministri, & quasi satellites Dei. & quamquam homo potest male aliquem odisse, pessimeque illi cupere, tamen ei, nisi permissu Dei, nocere nullo modo potest. Hac ratione adductus Ioseph, fratrum impia consilia, sic Dauid iniurias sibi a Semei illatas æquo animo tulit. Ad hanc itē rem illud argumenti genus ualde pertinet, quod sanctus Chrysostomus grauiter, atque erudite pertractauit, neminem scilicet, nisi a se ipso, lædi. nam qui se iniuriose tractatos esse opinantur, si rem recta secum uia reputent, comperient profecto, nullam se ab aliis iniuriis, aut damnum accepisse. etsi enim, quibus ipsi læduntur, ea extrinsecus eueniunt; tamen se maxime ipsi offendunt, cum animum odio, cupiditate, inuidia nefarie contaminant. Alterum est, quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad illos pertinent, qui pio erga Deum studio adducti, iniurias libenter remittunt. quorum primum illud est, quod aliena debita remittentibus promisit Deus fore, ut ipsi etiam peccatorum ueniam impetrent. ex quo promisso, quam gratum illi sit hoc pietatis officium, facile apparet. Alterum commodum est, quod nobilitatem quandam, & perfectionem assequimur: quoniam, condonandis iniuriis, quodam modo Dei similes efficimur, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Postremo, explicanda sunt incommoda illa, in quæ nos tum incidi-

Gen. 45; 2. Reg. 16; Matth. 18; Matth. 5

incidimus, cum iniurias, quæ nobis illatæ sunt, con donare nolumus. Itaque Parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, ut inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odium, non solum peccatū graue esse, sed etiam diuturnitate peccandi grauius inhærere. cum enim is, in cuius animo hic affectus insederit, inimici sui sanguinem sitiat; illius ulciscendi spe plenus, dies, noctesque in perenni quadā mala mentis agitatione ita uersatur, ut numquam a cædis, aut nefariæ alicuius rei cogitatione cessare uideatur. quo fit, ut is uel numquam, uel maximo negotio ad id impellatur, ut aut prorsus ignoscat, aut aliqua saltem ex parte iniurias remittat. quare merito uulneri comparatur, cui telum infixum hæret. Multa præterea incommoda & peccata sunt, quæ hoc uno odij peccato, quasi uinculo quodam, iuncta tenentur. ideoque D. Ioannes in hanc sententiam ita dixit: Qui fratrem suum odit, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat: quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius: itaque sæpius labatur, necesse est. Etenim quo pacto fieri potest, ut dicta aliquis, aut facta illius probet, quem oderit? hinc temeraria & iniqua iudicia existunt, iræ, inuidiæ, obtrectationes, & alia eiusmodi; quibus illi quoque implicari solent, qui aut cognatione, aut amicitia iuncti sunt. itaque sæpe fit, ut ex uno peccato multa existant. Neque iniuria dicitur, hoc peccatum esse Diaboli: quandoquidem ipse ab initio homicida fuit. Quamobrem 1.Ioan.2

obrem Dei filius dominus noster Iesus Christus cū
Ioan.8 sibi mortem Pharisæi afferre cuperent, illos a patre Diabolo genitos esse dixit. Sed præter hæc, quæ dicta sunt, unde sceleris huius detestádi rationes peti possunt, alia quoque remedia, & ea profecto maxime opportuna, sanctarum litterarum monumentis tradita sunt. Ac primum omnium remedium, et maximum est, Saluatoris nostri exemplú, quod ad imitandum nobis proponere debemus. Is enim, cum ne minima quidem peccati suspitio in eum cadere posset, uirgis cæsus, spinis coronatus, & cruci deniq.
Luc.23 affixus, eam habuit orationem plenißimam pietatis: Pater dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Cuius aspersionem sanguinis, testatur Apo-
Hebr.12 stolus, melius loquentem, quam Abel. Alterum autem remedium ab Ecclesiastico propositum est, ut mortem, atque illum Iudicij diem recordemur.
Eccle.7 Memorare, inquit ille, nouißima tua, & in æternum non peccabis. quæ sententia eodem spectat, ac si dicat: Illud sæpe etiam atque etiam cogita, breui fore, ut mortem obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatissimum erit, & maxime necessarium, summam Dei misericordiam impetrare, eam tibi ob oculos iam nunc, perpetuoque proponas, necesse est. ita enim fiet, ut immunis illa ulciscendi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius, maius ue remedium inuenias, quam obliuionem iniuriarú, et amoré in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione uiolarint.

NON

NON MOECHABERIS.

Quoniam uiri, & uxoris uinculum arctissimum est, & nihil utrique iucundius accidere potest, quam intelligere se mutuo quodam & singulari amore diligi; contra, nihil molestius, quam sentire a se debitum & legitimum amorem alio transferri: recte quidem, atque ordine illam, quæ hominis uitam a cæde tuetur, legem hæc, quæ de mœchia, siue adulterio est, consequitur, ut sanctam illam & honorabilem matrimonij coniunctionem, unde magna charitatis uis existere solet, nemo ullo adulterij scelere uiolare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipsa re explicanda cautus admodum sit Parochus, & prudens, & tectis uerbis rem commemoret, quæ moderationem potius desiderat, quam orationis copiam. uerendum est enim, ne, dum is late, atque copiose nimis explicare studet, quibus modis homines ab huius legis præscripto discedant, in illarum rerum sermonem forte incidat, unde excitandæ libidinis potius materia, quam restinguendæ illius ratio, emanare solet. Sed quoniam hoc præcepto multa continentur, quæ prætermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur a Parochis. Eius igitur duplex uis est, altera, qua disertis uerbis adulterium uetatur; altera, quæ eam sententiam inclusam habet, ut animi, corporisque castitatem colamus. Vt autem ab eo, quod prohibitum est, docendi initium sumatur; Adulterium

est

est legitimi tori iniuria, siue alienus, siue proprius ille sit. etenim si maritus cum muliere soluta rem habet, suum ipse torum uiolat; si uero solutus uir alienam cognoscat uxorem, adulterij labe torus alienus inquinatur. Hoc uero adulterij interdicto
D.Ambr. omnia prohiberi, D. Ambrosius & Augustinus
D. Augu. auctores sunt, quæcumque inhonesta sunt, & impudica. In hanc sententiam hæc uerba accipienda esse, ex sacris litteris tum ueteris, tum noui testamenti licet colligere. nam præter adulterium, alia libidinis genera apud Mosen puniuntur. Est Iudæ
Gen. 38 in Genesi iudicium in nurum suam. Est præclara illa in Deuteronomio Mosis lex, ne de filiabus Isra-
Deute.23 el ulla esset meretrix. Extat præterea Tobiæ ad fi-
Tob.4 lium eiusmodi adhortatio: Attende tibi fili mi ab
Eccle. 41 omni fornicatione. Ecclesiasticus item, Erubesci-
Matt.15 te, inquit, a respectu mulieris fornicariæ. In euangelio etiam Christus dominus inquit, de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinant hominem. Apostolus uero Paulus hoc uitium sæ-
1.Thes.4 pe multis grauissimisque uerbis detestatur: Hæc est, ait, uoluntas Dei sanctificatio uestra, ut absti-
1.Cor.5 neatis uos a fornicatione. &, Fugite fornicationē.
1.Cor.6 &, Ne commisceamini fornicarijs. Fornicatio
Ad Eph.5 autem, inquit, & omnis immunditia, aut auari-
1.Cor.6 tia, nec nominetur in uobis. &, Neque fornicarij, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt. Præcipue uero ob eam rem adulterium diserte uetitum est,

quia

quia præter turpitudinem, quæ illi cum aliis intemperantiæ generibus communis est, iniustitiæ quoque peccatum non solum in proximum, sed etiam in ciuilem societatem adiunctum habet. Est illud item certum, qui se a ceterarum libidinum intemperantia non abstinet, eum ad hanc, quæ adulterij est, incontinentiam facile labi. Quare hoc adulterij interdicto facile intelligimus, omne impuritatis, & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus, prohiberi: immo uero omnem intimam animi libidinem hoc præcepto uetitam esse, tum ipsius legis uis significat, quam spiritualem esse constat, tum Christus dominus docuit illis uerbis: Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis: Ego autem dico uobis, quia omnis, qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Hæc sunt, quæ fidelibus publice tradenda duximus; si tamen ea addantur, quæ a sancta Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui scorta, & pellices alũt, decreta sunt, prætermißis multis aliis ac uariis impudicitiæ, & libidinis generibus, de quibus priuatim unusquisque a Parocho admonendus erit, ut temporis, & personarum ratio postulabit. Matth. 5 Tridẽ. Synodus.

Sequitur nunc, ut ea explicentur, quæ iubendi uim habent. Docendi igitur sunt fideles, ac uehementer hortandi, ut pudicitiam, & continentiam omni studio colant, mundentque se ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationẽ in timore Dei. In primis autem admonendi Castitas unicuique pro diuersitate stat necessario seruanda.

sunt, quamuis castitatis uirtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac plane diuinum uirginitatis propositum sancte & religiose colunt, tamen ijs etiam conuenire, qui uel cælibe uitam agunt, uel matrimonio iuncti, a uetita libidine puros se & integros seruant. Quoniam uero multa a sanctis Patribus tradita sunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coercere uoluptates, ea Parochus studeat populo accurate exponere, atque in hac tractatione diligentissime uersetur. Hæc autem eiusmodi sunt, partim quæ in cogitatione consistunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium positum est, id in eo maxime uersatur, ut intelligamus, quanta sit huius peccati turpitudo, & pernicies; qua cognita, facilior fiet eius detestandi ratio. perniciosum uero scelus esse, intelligi ex eo potest; quoniam propter hoc peccatum e Dei regno pelluntur, atque exterminantur homines; quod malorum omnium ulti-
1.Cor.6 *mum est. Et hæc quidem calamitas omnium scelerum communis est: illud autem huius peccati proprium, quod qui fornicantur, in sua ipsi corpora peccare dicuntur, ex sententia Apostoli ita scribetis; Fugite fornicationem: omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Quod ob*
1.Thes.4 *eam causam dictum est, quoniam illud iniuriose tractat, cum eius uiolat sanctitate. qua de re ad Thessalonicenses ita D. Paulus: Hæc est, inquit, uolūtas*

Dei,

Dei, sanctificatio uestra, ut abstineatis uos a fornicatione, ut sciat unusquisque uestrum uas suum poßidere in sanctificatione & honore, non in paßione desiderij, sicut & gentes quæ ignorant Deum. Deinde, id quod scelestius est, si homo Christianus meretrici turpiter se dedat, membra, quæ Christi sunt, ea meretricis facit: ita enim D. Paulus ait; Nescitis, quoniam corpora uestra, membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? absit. an nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Est præterea homo Christianus, ut idem testatur, templũ spiritus sancti; quod uiolare nihil aliud est, nisi ab eo spiritum sanctum eijcere. In adulterij autem scelere magna inest iniquitas. si enim, ut uult Apostolus, qui matrimonio iuncti sunt, ita eorum alter alterius potestati mancipatus est, ut neuter sui corporis potestatem, iusque habeat, sed mutuo quodam sint inter se quasi seruitutis uinculo ita deuincti, ut uir ad uxoris uoluntatem, contraq. uxor ad uiri nutum, uoluntatemq. se accommodare debeat: certe si alteruter corpus suum, quod est alieni iuris, ab eo, cui illud adstrictũ est, disiungit, is admodum iniquus est, & nefarius. Et quoniã infamiæ metus et ad ea, quæ iussa sunt, uehemẽter incitat homines, et a uetitis magnopere deterret; docebit Parochus, adulteriũ hominibus insignẽ turpitudinis notã inurere. nam sacris litteris ita proditum est: Qui adulter est, propter cordis inopiã perdet animã suã:

1.Cor.6

1.Cor.6

1.Cor.7

Prouer.6

turpitudinem, & ignominiam congregat sibi, & op
Leuit. 20 probrium illius non delebitur. Verum huius sceleris magnitudo ex supplicij seueritate facile perspici
Ioan. 8 potest, adulteri enim, lege a Domino in ueteri testamento præscripta, obruebantur lapidibus. quin etiam, ob unius libidinem, non solum qui scelus admisit, sed uniuersa interdum ciuitas, ut de Si-
Gen. 34 chimitis legimus, deleta est. Multa diuinæ animaduersionis exempla in sacris litteris prodita sunt, quæ ad deterrendos a nefaria libidine homines Parochus colligere poterit, ut Sodomæ, & reliquarum finitimarum urbium interitus; Israelitarum, qui fornicati sunt cum filiabus Moab
Gen. 19 in deserto, supplicium; Beniamitarum deletio. Qui uero mortem effugiunt, intolerabiles tamen
Num. 25 dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus sæpe
Iud. 20 plectuntur, non effugiunt. nam mente cæci, quæ pœna grauissima est, ita fiunt, ut neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique, uitæque suæ rationem habeant: hocque pacto adeo nequam, & inutiles fiunt, ut nihil graue committi eis debeat, & ad nullum fere officij munus ido-
2. Reg. 11 nei sint. Huius rei exempla a Dauide; & Salomone petere nobis licet: quorum alter postquam adulteratus est, repente sui dissimillimus, ex mitissimo crudelis extitit, ut Vriam optime de se meritum morti obtulerit; alter cum se totú in mulierú libidiné profudisset, ita a uera Dei religione sese auertit,
3. Reg. 11 ut alienos deos sequeretur. Aufert igitur, ut Oseas
Ose. 4 dixit

dixit, hoc peccatum cor hominis, sæpeq. obcæcat.

Nunc ad ea remedia ueniamus, quæ in actione consistunt. quorũ primũ illud est, ut otiũ maxime fugiamus: in quo Sodomitæ homines, ut est apud Ezechielem, cum hebescerent, in spurcissimũ illud nefariæ libidinis scelus præcipites lapsi sunt. Deinde crapula magnopere est uitanda. Saturaui eos, inquit Propheta, & mœchati sunt: quoniam uenter expletus, ac saturatus, libidinem parit. Hoc ipsum illis uerbis Dominus significauit; Attendite uobis, ne forte grauentur corda uestra in crapula, & ebrietate. hoc item Apostolus; Nolite, inquit, inebriari uino, in quo est luxuria. Sed maxime animus ad libidinem oculis inflammari solet. quo pertinet illa Christi domini sententia; Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Multæ præterea sunt prophetarum de eadem re uoces, ut est apud Iob; Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine. Sunt multa denique, ac pene innumerabilia exempla malorum, quæ ex oculorum aspectu ortum habuerunt. sic Dauid, sic rex Sichẽ peccauit: hocque item pacto senes illi Susannæ calumniatores deliquerunt. Elegantior item ornatus, quo oculorum sensus ualde excitatur, occasionem libidini non paruam sæpe præbet: ideoque Ecclesiasticus monet; Auerte faciem tuam a muliere compta. Cum igitur mulieres in nimio ornatus studio uersentur, non alienum erit, si Parochus aliquam in eo diligentiam

Ne uioletur castitas, quanta cura adhibenda.

Hiere. 5

Luc. 21

ad Eph. 5

Matth. 5

Iob 31

2. Reg. 11

Gen. 34

Dan. 13

Eccle. 9

adhibeat, ut eas interdum moneat, obiurgetque uerbis, quæ hoc de genere grauissima Apostolus
1.Pet.3 *Petrus ita protulit: Mulierum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti uestimentorum cultus. D. Paulus item, Non in*
I.Tim.2 *tortis, inquit, crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueste pretiosa. multæ enim, auro, & margaritis adornatæ, ornamenta mentis, & corporis perdiderunt. Hoc autem libidinis incitamentũ, quod e uestium exquisito ornatu existere solet, alterum sequitur, quod est turpis obscenique sermonis. nam uerborum obscenitate, quasi face quadam subiecta, adolescentum accenduntur animi. Corrum-*
1.Cor.15 *punt enim mores bonos colloquia mala, inquit Apostolus: hocque ipsum cum maxime efficiant delicatiores, & molliores cantus, ac saltationes, ab ijs quoque diligenter cauẽdum est. quo in genere numerantur item libri obscene & amatorie scripti: qui ita uitandi sunt, ut imagines, quæ aliquam turpitudinis speciem præseferunt: cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosque adolescentum animos uis in illis sit maxima. Sed Parochus in primis cu-*
Trid.Cõc. *ret, ut, quæ de ijs a sacrosancto* Tridentino *Concilio pie, religioseque constitnta sunt, ea sanctissime seruẽtur. Hæc uero omnia, quæ commemorata iam sunt, si magno adhibito studio, curaq. uitentur, omnis fere libidinis materia tollitur. sed ad illius uim opprimendam maxime ualent frequens Confessionis, & Eucharistiæ usus: tum assiduæ, ac piæ quidem ad*

Deum

Deum preces, cum eleemosynis atque ieiunio coniunctæ. Est enim castitas donum Dei, quod rectè petentibus non denegat, nec patitur nos tentari supra id, quod possumus. Corpus autem non ieiunijs modo, & ijs præsertim, quæ sancta Ecclesia instituit, sed uigilijs etiam, pijs peregrinationibus, atque alijs afflictationum generibus exercendum est, sensuumque appetitiones reprimendæ: in his enim, atque alijs eiusmodi rebus maxime cernitur temperantiæ uirtus: in quam sententiam ad Corinthios ita D. Paulus scribit: Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Et paulo post, Castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutem redigo; ne forte, cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et alio loco: Carnis curam ne feceritis in desiderijs.

1. Cor. 10
1. Cor. 9
Rom 13

NON FVRTVM FACIES.

Veterem hunc Ecclesiæ morem fuisse, ut huius præcepti uis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apostolum obiurgatio eorum, qui ceteros ab ijs uitijs maxime deterrerét, quibus ipsi cumulati reperiebantur: Qui enim, inquit, alium doces, te ipsum nō doces? qui prædicas non furandú, furaris? Quo doctrinæ bono non solum frequens illorum temporum peccatum corrigebant, sed etiam turbas, ac lites sedabant, aliasq. malorum causas, quæ furto commoueri solent. In ijs & delictis,

Rom. 2

& delictorum incommodis, atque calamitatibus cum nostra etiam hæc ætas misere uersetur; ad exẽplum sanctorum Patrum, & Christianæ disciplinæ magistrorum, Parochi hunc urgebunt locum, & assidue, ac diligenter huius præcepti uim, ac sententiam explicabunt. Ac primum officium, & diligentiam suam conferent ad declarãdum Dei infinitum amorem erga genus humanum: qui non modo illis duobus interdictis, Non occides, Non mœchaberis, quasi præsidijs, & uitam, corpusque nostrum, & famam, existimationemque tueatur; sed etiam hoc præcepto, Non furtum facies, tamquam custodia quadam externas res, ac facultates muniat, atque defendat. quam enim hæc uerba subiectam habent notionem, nisi eam, quam supra diximus, cum de alijs præceptis loqueremur? uetare uidelicet Deum, bona hæc nostra, quæ in eius tutela sint, a quoquam auferri, aut uiolari. quod diuinæ legis beneficium quo maius est, eo nos in ipsius beneficij auctorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam & habendæ, & referendæ gratiæ, nobis optima ratio proposita est, ut non tantũ præcepta libenter auribus accipiamus, sed etiam re ipsa probemus; ad hoc colendum præcepti officium fideles excitandi, & inflammandi sunt. Est autem hoc præceptum, quemadmodum superiora, diuisum in duas partes: quarum altera, quæ furtum uetat, aperte est enunciata; alterius sententia, & uis, qua iubemur benigni, & liberales esse in proximos

ximos, in priore occulta est, & inuoluta. de priore igitur prius dicetur, Non furtum facies. In quo illud animaduertendum est, furti nomine non id modo intelligi, cũ occulte ab inuito domino aliquid aufertur, sed etiam, cum aliquid alienum contra uoluntatem scientis domini possidetur. nisi forte exi stimandum est, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per uim, & iniuriam nõ improbare: cũ extet illud Apostoli; Rapaces regnum Dei nõ possi debunt. quorum omnem rationem, & consuetudinem fugiendã esse, idem scribit Apostolus. Quamquam uero maius peccatum rapinæ sint, quam furtum; quæ, præter rem, quam alicui adimunt, præterea uim afferunt, & maiorem imponunt ignominiam: mirandum tamen non est, quod leuiori hoc furti nomine notatum sit diuinæ legis præceptum, non rapinæ. id .n. summa ratione factum est: quia furtum latius patet, & ad plura pertinet, quam rapinæ; quas tantummodo illi facere possunt, qui potentia, & uiribus præstant: quamquam nemo non uidet, exclusis eiusdem generis leuioribus peccatis, grauiora etiam facinora prohiberi. Varijs autem nominibus notatur iniusta possessio, & usus rerum alienarum, ex uarietate eorum, quæ & inuitis, & inscijs dominis auferuntur. nam si priuatum quid priuato adimitur, furtum dicitur; si surripitur publico, peculatus appellatur. plagiatum uocant, si homo liber, uel seruus alienus in seruitutem abducitur. si uero sacra res eripitur, nominatur sacrile-

1 Cor. 6
1. Cor. 5

crilegium: quod facinus maxime nefarium ac scelestum adeo in mores inductum est, ut bona, quæ necessario & sacrorum cultui, & ecclesiæ ministris, & pauperum usui, pie, ac sapienter fuerant attributa, in priuatas cupiditates perniciosasque libidines conuertantur. Sed, præter ipsum furtum, idest externam actionem, furandi etiam animus, & uoluntas, Dei lege prohibetur: est enim spiritualis lex, quæ animum, fontem cogitationum & consiliorum, inspicit. De corde enim, inquit Domi-
Matth. 15 *nus apud S. Mathæum, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia. Sed quam graue scelus furtum sit, ipsa naturæ uis, & ratio satis ostendit: est enim iustitiæ contrarium, quæ suum cuique tribuit. Nã bonorum distributiones, & assignationes, iam inde ab initio iure gentium constitutas, diuinis etiam, & humanis legibus confirmatas, ratas esse oportet; ut unusquisque, nisi humanam societatem tollere uelimus, ea teneat, quæ ei iure obtigerunt.*
1. Cor. 6 *nam, ut Apostolus ait, Neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Etsi huius sceleris importunitatem, & immanitatem permulta declarant, quæ furtum consequuntur. Fiunt enim iudicia temere, & inconsulto, multa de multis: erumpunt odia: suscipiuntur inimicitiæ: existunt interdum acerbissimæ innocentium hominum damnationes. Quid dicemus de ea necessitate, quæ diuinitus impo-*

sita

sita est omnibus, satisfaciendi ei, cui aliquid ademptum sit? Non enim, inquit Augustinus, remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: quæ restitutio, cum quis assueuerit ex alienis locupletari, quãtam habeat difficultatem, præter id, quod unusquisque & ex aliorum consuetudine, & de suo sensu iudicare potest, ex testimonio Habacuc prophetæ licet intelligere: ait enim: Væ ei, qui multiplicat non sua usqueque, & aggrauat contra se densum lutum. Lutum appellat densum, rerum alienarum possessionem, unde emergere, & expedire se homines difficile possint. Furtorum autẽ tam multa sunt genera, ut ea dinumerare sit difficillimum. quare de his duobus, furto, & rapinis, dixisse satis erit, ad quæ, tamquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur detestanda, & ad fidelem populum a scelesto facinore deterrendũ, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi.

S. August.

Habac. 2

Verum huius generis partes persequamur. Sunt itur fures etiam, qui furto sublatas res emunt, uel aliquo modo inuẽtas, occupatas, aut ademptas retinent: ait enim S. Augustinus: Si inuenisti, & non reddidisti, rapuisti. Quod si rerum dominus nulla ratione inueniri potest, illa sunt bona in usus pauperum cõferenda: quæ ut restituat, qui adduci non potest, ea re facile probat se undique ablaturũ omnia, si possit. Eodem se alligant scelere, qui in emẽdis, uendendisq. rebus fraudes adhibent, & uanitatẽ orationis: horũ fraudes uindicabit Dominus.

De uarijs furtorum generibus.

S. August.

Grauio-

obrem Dei filius dominus noster Iesus Christus cū
Ioan.8 *sibi mortem Pharisæi afferre cuperent, illos a patre Diabolo genitos esse dixit. Sed præter hæc, quæ dicta sunt, unde sceleris huius detestādi rationes peti possunt, alia quoque remedia, & ea profecto maxime opportuna, sanctarum litterarum monumentis tradita sunt. Ac primum omnium remedium, et maximum est, Saluatoris nostri exemplū, quod ad imitandum nobis proponere debemus. Is enim, cum ne minima quidem peccati suspitio in eum cadere posset, uirgis cæsus, spinis coronatus, & cruci deniq.*
Luc.23 *affixus, eam habuit orationem plenißimam pietatis: Pater dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Cuius aspersionem sanguinis, testatur Apo-*
Hebr.12 *stolus, melius loquentem, quam Abel. Alterum autem remedium ab Ecclesiastico propositum est, ut mortem, atque illum Iudicij diem recordemur.*
Eccle.7 *Memorare, inquit ille, nouißima tua, & in æternum non peccabis. quæ sententia eodem spectat, ac si dicat: Illud sæpe etiam atque etiam cogita, breui fore, ut mortem obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatißimum erit, & maxime necessarium, summam Dei misericordiam impetrare, eam tibi ob oculos iam nunc, perpetuoque proponas, necesse est. ita enim fiet, ut immunis illa ulciscendi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius, maius ue remedium inuenias, quam obliuionem iniuriarū, et amorē in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione uiolarint.*

NON

NON MOECHABERIS.

Quoniam uiri, & uxoris uinculum arctissimum est, & nihil utrique iucundius accidere potest, quam intelligere se mutuo quodam & singulari amore diligi; contra, nihil molestius, quam sentire a se debitum & legitimum amorem alio transferri: recte quidem, atque ordine illam, quæ hominis uitam a cæde tuetur, legem hæc, quæ de mœchia, siue adulterio est, consequitur, ut sanctam illam & honorabilem matrimonij coniunctionem, unde magna charitatis uis existere solet, nemo ullo adulterij scelere uiolare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipsa re explicanda cautus admodum sit Parochus, & prudens, & tectis uerbis rem commemoret, quæ moderationem potius desiderat, quam orationis copiam. uerendum est enim, ne, dum is late, atque copiose nimis explicare studet, quibus modis homines ab huius legis præscripto discedant, in illarum rerum sermonem forte incidat, unde excitandæ libidinis potius materia, quam restinguendæ illius ratio, emanare solet. Sed quoniam hoc præcepto multa continentur, quæ prætermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur a Parochis. Eius igitur duplex uis est, altera, qua disertis uerbis adulterium uetatur; altera, quæ eam sententiam inclusam habet, ut animi, corporisque castitatem colamus. Vt autem ab eo, quod prohibitum est, docendi initium sumatur; Adulterium

est

est legitimi tori iniuria, siue alienus, siue proprius ille sit. etenim si maritus cum muliere soluta rem habet, suum ipse torum uiolat; si uero solutus uir alienam cognoscat uxorem, adulterij labe torus alienus inquinatur. Hoc uero adulterij interdicto
D.Ambr. omnia prohiberi, D. Ambrosius & Augustinus
D. Augu. auctores sunt, quæcumque inhonesta sunt, & impudica. In hanc sententiam hæc uerba accipienda esse, ex sacris litteris tum ueteris, tum noui testamenti licet colligere. nam præter adulterium, alia libidinis genera apud Mosen puniuntur. Est Iudæ
Gen. 38 in Genesi iudicium in nurum suam. Est præclara illa in Deuteronomio Mosis lex, ne de filiabus Isra-
Deute. 23 el ulla esset meretrix. Extat præterea Tobiæ ad fi-
Tob. 4 lium eiusmodi adhortatio: Attende tibi fili mi ab
Eccle. 41 omni fornicatione. Ecclesiasticus item, Erubesci-
Matt. 15 te, inquit, a respectu mulieris fornicariæ. In euangelio etiam Christus dominus inquit, de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinant hominem. Apostolus uero Paulus hoc uitium sæ-
1. Thes. 4 pe multis grauissimisque uerbis detestatur: Hæc est, ait, uoluntas Dei sanctificatio uestra, ut absti-
1. Cor. 5 neatis uos a fornicatione. &, Fugite fornicationē.
1. Cor. 6 &, Ne commisceamini fornicarijs: Fornicatio
ad Eph. 5 autem, inquit, & omnis immunditia, aut auari-
1. Cor. 6 tia, nec nominetur in uobis. &, Neque fornicarij, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt. Præcipue uero ob eam rem adulterium diserte uetitum est,

quia

quia præter turpitudinem, quæ illi cum alijs intemperantiæ generibus communis est, iniustitiæ quoque peccatum non solum in proximum, sed etiam in ciuilem societatem adiunctum habet. Est illud item certum, qui se a ceterarum libidinum intemperantia non abstinet, eum ad hanc, quæ adulterij est, incontinentiam facile labi. Quare hoc adulterij interdicto facile intelligimus, omne impuritatis, & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus, prohiberi: immo uero omnem intimam animi libidinem hoc præcepto uetitam esse, tum ipsius legis uis significat, quam spiritualem esse constat, tum Christus dominus docuit illis uerbis: Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis: Ego autem dico uobis, quia omnis, qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Hæc sunt, quæ fidelibus publice tradenda duximus; si tamen ea addantur, quæ a sancta Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui scorta, & pellices alũt, decreta sunt, prætermissis multis aliis ac uarijs impudicitiæ, & libidinis generibus, de quibus priuatim unusquisque a Parocho admonendus erit, ut temporis, & personarum ratio postulabit. Matth. 5 / Tridẽ. Synodus.

Sequitur nunc, ut ea explicentur, quæ iubendi uim habent. Docendi igitur sunt fideles, ac uehementer hortandi, ut pudicitiam, & continentiam omni studio colant, mundentque se ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationẽ in timore Dei. In primis autem admonendi Castitas unicuique pro diuersitate stat⁹ necessario seruanda.

 sunt

sunt, quamuis castitatis uirtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac plane diuinum uirginitatis propositum sancte & religiose colunt, tamen ijs etiam conuenire, qui uel cælibē uitam agunt, uel matrimonio iuncti, a uetita libidine puros se & integros seruant. Quoniam uero multa a sanctis Patribus tradita sunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coercere uoluptates, ea Parochus studeat populo accurate exponere, atque in hac tractatione diligentissime uersetur. Hæc autem eiusmodi sunt, partim quæ in cogitatione consistunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium positum est, id in eo maxime uersatur, ut intelligamus, quanta sit huius peccati turpitudo, & pernicies; qua cognita, facilior fiet eius detestandi ratio. perniciosum uero scelus esse, intelligi ex eo potest; quoniam propter hoc peccatum e Dei regno pelluntur, atque exterminantur homines; quod malorum omnium ultimum est. Et hæc quidem calamitas omnium scelerum communis est: illud autem huius peccati proprium, quod qui fornicantur, in sua ipsi corpora peccare dicuntur, ex sententia Apostoli ita scribētis; Fugite fornicationem: omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Quod ob eam causam dictum est, quoniam illud iniuriose tractat, cum eius uiolat sanctitatē. qua de re ad Thessalonicenses ita D. Paulus: Hæc est, inquit, uolūtas

1.Cor.6

1.Thes.4

Dei,

Dei, sanctificatio uestra, ut abstineatis uos a fornicatione, ut sciat unusquisque uestrum uas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & gentes quæ ignorant Deum. Deinde, id quod scelestius est, si homo Christianus meretrici turpiter se dedat, membra, quæ Christi sunt, ea meretricis facit: ita enim D. Paulus ait; Nescitis, quoniam corpora uestra, membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? absit. an nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Est præterea homo Christianus, ut idem testatur, templū spiritus sancti; quod uiolare nihil aliud est, nisi ab eo spiritum sanctum eijcere. In adulterij autem scelere magna inest iniquitas. si enim, ut uult Apostolus, qui matrimonio iuncti sunt, ita eorum alter alterius potestati mancipatus est, ut neuter sui corporis potestatem, iusque habeat, sed mutuo quodam sint inter se quasi seruitutis uinculo ita deuincti, ut uir ad uxoris uoluntatem, contraq. uxor ad uiri nutum, uoluntatemq. se accommodare debeat: certe si alteruter corpus suum, quod est alieni iuris, ab eo, cui illud adstrictū est, disiungit, is admodum iniquus est, & nefarius. Et quoniā infamiæ metus et ad ea, quæ iussa sunt, uehemēter incitat homines, et a uetitis magnopere deterret; docebit Parochus, adulteriū hominibus insignē turpitudinis notā inurere. nam sacris litteris ita proditum est: Qui adulter est, propter cordis inopiā perdet animā suā:

1. Cor. 6

1. Cor. 6

1. Cor. 7

Prouer. 6

turpitudinem, & ignominiam congregat sibi, & op-
Leuit. 20 probrium illius non delebitur. Verum huius scele-
ris magnitudo ex supplicij seueritate facile perspici
Ioan. 8 potest, adulteri enim, lege a Domino in ueteri te-
stamento præscripta, obruebantur lapidibus. quin
etiam, ob unius libidinem, non solum qui scelus
admisit, sed uniuersa interdum ciuitas, ut de Si-
Gen. 34 chimitis legimus, deleta est. Multa diuinæ ani-
maduersionis exempla in sacris litteris prodita
sunt, quæ ad deterrendos a nefaria libidine ho-
mines Parochus colligere poterit, ut Sodomæ, &
reliquarum finitimarum urbium interitus; Israe-
litarum, qui fornicati sunt cum filiabus Moab
Gen. 19 in deserto, supplicium; Beniamitarum deletio.
Qui uero mortem effugiunt, intolerabiles tamen
Num. 25 dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus sæpe
Iud. 20 plectuntur, non effugiunt. nam mente cæci, quæ
pœna grauissima est, ita fiunt, ut neque Dei, neque
famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique,
uitæque suæ rationem habeant: hocque pacto adeo
nequam, & inutiles fiunt, ut nihil graue commit-
ti eis debeat, & ad nullum fere officij munus ido-
2. Reg. 11 nei sint. Huius rei exempla a Dauide, & Salomo-
ne petere nobis licet: quorum alter postquam adul
teratus est, repente sui dissimillimus, ex mitissimo
crudelis extitit, ut Vriam optime de se meritum
morti obtulerit; alter cum se totũ in mulierũ libidi-
nẽ profudisset, ita a uera Dei religione sese auertit,
3. Reg. 11 ut alienos deos sequeretur. Aufert igitur, ut Oseas
Ose. 4 dixit

dixit, hoc peccatum cor hominis, sæpeq. obcæcat.

Nunc ad ea remedia ueniamus, quæ in actione consistunt. quorũ primũ illud est, ut otiũ maxime fugiamus: in quo Sodomitæ homines, ut est apud Ezechielem, cum hebescerent, in spurcissimũ illud nefariæ libidinis scelus præcipites lapsi sunt. Deinde crapula magnopere est uitanda. Saturaui eos, inquit Propheta, & mœchati sunt: quoniam uenter expletus, ac saturatus, libidinem parit. Hoc ipsum illis uerbis Dominus significauit; Attendite uobis, ne forte grauentur corda uestra in crapula, & ebrietate. hoc item Apostolus; Nolite, inquit, inebriari uino, in quo est luxuria. Sed maxime animus ad libidinem oculis inflammari solet. quo pertinet illa Christi domini sententia; Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Multæ præterea sunt prophetarum de eadem re uoces, ut est apud Iob; Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine. Sunt multa denique, ac pene innumerabilia exempla malorum, quæ ex oculorum aspectu ortum habuerunt. sic Dauid, sic rex Sichē peccauit: hocque item pacto senes illi Susannæ calumniatores deliquerunt. Elegantior item ornatus, quo oculorum sensus ualde excitatur, occasionem libidini non paruam sæpe præbet: ideoque Ecclesiasticus monet; Auerte faciem tuam a muliere compta. Cum igitur mulieres in nimio ornatus studio uersentur, non alienum erit, si Parochus aliquam in eo diligentiam

[Margin: Ne uioletur castitas, quanta cura adhibenda. — Hiere. 5 — Luc. 21 — ad Eph. 5 — Matth. 5 — Iob 31 — 2. Reg. 11 — Gen. 34 — Dan. 13 — Eccle. 9]

adhibeat, ut eas interdum moneat, obiurgetque uerbis, quæ hoc de genere grauissima Apostolus
1.Pet.3 *Petrus ita protulit: Mulierum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti uestimentorum cultus. D. Paulus item, Non in*
I.Tim.2 *tortis, inquit, crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueste pretiosa. multæ enim, auro, & margaritis adornatæ, ornamenta mentis, & corporis perdiderunt. Hoc autem libidinis incitamentũ, quod e uestium exquisito ornatu existere solet, alterum sequitur, quod est turpis obscenique sermonis. nam uerborum obscenitate, quasi face quadam subiecta, adolescentum accenduntur animi. Corrum-*
1.Cor.15 *punt enim mores bonos colloquia mala, inquit Apostolus: hocque ipsum cum maxime efficiant delicatiores, & molliores cantus, ac saltationes, ab ijs quoque diligenter cauẽdum est. quo in genere numerantur item libri obscene & amatorie scripti: qui ita uitandi sunt, ut imagines, quæ aliquam turpitudinis speciem præseferunt: cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosque adolescentum animos uis in illis sit maxima. Sed Parochus in primis cu-*
Trid.Cõc. *ret, ut, quæ de ijs a sacrosancto* Tridentino *Concilio pie, religioseque constitnta sunt, ea sanctissime seruẽtur. Hæc uero omnia, quæ commemorata iam sunt, si magno adhibito studio, curaq. uitentur, omnis fere libidinis materia tollitur. sed ad illius uim opprimendam maxime ualent frequens Confessionis, & Eucharistiæ usus: tum assiduæ, ac piæ quidem ad*

Deum preces, cum eleemosynis atque ieiunio coniunctæ. Est enim castitas donum Dei, quod recte petentibus non denegat, nec patitur nos tentari supra id, quod possumus. Corpus autem non ieiuniis modo, & iis præsertim, quæ sancta Ecclesia instituit, sed uigiliis etiam, piis peregrinationibus, atque aliis afflictationum generibus exercendum est, sensuumque appetitiones reprimendæ: in his enim, atque aliis eiusmodi rebus maxime cernitur temperantiæ uirtus: in quam sententiam ad Corinthios ita D. Paulus scribit: Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Et paulo post, Castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutem redigo; ne forte, cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et alio loco: Carnis curam ne feceritis in desideriis.

1. Cor. 10

1. Cor. 9

Rom 13

NON FVRTVM FACIES.

Veterem hunc Ecclesiæ morem fuisse, ut huius præcepti uis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apostolum obiurgatio eorum, qui ceteros ab iis uitiis maxime deterrerét, quibus ipsi cumulati reperiebantur: Qui enim, inquit, alium doces, te ipsum nõ doces? qui prædicas non furandũ, furaris? Quo doctrinæ bono non solum frequens illorum temporum peccatum corrigebant, sed etiam turbas, ac lites sedabant, aliasq. malorum causas, quæ furto commoueri solent. In iis & delictis,

Rom. 2

& delictorum incommodis, atque calamitatibus cum nostra etiam hæc ætas misere uersetur; ad exẽplum sanctorum Patrum, & Christianæ discipline magistrorum, Parochi hunc urgebunt locum, & assidue, ac diligenter huius præcepti uim, ac sententiam explicabunt. Ac primum officium, & diligentiam suam conferent ad declarãdum Dei infinitum amorem erga genus humanum: qui non modo illis duobus interdictis, Non occides, Non mœchaberis, quasi præsidijs, & uitam, corpusque nostrum, & famam, existimationemque tueatur; sed etiam hoc præcepto, Non furtum facies, tamquam custodia quadam externas res, ac facultates muniat, atque defendat. quam enim hæc uerba subiectam habent notionem, nisi eam, quam supra diximus, cum de alijs præceptis loqueremur? uetare uidelicet Deum, bona hæc nostra, quæ in eius tutela sint, a quoquam auferri, aut uiolari. quod diuinæ legis beneficium quo maius est, eo nos in ipsius beneficij auctorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam & habendæ, & referendæ gratiæ, nobis optima ratio proposita est, ut non tantũ præcepta libenter auribus accipiamus, sed etiam re ipsa probemus; ad hoc colendum præcepti officium fideles excitandi, & inflammandi sunt. Est autem hoc præceptum, quemadmodum superiora, diuisum in duas partes: quarum altera, quæ furtum uetat, aperte est enunciata; alterius sententia, & uis, qua iubemur benigni, & liberales esse in proximos

ximos, in priore occulta eſt, & inuoluta. de priore igitur prius dicetur, Non furtum facies. In quo illud animaduertendum eſt, furti nomine non id modo intelligi, cũ occulte ab inuito domino aliquid aufertur, ſed etiam, cum aliquid alienum contra uoluntatem ſcientis domini poſſidetur. niſi forte exiſtimandum eſt, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per uim, & iniuriam nõ improbare: cũ extet illud Apoſtoli; Rapaces regnum Dei nõ poſſidebunt: 1 Cor. 6 quorum omnem rationem, & conſuetudinem fugiendã eſſe, idem ſcribit Apoſtolus. 1. Cor. 5 Quamquam uero maius peccatum rapinæ ſint, quam furtum: quæ, præter rem, quam alicui adimunt, præterea uim afferunt, & maiorem imponunt ignominiam: mirandum tamen non eſt, quod leuiori hoc furti nomine notatum ſit diuinæ legis præceptum, non rapinæ. id .n. ſumma ratione factum eſt: quia furtum latius patet, & ad plura pertinet, quam rapinæ; quas tantummodo illi facere poſſunt, qui potentia, & uiribus præſtant: quamquam nemo non uidet, excluſis eiuſdem generis leuioribus peccatis, grauiora etiam facinora prohiberi. Varijs autem nominibus notatur iniuſta poſſeſſio, & uſus rerum alienarum, ex uarietate eorum, quæ & inuitis, & inſcijs dominis auferuntur. nam ſi priuatum quid priuato adimitur, furtum dicitur; ſi ſurripitur publico, peculatus appellatur. plagiatum uocant, ſi homo liber, uel ſeruus alienus in ſeruitutem abducitur. ſi uero ſacra res eripitur, nominatur ſacrile-

crile-

crilegium: quod facinus maxime nefarium ac sceleſtum adeo in mores inductum eſt, ut bona, quæ neceſſario & ſacrorum cultui, & eccleſiæ miniſtris, & pauperum uſui, pie, ac ſapienter fuerant attributa, in priuatas cupiditates pernicioſasque libidines conuertantur. Sed, præter ipſum furtum, ideſt externam actionem, furandi etiam animus, & uoluntas, Dei lege prohibetur: eſt enim ſpiritualis lex, quæ animum, fontem cogitationum & conſiliorum, inſpicit. De corde enim, inquit Domi
Matth. 15 nus apud S. Mathæum, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia. Sed quam graue ſcelus furtum ſit, ipſa naturæ uis, & ratio ſatis oſtendit: eſt enim iuſtitiæ contrarium, quæ ſuum cuique tribuit. Nã bonorum diſtributiones, & aſſignationes, iam inde ab initio iure gentium conſtitutas, diuinis etiam, & humanis legibus confirmatas, ratas eſſe oportet; ut unuſquiſque, niſi humanam ſocietatem tollere uelimus, ea teneat, quæ ei iure obtigerunt.
1. Cor. 6 nam, ut Apoſtolus ait, Neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Etſi huius ſceleris importunitatem, & immanitatem permulta declarant, quæ furtum conſequuntur. Fiunt enim iudicia temere, & inconſulto, multa de multis: erumpunt odia: ſuſcipiuntur inimicitiæ: exiſtunt interdum acerbiſſimæ innocentium hominum damnationes. Quid dicemus de ea neceſſitate, quæ diuinitus impo

ſita

sita est omnibus, satisfaciendi ei, cui aliquid ademptum sit? Non enim, inquit Augustinus, remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: quæ restitutio, cum quis assueuerit ex alienis locupletari, quãtam habeat difficultatem, præter id, quod unusquisque & ex aliorum consuetudine, & de suo sensu iudicare potest, ex testimonio Habacuc prophetæ licet intelligere: ait enim: Væ ei, qui multiplicat non sua usquequo, & aggrauat contra se densum lutum. Lutum appellat densum, rerum alienarum possessionem, unde emergere, & expedire se homines difficile possint. Furtorum autẽ tam multa sunt genera, ut ea dinumerare sit difficillimum. quare de his duobus, furto, & rapinis, dixisse satis erit, ad quæ, tamquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur detestanda, & ad fidelem populum a scelesto facinore deterrendũ, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi. S. August. Habac. 2

Verum huius generis partes persequamur. Sunt igitur fures etiam, qui furto sublatas res emunt, uel aliquo modo inuẽtas, occupatas, aut ademptas retinent: ait enim S. Augustinus: Si inuenisti, & non reddidisti, rapuisti. Quod si rerum dominus nulla ratione inueniri potest, illa sunt bona in usus pauperum cõferenda: quæ ut restituat, qui adduci non potest, ea re facile probat se undique ablaturũ omnia, si possit. Eodem se alligant scelere, qui in emẽdis, uendendisq. rebus fraudes adhibent, & uanitatẽ orationis: horũ fraudes uindicabit Dominus. De uarijs furtorum generibus. S. August.

Grauio-

Grauiores, & iniquiores in hoc furtorum genere sunt ij, qui fallaces, & corruptas merces uendunt pro ueris, & integris; quiue pondere, mensura, numero, ac regula decipiunt emptores: est enim in
Deut. 25 *Deuteronomio: Non habebis in sacculo diuersa pō-*
Leuit. 19 *dera. & in Leuitico: Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura: statera iusta, & æqua sint pondera: iustus modius, æquusque sextarius. Est & alio loco: Abomi-*
Proue. 20 *natio est apud Dominum pondus, & pondus, statera dolosa non est bona. Furtum etiam apertum est operariorū, & artificum, qui totam & integrā mercedem exigunt ab ijs, quibus ipsi iustam, ac debitam operam non dederunt. Nec uero distinguuntur a furibus serui dominorum, rerumque custodes infidi; quin etiam eo sunt detestabiliores, quā reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod furaci seruo nihil domi obsignatum, aut occlusum esse potest. Furtum præterea facere uidentur, qui fictis, simulatisque uerbis, quiue fallaci mendicitate pecuniam extorquent: quorum eo grauius est peccatum, quod furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi sunt, qui cum ad priuatum aliquod, uel publicum officium cōducti sint, nullā uel paruam operā nauātes munus negligunt, mercede tantū, ac pretio fruuntur. Reliquā furtorum multitudinē, a solerti auaritia, quæ omnes pecuniæ uias nouit, excogitatā, persequi longum est, et, ut diximus, difficillimū. itaq. de rapinis, quod est*

alterum

alterum horum scelerum caput, dicendum uidetur, si prius monuerit Parochus Christianum populum ut meminerit illius Apostoli sententiæ: Qui uolunt 1.Tim.6
diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli. Nec ullo sibi loco patiatur excidere præce Matth.7
ptum hoc: Quæcumque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Et illud cogitet perpe Tob.4.
tuo: Quod ab alio oderis fieri tibi, uide ne tu aliquando alteri facias. Rapinæ igitur patent latius. Luc.6.
nam, qui debitam operarijs mercedem non persoluunt, sunt rapaces: quos S. Iacobus ad pœnitentiam inuitat illis uerbis: Agite nunc diuites: Iacob.5
plorate ululantes in miserijs uestris, quæ aduenient uobis, cuius pœnitentiæ causam subiūgit: Ecce enim merces operariorum, qui messuerunt regiones uestras, quæ fraudata est a uobis, clamat: & clamor eorum in aures domini sabahot introiuit: quod genus rapinarum in Leuitico, in Leuit.19
Deuteronomio, apud Malachiam, & apud To- Deut 24
biam uehementer improbatur. In hoc crimine rapa Malach.3 Tob.4
citatis includuntur, qui, quæ Ecclesiæ præsidibus, & magistratibus debentur, uectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis non dissoluunt, uel interuertunt, & ad se transferunt. Huc etiam referuntur feneratores in rapinis acerrimi, et acerbissimi, qui miseram plebem compilant, ac trucidant usuris. Est autem usura, quidquid præter sortem, & caput illud, quod datum est, accipitur, siue pecunia sit, siue quiduis aliud, quod emi, aut æsti-

mari

mari poßit pecunia. sic enim apud Ezechiëlem scri-
Ezech.18 *ptum est: Vsuram, & superabundantiam non acce-*
Luc.6 *perit. & Dominus apud Lucam: Mutuum date, nihil inde sperantes. Grauißimum semper fuit hoc facinus, etiam apud gentes, & maxime odiosum. hinc illud: Quid fenerari? Quid hominem, inquit, occidere? Nam qui fenerantur, bis idem uendunt, aut id uendunt, quod non est. Item rapinas faciũt nummarij iudices, qui uenalia habent iudicia, & pretio muneribusque deliniti, optimas tenuiorum & egentium causas euertunt. Fraudatores creditorum, & inficiatores, quiq. sumpto temporis spatio ad soluendum, sua, uel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabũtur eodem crimine rapinarum: quorum etiam delictum grauius est, quod mercatores, illorũ destitutionis, ac fraudationis occasione, magno detrimento ciuitatis uendunt omnia carius. in quos illa Dauidis sẽtẽtia uidetur*
Psal.36 *conuenire; Mutuabitur peccator, & non soluet. Quid de locupletibus dicemus ijs, qui ab illis, qui soluendo non sunt, quod commodarunt, exigunt acerbius, et pignora etiam ea auferunt contra Dei interdictum, quæ ad eorum corpus tuendum sunt necessaria? Deus enim inquit: Si pignus a proximo tuo ac-*
Exod.22 *ceperis uestimẽtum, ante solis occasum reddas ei: ipsum .n. est solum, quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud, in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum. Horũ exactionis acerbitatẽ, iure rapacitatẽ, atque adeo*

rapi-

rapinas appellabimus. Ex numero eorum, qui raptores dicuntur a sanctis Patribus, sunt, qui in frugum inopia cōprimunt frumētum, faciuntq. ut sua culpa carior, ac durior sit annona: quod etiā ualet in rebus omnibus ad uictum, & ad uitam necessarijs: ad quos illa Salomonis pertinet execratio: Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. Pro. 11 *Quos, suorum scelerum admonitos, Parochi liberius accusabunt, ac propositas illis peccatis pœnas explicabunt uberius. Hæc de uetitis: nunc ad iussa ueniamus: in quibus satisfactio, uel restitutio primum locum habet. peccatum.n.non remittitur, nisi restituatur ablatum. sed quoniā non is solum, qui furtum fecit, ei, cui furatus est, id debet restituere, sed omnes prœterea, qui furti participes fuerūt, hac lege restitutionis tenentur; aperiendum est, qui sint illi, qui hanc satisfaciendi, uel restituendi necessitatem effugere non possint. Sunt autem plura hominum genera: ac primū est eorum, qui furari imperant: qui nō modo sunt ipsi furtorū socij, & auctores, sed etiā in illo furū genere deterrimi. Alterum genus par uoluntate primis, potestate dispar, in eodē tamen furum gradu ponendū, eorum, qui cum iubere nō poßint, suasores sunt, atque impulsores furtorum. Tertium genus est eorum, qui cum furibus consentiunt. Quartum genus est eorum, qui participes furtorum, inde lucrum ipsi etiam faciunt: si lucrum dicendum est, quod, nisi resipuerint, eos addicit æternis cruciatibus: de quibus sic loquitur* Psal. 49 *Dauid*

David: si uidebas furem, currebas cum eo. Quintum genus est furum; qui cum furta possint prohibere, tantum abest, ut illis occurrant, & obsistát, ut eorum licentiam permittant, atque concedant. Sextum genus est eorum, qui cum, & furtum factum, & ubi factum sit, certo sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant. Postremum genus est, quod omnes complectitur furtorum adiutores, custodes, patronos, quique illis receptaculum præbent, ac domicilium; qui omnes et satisfacere debent ijs, quibus aliquid detractum est, ad illud necessarium officium uehementer cohortandi sunt. Ne huius quidem sceleris omnino sunt expertes, approbatores furtorum, & laudatores. Nec uero etiam ab eadé culpa sunt alieni filij familias, et uxores, qui pecunias a patribus, & uiris surripiút.

De operibus misericordiæ per eleemosynas in paupe-res. Cyprian⁹, Io. Chrysost. Greg. Nazan.

Iam uero huic præcepto illa subiecta sententia est, ut pauperum, & inopum misereamur, eorúq. difficultates, & angustias nostris facultatibus, & officijs subleuemus. quod argumentum quia sæpissime, & copiosissime tractandum est, petent ea Parochi ex uirorum sanctissimorum, Cypriani, Ioannis Chrysostomi, Gregorij Nazanzeni, & aliorum libris, qui de eleemosyna præclare scripserunt, quibus huic muneri satisfaciant. Sunt enim inflammandi fideles ad studium, & alacritatem opitulandi ijs, quibus aliena misericordia uiuendum est. Sunt uero etiam docendi, quantam habeat necessitatem eleemosyna, ut uidelicet re, & opera

nostra

nostra in egentes simus liberales, uerissimo illo argumento, quod summo iudicij die detestaturus sit eos Deus, & sempiternis ignibus addicturus, qui eleemosynæ officia prætermiserint, ac neglexerint; illos autem collaudatos in patriam cælestem introducturus, qui benigne fecerint indigentibus. est utraque Christi domini ore pronunciata sententia: Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum. &, Discedite a me maledicti in ignem æternum. Vtentur præterea sacerdotes accommodatis illis ad persuadendum locis; Date, & dabitur uobis. Proferent Dei promissum, quo nihil uberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem potest. Nemo est, qui reliquerit &c. qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, & in sæculo futuro uitam æternam. Adijcient illud, quod a Christo domino dictum est; Facite uobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Huius uero necessarij muneris partes exponent, ut qui largiri non possunt egentibus, quo uitam sustentent, saltem commodent pauperi, ex Christi domini præscripto: Mutuum date, nihil inde sperantes. Atque huius rei felicitatem beatus Dauid expreßit: Iucundus homo, qui miseretur, & commodat. Est autem Christianæ pietatis, nisi sit aliúde facultas bene merendi de ijs, quibus ad uictum aliena misericordia opus est, uitandi etiam otij causa, labore, opera, ac manibus ea quærere, quibus inopum indigẽtiam

[Margin: Matth. 5 · Luc. 6 · Marc. 10 · Luc. 16 · Luc. 6 · Psal. 111]

KK leuare

2.Theſſ.3 *leuare poßint, ad id omnes ſuo exemplo hortatur in epiſtola ad Theſſalonicenſes Apoſtolus illis uerbis: Ipſi enim ſcitis, quemadmodum oporteat imitari nos. Item ad eoſdem: Operam detis, ut quieti*
1.Theſſ.4 *ſitis, & ut ueſtrum negotium agatis, & operemini manibus ueſtris, ſicut præcepimus uobis. Et ad*
Ad Eph.4 *Epheſios: Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manibus, quod bonum eſt, ut habeat unde tribuat neceſſitatem patienti. Eſt etiam frugalitati conſulendum, parcendumque bonis alienis, ne ceteris graues, aut moleſti ſimus. quæ temperantia ſanequam elucet in omnibus apoſtolis, ſed maxime eminet in D. Paulo; cuius illud*
1.Theſſ.2 *eſt ad Theſſalonicenſes: Memores eſtis, fratres, laboris noſtri, & fatigationis: nocte, & die operantes, ne quem ueſtrum grauaremus, prædicauimus in nobis euangelium Dei. Atque idem alio loco*
2.Theſſ.3 *Apoſtolus; In labore, et fatigatione nocte, et die operantes, ne quem ueſtrum grauaremus. Sed ut ab uniuerſo hoc genere nefariorũ facinorum abhorreat fidelis populus, Parochos a prophetis petere, & a reliquis diuinis libris ſumere par erit deteſtationem furtorum, & rapinarum, & horribiles*
Amos.8 *minas a Deo propoſitas eis, qui illa ſcelera committunt. Clamat Amos propheta: Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes, quando tranſibit menſis, & uenundabimus merces, & ſabbathum, & aperiemus frumentum, ut imminuamus menſuram, & augeamus*

mus siclum, & supponamus stateras dolosas? Sunt in eadẽ sententia multa apud Hieremiam, in Prouerbijs, & apud Ecclesiasticũ. Nec uero dubitandum est, quin hæc malorum semina, quibus malis opprimitur hæc ætas, magna ex parte in his inclusa sint causis. Verùm ut assuescãt Christiani homines prosequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egentes, et mendicos, quod ad alterã huius præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, quæ beneficis, & largis, et in hac, & in altera uita daturũ se Deus pollicetur. Sed quia non desunt, qui etiã se in furtis excusent, admonẽdi sunt, fore, ut nullam eorum peccati excusationẽ accipiat Deus; immo uero futurũ, ut illa purgatione non modo nõ leuetur peccatum, sed mirum in modũ augeatur. Ecce, nobilium hominum non ferendæ deliciæ, qui culpam extenuare sibi uidentur, si se affirmarint, non cupiditate, aut auaritia ad detrahendũ alteri sua descendere, sed tuendæ causa amplitudinis familiæ, & maiorum suorum, quorum existimatio, ac dignitas rueret, nisi rerum alienarũ accessione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiendus est; simulq. demonstrandum, unam esse rationem conseruandi, & amplificandi copias, & opes, maiorumque gloriam, si Dei uoluntati paruerint; si eius præcepta seruarint; quibus contemptis, fundatæ, & optime constitutæ opes euertuntur; reges ex regio solio, & summo gradu honoris præcipites exturbantur; in quorum locum infimi interdum homines,

et qui summo in odio illis fuerunt, diuinitus uocantur. Incredibile est, quantopere his succēseat Deus. cuius rei testis est Isaias, apud quem sunt illa Dei
Isa. 1 uerba: Principes tui, infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. propter hoc ait dominus Deus exercituū fortis Israel; Eheu consolabor super hostibus meis, & uindicabor de inimicis meis, & conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam. Non desunt, qui non iam illam afferant causam splendoris, & gloriæ, sed uictus, & uitæ commodiorem facultatem, & elegantiam. qui refellendi sunt, docendiq. quam impia sit eorum & actio, & oratio, qui ullam commoditatem anteferant Dei uoluntati, & gloriæ; quam, negligendo eius præcepta, offendimus mirandum in modum. etsi quæ potest esse in furto commoditas, quod summa incom-
Eccle. 5 moda consequantur? Super furem enim, inquit Ecclesiasticus, est confusio, & pænitentia. Sed fac esse, ut cum illis non agatur incommode: dedecorat fur diuinum nomen: repugnat eius sanctissimæ uolútati: salutaria ipsius præcepta contēnit. quo ex fonte omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas. Quid, quod audire licet interdū fures, qui nihil se eo peccare contendāt, quod detrahāt aliquid locupletibus, et copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ne sentiāt quidem? misera sane, & pestifera defensio. Putat alius satisfactioné suam accipi debere, quod eam furandi consuetudiné

cepit

cepit, ut non facile possit ab illa mente, & actione desistere: qui nisi audierit Apostolum dicentem: Ad Eph. 4
Qui furabatur, iam non furetur; uelit, nolit, etiam consuetudinem capiet æternorum suppliciorum. Nonnulli sunt, qui excusant se, occasione data, alteri aliquid ademisse. est enim illud tritum sermone prouerbium; Fures, qui non sint, fieri occasione. qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi, resistendum esse prauis cupiditatibus. Nam si continuo est re perficiendum id, quod libido persuaserit; quis modus, quis finis erit scelerum, ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa defensio, uel summæ potius intemperantiæ, & iniustitiæ confessio. Nam qui dicit, se non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occasionem; idem propemodú fatetur, se semper, oblata occasione, peccatorum. Sunt, qui furari se dicant ulciscendi causa, quod ab aliis eadem iniuria sint affecti. quibus ita respondendum est: primum nemini licere iniurias persequi: deinde non posse quemquam rei suæ iudicé esse: tum multo minus concedi, ut pœnas ab aliis repetat eorum, quæ alij in eum peccauerunt. Postremo, quidam furtum satis illa ratione defensum, tectumque arbitrantur, quod, cum sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi illud furto dissoluant. quibuscum ita agendum est, nullum esse grauius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quam debitum illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimus; Dimitte no- Matth. 8

bis debita nostra; quare illud insanissimi hominis esse, plus uelle Deo debere, idest plus peccare, ut, quod debet hominibus, dissoluat; multoque præstare, conijci in carcerem, quam mandari supplicijs inferorum sempiternis: longe etiam esse grauius, Dei, quam hominum iudicio condemnari: porro autem supplices ipsos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, a quo, quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera: quibus Parochi prudentes, ac sui officij diligentissimi, facile poterunt occurrere, ut aliquando habeant populum sectatorem bonorum operum.

NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM TVVM FALSVM TESTIMONIVM.

Quantam non modo utilitatem, sed etiam necessitatem habeat assidua huius & præcepti explicatio,& officij admonitio, nos D.Iacobi monet auctoritas, illis uerbis: Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus est uir. & idem: Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat; ecce quantus ignis quam magnam siluam incendit. & quæ sequuntur in eandem sententiam. Quibus duo monemur, primum latissime patere hoc linguæ uitium: quod etiam illa Prophetæ sententia confirmatur; Omnis homo mendax: ut propemodum sit unum hoc peccatum, quod ad omnes homines pertinere uideatur. Alterum, inde pro-

Iacobi 3

Psal.115

de proficisci mala innumerabilia, cum sæpe, maledici hominis culpa, facultates, fama, uita, animæ salus amittatur, uel eius, qui læditur, quod contumelias patienter ferre non possit, sed eas impotenti animo persequatur; uel eius, qui lædit, quod prauo pudore, & falsa cuiusdam existimationis opinione deterritus, adduci non possit, ut illi, qui offensus sit, satisfaciat. Quare hoc loco monendi fideles erunt, ut quantas possunt maximas Deo gratias agant de hoc salutari præcepto non dicendi falsi testimonij; quo non solum ipsi alijs iniuriam facere uetamur, sed etiam hac obedientia ab aliorum iniuria prohibemur. Verum hoc præcepto eadem ratione, & uia progrediendum est, qua in ceteris progressi sumus, ut uidelicet animaduertantur in eo duæ leges; altera prohibens, ne falsum dicatur testimonium; iubens altera, ut, simulatione, fallacijsque sublatis, dicta, & facta nostra simplici ueritate metiamur. Cuius officij Apostolus Ephesios illis uerbis admonuit: Veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia. Sed prior huius præcepti pars habet hanc rationem, ut, quamuis nomine falsi testimonij significetur quidquid in bonam, uel in malam partem de altero constanter dicatur, siue in iudicio, siue extra iudicium, tamen præcipue prohibeatur illud testimonium, quod in iudicio, falso dicitur a iurato. iurat enim per Deum testis; quod ita testificantis, & diuinum nomen in- Ad Eph. 4

terponentis oratio plurimum fidei habet, & ponderis. itaque, quia periculosum est hoc testimonium, iccirco præcipue prohibetur: iuratos enim testes, nisi exceptionibus legitimis excludantur, aut eo-
Deute. 19 *rum sit aperta improbitas, atque peruersitas, ne iudex quidem ipse potest reijcere, præsertim cum*
Matth. 18 *extet iussum diuinæ legis, ut in ore duorum, uel trium stet omne uerbum. Sed ut præceptum fideles plane intelligant, docendi erunt, quid significet hoc,* PROXIMI, *uocabulum, in quem falsum testimoniũ dicere minime licet. Est autem proximus, ut ex Christi domini doctrina colligitur, quicumque*
Luc. 10 *eget opera nostra, siue ille propinquus sit, siue alienus, siue ciuis, siue aduena, siue amicus, siue inimicus. nefas enim est existimare, contra hostes licere falsum aliquid dicere pro testimonio, quos iussu Dei, ac Domini nostri diligere oporteat. quin etiam, quia sibi quisque quadam ratione proximus est, nemini fas est in se falsum testimonium dicere; quod qui committant, sibi ipsi notam inurentes ignominiæ, ac turpitudinis, & se ipsos, & Ecclesiam lædunt, cuius sunt membra: quo modo etiam, qui sibi mortem consciscunt, nocent ciuitati: ita enim est*
S. August. *apud sanctum Augustinum; Nec recte intelligentibus poterat uideri, non esse prohibitum, ut aduersus se ipsum quisquã falsus testis assisteret, eo quod in præcepto additum fuit, Contra proximum tuũ, Sed non ideo, si aduersus se ipsum quisque falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putet alienum,*

num; quando regulam diligendi proximi, a semetipso dilector accepit. Verum, quia prohibemur proximum lædere falso testimonio, nemo propterea contrarium permitti nobis arbitretur, ut peiorando liceat conciliare ei, qui nobiscum natura, ac religione coniunctus sit, aliquid utilitatis, aut commodi. Nemini enim mendacio, & uanitate, multo minus periurio studendum est. Quare sanctus Augustinus de mendacio ad Crescentium docet ex Apostoli sententia, mendacium in falsis testimonijs numerandum esse, etiam si in cuiusquam falsa laude dicatur. Nam locum illum tractans, Inuenimur autem & falsi testes Dei, si testimonium diximus aduersus Deum, quod suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. Falsum, inquit, testimonium uocat Apostolus, si quis de Christo, & quod ad eius laudem uidetur pertinere, mentiatur. Sæpissime uero etiam contingit, ut, qui alteri fauet, obsit alteri: certe errandi causa affertur iudici, qui interdum falsis testibus adductus, contra ius secundum iniuriam statueret, & iudicare cogitur. Nonnumquam etiam fit, ut, qui ob falsum alicuius testimonium causam iudicio uicerit, idque impune tulerit, exultans iniqua uictoria, assuescat corrumpere, & adhibere falsos testes, quorum opera sperat se posse ad id, quodcumq. concupierit, peruenire. Est uero id & ipsi testi grauissimum, qui & ab eo, quem iureiurando subleuarit, & adiuuerit, falsus, & periurus agnoscitur:

S. August.

1. Cor. 15

& ipse, quod ei e sententia succedit scelus, quotidie maiorem exercitationem, & consuetudinem capit impietatis, & audaciæ. Vt igitur testium uanitas, mendacia, & periuria prohibentur; sic & accusatorum, & reorum, & patronorum, cognitorum, & procuratorum, aduocatorum, & omnium denique qui iudicia constituunt. Postremo uetat Deus omne testimonium non modo in iudicio, sed etiam extra iudicium, quod alteri incommodum, aut detrimentum possit afferre. Est enim in Leuit. quo loco hæc præcepta iterantur, his uerbis: Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum. ut nemini dubium esse possit, quin a Deo omne mendacium hoc præcepto eiectum condemnetur. quod apertissime testatur Dauid in hunc modum: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Leu

Psal. 5

Detractionis uitiũ quam detestabile.

Prohibetur autem hoc præcepto non modo falsum testimonium, sed detestabilis etiam libido, & consuetudo detrahendi alteri: qua ex peste, incredibile est, quam multa, & quam grauia & incommoda, et mala nascantur. Hoc uitium maledice, & contumeliose dicendi occulte in alterum, passim improbant diuinæ litteræ. Cum hoc, inquit Dauid, non edebam. & S. Iacobus: Nolite detrahere alterutrum, fratres mei. Nec uero præcepta solum sacræ litteræ, sed etiam exempla suppeditant, quibus sceleris magnitudo declaratur. ná & Aman, confictis criminibus, adeo incendit in Iudæos Assue-

Psal. 100

Iacobi 4

Esther 13

rum,

rum, ut is omnes eius gentis homines imperarit occidi. Referta est huiusmodi exemplis sacra historia: quorum commemoratione, sacerdotes operam dabunt, ut fideles a rei improbitate deterreant. Vt autem peccati huius uis, quo de altero detrahitur, omnino perspiciatur; sciendum est, non tantum adhibenda calumnia offendi hominum existimationem, sed & augendis, amplificandisque criminibus: et si quid occultius ab aliquo commissum sit, quod ubi rescitum fuerit, graue, aut turpe sit ad famam, eam rem qui, ubi, quando, quibus non necesse sit, peruulgarit, is obtrectator, & maledicus iure dicitur. Verum totius obtrectationis nulla capitalior est, quam eorum qui catholicæ doctrinæ eiusque prædicatoribus obtrectant. In simili culpa sunt, qui malarum doctrinarum, & errorum magistros extollunt laudibus. Nec uero ab horum hominum numero, & culpa seiunguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiuntur. Detrahere enim, uel detrahentem audire, scribunt sancti Hieronymus, & Bernardus, utrum damnabilius sit, non facile constat. non enim essent, qui detraherent, si non adessent, qui detrahentes audirent. In eodem genere sunt, qui suis artificijs distrahunt homines, & inter se cõmittunt, magnopereq. serendis discordijs delectantur; ut summas coniunctiones, ac societates fictis sermonibus dirimentes amicissimos uiros ad immortales S.Hieron. & Bern.

inimi-

Leuit. 19 *inimicitias, & ad arma compellant. Hanc pestem sic detestatur Dominus: Non eris criminator, neque susurro in populo. Tales erant multi ex cõsiliarijs Saulis, qui eius uoluntatem a Dauid alienare, & in illum regem incitare conabantur. Peccant denique in hanc partem blandi homines, & assentatores, qui blanditijs, & simulatis laudibus influunt in aures, & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, ut*
Isa. 5 *est apud Prophetam, Malum bonum, & bonum malum. quos ut arceamus, & pellamus a consue-*
Psal. 140 *tudine nostra, monuit nos Dauid illa oratione: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Quamquam enim isti proximo minime maledicunt, tamen ei maxime nocent, qui, uel laudandis eius peccatis, afferunt ipsi causam perseuerandi in uitijs, quamdiu uixerit. Et quidem in hoc genere illa est assentatio deterior, quæ ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. sic Saul, cum Dauidem furori, & ferro Philistæorum obijcere cuperet, ut occideretur, ei blandiebatur illis uer-*
1. Reg. 18 *bis: Ecce filia mea maior Merob: ipsam dabo tibi uxorem: tantummodo esto uir fortis, & præliare*
Matth. 22 *bella Domini. Sic Iudæi insidiosa ratione Christum*
Marc. 12 *dominum sunt affati: Magister, scimus, quia uerax es, & uiam Dei in ueritate doces. Longe autem perniciosor oratio est amicorum, affinium, & cognatorum, qua ad eos interdum utuntur assenta-*

torie,

torie, qui mortifero morbo affecti, iam sint extremo spiritu; dum affirmant nullum esse tum ei a morte periculum; dum lætum, & hilarem esse iubent, eumque a peccatorum confessione, tamquam a tristissima cogitatione, deterrent; dum denique eius animum auertunt ab omni cura, & meditatione extremorum periculorum, in quibus maxime uersatur. Quare fugiendum est omne mendaciorum genus, sed illud in primis, quo graui damno quisquam affici posit. Plenissimum uero impietatis est mendacium, cum quis in religionem, uel de religione mentitur. Sed illis etiam maledictis, & probris grauiter offendit Deus, quæ committuntur libellis, quos famosos uocant, & aliis huius generis contumeliis. Præterea ioco, uel officii causa fallere mendacio, ut si nemo in illo uel damnum, uel lucrum fecerit, tamen omnino indignú est: ita enim nos Apostolus admonet: Deponentes mendacium, loquimini ueritatem. Nam in eo est ad frequens, grauiusque mendacium magna procliuitas; & ex iocosis mendaciis capiunt homines mentiendi consuetudinem; unde ueniunt in opinionem, non esse ueraces. quamobrem, ut fidem faciat eorum oratio, necesse habét iurare perpetuo. Postremo, priore parte huius præcepti simulatio repudiatur: nec modo quæ simulate dicuntur, sed quæ ita fiunt, cum scelere coniuncta sunt. tam enim uerba, quam facta, notæ, ac signa quædam sunt eorum, quæ sunt in animo cuiusque: ob eamque causam Dominus sæpe phari-

Ad Eph. 4

pharisæos arguens, hypocritas appellat. Est hæc de priore præcepti lege, quæ ad uetandum spectat.

De iustitia unicuique inuiolabiliter ministranda.

Nunc explicemus, quid in altera iubeat Dominus. Pertinet autem hæc præcepti uis, & ratio ad id, ut iuste, & ex legibus forensia iudicia exerceantur, neue occupent homines, & usurpent iudicia. Non enim fas esse, alienum seruum iudicare,

Rom. 7 *scribit Apostolus: ne, re, & causa incognita, sententiam ferant. quo in uitio fuit sacerdotum, &*

Act. 7 *scribarum consilium, qui de sancto Stephano iudicarunt. quod item peccatum fuit magistratus Phi-*

Act. 16 *lippensium: de quibus inquit Apostolus: Cæsos nos publice indemnatos, homines Romanos, miserunt in carcerem, & nunc occulte nos eijciunt. Ne condemnent innocentes, aut nocentes absoluant; ne pretio, aut gratia, ne odio, aut amore moueantur. Sic enim Moses seniores admonet, quos populi*

Deuter. 1 *li iudices constituerat: Quod iustum est, iudicate, siue ciuis sit ille, siue peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita paruum audietis, ut magnum: nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. De reis autem, & sontibus, uult eos Deus uerum confiteri, cum ex indicij formula interrogantur. est enim testimonium, ac prædicatio quædam, illa confessio laudis, & gloriæ Dei ex ip-*

Iosu. 7 *sius Iosue sententia, qui Achan ad ueri confessionem adhortatus inquit: Fili mi, da gloriam domino Deo Israel. Sed quoniam hoc præceptum testes potissimum attingit, de his etiam a Parocho diligenter*

ter agendum erit. nam præcepti uis ea est, ut non solum prohibeat falsum testimonium, sed uerum etiam dici imperet. Est enim in humanis rebus maximus usus ueri testimonij, quod sunt innumerabiles res, quas a nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quam testimoniorum ueritas in ijs rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa sancti Augustini sententia: **S. August.** Qui ueritatem occultat, & qui prodit mendacium, uterque reus est; ille, quia prodesse non uult; hic, quia nocere desiderat. Licet uero interdum uerum tacere, sed extra iudicium. nam in iudicio, ubi testis legitime interrogatur a iudice, uera omnino patefacienda sunt. Quo loco cauendum tamen est testibus, ne suæ memoriæ nimium confisi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui sunt patroni causarum, & aduocati, actores deinceps, & petitores. Illi igitur opera, ac patrocinio suo non deerunt necessarijs hominum temporibus, & egentibus benigne subuenient: tum iniustas causas defendendas non suscipient; neque calumnia lites extrahent, nec alent auaritia. Quod ad mercedem attinet laboris, & operæ suæ, illa iure, & æquo metiantur. Petitores uero, & accusatores monendi sunt, ne cuiquam, amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent. Iussum hoc denique dini-

diuinitus descriptum est pijs omnibus, ut in congressibus, & colloquijs uere semper, & ex animo loquantur; nihil dicant, quod alterius existimationi possit officere, ne de illis quidem, a quibus lædi se, & exagitari intelligunt; cum illud propositum habere debeant, sibi cum illis eam necessitudiné, & societatem intercedere, ut membra sint eiusmodi corporis. Vt autem libentius hoc mendacij uitium caueant fideles, proponet eis Parochus summam huius sceleris miseriam, ac turpitudinem. Nam in
Ioan. 9 *sacris litteris, mendacij pater dæmon dicitur. quod enim dæmon in ueritate non stetit, mendax est, & mendacij parens. Adiunget ad eijciendum tantum flagitium ea mala, quæ mendacium consequuntur: & quoniam sunt innumerabilia, fontes, & capita incommodorum, & calamitatum commonstrabit: ac primum, in quantam cadat Dei offensioné, quantumue eius odium incurrat homo uanus, & mendax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco; Sex*
Prouer. 9 *sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius, oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes ueloces ad currendum in malum, perferentem mendacia, testem fallacem: & quæ sequuntur. Quis igitur ei præstet incolumitatem, qui in insigni odio sit apud Deú, quo minus grauissimis afficiatur supplicijs? Deinde*
Iacob. 3 *quid impurius, aut fœdius, ut sanctus inquit Iacobus, quam in eadem lingua, qua benedicimus Deú,*

& Pa-

& Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem, & similitudinem Dei facti sunt, ita ut fons de eodem foramine emanet dulcem, & amaram aquam? Quæ enim lingua prius laudem, & gloriam Deo tribuebat, postea, quantum in ea est, eum ignominiam afficit, ac dedecore, mentiendo. quare fit, ut a cælestis beatitudinis possessione mendaces excludantur. Cum enim in hunc modum quæreret a Deo Dauid; Domine quis habitabit in taber naculo tuo? respondit spiritus sanctus; Qui loquitur ueritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua. Maximum uero etiam illud in mendacio incommodum est, quod fere est insanabilis is animi morbus. Cum enim peccatum, quod, inferendo falso crimine, aut proximi famæ, & existimationi obtrectando, commissum sit, non remittatur, nisi calumniator ei, quem criminatus fuerit, satisfaciat iniuriarum; id autem difficile fiat ab hominibus, primo, ut antea monuimus, pudore, & inani quadam dignitatis opinione deterritis: qui in eo pecca to sit, hunc addictum esse æternis inferorum pœnis, dubitare non possumus. neque enim quisquam speret, se calumniarum, uel obtrectationis ueniam consequi posse, nisi prius ei satisfaciat, de cuius di gnitate, & fama aut publice in iudicio, aut etiam in priuatis, & familiaribus congressibus aliquid detraxerit. Præterea, latissime patet hoc detrimen tum, et in ceteros diffunditur; qua uanitate, & mẽ dacio fides, ac ueritas tolluntur, arctissima uincula,

Psal. 14

societatis humanæ: quibus sublatis, sequitur summa uitæ confusio, ut homines nihil a dæmonibus differre uideantur. Docebit porro, uitandam esse loquacitatem, Parochus: cuius uitatione & reliqua peccata fugiuntur, & est magna cautio mendacij: a quo uitio loquaces sibi haud facile temperare possunt. Postremo ijs illum errorem eripiet Parochus, qui se in uanitate orationis excusant, & mendacium, prudentium exemplo defendunt: quorum esse aiunt, mentiri in tempore. Dicet id, quod
Rom.8 *uerissimum est, prudentiam carnis, mortem esse. Hortabitur auditores, ut in difficultatibus, & angustijs Deo confidant, neque ad artificium mentiendi confugiant. nam illo qui utuntur perfugio, facile declarant, se sua magis niti prudentia, quam in Dei prouidentia spem ponere. Qui causam sui mendacij conferunt in eos, a quibus sunt mendacio decepti, ij docendi sunt, non licere hominibus se ipsos ulcisci, neque malum malo compẽsandum esse,*
Rom.12 *sed potius uincẽdum in bono malum: quod si etiam fas esset, hanc referre gratiam; nemini tamen utile, se suo ulcisci detrimento: esse autem id grauissimum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus. Iis, qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem, & fragilitatem, tradendũ erit hoc officij præceptum, ut diuinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent. Qui consuetudinem opponunt, admonendi sunt, si mentiri assueuerunt, ut dent operam, ut contrariam consuetudinem*

tudinem capiant uere loquendi, præsertim cum, qui usu, & consuetudine peccant, grauius delinquant, quam ceteri. Et quoniam non desunt, qui se tegant excusatione ceterorũ hominum, quos passim mentiri, & peierare contendunt, hac ratione illi ab ea opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos, & corrigendos; cum autem ipsi mentimur, minus auctoritatis in reprehensione, & correctione alterius nostram habere orationem. Alios se ita defendentes, quod uera dicendo, sæpe incommodo sint affecti, sic refellent sacerdotes, esse illam accusationem, non defensionem: cum sit officium Christiani hominis, quamuis potius facere iacturam, quam mentiri. Restát duo genera eorum, qui se in mendacio excusent; alteri, qui dicant, se ioci causa mentiri; alteri, se idem facere utilitatis gratia, quippe qui bene nec emerét, nec uenderent, nisi mendacium adhiberent. utrosque a suo errore Parochi auertere debebunt. Ac superiores quidem illos a uitio abducent, & docendo quantũ eo in genere peccãdi consuetudinem augeat usus mentiendi; & illud inculcando, omnis otiosi uerbi reddendam esse rationem: proximos autem hos acerbius etiam obiurgabunt; quorum in excusatione grauior insit illorum ipsorum accusatio, qui præseferant, se minime illis Dei uerbis fidem, & auctoritatem tribuere; Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius; & hæc omnia adijcientur uobis.

Matth. 12

Matth. 5

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI TVI: NEC DESIDERABIS VXOREM EIVS, NON SERVVM, NON ANCILLAM, NON BOVEM, NON ASINVM, NEC OMNIA, QVAE ILLIVS SVNT.

In his duobus præceptis, quæ postremo loco tradita sunt, illud in primis sciendum est, rationem fere constitui, qua cetera præcepta seruentur. Nam quod his uerbis præscriptum est, eo spectat, ut, si quis studet superiora legis iussa seruare, hoc maxime faciat, ne concupiscat: quoniam qui non concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, sabbathum colet, idest quiete perpetua fruetur, maioresque uenerabitur: neminem denique neque re, neque uerbis, neque ullo alio modo lædet. Nam stirps, ac semen malorum omnium est praua concupiscentia; qua qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum, & scelerum genus. His animaduersis, & Parochus in ijs, quæ sequuntur, tradendis diligentior, & fideles ad audiendum erunt attentiores. Sed quamquam hæc duo præcepta coniunxerimus, propterea quod, cum non dissimile sit eorum argumentum, eandem docendi uiam habent: Parochus tamen & cohortando, & monendo poterit communiter, uel separatim, ut commodius ei uidebitur, ea tractare: sin autem Decalogi interpretandi minus susceperit, demonstrabit, quæ

sit

sit horum duorum præceptorum dissimilitudo, quidue una concupiscentia ab altera differat: quã differentiam libro quæstionum in Exodum D. Augustinus declarat. Nam ex iis altera solum spectat, quid utile sit, quid fructuosum: alteri proposita sunt libidines; & uoluptates: Si quis igitur fundum, aut domum concupiscit, is lucrum potius & quod utile est; consectatur, quam uoluptatem: si uero alienam uxorem appetit, non utilitatis, sed uoluptatis cupiditate ardet. Verum horum præceptorum duplex fuit necessitas, altera, ut sexti, septimique præcepti sententia explicaretur. nam etsi quodam naturæ lumine intellectum est, alienæ uxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, uetito adulterio; nam si concupiscere liceret, fas item esset potiri: tamen plerique ex Iudæis, peccato obcæcati, in eam opinionem adduci non poterant, ut crederent id a Deo prohibitum esse: immo uero, lata, & cognita hac Dei lege, multi, qui se legis esse interpretes profitebantur, in eo errore uersati sunt: id quod animaduertere licet ex illo Domini sermone apud sanctum Matthæum; Audistis, quia dictum est antiquis; Non mœchaberis: ego autem dico uobis: et quæ sequuntur. Altera est horum præceptorum necessitas, quod aliqua distincte, explicateque uetantur, quæ sexto, & septimo explicate non prohibebantur. nam, exempli causa, septimum præceptũ prohibuit, ne quis iniuste concupiscat aliena, aut eripere conetur: hoc autem uetat ne ullo modo quis

August. / Matth. 5

concupiſcat, etſi iure, legeque aſſequi id poſſit, ex cuius adeptione proximo damnum importari uideat. Sed illud in primis, ante quam ad præcepti explicationem ueniamus, fideles docendi erunt, nos hac lege non ad id ſolum inſtitui, ut cupiditates noſtras cohibeamus; ſed etiam Dei erga nos pietatē, quæ immenſa eſt, cognoſcamus. nam cum ſuperioribus legis præceptis nos quibusdam quaſi præſidijs muniſſet, ne quis nos ipſos, aut noſtra uiolaret; hoc adiuncto præcepto, illud maxime prouidere uoluit, ne appetitionibus noſtris nos ipſi læderemus: quod facile futurum fuit, ſi omnia cupere, atque optare liberum nobis, atque integrum eſſet. hac igitur non cōcupiſcendi lege præſcripta, illud a Deo prouiſum eſt, ut cupiditatum aculei, quibus ad perniciosa quæque incitari ſolemus, huius legis ui quodam modo excuſſi, nos minus urgeant; maiuſque propterea temporis ſpatium nos moleſta illa cupiditatum ſollicitudine liberati, ad ea præſtanda pietatis, et religionis officia habeamus, quæ ipſi Deo multa, maximaque debemus. Neque id ſolum hæc lex nos docet, uerum etiam illud oſtendit, legem Dei eiuſmodi eſſe, quæ non externis ſolum munerum functionibus, ſed etiam intimo animi ſenſu ſeruanda ſit: hocque inter diuinas, & humanas leges intereſt; quod hæ rebus tantum externis contentæ ſunt; illæ uero, quoniam animum Deus intuetur, ipſius animi puram, ſinceramque caſtitatem, atque integritatem requirunt. Eſt igitur diuina lex, quaſi

quasi speculum quoddam, in quo naturæ nostræ uitia intuemur. quamobrem dixit Apostolus: Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret; Non concupisces. Cum enim concupiscentia, idest peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuo nobis infixus inhæreat; ex hoc agnoscimus, in peccato nos nasci: quapropter supplices ad eum confugimus, qui solus potest peccati sordes eluere. Habent autem hæc singula præcepta illud cum ceteris commune, ut partim aliquid uetent, partim iubeant. Quod ad prohibendi uimattinet; ne quis forte arbitretur, concupiscentiam illam, quæ uitio caret, aliquo modo uitium esse, ut concupiscere spiritum aduersus carnem, uel expetere iustificationes Dei in omni tempore, id quod Dauid summopere cupiebat; Parochus doceat, quæ concupiscentia illa sit, quam huius legis præscripto fugere oporteat. Quare sciendum est, concupiscentiam esse commotionem quandam, ac uim animi, qua impulsi homines, quas non habent, res iucundas appetunt. & quemadmodum reliqui animi nostri motus non perpetuo mali sunt: ita hæc concupiscendi uis non semper in uitio est ponenda. neque enim propterea malum est, si cibum, aut si potum appetimus; aut cum frigemus, si calescere, aut contra, cum calemus, si frigescere cupimus. Et quidem recta hæc concupiscendi uis, Deo auctore, nobis a natura insita est: sed primorum parentum nostrorum

Ad Gal. 5

Rom. 7.

Psal. 118

peccato factum est, ut illa naturæ fines transiliens, usque adeo deprauata sit, ut ad ea concupiscenda sæpe incitetur, quæ spiritui, ac rationi repugnant. Quin etiam hæc uis, si moderata est, suisque finibus continetur, sæpe etiam non mediocres utilitates præbet. nam illud primum efficit, ut assiduis precibus Deum oremus, supplicesque ab eo petamus, quæ maxime cupimus. oratio enim cupiditatis nostræ interpres est. quod si recta hæc concupiscendi uis abesset, non tam multæ preces essent in Ecclesia Dei. efficit præterea, ut cariora sint nobis Dei munera. quo enim uehementiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo carior illa nobis res est, atque iucundior, cum eam adepti sumus: tum uero delectatio ipsa, quam ex re concupita sentimus, facit, ut maiore pietate gratias Deo agamus. itaque, si concupiscere aliquando licet, fateamur necesse est, non omnem concupiscendi uim prohibitam esse.

Rom.7 *& quamquam D. Paulus concupiscentiam peccatum esse dixit; id in eam tamen sententiā accipiendum est, in quam Moyses locutus est, cuius ille*
Exod.20 *testimonium affert id, quod ipsius Apostoli oratio declarat. nam illam carnis concupiscentiam uocat*
Ad Gal.5 *in epistola ad Galatas: Spiritu, inquit, ambulate, & desideria carnis non perficietis. Naturalis igitur illa cupiditatis uis, & moderata, quæ fines suos non egreditur, non uetatur, multoque minus spiritalis illa rectæ mentis cupiditas, qua ad eorum appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. ad*

hanc ipsam enim sacræ litteræ nos adhortantur: Cõcupiscite sermones meos. &: Transite ad me omnes, qui concupiscitis me. Itaque hoc interdicto non ipsa concupiscendi uis, qua tum ad bonum, tum ad malum uti licet, sed usus prauæ cupiditatis, quæ carnis concupiscentia, & peccati fomes uocatur, ac, si animi assensionem adiunctam habeat, semper in uitijs numeranda est, omnino prohibetur. Ergo ea tantum cõcupiscendi libido uetita est, quam carnis concupiscentiam uocat Apostolus, illi scilicet concupiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus a Deo constitutis continentur. Hæc cupiditas damnata est, uel quia malum appetit, ueluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiusmodi nefaria scelera, de quibus ita Apostolus, Non simus, inquit, concupiscentes malorum, quemadmodum & illi concupierunt; uel quia, etsi res natura sua malæ non sunt, causa tamen aliunde extat, quare illas concupiscere nefas sit. quo in genere sunt ea, quæ ne possideamus, Deus, aut Ecclesia prohibet. non enim ea nobis appetere licet, quæ possidere omnino nefas sit: qualia olim in ueteri lege fuerunt, aurum, & argentum, ex quibus idola conflata erant, quæ, Dominus in Deuteronomio uetuit, ne quis concupisceret. Ob eam præterea causam hæc cupiditas uitiosa prohibetur, quoniã, quæ appetuntur, aliena sunt, ut domus, seruus, ancilla, ager, uxor, bos, asinus, & alia multa; quæ cum aliena sint, ea concupiscere

uetat

Sap. 6.
Eccle. 24
Ad Gal. 5
1. Cor. 10
Deuter. 7

uetat diuina lex. rerumque eiuſmodi cupiditas nefaria eſt, & in peccatis grauiſſimis numeratur, cum illis concupiſcendis animi præbetur aſſenſus. nam tum peccatum natura exiſtit, cum poſt malarum cupiditatum impulſum animus rebus prauis delectatur, atque his uel aſſentitur, uel non repu-
Iacob. 1 gnat: id quod D. Iacobus, cum peccati originem, & progreſſionem oſtendit, illis uerbis docet: Vnuſquiſque tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, et illectus: deinde concupiſcentia cũ conceperit, parit peccatum: peccatũ uero, cũ conſummatũ fuerit, generat mortem. Cum igitur lege ita caueatur; Non concupiſces; hæc uerba ad eum ſenſum referuntur, ut noſtras cupiditates a rebus alienis cohibeamus. alienarum enim rerum cupiditatis ſitis immenſa eſt, atque infinita, neque umquam ſatia-
1. Ioan. 2
Rom. 8 tur, ut ſcriptum eſt, Auarus non implebitur pecunia: de quo ita eſt apud Iſaiam: Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis. Sed ex ſingularũ uocum explicatione facilius intelligetur huius peccati fœditas, & magnitudo. Quare Parochus docebit, domus uocabulo non locum modo, quem incolimus, ſed uniuerſam hereditatem ſignificari, ut ex diuinorum ſcriptorum uſu, conſuetudineque cognoſcitur. In Exodo ſcriptum eſt;
1. Tim. 2 Obſtetricibus a Domino domus eſſe ædificatas. ſententia eo ſpectat, ut illarum facultates ab eo auctas eſſe, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animaduertimus, hac præcepti

lege uetitum nobis esse, ne diuitias auide expetamus, neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati inuideamus, sed statu nostro, qualisqualis ille sit, siue humilis, siue excelsus, contenti simus. Alienæ deinde gloriæ appetitionem uetitam esse, intelligere debemus. nam hoc item ad domum pertinet. Quod uero sequitur, Non bouem, non asinum; id ostendit, non solum, quæ magna sunt; ut domus, nobilitas, & gloria, ea cum aliena sint, concupiscere nobis non licere, sed etiam parua, qualia illa sint, siue animata, siue inanimata. Sequitur deinceps, Neque seruum. quod intelligendú est tam de captiuis, quam de reliquo genere seruorum; quos, ut cetera alterius bona, concupiscere non debemus. liberos uero homines, qui uoluntate seruiunt, uel mercede conducti, uel amore, obseruantiaque impulsi, nullo modo neque uerbis, neque spe, neque pollicitationibus, neque præmijs quis corrumpere, aut sollicitare debet, ut eos deserant, quibus se ipsi sponte addixerunt: immo uero, si ante id tempus quo se in illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, huius præcepti auctoritate admonendi sunt, ut ad eos ipsos omnino reuertantur. Quod autem in præcepto mentio fit proximi, id eo pertinet, ut hominum uitium demonstretur, qui uicinos agros, aut proximas domos, aut alienam rem eiusmodi, quæ secum continens sit, appetere solent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitiæ ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis uitio, traducitur.

Hoc

Hoc uero præceptum ij minime uiolant, qui res, quas proximi uenales habēt, emere de illis cupiūt, aut iusto pretio emunt. ij enim non modo proximū non lædunt, sed ualde adiuuant, cùm ei pecunia maiori commodo, usuique futura sit, quam res illæ, quas ipse uenditat. Hanc de re aliena non concupiscenda legem altera sequitur, quæ prohibet, ne alienam concupiscamus uxorem. quá lege concupiscendi libido non ea quidem tantū prohibita censetur, quá adulter alterius uxorem appetit, sed etiam, qua affectus aliquis alterius uxorem in matrimonium ducere concupiscit. eo enim tempore, cū repudij permittebatur libellus, illud facile euenire poterat; ut quæ ab uno repudiata esset, eam alter uxorem acciperet: at hoc Dominus uetuit: ne aut mariti ad uxores relinquendas sollicitarentur; aut uxores maritis difficiles se, ac morosas ita præberent, ut eam ob causam quædam quasi necessitas uiris imponeretur illas repudiandi. nunc uero grauius est peccatum, cùm mulierem, etiam si à uiro repudiata sit, alteri in matrimonium ducere non liceat, nisi marito mortuo: itaque qui alterius uxorem concupiscet, facile ex una in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius uirum mori, aut adulterium admittere cupiet. atque hoc idem de ijs mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt. neque enim has item concupiscere licet, cum ij, qui hæc pacta rescindere student, uiolent sanctissimum fidei fœdus. & quemadmodum, quæ alteri nupta est,

eam

eam concupiscere omnino nefas est: sic, quæ ad Dei cultum, religionemque est consecrata, nullo pacto licet illam uxorẽ appetere. Si uero quis mulierem, quæ nupta est, cum eam innuptam esse opinetur, uxorem sibi dari concupiscit, neque, si in matrimonium alij collocatam intelligeret, eam nuptam sibi dari cuperet; id quod Pharaoni, & Abimelech contigisse legimus, qui Saram in matrimonio habere concupierunt, cum eam minime nuptam, Abrahæque sororem, non uxorem, arbitrarentur; ille certe, qui eo animo est, eiusmodi præcepti legem uiolare non uidetur. Ge.12.20

Remedia aduersus noxias cõcupiscentias.

Sed ut Parochus remedia patefaciat, quæ ad tollendum hoc cupiditatis uitium accommodata sunt, explicare alteram præcepti rationem debet; quæ in eo consistit, ut, si diuitiæ affluant, cor non apponamus, easque pietatis, & diuinarum rerum studio abijcere parati simus, & in subleuandas pauperum miserias libenter pecuniam erogemus: si desint facultates, egestatem æquo, & hilari animo feramus: & quidem si rebus nostris dandis liberalitate utemur, rerum alienarũ cupiditates restinguemus. De paupertatis autem laudibus, diuitiarumque despicientia, in sacris litteris, & apud sanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item lege præcipitur, ut ardenti studio, summaque cupiditate optemus id potissimum effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus uult, quemadmodũ Domini oratione exponi-

tur

tur. Voluntas autem Dei in eo maxime est, ut nos singulari quodam modo sancti efficiamur, animúq. nostrum sincerum, atque ab omni labe purum, integrumque conseruemus, & exarceamus nos in ijs mentis, ac spiritus officijs, quæ corporis repugnant sensibus; horumque edomitis appetitionibus, ratione, ac spiritu duce, rectum uitæ cursum teneamus; quiue præterea sensus materiam cupiditatibus nostris, libidinique præbent, eorum uim maxime reprimamus. Sed ad hunc cupiditatum ardorē restinguendum, plurimum etiam hoc potest, si, quæ incommoda ex illis accidūt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum uero illud incommodum est, quod, quoniam eiusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat sūma peccati uis, ac potestas.
Rom.6 *quamobrem monuit Apostolus; Non regnet peccatum in uestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentijs eius. Nam quemadmodum, si cupiditatibus resistimus, peccati uires concident: ita, si ijsdem succumbimus, Dominum a regno suo expellimus, & in eius locum peccatum introducimus. Alterum præterea incommodum est, quod ab hac concupiscendi ui, ueluti fonte quodam, omnia pec-*
Iacob.1 *cata manant, ut D. Iacobus docet. D. item Ioannes, Omne, inquit, quod est in mundo, concupiscen-*
1.Ioan.2 *tia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia uitæ. Tertium incommodum in eo est, quoniam rectum animi iudicium his cupiditatibus obscuratur. homines enim his cupiditatum tenebris obcæcati*

obcæcati, honesta, & præclara putant omnia, quæcumq. ipsi concupiscunt. Opprimitur præterea con cupiscendi ui uerbum Dei, quod in animis nostris a magno illo agricola Deo insitum est: sic .n. apud D. Marcum scriptum est: Alij sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui uerbum audiunt, & erumnæ sæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua cõcupiscentiæ introeuntes, suffocant uerbum, & sine fructu efficitur. Iá uero, qui præ ceteris hoc cupiditatis uitio laborant, quosque propterea Parochus ad colendũ hoc præceptum diligentius cohortari debet, illi sunt, qui lusionibus non honestis delectãtur, aut qui ludis immoderate abutuntur: mercatoresq. item, qui rerũ penuriam annonæque caritatem expetunt, atque id ægre ferunt, ut alij præter ipsos sint, qui uendant, aut emãt, quo carius uẽdere, aut uilius emere ipsi possint: qua in re item peccant, qui alios egere cupiunt, ut aut uendendo, aut emendo ipsi lucrentur. Peccant etiam milites, qui bellum expetunt, ut furari ipsis liceat: medici item, qui morbos desiderant: iureconsulti, qui causarum, litiumq. uim, copiamque concupiscunt: tum artifices, qui quæstus auidi, omniũ, quæ ad uictũ, cultũq. pertinent, penuriã exoptant, ut inde plurimũ lucri faciant. In hoc præterea genere grauiter ij peccãt, qui alienæ laudis, gloriæque auidi, atque appetentes sunt, nõ sine aliqua famæ alterius obtrectatione, idque præsertim, si, qui illam appetũt, ignaui, nulliusq. pretij homines sunt: fama enim & gloria, Marc. 6

uirtu-

traditum est, sed etiam necessarij iussi uim habet. quod a Christo domino declaratum est illis uerbis, Oportet semper orare. Hanc orandi necessitatem ipsa, etiam illo dominicæ precationis quasi proœmio, ostendit Ecclesia: Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere. Itaque cum esset necessaria precatio Christianis hominibus, & illud a discipulis rogatus esset Dei filius; Domine doce nos orare; & præscripsit eis orandi formam, & spem attulit impetrationis eorum, quæ postularent; & ipse documentum fuit precationis, qua non solum utebatur assidue, sed etiam in ea pernoctabat: cuius deinde officij ijs, qui se ad Iesu Christi fidem contulissent, apostoli præcepta tradere non destiterunt. nam sancti & Petrus, & Ioannes, de ea diligentißime pios admonent; & eius rationis memor Apostolus pluribus locis Christianos hortatur ad salutarem orādi necessitatem. Præterea, tam multis indigemus bonis, & commodis, ad animum, & corpus tuendum necessarijs, ut ad precationem confugere oporteat, tamquam ad unam omnium optimam; & indigentiæ nostræ interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, cum nihil cuiquam debeat Deus; reliquum profecto est, ut, quæ nobis opus sunt, ab eo precibus expetamus: quas preces tamquam instrumentum necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendum: præsertim cum quædam esse constet, quæ nisi eius adiumento non

Luc. 18
Luc. 11
Luc. 6
1. Pet. 3. 4

liceat impetrare. Habent enim sacræ preces præstantem illam uirtutem, qua maxime dæmones eijciuntur. Est enim quoddam dæmoniorum genus, quod non eijcitur nisi ieiunio, & oratione. Quare magnam sibi adimunt facultatem singularium donorum, qui hanc consuetudinem, exercitationemque non adhibent, pie ac diligenter orandi. petitione enim non solum honesta, sed etiam assidua opus est ad impetrandú, quod concupiscas. Nam, ut inquit S. Hieronymus, scriptum est: Omni petenti datur. ergo si tibi non datur, ob id non datur, quia non petis: petite ergo, & accipietis.

Matth.17

Luc.19

DE VTILITATE ORATIONIS.

Habet autem hæc necessitas iucundissimam utilitatem, quæ fructus ex se edit uberrimos: quorum copiam sument Pastores a sacris scriptoribus, cum opus erit illos impertiri fideli populo: nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, est is, quod orantes Deo honorem habemus; siquidem est quoddam religionis argumentum oratio, quæ in diuinis litteris thymiamati comparatur: Dirigatur enim, inquit Propheta, oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Quare nos hac ratione Deo subiectos esse profitemur; quem bonorum omnium auctorem agnoscimus, & prædicamus, in quem solum spectamus, quod unum incolumitatis, salutisque præsidium, atque

Psal.140

persu-

perfugium habemus. Huius fructus illis etiam uerbis admonemur: Inuoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me. Sequitur fructus amplissimus, et iucundissimus orationis, cum a Deo preces audiuntur: est enim, ex S. Augustini sententia, cæli clauis oratio. Nam ascendit, inquit, precatio, & descendit Dei miseratio: licet alta sit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam. Cuius orandi muneris tanta uis est, tanta utilitas, ut ea re cælestium donorum amplitudinem consequamur. Nam & impetramus nobis, ut ducem, & adiutorem adhibeat spiritum sanctum: & fidei assequimur conseruationem, & incolumitatem, & uitationem pœnarum, & diuinum patrocinium in tentationibus, & ex Diabolo uictoriam. omnino inest in precatione singularis gaudij cumulus. quamobrem sic loquebatur Dominus: Petite, & accipietis, ut gaudium uestrum sit plenum. Nec uero, quin huic petitioni præsto sit, & occurrat Dei benignitas, ullus relictus est dubitandi locus. quod multa comprobant diuinæ scripturæ testimonia: quæ quia sunt in promptu, illa modo apud Isaiã exẽpli causa attingemus: Tũc.n.inquit, inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, ecce adsum. & rursus: Eritq. antequã clamẽt, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus ego audiã. Exempla autem eorum, qui Deũ exorauerunt, quia propemodum sunt et infinita, et posita ante oculos, omittimus, At interdum fit, ut quæ petimus, a Deo

Psal. 49 · S. August. · Ioan. 16 · Isa. 58 · Isa. 65

non impetremus. ita est: sed tum maxime prospicit utilitati nostræ Deus: uel quod alia nobis maiora, & ampliora bona impertitur: uel quod nec necessarium nobis est, nec utile, quod petimus: immo uero fortasse molestum id futurum sit, si dederit, atque pestiferum. Quædam enim, inquit san-
S. August. *ctus Augustinus, negat propitius Deus, quæ concedit iratus. Nonnumquam etiam fit, ut adeo remisse, ac negligenter oremus, ut ne ipsi quidem, quod dicimus, attendamus. Cum autem sit oratio, mentis ascensus ad Deum: si in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque studio, nulla abhibita pietate, temere precationis uerba funduntur; quo modo inanem huius orationis sonitum, Christianam precationem esse dicemus? Quare minime mirum est, si Deus nostræ non obsequitur uoluntati: cum uel ipsi nolle id nos, quod petimus, pene probemus, nostræ negligentia & ignoratione precationis: uel postulemus ea, quæ nobis sunt obfutura. Contra uero scienter, ac diligenter petentibus multo plus tribuitur, quam a Deo postulauerint. quod & Apostolus testatur*
Luc. 15 *in epistola ad Ephesios: & illa prodigi filij similitudine declaratur, qui præclare secum actum esse existimaturus fuit, si in loco mercenarij famuli eum habuisset pater. etsi recte cogitantibus, non solum postulantibus nobis cumulat gratiam suam Deus, non modo munerum copia, sed etiam celeritate tribuendi. quod ostendunt diuinæ litteræ, cú illa utuntur*

tur loquendi formula: Desiderium pauperum exaudiuit Dominus. intimis enim, & tacitis egentium studijs, ne expectata quidē eorū uoce, Deos occurrit. Accedit eo etiam ille fructus, quod orando animi uirtutes & exercemus, & augemus, maxime uero fidem. ut enim rite illi non orant, qui fidem Deo non habent: Quo modo enim, inquit, inuocabunt, in quem non crediderunt? sic fideles, quo studiosius orant, eo maiorem, ac certiorem fidem habent diuinæ curæ, & prouidentiæ, quæ potissimū id requirit a nobis, ut ad se de ijs, quæ nobis opus sunt, referentes, omnia postulemus. Posset uero Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis omnia dilargiri, quo modo & animātibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus uitæ necessarios; sed beneficentissimus parens uult a filijs inuocari: uult nos quotidie rite petendo, petere fidentius: uult, impetratis ijs, quæ postulamus, in dies magis testificari, ac prædicare suam in nos ipsos benignitatem. Amplificatur etiam charitas: nam illum auctorem agnoscentes omnium bonorum, utilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur: &, ut amantes, colloquio & congressu magis ad amorem incenduntur; sic pij homines, quo sæpius Deo facientes preces, & eius implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eo maiori in singulas precationes affecti lætitia, ad eum amandum, & colendum incitantur ardentius. Propte-

Psal. 9

Rom. 10

rea nos hac uti uult exercitatione precationis, ut flagrantes petendi studio quod optamus, tantum ea assiduitate, & cupiditate proficiamus, ut digni simus, in quos illa conferantur beneficia, quæ antea ieiunus, & angustus animus noster capere non poterat. Vult præterea nos id, quod est, intelligere, ac præ nobis ferre, si gratiæ cælestis auxilio deseramur, nostra opera nihil consequi posse, proptereaque toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maxime hæc tamquam orationis arma contra naturæ nostræ hostes acerrimos: ait enim sanctus Hilarius: Aduersus Diabolum, armaque eius, orationum nostrarum sonitu certandum est. Præclarum præterea illum orationis fructum assequimur, quod, cum procliues simus ad malum, & ad libidinis uarios appetitus uitio infirmitatis ingenitæ, patitur, se nostris cogitationibus concipi; ut, dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera, accipiamus innocentiæ uoluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemus. Postremo ex sancti Hieronymi sententia, iræ diuinæ resistit oratio. itaque sic ad Moysen locutus est Deus; Dimitte me: cum quidem pœnas eum ab illo populo petere uolentem, precibus impediret: nihil enim est, quod æque Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferendas, æque retardet, & reuocet a furore, ac preces piorum hominum.

Exod. 32

DE

DE PARTIBVS, ET GRADIBVS ORATIONIS.

Exposita necessitate, & utilitate Christianæ precationis, scire præterea oportet fidelem populum, quot, & quibus partibus ea constet oratio: id enim ad huius officij perfectionem pertinere testatur Apostolus; qui in epistola ad Timotheum 1.Tim.2 *cohortans ad pie, sancteque orandum, orationis partes diligenter enumerat: Obsecro, inquit, pri-* 1.Tim.2 *mum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarū actiones pro omnibus hominibus. Quod uero subtilis quædam est harum differentia partiū, si eius explicationē auditoribus Parochi conducere existimabunt, consulent sanctos scriptores, præcipue S. Hilariū, et Augustinū. Sed quoniam duæ sunt præcipuæ partes orationis, postulatio, & gratiarum actio; a quibus, tamquam a capite, manant reliquæ; minime eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, ut, cultum ei, ac uenerationem adhibentes; uel ab eo aliquid impetremus, uel ipsi de beneficijs, quibus assidue ab eius benignitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Vtramque hanc, maxime necessariam, partem orationis, Deus* Psal.49 *ipse pronunciauit ore Dauidis, illis uerbis; Inuoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me. Quantum autem egeamus diuinæ liberalitatis, ac bonitatis, quis ignorat, modo summam hominum egestatem, & miseriam*

intueatur? Quam uero sit propensa Dei uoluntas in genus humanum, quam effusa in nos benignitas, omnes intelligunt, qui sensu oculorum, & mente præditi sint. Nam quocumque oculos conijcimus, quocumque nos cogitatione conuertimus, nobis admirabilis lux diuinæ beneficentiæ, ac benignitatis oboritur. Quid enim habent homines, quod a Dei largitate profectum non sit? et si omnia sunt eius dona, ac munera bonitatis; quid est, quod non omnes pro uiribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione prosequantur? Sed utriusque officij, & petendi aliquid a Deo, & ei gratias agendi, multi sunt gradus: quorum alius alio est altior, atque perfectior. Vt igitur fidelis populus non solum oret, sed etiam optime fungatur illo munere orationis, proponent ei Pastores summam, perfectamque orandi rationem, & ad eam quam diligētissime poterunt hortabuntur. Sed quinam est optimus orandi modus, & summus precationis gradus? nempe is, quo pij, & iusti homines utuntur; qui freti ueræ fidei stabili fundamento, quibusdam optimæ mentis orationisque gradibus in illum locum perueniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immensam benignitatem, ac sapiētiam contemplari possunt: ubi etiam in spem certissimam ueniunt, se & quidquid petierint in præsentia, & illam inexplicabilium bonorum uim consecuturos esse, quæ pollicitus est Deus largiturum se ijs, qui diuinum auxilium pie, & ex animo implorarint.

His,

His, quasi duabus alis, elata in cælum anima, ardenti studio peruenit ad Deum; quem omni gratiarum & laudum honore prosequitur, quod summis ab eo beneficijs affecta sit; tum uero singulari adhibita pietate, ac ueneratione, quasi filius unicus carissimo parenti, quid sibi sit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum, effundendi uoce, exprimunt diuinæ litteræ. inquit enim Propheta: Effundo in conspectu eius orationem meam, Psal. 141
& tribulationem meam ante ipsum pronúcio. Quæ uox eam uim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet, sed effundat omnia is, qui ad orandum uenit, fidenter confugiens in sinum amantissimi parentis Dei. ad id enim nos doctrina cælestis hortatur illis uerbis: Effundite coram illo corda uestra: &; Psal. 61
Iacta super Dominum curam tuam. Hunc autem Psal. 54
precationis gradú significat sanctus Augustinus, cum inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion; Quod fides credit, spes et charitas orat. Alius est eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea, quæ mortua dicitur, nituntur se se erigere, & ad Deum ascendere, sed, propter intermortuas uires, summamque fidei imbecillitatem, se altius a terra tollere non possunt: uerumtamen sua peccata recognoscentes, & eorum conscientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demisse, ex illo maxime longinquo loco pænitentes, scelerum a Deo ueniam, & pacem implorant: horum oratio suum obtinet locum apud Deum. nam eorú preces audiun-

tur. immo uero huiusmodi homines liberalissime
Matth. 11 *misericors Deus inuitat: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Ex horum hominum numero fuit ille publicanus, qui cum oculos ad cælum tollere non auderet, exijt tamen, inquit, e templo magis iustificatus, quam pharisæus.*
Luc. 18 *Est præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucem acceperunt, uerumtamen, diuina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accendente, uehementer excitantur ad studium, cupiditatemque ueritatis; quam ut doceantur, summis precibus petunt. qui si manent in uoluntate, a Dei clementia eorum studium non repudiatur. Quod exemplo Cornelij Centurionis*
Act. 10 *comprobatum uidemus. nemini enim, id ex animo petenti, clausæ sunt fores diuinæ benignitatis. Postremus est gradus eorum, quos non modo facinorum, ac flagitiorum non pænitentes, sed etiam sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet sæpe a Deo petere peccatorum ueniam, in quibus uolunt perseuerare; qui tali statu ne ab hominibus quidem audere deberent, ut sibi ignoscerent, postulare. horum oratio a Deo non auditur. sic enim*
2. Mach. 9 *de Antiocho scriptum est; Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus. Quare uehementer hortandi sunt, qui in graui illa miseria uersantur, ut, abiecta peccandi uoluntate, uere & ex animo se conuertant ad Deum*

DE IIS, QVAE PETENDA SVNT.

Sed quoniam, singulis petitionibus quid postulandum, quid non, suo loco dicetur; satis hic erit fideles uniuerse illud admonere, ut, quæ iusta, quæue honesta sint, a Deo petant homines; ne, si, contraquam deceat, aliquid postularint, illo responso repellantur; Nescitis, quid petatis. Quidquid autem recte optari potest, petere licet: quod illa Domini uberrima promissa testantur: Quodcumque uolueritis, petetis, & fiet uobis: omnia enim se concessurum pollicetur. quare primum optatú, ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum, qui summum est bonum, summum studium, desideriumq. referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cum Deo nos maxime cõiungant: quæ uero nos inde seiungant, aut causam aliquam afferant disiunctionis, ab omni studio, & cupiditate nostra remouẽda sunt. Hinc licet colligere secundum illud summum, & perfectum bonum, quo modo reliqua, quæ dicuntur bona, & optanda sint, & a parente Deo postulanda. Nam hæc corporis quæ uocant, & externa bona, ut sanitas, robur, pulchritudo, diuitiæ, honores, gloria, quia facultatem, ac materiam sæpe dant peccato, (qua re fit, ut non omnino pie, aut salutariter petantur) erit illa petitio his præscribenda finibus, ut hæc uitæ commoda postulentur necessitatis causa; quæ precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis ea precibus

Matth. 20

Ioan 15

petere, quæ & Iacob, & Salomon postularunt. ille
Gen.28 *enim in hunc modum: Si dederis mihi panem ad uescendum, & uestimentum ad induendum, erit mihi*
Proue.30 *dominus in Deum. Salomon his uerbis: Tribue tantum uictui meo necessaria. Cum uero nobis Dei benignitate suppeditetur ad uictum, & ad cultum, par est, nos illius Apostoli cohortationis recordari:*
1.Cor 7 *Qui emunt tamquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim figura huius mundi. Item: Diuitiæ si af-*
Psal.62 *fluant, nolite cor apponere: quarum fructum, & usum tantummodo nostrum esse, sed ita, ut cum ceteris communicemus, ab ipso doctore Deo didicimus. Si ualemus; si reliquis externis, & corporis bonis abundamus; eo illa nobis tributa esse meminerimus, ut & facilius Deo inseruire possimus, & proximo omnia eius generis commodare. Ingenij autem bona, & ornamenta, cuius generis sunt artes, atque doctrinæ, petere non licet, sed ea tantum condicione, si nobis ad Dei gloriam, & ad salutem profutura sunt. Quod autem omnino, & sine adiunctione, aut condicione optandum, quærendum, postulandum est, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria est, & deinceps omnia, quæ summo illi bono coniungere nos queant, ut fides, timor Dei, amor, de quibus plenius dicemus in explicatione petitionum.*

PRO QVIBVS ORANDVM SIT.

His autem cognitis, quæ petenda sint, docendus

est fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem oratio petitionem, & gratiarum actionem. quare prius de petitione dicamus. Orandum igitur est pro omnibus sine ulla exceptione uel inimicitiarum, uel gentis, uel religionis. nam siue hostis sit, siue alienus, siue infidelis, proximus est: quem quia Dei iussu amare debemus, sequitur, ut preces quoque, quod amoris officium est, pro eo facere oporteat. nam eo pertinet illa Apostoli cohortatio: Obsecro fieri orationes pro omnibus hominibus. 1. Tim. 2 *Qua in oratione primum petenda sunt, quæ salutem animæ complectuntur, deinde quæ corporis. Debemus autem hoc precationis officium primum Pastoribus animarũ tribuere, quod ab Apostolo eius exemplo monemur. scribit enim is ad Colossenses, ut orent pro se, ut sibi Deus aperiat ostiũ sermonis.* Ad Col. 4 *quod item facit ad Thessalonicenses. Est præterea in Actis apostolorum: Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro Petro.* Act. 12 *Cuius etiã officij a D. Basilio in libris de moribus admonemur: pro ijs enim orandum esse, inquit, qui præsunt uerbo ueritatis. Secundo loco pro principibus nos precari oportet, ex eiusdem Apostoli sententia. quanto enim publico bono principibus pijs, et iustis utamur, nemo ignorat. itaque rogandus est Deus, ut tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus præsint. Extant exempla sanctorum hominũ, quibus monemur, ut pro bonis etiam, pijsque deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorum;*

quod

quod diuinitus factum est, ne superbia efferátur, dú
Matth. 5 intelligunt se inferiorum suffragijs indigere. Iussit præterea Dominus precari pro persequétibus, et calumniantibus nos. Illud etiá S. August. testimonio celebratum est, hanc esse acceptam consuetudiné ab apostolis pro ijs, qui ab Ecclesia sunt alieni, preces, et uota faciédi, ut infidelibus donetur fides: ut idolorum cultores ab impietatis errore liberétur: ut Iudæi, discussa animorum caligine, lucem ueritatis accipiant: ut hæretici redeútes ad sanitaté, catholicæ doctrinæ præceptis erudiátur: ut schismatici, a qua desciuerunt sanctissimæ parentis Ecclesiæ cōmunione, cum ea iterú ueræ charitatis modo iuncti copulétur. Quantá auté uim habeant preces pro huiusmodi hominibus factæ ex animo, constat tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie, ereptos a potestate tenebrarum, tránfert Deus in regnum filij charitatis suæ; & ex uasis iræ, facit uasa misericordiæ: in quo plurimum ualere piorum obsecrationem, nemo, qui recte sentiat, dubitare potest. Preces autem, quæ pro mortuis fiunt, ut ab igne Purgatorij liberentur, ex apostolorum doctrina fluxerunt. qua de re satis dictum est, cum de sacrificio Missæ loqueremur. In ijs autem, qui peccare dicuntur ad mortem, uix quidquam precibus, uotisq. proficitur. Veruntamé est Christianæ charitatis, et precari pro illis, & lacrymis cōtédere, an eis possint reddere pacatú Deum. Execrationes uero sanctorú hominú, quibus in impios utútur
ex

ex patrũ sententia, cõstat esse uel prædictiones eorũ, quæ illis euẽtura sunt, uel adhibitas cõtra peccatũ, ut, saluis hominibus, peccati uis intereat. In altera parte precationis, maximas Deo gratias agimus pro diuinis eius, immortalibusq. beneficijs, quibus et semper affecit, et quotidie afficit humanũ genus. Maxime autẽ fungimur hoc munere gratiarum actionis sanctorũ omniũ causa, quo in officio singulares Deo laudes tribuimus, et eorũ uictoriæ, & triũphi, quẽ de omnibus et intimis, et externis hostibus eius benignitate deportarũt. Huc pertinẽt prima illa pars Angelicæ salutationis, cũt ea ad precãdum utimur: Aue Maria, gratia plena: Dominus tecũ: benedicta tu in mulieribus. Nã Deum summis & habendis laudibus, & gratijs agendis celebramus, quod sanctissimã uirginẽ omni cælestium donorum munere cumulauit; ipsiq. uirgini singularem illam gratulamur felicitatẽ. Iure autẽ sancta Dei Ecclesia huic gratiarum actioni preces etiam & imploratione sanctissimæ Dei matris adiunxit, qua pie atq. suppliciter ad eã cõfugeremus, ut nobis peccatoribus sua intercessione conciliaret Deum, bonaq. tum ad hanc, tum ad æternã uitã necessaria impetraret. Ergo nos exules, filij Euæ, qui hãc lacrymarũ uallẽ incolimus, assidue misericordiæ matrẽ, ac fidelis populi aduocatã inuocare debemus, ut oret pro nobis peccatoribus, ab eaq. hac prece opẽ & auxiliũ implorare, cuius et præstãtissima merita apud Deũ esse, & summam uoluntatem iuuandi humanum genus, nemo, nisi impie & nefarie, dubitare potest.

QVIS ORANDVS SIT.

Deum autem orandum esse, & eius nomen inuocandum, ipsa loquitur naturæ uis, insita in homi
Psal.49 *num mentibus, non solum tradunt diuinæ litteræ, in quibus licet audire imperantem Deum, Inuoca me in die tribulationis: sed Dei nomine tres personas intelligi oportet. Secundo loco confugimus ad auxilia sanctorum, qui in cælo sunt: quibus etiam preces esse faciendas, ita certum est in Ecclesia Dei, ut piis nulla de eo dubitatio possit accidere. quæ res quia separatim suo loco est explicata; eo & Parochos, & ceteros reijciemus. sed ut tollatur omnis error imperitorum, operæpretium erit docere fidelem populum, quid intersit inter hanc inuocandi rationem. non enim eodem modo Deum, & sanctos imploramus. nam precamur Deum, ut ipse uel bona det, uel liberet a malis: a sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deum, petimus, ut nostri patrocinium suscipiant, ut nobis a Deo impetrent ea, quorum indigemus. hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes. ad Deum enim proprie dicimus, Miserere nobis, Audi nos: ad sanctum, Ora pro nobis. Quamquam licet etiam alia quadam ratione petere a sanctis ipsis, ut nostri misereantur: sunt enim maxime misericordes. itaque precari possumus eos, ut, condicionis nostræ miseria permoti, sua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iuuent. Quo loco illud maxime cauendum est omnibus, ne, quod Dei pro-*

prium

prium est, cuiquam præterea tribuant: immo uero, cum ad imaginem sancti alicuius quis Dominicam orationem pronunciat, ita tum sentiat, se ab illo petere, ut secum oret, sibique postulet ea, quæ Dominicæ orationis formula continentur, & sui denique sit interpres, & deprecator ad Deum. nam eos hoc fungi officio docuit sanctus Ioannes apostolus in Apocalypsi. Apoc. 8

DE PRAEPARATIONE ADHIBENDA.

Est in diuinis litteris: Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum. Tentat enim Deum is, qui cum bene orat, male agit; & cum loquatur cum Deo, a precibus animus eius aberrat. Quare cum tanti intersit, quo quisque animo Deo preces faciat, tradent Parochi uias precationum pijs auditoribus. Primus igitur gradus ad orationem erit, uere humilis, ac demissus animus, scelerum quoque recognitio; quibus sceleribus intelligat, qui ad Deum accedit, se non modo dignum non esse, qui quidquam impetret a Deo, sed qui ne in eius quidem conspectum ueniat oraturus. Huius præparationis sæpissime mentionem faciunt diuinæ litteræ: quæ & illud loquuntur: Respexit in orationem humilium, & non spreuit preces eorum. Item: Oratio humiliantis se, nubes penetrabit. Sed occurrent Pastoribus eruditis loci innumerabiles, qui in eam sententiam conueniant: quamobrem plurium non necessaria com- Eccle. 18 Psal. 101 Psal. 35

memoratione superſedemus . tantum uero, quæ alias attigimus, ne in hac quidem parte, quia ſunt appoſita ad hanc rationem, duo illa exempla præ-
Luc.18 *termittemus . Publicanus eſt ille notiſſimus, qui longe conſiſtens, oculos humo tollere non au-*
Luc.7 *debat. Eſt etiam mulier illa peccatrix, quæ dolore commota, lacrymis pedes Chriſti domini perfudit. uterque, quantum afferat orationi pondus humilitas Chriſtiana, declarauit. Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, uel ſaltem aliquis doloris ſenſus ob eam cauſam, quod dolere non poſſimus : quorum utrumque, uel certe alterum, niſi à pœnitente adhibeatur, uenia impetrari non poteſt. Sed quia ſunt quædam ſcelera, quæ maxime obſtant, quo minus in precatione Deus poſtulationi noſtræ concedat, ut cædes, et illata uis; manus abſtinendæ ſunt ab hac*
Iſa.1 *crudelitate, & uiolentia. de quo facinore ſic Iſaiæ ore loquitur Deus: Cũ extenderitis manus ueſtras, auertam oculos meos a uobis : & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam : manus enim ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Fugienda eſt ira, ac diſſidium; quæ magnopere etiam impediunt, ne preces*
1.Tim.2 *audiantur. de quibus eſt illud Apoſtoli; Volo uiros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira, & diſceptatione. Videndum eſt prӕterea, ne nos*
Marc.11 *implacabiles cuiquam præbeamus in iniuria : nam ſic affecti, Deum precibus adducere non poteri-*
Matth.6 *mus, ut nobis ignoſcat. Cum enim ſtabitis, in-*
quit

quit ipse, ad orandum, dimittite, si quid habetis; & si non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Cauendum quoque est, ne duri simus, & inhumani egentibus. nam in eiusmodi homines illud dictum est: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Quid dicemus de superbia? quæ quantopere Deum offendat, testis est illa uox; Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiã. Quid de contemptione diuinorum oraculorum? in quam extat illud Salomonis: Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quo tamen loco non excluditur deprecatio factæ iniuriæ, non cædis, non iracundiæ, non illiberalitatis in pauperes, non superbiæ, non despicientiæ diuinæ orationis, non denique reliquorum scelerum, si ignoscendi uenia petatur. Est uero ad hanc quoque præparationem animi, fides necessaria; quæ cui desit, is nec infinitæ summi Patris potentiæ, nec eius misericordiæ, unde orantis fiducia oritur, cognitionem habebit: quemadmodum docuit ipse Christus dominus; Omnia, inquit, quæcumque petieritis in oratione, credentes accipietis. De huiusmodi fide scribit sanctus Augustinus de uerbis Domini: Si fides deficit, oratio perijt. Caput igitur est ad rite orandum, quod iam dictum est, ut fide firmi, ac fixi simus. quod Apostolus ex contrario ostendit: Quo modo inuocabunt, in quem non

Proue. 21

Iacobi 4

1. Pet. 5

Proue. 28

Matth. 21

Rom. 10

crediderunt? Itaque credamus oportet, ut & orare possimus, & ne nos fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus. Fides enim est, quæ preces fundit: preces faciunt, ut, omni dubitatione sublata, stabilis, ac firma sit fides. In hanc sententiam sanctus hortabatur Ignatius eos, qui ad Deum adirent oraturi: Noli dubio esse animo in oratione: Beatus est, qui non dubitauerit. Quare ad impetrandum quod uelimus a Deo, maximum põdus affert fides, & certa spes impetrãdi. quod monet sanctus Iaco-

Iacob. 1 *bus; Postulet in fide, nihil hæsitans. Multa sunt, quibus nos confidere oportet in hoc officio precationis. Est ipsa Dei in nos perspecta uoluntas, ac benignitas, cum iubet nos se patrem appellare, ut eius nos esse filios intelligamus. Est prope infinitus numerus eorum, qui Deum exorauerunt. Est summus ille deprecator, qui nobis semper præsto est, Christus dominus; de quo sic est apud sanctum Ioan*

1. Ioan. 2 *nẽ; Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Item Paulus aposto-*

Rom. 8 *lus: Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Item ad Timotheum: Vnus*

1. Tim. 2 *enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus. Tum ad Hebræos: Vnde de-*

Heb. 2 *buit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum. Quare etsi nos indigni sumus, qui impetremus, tamen*

optimi

optimi dignitate interpretis, ac deprecatoris Iesu Christi sperare, & magnopere confidere debemus, nobis omnia, quæ per illum rite petierimus, concessurum Deum. Denique nostræ auctor est precationis spiritus sanctus: quo duce preces nostras audiri necesse est. Accepimus enim spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. Rom.8 *qui quidem spiritus infirmitatem, qui inscitiam nostram adiuuat in hoc orandi munere: immo uero, inquit, ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quod si qui titubant interdū, nec se satis esse firmos in fide sentiunt; utantur illa uoce apostolorum; Domine adauge nobis fidem: & cæci illius, Adiuua incredulitatem meam. Sed tum maxime & fide, & spe uigentes, omnia a Deo optata consequemur, cum ad ipsius Dei legem, ac uoluntatem, omnem mentem, actionem, & orationem nostram conformabimus: Si manseritis, enim inquit, in me, & uerba mea in uobis manserint; quodcumque uolueritis, petetis, & fiet uobis. Quamquā ad hanc impetrandi a Deo omnia facultatem, in primis necessaria est, ut antea diximus, obliuio iniuriarum, & beneuolentia, ac benefica uoluntas in proximos.*

Rom.8 Luc.17 Marc.9 Ioan.15.

QVAE RATIO IN ORANDO REQVIRITVR.

Maxime autem refert, quo modo sacris precibus utamur: nam etsi precatio bonum est salutare, tamen, nisi recte adhibeatur, minime prodest: quod

enim petimus, sæpe non assequimur, ut sanctus in-
Iacob.4 *quit Iacobus, ob eam causam, quia male petimus.*
Ergo docebunt Parochi fidelem populum, quæ sit
optima ratio bene petendi, & priuatim, ac publi-
ce orandi. quæ præcepta Christianæ orationis tra-
Ioan.4 *dita sunt ex Christi domini disciplina. Est igitur orã-*
dum in spiritu, & ueritate. nam cælestis pater ta-
les quærit, qui adorent eum in spiritu, & uerita-
te. orat autem eo modo, qui intimum, ac flagrans
animi studium adhibet. a qua spirituali precandi ra-
tione uocalem non excludimus: uerumtamen prin-
cipatum iure tribuendum ducimus illi, quæ a ue-
hementi animo proficiscitur, obsecrationi: quam
Deus, cui patent occultæ hominum cogitationes,
1.Reg.1 *audit, etiam si non ore proferatur. Audiuit An-*
næ, eius, quæ fuit mater Samuelis, intimas pre-
ces; de qua illud legimus, flentem orasse, & tan-
Psal.26 *tum labia mouentem. Orauit hoc modo Dauid:*
ait enim: Tibi dixit cor meum, exquisiuit te fa-
cies mea. Huiusmodi exempla in diuinis libris pas-
sim legentibus occurrunt. Habet autem uocalis
oratio propriam utilitatem, & necessitatem: nam
incendit animi studium, & religionem orantis in-
S.August. *flammat. quod ad Probam scripsit sanctus Augu-*
stinus hoc modo: Nonnumquam uerbis et aliis si-
gnis ad augendum desiderium sanctum, nos ipsi
acrius excitamus. Cogimur interdum uehementi
animi cupiditate, & pietate, uerbis efferre sen-
tentiam. nam exultante animo lætitia, par etiam
est,

est, linguam exultare. & uero decet nos cumulatum illud sacrificium facere & animæ, & corporis. quem Apostolorum orandi morem fuisse, et ex eorum Actis, & ex Apostolo multis locis cognoscimus. Sed quoniá duplex precandi ratio est, priuata, & publica: priuatæ orationis pronunciatione utimur, ut intimum studium, & pietatem adiuuet; in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religioné instituta est, certis, statisque temporibus linguæ officio supersederi nullo modo potest. Hanc uero spiritu orandi consuetudinem, propriam Christianorum hominum, infideles minime colunt: de quibus ita licet Christum dominum loquentem audire: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt: putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur. nolite ergo assimilari eis: scit enim pater uester, quod opus sit uobis, ante quam petatis eú. Cum autem prohibeat loquacitatem; longas tamen preces, quæ a uehementi, ac diuturno animi studio proficiscantur, tantum abest, ut reijciat; ut etiam suo exemplo nos ad eam rationem cohortetur, qui non modo noctes in precatione consumpsit, sed ter eundem sermonem repetijt. Tantum igitur statuendum est, inani uerborum sono minime exorari Deum. Nec uero ex animo orant hypocritæ: a quorum nos cõsuetudine deterret Christus dominus in hanc sententiam: Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes, orare, ut uideantur

Matth. 6

Luc. 6

Matt. 26

Matth. 6

ab hominibus. amen dico uobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & , clauso oſtio , ora patrem tuum in abſcondito ; & pater tuus, qui uidet in abſcondito, reddet tibi. Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri poteſt; quod nõ ſatis eſt ingredi, ſed præterea occludi oportet, nequid irrumpat, uel influat in animas extrinſecus, quo precationis integritas uiolari poſſit. tum enim cæleſtis pater, qui omnium mentes, & occultas cogitationes maxime perſpicit, orantis poſtulationi concedit. Requirit præterea oratio aſſiduitatem: quæ quantam uim habeat, iudicis illius exemplo, Dei fi

Luc. 18 *lius oſtendit: qui cum nec timeret Deum, nec hominem reuereretur, uictus aſſiduitate, ac diligentia uiduæ, eius poſtulationi conceſſit. Itaque aſſidue Deo preces faciendæ ſunt; nec imitandi illi, qui ſemel, aut iterum orantes; niſi, quod petunt, impetrarint, in oratione defatigantur: nulla enim huius officij laſſitudo eſſe debet: quod nos Chriſti domini, & Apoſtoli docet auctoritas. quod ſi interdum uoluntas in eo defecerit, precibus a Deo petamus perſeuerandi uim. Vult etiam Dei filius orationem noſtram ad patrem ſuo nomine peruenire: quæ eius merito, et gratia deprecatoris id põdus aſſequitur, ut a cæleſti patre audiatur. eſt enim eius illa uox*

Ioan. 16 *apud S. Ioannem; Amen amẽ dico uobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis: uſque modo non petiſtis quidquam in nomine meo? petite,*

& ac-

et accipietis; ut gaudium uestrum sit plenum. & iterum: Quodcumque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. Imitemur ardens sanctorum hominum studium, quod illi in orando adhibebát. Gratiarum autem actionem cum precatione iúgamus, apostolorum exemplo; qui hác consuetudinem perpetuo seruauerunt: quemadmodum apud Apostolum licet uidere. Ieiunium uero, & eleemosynam ad orationem adhibeamus. Ieiunium quidem certe maxime est cum oratione sociatum. nam qui cibo, & potu sunt onusti, horum mens oppressa est sic, ut neque Deum intueri, neque, quid sibi uelit oratio, cogitare possint. Sequitur Eleemosyna; quæ magnam & ipsa cum oratione societatem habet. quis enim, cui facultas sit benigne faciendi ei, qui aliena misericordia uiuat, nec opituletur proximo, & fratri suo, se charitate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers sit charitatis, Dei auxilium implorabit? nisi tum peccati ueniam precatur, simul & a Deo suppliciter postulat charitatem. Quare diuinitus factum est, ut saluti hominum triplici hoc remedio subueniretur. cum enim peccádo uel offendamus Deum, uel proximos uiolemus, uel nos ipsos lædamus; sacris precibus placatum reddimus Deum; eleemosyna redimimus hominum offensiones; ieiunio proprias uitæ sordes eluimus. & quá quam singula prosint ad omnium scelerum genera, tamen proprie singulis ijs peccatis, quæ diximus, apposi- Ioan. 14

apposita, & accommodata sunt.

PATER NOSTER QVI ES IN CAELIS.

CVM *hæc formula Christianæ precationis, a Iesu Christo tradita, eam habeat uiam, ut, antequam ad preces, postulationesq. ueniamus, certis uerbis loco procemij nobis utendum sit, quibus pie ad Deum accedentes, fidentius etiam id facere possimus; Parochi officium est, illa distincte, dilucideque declarare, ut alacrior pius populus ad preces adeat, seque cum patre Deo acturum intelligat. Procemium autem, si spectes uerba, breuissimum est; si res æstimes, grauissimum, mysteriorumque plenissimum. Ac prima quidem uox, qua Dei iussu, & institutione utimur in hac prædicatione, est* PATER. *nam etsi Saluator noster diuinam hanc orationem prætexere potuit aliquo uerbo, quod plus maiestatis haberet, exempli causa, Creatoris, aut Domini; tamen hæc omisit, quæ timorem simul nobis afferre possent; illud autem adhibuit, quod orantibus, & aliquid a Deo petentibus, amorem, fiduciamque conciliat. quid enim iucundius est patris nomine? quod indulgentiam sonat, & charitatem. Quibus autem rationibus patris nomen Deo conueniat, suppeditabit facultas docendi fidelem populum, ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. uam cum Deus*

Deus hominem creauerit ad imaginem suam, nec illam ceteris animantibus impertiuerit; ex hoc singulari munere, quo hominem ornauit, iure omnium hominum, nec fidelium modo, sed etiam infidelium, Pater in diuinis scripturis appellatur. A gubernatione uero sumi poterit argumentum, quod, prospiciendo, & consulendo utilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & prouidentiæ modo nobis præstat patriam charitatem. Sed ut in huius explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam melius agnoscat, de custodia angelorum, in quorum tutela sunt homines, aliquid dicendum uidetur. Est enim Dei prouidentia datum hoc negotium angelis, ut custodiant humanum genus, singulisque hominibus præsto sint, ne grauius aliquod detrimentum accipiant. nam ut parentes, si infesta, & periculosa uia filijs iter faciendum sit, custodes adhibent, & periculorum adiutores: sic cælestis parens in hoc itinere, quo ad cælestem patriam contendimus, singulis nobis præposuit angelos, quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab hostibus laqueos uitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus, ijsque ducibus rectum iter teneremus; ne obiectus aliquis error a fallaci aduersario, nos de uia posset deducere, quæ ducit in cælum. Quam uero habeat utilitatem hæc de hominibus Dei cura, ac prouidentia singularis, cuius munus, & administratio mandata est angelis, quorum

inter

inter Deum, & homines media est, & interiecta natura; patet exemplis, quorum copiam suppeditant diuinæ litteræ, quæ testantur, sæpe Dei benignitate factum esse, ut, inspectantibus hominibus angeli mirabiles res efficerent; quibus moneremur, innumerabilia eius generis, quæ sub oculos nō caderēt,
Tob.5.6 *a custodibus nostræ salutis angelis effici utiliter,*
Tob.12 *ac salutariter. Raphael angelus, Tobiæ comes, & dux itineris diuinitus adiunctus, illum duxit, & reduxit incolumem: cui & adiumento fuit, ne ab immani pisce deuoraretur; &, quanta esset in eius piscis iecore, fele, & corde uis, demonstrauit.*
Tob.6 *Ille dæmonium expulit; eiusque impedita, & colligata potestate, ne Tobiæ noceret, effecit. Ille uerū, & legitimum matrimonij ius, & usum adolescen-*
Tob.12 *tem edocuit. Ille Tobiæ patri, oculis capto, lumina restituit. Angelus item ille, Principis apostolorum liberator, uberē præbebit Pastoribus materiā ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curæ, custodiæque angelorum, cum demonstrabunt angelum carceris tenebras illustrantem, & Petrum tacto eius latere e somno excitantem, sol-*
Act.12 *uentem cathenas, dirumpentem uincula, monentem ut surgeret, seque sumptis caligis, & reliquo uestitu sequeretur; cum docebunt ab eodem angelo Petrum per custodias libere eductum e carcere, & aperta denique ianua in tuto collocatum. Huius generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta est sanctarum litterarum historia, quibus intelli-*

intelligimus quanta ſit uis beneficiorum, quæ confert in homines Deus, angelis interpretibus, & internuncijs, nec ſolum certa aliqua, & priuata de re miſſis, ſed a primo ortu, noſtræ curæ præpoſitis, & in ſingulorum hominum ſalutis præſidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa utilitas conſequetur, ut audientium mentes erigantur, & ad agnoſcendam, ac uenerandam Dei paternam de ſe curam, ac prouidentiam excitentur. Commẽdabit autem hoc loco Parochus, in primisque prædicabit diuitias benignitatis Dei erga genus humanum; quem cum a primo parente noſtri generis, & peccati, uſque ad hanc diem offenderimus flagitijs, ac ſceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos charitatem, neque præcipuam illam de nobis curam deponit. Quem ſi quis exiſtimat hominum obliuiſci, amens eſt, & in Deum iacit indigniſſimam contumeliam. Iraſcitur Iſraeli Deus propter eius gentis blaſphemiam, quæ ſe arbitrabatur cæleſti ope deſertam eſſe. Eſt enim in Exodo: Tentauerunt Dominum, dicentes; Eſt ne Deus in uobis, an non? Et apud Ezechielem, ſuccenſet eidem populo Deus, quod dixerat; Non uidet Dominus nos; dereliquit Dominus terram. Ergo fideles his auctoritatibus a nefaria illa opinione deterrendi ſunt, fieri poſſe, ut Deum capiat hominum obliuio. In quam ſententiam audire licet conquerentem de Deo apud Iſaiam Iſraeliticum populum; contraque, Deum ſtultam eius querimoniá benigna ſimilitudne refellen-

Exod. 17

Ezech. 8

Isa.49 *fellentem. Est enim ibi: Dixit Sion: Dereliquit me Dominus; & Dominus oblitus est mei. cui Deus: Numquid obliuisci potest mulier infantem suũ, ut non misereatur filio uteri sui? et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te. Quibus locis quamquam id liquido confirmatur; tamen, ut penitus fideli populo persuadeatur, nullum posse tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriæ charitatis officia; Parochi rem clarissimo primorum hominum exemplo comprobabunt: quos, post neglectum, uiolatumque Dei iussum, cum acerbius accusatos, & horribili illa*

Gen.3 *sententia condemnatos audis; Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ; spinas, & tribulos germinabit tibi; & comedes herbas terræ: cum uides e paradiso expulsos; &, ut omnis reditus spes adimeretur, cum*

Gen.3 *in aditu paradisi collocatum legis Cherubin flammeum tenentem, & uersatilem gladium: cum ab ulciscente suam iniuriam Deo illos intimis, & externis molestijs conflictatos intelligis: an non actũ de homine putes? an non credas non modo diuino il lum auxilio nudatum, sed etiam cuiuis iniuriæ propositum? Verumtamen in tantis diuinæ iræ & ultionis indicijs oborta est lux quædã Dei in eos cha-*

Gen.3 *ritatis. Fecit enim, inquit, dominus Deus Adæ, & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: quod maximum fuit argumentum, hominibus nullo*

nullo umquam tempore defuturum Deum. Huius etiam sententiae uim, non exhauriri Dei amorem ulla hominum iniuria, Dauid expressit illis uerbis; Nunquid continebit Deus in ira sua misericordias suas? Hanc Habacuc Deum affatus exposuit, dum inquit; Cum iratus fueris, misericordiae recordaberis. Hanc sic Michaeas aperuit; Quis Deus similis tui? qui aufers iniquitatem, & transfers peccatum reliquiarum hereditatis tuae: non immittet ultra furorem suum, quoniam uolens misericordiam est. Omnino res ita se habet: cum maxime perditos nos, & Dei praesidio spoliatos arbitramur, tum maxime, pro immensa sua bonitate, nos quaerit, & curat Deus; sustinet enim in ira gladium iustitiae, nec cessat effundere inexhaustos misericordiae thesauros. Magnam igitur uim habent ad declarandam praecipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere, creatio, & gubernatio. sed tamen illud opus redimendi hominem sic eminet inter duo superiora, ut beneficentissimus Deus, parensque noster summam in nos benignitatem tertio hoc beneficio cumulatam illustrarit. Quare tradet spiritualibus filijs Parochus, et assidue eorum auribus inculcabit hanc praestantissimam Dei erga nos charitatem, ut intelligant se, quia redempti sint, admirabilem in modum Dei filios euasisse. Dedit enim, inquit Ioannes, eis potestatem filios Dei fieri, & ex Deo nati sunt. Quam ob causam baptismus, quod primum redemptionis

Psal. 76 | Habacu. 3 | Mich. 7 | Ioan. 1

pignus & monumentum habemus, sacramentum regenerationis dicitur: inde enim nascimur Dei filij: nam inquit ipse Dominus: Quod natum est ex Ioan. 3
spiritu, spiritus est: & oportet uos nasci denuo. 1.Pet.1
Item Petrus apostolus, Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per uerbum Dei uiui. Huius pondere redemptionis, & spiritum sanctum accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Quo munere Dei filij adoptamur, quemadmodum
Rom.8 *ad Romanos scripsit Apostolus: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater. Cuius uim adoptionis explanat*
1.Epist.3 *sanctus Ioannes ad hunc modum; Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus. His expositis, admonendus est fidelis populus, quid ipse uicissim debeat amantissimo patri Deo, ut intelligat; quem amorē, ac pietatem, quam obedientiam, ac uenerationem creatori, gubernatori, ac redemptori præstare, qua spe, ac fiducia illum inuocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententiæ peruersitatem eorum, si qui tantummodo secundas res, & prosperum uitæ cursum argumento esse existimant, Deum conseruare nobis amorem suum, rebus autem aduersis, & calamitatibus cum a Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos*
Iob 19 *animi, & prorsus abalienatæ a nobis diuinæ uoluntatis; demonstrandum erit, cum tangit nos manus*

nus Domini, minime id hostiliter facere Dominum, uerum percutiendo sanare, & plagam a Deo uenientem esse medicinā. Castigat enim peccantes, ut ea disciplina meliores faciat, et præsenti animaduersione redimat ab exitio sempiterno. Nam uisitat quidem in uirga iniquitates nostras, & in uerberibus peccata nostra, misericordiam autem suam nō aufert a nobis. Quare monendi sunt fideles, ut in eiusmodi castigatione patriam Dei charitatē agnoscant, & illud apud patientissimum Iob in memoriam, & in ore habeant: Ipse uulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt: ut illud usurpēt, quod sub persona Israelitici populi scripsit Hieremias; Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus; conuerte me; et conuertar: quia tu dominus Deus meus. Vt Tobiæ exemplum sibi proponant, qui cum in illa plaga cæcitatis paternam Dei manum cædentem sensisset, clamauit: Benedico te domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu saluasti me. In quo maxime cauendum est fidelibus, ne, etiam si quouis incommodo affecti, quauis calamitate afflicti sint, Deum id ignorare existiment: ait enim ipse: Capillus de capite uestro non peribit, immo uero se ipsi illo diuini oraculi solatio consolentur, quod in Apocalypsi dictum est; Ego, quos amo, arguo, & castigo. Conquiescant in Apostoli cohortatione ad Hebræos; Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris: quem enim

Psal. 88 · Iob 5 · Hier. 31 · Tob. 11 · Luc. 21 · Apocal. 3 · Hebr. 12

diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit: quod si extra disciplinam estis, adulterini estis, & non filij. patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos; non multo magis obtemperabimus patri spirituum, & uiuemus?

NOSTER. *Cum patrem inuocamus singuli, & nostrum appellamus, docemur, ex dono, ac iure diuinæ adoptionis consequi necessario, ut fratres sint fideles omnes, & inter se fraterne amare debeant:* Matth. 23 *Omnes, enim inquit, uos fratres estis: unus est enim pater uester, qui in cælis est. Quare etiã in epistolis, fideles omnes, apostoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, ut eadem adoptione Dei non solum inter se fideles uniuersi fraterna necessitudine coniungantur, sed, quia homo est unigenitus Dei filius, fratres etiã eius & nominentur, & sint. nam in epistola ad Hebræos, cum de filio Dei loqueretur, scripsit* ad Heb. 2 *Apostolus; Non confunditur fratres eos uocare, dicens: Nunciabo nomen tuum fratribus meis. quod tanto ante Dauid de Christo domino prædixerat.* Psal. 21 *Ipse uero etiam Christus sic apud Euangelistam loquitur ad mulieres: Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam: ibi me uidebunt.* Matth. 28 *Quod tum ab eo dictum esse constat, cum iam excitatus a mortuis immortalitatẽ esset consecutus; ne quis existimet fraternam hanc cognationem, eius resurrectione, & in cælum ascensu dissolutam esse.*

Tan-

Tantum enim abest, ut hanc coniunctionem, & charitatem Christi resurrectio diremerit, ut ex illa maiestatis, & gloriæ sede, tum cum de omnibus omnis memoriæ hominibus iudicabit, fidelium minimos ab eo, fratrum nomine, appellandos acceperimus. Qui autem fieri potest, ut Christi fratres non simus, cuius coheredes dicimur? Est enim primogenitus ipse, constitutus heres uniuersorum: nos uero secundo loco geniti, coheredes eius, pro modo cælestium donorum, pro ratione charitatis, qua præbuerimus nos ministros, & coadiutores spiritus sancti; quo auctore ad uirtutem, salutaresque actiones impellimur, & incendimur, ut eius freti gratia in certamen salutis fortiter descendamus; quo sapienter, constanterque confecto, decursoque huius uitæ spatio, iustum coronæ præmium capimus a cælesti parente, omnibus, qui eundem cursum tenuerint, constitutum. Nõ enim, ut ait Apostolus, iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis nostri, & dilectionis. Quam uero hanc ex animo uocem NOSTER *proferre debeamus, S. Chrysostomi sententia declaratur, qui Deum inquit libenter Christianum audire non solum pro se, sed pro altero deprecantem; quod pro se orare naturæ est, pro altero gratiæ; pro se necessitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur. quibus illa subiunxit: Iucũdior est Deo, quã charitas fraterna commendat, quam ea, quæ necessitate pronunciat. In hac tanta materia salutaris orationis, monere,*

Matth. 25 — Rom. 8 — ad Heb. 1 — ad Heb. 6

& hortari debet Parochus omnes omnis ætatis, generis, ordinis, ut communis huius fraternæ necessitudinis memores, comiter, & fraterne se gerant, neque se aliis alij præferant insolentius. Nam etsi in Ecclesia Dei diuersi sunt officiorum gradus: tamen illa uarietas graduum, & munerum fraternæ necessitudinis coniunctionem minime tollit: quemadmodum in hominis corpore uarius usus, & diuersa functio membrorum nihil agit, quamobrem hæc, uel illa corporis pars membri munus, & nomen amittat. Propone tibi eum, qui regia sit potestate: an is igitur, si fidelis est, frater non est omnium, qui Christianæ fidei communione continentur? maxime: quid ita? quia non est Deus alius is, ex quo diuites, & reges nati sunt, ab eo, a quo pauperes, & qui in regum potestate sunt, extiterũt, sed unus Deus, & parens, & dominus omniũ. Itaq. una spiritualis ortus omniũ nobilitas, una dignitas, unus splendor generis; cum omnes ex eodem spiritu, ex eodem fidei sacramento nati simus filij Dei, & eiusdem hereditatis coheredes. Nec uero alium Christum Deum habent copiosi, & potentes homines, alium tenuiores, & infimi; non aliis sacramentis sunt initiati, nec aliam hereditatem regni cælestis expectant. Fratres sumus omnes, &, ut
Ad Eph. 5 inquit Apostolus ad Ephesios, membra sumus corporis Christi, de carne eius, & de ossibus eius. Quod idem in epistola ad Galatas significat Apo-
Ad Gal. 3 stolus: Omnes filii Dei estis per fidem in Christo Iesu:

su: quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis; non est Iudæus, neque Græcus, non est seruus, neque liber, non est masculus, neque femina: omnes enim uos unum estis in Christo Iesu. Hæc autem accurate uersanda res est Pastoribus animarum, & scienter illis in hac sententia commorandum: est enim accommodatus locus non minus ad confirmandos, & excitandos inopes, & abiectos homines, quam ad coercendam, deprimẽdamque arrogantiam locupletum, atque potentiũ. Cui hominum incommodo uti mederetur, urgebat Apostolus fraternam hanc charitatem, & inculcabat fidelium auribus. Cum igitur has Deo preces facturus es, Christiane memineris te tamquam filium ad patrem Deum accedere. itaque cum precationem ordiris, & illud, Pater noster, pronuncias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui non ut seruum ad dominum adire inuitum, ac timidum, sed ut ad patrem filium uoluntarium, securumque confugere iusserit. Qua in memoria, & cogitatione, quo uicissim studio, & pietate tibi orandum sit, considera: danda enim est tibi opera, te ut talem præbeas, qualem esse decet Dei filium, idest ut oratio, & actiones tuæ non indignæ sint diuino genere: quo te dignari uoluit beneficentissimus Deus. Ad hanc officij rationem nos Apostolus cohortatur, cum ait; Estote ergo imitatores Dei, sicut filij carissimi: ut uere de nobis dici possit, quod ipse Apostolus scripsit ad Thessaloni-

1. Theſſ. 5 *cenſes: Omnes uos filij lucis eſtis, & filij diei.*

QVI ES IN CAELIS. *Conſtat inter omnes, qui recte de Deo ſentiunt, ubique locorum, & gentium eſſe Deum. quod non ita intelligendum eſt, quaſi ipſe diſtributus in partes, una parte locum unum, alia alium occupet, ac tueatur. nam Deus ſpiritus eſt, omnis expers diuiſionis. Quis enim audeat Deum, tamquam in ueſtigio poſitum, loci alicuius finibus circumſcribere, cum*
Hier. 23 *ipſe de ſe dicat; Numquid non cælum & terram ego impleo? Quod rurſum ſic accipiendum eſt, Deum cælum, ac terram, quæque cælo, ac terra cõprehenſa ſunt, ui ſua, ac uirtute complecti, non autem ipſum ullo loco contineri. adeſt enim rebus omnibus Deus, uel creans ipſas, uel conſeruans creatas; nulla regione, nullis finibus uel circumſcriptus, uel ita definitus, quo minus & naturam, & poteſtatem ſuam præſens ubique conſtituat.*
Pſal. 138 *quod beatus Dauid expreſſit illis uerbis: Si aſcendero in cælum, tu illic es. Verum etſi præſens adſit Deus in locis & rebus omnibus, nullis, ut diximus, terminis definitus, tamen in diuinis ſcripturis ſæpe dicitur habere domicilium ſuum in cælo. quod ideo factum uidemus, quod cæli, quos ſuſpicimus, ſunt nobiliſſima mundi pars, ijdemque manent incorrupti, præſtantes ui, magnitudine, ac pulchritudine ceteris corporibus, certiſque ac ſtabilibus motibus præditi. Ergo ut excitaret hominum animos Deus ad contemplandam infini-*

tam

tam suam potestatem, ac maiestatem, quæ maxime elucet in opere cælorum, se in diuinis scripturis habitare testatur in cælis: sæpe etiam, quod res est, declarat, nullam esse mundi partem, quæ non præsenti Dei natura, & potestate comprehensa sit. Quamquam in hac cogitatione fideles non solum communis omnium parentis imaginem sibi proponent, sed etiam in cælo regnantis Dei; ut oraturi meminerint, mentem, animumq. esse referendum ad cælum; quantumque spei, ac fiduciæ affert eis patris nomen, tantum Christianæ humilitatis, ac pietatis adiungat præstans illa natura, ac diuina maiestas patris nostri, qui est in cælis. Quæ uerba præfiniunt etiam orantibus, quid petendum sit: Omnis enim postulatio nostra, quæ ad huius uitæ usum, ac necessitatem pertineat, nisi cum cælestibus sit coniuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis est, & indigna Christiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione precationis, & admonitionem illa Apostoli auctoritate comprobabunt; Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Ad Col. 3

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

Quid a Deo petendum, quoue ordine id agendum sit, magister ipse, ac dominus omnium docuit, & imperauit. nam cum studij, & desiderij nostri

nuncia sit, & interpres oratio, tum recte, & ratione petimus, cum postulationum ordo sequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos uera charitas, totum ut animum, ac studium conferamus in Deum: qui quoniam solus est in se ipso summum bonum, iure est præcipuo quodam, ac singulari amore diligendus. Nec uero ex animo, & unice potest amari Deus, nisi rebus ac naturis omnibus eius honor, & gloria præponatur. bona enim, & nostra, & aliena, & omnino omnia, quæcunque boni uocabulo nominãtur, ab illo profecta summo ipsi bono cedunt. Quare ut ordine procederet oratio, Saluator petitionem hanc de summo bono principem, & caput constituit petitionum reliquarum, docens nos, prius quam ea, quæ nobis, aut proximo cuique opus sint, postulemus, quæ propria sint Dei gloriæ, petere debere, ipsique Deo studium, & desiderium eius rei nostrum exponere. Quo facto manebimus in officio charitatis; qua docemur, & plus Deum, quam nos ipsos, diligere, & primum petere, quæ Deo cupiamus, deinde, quæ nobis optemus. Et quoniam desiderium, & petitio sint earum rerum, quibus caremus; nec uero Deo, idest eius naturæ, fieri accessio potest, aut augeri ulla re diuina substantia, quæ inexplicabilem in modũ est omni perfectione cumulata; intelligendum est, extra hæc esse, quæ a Deo ipsi Deo petimus, & ad externam eius gloriam pertinere. cupimus enim, & petimus, ut Dei nomen notius

sit

sit gentibus; ut eius regnum amplificetur; ut plures quotidie obediant diuino numini. quæ tria, Nomen, Regnum, Obedientia, non in illo ipso sunt intimo Dei bono, sed assumuntur extrinsecus. Verum ut, hæ petitiones quam uim habeant, & quid ualeant, planius iutelligatur, Pastoris erunt partes, monere fidelem populum, uerba illa, Sicut in cælo, & in terra, ad singulas referri posse primarum trium postulationum; ut, Sanctificetur nomé tuum, sicut in cælo, & in terra: item: Adueniat regnum tnum, sicut in cælo, & in terra: similiter: Fiat uoluntas tua, sicut in cælo, & in terra. Cum autem petimus, ut sanctificetur nomen Dei; id sentimus, ut augeatur sanctitas, & gloria diuini nominis. Quo loco Parochus animaduertet, ac docebit pios auditores, non id dicere Saluatorem, ut eodem modo sanctificetur in terra, quo in cælo, idest, ut amplitudine terrestris sanctificatio cæleste exæquet: hoc enim fieri nullo pacto petest: sed ut ex charitate, ex intimo animi studio id agatur. etsi uerissimum illud est, sicuti est, diuinum nomen per se sanctificatione non egere, cum sanctum, & terribile sit, quemadmodú ipse Deus suapte natura sanctus est: neque ei ulla sanctitas, qua ab omni æternitate præditus non fuerit, possit accedere: tamé quod in terris longe minori honore afficitur, quam par est, nonnunquam etiam maledictis, & nefarijs uocibus uiolatur, propterea cupimus, ac petimus, ut laudibus, honore, gloria celebretur ad exem- Psal. 110

plum

plum laudum, honoris, & gloriæ, quæ illi in cælo tribuuntur; ideſt, ut ſic honor, & cultus in mente, in animo, in ore uerſetur, ut omni ueneratione & intima, & externa proſequamur, omni celebritate excelſum, purum, & glorioſum Deum ad imitationem ſupernorum, ac cæleſtium ciuium complectamur. Vt enim cælites ſumma conſenſione, gloria, & prædicatione efferunt Deum: ſic precamur, ut idem contingat orbi terrarum, & omnes gentes Deum cognoſcant, colant, & uenerentur; ut nulli plane mortales reperiantur, qui non et ſuſcipiant Chriſtianam religionem, & ſe totos Deo dicantes credant ex eo omnem ſanctitatis fontẽ exiſtere, neque quidquam eſſe purum, aut ſanctum,
ad Eph. 5 *quod non a ſanctitate diuini nominis oriatur. Teſtatur enim Apoſtolus mundatam eſſe Eccleſiam in lauacro aquæ, in uerbo uitæ. ſignificat autem, uerbum uitæ, nomen patris, & filij, & ſpiritus ſancti, in quo baptizamur, & ſanctificamur. Itaque, quoniam nulla cuiuſquam expiatio, nulla munditia, & integritas eſſe poteſt, ſuper quo non ſit inuocatum diuinum nomen; cupimus, & petimus a Deo, ut omne hominum genus, relictis impuræ infidelitatis tenebris, ac radijs diuini luminis illuſtratum, huius uim nominis agnoſcat ſic, ut in eo uerá quærat ſanctitatem; & in nomine ſanctæ, & indiuiduæ Trinitatis baptiſmi ſacramentum ſuſcipiens ipſius Dei dextera, perfectam uim ſanctitatis conſequatur. Pertinet uero optatum, & poſtu-*
latio

latio nostra nõ minus etiam ad eos, qui flagitijs, & sceleribus cõtaminati, puram baptismi integritaté, & innocentiæ stolam amiserút: quare factú est, ut in illis miserrimis suá iterú sedé impurissimus spiritus collocarit. Optamus igitur, et precamur a Deo, ut in ipsis etiam sanctificetur nomé eius; ut ad cor, & ad sanitatem redeuntes, sacramento pænitentiæ redimant pristinam sanctitaté, seque ipsos purum, ac sanctum Deo templum, ac domicilium præbeant. Oramus denique, lumé ut suum Deus præferat omnibus mentibus; quo uidere possint, omne datum optimum, et omne donum perfectú, descendens a Patre luminum, ad nos diuinitus esse delatum; quo temperantiá, iustitiam, uitam, salutem, omnia deniq. animi, corporis, externa, uitalia, ac salutaria bona illi accepta referát; a quo, quemadmodum prædicat Ecclesia, bona cuncta procedút: si quid luce sua sol, si quid reliqua sidera motu, & cursu prosunt hominum generi; si circumfuso hoc alimur spiritu; si terra frugum, & fructuú ubertate uitá sustinet omniú; si opera magistratuú quiete, ac tranquillitate fruimur; & hæc, & huius generis bona innumerabilia nobis suppeditat immensa Dei benignitas. Quin etiá, quas philosophi secundas causas appellant, interpretari debemus, mirabiliter effectas quasdá, & ad usum nostrum accõmodatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit, ac longe, lateque diffundit. Quod auté maxime rem continet in hac petitione, illud est, ut omnes agnoscant, & uene-

uenerentur sanctissimam Iesu Christi sponsam, & parentem nostram Ecclesiam: in qua non est fons ille amplissimus, atque perpetuus, ad eluendas, & expiandas omnes peccatorum sordes, unde hauriuntur uniuersa salutis, & sanctificationis sacramenta; quibus quasi cælestibus quibusdam fistulis in nos a Deo ille sanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quam solam, & ad eos, quos suo sinu, & gremio complexa est, pertinet diuini illius imploratio nominis, quod unum sub cælo datum est
Act.4 *hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Verum Parochi maxime hunc locum urgere debebunt, boni esse filij, non solum patrem Deum orare uerbis, sed re etiam, & actione conari, ut eluceat in ipso sanctificatio diuini nominis. Vtinam non essent, qui, cum oratione hanc Dei nominis sanctificationem assidue postulent, factis, quantum in ipsis est, illud uiolant, atque contaminant: quorum culpa interdum ipsi etiam Deo maledicitur, in quos dictú*
Rom.2 *est ab Apostolo: Nomen Dei per uos blasphema-*
Ezech.36 *tur inter gentes. Et apud Ezechielem legimus: Ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum; cum diceretur de eis; populus Domini iste est, & de terra eius egressi sunt. Qualis enim est uita, & ut sunt eorum mores, qui religionem profitentur: sic de religione ipsa, deque eius auctore religionis multitudo imperita iudicare solet. Quare qui uiuunt ex Christiana religione, quam susceperunt, & ad eius regulam*

oratio-

orationem, & actiones dirigunt suas, magnam facultatem præbent alijs laudandi nomen cælestis parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipse has partes imposuit Dominus, ut illustribus uirtutis actionibus excitemus homines ad laudem, & prædicationem diuini nominis: ad quos loquitur in hunc modum apud Euangelistam; Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum, qui in cælis est. Et Princeps apostolorum: Conuersationem uestram inter gentes habentes bonam, ut ex bonis operibus uos cõsiderantes, glorificẽt Deũ. Matth. 5 Epist. 1. 2.

ADVENIAT REGNVM TVVM.

Regnum cæleste, quod altera hac petitione postulamus, eiusmodi est, ut eo referatur, ac terminetur omnis euangelij prædicatio. nam & inde exorsus est ad pænitentiã cohortari S. Ioannes Baptista, dum, Pænitentiam, inquit, agite: appropinquabit enim regnum cælorum. Nec aliunde fecit initium suæ prædicationis Saluator humani generis; & in illo salutari sermone, quo beatitudinis uias discipulis in monte monstrauit, tamquam proposito orationis argumento principium duxit a regno cælorum: nam, Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quin etiam eum retinere cupientibus, attulit illam causam necessariæ profectionis: Et alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: Matth. 3 Matth. 4 Matth. 5 Luc. 4 Matth. 10

qui

quia ideo missus sum. Hoc idem postea regnum praedicare iussit apostolos; & illi, qui se ire ad sepeliendum patrem suum uelle dixerat, respondit; Tu uade, annuncia regnum Dei. Cum uero resurrexisset a mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit apostolis, loquebatur de regno Dei. Quare Parochi hunc secundae postulationis locum diligentissime tractabunt, ut fideles auditores, quanta sit in hac petitione uis, ac necessitas, intelligant. Primum autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque explicandam magnam facultatem dabit ea cogitatio, quod, etsi haec petitio coniuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adhiberi iusserit a ceteris, ut, quod petimus, summo studio quaeramus: ait enim: Quaerite primum regnum Dei, & iustitiam eius: & haec omnia adijcientur uobis. Et quidem tanta uis, & copia caelestium munerum hac postulatione continetur, ut omnia complectatur, quae ad corpoream, & spiritualem uitam tuendam sint necessaria. quem autem regio nomine dignum dicemus, cui ea curae non sint, quae regni salutem contineant? quod si sunt homines de regni sui incolumitate solliciti: quanta regem regum omnium cura, & prouidentia tueri credendum est & uitam, & salutem hominum? Hac igitur regni Dei petitione comprehensa sunt omnia, quibuscumque in hac peregrinatione, uel exilio potius indigemus: quae concessurum se Deus benigne polli-

Luc. 8

Act. 1

Matth. 6

pollicetur: nam statim illa subiúxit: Et hæc omnia adijcientur uobis. Quibus omnino declarauit, se eum esse regem, quin generi hominum copiose omnia, largeque suppeditat;.in cuius infinitæ benignitatis cogitatione infixus Dauid cecinit: Dominus regit me; & nihil mihi deerit. Verum minime satis est, uehementer petere Dei regnum, nisi ad petitionem nostram adhibeamus omnia tamquam instrumenta, quibus illud quæritur, & inuenitur. nam & quinque fatuæ uirgines studiose illæ quidem petierunt ad hunc modum; Domine Domine aperi nobis: uerumtamen, quod illius postulationis præsidia non haberent, exclusæ sunt: nec iniuria: est enim illa Dei ore pronunciata sententia; Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Quamobrem haurient animarum curatores Sacerdotes ex uberrimis diuinarum litterarum fontibus ea, quæ fidelibus desiderium studiumque commoueant regni cælorum; quæ calamitosam status nostri condicionem illis ob oculos ponant; quæ sic eos afficiant, ut respicientes, & colligentes se in memoriam redeant summæ beatitudinis, & inexplicabilium bonorum, quibus redundat æternaparẽtis Dei domus. Exules enim sumus, & plane eius loci incolæ, in quo habitant dæmones: qui sunt infestissimi, et implacabiles in genus humanũ. Quid domestica, intestinaque prælia, quæ inter se corpus, et anima, caro, & spiritus assidue gerunt? quibus, perpetuo timen-

Psal. 22

Matth. 25

Matth. 7

timendum est, ne concidamus: timendum autem? immo uero statim conciderem us, nisi propugnaculo diuinæ dexteræ defenderemur. Quam uim miseriarum cum sentiret Apostolus, Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hæc infelicitas nostri generis, quáquam per se cognoscitur, tamen ex contentione reliquarú naturarum, & creatarum rerum facilius intelligi potest. In illis siue rationis, siue etiam sensus expertibus raro fieri uidemus, ut aliqua natura a proprijs actionibus, a sensu, uel motu insito declinet sic, ut a proposito, & constituto fine deflectat. Hoc apparet in bestijs agrestibus, nantibus, uolucribus, ut res declaratione non egeat. Quod si cælum suspexeris, non ne uerissimum id esse intelligis, quod a Dauide dictum est? In æternum, Domine, uerbum tuum permanet in cælo. Nempe illud continenti motu, & perpetua conuersione fertur, ut ne minimum quidem a præfinita diuinitus lege discedat. Si terram, & reliquam uniuersitatem consideres: facile uideas, aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miserrimum hominum genus sæpissime labitur; raro, quæ recte sunt cogitata, persequitur; plerumque susceptas bonas actiones abijcit, atque contemnit; quæ modo placuerat optima sententia, subito displicet, &, illa reiecta, ad turpia consilia, sibique perniciosa delabitur. Quænam igitur est huius constantiæ, miseriæque caussa? Contemptio plane diuini afflatus. claudimus enim

Rom. 7

Psal. 118

aures

aures Dei monitis: oculos tollere uolumus ad ea, quæ nobis lumina diuinitus præferuntur, nec cælestem patrem salutariter præcipientem audimus. Quare huc incumbendum erit Parochis, ut & miserias oculis subijciant fidelis populi, & commemorent causas miseriarum, & remediorum uim ostendant. quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex uiris sanctissimis, Ioanne Chrysostomo, & Augustino, maxime uero ex ijs, quæ in Symboli expositione posuimus. nam, illis cognitis, quis erit e facinorosorum hominum numero, quin adiumento Dei gratiæ præeuntis, euágelico illo prodigi filij exemplo conetur exurgere, & erigere se, atque in cælestis regis, patrisque conspectum uenire? His explicatis, quæ sit fidelium fructuosa petitio, aperient, quid sit, quod his uerbis a Deo postulemus, præsertim cum uocabulum regni Dei multa significet: quorum declaratio & ad reliquá scripturæ intelligentiam non erit inutilis, & est ad huius cognitionem loci necessaria. Communis igitur quædam regni Dei significatio, quæ frequens est in diuinis litteris, est non solum eius potestatis, quam habet in omnem hominum, rerumque uniuersitatem, sed etiam prouidentiæ, qua cuncta regit, & moderatur. In manu enim eius, inquit Propheta, sunt fines terræ. Quibus finibus intelliguntur etiam, quæ occulta sunt, & abdita in intimis terræ, ac rerum omnium partibus. In hanc sententiam Mardochæus loquebatur illis uerbis:

Luc. 15

Psal. 94

Esther 13 *Domine Deus, rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta sunt posita; & non est, qui possit tuæ resistere uoluntati. Dominus omnium es; nec est, qui resistat maiestati tuæ. Item Dei regno declaratur præcipua illa, ac singularis prouidentiæ ratio, qua Deus pios, & sanctos homines tuetur, & curat. de qua propria, & eximia quadam Dei cura*
Psal.22 *dictum est illud a Dauide: Dominus regit me, nihil*
Isa 33 *mihi deerit. tum ab Isaia: Dominus, rex noster, ipse saluabit nos. In qua Dei regia potestate etsi præcipua ratione sunt in hac uita ij, quos diximus, sancti, ac pij homines: tamẽ monuit Pilatũ ipse Christus*
Ioan.18 *dominus, regnum suũ non esse ex hoc mũdo, hoc est, minime ex hoc mundo, qui & conditus est, & interiturus, ortum habere. nam eo, quem diximus, modo dominantur imperatores, reges, respublicæ, duces, omnesque ij, qui uel expetiti, ac delecti ab hominibus præsunt ciuitatibus, atque prouincijs; uel per uim, & iniuriam dominatum occupauerunt. Christus autem dominus constitutus est rex a Deo, ut*
Psal.2 *ait Propheta: cuius regnum, ex Apostoli sententia, iustitia est. ait enim: Regnum Dei est iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto. Re-*
Rom.14 *gnat autem in nobis Christus dominus per uirtutes intimas, fidem, spem, charitatem: quibus uirtutibus regni quodam modo partes efficimur; & Deo peculiari quadam ratione subiecti, ad eius cultum ac uenerationem consecramur: ut, quem-*
Ad Gal.2 *admodum dixit Apostolus; Viuo autem, iam non ego*

ego; uiuit uero in me Christus; ita nobis dicere liceat; Regno ego, iam non ego; regnat uero in me Christus. Id autem regnum iustitia dicitur, quia Christi domini iustitia constitutum est. Ac de hoc regno sic loquitur apud sanctum Lucam Dominus: Regnum Dei intra uos est. Nam etsi Iesus Christus per fidem regnat in omnibus, qui gremio, ac sinu sanctissimæ matris Ecclesiæ continentur, præcipuo tamen modo regit eos, qui præstanti fide, spe, & charitate præditi, se tamquam pura quædam, & uiua membra, Deo præbuerunt; & in his Dei gratiæ regnum esse dicitur. Est uero etiam Dei gloriæ regnum illud, de quo Christum dominum apud sanctum Matthæum loquentem audimus: Venite benedicti patris mei; possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi. Quod idem ab eo regnum apud sanctum Lucam latro admirabiliter, sua scelera recognoscens, expetebat in hunc modum: Domine, memento mei cum ueneris in regnum tuum. Sanctus etiam Ioannes meminit huius regni: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Meminit itē Apostolus ad Ephesios: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hereditatem in regno Christi, & Dei. Eodem pertinent aliquot similitudines Christi domini, loquentis de regno cælorum. Necesse est autem, prius ponere regnum gratiæ. neque enim fieri potest, ut in ullo regnet Dei gloria,

Luc. 17

Matth. 25

Luc. 23

Ioan. 3

Ad Eph. 5

Matth. 13

 nisi

Ioan. 4 *nisi eiusdem gratia in illo regnarit. Est uero gratia, ipsius sententia Saluatoris, fons aquæ salientis in uitam æternam. Gloriam autem quid esse dicemus, nisi gratiam quandam perfectam, & absolutam? quamdiu enim fragili hoc, & mortali corpore uestiti sumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exilio uagi, & imbecilles absumus a Domino, sæpe labimur, & cadimus, abiecto regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur: cum autem regni gloriæ, quod perfectum est, lux nobis illuxerit, firmi, ac stabiles perpetuo consistemus. omne enim & uitium, & incommodum exhaurietur: omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipse denique nostra in anima, & in corpore regnabit Deus. quæ res uberius in Symbolo tractata est, cum de resurrectione carnis ageretur. His igitur expositis, quæ communem regni Dei sententiam declarant, quid sibi hæc petitio proprie uelit, dicendum est. Petimus autem a Deo, ut regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur; ut se ad finem Christi domini, et ad accipiendam ueri Dei cognitionem conuertant infideles, & Iudæi; & schismatici, ac hæretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesiæ Dei communionem, a qua desciuerunt, reuertantur; ut compleatur, & ad exitum perducatur, quod*
Isa. 54 *Isaiæ ore dixit Dominus: Dilata locum tẽtorij tui; & pelles tabernaculorum tuorum extende; longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida: ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis: quia dominabitur*

minabitur tui, qui fecit te: Et idem: Ambulabunt gentes in lumine tuo: & reges in splendore ortus tui: leua in circuitu oculos tuos; & uide; omnes isti cōgregati sunt, uenerunt tibi: filij tui de longe uenient, & filiæ tuæ de latere surgent. Verum quia sunt in Ecclesia, qui uerbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam fidem præseferant; in quibus propter peccatum dæmon habitat, ac dominatur tamquam in proprijs domicilijs; petimus etiam, ut ad eos ueniat regnum Dei; quo illi, peccatorum discussa caligine, & radijs diuinæ lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem; ut, omnibus e suo regno, cælestis pater, sublatis hæreticis, atque schismaticis, ciectisque offensionibus, ac scelerum causis, aream purget Ecclesiæ, quæ, Deo cultum pie, sancteque adhibendo, quieta, ac tranquilla pace perfruatur. Petimus denique, ut solus in nobis uiuat, solus regnet Deus; ne sit posthac morti locus; sed ut illa absorbeatur in uictoria Christi domini nostri, qui, disiecto, ac dissipato omni hostium principatu, potestate, & uirtute suo omnia subijciat imperio. Erit autem curæ Parochis, ut, quod postulat huius ratio petitionis, fidelem populum doceant, quibus cogitationibus, & meditationibus instructus, has pie Deo preces facere possit. Ac primum hortabuntur, ut uim, ac sententiam intueatur illius similitudinis a Saluatore introductæ; Simile est regnum cælorũ thesauro abscondito in agro: quem qui inuenit ho-

Isa. 60

ad Titũ 1

Matth. 13

mo, abscondit, & præ gaudio illius uadit, & uendit uniuersa, quæ habet, & emit agrum illum. Nam qui nouerit Christi domini diuitias, is præ illis omnia contemnet, huic facultates, opes, potentia sordescent. nihil enim est, quod illi summo pretio comparari, immo uero, quod in conspectu eius stare possit. Quare, quibus id nosse contigerit,
Ad Phil. 3 *exclamabunt illi, ut Apostolus; Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam. Hæc est illa insignis euangelij margarita, in quam qui pecuniam, ex omnium bonorum*
Matth. 13 *uenditione redactam, erogarit, is beatitudine fruetur sempiterna. O nos felices, si tantum luminis nobis præferret Iesus Christus, ut illam uidere possemus diuinæ gratiæ margaritam, qua ipse regnat in suis: nam & nostra omnia, & nos ipsos uenundaremus, ut emptam illam tueremur. tum enim denique nobis id non dubitater dicere liberet: Quis*
Rom. 8 *nos separabit a charitate Christi? Præstantem uero regni gloriæ excellentiam, si, quæ sit, scire uolumus, eandem de illa & Prophetæ, & Apostoli*
Isa. 64 *uocem, atque sententiam audiamus; Oculus non*
1. Cor. 2 *uidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Proficiet autem ad impetrandum maxime, quod petimus, si, qui simus, ipsi nobiscum reputemus, idest Adam progenies, iure e paradiso eiecti, & exules; quorum indignitas, ac peruersitas summum Dei odium, ac sempiternas pœnas postularet.*

Quare

Quare demisso tum, & abiecto animo simus oportet. Nostra etiam erit plena Christianæ humilitatis oratio: & omnino nobis ipsi diffidentes, illius more publicani cōfugiemus in Dei misericordiam; totumq. eius benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales; qui nobis suum spiritum sit elargitus, quo freti clamare audeamus, Abba pater. suscipiemus etiam illam curam, & cogitationem, quid agendum, quid contra uitandum sit, ut ad cæleste regnum peruenire possimus. nō enim a Deo ad otium, & ad inertiam uocati sumus: quinimmo inquit; Regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud: &, Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Itaque non est satis, petere regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium, & operam adhibeant homines: nam adiutores sint oportet, & administri Dei gratiæ eo tenendo cursu, quo peruenitur in cælum. Numquam nos deserit Deus: qui nobiscū se futurū perpetuo pollicitus est: unū ut nobis uidendū sit, ne Deū, et nos ipsos deseramus. Ac Dei quidē sunt in hoc Ecclesiæ regno omnia, quibus et uitā tuetur hominum, et salutē illis conficit sempiternam, et, quæ sub aspectum nō cadunt, angelorū copiæ, et plenissimum uirtutis cælestis uisibile hoc munus sacramentorum. In his tantum nobis præsidij est diuinitus constitutum, ut non modo ab acerrimorum hostium regno tuti esse, sed ipsum etiam tyrannum, eiusque nefarios satellites prosternere, & conculcare possimus. Quare uehementer

Luc. 18

Rom. 8

Matth. 11

Matth. 19

 ad ex-

ad extremum petamus a Dei ſpiritu, nos ut omnia iubeat e ſua uoluntate facere; Satanæ ut tollat imperium, nullam ut in nobis ſummo illo die poteſtatem habeat; ut uincat, & triumphet Chriſtus; ut uigeant eius leges toto orbe terrarum; ut decreta ſeruentur; nullus ut proditor, aut deſertor eius ſit; ſed tales ſe præbeant omnes, ut in regis Dei conſpectum non dubitanter ueniant, & conſtitutam illis ex omni æternitate poſſeſſionem adeant regni cæleſtis, ubi beati cum Chriſto ſempiterno æuo fruãtur.

FIAT VOLVNTAS TVA.

Math. 7 *Cum a Chriſto domino dictum ſit; Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnũ cælorum; ſed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnũ cælorũ: quicumq. in illud cæleſte regnum peruenire cupiunt, id a Deo petere debent, ut fiat uoluntas eius. Quamobrem hæc loco poſita petitio eſt ſtatim poſt regni cæleſtis poſtulationem. Vt autem intelligant fideles, quam neceſſariũ id nobis ſit, quod hac prece poſtulamus, quantamque uim ſalutarium munerum ex eius impetratione conſequamur; demonſtrabunt Parochi, quibus miſerijs, & ærumnis oppreſſum fuerit hominum genus propter peccatum primi parentis. Nam a principio Deus proprij boni appetitionem creatis rebus ingenerauit, ut naturali quadam propenſione ſuum quærerent, & expeterent finem, a quo illæ numquam, niſi obiecto extrinſecus impedimento, declinant. Hæc autem initio fuit in homine expe-*

expetendi Deum, suæ beatitudinis auctorem, parentemque, eo præclarior, & præstantior uis, quod is compos esset rationis, atque consilij. Sed hunc amorem, sibi naturaliter ingenitum, cum reliquæ naturæ rationis expertes conseruassent, quæ ut initio procreatæ fuerunt natura bonæ, sic in eo statu, & condicione manserunt, hodieque manent; miserum hominum genus cursum non tenuit: non enim solum bona iustitiæ originalis amisit, quibus a Deo supra naturæ suæ facultatem auctum, ornatumque fuerat, sed etiam insitum in animo præcipuum uirtutis studium obscurauit. Omnes, inquit, declinauerunt, simul inutiles facti sunt. non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum. Nam sensus & cogitatio humani cordis in malū prona sunt ab adolescentia sua: ut inde facile intelligi possit, neminem per se salutariter sapere, sed omnes ad malum esse propensos, innumerabilesque esse hominum prauas cupiditates, dum procliues sunt, & flagranti studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad ambitionem, ad omne fere malorum genus. Quibus in malis quamquam assidue uersemur; tamen, quæ summa est nostri generis miseria, permulta ex illis sunt, quæ nobis minime mala uideantur: quæ res insignem arguit hominum calamitatem; qui cupiditatibus ac libidinibus obcæcati non uideant, quæ salutaria opinantur, plerumque esse pestifera, immo uero ad illa perniciosa mala, tamquam ad optabile & expetendum bonum, rapiantur præcipites

Psal. 52
Gen. 8
Rom. 7

pites, ab ijs, quæ uere bona sunt, & honesta, tamquam a contrarijs rebus, abhorreant. Hanc opinionem, corruptumque iudicium detestatur Deus illis
Isa.5 *uerbis; Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Itaque, nostris ut subijciant oculis nostras miserias, comparant nos diuinæ litteræ ijs, qui uerum gustandi sensum amiserunt: quare fit, ut a salubri uictu alieni sint, appetantque contrarium. Cum ægrotis præterea nos conferunt. ut enim illi, nisi morbum depulerint, sanorum, & integrorum hominum officia ac munera obire non possunt: sic nos, quæ Deo gratæ sint, actiones suscipere sine diuinæ gratiæ adiumento nequimus. Quod si quædam sic affecti assequimur, leuia illa sunt, & quæ ad consequendam cælestem beatitudinem parum uel nihil momenti habent. At Deum, ut par est, amare, & colere, quod maius quiddam & altius est, quam ut nos humi strati id humanis uiribus assequamur, numquam poterimus, nisi adminiculo diuinæ gratiæ subleuemur. Quamquam aptissima est etiam illa comparatio ad significandam miserá humani generis condicionem, quod similes esse dicimur puerorum, qui suo relicti arbitrio temere mouentur ad omnia: pueri, inquam, sumus, & imprudentes, ludicris sermonibus, & inanibus actionibus dediti, si a diuino præsidio deseramur. Sic*
Prouer. 1
Cap. 1
enim nos obiurgat Sapientia: Vsquequo paruuli

diligi-

diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient? Et in hunc modum hortatur Apostolus: Nolite pueri effici sensibus. Etsi maiori in inanitate, & errore uersamur, quam illa puerilis ætas: cui tantum abest humana prudentia, ad quam tamen per se tempore potest peruenire; cum ad diuinam prudentiam, quæ ad salutem necessaria est, nos nisi Deo auctore, & adiutore adspirare non possimus. nisi enim præsto nobis sit Dei auxilium, reiectis ijs, quæ uere sunt bona, ad interitum ruimus uuluntarium. Ac si quis, discußa diuinitus animi caligine, has uideat hominum miserias, &, sublato stupore, sentiat legem membrorum, ac sensus cupiditates, spiritui repugnantes, recognoscat, omnemque dispiciat naturæ nostræ propensionem ad malum; qui poterit non ardenti studio opportunum tanto huic malo, quo naturæ uitio premimur, remedium quærere, salutaremque illam regulam expetere, ad quam Christiani hominis uita dirigenda, & conformanda sit? Hoc igitur illud est, qnod imploramus, cum ita precamur Deū, Fiat uoluntas tua. Cum enim, abiecta obedientia, et Dei uolūtate neglecta, in has miserias inciderimus, unum illud tantorū malorum remedium nobis diuinitus propositū est, ut ex Dei uoluntate, quā peccādo contempsimus, aliquando uiuamus, omnesque cogitationes & actiones nostras ea regula metiamur. quod ut assequi possimus, suppliciter illud a Deo petimus, Fiat uoluntas tua. Id uero illis 1. Cor. 14

etiam

etiam uehementer petendum est, in quorum animis iam regnat Deus, quique iam sunt radijs diuini luminis illustrati; cuius gratiæ beneficio, Dei ob temperent uoluntati. Quibus licet ita comparatis propriæ tamẽ cupiditates aduersantur propter pro cliuitatem ad malum, insitam in hominum sensibus; ut, etiam si tales simus, magnum tamen hoc loco nobis periculum sit a nobis ipsis, ne abstracti, & illecti a concupiscentijs, quæ militant in membris nostris, iterum de salutis uia deflectamus. de quo nos periculo Christus dominus admonuit illis uerbis: Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Non enim est in hominis potestate, ne in eius quidem, qui per Dei gratiam est iustificatus, ita domitos habere carnis affectus, ut numquam illi postea excitentur: quippe cum eorum, qui iustificati sunt, mentem sanet Dei gratia, non etiã carnem: de qua illud scripsit Apostolus: Scio enim, quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum. Nam ut semel primus homo iustitiam originalem, quo tamquam freno quodam cupiditates regebantur, amisit, minime eas postea ratio ita continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte peccatum, idest peccati fomitem habitare scribit Apostolus, ut intelligamus eum non ad tempus, quasi hospitem, diuersari apud nos, sed, quamdiu uiuimus, tamquam incolam nostri corporis in domi-

Iacobi 4 — Matth. 26 — Rom. 7

domicilio membrorum hærere perpetuo. Ergo domesticis & intestinis hostibus assidue oppugnati, facile intelligimus, confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque, ut fiat in nobis uoluntas eius. Iam uero faciendum est, ut sciant fideles, quæ sit huius petitionis uis. quo loco, multis omissis, quæ a doctoribus scholasticis de Dei uoluntate utiliter, & copiose disputantur, uoluntatem hic accipi dicimus pro ea, quam signi appellare solent, hoc est, pro eo quod Deus a nobis fieri, aut caueri iusserit, aut monuerit. Quare uoluntatis nomine hoc loco comprehensa sunt uniuersa, quæ nobis ad cælestem beatitudinem comparandam proponuntur, siue illa ad fidem, siue ad mores pertineant; omnia denique, quæcumque nos Christus dominus per se, uel per Ecclesiam suam facere aut imperarit, aut prohibuerit: de qua uoluntate ita scribit Apostolus: Nolite fieri imprudentes: sed intelligentes, quæ sit uoluntas Dei. Ad Eph.5 *Cum igitur illud precamur, Fiat uoluntas tua; petimus in primis nobis, ut Pater cælestis facultatem cõcedat obtemperandi diuinis iussis, & inseruiendi ei in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris; ut ad nutum & uoluntatem eius omnia faciamus; ut ea colamus officia, de quibus in sacris litteris admonemur; ut ipso duce & auctore reliqua omnia præstemus, quæ eos decent, qui non ex uoluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi domini secuti, qui factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis;* 1.Pet.2

cis; ut parati simus omnia perpeti potius, quam uel minimum ab eius uoluntate discedere. Nec uero quisquam est, qui huius studio, & amore petitionis flagret ardentius, quam is, cui concessum sit, ut summam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud uerissime dici intelligit; Seruire Deo, & illi obedire, regnare esse. Quicumque, inquit Dominus, fecerit uoluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est: hoc est, cum illo sum omnibus amoris, & beneuolentiæ uinculis coniunctissimus. Nemo fere est ex uiris sanctis, quin præcipuum huius petitionis munus a Deo uehementer postularit: ac præclara quidem omnes, sed uaria persæpe oratione usi sunt: in quibus mirificum & suauissimum Dauidem uidemus illud uarie postulantem. modo enim inquit: Vtinam dirigantur uiæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas. Interdum: Deduc me in semitam mandatorum tuorum. Nonnumquam: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia. Huc pertinent illa: Da mihi intellectum, ut discam mandata tua. Iudicia tua doce me: da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua. Sæpe aliis uerbis eandem tractat, uersatque sententiam. Qui loci diligenter animaduertendi sunt, & fidelibus explicandi; ut, quanta sit in prima huius petitionis parte uis, & copia salutarium rerum, omnes intelligant. Secundo loco,

Psal. 118

cum

rum illud precamur, Fiat uoluntas tua; detestamur opera carnis: de quibus scribit Apostolus: Manifesta sunt autem opera carnis; quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. Ad Gal. 5
&, Si secundum carnem uixeritis, moriemini. petimusque ne sinat Deus ea nos perficere, quæ sensus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas nostra suaserit, sed ut nostram uoluntatem sua uoluntate moderetur. Alieni sunt ab hac uoluntate uoluptarij homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione defixi sunt. Feruntur enim libidine præcipites ad potiundum, quod concupierunt, & in illo fructu prauæ cupiditatis felicitatem ponunt, ut beatum etiam esse dicant, qui, quodcumque optarit, consequatur. Nos contra petimus a Deo, ut ait Apostolus, ne carnis curam faciamus in desiderijs, sed ut fiat uoluntas eius. etsi non facile adducimur, ut precemur Deũ, ut cupiditatibus nostris non satisfaciat. habet enim difficultatẽ hæc animi inductio: quod ipsi quodã modo, id petentes, nos uidemur odisse: quod etiam stultitiæ tribuunt ij, qui toti hærent in corpore. sed nos stultitiæ famam subeamus libenter Christi causa. cuius est illa sententia: Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum, præsertim cum sciamus, multo præstare, id optare, quod rectum, iustumque sit, quam illud assequi, quod a ratione, a uirtute, a Dei legibus sit alienum. & certe deteriore loco is est, quicumque ad id peruenit, quod

Rom. 8 · Rom. 13 · Matth. 16 · Luc. 9

quod temere ac libidinis impulsu cupiebat, quam qui, optime quod optauit, non assequitur. quamquam non id modo petimus, ne concedatur nobis a Deo, quod ipsi nostra sponte cupimus, cum studium nostrum deprauatum esse constat; sed ne id etiam detur, quod, suasore, & impulsore Dæmone, simulato lucis angelo, tamquam bonum interdum postulamus. rectissimum illud Principis apostolorum studium uidebatur, pietatisque plenissimum, cum Dominum a consilio proficiscẽdi ad mortem auocare conabatur; & tamen eum, qui humanis sensibus, non diuina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amantius in Dominum uidetur eo postulari potuisse, quod sancti uiri Iacobus, & Ioannes, illis irati Samaritanis, qui magistrum hospitio accipere noluissent, ab eo petierunt, uti iuberet ignem e cælo descendere, qui duros illos, & inhumanos absumeret? At a Christo domino repre
Luc.9 hensi sunt illis uerbis: Nescitis, cuius spiritus estis: Filius enim hominis non uenit animas perdere, sed saluare. Neque uero solum, cum, quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, ut fiat uoluntas eius, sed etiam, cum re uera malum non est; ueluti cum uoluntas sequitur primam illam naturæ inclinationem, ut appetat ea, quæ naturam conseruant, & reijciat, quæ ei contraria uideantur. Quocirca, cum in eum locum uentum est, ut aliquid petere uelimus huius generis: tum uero dicamus ex animo, Fiat uoluntas

tas tua: imitemur illum ipsum, a quo salutem, & salutis disciplinam accepimus; qui cum naturaliter insito cruciatuum, & acerbissimæ mortis timore commoueretur, tamen in illo horrore summi doloris, suam ad Dei patris retulit uoluntatem: Non mea, inquit, uoluntas, sed tua fiat. Sed mirabiliter deprauatum est hominum genus: qui cum uim etiam suæ attulerint cupiditati, eamque diuinæ uoluntati subiecerint, tamen sine Dei auxilio, quo & a malo prohibemur, & ad bonũ dirigimur, peccata uitare non possunt. Ergo confugiendum est ad hanc precationem, & petendum a Deo, ut in nobis ipse instituta perficiat, ut exultantes cupiditatis motus comprimat, ut appetitus rationi obedientes efficiat, ut nos denique totos ad suam conformet uoluntatem. Precamur etiam, ut Dei uoluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat; quo diuinum mysterium, absconditum a sæculis, & generationibus, notum ac peruulgatum sit apud omnes. Formam præterea, & præscriptionem huius obedientiæ postulamus, ut uidelicet ad eam regulam dirigatur, quam in cælo & seruant beati angeli, & colit reliquus cælestium animarum chorus; ut quemadmodum illi sponte, & summa cum uoluptate obediunt diuino numini, sic nos Dei uoluntati; quo modo ipse maxime uult, libentissime pareamus. & uero in opera, & studio, quod Deo nauamus, summum a nobis amorem Deus, & eximiam charitatem requirit; ut, etiam si

Luc. 22

ſpe cæleſtium præmiorũ totos nos ei dicauerimus, tamen ideo illa ſperemus, quod, ut in eam ſpem ingrederemur, placuit diuinæ maieſtati. Quare tota nitatur illo in Deum amore noſtra ſpes, qui mercedem amori noſtro propoſuit æternam beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui ſeruiant, ſed tamen pretij cauſa, quo amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo charitate & pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil ſpectant, niſi illius bonitatem, atque uirtutem; cuius cogitatione, & admiratione ſe beatos arbitrantur, quod ei ſuum officium præſtare poſſint. & hanc habet ſententiam illa appoſitio, Sicut in cælo, & in terra. Maxime enim nobis enitendum eſt, ut Deo ſimus obedientes, quemadmodum beatas mentes eſſe diximus. quorum laudes in illo ſummæ obedientiæ munere obeundo, eo pſalmo perſequitur Dauid:
Pſal. 102 *Benedicite Domino omnes uirtutes eius, miniſtri eius, qui facitis uoluntatem eius. Quod ſi quis, ſanctum Cyprianum ſecutus, ſic illa interpretatur, ut dicat, In cælo, in bonis, & pijs; In terra, in malis, & impijs: nos uero etiam eius ſententiam comprobamus, ut pro cælo ſpiritus, pro terra caro intelligatur; ut & omnes, & omnia in omnibus Dei uoluntati obediant. Gratiarum item actionem continet hæc petitio. Veneramur enim eius ſanctiſſimam uoluntatem, & maximo perfuſi gaudio ſummis laudibus, & gratulationibus omnia eius opera celebramus, qui certo ſciamus eum omnia bene*

feciſſe

fecisse. cum enim constet, esse omnipotenté Deum; necessario sequitur; ut omnia eius nutu facta esse intelligamus. cum uero etiam ipsum, sicuti est, summum bonum esse affirmemus; nihil ex eius operibus non esse bonum, cum omnibus ipse suam impertiuerit bonitaté, confitemur. Quod si in omnibus diuinam rationem non assequimur, in omnibus tamen, & ambigui causa neglecta, & reiecta omni hæsitatione, illud Apostoli profitemur: inuestigabiles esse uias eius. Rom. 11 *Sed ob id maxime etiam Dei uoluntatem colimus, quod ab eo cælesti lumine dignati sumus. Ereptos enim de potestate tenebrarum, transtulit in regnum filij dilectionis suæ.* Ad Col. 1 *Sed ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius petitionis; redeundum est ad id quod initio attigimus, debere fidelem populum in huius pronunciatione petitionis esse demisso, & humili animo, reputantem secum eam, quæ in natura est insita, cupiditatum uim, diuinæ uoluntati repugnantem, cogitantem se in eo officio uinci a naturis omnibus: de quibus ita scriptum est: Omnia seruiunt tibi:* Psal. 118 *maximeque imbecillem esse, qui nullum opus Deo gratum non modo non perficere, sed ne instituere quidem possit, nisi Dei adiumento subleuetur. Quoniam uero nihil magnificentius est, nihil præstantius, quam, ut diximus, Deo seruire, & uitam ex eius lege, ac præceptis agere: quid optabilius eße potest homini Christiano, quam ambulare in uijs Domini, quam nihil agitare*

animo, nihil actione suscipere, quod a diuina uoluntate abhorreat? Vt uero eam exercitationem capiat, & illud institutum teneat diligentius, petat ex diuinis libris exempla eorum, quibus, cum illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei uoluntatem, omnia male ceciderunt. Moneantur postremo fideles, ut in simplici & absoluta Dei uoluntate acquiescant: ferat æquo animo condicionem suam, qui sibi inferiori loco uidetur esse, quam eius dignitas postulet; ne deserat ordinem suum, sed in ea uocatione maneat, in qua uocatus est, & proprium iudicium subijciat Dei uoluntati, qui nobis melius consulit, quã ipsi optare possimus. si angustia rei familiaris, si corporis ualetudine, si persecutionibus, si alijs moléstijs, & angoribus premimur; certo statuendum est, nihil horum sine Dei uoluntate, quæ summa omnium ratio est, nobis accidere posse; ideoq; non debere nos grauius commoueri, sed inuicto animo ferre, semper illud in ore habentes, Domini uoluntas fiat: & illud beati Iob: Sicut Domino placuit, ita factum est: sit Iob 1
nomen Domini benedictum.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE

Quarta petitio, & reliquæ deinceps, quibus animæ, & corporis subsidia proprie, ac nominatim póstulamus, ad superiores petitiones referuntur. habet enim hunc ordinem, ac rationem pre-

catio Dominica, ut postulationem rerum diuinarum consequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc uitam tuendam pertinent. nam ut ad Deum, tamquam ad ultimum finem, referuntur homines: sic humanæ uitæ bona ad diuina eadem ratione diriguntur. quæ quidem ideó optanda, ac petẽda sunt; uel quod ita diuinus ordo postulat; uel quod illis adiumentis ad diuinorũ bonorũ adeptionem indigemus, ut ijs adminiculis propositum finẽ consequamur, qui regno, & gloria cælestis patris, atque ijs præceptis colendis, seruandisque continetur, quæ Dei uoluntatis esse non ignoramus. quare omnem uim, & rationem huius petitionis ad Deum, eiusque gloriam referre debemus. Præstabunt igitur suum officium Parochi fidelibus auditoribus, ut intelligant, in ijs petendis, quæ ad usum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, esse intendendum animum, ac studium nostrum ad Dei præscriptionem, nec inde ulla ex parte declinandum. Nam in eo, quod scribit Apostolus; Quid oremus, sicut oportet nescimus; maxime peccatur his postulationibus terrenarum, & caducarum rerum. Ergo petenda sunt bona hæc, ut oportet; ne, perperam aliquid postulantes, responsum illud a Deo feramus; Nescitis quid petatis. Erit autem certa indicandi nota, quæ praua sit, quæue recta petitio, consilium, & propositum postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona existimet, & in illis, tamquam in optato fine, conquie-

Rom.8

Matt.20

mo, abscondit, & præ gaudio illius uadit, & uendit uniuersa, quæ habet, & emit agrum illum. Nam qui nouerit Christi domini diuitias, is præ illis omnia contemnet, huic facultates, opes, potentia sordescent, nihil enim est, quod illi summo pretio comparari, immo uero, quod in conspectu eius stare possit. Quare, quibus id nosse contigerit,
Ad Phil. 3 *exclamabunt illi, ut Apostolus; Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam. Hæc est illa insignis euangelij margarita, in quam qui pecuniam, ex omnium bonorum*
Matth. 13 *uenditione redactam, erogarit, is beatitudine fruetur sempiterna. O nos felices, si tantum luminis nobis præferret Iesus Christus, ut illam uidere possemus diuinæ gratiæ margaritam, qua ipse regnat in suis: nam & nostra omnia, & nos ipsos uenundaremus, ut emptam illam tueremur. tum enim denique nobis id non dubitáter dicere liberet: Quis*
Rom. 8 *nos separabit a charitate Christi? Præstantem uero regni gloriæ excellentiam, si, quæ sit, scire uolumus, eandem de illa & Prophetæ, & Apostoli*
Isa. 64 *uocem, atque sententiam audiamus; Oculus non*
1. Cor. 2 *uidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Proficiet autem ad impetrandum maxime, quod petimus, si, qui simus, ipsi nobiscum reputemus, idest Adam progenies, iure e paradiso eiecti, & exules; quorum indignitas, ac peruersitas summum Dei odium, ac sempiternas pœnas postularet.*

Quare demisso tum, & abiecto animo simus oportet. Nostra etiam erit plena Christianæ humilitatis oratio: & omnino nobis ipsi diffidentes, illius more publicani cōfugiemus in Dei misericordiam; totumq. eius benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales; qui nobis suum spiritum sit elargitus, quo freti clamare audeamus, Abba pater. Suscipiemus etiam illam curam, & cogitationem, quid agendum, quid contra uitandum sit, ut ad cæleste regnum peruenire possimus. nō enim a Deo ad otium, & ad inertiam uocati sumus: quinimmo inquit; Regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud: &, Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Itaque non est satis, petere regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium, & operam adhibeant homines: nam adiutores sint oportet, & administri Dei gratiæ eo tenendo cursu, quo peruenitur in cælum. Numquam nos deserit Deus: qui nobiscū se futurū perpetuo pollicitus est: unū ut nobis uidendū sit, ne Deū, et nos ipsos deseramus. Ac Dei quidē sunt in hoc Ecclesiæ regno omnia, quibus et uitā tuetur hominum, et salutē illis conficit sempiternam, et, quæ sub aspectum nō cadunt, angelorū copiæ, et plenissimum uirtutis cælestis uisibile hoc munus sacramentorum. In his tantum nobis præsidij est diuinitus constitutum, ut non modo ab acerrimorum hostium regno tuti esse, sed ipsum etiam tyrannum, eiusque nefarios satellites prosternere, & conculcare possimus. Quare uehementer

Luc. 18

Rom. 8

Matth. 11

Matth. 19

ad extremum petamus a Dei ſpiritu, nos ut omnia iubeat e ſua uoluntate facere; Satanæ ut tollat imperium, nullam ut in nobis ſummo illo die poteſtatem habeat; ut uincat, & triumphet Chriſtus; ut uigeant eius leges toto orbe terrarum; ut decreta ſeruentur; nullus ut proditor, aut deſertor eius ſit; ſed tales ſe præbeant omnes, ut in regis Dei conſpectum non dubitanter ueniant, & conſtitutam illis ex omni æternitate poſſeſſionem adeant regni cæleſtis, ubi beati cum Chriſto ſempiterno æuo fruátur.

FIAT VOLVNTAS TVA.

Matth. 7 *Cum a Chriſto domino dictum ſit; Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnú cælorum; ſed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnú cælorú: quicumq. in illud cæleſte regnum peruenire cupiunt, id a Deo petere debent, ut fiat uoluntas eius. Quamobrem hæc loco poſita petitio eſt ſtatim poſt regni cæleſtis poſtulationem. Vt autem intelligant fideles, quam neceſſariú id nobis ſit, quod hac prece poſtulamus, quantamque uim ſalutarium munerum ex eius impetratione conſequamur; demonſtrabunt Parochi, quibus miſerijs, & ærumnis oppreſſum fuerit hominum genus propter peccatum primi parentis. Nam a principio Deus proprij boni appetitionem creatis rebus ingenerauit, ut naturali quadam propenſione ſuum quærerent, & expeterent finem, a quo illæ numquam, niſi obiecto extrinſecus impedimento, declinant. Hæc autem initio fuit in homine expe-*

expetendi Deum, suæ beatitudinis auctorem, parentemque, eo præclarior, & præstantior uis, quod is compos esset rationis, atque consilij. Sed hunc amorem, sibi naturaliter ingenitum, cum reliquæ naturæ rationis expertes conseruassent, quæ ut initio procreatæ fuerunt natura bonæ, sic in eo statu, & condicione manserunt, hodieque manent; miserum hominum genus cursum non tenuit: non enim solum bona iustitiæ originalis amisit, quibus a Deo supra naturæ suæ facultatem auctum, ornatumque fuerat, sed etiam insitum in animo præcipuum uirtutis studium obscurauit. Omnes, inquit, declinauerunt, simul inutiles facti sunt. non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum. Psal. 52 *Nam sensus & cogitatio humani cordis in malú prona sunt ab adolescentia sua: ut inde facile intelligi possit, neminem per se salutariter sapere, sed omnes ad malum esse propensos, innumerabilesque esse hominum prauas cupiditates, dum procliues sunt, & flagranti studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad ambitionem, ad omne fere malorum genus. Quibus in malis quamquam assidue uersemur; tamen, quæ summa est nostri generis miseria, permulta ex illis sunt, quæ nobis minime mala uideantur. quæ res insignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus ac libidinibus obcæcati non uideant, quæ salutaria opinantur, plerumque esse pestifera, immo uero ad illa perniciosa mala, tamquam ad optabile & expetendum bonum, rapiantur præci-*

Gen. 8

Rom. 7

pites

pites, ab ijs, quæ uere bona sunt, & honesta, tamquam a contrarijs rebus, abhorreant. Hanc opinionem, corruptumque iudicium detestatur Deus illis
Isa.5 *uerbis; Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem; & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* Itaque, *nostris ut subijciant oculis nostras miserias, comparant nos diuinæ litteræ ijs, qui uerum gustandi sensum amiserunt: quare fit, ut a salubri uictu alieni sint, appetantque contrarium. Cum ægrotis præterea nos conferunt. ut enim illi, nisi morbum depulerint, sanorum, & integrorum hominum officia ac munera obire non possunt: sic nos, quæ Deo gratæ sint, actiones suscipere sine diuinæ gratiæ adiumēto nequimus. Quod si quædam sit affecti assequimur; leuia illa sunt, & quæ ad consequendam cælestem beatitudinem parum uel nihil momenti habent. At Deum, ut par est, amare, & colere, quod maius quiddam & altius est, quam ut nos humi strati id humanis uiribus assequamur, numquam poterimus, nisi adminiculo diuinæ gratiæ subleuemur. Quamquam aptissima est etiam illa comparatio ad significandam miserā humani generis condicionem, quod similes esse dicimur puerorum, qui suo relicti arbitrio temere mouentur ad omnia: pueri, inquam, sumus, & im-*
Prouer. 1 *prudentes, ludicris sermonibus, & inanibus actio-*
Cap. 1 *nibus dediti, si a diuino præsidio deseramur. sic enim nos obiurgat Sapientia: Vsquequo paruuli*

diligi-

diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient? Et in hunc modum hortatur Apostolus: Nolite pueri effici sensibus. Etsi maiori in inanitate, & errore uersamur, quam illa puerilis ætas: cui tantum abest humana prudentia, ad quam tamen per se tempore potest peruenire; cum ad diuinam prudentiam, quæ ad salutem necessaria est, nos nisi Deo auctore, & adiutore adspirare non possimus. nisi enim præsto nobis sit Dei auxilium, reiectis ijs, quæ uere sunt bona, ad interitum ruimus uoluntarium. Ac si quis, discussa diuinitus animi caligine, has uideat hominum miserias, &, sublato stupore, sentiat legem membrorum, ac sensus cupiditates, spiritui repugnantes, recognoscat, omnemque dispiciat naturæ nostræ propensionem ad malum; qui poterit non ardenti studio opportunum tanto huic malo, quo naturæ uitio premimur, remedium quærere, salutaremque illam regulam expetere, ad quam Christiani hominis uita dirigenda, & conformanda sit? Hoc igitur illud est, quod imploramus, cum ita precamur Deũ, Fiat uoluntas tua. Cum enim, abiecta obedientia, et Dei uolũtate neglecta, in has miserias inciderimus, unum illud tantorũ malorum remedium nobis diuinitus propositũ est, ut ex Dei uoluntate, quã peccãdo contempsimus, aliquando uiuamus; omnesque cogitationes & actiones nostras ea regula metiamur. quod ut assequi possimus, suppliciter illud a Deo petimus, Fiat uoluntas tua. Id uero illis etiam

1. Cor. 14

etiam uehementer petendum est, in quorum animis iam regnat Deus, quique iam sunt radijs diuini luminis illustrati; cuius gratiæ beneficio, Dei obtemperent uoluntati. Quibus licet ita comparatis propriæ tamē cupiditates aduersantur propter procliuitatem ad malum, insitam in hominum sensibus; ut, etiam si tales simus, magnum tamen hoc
Iacobi 4 loco nobis periculum sit a nobis ipsis, ne abstracti, & illecti a concupiscentijs, quæ militant in membris nostris, iterum de salutis uia deflectamus. de quo nos periculo Christus dominus admonuit illis
Matth. 26 uerbis: Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Non enim est in hominis potestate, ne in eius quidem, qui per Dei gratiam est iustificatus, ita domitos habere carnis affectus, ut numquam illi postea excitentur: quippe cum eorum, qui iustificati sunt, mentem sanet Dei gratia, non
Rom. 7 etiā carnem: de qua illud scripsit Apostolus: Scio enim, quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum. Nam ut semel primus homo iustitiam originalem, quo tamquam freno quodam cupiditates regebantur, amisit, minime eas postea ratio ita continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte peccatum, id est peccati fomitem habitare scribit Apostolus, ut intelligamus eum non ad tempus, quasi hospitem, diuersari apud nos, sed, quamdiu uiuimus, tamquam incolam nostri corporis in domi-

domicilio membrorum hærere perpetuo. Ergo domesticis & intestinis hostibus assidue oppugnati, facile intelligimus, confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque, ut fiat in nobis uoluntas eius. Iam uero faciendum est, ut sciant fideles, quæ sit huius petitionis uis. quo loco, multis omissis, quæ a doctoribus scholasticis de Dei uoluntate utiliter, & copiose disputantur, uoluntatem hic accipi dicimus pro ea, quam signi appellare solent, hoc est, pro eo quod Deus a nobis fieri, aut caueri iusserit, aut monuerit. Quare uoluntatis nomine hoc loco comprehensa sunt uniuersa, quæ nobis ad cælestem beatitudinem comparandam proponuntur, siue illa ad fidem, siue ad mores pertineant; omnia denique, quæcumque nos Christus dominus per se, uel per Ecclesiam suam facere aut imperarit, aut prohibuerit: de qua uoluntate ita scribit Apostolus: Nolite fieri imprudentes: sed intelligentes, quæ sit uoluntas Dei. Cum igitur illud precamur, Fiat uoluntas tua; petimus in primis nobis, ut Pater cælestis facultatem cõcedat obtemperandi diuinis iussis, & inseruiendi ei in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris; ut ad nutum & uoluntatem eius omnia faciamus: ut ea colamus officia, de quibus in sacris litteris admonemur; ut ipso duce & auctore reliqua omnia præstemus, quæ eos decent, qui non ex uoluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi domini secuti, qui factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis;

Ad Eph. 5
1. Pet. 2

cis; ut parati simus omnia perpeti potius, quam uel minimum ab eius uoluntate discedere. Nec uero quisquam est, qui huius studio, & amore petitionis flagret ardentius, quam is, cui concessum sit, ut summam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud uerissime dici intelligit; Seruire Deo, & illi obedire, regnare esse. Quicumque, inquit Dominus, fecerit uoluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est: hoc est, cum illo sum omnibus amoris, & beneuolentiæ uinculis coniunctissimus. Nemo fere est ex uiris sanctis, quin præcipuum huius petitionis munus a Deo uehementer postularit: ac præclara quidem omnes, sed uaria persæpe oratione usi sunt: in quibus mirificum & suauissimum Dauidem uidemus illud uarie postulantem. modo enim inquit: Vtinam dirigantur uiæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas. Interdum: Deduc me in semitam mandatorum tuorum. Nonnumquam: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia. Huc pertinent illa: Da mihi intellectum, ut discam mandata tua. Iudicia tua doce me: da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua. Sæpe aliis uerbis eandem tractat, uersatque sententiam. Qui loci diligenter animaduertendi sunt, & fidelibus explicandi; ut, quanta sit in prima huius petitionis parte uis, & copia salutarium rerum, omnes intelligant. Secundo loco, cum

Psal. 118

rum illud precamur, Fiat uoluntas tua; detestamur opera carnis: de quibus scribit Apostolus: Manifesta sunt autem opera carnis; quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. &, Si secundum carnem uixeritis, moriemini. petimusque ne sinat Deus ea nos perficere, quæ sensus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas nostra suaserit, sed ut nostram uoluntatem sua uoluntate moderetur. Alieni sunt ab hac uoluntate uoluptarij homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione defixi sunt. Feruntur enim libidine præcipites ad potiundum, quod concupierunt, & in illo fructu prauæ cupiditatis felicitatem ponunt, ut beatum etiam esse dicant, qui, quodcumque optarit, consequatur. Nos contra petimus a Deo, ut ait Apostolus, ne carnis curam faciamus in desiderijs, sed ut fiat uoluntas eius. etsi non facile adducimur, ut precemur Deũ, ut cupiditatibus nostris non satisfaciat. habet enim difficultatẽ hæc animi inductio: quod ipsi quodã modo, id petentes, nos uidemur odisse: quod etiam stultitiæ tribuunt ij, qui toti hærent in corpore. sed nos stultitiæ famam subeamus libenter Christi causa. cuius est illa sententia: Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum, præsertim cum sciamus, multo præstare, id optare, quod rectum, iustumque sit, quam illud assequi, quod a ratione, a uirtute, a Dei legibus sit alienum. & certe deteriore loco is est, quicumque ad id peruenit, quod

Ad Gal. 5
Rom. 8
Rom. 13
Matth. 16
Luc. 9

quod temere ac libidinis impulsu cupiebat, quam qui, optime quod optauit, non assequitur. quamquam non id modo petimus, ne concedatur nobis a Deo, quod ipsi nostra sponte cupimus, cum studium nostrum deprauatum esse constat; sed ne id etiam detur, quod, suasore, & impulsore Dæmone, simulato lucis angelo, tamquam bonum interdum postulamus. rectissimum illud Principis apostolorum studium uidebatur, pietatisque plenissimum, cum Dominum a consilio proficiscēdi ad mortem auocare conabatur; & tamen eum, qui humanis sensibus, non diuina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amantius in Dominum uidetur eo postulari potuisse, quod sancti uiri Iacobus, & Ioannes, illis irati Samaritanis, qui magistrum hospitio accipere noluissent, ab eo petierunt, uti iuberet ignem e cælo descendere, qui duros illos, & inhumanos absumeret? At a Christo domino repre-
Luc. 9 hensi sunt illis uerbis: Nescitis, cuius spiritus estis: Filius enim hominis non uenit animas perdere, sed saluare. Neque uero solum, cum, quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, ut fiat uoluntas eius, sed etiam, cum re uera malum non est; ueluti cum uoluntas sequitur primam illam naturæ inclinationem, ut appetat ea, quæ naturam conseruant, & reijciat, quæ ei contraria uideantur. Quocirca, cum in eum locum uentum est, ut aliquid petere uelimus huius generis: tum uero dicamus ex animo, Fiat uoluntas

tas tua: imitemur illum ipsum, a quo salutem, & salutis disciplinam accepimus; qui cum naturaliter insito cruciatuum, & acerbissimæ mortis timore commoueretur, tamen in illo horrore summi doloris, suam ad Dei patris retulit uoluntatem: Non mea, inquit, uoluntas, sed tua fiat. Sed mirabiliter deprauatum est hominum genus: qui cum uim etiam suæ attulerint cupiditati, eamque diuinæ uoluntati subiecerint, tamen sine Dei auxilio, quo & a malo prohibemur, & ad bonũ dirigimur, peccata uitare non possunt. Ergo confugiendum est ad hanc precationem, & petendum a Deo, ut in nobis ipse instituta perficiat, ut exultantes cupiditatis motus comprimat, ut appetitus rationi obedientes efficiat, ut nos denique totos ad suam conformet uoluntatem. Precamur etiam, ut Dei uoluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat; quo diuinum mysterium, absconditum a sæculis, & generationibus, notum ac peruulgatum sit apud omnes. Formam præterea, & præscriptionem huius obedientiæ postulamus, ut uidelicet ad eam regulam dirigatur, quam in cælo & seruant beati angeli, & colit reliquus cælestium animarum chorus; ut quemadmodum illi sponte, & summa cum uoluptate obediunt diuino numini, sic nos Dei uoluntati, quo modo ipse maxime uult, libentissime pareamus. & uero in opera, & studio, quod Deo nauamus, summum a nobis amorem Deus, & eximiam charitatem requirit; ut, etiam si

Luc. 22

ſpe cæleſtium præmiorũ totos nos ei dicauerimus, tamen ideo illa ſperemus, quod, ut in eam ſpem ingrederemur, placuit diuinæ maieſtati. Quare tota nitatur illo in Deum amore noſtra ſpes, qui mercedem amori noſtro propoſuit æternam beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui ſeruiant, ſed tamen pretij cauſa, quo amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo charitate & pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil ſpectant, niſi illius bonitatem, atque uirtutem; cuius cogitatione, & admiratione ſe beatos arbitrantur, quod ei ſuum officium præſtare poſſint. & hanc habet ſententiam illa appoſitio, Sicut in cælo, & in terra. Maxime enim nobis enitendum eſt, ut Deo ſimus obedientes, quemadmodum beatas mentes eſſe diximus. quorum laudes in illo ſummæ obedientiæ munere obeundo, eo pſalmo perſequitur Dauid:

Pſal. 102 *Benedicite Domino omnes uirtutes eius, miniſtri eius, qui facitis uoluntatem eius. Quod ſi quis, ſanctum Cyprianum ſecutus, ſic illa interpretatur, ut dicat, In cælo, in bonis, & pijs; In terra, in malis, & impijs: nos uero etiam eius ſententiam comprobamus, ut pro cælo ſpiritus, pro terra caro intelligatur; ut & omnes, & omnia in omnibus Dei uoluntati obediant. Gratiarum item actionem continet hæc petitio. Veneramur enim eius ſanctiſſimam uoluntatem, & maximo perfuſi gaudio ſummis laudibus, & gratulationibus omnia eius opera celebramus, qui certo ſciamus eum omnia bene feciſſe*

fecisse. cum enim constet, esse omnipotentē Deum; necessario sequitur, ut omnia eius nutu facta esse intelligamus. cum uero etiam ipsum, sicuti est, summum bonum esse affirmemus; nihil ex eius operibus non esse bonum, cum omnibus ipse suam impertiuerit bonitatē, confitemur. Quod si in omnibus diuinam rationem non assequimur, in omnibus tamen, & ambigui causa neglecta, & reiecta omni hæsitatione, illud Apostoli profitemur: inuestigabiles esse uias eius. Sed ob id maxime etiam Dei uoluntatem colimus, quod ab eo cælesti lumine dignati sumus. Ereptos enim de potestate tenebrarum, transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Sed ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius petitionis; redeundum est ad id quod initio attigimus, debere fidelem populum in huius pronunciatione petitionis esse demisso, & humili animo, reputantem secum eam, quæ in natura est insita, cupiditatum uim, diuinæ uoluntati repugnantem, cogitantem se in eo officio uinci a naturis omnibus: de quibus ita scriptum est: Omnia seruiunt tibi: maximeque imbecillem esse, qui nullum opus Deo gratum non modo non perficere, sed ne instituere quidem possit, nisi Dei adiumento subleuetur. Quoniam uero nihil magnificentius est, nihil præstantius, quam, ut diximus, Deo seruire, & uitam ex eius lege, ac præceptis agere: quid optabilius esse potest homini Christiano, quam ambulare in uijs Domini, quam nihil agitare

Rom. 11

Ad Col. 1

Psal. 118

catio Dominica, ut postulationem rerum diuinarum consequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc uitam tuendam pertinent. nam ut ad Deum, tamquam ad ultimum finem, referuntur homines: sic humanæ uitæ bona ad diuina eadem ratione diriguntur. quæ quidem ideó optanda, ac petēda sunt; uel quod ita diuinus ordo postulat; uel quod illis adiumentis ad diuinorū bonorū adeptionem indigemus, ut ijs adminiculis propositum finē consequamur, qui regno, & gloria cælestis patris, atque ijs præceptis colendis, seruandisque continetur, quæ Dei uoluntatis esse non ignoramus. quare omnem uim, & rationem huius petitionis ad Deum, eiusque gloriam referre debemus. Præstabunt igitur suum officium Parochi fidelibus auditoribus, ut intelligant, in ijs petendis, quæ ad usum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, esse intendendum animum, ac studium nostrum ad Dei præscriptionem, nec inde ulla ex parte declinandum. Nam in eo, quod scribit Apostolus; Quid oremus, sicut oportet nescimus; maxime peccatur his postulationibus terrenarum, & caducarum rerum. Ergo petenda sunt bona hæc, ut oportet; ne, perperam aliquid postulantes, responsum illud a Deo feramus; Nescitis quid petatis. Erit autem certa iudicandi nota, quæ praua sit, quæue recta petitio, consilium, & propositum postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona existimet, & in illis, tamquam in optato fine, conquie-

Rom. 8

Matt. 20

ſcens, nihil præterea requirat; ſine dubio non orat, ſicut oportet. Non enim, inquit ſanctus Auguſtinus, petimus, temporalia hæc tamquam bona noſtra, ſed tamquam neceſſaria noſtra. Apoſtolus
1.Cor.10 *etiam in epiſtola ad Corinthios docet, omnia, quæ ſpectant ad uſus uitæ neceſſarios, ad Dei gloriam referri oportere. Siue enim manducatis, inquit, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Sed ut uideant fideles, quantam habeat hæc petitio neceſſitatem; commemorabunt Parochi, quanta ad uictum, & ad uitam colendam indigentia ſit externarum rerum. quod mágis intelligent, ſi comparatio fiet eorum, quæ primo illi parenti noſtri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad uiuendum neceſſaria. nam etſi ille in ampliſſimo innocentiæ ſtatu, unde & ipſe, & eius culpa omnis poſteritas corruit, neceſſe habuiſſet adhibere cibum ad reficiendas uires: tamen inter illius, & noſtræ uitæ neceſſitates multum intereſt. non enim ei ueſtibus ad tegumentum corporis opus fuiſſet, non tecto ad perfugium, non armis ad defenſionem, non remedijs ad ualetudinem, non alijs multis, quorum ſubſidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus. ſatis ei fuiſſet ad immortalem uitam ille fructus, quem feliciſſima uitæ arbor, nullo eius, aut poſterorum labore, præbuiſſet. Neque uero futurus erat homo in tantis paradiſi delicijs otioſus, quẽ ad agẽdũ Deus in eo uoluptatis domicilio collocarat:*

locarat: uerum nulla ei opera molesta, nullum officij munus non iucundum fuisset. tulisset ille perpetuo suauissimos fructus ex cultura felicium hortorum; nec eum umquam opera, aut spes fefellisset. At posterorum proles non solum fructu priuata uitalis arboris, uerum etiam horribili illa sententia condemnata est; Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ; spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore uultus tui uesceris pane tuo, donec reuertaris in terrã, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Nobis igitur cõtra euenerunt omnia, atque illi, & posteris contigisset, si Dei dicto audiens fuisset Adam. itaque uersa sunt omnia, & mutata in deterrimã partem. In quo illud grauissimum est, quod maximos sumptus, summum laborem, ac sudorem sæpissime nullus fructus consequitur; cum fruges datæ in deteriorem segetem, uel succrescenti agrestium herbarum asperitate opprimuntur, uel nimbis, uento, grandine, uredine, rubigine perculsæ, & prostratæ intereunt; ut omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cæli, uel terræ calamitate, recidat ad nihilum. quod accidit immanitate nostrorum scelerum; quibus auersus Deus, nostris minime benedicit operibus; sed horrenda manet sententia, quã de nobis initio pronunciauit. Ergo Pastores in huius loci tractationẽ incũbent; ut sciat fideles populus, sua culpa homines in has angustias, et

Gen. 3

miserias incidere; ut intelligat desudandum quidẽ, & elaborandum esse in parandis ijs, quæ ad uiuendum sunt necessaria, uerumtamen, nisi laboribus nostris benedixerit Deus, fallacem spem, & ina-
1.Cor.3 *nem fore omnem contentionem. Nam neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incre-*
Psal.126 *mentum dat Deus. Et; Nisi Dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt, qui ædificant eam. Docebunt igitur Parochi, esse res pene innumerabiles, quæ si nobis desint, uel uitam amittimus, uel agimus insuauem. Hac enim cognita rerum necessitate, naturæque imbecillitate, Christianus populus cælestem Patrem adire cogetur, & ab eo terrena, et cælestia bona suppliciter petere. Imi-*
Luc.15 *tabitur prodigum illum filium, qui cum in regione longinqua cœpisset egere, nec esset, cum esuriret, qui ei siliquas daret, aliquando ad se rediens, intellexit, malorum, quibus premebatur, nusquam nisi a patre esse expetendum remedium. Quo loco accedet etiam fidentius ad orandũ fidelis populus, si in cogitatione diuinæ benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuo patere filiorum uocibus. nam dum hortatur nos, ut panem petamus, ea se recte petentibus abunde largiturum pollicetur. docendo enim, quo modo petamus, hortatur; hortando, impellit; impellendo, spondet; spondendo, nos in spem certissimæ impetrationis inducit. Excitatis igitur, & inflammatis animis fidelis populi, sequitur, ut, quid hac petitione postuletur, declaran-*
dum

dum sit; primum, qui sit ille panis, quem petimus. Sciendum igitur est, in diuinis litteris hoc panis nomine multa quidem significari, sed illa duo præcipue, primum quidquid in uictu, ceterisque rebus ad corpus, uitamque tuendam adhibemus, deinde, quidquid nobis ad spiritus, & animæ uitam, ac salutem Dei munere tributum est. Petimus autem hoc loco huius, quam in terris agimus, uitæ subsidia, sanctorum Patrum ita sentiētium auctoritate. Quamobrem minime sunt audiendi, qui dicunt, nō licere Christianis hominibus a Deo petere terrena huius uitæ bona. nam huic aduersantur errori, præter consentientem Patrum sententiam, exempla permulta tum ueteris, tum noui testamenti. Iacob enim uouens, sic orabat; Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in uia, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad uescendum, & uestimentum ad induēdum; reuersusque fuero prospere ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, uocabitur domus Dei; cunctorumque, quæ dederit mihi, decimas offeram tibi. Salomon etiam certum petebat huius uitæ subsidium, cum illud precabatur; Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi; tribue tantum uictui meo necessaria. Quid, quod Saluator humani generis illa iubet petere, quæ nemo negare audeat ad corporis usum pertinere? Orate, inquit, ut non fiat fuga uestra in hieme, uel Sabbatho. Quid dicemus de S. Iacobo? cuius illa sunt:

Gen. 28

Prouc. 30

Matt. 24

Iacob. 5

sunt. Tristatur aliquis uestrum? oret: æquo animo
Rom. 15 *est? psallat. Quid de Apostolo? qui sic cum Romanis agebat; Obsecro uos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem sancti spiritus, ut adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa. Quare, cum & diuinitus concessum sit fidelibus, ut petant hæc subsidia rerum humanarum, & perfecta hæc a Christo domino tradita sit orádi formula; ne illud quidem dubium relinquitur, unam ex septem hanc esse petitionem. Petimus præterea panem quotidianum, idest uictui necessaria; ut panis nomine, quod satis sit, & uestium ad tegendum, & cibi ad uescendum, siue panis is sit, siue caro, siue piscis, siue quodcumque aliud, intelligamus.*
4. Reg. 6 *uidemus enim usum esse hoc loquendi modo Eliseum, cum regem moneret, ut præberet panem militibus Assyrijs, quibus magna ciborum copia data*
Luc. 14 *est. Illud etiam de Christo domino scriptum scimus: Ingressus est in domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbatho manducare panem. qua uoce, quæ ad cibum, quæque ad potum pertinent, significari uidemus. Ad huius petitionis absolutam significationem præterea animaduertendum est, hoc panis uocabulo non abundantem, & exquisitam ciborum, ac uestium copiam, sed necessariam, ac simplicem intelligi debere: quemadmodum scripsit*
1. Tim. 6 *Apostolus; Habentes alimenta, & quibus tega-*
Proue. 30 *mur, his contenti simus. Et Salomon, ut diximus,*

mus: Tribue tantum uictui meo necessaria. Huius quoque frugalitatis, & parsimoniæ illa uoce, quæ proxime sequitur, admonemur. cum enim, Nostrum, dicimus, panem illum ad necessitatem nostram, non ad luxuriam petimus. non enim Nostrum dicimus, quia eum nobis opera nostra, sine Deo, parare possimus: (est enim apud Dauidem: Omnia a te expectant, ut des illis escam in tempore: dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate: & alio loco: Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno) sed quia necessarius est, & a parente omnium Deo, qui omnes sua prouidentia alit animantes, nobis attributus. Ob eam quoque causam panis noster appellatur, quod iure est a nobis acquirendus, non iniuria, fraude, aut furto parandus. quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non nostra sunt, sed aliena, sæpiusque illorum calamitosa est uel adeptio, uel possessio, uel certe iactura. contra uero honestis, ac laboriosis piorum hominum lucris, ex Prophetæ sententia tranquillitas inest, & magna felicitas. Labores enim, inquit, manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Iam uero iis, qui iusto labore uictum quærunt, fructum suæ benignitatis eo loco pollicetur Deus: Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum, benedicetque tibi. Neque solum petimus a

Psal. 103

Psal. 127

Deute. 28

Deo

Deo nobis, ut illo uti liceat, quod nostro sudore, ac uirtute peperimus eius adiumento benignitatis: id enim uere dicitur nostrum: sed etiam bonam mentem postulamus, ut recte partis, recte item ac prudenter uti possimus. QVOTIDIANVM. *huic etiam uoci subiecta est ea notio frugalitatis, ac par simoniæ, quã proxime diximus. non enim multiplicem, aut delicatum cibum postulamus, sed eum, qui naturæ necessitati satisfaciat: ut eos pudeat hoc loco, qui, fastidio communis cibi, & potionis, conquisitissima escarum, ac uinorum genera persequuntur. Nec minus hac quotidiani uoce improbantur ij, quibus horrendas illas minas proponit Isaias:*
Isa.5 *Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci: numquid habitabitis uos soli in medio terræ? Etenim est inexplebilis horum hominum cupiditas, de quibus il*
Eccle.5 *lud scriptum est a Salomone; Auarus non implebitur pecunia. ad quos dictum etiam illud pertinet*
1. Tim.6 *Apostoli; Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli. Quotidianum præterea panẽ appellamus, quod uescimur eo ad reficiendum uitalem humorem, qui quotidie consumitur ui naturalis caloris. Est denique illa huius ratio nominis, quod assidue petendus est, ut in hac consuetudine amandi, & colendi Deum retineamur; nobisque omnino persuadeamus, id quod est, uitam, ac salutem nostram ex Deo pendere.* DA NOBIS. *Quantam hæ duæ uoces materiam præ-*
beant

beant ad cohortandum fideles, ut infinitam Dei potentiam pie, sanctéque colant, & uenerentur, in cuius manu sunt omnia, & ut nefariam illam Satanæ ostentationem detestentur; Mihi tradita sunt omnia, & cui uolo do illa; nemo non uidet. nam unius nutu Dei distributa cuncta, & conseruantur, & augentur. Sed quæ diuitibus hæc est imposita necessitas, dixerit quispiam, petendi quotidianum panem, cum rebus omnibus abundent? Hæc illis necessitas est orandi in hunc modum, non ut dentur eis, quorum Dei benignitate habent copiam, sed ne, quæ abunde illis adsunt, amittant. Quamobrem, ut scribit Apostolus, Hinc discant diuites non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo uiuo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum. Huius autem necessariæ petitionis hanc causam affert sanctus Chrysostomus, non solum ut nobis suppetat cibus, sed ut eũ nobis suppeditet Domini manus, quæ, salubrem, atque adeo salutarem uim inserens pani quotidiano, efficit, ut & cibus corpori prosit, & corpus animæ seruiat. Sed quid est, quamobrẽ, DA NOBIS, numero multitudinis dicimus, non autem, mihi? Quia proprium illud est Christianæ charitatis, non ut quisque de se uno sollicitus sit, sed ut præterea de proximo laboret; & in cura suæ utilitatis meminerit etiam aliorum. accedit eo, quod, quæ alicui munera diuinitus tribuuntur, non idcirco tribuuntur, ut solus is ea possideat, uel in illis lu-

Luc. 4

1. Tim. 6

xuriose uiuat, sed ut cum alijs communicet, quæ necessitati superfuerint: nam inquiunt sancti Basilius, & Ambrosius: Esurientium panis est, quem tu detines: nudorum indumentum est, quod tu recludis: miserorum redemptio est, & absolutio, pecunia, quam tu in terram defodis. HODIE. Admonet nos hæc uox cõmunis infirmitatis. quis enim est, qui, si minus sua unius opera prouidere se posse sperat in longinquũ tempus necessarios uitæ sumptus, saltem in diem uictus subsidia paraturum non confidat? Sed ne huius quidem fiduciæ facultas nobis a Deo permittitur, qui nos singulorum etiam dierum cibum a se petere iussit. Quæ sententia habet illam necessariam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica precatione singulis utendum esse. Hæc de pane, qui ore perceptus, corpus alit, atque sustentat, qui communis fidelium, & infidelium, piorum, & impiorum, admirabili Dei bonitate, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, pluit super iustos, & iniustos, omnibus impertitur. Reliquus est spiritualis panis; quem etiam hoc loco petimus. Quo significantur omnia, quæcumque in hac uita ad spiritus, et animæ salutẽ, et incolumitatẽ requirũtur. ut.n. multiplex est cibus; quo corpus alitur, et sustẽtatur: sic nõ est unius generis esca, quæ spiritus, & animæ uitam continet. nam et uerbũ Dei cibus est animæ: sapiẽtia enim inquit; Venite, comedite panem meum; & bibite uinum, quod miscui uobis.

Ambr. ex Basilio Magno in sermone 81.

Matth. 5

Prou. 9

Huius

Huius autem uerbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere solet, cum grauius nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. sic enim est apud Amos: Emittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi uerbum Domini. Vt autem illud est certum propinquæ mortis signum, cum non possint homines uel cibum sumere, uel sumptum retinere: sic magnum est desperatæ salutis argumentum, cum uel non quærunt uerbum Dei, uel, si adsit, non sustinent; & illam impietatis uocem in Deum effundunt; Recede a nobis, scientiam uiarum tuarum nolumus. In hoc furore animi, & mentis cæcitate uersantur illi, qui, neglectis ijs, qui legitime eis præsunt, catholicis, & Episcopis, & sacerdotibus, & a sancta Romana Ecclesia desciscentes, corruptoribus Dei uerbi hæreticis se in disciplinam tradiderunt. Iam uero panis est Christus dominus, animæ cibus: nam inquit ipse de se; Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi. Incredibile est, quanta uoluptate, ac lætitia perfundat piorum animas hic panis tum, cum maxime terrenis molestijs, & incommodis conflictantur. exemplo nobis est sanctus ille chorus apostolorum, de quibus extat; Illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilij. Referti sunt huiusmodi exemplis libri de uita sanctorum hominum: & de intimis his bonorum gaudijs ita loquitur Deus: Vincenti dabo manna absconditum

Amos 8
Iob 21
Ioan. 6
Act. 5
Apocal. 2

Tra-

Præcipue autẽ panis noster est ipse Christus dominus, qui in sacramento Eucharistiæ substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad patrẽ, de quo dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Accipite, & manducate, hoc est corpus meum. Ea petent Parochi, quæ ad fidelis populi utilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo separatim huius sacramenti uis, ac ratio continetur. Et uero dicitur hic panis noster, quia fidelium modo hominum est, idest eorum, qui charitatem cum fide coniungentes, pœnitentiæ sacramento sordes eluunt peccatorum; qui non dimittentes memoriam, se Dei filios esse, diuinum sacramentũ sumunt, & colunt, quanta maxima possunt sanctitate, ac ueneratione. Quotidianus uero quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio est, altera, quod in sacris Christianæ Ecclesiæ mysterijs quotidie & offertur Deo, & datur pie sancteque postulantibus; altera, quod quotidie sumendus est, uel certe ita uiuendum, ut quotidie, quoad eius fieri possit, digne sumere queamus. Audiant, qui contra sentiunt, nisi longo interuallo salutaribus his epulis animæ uesci non oportere, quid sanctus dicat Ambrosius: Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis? Sed in hac petitione ad illud præcipue cohortandi sunt fideles, ut, cum recte & consilium, & industriam suam posuerint in comparandis rebus uitæ necessarijs, rei exitum Deo permittant,

Marginal notes: Ioan.6 — Matth.26 — 1. Cor.11 — S.Amb.in lib.5.de Sacramẽ.c.4

tant, suumque desiderium ad eius referant uoluntatem, qui non dabit in æternum fluctuationem iusto. Nam uel concedet Deus, quæ petuntur, & ita suum optatum consequentur; uel non concedet, & id erit certissimum argumentum, nec salutare illud esse, nec utile, quod pijs a Deo negatur, cui magis curæ est de eorum salute, quam illis ipsis. Quem locum instruere poterunt, explicandis ijs rationibus, Parochi, quæ a sancto Augustino in epistola ad Probam præclare colliguntur. Extremum illud erit in huius tractatione petitionis, ut meminerint diuites facultates suas, & copias Deo acceptú referre, cogitentque se idcirco illis bonis esse cumulatos, ut illa distribuant indigentibus. In quam sententiam conueniunt, quæ in prima epistola ad Timotheum ab Apostolo disseruntur: unde magnã uim Parochis petere licebit diuinorum præceptorú ad hunc locum utiliter, ac salutariter illustrandum. Psal. 54 S. August. 1. Tim. 6

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.

Cum ita multa sint, quæ infinitam Dei potentiam, cum pari sapientia, ac bonitate coniunctá, significent, ut, quocumque oculos, cogitationéq. conuerteris, certissima signa immensæ potestatis, ac benignitatis occurrant; nihil profecto est, quod summum eius amorem, & admirabilem in nos charitatem magis declaret, quam inexplicabile my-

sterium Iesu Christi passionis, unde perennis ille fons ad eluendas peccatorum sordes erupit; quo perfundi, & expiari, Deo duce, ac largitore, exoptamus, cum illud ab eo petimus, Dimitte nobis debita nostra. Continet autem hæc petitio summam quandam eorum bonorum, quibus per Iesum Christum cumulatum est humanum genus. id enim
Isa. 27 docuit Isaias: Dimittetur, inquit, iniquitas domui Iacob, & iste omnis fructus, ut auferatur peccatum eius. quod Dauid etiam ostendit, beatos prædicans eos, qui salutarem illum fructum perci-
Psal. 31 pere potuerunt, his uerbis: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates. Quare est accurate, ac diligenter Pastoribus huius postulationis animaduertenda, & exponenda sententia, quam ad cælestem uitam consequendam tantum ualere intelligimus. Ingredimur autem nouam precandi rationem. nam hactenus a Deo non solum æterna, & spiritualia bona, sed caduca, et quæ ad hác uitam pertinét, commoda petiuimus: nunc uero mala deprecamur & animæ, & corporis, & huius, & sempiternæ uitæ. Sed quoniam ad impetrandum, quod postulamus, requiritur recta postulandi ratio; quo modo affectos esse oporteat eos, qui Deum hoc orare uelint, dicendum uidetur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primú necesse esse, ut is, qui ad hoc petendum uelit accedere, suum ipse peccatum agnoscat; deinde, ut eius sensu, ac dolore commoueatur; tum, ut sibi omnino persuadeat, Deum

Deum in hac esse uoluntate, ut ijs, qui peccauerũt; ita, ut diximus, affectis, & comparatis, ignoscat; ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa ueniæ desperatio cõsequatur, quæ olim Caim, & Iudæ animum occupauit; qui Deum modo uindicem, & ultorem, non etiam mitem, & misericordem, existimarunt. Ergo in hac petitione sic affecti simus, oportet, ut dolenter peccata nostra recognoscentes, ad Deum, tamquam ad parentem, non quasi ad iudicẽ confugiamus; a quo, non ut ex iustitia nobiscum agat, sed ex misericordia, postulemus. Facile autem adducemur, ut peccatum nostrum agnoscamus, si ipsum audierimus Deum nos in sacris litteris huius rationis admonentem: est enim illud apud Dauidem: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum. In eandem sententiam loquitur Salomon: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Quo illud etiam pertinet: Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum a peccato? Quod idem a sancto Ioanne, ad deterrendos homines ab arrogantia, scriptum est: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus; ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Et a Hieremia: Dixisti, absque peccato, & innocens ego sum: & propterea auertatur furor tuus a me: ecce ego iudicio contendam tecũ, eo quod dixeris, non peccaui. Quorum sentẽtias

Gen. 4 Matth. 27 Psal. 13. 52. Eccle. 7 Prouer. 20 1. Ioan. 1 Hier. 2

omnium idem, qui eas illorum ore pertulerat; Christus dominus hoc petitionis præscripto confirmat, quo iubet nos delicta nostra confiteri. id enim secus interpretari prohibuit auctoritas Mileuitani Concilii in hunc modum: Placuit, ut, quicumque uerba ipsa Dominicæ orationis, ubi dicimus, Dimitte nobis debita nostra, ita uult a sanctis dici, ut humiliter, non ueraciter hoc dicatur; anathema sit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labijs sibi dicit dimitti uelle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur debita, non habere? Verum in necessaria recognitione peccatorum nõ est satis, illa leuiter recordari. nam, ut acerba nobis sit ea memoria, ut cor pungat, animum stimulet, & dolorem inurat, necesse est. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, ut non solum facinorum, ac flagitiorum suorum meminerint fideles auditores, sed ut moleste; dolenterque meminerint, ut, cum angantur intimis sensibus; conferant se ad patrem Deum, a quo, ut inhærentes euellat scelerum aculeos, suppliciter petant. Nec uero solum erratorum turpitudinẽ studebunt subiicere oculis fidelis populi, uerum etiam indignitatem, ac sordes hominum, qui, cum nihil simus, nisi putida caro, nisi summa fœditas, incomprehensibilem illam Dei maiestatem, & inexplicabilem præstantiam, incredibilem in modum audeamus offendere, præsertim a quo procreati, liberati, innumerabilibus, maximisque beneficijs

Mileuit. Concil.

ficijs auctiſimus: ut quid? ut abalienati a patre Deo, qui ſummum bonum eſt, turpiſſima peccati mercede, Diabolo nos addicamus in miſerrimam ſeruitutem. neque enim dici poteſt, quam crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui, repulſo ſua ui iugo Dei, ruptoque charitatis amabiliſſimo nodo, quo parenti Deo ſpiritus noſter adſtringitur, ad hoſtem acerrimum deſciuerunt; qui eo nomine princeps, & rector mundi, & princeps tenebrarum, Ioan. 14 *& rex ſuper uniuerſos filios ſuperbiæ, dicitur in diuinis litteris.* Ad Eph. 6 *In eos autem, qui Dæmonis tyrannide opprimuntur, uere conuenit illa uox Iſaiæ; Domine Deus noſter, poſſederunt nos domini abſque te.* Iob 41 Iſa. 26 *Hæc ſi nos minus mouent rupta fœdera charitatis, moueant certe calamitates, & ærumnæ, in quas per peccatum incidimus. uiolatur enim ſanctitas animæ, quam Chriſto deſponſam eſſe ſcimus. profanum fit illud idem templum Domini, quid qui contaminant, in eos dicit Apoſtolus; Si quis autem templum Dei uiolauerit, diſperdet illum Deus.* 1. Cor. 3 *Innumerabilia ſunt mala, quæ peccatum inuenit in hominem: quam pene infinitam peſtem Dauid his uerbis expreſſit: Non eſt ſanitas in carne mea, a facie iræ tuæ: non eſt pax oſſibus meis, a facie peccatorum meorum. Nimirum norat hanc plagæ uim, cum nullam ſui partem peſtifero peccato intactam fateretur. peruaſerat enim in oſſa peccati uirus, ideſt, rationem, & uoluntatem, quæ maxime ſolidæ ſunt animæ partes, infecerat. hanc late* Pſal. 37

patentem pestem indicant sacræ litteræ, cum pecca tores, claudos, surdos, mutos, cæcos, & omnibus membris captos appellant. Sed præter dolorē, quem ex peccatorum quasi scelere sentiebat, magis etiam angebatur Dauid ex ira Dei, quam in se propter peccatum cōmotam intelligebat. Bellū .n. est sceleratis cum Deo, quorum sceleribus incredi-
Rom. 2 *biliter offenditur: ait enim Apostolus: Ira, & indignatio, tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum. nam etsi transierit actio peccati, tamen peccatum macula & reatu permanet; cui semper imminens ira Dei illud insequitur, tamquam umbra corpus. Cum igitur Dauid his uulneraretur aculeis, ad petendam delictorum ueniam excitabatur: cuius & exemplum doloris, & doctrinæ rationem, ex quinquagesimo eius psalmo depromptam, proponent Parochi fidelibus auditoribus, ut Prophetæ imitatione & ad doloris sensum, idest ad ueram pænitentiam, & ad ueniæ spem erudiri possint. Quantam habeat utilitatem hæc docendi ratio, ut ex peccatis dolere discamus, illa Dei apud Hieremiam declarat oratio, qui cum Israelem ad pænitentiam hortaretur, admonebat eum, ut malorum sensum perciperet, quæ*
Hierem. 2 *peccatum consequuntur: Vide enim, inquit, quia malum, & amarum est, reliquisse te dominum Deum tuum, & non esse timorem mei apud te, dicit dominus Deus exercituum. Qui carent necessario hoc recognitionis, ac doloris sensu, ij apud prophetas*

phetas, Isaiam, Ezechielem, & Zachariam, cor durum, lapideum, & adamantinum habere dicuntur. sunt enim, instar lapidis, nullo dolere molliti, nullum uitæ, idest salutaris recognitionis sensum habentes. Sed ne peccatorum grauitate deterritus, se populus ueniam impetrare posse desperet; ipsum ad spem uocare Parochi debebunt his rationibus; quod & Ecclesiæ Christus dominus potestatem dedit remittendi peccata, quemadmodum sacrosancti Symboli articulo declaratur, & hac petitione docuit, quanta esset Dei bonitas, ac liberalitas in genus humanum. nisi enim promptus esset, ac paratus Deus ad condonandum peccata pænitentibus, numquam nobis hanc precandi formulam præscripsisset; Dimitte nobis debita nostra. Quamobrem illud fixum in animis tenere debemus, fore, ut is paternam misericordiá nobis impertiat, qui ipsam his precibus iussit exposcere. nam omnino sub hac petitione, illa est subiecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, ut uere pænitentibus libenter ignoscat; Est enim Deus is, in quem, abiecta obedientia, peccamus; cuius ordinem sapientiæ perturbamus, quantum est situm in nobis; quem offendimus; quem factis, dictisque uiolamus. Verum idem est ille beneficentissimus parens, qui, cum posit omnia condonare, non modo se id uelle declarauit, sed etiam impulit homines, ut a se ueniam peterent, &, quibus uerbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium esse potest,

Isa. 46
Zach. 7
Ezech. 36

quin, illo auctore, in nostra potestate sit, nobis Dei gratiam reconciliare. Et quoniam hæc testificatio propensæ ad ignoscendum diuinæ uoluntatis fidem auget, spem alit, charitatem inflammat; operæpretium est ornare hunc locum nonnullis diuinis testimonijs, & hominum exemplis; quibus maximorum scelerum pænitētibus Deus ueniam cōcesserit. quam sententiam quoniam persecuti sumus, quantum res ferebat, in proœmio huius precationis, & in ea Symboli parte, quæ est de remittendis peccatis; inde assument Parochi, quæ ad hunc locum instruendum pertinere uidebuntur, reliqua haurient ex diuinarum litterarum fontibus: tum uero eodem utātur instituto, quo in ceteris petitionibus utendum duximus; ut intelligant fideles, quid hic, Debita, significent; ne forte decepti ambiguo, aliud ab eo, quam quod petendum sit, postulent. Primum autem scire oportet, minime petere nos, nobis ut remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra, quem omnino Deo debemus, & cuius debiti solutio est ad salutem necessaria. Neque uero, quia, debiti nomine, etiam obedientia, cultus, ueneratio, & cetera huius generis officia continentur, postulamus, ut non amplius ea debeamus, sed precamur, ut liberet
Luc. 11 *a peccatis: sic enim S. Lucas est interpretatus: qui peccata pro debitis posuit, ob eā causam, quod illis cōmmittendis rei efficimur Deo, & debitis pœnis propositi, quas uel satisfaciendo, uel patiendo pendi-*

pendimus. Huius generis debitum fuit, quod Christus dominus locutus est ore Prophetæ; Quæ non rapui, tunc exoluebam. Qua Dei uerbi sententia licet intelligere, non solum nos debitores esse, sed etiam nō esse soluendo; cum peccator per se satisfacere nullo modo possit. Quare confugiendum nobis est ad Dei misericordiam: cui quia par iustitia respondet, cuius est retmentissimus Deus, utendum erit deprecatione, & patrocinio passionis domini nostri Iesu Christi; sine qua nemo umquam ueniam delictorum impetrauit; a qua omnis & satisfaciendi uis, & ratio tamquam ex fonte profluxit. nam pretium illud in cruce a Christo domino persolutum, & nobiscum per sacramenta, re, uel studio, ac desiderio adhibita, communicatum, tanti est, ut nobis impetret, & conficiat, quod hac petitione postulamus, ut peccata nostra remittantur. Quo loco non id modo pro leuibus erratis, & facillimis ad impetrandam ueniam, sed pro grauibus, & mortiferis peccatis deprecamur. quæ precatio in scelerum grauitate pondus non habebit, nisi id a pænitentiæ sacramento, re, uel certe desiderio susceptio, ut iam dictum est, assumpserit. Dicimus autem, Debita nostra, longe aliter, atque, Panem nostrum, antea diximus. noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata nostra sunt, quia illorum culpa residet in nobis: nam nostra uolūtate suscipiuntur; quæ peccati uim non haberent, nisi essent uoluntaria. Nos igitur, Psal. 68

eam

eam culpam sustinentes, & confitentes, ad explandum peccata necessariam Dei clementiam imploramus. In quo non utimur excusatione cuiusquã, nec causam in quemquam transferimus, ut primi
Gen. 3 *homines Adam, & Eua fecerunt; ipsi nos indicamus, illam, si sapimus, Prophetæ precationem ad*
Psal. 140 *hibentes, Non declines cor meum in uerba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Nec uero dicimus, dimitte mihi, sed nobis; quod fraterna necessitudo, & charitas, quæ inter omnes homines intercedit, a nobis singulis postulat, ut de communi proximorum salute solliciti, cum pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem, a Christo domino traditum, deinceps ab Ecclesia Dei acceptum, perpetuoque seruatum, ipsi & maxime tenuerunt Apostoli, &, ut ceteri adhiberent, auctores fuerunt. Huius autem flagrantis studij, & cupiditatis in deprecando pro salute proximorum, habemus in utroque testamento sanctorum Mosis, & Pauli præclarum exemplum: quorum alter sic Deum precabatur;* Exod. 32 *Aut dimitte eis hanc noxam, aut, si non facis, dele me de libro tuo: alter in hunc modum;*
Rom. 9 *Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis.*

SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.

Illud, Sicut, dupliciter intelligi potest: nam & similitudinis uim habet, cum uidelicet a Deo petimus,

mus, ut, quemadmodum nos iniurias, & contumelias remittamus ijs, a quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata cōdonet. Est præterea condicionis nota: in quam sententiam Christus dominus eam formulam interpretatur: Si enim dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater uester cœlestis delicta uestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Verum habet uterque sensus eandem ignoscendi necessitatem: ut, si uolumus Deum nobis ueniam concedere delictorum, parcamus illis ipsis necesse sit, a quibus iniuriam accepimus. sic enim Deus obliuionem iniuriarum, mutuumque studium, & amorem requirit a nobis, ut eorum, qui in gratiam non sunt reconciliati, dona, ac sacrificia reijciat, & aspernetur. Est etiam naturæ lege sancitum, ut tales nos alijs præbeamus, quales eos in nos esse cupimus: uere ut impudentissimus ille sit, qui postulet a Deo, ut sui sceleris pœnam prætermittat, cum ipse in proximum animum retineat armatum. Quare parati, & prompti ad ignoscendum esse debent ij, quibus impositæ sunt iniuriæ; cum & urgeantur hac precandi formula; & apud sanctum Lucam id iubeat Deus: Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum; & si pœnitentiam egerit, dimitte illi; & si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, pœnitet me, dimitte illi. Et in euangelio sancti Matthæi sit: Diligite inimicos uestros. & Apostо-

Matth. 6

Luc. 17.

Mat. h. 5

Rom. 12 Apostolus, & ante eum Salomon scripserit; Si esu
Proue. 25 rierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da
Marc. 11 illi: & sit apud sanctum Marcum euangelistam; Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquẽ; ut et pater uester, qui in cœlis est, dimittat uobis peccata uestra. Sed quoniam, deprauatæ naturæ uitio, nihil ægrius fit ab homine, quam ut inferenti condonet iniurias: omnem conferant Parochi animi, & ingenij uim ad commutandos & flectendos animos fidelium ad hanc lenitatem, & misericordiam, Christiano homini necessariam. Commorentur in tractatione diuinorum oraculorum: in quibus audire licet imperantem Deum, inimicis ignoscendum. Prædicẽt id, quod uerissimũ est, magno esse argumento hominibus, eos esse Dei filios, si facile remittant iniurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus, similitudo quædam cum parente Deo, qui sibi inimicissimum, & infestissimum genus hominum, filij sui morte ab æterno exitio redemptum, recõciliauit. Sit autem huius cohortationis, et præcepti clausula illud imperium Christi domini, quod
Matth. 5 recusare non possumus sine summo dedecore, & pernicie; Orate pro persequentibus, & calumniantibus uos; ut sitis filij patris uestri, qui in cœlis est. Verum hoc loco non uulgaris Pastorum prudentia requiritur, ne quis, cognita huius difficultate, ac necessitate præcepti, salutem desperet. Sunt enim qui, cum se debere intelligant conte-

uere iniurias obliuione uoluntaria, & eos diligere, qui læserunt, id cupiunt, & pro uiribus faciunt, sed uniuersam memoriam iniuriarum sibi exhauriri non posse sentiunt. nam resident in animo quædam reliquiæ simultatis: quamobrem magnis agitantur conscientiæ fluctibus, uerentes, ne, parum simpliciter, & candide positis inimicitiis, Dei iusso non obediant. Hic igitur Pastores contraria studia carnis, & spiritus explicabunt: quod illius sensus sit ad uindicationem procliuis, huius ratio propensa ad ignoscendum, hinc inter ipsos perpetuam turbam, ac rixam existere: quare saluti minime diffidendum esse demostrabunt, reclamitantibus, & aduersantibus rationi, corruptæ naturæ appetitionibus, modo spiritus perstet in officio & uoluntate remittendi iniurias, proximumque diligendi. Quod autem aliqui fortasse fuerint, qui, cum nondum animum inducere possint, ut obliti iniurias, ament inimicos, propterea deterriti ea, quã diximus, condicione huius petitionis, Dominica precatione non utantur; duas has rationes afferent Parochi, quibus exitiosum hunc errorem illis eripiant. Nam quiuis unus e fidelium numero preces has facit totius Ecclesiæ nomine; in qua pios esse aliquot necesse est, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur, debita remiserunt. Accedit eo, quod id a Deo petentes, una etiam petimus, quidquid ad illud impetrandũ in eã petitionem a nobis necessario conferendum est. petimus enim & ueniam pecca-

peccatorum, & donum ueræ pœnitentiæ: petimus facultatem intimi doloris: postulamus, ut a peccatis abhorrere, & illa sacerdoti uere ac pie confiteri possimus. Itaque cum necesse etiam nobis sit parcere ijs, qui damnum, aut malum aliquod dederint, cum, ut nobis Deus ignoscat, precamur, simul oramus, ut facultatem largiatur reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi sunt ab ea opinione, qui inani, & prauo illo timore commouentur, ne sibi Deum reddant offensiorem hac precatione; contraque etiam cohortandi ad frequentem precationis usum, quo a parente Deo postulent, ut sibi det eam mentem, ut ijs, qui læserint, ignoscant, & inimicos diligant. Sed, ut precatio omnino fructuosa sit; primum hæc in ea est cura, meditatioque adhibenda, nos Deo supplices esse, & ab eo ueniá petere, quæ non datur, nisi pœnitenti: itaque nos ea charitate, & pietate præditos esse oportere, quæ pœnitentibus conueniat: conuenire autem maxime ijs, subiecta quasi oculis propria flagitia, atque facinora lacrymis expiare. Cum hac cogitatione coniungenda est cautio in posterum earum rerum, in quibus fuit aliqua occasio peccandi, quæque nobis ansam dare poßint ad offendendum parentem Deú.
Psal. 50 *In his curis uersabatur Dauid, cum diceret; Et peccatum meum contra me est semper. Et alio loco:*
Psal. 6 *Lauabo per singulas noctes lectum meum; lacrymis meis stratum meum rigabo. Proponat sibi præterea unusquisque ardentissimum orandi studium*

dium eorum, qui a Deo precibus impetrauerunt ueniam delictorum, ut publicani illius, qui longe consistens præ pudore, ac dolore, et oculis humi defixis, tantum pulsabat pectus, eam habens orationem; Deus propitius esto mihi peccatori: Tum illius pec- Luc.18
catricis mulieris, quæ Christo domino, retro stans, Luc.7
rigatos a se eius pedes, capillis etiam abstersos osculabatur: Petri denique Principis apostolorum, qui Matth.26
egressus foras, fleuit amare. Deinde cogitandum est, quo infirmiores sunt homines, & ad morbos animi, quæ sunt peccata, propensiores, eo pluribus, & frequentioribus medicamentis indigere: sunt autem ægrotæ animæ remedia, pœnitentia, & Eucharistia. Hæc igitur sæpissime adhibeat fidelis populus: deinde eleemosyna, quemadmodum tradunt diuinæ litteræ, medicina est accommodata sanandis animæ uulneribus. quare, qui pie hac prece uti cupiunt, pro uiribus benigne faciant egentibus. quantam enim uim habeat ad delendas scelerũ maculas, testis est in Tobia angelus Domini sanctus Tob.12
Raphael, cuius est illa uox: Eleemosyna a morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & uitam æternam. Testis est Daniel, qui Nabuchodonosor regem sic admone Dan.4
bat; Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. Optima autem largitio, & impertiendæ misericordiæ ratio, est obliuio iniuriarum, & bona uoluntas erga eos, qui rem, uel existimationem, uel corpus tuum,

tuo-

tuorumue uiolarint. Quicumque igitur cupit in se esse maxime misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque omnem offensionem, & pro hostibus libentissime deprecetur, omnem captans occasionẽ de illis ipsis bene promerendi. Sed quoniam hoc argumentum explicatum est, cum homicidij locum tractauimus, eo reijcimus Parochos, qui tamen hanc petitionem hoc fine concludant, nihil iniustius esse, aut fingi posse, quam eum, qui cum hominibus durus sit, ut nemini se det ad lenitatem, idem postulet, ut in se sit mitis, & benignus Deus.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM.

Non dubium est, quin filij Dei, cũ post impetratam delictorum ueniam, incensi studio adhibendi Deo cultum, & uenerationem, cæleste regnum exoptant, & omnia diuino numini tribuentes pietatis officia, toti pendent a paterna eius uoluntate, ac prouidentia: tum eo magis humani generis hostis artibus, ac machinis propositi, sic oppugnentur, ut uerendum sit, ne, labefactata, & mutata sententia, rursum in uitia delabantur, longeque deteriores euadant, quam antea fuerint. De quibus illud Principis apostolorum iure dici possit: Melius erat illis, non cognoscere uiam iustitiæ, quam, post agnitionem, retrorsum conuerti ab eo, quod illis tradi-

traditum est, sancto mandato. Quare nobis a Christo domino datum est huius petitionis præceptum, ut quotidie nos Deo commendemus, eiusque patriá curam, & præsidium imploremus, minime dubitantes fore, ut, si deseramur diuino patrocinio, uafferrimi hostis laqueis irretiti teneamur. Neque uero solum in hac orãdi regula iussit a Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem, sed in illa etiam oratione, quam ad sacros Apostolos habuit sub ipsum mortis tempus, cum quidem ipsos mundos esse dixisset, eos huius officij his uerbis admonuit; Orate, ut non intretis in tentationem. Quæ iterum a Christo domino adhibita admonitio magnum diligẽtiæ onus imponit Parochis excitãdi fidelem populum ad frequentẽ huius usum precationis, ut, cum tãta hominibus ab hoste Diabolo in singulas horas pericula huius generis intendantur, a Deo, qui solus illa propulsare potest, petant illud assidue, Ne nos inducas in tentationem. Intelliget autem fidelis populus, quantopere egeat diuini huius adiumẽti, si suæ imbecillitatis, inscitiæque meminerit; si recordabitur illam Christi domini sententiam; Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma; si ei uenerit in mentem, quam graues sint, & exitiales hominum casus, impellente dæmone, nisi sustineantur dexteræ cælestis auxilio. Quod illustrius esse possit humanæ infirmitatis exemplum, quam sacer ille chorus Apostolorũ, qui magno antea animo cum essent, primo quoque obiecto terrore, reli-

Ioan. 13
Matth. 26
Matth. 26

Matth.26 cto Saluatore, diffugerunt? etsi illustrius etiam est illud Principis apostolorum, qui in tāta professione singularis & fortitudinis, & amoris in Christum dominum, cum paulo ante, sibi bene fidens, ita di-
Matth.26 xisset; Si oportuerit me mori tecum, non te negabo: statim unius uoce mulierculæ perterritus, se dominum non esse, iureiurando affirmauit. nimirum illi in summa spiritus alacritate non respondebant uires. Quod si uiri sanctissimi humanæ naturæ fragilitate, cui confidebant, grauiter peccauerunt: quid non timendum est ceteris, qui ab eorum sanctitate absunt longissime? Quare proponat fideli populo Parochus prœlia, ac pericula, in quibus assidue uersamur, dum anima est in hoc mortali corpore, quos undique caro, mundus, et Satanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotusquisque est, qui magno suo malo non experiri cogatur? Quis non his lacessitur stimulis? quis hos non sentit aculeos? quis subiectis non uritur ardentibus facibus? & quidem tam uarij sunt ictus, tam diuersæ petitiones, ut difficillimum sit grauem aliquam plagam non accipere. Ac, præter hos inimicos, qui habitant, & uiuunt nobiscū, sunt præterea illi hostes acerrimi, de quibus scriptū
Ad Eph.6 est; Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Accedunt enim ad intimas pugnas externi impetus & im-

pres-

pressiones dæmonum; qui & aperte nos petunt, & per cuniculos influunt in animas nostras, uix ut ab illis cauere possimus. Illos & principes appellat Apostolus propter naturæ excellentiam: (nam natura hominibus, & ceteris, quæ sub sensum cadunt, creatis rebus antecellunt) & potestates uocat, quod non solum naturæ ui, sed potestate etiam superant: et rectores nominat mundi tenebrarum: non enim clarum, & illustrem mundum regunt, idest bonos, & pios, sed obscurum, & caliginosum, nempe eos, qui flagitiosæ, & facinorosæ uitæ sordibus, ac tenebris obcæcati, duce tenebrarum Diabolo delectantur. Nuncupat etiam dæmones spiritualia nequitiæ: est enim & carnis, & spiritus nequitia. Carnalis quæ dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines, & uoluptates, quæ percipiuntur sensibus. Spiritualia nequitiæ sunt mala studia, & prauæ cnpiditates, quæ ad superiorem pertinent animæ partem; quæ tanto peiores sunt, quam reliquæ, quanto mens ipsa, & ratio altior est, atque præstantior. Quæ Satanæ nequitia quia maxime spectat illuc, ut cælesti nos hereditate priuet; propterea dixit Apostolus, In cælestibus. ex quo licet intelligere, magnas esse hostium uires, inuictum animum, immane in nos, & infinitum odium: bellum etiam perpetuum eos gerere nobiscum, ut nulla pax esse cum illis, nullæ indutiæ fieri possint. Quantum uero audeant, declarat Satanæ apud Prophetam uox,

ad Eph. 6

ad Eph. 6

Isa. 14

In cælum conſcendã: aggreſſus eſt primos homines in paradiſo: adortus eſt prophetas: appetiuit apoſtolos, ut, quemadmodum loquitur apud Euangeli-
Luc.22 *ſtã Dominus, Cribraret eos ſicut triticum: ne ipſum quidem Chriſti domini os erubuit. Itaque eius inexplebilem cupiditatem, & immenſam diligentiam*
1.Pet.5 *ſanctus Petrus expreſſit, cum dixit; Aduerſarius ueſter Diabolus, tamquam leo rugiens, circuit, quærens, quem deuoret. Quamquam non unus modo tentat homines Satan, ſed gregatim interdum dæmones in ſingulos impetum faciunt: quod ille cõ-*
Mar.5 *feſſus eſt dæmon, qui rogatus a Chriſto domino,*
Luc.8 *quod ſibi nomen eſſet, reſpondit; legio mihi nomen eſt; nempe dæmonum multitudo, quæ miſerum il-*
Matth.12 *lum diuexarat. & de alio ſcriptum eſt; Aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & intrãtes habitant ibi. Multi ſunt, qui, quod impulſus, atque impetus dæmonum in ſe minime ſentiunt, totam rem falſam eſſe arbitrantur; quos ipſos a dæmonibus non oppugnari mirum non eſt, quibus ſe ſponte dediderunt. non eſt in illis pietas, non charitas, non uirtus illa Chriſtiano homine digna: quare fit, ut toti ſint in poteſtate Diaboli; nec ullis tentationibus opus eſt ad eos euertendos, in quorum iam animis, ipſis libentibus, commoratur. At uero qui ſe Deo dicauerunt, in terris cæleſtem uitam agentes, ij maxime omnium Satanæ incurſibus petuntur, hos acerbiſſime odit, his in ſingula temporis momenta ſtruit inſidias. plena eſt hiſtoria diuinarum*

narum litterarum sanctorum hominum; quos præsenti etiam animo stantes, uel ui, uel fraude peruertit. Adam, Dauid, Solomon, aliique, quos enumerare difficile sit, experti sunt dæmonum uiolentos impetus, & callidam astutiam, cui resisti nō possit consilio, aut hominum uiribus. Quis igitur se suo præsidio satis tutum existimet? Itaque pie, caste que petendum a Deo est, ne nos tentari sinat supra id, quod possumus, sed faciat etiam cum tentatione prouentum, ut possimus sustinere. 1.Cor.10 *Verum hic fideles confirmandi sunt, si qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione dæmonum uim perhorrescunt, ut ipsi tentationum fluctibus agitati, in hūc precationis portum confugiant. non enim Satan in tanta & potentia, & pertinacia, in capitali odio nostri generis, nec quantum, nec quam diu uult, tentare nos, aut uexare potest, sed omnis eius potestas Dei nutu, & permissu gubernatur. notissimū est exemplum Iob:* Iob 1 *de quo nisi Diabolo dixisset Deus; Ecce uniuersa, quæ habet, in manu tua sunt; nihil eius Satanas attigisset: contra uero nisi addidisset Dominus; Tantum in eum ne extendas manum tuam; uno Diaboli ictu cum filiis ipse, facultatibusque concidisset. Ita autē alligata est dæmonum uis, ut ne in porcos quidem illos, de quibus scribunt euangelistæ, non permittente Deo inuadere potuisset.* Marc.8 Matth.5 Luc.8 *Sed ad intelligendam huius petitionis uim dicendum est, quid hic tentatio significet, quid item, induci in tentationem. Est autem tentare,*

periculum facere de eo, qui tẽtetur, ut ab ipso, quod cupimus, elicientes, uerum exprimamus. qui tentandi modus in Deum minime cadit. quid enim est,
ad Heb. 4 *quod nesciat Deus? Omnia enim, inquit, nuda, & aperta sunt oculis eius. Est alterum tẽtandi genus, cum, longius progrediendo, aliud quæri solet in bonam, uel in malam partem: in bonam, cum ea re tentatur alicuius uirtus, ut, illa perspecta, & cognita, is commodis, & honoribus augeatur, eiusq. exemplum ceteris imitandum proponatur, ac denique omnes ob id ipsum ad Dei laudes excitentur. quæ tentandi ratio sola conuenit in Deum.. huius*
Dute. 13 *exemplum tentationis est illud in Deuteron. Tentat uos dominus Deus uester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non. Quo modo etiam tentare dicitur suos Deus, cum inopia, morbo, & alijs calamitatum generibus premit: quod probandæ eorum patientiæ causa facit, & ut alijs documentum*
Gen. 22 *sint Christiani officij. In hanc partem legimus Abraham esse tentatum, ut filium immolaret. quo facto, fuit is obedientiæ, & patientiæ exemplum singulare ad memoriam hominum sempiternam. In*
Tob. 12 *eandem sententiam dictum est de Tobia; Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te. In malam partem tentantur homines, cum ad peccatum, ac exitium impelluntur: quod proprium Diaboli officium est. is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatque præcipites.*
Matth. 4 *quamobrem Tentator in diuinis litteris appellatur.*

tur. In iis uero tentationibus modo intimos nobis admouens stimulos, animæ affectiones, & commotiones adhibet administras; modo nos exagitans extrinsecus, externis rebus utitur, uel prosperis ad efferendos, uel ad frangendos aduersis: nonnũquam habet emissarios, & excursores perditos homines, in primisque hæreticos, qui sedentes in cathedra pestilentiæ, malarum doctrinarum mortifera semina dispergunt, ut illos, qui nullum delectum aut discrimen habent uirtutis, & uitiorum, homines per se procliues ad malum, nutantes, ac præcipitantes impellant. Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus succumbimus. Inducimur uero in tentationem dupliciter, primum, cum de statu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem a Deo hoc modo in tentationem inducitur: quia nemini est peccati auctor Deus, immo uero odit omnes, qui operantur iniquitatem. Sic uero etiam Psal. 5 *est apud sanctum Iacobum: Nemo, cum tentatur, dicat quoniam a Deo tentatur: Deus enim* Iacobi 1 *intentator malorum est. Deinde dicitur nos tentationem inducere is, qui etsi non tentat ipse, neque operam dat, quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia, cum possit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus bonos, & pios tentari quidem sinit, uerumtamen sua gratia sustentatos non deserit. Nec uero non interdum iusto, & oc-*

culto Dei iudicio, nostris id sceleribus postulátibus, nobis ipsi relicti, concidimus. Præterea nos in ten tationem Deus inducere dicitur, cum eius benefi-
Luc. 15 *cijs, quæ nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & patris substantiam, ut prodigus ille filius, dissipamus, uiuendo luxuriose, nostris cupi-*
Rom. 7 *ditatibus obsequentes. Quamobrem id dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus; Inuentum est mihi mandatum, quod erat ad uitam, hoc esse ad mortem. Opportunum rei exemplum est Hiero solyma, teste Ezechiele; quam Deus omni ornamen*
Ezech. 16 *torum genere locupletarat, ut eius ore Prophetæ diceret Deus; Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te. & tamen illa ciuitas diuinis cu mulata bonis, tantum abest, ut optime de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, cælestibus beneficijs ad beatitudinem consequēdam, cuius gratia ea acceperat, uteretur, ut, ingratissima in parentem Deum abiecta spe, cogitatione cælestium fructuum, tantum præsenti abundantia luxuriose, ac perdite frueretur. quod Ezechiel eodem capite pluribus uer bis persecutus est. Quare sunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præbiam sibi ab eo diuinitus uberem materiam recte factorum, ad uitia, illo permittēte, conuertunt. Sed oportet hūc diuinæ scripturæ amorē diligēter attēdere, quæ Dei permis sionē ijs interdum uerbis significat, quæ proprie si accipiantur, tamquam actionem in Deo significant:*
Exod. 4. 7 *nam in Exodo sic est; Indurabo cor Pharaonis. &*

apud

apud Isaiam: Excæca cor populi huius. & ad Romanos scribit Apostolus: Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, & in reprobum sensum. Quibus in locis aliisque similibus, non id omnino esse actum a Deo, sed permissum, intelligendum est. His positis, non erit difficile scire, quid in hac precationis parte postulemus. Nec uero petimus, ne omnino tentemur, Est enim hominum uita, tentatio super terram. Est autem ea res utilis, & fructuosa hominum generi. nam in tentationibus nos ipsos, idest uires nostras, cognoscimus: quamob rem etiam humiliamur sub potenti manu Dei, uiriliterque decertantes, expectamus immarcescibilem coronam gloriæ. Nam & qui certat in agone, non coronatur, nisi legitime certauerit; &, ut inquit sanctus Iacobus, Beatus uir, qui suffert tentationem; quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Quod si urgemur nonnumquam hostium tentationibus; magnæ nobis erit leuationi illa cogitatio, habere nos adiutorem pontificem, qui possit compati infirmitatibus nostris, tentatum ipsú per omnia. Quid hic igitur petimus? ne diuino præsidio deserti, tentationibus uel decepti assentiamur, uel cedamus afflicti; ut præsto sit nobis Dei gratia, quæ, cum defecerint nos propriæ uires, in malis recreet, ac reficiat. Quare & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus; & nominatim, cum singulis affligimur, ad precationem

Isa.6 Rom.1 2.Tim.2 Iacob.1 ad Heb.4

nem confugere oportet. quod a Dauide factum legimus pene in unoquoque tentationũ genere: nam
Psal.118 *in mendacio sic precabatur: Ne auferas de ore meo uerbum ueritatis usquequaque. In auaritia ad hũc*
Psal.118 *modum: Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. In rebus uero inanibus huius uitæ, & illecebris cupiditatum, hac prece utebatur:*
Psal.118 *Auerte oculos meos, ne uideant uanitatem. Ergo postulamus, ne morem geramus cupiditatibus, ne ue defatigemur in tentationibus sustinendis, ne declinemus de uia Domini, ut tam in rebus incommodis, quam in prosperis, æquitatem animi, constantiamque seruemus, & nullam nostri partem*
Rom.16 *Deus sua tutela uacuam relinquat. Petimus denique, ut Satanam conterat sub pedibus nostris. Reliquum est, ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quæ in hac precatione maxime cogitare, & meditari oporteat. in qua erit illa optima ratio, si, quanta sit hominum infirmitas, intelligentes, uiribus nostris diffidemus, &, omni spe nostræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, uel in maximis periculis magnum animum habuerimus, præsertim cogitantes, quam multos hac spe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanæ faucibus liberarit Deus.*
Ge.39.41 *An non Ioseph undique circumdatum ardentibus insanæ mulieris facibus, e summo ereptum periculo, ad gloriam extulit? non Susannam, a Satanæ ministris obsessam, tum, cum nihil propius esset,*

quam

quam ut nefarijs sententijs interficeretur, seruauit incolumem? neque mirum: Erat enim, inquit, cor eius fiduciam habens in Domino. Insignis est laus, & gloria Iob, qui de mundo, de carne, de Satana triumphauit. Plurima sunt huius generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam spem fiduciamque cohortari debebit. Cogitent etiam fideles, quem in hostium tentationibus ducem habeant, nempe Christum dominum, qui uictoriam ex illo certamine retulit. Vicit ipse Diabolum. est is ille fortior, qui superueniens fortem superauit armatum; quem & armis nudauit, & spolijs. De eius uictoria, quam de mundo reportauit, est apud sanctum Ioannem: Confidite, ego uici mundum. & in Apocalypsi dicitur ipse leo uincens, & exiße uincens, ut uinceret: quia in uictoria suis etiam cultoribus facultatem uincendi dedit. Est Apostoli ad Hebræos epistola plena uictorijs sanctorum hominum, qui per fidem deuicerunt regna, obturauerunt ora leonum: & quæ sequuntur. Ex his uero, quæ sic acta legimus, eas uictorias cogitatione complectamur, quas quotidie reportant ex intimis, & externis dæmonum prælijs homines fide, spe, & charitate præstantes: quæ tam multæ sunt, tamq. insignes, ut, si sub aspectum caderent oculorum, nihil frequentius accidere iudicaremus, nihil gloriosius: de quorum hostium clade his uerbis scripsit sanctus Ioannes: Scribo uobis, iuuenes, quoniam

Dan. 13
Luc. 11
Ioan. 16
Apoc. 5.
Heb. 11

niam fortes estis, & uerbum Dei manet in uobis, & uicistis malignum. Vincitur autem Satanas nō otio, somno, uino, commessatione, libidine, sed oratione, labore, uigilia, abstinentia, cōtinentia, castitate.
Matth. 26 *Vigilate, & orate, inquit, ut iam diximus; ut non intretis in tentationem. Qui ijs armis ad illam pugnam utuntur, in fugam conuertunt aduersarios:*
Iacobi 4 *qui enim resistūt Diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen sanctorum hominum uictorijs, quas diximus, nemo sibi placeat, nemo se offerat insolentius, ut se suis uiribus hostiles dæmonum tentationes, impetusque sustinere posse confidat. nō est hoc naturæ nostræ, non humanæ imbecillitatis. Hæ uires, quibus prosternimus Satanæ satellites, dantur a Deo; qui*
1. Reg. 2 *ponit, ut arcum æreum, brachia nostra; cuius beneficio arcus fortiū superatus est, et infirmi accin-*
Psal. 17 *cti sunt robore; qui dat nobis protectionem salutis; cuius nos dextera suscipit; qui docet manus nostras ad præliū, & digitos nostros ad bellū: ut uni Deo pro uictoria sint agendæ, & habendæ gratiæ, quo uno & auctore, & adiutore uincere possumus:*
1. Cor. 15 *quod fecit Apostolus: ait enim: Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam per dominū nostrum Iesum Christum. Eundem auctorē uictoriæ prædi-*
Apoc. 12 *cat cælestis illa uox in Apocalypsi: Facta est salus, & uirtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius; quia proiectus est accusator fratrū nostrorum, & ipsi uicerunt eum propter sanguinem agni. Testatur idem liber, Christi domini, partā ex*

mundo

mundo, carneque, uictoriam eo loco; Hi cum agno pugnabunt, & agnus uincet illos. Hæc de causa, & de modo uincendi. Quibus expositis, proponent fideli populo Parochi a Deo paratas coronas, & constitutam uictoribus sempiternam præmiorum amplitudinem. quorum ex eadem Apocalypsi diuina proferent testimonia; Qui uicerit, non lædetur a morte secunda. & alio loco; Qui uicerit, sic uestietur uestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro uitæ. &, Confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. & paulo post Deus ipse ac Dominus noster ita loquitur ad Ioánem: Qui uicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Tum inquit: Qui uicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego uici, & sedi cum patre meo in throno eius. Denique cum sanctorum gloriá, et perpetuam istam honorú uim, quibus in cælo fruentur, exposuisset, adiunxit; Qui uicerit, possidebit hæc.

Apoc. 17 — Apoc. 2. 3 — Apoc. 3 — Apoc. 21

SED LIBERA NOS A MALO.

Postrema hæc petitio est instar omniú, qua Dei filius diuinam hanc orationem conclusit: cuius etiá uim, & pondus ostendens, ea usus est orandi clausula, cum e uita migraturus, Deum patrem pro hominum salute deprecaretur: Rogo, enim inquit, ut serues eos a malo. Ergo hac precationis formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo cõfirmauit, quasi quadam epitome summatim complexus

Ioan. 17

plexus est uim, & rationem ceterarum petitionum. Cum enim id, quod ea prece continetur, impetrauerimus; nihil, auctore sancto Cypriano, reliquum est, quod praeterea adhuc debeat postulari: cũ semel protectionem Dei aduersus malũ petamus: qua impetrata, contra omnia, quae Diabolus & mundus operantur, securi stamus, & tuti. Quare, cum tanti sit haec petitio, quanti diximus, debebit Parochus in ea fidelibus explicanda summam adhibere diligentiam. Differt autem haec, & proxima petitio, quod illa uitationem culpae, hac poenae liberationem postulamus. Quare non iam monendus est fidelis populus, quantopere & laboret ex incommodis & calamitatibus, & caelestis egeat adiumenti. nam quot & quantis miserijs proposita sit hominum uita, praeterquam quod & sacri, & profani scriptores hoc argumentum sunt copiosissime persecuti, nemo fere est, quin intelligat & suo & alieno periculo. persuasum enim id est omnibus, quod exemplum patientiae Iob memoriae prodidit, Homo natus de muliere, breui
Iob. 14
uiuens tempore, repletur multis miserijs; qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra, & numquam in eodem statu permanet. Nec uero ullum praeterire diem, qui propria aliqua molestia, aut incommodo notari non possit, testis est illa Christi domini uox, Sufficit diei malitia sua. Etsi condicionem humanae uitae declarat ipsius Domini monitum illud, quo
Matth. 6

crucem

crucem quotidie sumi, seque docuit sequi oportere. Vt igitur quisque sentit, quam laboriosa sit & periculosa hæc uiuendi ratio: ita facile persuadebitur fideli populo malorum liberationem a Deo implorandam esse, præsertim cum nulla re magis ad orandum adducantur homines, quam cupiditate, & spe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ impendeant. Est enim hæc insita ratio in animis hominum, ut in malis statim ad Dei auxilium confugiant. Qua de re est illud scriptum; Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Sed si illud fere sua sponte faciunt homines, ut in periculis & calamitatibus inuocent Deum; certe, quo modo id recte facere possint, ab ijs, quorum fidei ac prudentiæ commissa est eorum salus, maxime docendi sunt. Non enim desunt qui contra Christi domini iussum præpostero utātur ordine precationis. nam qui iussit nos ad se confugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis præscripsit: uoluit enim ut prius quam precaremur ut nos liberaret a malo, peteremus uti nomen Dei sanctificaretur, & adueniret regnum eius; & reliqua postularemus, quibus, quasi gradibus quibusdam, in hunc locum peruenitur. sed quidam, si caput, si latus, si pes condoluit, si rei familiaris iacturam faciunt, si minæ, si pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in pestilentia, omissis medijs Dominicæ precationis gradibus, tātum petunt ut ex

Luc. 9 · Psal. 82 · Psal. 49

ut ex illis eripiantur malis. at huic consuetudini repugnat Christi domini iussum: Quærite primum
Matth.6 *regnum Dei. Itaque qui recte preces faciunt, cum deprecantur calamitates, incommoda, malorum*
Psal.6 *deprecationem, referunt ad Dei gloriam. sic Dauid illi precationi; Domine ne in furore tuo arguas me; subiecit rationem, qua se Dei gloriæ cupidissimum ostendit: ait enim: Quia non est in morte, qui memor sit tui: in Inferno autem quis confitebitur tibi? Et idem, cum oraret Deum, sibi ut mi-*
Psal.50 *sericordiam impertiret, subiungit illud: Docebo ini quos uias tuas, & impij ad te conuertentur. Ad hanc orandi salutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitandi sunt fideles auditores, & simul docendi, quantum intersit inter infideliũ, & Christianorum hominum preces. Petunt uehementer illi etiã a Deo, ut poßint ex morbis, uulneribusq. conualescere, sibi ut ex urgentibus, uel imminentibus malis euadere liceat; sed tamen illius præcipuam spem liberationis ponunt in remedijs, natura, uel hominum industria comparatis: quin etiam sibi datum a quouis medicamentum, etiam si cantionibus, si ueneficijs, si dæmonum opera confictum sit, sine ulla religione adhibent, modo aliqua ualetudinis spes ostendatur. Longe alia est ratio Christianorum: qui in morbis, & in omnibus aduersis rebus habent summum perfugium, & præsidium salutis Deum; unum illum omnis auctorem boni, & liberatorem suum agnoscũt, ac uenerantur; reme-*

dijs

diјs uero quæ inest ad sanandum uis, insitam a Deo esse pro certo habent; tantumque illa ægrotis prodesse existimant, quantum ipse uoluerit Deus. est enim a Deo data hominum generi medicina, qua morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesiastici uoxi Al tissimus creauit de terra medicinam, & uir prudens non abhorrebit illam. Itaque qui Iesu Christo nomen dederunt, non in illis remedijs summã spem reponunt recuperandæ ualetudinis, sed ipsi medicinæ auctori Deo maxime confidunt. Quare etiam in diuinis litteris reprehenduntur ij, qui, medicinæ fiducia, nullum Dei auxilium requirunt: immo uero, qui uitam agunt ex diuinis legibus, abstinent omnibus remedijs, quæcumque ad curationem a Deo non adhibita esse constet. quod si etiam eorum usu medicamentorũ illis sit explorata spes sanitatis, tamen ab ijs, ut cantionibus & dæmonum artificijs, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, ut Deo confidant: ea enim re iussit nos beneficentissimus parens liberationem malorum postulare, ut in eo ipso, quod iussit, spem etiam impetrationis haberemus. multa sunt in sacris litteris huius rei exempla: ut qui minus rationibus adducuntur ad bene sperandum, exemplorum multitudine confidere cogantur. Abraham, Iacob, Loth, Ioseph, Dauid sunt in oculis, locupletissimi testes diuinæ benignitatis. sacræ noui testamenti litteræ tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt piæ pondere precationis, ut res

Eccle. 38

2. Para. 16

TT exemplo-

exemplorum commemoratione non egeat. una igitur illa Prophetæ sententia contenti erimus, quæ
Psal. 33 uel infirmissimum quemque confirmare potest. Clamauerunt enim, inquit, iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Sequitur huius uis & ratio petitionis, ut fideles intelligant, non omnino petere nos hoc loco, ut a malis omnibus liberemur. sunt enim quædam, quæ communiter mala putantur; quæ tamé
2. Cor. 12 sunt illis fructuosa, qui patiuntur, ut ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, ut Dei gratia adiuuáte uirtus in infirmitate perficeretur. hæc, si cognita sit eorum uis, summa uoluptate pios afficiunt: tantum abest, ut a Deo petant, ut auferantur. Quare tantum ea mala deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre possunt, reliqua minime, modo aliquis inde salutaris fructus existat. Omnino igitur huic uoci ea subiecta uis est, ut a peccato liberati, a tentationis etiam periculo, ab intimis, externisque malis eripiamur; ut tuti simus ab aqua, ab igne, a fulgure; nè grando noceat frugibus; ne annonæ caritate, seditionibus, bello laboremus: petimus a Deo, ut morbos, pestem, uastitatem arceat, uincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, ceteraque omnia prohibeat incommoda: quibus maxime terreri, ac premi solet hominum uita; omnes denique flagitiorú et facinorum causas auertat. neque hæc solum, quæ omnium consensione mala sunt, deprecamur: sed illa etiam

etiam, quæ pene omnes bona confitentur, diuitias, honores, ualetudinem, robur, hanc ipsam uitam, petimus, inquam, ne ad malum & ad animæ nostræ exitium hæc conuertantur. Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur repentina; ne in nos iram Dei concitemus; ne, quæ impios manent, supplicia subeamus; ne igne purgatorij torqueamur: a quo ut alij liberentur, pie & sancte precamur: hanc petitionem & in Missa, & in Litanijs sic interpretatur Ecclesia, nos uidelicet ea præterita, præsentia, futura mala deprecari. Non uno autem modo Dei nos benignitas eripit a malis: nam impendentes prohibet calamitates: quo modo legimus magnum illum Iacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichiamitarum cædes: extat enim illud, Terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes. Gen.35 *Et quidem beati omnes, qui cum Christo domino in cælis regnant, omnibus malis Dei ope liberati sunt. nos autem, qui in hac peregrinatione uersamur, ab omnibus incommodis solutos esse minime uult, sed eripit a quibusdam. etsi sunt instar liberationis malorũ omnium ea solatia, quæ dat interdum Deus ijs, qui rebus premuntur aduersis. His se consolabatur Propheta, cum illa dicebat: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo cõsolationes tuæ lætificauerunt animã meam.* Psal.93 *Præterea a malis homines liberat Deus, cũ illos in summũ discrimen adductos integros seruat;*

& incolumes; quod et pueris illis in ardentem for
Dan. 3 *nacem coniectis, & Danieli contigisse legimus,*
Dan. 6 *quem leones nihil læserunt, quemadmodum neque*
Dan. 3 *pueros flamma uiolauit. Malus uero etiam ex sen-*
tentia sanctorum Basilij magni, Chrysostomi, &
Augustini præcipue dicitur dæmon, quod homi-
num culpæ, idest sceleris, & peccati auctor fuit:
quo etiam ministro utitur Deus in repetendis pœnis
a sceleratis et facinorosis: dat enim Deus omne ma
lum hominibus, quod illi peccati causa patiuntur.
in quam sententiam loquuntur diuinæ litteræ illis
Amos 3 *uerbis; Si erit malum in ciuitate, quod Dominus*
Isa. 45 *non fecerit? item, Ego dominus, & non est alter,*
formans lucem, & creans tenebras, faciens pa-
cem, & creans malum. Malus quoque dicitur dæ-
mon ob eam causam, quod, etsi nihil eum læseri-
mus, tamen perpetuum bellum nobis infert, &
capitali nos insectatur odio. quod si nobis & fide
armatis, & innocentia tectis nocere non potest,
tamen nullum finē facit tentandi nos externis ma
lis, et quacumque potest ratione diuexandi. quam-
obrem Deum precamur, ut nos a malo liberare
uelit. Dicimus autem a malo, non à malis, ob id,
quod mala, quæ in nos a proximis proficiscuntur,
illi assignamus, tamquam auctori, & impulsori.
quo minus etiam proximis irasci debemus: quin
odium & iracundiam in ipsum Satanam conuerte-
re oportet, a quo homines ad inferendam iniuriam
impelluntur. Itaque si te aliqua re læserit proxi-
mus,

mus, cum preces facit parenti Deo, pete, ut non modo te liberet a malo, ideſt ab ijs, quas tibi proximus imponit, iniurijs; ſed illum ipſum eripiat proximum ex Diaboli manu, cuius impulſu homines in fraudem inducuntur. Illud denique ſciendum eſt, ſi in precibus & uotis non liberamur a malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligentes placere diuino numini, ut toleranter ea patiamur. Quare minime nos indignari, aut dolere par eſt, quod preces noſtras non audiat Deus, ſed omnia ad eius nutum ac uoluntatem referre oportet, exiſtimantes id utile, id eſſe ſalutare, quod Deo placet, ut ita ſit, non autem id, quod ſecus nobis uideatur. Poſtremo docendi ſunt pij auditores, dum in hoc uitæ curriculo uerſamur, eos ad omne incommodorum, & calamitatum genus non ſolum æquo, ſed etiam gaudenti animo ferendum paratos eſſe debere. Omnes enim, inquit, qui piè uolunt uiuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur. Item: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Rurſum: Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Non enim æquum eſt, ſeruum maiorem eſſe domino ſuo: ſicuti turpe eſt, e ſententia S. Bernardi, membra eſſe delicata ſub ſpinoſo capite. Præclarum illud eſt exemplum Vriæ propoſitum ad imitandum, qui, adhortante Dauide, domi ut ſe contineret, inquit: Arca Dei, & Iſrael, & Iuda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam?

2. Tim. 3
Act. 14
Luc. 14
2. Reg. 11

meam? His instructi rationibus, ac meditationibus si ad orandum ueniemus, illud assequemur, ut, si mi nus undique cincti, malisque circundati, queamd modú tres illi pueri intacti ab igne, sic nos inuiolati seruemur; certe, ut Machabei, casus aduersos con stanter ac fortiter feramus. In contumelijs, et cru
Act. 5 *ciatibus sacros imitabimur Apostolos, qui cæsi uer beribus, uehementer lætabantur, quod digni habiti essent qui pro Christo Iesu contumelias paterentur.*
Psal. 118 *sic nos ita comparati canemus illa summa animi uo luptate: Principes persecuti sunt me gratis, et à uer bis tuis formidauit cor meum: lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.*

AMEN.

Hanc uocem, sicuti est, signaculum orationis Do
S.Hieron. *minicæ appellat sanctus Hieronymus in Commétarys in Matthæum. Quare ut admonuimus antea fideles de præparatione, quæ adhibenda sit prius quam aggrediantur ad diuinam precationem; sic nunc faciẽdum duximus, ut clausulæ ac finis ipsius precationis causam, rationemque cognoscant. Non enim pluris est diuinas preces diligenter ordiri, quam religiose absoluere. Sciat igitur fidelis populus multos esse, & eos uberes fructus, quos ex Dominicæ orationis fine percipimus: sed omnium uberrimus ac lætissimus fructus est, eorum impetratio, quæ postulauimus: de quo supra satis dictum est. Non solum autem consequimur postrema hac parte precationis, ut nostræ preces*

audian

audiantur, sed quædam etiam maiora ac præclariora, quam ut uerbis explicari possint. nam cum orando homines cum Deo colloquantur, ut sanctus Cyprianus ait, fit quod in inexplicabili modo orati diuinæ maiestatis propior, quam cæteris: quem præterea singularibus ornat muneribus: ut qui pie Deum orant, quodam modo cum ijs, qui ad ignem accedunt, comparari possint: qui si alget, calescunt: si calent, æstuant: sic illi assistentes ad Deum pro modo pietatis, ac fidei ardentiores euadunt: inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omnino cumulantur diuinis muneribus. est enim illud proditum sanctis litteris; Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Psal. 20 *Exemplo est omnibus magnus ille Moses;* Exo. 34 *qui à Dei congressu & colloquio digrediens diuino quodam fulgore collucebat sic, ut Israelitæ eius oculos, & os intueri non possent.* 2. Cor. 3 *Omnino qui uehementi illo studio preces faciunt, Dei benignitate ac maiestate admirabiliter perfruuntur. Mane astabo,* Psal. 5 *inquit Propheta, et uidebo, quoniam non Deus uolens iniquitatem tu es. Hæc quo magis nôscunt homines, eo Deum uehementiori cultu ac pietate uenerantur; eo etiam sentiunt iucundius, quam suauis sit Dominus, et quam uere beati sint omnes, qui sperant in eo: tum uero clarissima illa luce circumfusi, quanta sit eorũ humilitas, quanta sit Dei maiestas, considerant. est.n. illa sancti Augustini regula: No*- S. August. *uerim te, nouerim me. Itaque fit, ut suis uiribus*

 diffi-

diffidentes, totos se committant Dei benignitati, mi
nime dubitantes, quin is ipsos paterna illa sua, &
admirabili charitate complexus, abundanter iis
omnia suppeditet, quæ sint ad uitam, & salutem
necessaria; hinc se ad agendas Deo gratias conuer-
tant, quantas animo maximas capere possunt, quá
tas oratione complecti: quod magnum Dauidem fe
cisse legimus: qui cum ita precationem instituisset;
Psal.7 Saluum me fac ex omnibus persequentibus me; sic
eam absoluit; Confitebor Domino secundum iusti-
tiam eius, & psallam nomini Domini altissimi. Sűt
eiusmodi sanctorű preces innumerabiles, quarum
exordium est timoris plenum, clausula spei bonæ læ
titiæque referta: sed mirabile est, quam eo in gene
re eniteant Dauidis ipsius precationes. nam cum
Psal.3 metu perturbatus sic orare esset exorsus, Multi
insurgunt aduersum me, multi dicunt animæ
meæ, non est salus ipsi in Deo eius: confirma-
tus aliquando, gaudioque perfusus, subiunxit
paulo post: Non timebo millia populi circum-
stantis me. Alio etiam psalmo, suam cum deplo-
rasset miseriam, ad extremum Deo confisus, in-
Psal.4 credibiliter lætatur spe sempiternæ beatitudinis;
Psal.6 In pace, in id ipsum, inquit, dormiam & re-
quiescam. Quid illa? Domine ne in furore tuo
arguas me, neque in ira tua corripias me; quan-
to cum tremore, & pallore Prophetam dixisse
credendum est? contra, quæ deinceps sequun-
tur, quam fidenti ac lætanti animo? Discedite a
me,

me, inquit, omnes, qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit Dominus uocem fletus mei. Cum uero Saulis iram, furoremque pertimesceret, quam humiliter ac demisse Dei opem implorabat: Deus in nomine tuo saluum me fac, & in uirtute tua iudica me. & tamen hilare ac fidenter in eodem psalmo subiecit: Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ. Quare qui se confert ad sacras preces fide, speque munitus, parentem adeat Deum, ut se id consequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat. Sunt autem in extremo hoc diuinæ precationis uerbo, AMEN, *multa quasi semina quædam earum rationum, cogitationumque, quas diximus. & quidem adeo frequens fuit hæc Hebræa uox in ore Saluatoris, ut spiritui sancto placuerit, ut in Ecclesia Dei retineretur. cui uoci illa quodã modo subiecta sententia est: Scito tuas auditas esse preces. habet enim uim respondentis, & illum, qui precibus, quod uelit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc sententiam perpetua Ecclesiæ Dei consuetudo comprobauit, quæ in sacrificio Missæ, cum pronunciatur oratio Dominica, non rei sacræ ministris, quorum partes sunt illa dicere, Sed libera nos a malo, attribuit hanc uocem* AMEN, *sed ipsi sacerdoti, accommodatam, reseruauit: qui cum Dei & hominum sit interpres, Deum exoratum esse populo respondet. Nec tamen hic ritus communis est omnium precationũ, quippe cũ in ceteris ministrorum*

Psal. 53

nistroru sit munus respondcdi, Amen: sed proprius Dominicæ orationis. nam in alijs precibus consensum modo, desideriumque significat; in hac responsio est, Deum orantis postulationi consensisse. Ac uarie quidem a multis est interpretatum hoc uerbum, Amen. Septuaginta interpretes uerterunt, fiat: alij reddiderunt, uere: Aquila, fideliter, conuertit. sed parui refert, hoc, an illo modo sit redditum; modo habere intelligamus eam uim, quā diximus, confirmantis sacerdotis concessū id esse quod petebatur. cuius sententiæ testis est Apostolus in epistola ad

2.Cor.1 Corinthios. Quotquod enim, inquit, promissiones Dei sunt, in illo est, ideo & per ipsum Amen Deo, ad gloriam nostram. Est etiam hæc nobis accommodata uox, in qua inest confirmatio quædam earum petitionum, quas adhuc adhibuimus: quæ etiam eos reddit attentos, qui dant operam sacris precibus: fit enim sæpe, ut in precatione distracti homines uariis cogitationibus, alio traducatur: immo uero summo studio petimus hac ipsa uoce, ut omnia fiant, idest concedantur, quæ antea petiimus; uel potius intelligentes nos iam impetrasse omnia, ac sentictes præsentem uim diuini auxilij, illud una cum Propheta

Psal.53 canimus; Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ. Nec est, quod quisquam dubitet, quin & nomine filij sui, et uerbo, quo sæpissime is usus est, moueatur Deus, qui semper, ut ait

ad Heb. 5 Apostolus, exauditus est pro sua reuerentia.

IN-

Decalogi

Prophetæ

Ima-

Disse-

Con-

Sacramen-

Terra

FINIS.